

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TARİH VAKFI - NECMEDDİN SAHİR SİLÂH ARSİVİ - 4

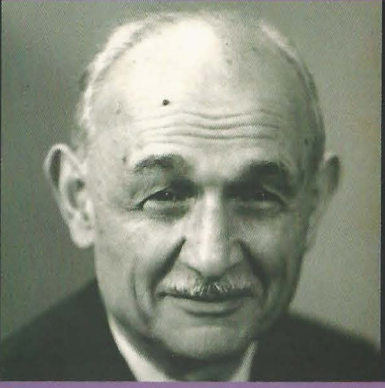

DERSİM HAREKÂTI VE CUMHURİYET BÜROKRASİSİ (1936-1950)

Derleyenler
TUBA AKEKMEKÇİ
MUAZZEZ PERVAN

TARİH
VAKFI
YURT
YAYINLARI

NECMEDDİN SAHİR SILAN
(1896-1992)

Meslek hayatına 1910'da *Tercüman-ı Hakikat*'te başlar. Meclis-i Mebusan ve Ayan Meclisi'nde zabıt kâtipliği, Sait Halim ve Talat Paşa kabineleriyle ilgili Divan-ı Âli Tahkikat Heyeti kâtipliğini yapar. Mustafa Kemal'in önerisiyle BMM'de evrak ve tahrirat müdürü olarak çalışır. TBMM tarafından İstiklal Madalyası ile onurlandırılır. Ali Fethi Okyar ve İsmet İnönü'nün başbakanlıkları döneminde Başbakanlık Özel Kalem müdürü olur. 1939'da Bingöl, 1943 ve 1946'da Tunceli mebusluğu; 1950-1954 yılları arasında Erzincan, Tunceli ve Bingöl'deki DP teşkilatlarının parti müfettişliğini yapar. Bazı kurumlarda çeşitli üst düzey görevlerde bulunur. Silan, 1960'lı yılların sonlarında aktif siyasi yaşamdan çekilir.

**DERSİM HAREKÂTI VE
CUMHURİYET BÜROKRASİSİ
(1936-1950)**

Zindankapı, Değirmen Sokak, No:15, 34134 Eminönü/İstanbul
Tel: (0212) 522 02 02 - Faks: (0212) 513 54 00
www.tarihvakfi.org.tr - yayin@tarihvakfi.org.tr

© Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011

Kapak Resmi

Necmeddin Sahir Sılan arşivinden.

Yayına Hazırlayanlar

Tuba Akekmekçi
Muazzez Pervan

Düzeltili

K. İrfan Karakoç
Eyüp Yıldırım

Dizgi

Tuba Akekmekçi
Gülcem Mırık

**Kitap Tasarımı ve
Tasarım Danışmanı**

Haluk Tuncay

Dizi Kapak Tasarımı

Rauf Kösemen

Kapak Uygulama

Harun Yılmaz (MYRA)

Kitap Uygulama

Özlem Kelebek

Baskı

G.M. Matbaacılık ve Ticaret A.Ş.
(0212) 629 00 24

Birinci Basım: Ekim 2011

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ISBN 978-975-333-265-1

**DERSİM HAREKÂTI VE
CUMHURİYET BÜROKRASİSİ
(1936-1950)**

**DERLEYENLER
TUBA AKEKMEKÇİ, MUAZZEZ PERVAN**

TARİH VAKFI YURT YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Sunuş	ix
<i>Zafer Toprak</i>	
Derleyenin Notu	xxix
<i>Tuba Akekmekçi</i>	
<i>Muazzez Pervan</i>	
Pülümür Kazası Genel Durum Raporu (1936)	1
Nazımiye Kazasının Kışla ve Tavlasının Bakımı (1942)	51
Tunceli Vilâyeti Bütçesi (1942)	56
Tunceli ve Kazalarının Zirai Faaliyetleri (1942)	76
Pülümür’e Dair Bazı Görüşler (1942)	139
Tunceli Ormanlarına Memur Atanması ve Devlet Orman İşletmesi’nin Kurulması (1943)	145
Tunceli Vilâyet Merkezinin Belirlenmesi (1943)	152
Seyithan-Pülümür- Kalan-Pertek Yolu (1943)	156
Tunceli Maarif Müdürlüğü Ders Yılı Sene Sonu Raporu (1943)	159
Pülümür’deki Taburun Dilekleri (1943)	178
Çemişgezek Kazası Genel Durum Raporu (1943)	179
Ovacık Kazası Toprak Mahsulleri Ofisi’ne Dair Tetkikat (1943)	222
Hozat Kazası Genel Durum Raporu (1943)	228
Kalan Kazası Genel Durum Raporu (1943)	235
Kalan Genel Durum Raporu (1943)	244
Mazgirt Kazasının Nahiyeleri ve Bağlı Köylerinin Adları, Hane Adedleri ve Nüfusları (1943)	264
Tunceli’nin İdari Teşkilâtı (1943)	271
Tunceli’nin Kazalarına Bağlı Nahiye Müdürlerinin Listesi (1943)	273

Tunceli'ye Bağlı Kazaların Belediye Bütçeleri (1943)	274
Nazımiye Genel Durum Raporu (1943)	276
Toprak Mahsulleri Hulasası (1943)	302
Tunceli'de Resme Tabi Hayvanlar (1943)	306
Tunceli'de Eğitim ve Öğretim Durumu (1943)	313
Mazgirt Genel Durum Raporu (1944)	326
Tunceli'deki Okullara Ayrılan Tahsisat (1944)	341
Tunceli Maarifi Genel Durum Raporu (1944)	342
Mazgirt'te Maarifin Mukayeseli Durumu (1944)	369
Hozat'a Dair Bazı Görüşler (1944)	371
Çemişgezek'in İskân ve Maarif Durumu (1944)	377
Tunceli'nin Eğitim Durumu (1944)	385
Kalan'a Dair Bazı Görüşler (1944)	387
Ovacık Genel Durum Raporu (1944)	392
Pah Nahiyesine Dair Bazı Sorular (1944)	405
Toprak Kanunu'na İlişkin Bir Değerlendirme ile Pertek Kazası Genel Durum Raporu (1945)	412
Tunceli ve Kazalarının Eğitim Raporu (1945)	425
Tunceli Özel İdaresi Sağlık Bütçesi (1945)	435
Tunceli'nin Eğitim Durumu (1945)	438
Tunceli Halkının Sağlık Durumu (1945)	441
Ovacık Halkının Hükûmetten Talepleri ve Boşaltılmış Köylerin Durumu (1945)	444
Tunceli'nin Eğitim Durumu (1945)	447
Karaoğlan Bucağına Dair Bazı Görüşler (1945)	449
Kalan'ın Eğitim Durumu (1945)	452
Tunceli'nin Yasak Bölge Köyleri (1945)	454
Tunceli'de Serbest Hâle Getirilen Boşaltılmış Bölge Köyleri (1945)	455
Tunceli'deki Ağır Ceza Davalarının Nev'i ve Adedi (1945)	456
Tunceli'deki Nehir Geçitlerinde Müruriye Ücret Tarifesi ve Umumi Hükümler (1945)	458
Tunceli Genel Durum Raporu (1945)	460

Tunceli'nin Sağlık Teşkilâtı (1945)	483
Pertek Kazası Ceza Davaları (1946)	486
Hozat'ın Adli, İdari ve İktisadi Durumu (1946)	490
Çemişgezek'de Milletvekili Seçimi Sonuçları (1946)	494
Kedek ve Mercan Mevkilerinin Kavaklandırılması (1947)	497
Topraklarına Geri Döneceklerin Sevkiyatı ve İskânı (1947)	508
Şavak Aşireti İle Kemah ve Erzincan Merkez Köyleri Arasındaki Yayla İhtilafı (1947)	513
Geri Dönerler İçin Alınması Gereken Tedbirler (1947)	518
Geri Dönerlere Yemeklik Buğday Tahsisi (1947)	524
Şavaklılar ve Erzincan ile Tunceli Arasındaki Yayla İhtilafına Dair Müfettiş Raporu (1947)	525
Tunceli'de Bayındırlık İşleri (1947)	533
Kalan'ın İmar Planı ve Haritalandırılması (1947)	536
Geri Dönerlere Kızılay'ın Yardımı (1947)	541
Geri Dönerlerin Tâbi Olacakları İşlemler (1947)	543
Geri Dönerlerin İskânına Dair Sözlü Soru Önergisi (1948)	547
Tunceli'nin İmârı (1948)	552
Şavak Aşiretinin Yayla Mevzuu (1948)	554
Öğretmenlerin Mesleki İşbirliklerinin ve Köylülerle İlişkilerinin Düzenlenmesi (1948)	557
Geri Dönerlerin Çemişgezek'e İskânı (1948)	560
Çemişgezek'in Bayındırlık ve İaşe İşleri ile Geri Dönerlerin Durumları (1948)	563
Şavaklılar Meselesi ve Tunceli ile Erzincan Arasındaki Sınır İhtilâfları (1948)	569
Hozat'ın Eğitim, Ziraat ve İmâr Durumu (1948)	574
Geri Dönerlerin Çemişgezek'e İskânı ve Bayındırlık İşleri (1949)	584
Şavaklılar ve Tunceli Yaylaları (1949)	586
Geri Dönerlerin Çemişgezek'e İskânı ve Kazanın Diğer İşleri (1949)	591
Şavak Aşireti'nden Mısırtı Köylülerinin Eski Yollarını Kullanmaları (1949)	597
Hozat Su Şebekesi Raporu (1949)	599

Şavaklılar ve Erzincan Yaylaları (1949)	602
Tunceli’de Eğitim ve Öğretim Durumu (1949)	607
Tunceli’de Ziraat İşleri (1949)	613
Şavaklılar ve Mer’a Meselesi (1949)	615
Harçık Vadisinin Kavaklandırılması (1949)	618
Yayla ve Mer’aların Durumu (1950)	620
Tunceli’de Köy Kanunu’nu Tatbik Eden ve Etmeyen Köyler (?)	632
Tunceli ile Kaza ve Nahiyelerin İdari Teşkilâtı ile Nüfus Durumu (?)	634
5098 Sayılı Kanuna İlişkin Bir Değerlendirme (?)	643
Koç ve Kalan Yasak Bölgesinde Bulunan Köyler (?)	646
Hozat Genel Durum Raporu (?)	649
Tunceli’de Fidanlık Kurulması (?)	668
Pertek’de Seyitlerin Durumu (?)	670
Şavaklıların Yayla Sorunu (?)	673
Çarsancak Ovası’nın Peri Suyu ile Sulanmasına Dair Rapor (?)	676
Gölcük Gölü’nden Elektrik İstihsâli (?)	684
Tunceli’de İnşaat ve Onarım İşleri (?)	691
Ortaokulların İhtiyaçlarına Dair (?)	692
Dizin	694

CUMHURİYET BÜROKRASİSİ VE TOPLUM MÜHENDİSLİĞİ

ZAFER TOPRAK

Necmeddin Sahir Silan Arşivi Doğu Raporları dizisinin dördüncü kitabı Tunceli vilayeti ve kazalarına ilişkin bürokrasinin raporları ve yazışmalarını içeriyor. Tarih Vakfı arşiv sorumluları Tuba Akekmekçi ve Muazzez Pervan'ın titiz çalışmaları sonucu ortaya çıkan bu kitap, geçmişimizin aydınlatılmasında bizlere yeni ipuçları sunuyor. Bu kitapta yer alan raporlar son kertede siyasi kaygıları taşısa da farklı boyutlar içeriyor. Türkiye'nin yükseköğretim kurumlarından yoksun olduğu bir dönemde toplumsal nitelikteki “bilgi üretimi”ni bizzat bürokrasi üstleniyor. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin yerel monografi çalışmalarıyla yarışacak düzeyde zengin içeriğe sahip bu raporlar, aynı zamanda bürokrasi dışında bir araştırmacının ulaşamayacağı gizlilikte bilgileri de içeriyor. Et-nografik, antropolojik, demografik, jeolojik, ekonomik, toplumsal ve hatta arkeolojik bilgileri de kapsayan bu raporlar toplum bilimcilerimiz için artık temel başvuru kaynakları. Dersim – Tunceli yöresine özgü “harekât” öncesi ve sonrası toplumsal yapıyı bu raporlar sayesinde gözlemlemek mümkün.

Günümüz Türkiye'sinin belleği yeterince güçlü değil. Dünle ilgili bilgilerimiz, çoğu kez kurgulardan oluşuyor. Geçmiş bilmeye yönelik çabalar dünü bugünün verileri, özellikle stratejik kaygıları ışığında yorumlama ile sınırlı kalıyor. Bu ise bizi teolojik bir düşünce yapısına sevk ediyor. Bir noktada herkesin ya da kesimlerin kendine göre bir geçmişi oluyor. Bu tür bir “çoğulculuk” sağlıklı bir bilgi birikimini köstekliyor. Dünü anlamaktan çok, yorumlama yoluna gidiliyor. Arşiv bilgisi işte bu açıdan önem arz ediyor.

Zira toplumsal bilimlerin mekânları ya da coğrafyaları zaman içerisinde köklü dönüşümlere uğruyor; insan başkalaşıyor; ilişkiler farklı eksene kayıyor; hatta doğa, uzun bir süreç içerisinde olsa da, değişime uğruyor. İnsan doğadan etkilendiği gibi, doğayı da değiştirebiliyor. Doğu Sorunu ya da Kürt Sorunu, nasıl tanımlarsak tanımlayalım, bu tür toplumsal olguların dünü sanıldığından daha karmaşık bir yapı taşıyor. Anlamanın yolu yapısal sorunlara eğilmekten geçiyor. Yapısal sorunlara ulaşmak ise, soğukkanlı bir duruşla, güncellikle dün arasına mesafe koymaktan geçiyor.

Dünün yapıları kuşkusuz bugününe oranla derin farklar taşıyor. Tarih süreklilik arz etse de zaman zaman kesintilere uğruyor. Bu tür fay hatları, sınırlarla çevrili ulus devletin iç nedensellikleri kadar dış gelişmelerle de belirlenebiliyor. Küreselleşme süreci dış etmenlere ayrı bir önem kazandırıyor. İşte Türkiye'nin geçmişte yaşadığı kırılma noktalarından biri de Cumhuriyet'in inşa süreci. Kabaca 1920-1950 evresi olarak nitelendirilebilecek bu dönem tarihsel bir birikimin sonucu olduğu kadar, 19. yüzyıl küreselleşmesini izleyen “küresizleşme” döneminin hemen hemen tüm etkilerini taşıyor. Türkiye'nin dünü 1920-1950 dönemi için farklı kıstaslarla ele alınmasını gerektiriyor. Wilson Prensipleri doğrultusunda “ulus” gerçeğinin bir kez daha vurgulandığı bu dönemde, küresizleşme ülkeleri yalnız bırakıyor; kimi insanı ötekileştiriyor; ötekileştirmeler çözümsüzlüklere yol açıyor.

* * *

Jön Türk devrimi bilindiği gibi 1908'de gündeme geldi. Kimi yazarlar Meşrutiyet'le başlatılan Jön Türk döneminin 1950'li yıllara kadar uzandığını savundular. Bu evre, Osmanlı'nın çok kültürlü, geçirgen bir yapısının ardından türdeş, monolitik bir yapının özleminin duyulduğu bir dönem olageldi. Toplumbilim bu evreyi “ulus devlet” inşa süreci olarak nitelendirdi. Ulus devlette devlet baskın çıkıyor; birey geri planda kalıyordu. Her ne kadar söylemde “vatandaş” kavramı yüceltilse de, “hak” ve “görev”ler gündeme geldiğinde Gökalp'ın “Hak yok, vazife var” özdeyişi hatırlanır oldu. Ancak inşa sürecinde “vazife” daha bir vurgu alıyordu. Bu arada feodal bir unsur olarak görülen aşiretlerin, cemaatlerin çözülmesi için gösterilen gayret, bir dizi savunuyu mekanizmasını da yok ediyordu.

Osmanlı'nın çoğulculuğundan türdeş bir toplum anlayışı, büyük ölçüde Lozan gereği, İkinci Meclis'le birlikte ortaya çıkıyordu. Anadolu topraklarında yaşayan etnik yönüyle Kürtleri de kapsayacak bir bütünlük, Düvel-i Muazzama karşısında Ankara tarafından tek seçenek olarak görüldü. Azınlık

sorunu Lozan'ın temel açılımlarından biri oldu. Ankara, gayri Müslimler dışında yeni azınlıkların yaratılmasını ülke geleceği için, üniter devlet için sakıncalı görüyordu. 1923 yaz aylarında Halk Fırkası'nın kuruluş çalışmaları sırasında kurucu kadroların yoğun bir biçimde tartıştıkları konulardan biri Misak-ı Milli sonrası kurulmakta olan yeni devletin vatandaşlık kimliği idi. Bir yandan Lozan sonlandırılırken, öte yandan Halk Fırkası programı hazırlanıyordu. Nizamname bir anlamda Lozan'a endekslenmişti. Bu açıdan nizamnamesinin kısa bir sürede geçirdiği dönüşüm ilginç bir nitelik taşıyordu. Yeni devletin yurttaşlık kimliği Halk Fırkası'nın 1923 tarihli ilk nizamnamesinin şekillenmesiyle belirginlik kazanıyordu. Kurucu heyete sunulan 1923 nizamnamesinin ilk şeklindeki altıncı maddesinde “Bir ferdin halk fırkasına dâhil olabilmesi için Türkiyeli olması ve aslen milli yurt haricinde bulunan Müslüman milletlerden birine mensup ise Türk milliyetini kabul etmesi şarttır” deniyordu. Tartışmalar sırasında “Halk Fırkası Nizamnamesi Umumi Esaslar” önerisinde bu altıncı madde bu kez üçüncü maddede şu şekle dönüşüyordu: “Halk Fırkası'na; Türk harsını kabul etmiş olan her Türkiyeli ferd dâhil olabilir”. Bu satırlarda görüldüğü gibi ilk tasarlarda kimlik, önce “Türkiyeli”, ardından “Türk harsını kabul etmiş olan Türkiyeli” diye tanımlanıyordu. Görüşmeler sonucu bu madde son şeklini aldı. Nizamnamenin yine üçüncü maddesi bundan böyle şöyleydi: “Halk Fırkası'na her Türk ve hariçten gelip Türk tâbiyet ve harsını kabul eden her fert dâhil olabilir”. Böylece ilk aşamada “Türkiyeli” olarak sunulan madde, özellikle Lozan'dan kaynaklanan kaygılarla, son kertede “Türk’e dönüşmüş oldu.

Necmeddin Sahir Silan, bir devlet adamı olarak işte bu denli sorunlu ve karmaşık bir evrede devletin üst kademelerinde görev aldı. Millet Meclisi'ndeki aktif görevinin yanı sıra kendi bölgesi ile ilgili geniş bilgi topladı ve onları bugüne taşıyabilmiş ender bilge kişilerden biri olarak tarihe geçti. Onun sayesinde devlet arşivlerinin hassas konularda araştırmacılara açılmadığı bir dönemde Doğu Sorunu'yla ilgili önemli ipuçlarına ulaşılabilir oldu.

Dönemin hâkim söylemi doğrultusunda hemen hemen tüm raporlar, daha önce yayınladığımız serinin diğer kitaplarında olduğu gibi, “ırk” sorununu bir şekilde gündeme getiriyordu. Daha doğrusu Necmeddin Sahir Silan'ın tüm yerel yöneticilere gönderdiği çizelgede bu tür bir bilginin talep edildiği görülmüyordu. Nitekim 1936 Pülümür raporu “ırk” itibarıyla bütün kaza halkının istisnasız Türk olduğunu, buna karşın gerek dışarıdan, gerek

içeriden yapılan menfi propagandaların sonucu olarak birçok kişi tarafından “Kürt” adı altında “tarihsiz ve lisansız bir menşe”e bağlandığını kaydediyordu. Yöre halkı rapora göre Horasan’dan gelmiş, Şah İsmail ile Yavuz Sultan Selim’in mezhep savaşları sırasında Dersim dağlarına çekilmiş Türklerdi. Rapor, ırk sorununda şu sonuca varıyordu: “Gerek Tunceli ve gerekse Tunceli’nin Pülümür kazası dâhilinde bütün aşiret, dağ ve insan isimleri, buraların ta ezelden beri Türk olduğunu haykıran birer anıt hâlinde.” Raporda konuşulan dile de değiniliyordu: “Pülümür kazası dâhilinde konuşulan dil çok yazıktır ki eskiden herkesin Kürtçe dediği dildir” deniyordu.

30’lu yılların gündemindeki Türk Tarih Tezi kimi raporlarda da sarıh bir biçimde gözlemleniyordu: “Tarih tetkik edilecek olursa asırlardan beri Asya’dan Avrupa’ya geçen insan kitlelerine yine asırlarca köprülük yapan Küçük Asya’nın berzahı olan bu beldede Kürt namıyla bir millete daha yakın zamanlara kadar tesadüf edilmemiştir. Onun içindir ki tarih, bu namla anılan bir milleti, bir dili ve bir edebiyatı kayıt etmemiştir.” Yöre raporları çoğu kez yöre halkını “Dağ Türkü” olarak niteliyordu. Nitekim Çemişgezek raporunda da “Kürt tabir edilen Dağ Türkleri”nden söz ediliyordu. Ancak aynı rapor “müstakil Kürtçe konuşan köyler”e değinmeksizin de edemiyordu. Kimi raporlarda ise yöre halkına “Horasan Türkleri” deniyordu. O günlerde hâkim söylem Dersimlilerin eskiden Erzincan’da yerleşik Kayıhan Türklerinden olduğu yönündeydi. Bu insanlar Erzincan ve havalisinin İranlılar tarafından istilası üzerine Dersim dağlarına çekilmek zorunda kalan ve bilahare muhitin çok sarp oluşu ile dışarıyla temaslarını yitiren ve dolayısıyla soyalarını unutan bir Türk grubuydu.

Nazımiye için hazırlanan raporda dönemin hakim “fizik antropoloji” verileri de devreye giriyor, yöre halkının Türklüğünün kanıtlanmasında temel kıstas oluşturmuyordu: Nazımiye sakinlerinin genellikle boyları uzun, saçları siyah ve düz, burunları doğru, elmacık kemikleri çıkık, çene yuvarlak ve doğru, gözleri siyah ve badem biçimindeydi. Renkleri beyazdı. Kafatasları geniş olup, brakisefaldi. Sert tabiatlı ve inatçı insanlardı. Orta Asya’da coğrafi şartların değişmesiyle dünyanın dört bir yanına dağılan Türk kollarından birine mensup oldukları aşıkardı. Bunlar Horasan Türklerindendi; Ahmet Yesevi’nin Celalettin Horzenşahi Türklüklerine en büyük delil Nazımiye sekenesiydi.

Ancak, rapor, bu insanların Türk olmalarına rağmen kendilerini Türk saymadıklarını söylüyordu. Yöre gelen memurlar da çoğu kez bu insanlara

farklı bir gözle bakıyorlardı. Bunun nedeni değişik zamanlarda ağaların telkini ile hükümete karşı başkaldırıları sonucu hükümetten gördükleri “tedib” ve aynı zamanda konuştukları dildi. Nazımiye için hazırlanan rapora göre, Tunceli davasına zamanında el atılmış olsaydı, halk çoktan öz dili Türkçeye dönmüş olur ve kendinin öz benliğini tanırdı. Oysa o günkü koşullar altında bu durum ancak zamanla ve eğitimin gelişimi ile düzeltilebilirdi: “Tunceli çocuklarının hepsi okuma yazma öğrendiği gün, şimdiki konuştuğu Kürtçeyi unutacak, Türk dilini öğrenince de Kürtlüğü unutup Türklüğüne avdet etmiş olacaktı.”

Yine aynı rapor, özgürlük konusunda da ilginç görüşler serdediyordu: Yöre halkı bir rejimle ilişkilendirmek gerekirse, hürriyetine son derece âşık bir zümreydi. Bu hürriyet anlayışı kuşkusuz çağdaş hürriyet mefhumunun ötelinde bir bakıştı. Suç da olsa aklının yattığı her şeyi yapabilmek ve inandığı her şeyde tamamen serbest kalmak ve devlet dâhil, hiçbir otorite tanımayan tam bir “bedavet hayatı” yaşamak bu insanlar için “hürriyet”ti. Bu anlayış son “tedib” hareketinden sonra şüphesiz dönüşüme uğramıştı. Bundan böyle yörede devlet otoritesi tamamen yerleşmişti. Eski başiboş hayatın sona erdiği akıllarda yer etmişti. Ağa nüfuzunun aynı zamanda ortadan kalkması da müspet bir gelişmeydi. Ancak yöre halkının en çok çekindiği şey “garba nakledilmek”ti. Bu insanlar için “uzun hatıra ve akidelerle bağlı bulundukları topraktan ayrılmak” kolay değildi.

Rapor 1938 “tedib”i öncesi dönemi “aşiret devri” olarak niteliyordu. Halkın ağa sözüne itimatı ve büyü, fal ve sihre itikadı bu dönemde hâkim konumdaydı. 1938 “tedib”ini izleyen yıllarda fitneler hemen hemen sön-müştü. Eskiden Kureyşanlılar ve seyitler, cahil halkı yanlış fikir ve telkinlerle cennete götüreceklerini vaat ederek en değerli varlıklarına el koyarlar, halk da “iffet”ine varıncaya kadar varını yoğunu onlara devreder, körü körüne onların sözlerine itaat ederdi. Arabistan’ın ünlü Kureyş kabilesinden ve Peygamber soyundan geldiklerini iddia eden seyitlere karşı itaat ve itimat sonsuzdu. Seyitlere karşı ağaların dahi büyük zaafı vardı. Tüm yöre halkı seyitlerin huzurunda “mahkûm ve mutî” durumda idiler.

“Tedib”le birlikte aşiretler çökertilmişti; yalnızca isim olarak yaşamaktaydı. Yöre halkının “millî” benliği oluşmadığı için manevî benlikleri batıl itikatlarla, geri düşünceler, görgü ve bilgisizlikte kendini gösteriyordu. Dini akidelerin ayrı bir yeri vardı. Yöre halkının yaşayış ve giyim kuşamı ilkel konumdaydı. İhtiyaçları gayet basitti. Üzerlerini örtecek ve midesine gidecek

herhangi bir şey yöre insanının yaşamını sürdürmesi için yeterliydi. Kendisine yol gösterecek bir rehber her zaman ihtiyaç duyuyordu. Bu nedenle yüzyıllardır bu insanlara seyitler, ağalar rehberlik ediyorlardı. Bir ailenin içeriden ve dışarıdan dünya işlerine hâkimi, bağlı bulunduğu aşiretin ya da aşiretin bir kolu olan “ezbet”in reisiydi. Manevi bakımdan aşiret seyide tabiydi. Seyit dini telkinde bulunur, dürüst ve ahret yollarını seyitliğe namzet olacak adam anlamına gelen rehberleri aracılığıyla halka gösterirdi.

Aşiretlerin hemen hepsinin hükümete sadakat ya da hükümete karşı asi olmaları merkezi otoritenin güçlü ya da zayıf olmasına bağlıydı. Ülke sulh içinde ve merkez güçlü bulunduğu zamanlarda hükümete itaat etmişler ve ülke savaş halinde ve bilhassa zayıf bulunduğu zamanlarda ise ayaklanmışlardı. Bu tür ortamlarda hükümeti tanımamış, vergi vermemiş, civarı talan etmişlerdi. Hükümete bazen asi ve bazen muti olmalarının bir nedeni de değişik zamanlarda girilen tedip hareketlerinin daima yarım kalması ve aşiret reislerinin bu yüzden şırmamalarıydı. Aşiretlerin hükümete sadık kalmaları ve hükümetle birlikte hareket etmeleri istisnai bir durumdu. Cihan Harbi sırasında Rusların yöreye yaklaşımları üzerine bu yöre aşiretleri Çarlık Rusya’sıyla birlik olmuşlardı: Çarın ordusu aşiret reislerini erzak ve diğer ihtiyaç maddeleri ile elde etmişti. Ancak, Rusların aşiret kadınlarına sarkmaları üzerine bu durum değişmiş, Ruslara karşı tavır koymuşlardı.

“Harekât” sonrası devletin bilfiil yöreye hâkim olması hurafe ve batıl itikatları da etkilemişti. Hüviyetleri ve asılları meçhul birtakım mezarlara ziyaretgâh bellemek, buralarda Pazar ve Perşembe günleri kurban kesmek, fukaraya sadaka vererek deli ve malul kimselere şifa beklemek ve evladı olmayanlara evlat dilemek ve pamuk ipliğini kola bağlamak suretiyle sıtmayı kestirmek, muska ile bütün dertleri ve maddi ve manevi ihtiyaçları gidermek yörede uzun yıllardır hâkim hurafelerdi. Pertek kaymakamı Hakkı Uygur’un kaleme aldığı 1945 tarihli kazanın genel durumu raporuna göre “hâlihazırda bu gibi batıl itakatlardan eser kalmamıştı.” Bunların yerine Cumhuriyet hükümetinin yararlı eserleri kaim olmuş, her tarafta açılan halkevleri ve odaları nedeniyle halk bu cehaletten fazilete doğru yol almış, yer yer kurulan “sihhi ve ictimai” müesseselerden faydalanarak yaşamının şartlarını ve yollarını öğrenmeye başlamıştı.

Raporların hemen hemen hepsinde başrolde “seyit”ler yer alıyordu. Nitekim 1943 tarihli Hozat Kazası Genel Durum Raporu seyidin konumu ile ilgili şu bilgileri içeriyordu: “Eski itiyat ve ananeleri ve evlenme âdetleri, top-

lantı yapıp davul zurna çaldırmak, cirit oyunları tertip etmek, nişan atmak ve nikâh merasiminde seyitlerin ellerini ve omuzlarını öpmek ve yanlarında ağyar bulunduğu takdirde parmaklarını alt dudağının altına götürmekle bu vazifeyi ifa etmiş olmak ve seyitlerin evlerine geldikleri zaman 5-10 dakika mesafeden karşılamak ve hürmetle misafir etmek ve ‘Umma’ tabir olunan üçretlerini kemali memnuniyetle vermek başlıca âdetlerindendir. Bundan başka seyit, bu evde sevdiği herhangi bir eşyayı sahibinin rızasına bakmaksızın alır. Aşiret ağalarından herhangiisi misafirliğe geldiği takdirde ona hürmeten çifte döşek sermekle istirahatını temin etmiş olurlar. Bir keçi veya bir koyun kurban namıyla keser, sac kavurması tabir olunan bir nevi yemeği yaparak bu suretle ağayı taziz ederler. Seyitler, halkın günahını çıkarmak için toplanan halkı kibleye doğru ve saf şekilde rûkûa eğdirir. Kendisi arkadan elinde bulunan ve ‘Erkân değneği’ tabir olunan bir ağaçla sırtlarına vurmak suretiyle gûnahtan tecrit etmiş olur. Bu muhitte eskiden beri birer isimle yad olunan ziyaretlere ağır hastalarını ve bilhassa mefluç, ağzı eğrilmiş ve beli bükülmüş kimseleri bu ziyaretlere götürmek suretiyle şifayâb olduğuna inanırlar.”

“Harekât” yöreye yönelik Cumhuriyetçi söylem için bir milattı. 1937-1938 öncesi Dersim’e aşiret ağaları hâkimdi. Ağa kol kol hem kendi aşiretleri içerisinde hem de diğer aşiretler içerisinde gezicilik yaparak halkı sömürüyordu. Yanında birer ruhanî seyit bulundurup, her türlü gayri meşru fiilleri için fetva alıyordu. Ayrıca maiyetinde kendi aşiretleri halkından, sadakatlerine güvendikleri 10-15 silahlı adam bulunduruyor ve onlara o sırada civar kazalardan silahsız fakir köylerden hayvan ve eşya gasp edip yağmalatıyordu. Malına el konan, mağdur olan diğer aşiret ağasına gidiyor ve yağma edilen malının geri getirilmesi karşılığında mağduriyetini giderecek ağaya birçok hediye vereceğini vaat ediyordu. Bu tür durumlarda çoğu kez aşiretler arası çatışma çıkıyor; bu arada ağa yanına giden ve ondan himaye gören köylü ve köyü bundan böyle ağanın “verim köyü” oluyordu.

Cumhuriyet’into plummühendisliğinin ya da “uygarlaştırmacı misyonu”nun ana hedefi yüzyıllardır sürgit devam eden feodal yapıları çözmekti. Bunda ne oranda başarılı olduğu ayrı bir tartışma konusu olageldi. Dizinin daha önceki üç kitabı ve bu dördüncü kitapta yer alan raporlar incelendiğinde, Dersim harekâtında bu tür kaygılar baskın çıkıyordu. Bu coğrafya Misak-ı Milli sınırları içinde en ulaşılamayan yöreydi. Durumun vahameti okuma yazma oranlarında görülüyordu. “Harekât” öncesi eski yazıyı bilenlerin oranı % 3 iken, yeni yazıda bu oran % 1’e düşüyordu. “Millet Mektepleri” “harekât”

ertesine kadar buraya girememişti. Dersim'in Tunceli'ye dönüşmesi devletin bu coğrafyayı Ankara'ya bağlaması anlamına geliyordu. Bundan böyle devlet bu coğrafyadan vergi alacak, eğitim, sağlık ve ulaşım olmak üzere bir dizi hizmeti bu yöre insanlarına götürecekti. Bu arada göçebe insanını yerleşik düzene sokacaktı. Nitekim raporların büyük çoğunluğu buna tanıklık ediyordu. Nitekim "harekât" sonrası hazırlanan raporlar Tunceli vilayetinin bütçesini, eğitim istatistiklerini, sağlık hizmetlerini, yol ve benzeri ulaşım olanaklarını, Tunceli ve kazalarının zirai faaliyetlerini ayrıntılarıyla verir oldu. Bu raporlarda hayvan varlığı, süt, yapağı, keçi kılı, tiftik üretimi, kesilen hayvan sayısı ve et fiyatları, deri üretimi, ekilen ürünler, kümes hayvanları, arıcılık, ipekböcekçiliği, meyvecilik sayısal olarak yer alıyordu.

Dersim coğrafyası "harekât" öncesi ve sonrası raporlarda karşılaştırıldığında devletin temel kaygılarının hangi doğrultuda geliştiği görülebiliyordu. Pülümür'e ait ilk rapor 1936 yılına aitti. "Pülümür'e dair bazı görüşler" ise 1942 yılında hazırlanmıştı. Irk sorunu bir kez daha bu raporda yer almış, kazanın "heyeti umumiyesi itibariyle Zaza lisanı konuşan Dağ Türkleri" olduğu iddia edilmişti. Bu arada Zaza "mahalli lisan" olarak değerlendiriliyordu. Rapor, "Dersim harekâtı" ertesini yörede asayiş sorununa da değinmiş ve yörede o gün için "düzenli" bir yapının oluştuğunu kaydetmişti. Asayişin nedeni kısmen "hükümetin son harekâtta satvet ve kudretini göstermesinden mütevellit korku" idi. Ancak, zaman geçtikçe ağa ve seyit geçinenlerin "harekât"ı unuttukları, yavaş yavaş ağalığı ve seyitliği ihyaya başladıkları görülmüyordu. "Harekât" sırasında bazı aşiret uluları ve seyitleri imha edilmiş, bazıları Batı'ya sürülmüş ise de, "ıslahat ve tenkil harekâtı"nın yakın bir zamanda olmasına karşın, Batı'ya sevkten geri kalan aşiret uluları ya da akrabaları kanlarında ağalık, seyitlik ve ululuk nüveleri bulunduğu gerekçesiyle değişik vesilelerle bunu gündeme getirmekten çekinmiyor ve aşiret mensuplarını eskiden olduğu gibi tahakkümleri altına alıyorlardı. Bu arada kimi aşiret reisleri parti teşkilatını da ele geçirerek kudretlerini pekiştiriyor, siyasi güç kazanıyorlardı.

"Dersim harekâtı" sonucu şeyhlik, ağalık, seyitlik ve şerirlik kısmen bertaraf edilmişti. Batı'ya sürgün gönderilmeleri bu insanlar üzerinde bir süre etkisini göstermişti. Ancak Batı'ya sürülmeleri gerekirken her nasılsa yakasını kurtarmış olanlar, Batı'ya sürülenlerin akrabaları ve o sırada seyit diye anılan ve tanınan genç ve ihtiyar bir zümre giderek eski ağaların ve seyitlerin yerlerini alıyordu. "Harekât"tan üç, dört yıl sonra yazılan raporlara göre

“tedip”in etkileri kaybolmaktaydı. Bu insanlara “devlet otorite ve baskısı altında yaşama” ağır geliyor ve eski “serbesti harekâtları”nı hasretle arıyorlardı. Pülümür raporu şu öneride bulunuyordu: “Birkaç sene evvel vilâyet makamınca sorularak tespit edilen ve bir sureti de vilâyetle bulunan doksan dokuz kişilik listeye, daha bazı emsallerinin de katılmak suretiyle aradan bir iki sene gibi bir müddet geçtiği halde, ileride bir yılanbaşı olacak olan bu eşhas da garba sevk edilirse gerek ahvali ve gerekse temayülâtı siyasiye daha sağlamlaşacaktır.” Bu dönemde yazılan raporlar, gezici aşiretlerle ilgili olarak da benzer bir yorumda bulunuyordu: Bu aşiretlerin reisleri “garba sevk veya imha olunmuş” ise de, geride bıraktıkları akraba ve taallukatı aradan birkaç yıl geçtikten sonra tekrar birer “çıbanbaşı” halinde kendilerini göstermeye “yeltenmiş”lerdi. “Hükümet otoritesi” bunları henüz nüve hâlinde iken, ezdikçe imkânlar kaybolacak ve zamanla aşiretleri ortadan kalkacaktı.

Dersim’in bölge olarak en büyük sorunu ekonomikti. Ağaların zulmünden arazi edinemeyen köylü pek fakirdi. Yöre insanı zengin toprak sahiplerine “ortaklık” ya da İstanbul, Zonguldak gibi yörelerde ya da Devlet Demiryolları’nda amelelik yaparak geçimini temin ediyordu. Hazineye ait toprak dağıtılsa da pek verimsiz olan bu toprak köylüyü geçindiremeyeceği için, yine iş aramaya mecbur olacak, toprağa bağlanamayacaktı. Önemli olan ağanın toprağını kamulaştırmaktı. Garba gidenlerin topraklarının bir kısmı tapulu, bir kısmı tapusuzdu. Yasa gereğince garba gönderilenler bir yıl içinde mallarını tasfiye etmek zorundaydılar. Bir yıl içinde tasfiye edilmediği takdirde bu görev Hazine’ye düşüyordu.

Raporlara göre, yöre halkı cahil ve cahil olduğu oranda saftı. Yoksulluğun temel nedeni seyyit, ağa ve aşiret reisi diye bildikleri kişilere ananevi bir hürmetti. Bu kişilere bağlılıkları, onlara her bakımdan yardım çabası, esasen fakir olan halkın kendi durumunu düzeltmesine imkân tanııyordu. Halk ancak eğitildiği, aydınlandığı takdirde belini doğrultabilecekti. Bunun için okul açmak, “ilim ve irfan”ı yükseltmek gerekirdi. Halk ancak aydınlandığı ve okullar açıldığı, “ilim ve irfan arttığı” takdirde durumunu düzeltebilirdi. Oysa Pülümür kazasının 46 köyünden bir tek Hasangazi’de üç sınıflı bir ilkokul vardı ve eğitim vekil öğretmen tarafından yürütülüyordu. Kazadaki okula ise beş kilometre mesafedeki çevre köylerden öğrenci geliyordu. Özellikle “harekât” öncesi raporları yörede eğitim olanaklarının ne denli sınırlı olduğunu ortaya koyuyordu. Dersim harekâtı ertesi Ankara bu yöreye “maarif”i götürmek için çok çaba sarf etmiş birçok eğitimci okul açmıştı.

1938 öncesi ve sonrası bu açıdan çok farklıydı. Ankara kısmen eğitim yoluyla varlığını kanıtlamıştı. Özellikle köy enstitüleri mezunlarına büyük umut bağlanmıştı.

Harekât ertesi II. Dünya Savaşı başlamış, ülke resmen olmasa bile, seferberlik konumuna geçmişti. Koşulların ne denli elverişsiz olduğu Tunceli Maarif Müdürlüğü'nün ders yılı sonu raporlarından izlenebiliyordu. 1943 tarihli raporda sekiz kazadan oluşan Tunceli vilayetinin geçici merkezinin [muvakkat merkez] Elazığ'dı. Tunceli'ye uzak oluşu Maarif Müdürlüğü'nün denetimini de güçleştiriyordu. Çok engebeli ve kışı uzun süren bölgeye ulaşım güçtü. Müdürlük gelişmelerden zamanında haberdar olamıyordu. Yörede müfettiş sayısı çok sınırlıydı. Köy okullarının yapı işleri, öğretmenlerin terfileri zamanında yapılamıyordu. Öğrencilerin devam sorunu vardı. 1943 Raporu durumun ne denli vahim olduğunu gösteriyordu.

Bu arada yazı devrimi ertesi gündeme gelmiş olan “millet mektepleri” bu yörede “ulus dershanesi” adıyla tekrar açılmış, yetişkinlere okuma yazma öğretilmeye başlanmıştı. Maarif Müdüriyeti elemanları bu dershanelerde, ücret karşılığı olmaksızın görev almışlardı. Elazığ Kız Enstitüsü'nün akşam sanat yatılı kısmına Tunceli'den gelecek kız öğrenciler için 50 kadro ayrılmıştı. 16 genç kız ise Akçadağ Köy Enstitüsü'ne gönderilmişti. Bu köy enstitüsünde Tunceli'den 92 öğrenci vardı. Öğrenciler mezuniyet ertesi kendi yörelerindeki kazalarda istihdam edilecekti. Ancak, enstitü mezunu kız öğrenciler köylerine dönünce tekrar eski aşiret hayatına ram oluyorlardı. Çözüm, bu kızların eğitimlerini sürdürmelerine olanak sağlamak, onları köy öğretmeni yapmak ve yine aynı düzeydeki, erkekler ile aile kurmaları için çaba sarf etmektir.

Maarif Müdüriyeti'nin raporları yöre üzerine ilginç “etnografik” bilgiler de içeriyordu. Yöre halkı çamur ve kerpiçten yapılmış geniş bir gözden ibaret olan odanın içinde çoğu kez hayvanlarla birlikte yaşıyordu. Evlerde güneş almaya ve hava girmeye yarayacak delik bulunmadığından içeriye girildiği zaman bir zindan gibi göz gözü görüyordu; biraz sonra göz alısınca evin bir tarafında ağıl, diğer tarafında ise bir ocak ve sedirlerin üzerine dizilmiş zahire çuvaları, döşek ve yatakları fark ediliyordu. Maarif raporlarının birinde “Kızılkale köyü ile ilgili eğitim olanaklarından söz edilirken “harekât”tan ya da raporun deyimiyle “ıslahat”tan öncesi ve sonrası konut mekânı ile ilgili şu satırlar “not” olarak raporda yer alıyordu: “Bu bölgenin hemen her köyünde olduğu gibi bu köyde de eskiden yapılmış olan evlerin pencereleri yoktur.

Yalnız tavana yakın ışık almak için ufacık delikler açılmış, bunlar aynı zamanda tüfek mazgalı vazifesi görür. Konuk olduğumuz odanın iki tarafındaki sedir o kadar yüksek yapılmış ki zorlukla çıkılıyordu. Bundan maksat yukarıdaki deliklerden kendilerini müdafaa etmek. Yine evlerin üst katlarında, damların etrafı çevrilmiş duvarlarda açılan mazgallar da görüldü. İslahattan sonra her şeyde olduğu gibi inşaat da tabii hâlini almıştır. Birkaç yıl önce yapılmış ve yapılmakta olan evlerde geniş pencereler ve balkonlarla evlerin içine bol ışık, bol hava girmektedir.”

“Harekât” sonrası yörede devletin varlığını gündeme getiren bir başka alan askerlikti. Uzun süredir yöre halkı toprağa bağlanmamıştı; göçebeydi. Bu nedenle aşiret mensuplarının izini sürmek zordu. Çoğu kez hariçte amelelik yapmaları nedeniyle de askere alınamıyorlardı. Öte yandan nüfus vukuatının günü gününe kaydolunmaması nedeniyle gerçek mükellefler saptanamıyor, bu durum bakaya mevcudunu yükseltiyordu. “Tedib” ertesi mülki ve askeri kuruluşlarının uyumlu çalışması sonucu yoklamalarda, celb ve sevklerde gecikmeler giderek önlenmişti. Bundan böyle yoklama kaçığı bakaya ve saklıların izi düzenli bir biçimde sürülüyordu. Askerlik şubesinden alınan bu tür şahısların isimleri, emniyet ve jandarmaca sıkı bir surette takip ediliyor ve yakalananlar şubeye sevk ve teslim ediliyordu. Yoklama kaçığı ve bakayaların ekserisi kaza mıntıkası haricinde bulunuyordu. Bunların adresleri tespit edilerek sürekli izleniyordu. Özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında seferberlik hazırlıkları kaymakamlık, askerlik şubesi ve jandarma ile birlikte yürütülüyordu. Ancak kimi yörelerde celp ve sevkte % 75 oranında icabet vaki oluyordu; % 25 yoklama kaçığı ve bakaya kalmaktaydı.

Bu arada “harekât” sonrası yörede asayiş de büyük ölçüde sağlanmıştı. Bu coğrafyada topluluk ya da bağlılık hissi aşiret hayatının ve tarikatın etkisiyle oluşmuştu. Barınma ve korunma kaygıları insanları aşiret çatısı altında bir araya getirmişti. “Harekât” öncesi geceleri nöbette, gündüzleri pusuda bekleyerek bin korku ile yaşayan yöre halkı “harekât” sonrası bundan böyle kendini güvencede hissediyordu. Raporlara göre suç oranlarında belirgin bir düşüş görülmüştü. Eşkyaçılık büyük ölçüde önlenmişti. Çevre köylere huzur gelmişti. İşlenen suçlar ise genellikle arazi ve kız kaçırmak yüzündendi. Hayvan hırsızlığı, soygunculuk ve yol kesmek gibi suçlar yok denecek derecede azalmıştı. Emniyet ve asayişin sağlanmasında polis ve jandarma yanı sıra kır ve köy bekçileri de görev alıyordu. Giderek telefon ile kazalarla bağlantı sağlanıyordu. Adli işler de aynı doğrultuda yoluna konulmaya çalışılıyordu.

Kaza adliye teşkilatı genelinde “münferit hâkimlik”ti. Bütün davalara tek bir hâkim bakıyordu. Adliye kadrosu müddei umumi, sorgu hâkimi, başkâtip, zabıt kâtibi, mübaşir ve gardiyandan oluşuyordu.

Sağlık hizmetleri de “harekât” sonrası yöre halkına ulaştırılabilir olmuştu. Ancak sıtma, çiçek gibi hastalıklar sık sık köylere musallat oluyordu. Sağlık memurları sürekli halkı aşlamakla meşguldü. 1945 tarihli “Tunceli Özel İdaresi Sağlık Bütçesi” ve “Tunceli Halkının Sağlık Durumu” vilayet bünyesinde sağlık hizmetlerini ayrıntılı bir biçimde veriyordu. Numune hastanelerine gönderilecek Tunceli halkından fakir hastaların yol ve iâşe masrafı karşılığı olarak Özel İdare bütçesine ödenek konmuştu. Keza Tunceli halkından fakir ve sıtmalı hastalara verilmek üzere sıtma ilaçları sağlanarak ilçelere gönderilmişti. İlçelerdeki dispanserlere yatırılacak fakir hastaların iâşe masrafları da belediyelerce karşılanacaktı. Bu arada salgın hastalıklara karşı önlem alınıyor, özellikle tifüs hastalığı ile mücadele için yöreye sıhhat memuru gönderiliyordu. Değişik yıllarda, tifüs için Çemişgezek’e yedi, Hozat’a beş, Kalan’a üç, Mazgirt’e üç, Nazımiye’ye dört, Pertek’e sekiz ve Pülümür’e beş olmak üzere toplam otuz dokuz buğu sandığı ile buğu bidonu sevk edilmişti. Aynı şekilde yörede çiçek aşısı kampanyaları açılmıştı. Cumhuriyet rejiminin doğumları özendiren politikası doğrultusunda 1945 yılında Çemişgezek’te 3, Nazımiye’de 56, Pülümür’de 144 ve Mazgirt’te 2 olmak üzere 175 anneye 5.650 lira, çok çocuklu oldukları için, para mükâfatı verilmişti. Bu arada Sağlık ve Sosyal Yardım Müdüriyeti iskân işiyle de uğraşılıyor, Tunceli ilçelerinde 1.204 aileye yerleşimi için her biri 255 metre kare olmak üzere 15.722 dekar arazi dağıtılmıştı.

“Harekât” sonrası iskân ve arazi dağıtımı ayrı bir önem arz etmişti. Hazine’ye ait topraklar yanı sıra Vekiller Heyeti kararıyla Batı vilayetlerine nakledilenlerin toprakları “tevzi”ye tabi tutuluyordu. Bu topraklar 3667 sayılı kanuna göre topraksız çiftçiye dağıtılacaktı. “Boşaltılmış mıntıkâ” dağıtıma tabi değildi. “Tevzi” işiyle ilgilenecek yeterince kadro olmadığı için Sıhhat Vekâleti memurları bu iş için görevlendirilmişlerdi. Oysa dağıtımı bilfiil millî emlak memurları yürütmeliydi. Batı’ya nakledilenlerin, boşaltılmış mıntıkâda olanlar hariç, toprakları Tasfiye Kurulu’na göre satış suretiyle tasfiye ediliyor ve elde edilen bedeller namlarına emanete alınıyordu. Başvurup gerekli işlemleri tamamladıktan sonra istihkak sahiplerine bedel ödeniyor ya da bulundukları mahallere ödeme için emir çıkarılıyordu. Batı’ya göçürülenlerin tapusuz arazileri çoğu kez Hazine’ye intikal ettiriliyordu.

Arazi konusunda ana sorunlardan biri “yasak ve boşaltılmış mıntıklar”dı. Vekiller Heyeti kararıyla çizilen bu hudut içinde kalan köyler kısmen “harekât” sırasında kaybolmuştu. Bir kısmının sekencesi ise Batı’ya göçürülmüştü. Oysa bu yöreler genellikle verimli toprağa sahipti. Suyu bol, meyve veren ağaçları olan, otu bulunan mıntıklardı. Raporlarda artık yörede asayişin sağlandığı belirtiliyor ve bu toprakların hayvancılığa ve ekime açılması öneriliyordu. Özellikle ot bakımından yöre halkı sıkıntı çekiyordu. Boşaltılmış mıntika dâhilinde tapulu tarlalar da mevcuttu. Buraların “boşaltılmış bölge”likten çıkarılması halkın ve mülk sahiplerinin mera, otlak, mezruat ve meyvecilik açısından istifadelerini sağlayacaktı. Yöre halkı yasakları delmeye başlamıştı. Ceza tehdidine rağmen bu bölgelere kaçak girerek ot ve meyve topluyordu. Öte yandan bu mıntıkların boş kalması, ot çekirgelerinin çoğalmasına neden oluyor, çekirge sürüleri civar köy tarlalarına, özellikle darılara zarar veriyordu. Boşaltılmış bölgeler II. Dünya Savaşı biterken halka açılmaya başlandı. 1945 yılında serbest hale getirilen boşaltılmış bölge köylerinin sayısı Çemişgezek’te dokuz, Hozat’ta iki, Kalan’da dokuz, Ovacık’ta on, Pülümür’de yedi idi.

II. Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru, Tunceli’de durum daha müspet bir çizgiye girmişti. Tunceli MaarifMüdürü İbrahim Tuncay’ın 1945 yılı Eğitim Durumu ile ilgili raporuna göre, vilayet sınırları dahilinde 1944-1945 öğrenim yılında il bütçesinden öğretmenli 29, devlet bütçesinden öğretmenli 14 okul vardı. Ayrıca devlet bütçesinden öğretmenli, eğitimli 1, bağımsız eğitimli 2 ilkokul bulunuyordu. Vilayet sınırları dâhilinde 72 öğretmen, 62 eğitim görevlendirilmişti. Öğrenim çağında 11.933 erkek, 8.850 kız öğrenci vardı. Okullara devam eden öğrenci sayısı ise sırasıyla 4.931 ve 1.840 idi. 1944-1945 yılında 703 erkek ve 263 kız öğrencinin devam ettiği 52 “ulus dershanesi” açılmıştı. Vilayette üç halkevi ve 28 halk odası bulunuyordu. Vilayette ayrıca dağcılığa yönelik üç spor kulübü açılmıştı.

Beş yıl sonra, 1948-1949 öğretim yılı Tunceli raporuna göre, okul çağındaki çocuk sayısı 15.616, okula devam eden sayısı 7.782, okumayanların sayısı 7.834 olarak tespit edilmişti. Görüldüğü gibi yöre çocuklarının yüzde 50’sinden fazlası hâlâ okula gitmiyordu. Ancak okul sayısında hatırı sayılır bir artış görülüyordu. 9’u merkez, 125’i köy olmak üzere toplam 134 okul vardı. Öğretmen sayısı da öğretmen okulu mezunu aylıklı, enstitü mezunu ücretli, eğitimci olmak üzere sarasıyla 52, 102 ve 54, toplam 208 idi. 1949-1950 öğretim yılında Akçadağ Köy Enstitüsü’nden mezun 40 öğret-

men daha köylere yerleştirilecekti. Böylece Eylül 1949'dan sonra öğretmen kadrosu 248'e çıkmış olacaktı. Aynı şekilde 1949 yılında yeni açılacak 14 köy okulu ile birlikte 148'e ulaşacaktı. Bu arada kızların okutulması ayrı bir önem arz ediyordu. 1949 yılında öğretime başlayacak olan Nazımiye Yatılı Kız Okulu 15'i Bingöl, 15'i Elazığ ve 20'si Tunceli'den olmak üzere 50 kız öğrenci alınmasına karar verilmişti. Ancak Elazığ vilayeti kız öğrenci bulamadığı için bu kontenjan da Tunceli'den alınacaklarla doldurulacaktı. Kız yatılı okuluna 1949-1950'den itibaren her yıl 50 kız alınmak suretiyle beş senede kadrosu 250'ye çıkarılacaktı. Kızlar 7-11 yaş arasında birinci sınıfa alınmaktaydı. Okulun amacı, ilköğretimin yanı sıra annelik bilgileriyle de donatmaktı. Bu kızlar beş yıllık yatılı okuldan mezun olduktan sonra köylere dönecekler, isterlerse velilerinin rızalarıyla öğretmen olmak üzere Köy Enstitüleri'ne ve diğer eğitim kurumlarına gönderileceklerdi. Bu arada yine aynı rapordan edinilen bilgiye göre "gezici kadınlar kursu" ihdas ediliyordu. Bunlardan ilki Çemişgezek merkezinde 30 öğrenci ile faaliyete geçmişti. 1949-1950 öğretim yılında dört tane daha açılması bakanlıkça bildirilmişti. Elazığ Kız Enstitüsü'nün yatılı kısmında birinci sınıfta 16, ikincide 14, üçüncüde 12 olmak üzere 42 Tuncelili kız öğrenci okumaktaydı. Erkekler için ise Hozat'ta gezici demircilik ve marangozluk kursu açılacaktı.

1945 yılında Tunceli'nin eğitim sorunlarına çözüm getirecek beş yıllık Milli Eğitim Kalkınma Programı hazırlanmıştı. Vilayet Milli Eğitim Müdürü İbrahim Tuncay'ın 1945 tarihli "Tunceli'nin Eğitim Durumu" raporuna göre, 4357 sayılı kanun gereğince Tunceli'ye tahsis edilen özel muhasebeden maaş alan 53 öğretmen kadrosu devam ettirilmek üzere her yıl bölge köy enstitüsünden çıkacak olan öğretmenlerle eğitimci kadroya katılacak, beş yıl sonunda ilin okul sayısı 320'ye, öğretmen 246'ya, eğitimci 122'ye çıkmak suretiyle toplam 370 köyden önemli bir kısmı okullandırılmış olacaktı. Enstitü mezunu öğretmenler ve eğitimci köylere yerleştirildikçe özel muhasebeden maaş alan ve köylerde çalışan öğretmenlerden her yıl birkaçı ilçe merkez okullarına nakledilerek merkez kadroları takviye edilecekti. Nüfusu 400'den fazla olan büyük köylerde öğretmenli, nüfusu 400'den aşağı olanlarda ise eğitimci okullar açılacaktı. Daha büyük köylerde ise ikiser ve gereğine göre üçer öğretmen ve öğretmenli-eğitimci okullar da faaliyete geçecekti. Bu arada ilin uygun yerlerinde bölge yatılı okulları açılması planlanıyordu. Köy Enstitüsü küme başlarından bir öğretmen, vilayet ilköğretim müfettişi ve her bölgenin gezici başöğretmeninden düzenlenmiş bir kurul

eğitimle ilgili çalışmaları yürütüyordu. Okullarda ayrıca öğrenim çağında yaşları büyük çocuklar için özel yetiştirici sınıflar, akşam okulları açılarak ilköğrenimlerini tamamlamaları için önlemler alınmıştı. Bu okulların denetim işlerinin düzenli bir biçimde yürütülebilmesi için mevcut ilköğretim müfettişliği kadrosu beş yıl sonunda üçe çıkarılacaktı. İlkokulların sayısı arttıkça vilayet için bir ortaokul açılması ihtiyacı doğuyordu. 1946 yılında Pertek merkez ilkokulu ortaokula çevrilerek her yıl bir sınıf ilave etmek suretiyle bir ortaokul açılması planlanmıştı. Vilayet Maarif Müdürü'nün bu arada ilginç bir önerisi vardı. Tunceli kadınlarını "medeni hayata" kavuşturmak için Hozat ilçesinde bir akşam kız sanat okulu kurularak "anadilin kendiliğinden kullanılmasını sağlamak" gerekiyordu.

Tunceli ili 4 Ocak 1936 gün ve 2884 sayılı kanunla kurulmuştu. On yıllık bir toplum mühendisliği sonucu elde edilen sonuç 1945 yılında hazırlanan Tunceli Genel Durum Raporu'nda aksettiriliyordu. Çemişgezek, Ovacık, Hozat, Pertek, Kalan, Mazgirt, Nazımiye ve Pülümür adlı sekiz ilçeden oluşun ilin merkezi Bakanlar Kurulu'nca görülen lüzum üzerine sonradan uygun görülecek bir yere kaydırılmak üzere Elazığ olmuştu. İlin ilçelerine bağlı 20 bucak ve 349 köy vardı. Bu köylerden 227'sinde Köy Kanunu uygulanıyordu. Yörenin nüfusu dağınıktı. İlin jeolojik durumu istenir ölçüde ekime elverişli değildi. Küçük küçük ve dağınık parçalar halindeki araziye sürmek ve ekmek kaygısıyla arazi sahipleri zorunlu olarak tarlaları başlarında ya da yakınında barınmak zorunluluğu duymaktaydılar. Keza mevsime göre davranmalarını besleme ve koruma kaygısı yöre insanlarını toplu yaşama imkânlarından mahrum bırakıyordu. Böylece büyük köyler kurulamamaktaydı. Parça parça, arazi üzerinde barınılan yerlere kom deniliyordu. 1945 yılı içinde sekiz ilçe, yirmi bucak, mezra ve komlar dâhil 578 köyünde 53.812 kadın ve 53.048 erkek olmak üzere 106.860 nüfus kayıtlıydı.

"Harekât" sırasında gündeme gelen "tedib" girişiminin temel nedeni emniyet ve asayişti. "Harekât-ı askeriye ve tedibiye" yöre yönetimlerince müspet sonuç vermişti. Her ne kadar düzenin sağlanması için bazı elebaşılardan Batı'ya göçürülmeleri geride kimi aile efradının kalmasına neden olmuştu. Geride kalan bazı zorbaların kin, hırs ve intikam duyguları zaman zaman görülüyorsa da, bu insanlar sıkı gözetim altında bulunduruluyor, herhangi bir uygunsuzluk ve yolsuzluğun önü alınıyordu. Bu kesim dışında Tunceli halkı, büyük ölçüde yerleşik yaşama geçmişti. Cumhuriyet hükümeti prensiplerine bağlı ve kanunların verdiği güvencelere bel bağlayarak her suretle bu emni-

yetten yararlanmayı fırsat biliyordu. Tunceli vatandaşları bundan böyle itaat eden, “mut’i” insanlardı. İl sınırları dâhilinde gezici aşiret hemen hemen kalmamıştı. Bunların bir kısmı ellerindeki ufak tefek tarlalarını ekmekle, tarımla ve bir kısmı da toprak darlığı nedeniyle davarcılıkla iştilal etmekteydi. “Tedib” öncesi bazı çapulcu ve elebaşların bulunması nedeniyle davalarını yaylaya götürmekten korktukları için davarcılık sınırlı oranda iken, “harekât-ı tedibiye”den sonra bu gibi eşkıyalıkla geçinmeyi âdet edinen elebaşların bir kısmı ortadan kaldırılmış ve bir kısmı da Batı’ya göçürülmüş, yöreye güven gelmişti. Bu arada güvenliği ve asayişi sağlamak için ilde istihbarat büroları oluşturulmuştu. İlçelerde polis ve dışarı köylüklerde de jandarma teşkilatı düzeni sağlıyordu. Bu hâli davarcılar şükranla karşılıyor, sürülerini serbestçe yaylalara götürerek güdüyorlardı. Böylece davarcılık günden güne geliyordu. II. Dünya Harbi gibi engebeli bir dönemden geçilmiş olmasına karşın “köycülük kalkınması” adına dağıtılan tezgâhlarda yünlü kumaş, alaca, şal ve saire dokunuyor, hayvanların yün, yağ, peynir, deri ve etlerinden de yararlanarak az çok temel ihtiyaçlarını gideriyorlardı.

II. Dünya Savaşı ertesi yöre ile ilgili temel sorun boşaltılmış bölge köyleriyle yasak bölge köylerinin iskâna açılmasıydı. Yöre halkın hükümetten taleplerinin başında bu geliyordu. Ayrıca köylünün ekinlerini mahveden domuzların itlafi için kesin çözüm bekleniyordu. Köylünün bir diğer dileği keçilerinin köy yakınındaki ormanlarda otlatılmasına izin verilmesiydi. Tunceli’de kış uzun sürüyordu. Yedi ay devam eden şiddetli ve sürekli kış için yakılacak odunun da köylüye verilmesi bir diğer talepti. Öte yandan Ovacık-Hozat yolu kışın kardan beş ay kapalı kalıyordu. Bu yolun açık bulundurulması talepler arasında yer alıyordu.

40’lı yılların ikinci yarısında topraklarına geri döneceklerin sevkıyatı ve iskânı başlıyordu. 1938 “harekâtı” esnasında ve onu müteakip, yalnız Tunceli halkından 15.000 kişi, Erzincan ili halkından 3.000 kişi Batı’ya aktarılmıştı. 2510 sayılı kanunun bazı maddelerini ilga ve tadil eden ve yeniden bazı maddeler ekleyen 5098 sayılı kanunun geçici 1. maddesi gereğince, bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce Bakanlar Kurulu kararıyla nakledilmiş olup da bu kez oturma mecburiyetiyle haklarındaki bütün kayıtlar kaldırılan ve bu suretle serbest duruma girmiş bulunan “menkul eşhas” bir yıl zarfında başvurdukları takdirde eski illerinde ya da bu illere civar illerde yerleştirilebileceklerdi. Geriye dönecekler için yapılacak işlem 1 Temmuz 1947 tarihli tamim ile vilayetlere iletilmişti. Geri dönmek isteyenler, mahallerince eski

yerleriyle olan ilişkileri göz önüne alınmak suretiyle trenle doğrudan Erzurum, Kars, Erzincan, Elazığ, Malatya, Mardin, Diyarbakır, Kurtalan, Palu ve Mutu istasyonlarına sevk olunacaktı. Bu istasyonlara kafileler geldiği zaman mahallerince ellerine verilecek hüviyet vesikası ve aynı zamanda idare amirleri tarafından hazırlanan cetvellere göre gidecekleri yerin en yakın istasyonuna kadar valilikçe sevkıyatı yapılacaktı. Bu şahıslar, ayrıca karayolunu takip ederek yerlerine varmak zorunda iseler, onlara kara ulaşım araçları için valilikçe takdir edilecek bedel ellerine nakden verilecekti. Sevkıyat sırasında bu kişilerin iâşe, ibateleri iskân tahsisatından karşılanacaktı. Ancak geri dönenlerden yasak bölge halkından olanların kanunun 12. maddesi gereğince bu bölge içinde kalan eski yerlerine dönmeleri yasaklanmıştı. Yasak bölgenin bağlı olduğu il ya da civar illerde toprak verilmek suretiyle iskânı cihetine gidilecekti.

Geri dönenlerin iskânı sorun yaratıyordu. Tunceli ili halkından Batı'ya aktarılmış olanların ancak % 10'u arazi sahibi idi. % 90'ının arazisi yoktu. Bunlar geçimlerini yarıclık suretiyle ve zorlukla sağlamakta idiler. Batı'ya aktarıldıktan sonra arazi sahibi olanların tapulu yerleri tasfiye edilmiş ve paraları kendilerine verilmişti. Ancak, tapuda kayıtlı olmayan arazi, Hazine malı addedilerek yerli halka dağıtılmış ve bir kısmı da halk tarafından işgal edilmişti. Medenî Kanun'da tasarruf vesikası yalnız tapu kaydı değildi; mahalli örf'e göre zilyetlik suretiyle, tasarruflu ve senetli satışlar da mülkiyete esas olarak kabul ediliyordu. Tunceli ilinin tapusuz arazisinin yerli halka mesnetsiz ve kanunsuz dağıtılmış olması geriye dönen insanlarla göçürülmemiş halkı karşı karşıya getirmiş oluyordu. Geriye dönen vatandaşın eski toprağa sahip olabilmesi, dağıtılmış ve tapuya bağlatılmış olan arazinin tapusunun mahkeme kararıyla iptal ettirilmesine bağlıydı. Gerek tevzi ve gerekse işgal suretiyle yıllardan beri imar ve ihya ederek usul ve kanuna aykırı şekilde ellerinde bulundurdıkları araziye yerli halkın elinden almak, bu insanları sıkıntıya sokmak demektir. Fakat ilk sahipleri de bu yerleri mahkeme kararıyla istirdat edebilme hakkına sahipti. Bu arada geri gelenlerle bu toprakları tasarruf edenler arasında müessif hadiselerin çıkması kaçınılmazdı. Esasen Tunceli ili toprakları verimsizdi; bu bölge halkının geçinmesine bile kâfi gelmediğinden, yasak bölge halkının Tunceli'de topraklandırılmak suretiyle iskânı çok güçlü; hatta imkânsızdı. Kafileler halinde gelmiş vatandaşlar evsizlik yüzünden açıkarda barınmak zorunda kalmışlardı. Kış mevsimi yaklaşmakta olduğundan perişan bir manzara arz eden vatandaşların sağlık durumları da büyük tehlike arz

ediyordu. Valilikçe, gelenlerin bir kısmı, geçici bir önlem olarak yerli halkın şefkatine başvurmak suretiyle köylere sevk ve tevzi edilmiş ise de esasen fakir olan yerli halkın bu vatandaşlara uzun süre bakacak imkânları yoktu.

Elazığ'da konuşlanmış olan Dördüncü Bölge Genel Müfettişi Korgeneral Ekrem Baydar'a göre, en az 10.000'i geçecek olan yöreye dönen vatandaşların Tunceli dâhilinde barınmalarına ve geçimlerine kesin olarak imkân yoktu. Bu durum, il dâhilinde genel sefalet ve sağlık durumu bakımından da tehlikeli hastalıkların doğmasına neden olabilirdi. Kış gelmeden, yollar kapanmadan Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından yeterli miktarda buğday stoku bulundurulmasına, muhtaçlara borçlanma suretiyle ekmeklik buğday dağıtılmasına ve sağlık teşkilatının takviye edilmesine ve "iskân teşkilâtı"nın etkin bir konuma getirilmesine kesin zaruret vardı. Yasak bölge halkından olup, muhtaç bulunanların Tunceli ili ile Elazığ ve Erzincan illeri dâhilinde kış gelmeden iskânlarını sağlamak, bu illerde mesken inşa ettirmek ve bunların işeleri için gerekli ödeneklerin zamanında gönderilmesi için önlem almak gerekiyordu. Serbest bölge halkından olup da arazi temin edebilecek olanların müteselsil kefalet yolu ile tohumluk, tarım aletleri ve hayvan satın almalarını kolaylaştırmak için Ziraat Bankası kredi açılmalı ve bunun için de hiç olmazsa Tunceli ili merkezinde bir Ziraat Bankası şubesi kurulmalıydı. Arazisi olmayanlarla geçimlerini yarıcılık suretiyle sağlayanlara toprak dağıtımı şarttı. Bu insanları topraklandırmak ve bu suretle halk arasında toprak sorunlarına meydan vermemek için Toprak Kanunu öncelikle Tunceli ili dâhilinde uygulamaya sokulmalıydı.

Bu arada eski yerlerine gelen Tuncelililerden durumun ne denli sorunlu olduğunu görüp tekrar Batı'ya dönmek isteyenler de vardı. Kanunun, bunların bir kereye mahsus olmak üzere eski yerlerine kadar sevk masraflarının hükümetçe karşılanacağı hükmü yumuşatılmalı ve geriye dönmek isteyenlerin bir kez daha giderlerinin hükümetçe karşılanmasına olanak sağlanmalıydı. Bu geriye göç Tunceli'yi rahatlatıacaktı. Bu arada, yaklaşan kış karşısında muhtemel sefaleti önlemek üzere Kızılay'ca Tunceli, Elazığ ve Erzincan illerine yeteri sayıda çadır gönderilmesi isteniyor, ayrıca kış mevsiminde maruz kalınacak muhtemel sefaleti önlemek üzere Kızılay'ın tedarikli olması bekleniyordu. Genel Müfettiş, durumun vahametini vurgulamak amacıyla Sağlık Müşaviri Dr. Mahir Bey'i "durumun ve konunun arz etmekte olduğu öneme binaen" Ankara'ya gönderecekti. Bu arada Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü'ne yazdığı yazıda Tunceli, Er-

zincan ve Siirt illeri dâhilinde yoğun bir şekilde toplanmış olan yasak bölge halkının 3242 sayılı kanun hükümlerinden yararlanarak kendilerine borçlanma suretiyle yemeklik buğday verilmesi uygun görülmüştü. Bu doğrultuda 400 tonu Tunceli merkezi ile illerine ve 200 tonu Erzincan iline ve 200 tonu da Siirt ili merkez ve ilçelerine hasredilmek suretiyle toplam 800 ton yemeklik buğday söz konusu kanun hükümlerine uygun olarak tahsis edilmişti.

Dersim “harekâtı”nın yarattığı düzensizlik uzun yıllar sürdü. Tunceli ile civar iller arasında yayla ihtilafları sürekli mülkiye müfettişlerini meşgul etti. Her il kendine göre gerekçeler ileri sürüyor ve diğer tarafın bu yaylalardan çıkarılmasını talep ediyordu. Dördüncü Genel Müfettişlik zaman zaman yaylalarda asayiş karakolu kurma gereği duyuyor, ancak husumetleri önlemekte güçlük çekiyordu. Bu arada değişik köylerin Sunni ve Alevi oluşları da sorunu daha da içinden çıkılmaz hale sokuyordu. Mülkiye müfettişleri çözüm olarak Koçgölübaşı, Katırgeddiği-Sebilbaba ve Akbaba sırtlarından geçen hattın öncelikle usulü dairesinde sınır olarak tespitini öneriyordu. Bu arada yaylalara intikalde, geçiş yollarında önlem alınması ve yaylalarda güçlü bir asayiş karakolunun bulundurulması gereği vurgulanıyordu.

* * *

Hozat Kaymakamı Hakkı Baykal, yörede görevli idealist bürokratlardan biriydi. Kendisine tahsis edilen, karda, kışta daima her tarafı akan, üstü toprak, harap bir evde yaşıyordu. Her fırsatta köylüleriyle beraberdi ve onlarla dertleşiyordu. Temel işlevi köylü arasındaki husumeti önlemek, onları barıştırmak, sorunlara, ihtilaflara her iki tarafı memnun edecek şekilde çözüm bulmaktı. Kasabada açtığı müracaat bürosu sayesinde, köylüyü arzuhalcilerin elinden kurtarmıştı. Necmeddin Sahir Silan’a gönderdiği 17 Aralık 1948 günlü raporunda, Hozat’ın sorunlarına değiniyordu. Rapor dönemin yönetim kadrolarının zihniyetini özümleyen şu satırlarla sonlanıyordu:

“Şarkın kalkınması demek, şimdiye kadar Cumhuriyet hükûmetinin en az nurundan ışık alan yerler demektir. Ben bir hakikat olarak, acı da olsa söylemek isterim ki köylülerimin yaşayış tarzları çok geri ve acınacak bir durumdadır. Binlerce vatandaşı yiyen, milyonları eriten Seyit Rıza isyanı; cehaletin, geriliğin, medeniyetsiz yaşayışın bir eseridir. Bugünkü milyonlara çıkan kışlaların bir gün, birer kültür müesseseleri hâline ifrağ edilmesini temenni ederim. Silah bu havalide vazifesini tamamlamıştır. Yerini, Cumhuriyet’in teknik nuruna terk etmelidir. İşte o gün Tunceli Türkiye’nin en sadık, en kahraman bir bölgesi olacaktır.”

Tunceli milletvekili Necmeddin Sahir Sılan'ın bilfiil talebi üzerine çoğu, yerel yöneticiler tarafından kaleme alınan bu kitaptaki raporlar Dersim / Tunceli sorunu ile “tedib” ve “tenkil” politikalarını yansıtıyor. Ayrıca devlet aygıtının yapısı, çalışma biçimi ve evreleri hakkında da ayrıntılı bilgi sunuyor. Ulus devlet inşa sürecinde, Cumhuriyet'in kuruluş evresinde önemli işlevler üstlenen bürokrasinin –toplum mühendisliğinin yarattığı tüm sorunlara karşın– ülkenin en ücra köşelerinde, Tanzimat'tan beri sürgit devam eden devlet geleneğinin “uygarlaştırmacı misyonu”nu üstlenerek görevlerini ifa ettiklerini ortaya koyuyor. Birincil kaynak niteliği taşıyan bu raporlar sayesinde Dersim “harekâtı” öncesi ve sonrası yöreyle ilgili sorunların ne denli çok boyutlu olduğu bir kez daha gündeme getiriliyor.

DERLEYENLERİN NOTU

Bu kitap, Necmeddin Sahir Sılan Fonu'nda bulunan ve Doğu Raporları (03) serisi altında tasniflenen Tunceli vilâyetine ve kazalarına ilişkin bürokratik yazışmalar ile bürokraside yer alan kişilerin raporlarını, görüşlerini, hazırladıkları çeşitli listeleri ve tabloları içermektedir.

Başlıkların tümü ve yazan bölümü tarafımızca düzenlendi. Her başlıkta, belgenin arşiv bilgileri dipnot olarak verildi. Metinlerde mümkün olduğunca yazım kurallarına uygun düzelti yapıldı. Bazı yazım hataları olduğu gibi bırakıldı. Yer ve aşiret adlarında yazım hataları mümkün olduğunca düzeltildi. Burada da çözülemeyenler aynen bırakıldı. Tunceli ile kazalarına ilişkin genel durum raporlarının bazılarında “içindekiler” bölümü vardı. Buna yer veremeyen raporlarda, sayfa sayılarının fazla olması, kapsamın belirtilmesi ve bütünlüğün sağlanabilmesi amacıyla tarafımızca “içindekiler” başlığı konuldu.

Birbiriyle ilişkili belgelerde ilk yazılan belgenin tarihi ve yazan olarak da bu belgeyi üreten kişinin adı esas alındı. Belgeler gün/ay/yıl olarak sıralandı. Tarihi olmayan belgeler ise en sona, belge numarasına göre yer aldı.

Gerek arşivin tasnifi, gerekse bu serinin ilk kitabının yayınlanması sırasında bizlerle birlikte olan ve geçen yıl kaybettiğimiz Şen Sahir Sılan'ı bir kez daha sevgi ve saygı ile anıyoruz.

Tuba Akekmekçi
Muazzez Pervan

Kısaltmalar:

(...) : Atlanan veya okunamayan kelimeler.

(d.n.): Derleyenlerin notu.

PÜLÜMÜR KAZASI GENEL DURUM RAPORU¹ (1936)*

İçindekiler

1. Coğrafi Ahval	2
2. Irk	2
3. Din	3
4. Coğrafi Durum	7
5. Jeolojik Malûmat	8
6. Tarihi Malûmat	11
7. Taksimâtı Mülkiye ve İdariye	12
8. İklim ve Tabiat	16
9. Kasaba ve Köylerin Beledi ve İctimai Vaziyetleri	18
10. Emmakin ve İskân	20
11. Sular	23
12. Umumi Belediye Teşkilâtı Sıhhiyesi ve Gıdalar	25
13. İctimai Vaziyet	29
14. Hayvanat ve Nebatat	40
15. Vaziyet ve Teşkilâtı Sıhhiye	43
16. Nüfus Hareketi veya Hayati İhsaiyat	44
Lahikalar	45

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 25, Belge No: 241.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

1. Coğrafi Ahval

A) Kazanın Hududu

Pülümür kazası doğuda Kiğı ve Tercan kazaları ile batıda Erzincan vilâyeti ve Ovacık kazası, güneyde Nazımiye, kısmen Kiğı, kuzeyde de Fırat Nehri ile çevrilmiş gayet dağlık ve sarp araziden teşekkül etmiş olup 2.655 kilometre murabba bir mesahiye sathiyesi vardır. Denizden yüksekliği itibarile 3.300-1.400 metre arasında tahavvül etmektedir. Denizden vasati yüksekliği ise 1.800 metredir.

B) Arz ve Tul Dereceleri

Kaza, Ayasofya'dan geçen Tul Dairesi'ne göre (II) derece tuli şarkide olup 39-34 arzı şimalide kâindir.

C) Nüfus

Kazada son sayıma göre 7.421 kadın, 6.852 erkek olmak üzere 14.273 nüfusu vardır.

2. Irk

Irk itibarile bütün kaza halkı bilâ istisna Türktürler. Şimdiye kadar gerek dışardan ve gerek içerden yapılan menfi propagandaların neticesi olarak birçok kimseler tarafından

KÜRT? namı altında tarihsiz ve lisansız bir menşee bağlanan bu yüce Türk topraklarının sakinleri öyle derin tarihi bilgilere ve derin araştırmalara lüzum kalmadan dilleri, ananeleri ve âdetleriyle Türklüklerini her vakit açıklamaktadırlar.

Bugün Pülümür kazası dahilinde her hangi bir vatandaşa menşei hakkında bir soru sorulacak olursa o hiç şüphe etmeden Horasan'dan geldiğini söyler. Gerek totemleri ve gerekse yatırıları hakkında bildikleri hurafe ve masalların da menşei daima Horasan'a bağlıdır.

Kendi anlatımlarına göre ilk önce Horasan'dan Elazığ ve Malatya taraflarına gelmişler, buralarda Ermeniler ve Kırdasi denilen halk ile mütemadi mücadeleler yaptıktan sonra Dersim dağlarına çekilmiş olduklarını söylüyorlarsa da asıl bu Dersim-Dursun dağlarına yerleşmenin sebebini Şah İsmail-i Safevi ile Yavuz Sultan Selim'in mezhep muharebelerinde aramaklığımız lâzımdır.

Gerek Yavuz'un Alevi ve gerekse Şah İsmail'in Sünni'dir diye satır attığı bu halk kitlesi böyle iki öldürücü ateş arasında kalınca, yegâne kurtuluş çaresini o zamanki orduların kolay kolay manevra yapamayacağı ve derin uçurumlarla ayrılmış sarp dağlara çekilmekte bulmuşlardır. Ve bu hakikati tenvir edecek delillerden biri de bugün teşekkül etmiş olan köylerin, nahiyelerin, kazaların o zamana göre hep müdafaası kolay ve mütearızlara çok zayıt verecek yerlerde kurulmuş olduğudur.

Gerek Tunceli ve gerekse Tunceli'nin Pülümür kazası dahilinde bütün aşiret, dağ ve insan isimleri, buraların ta ezelden beri Türk olduğunu haykıran birer anıt hâlinde dirler.

Şeh Hasanlılara mensup aşiretlerin Ovacık'ta ceylan derisi üzerine yazılmış bir şecereleri olduğunu eski Elazığ Valisi Bay Cemal bizzat görmüştür. Bu şecerede asıllarının Türk olduğunu ve Horasan'dan geldiklerini bildiren yazılar vardı. Bunun gibi daha birçok aşiretlerin henüz esrarını muhafaza eden şecerelerinin mevcut olduğu ve Tunceli kalkınmasının daha ileri zamanlarında ele geçeceği şüphesizdir.

Dil itibarıyla tetkik edilecek olursa, her dağın hatta her yerin buraların Türk olduğunu haykırdığı görülecektir.

Komanlı, Alhanlı, Balabanlı, Keçeluşağı, Baluşağı, Arelli, Lolanlı gibi aşiret isimleri Türk adlarından başka bir şey değildir.

İnsan isimleri tetkik edilecek olursa bunların da Türkçe olmaları bu asil vatan parçasının Türk olduğunu gösterecek en büyük delil olarak kabul edilir.

Han, Paşo, Demir, Can, Dursun, Ulaş, Sayıcan, Yenihan, Menku, Düğün, Saru, Ateş, Bozağa, Yaşa gibi daha yüzlercesi sayılabilecek olan bu erkek isimlerle Gülperi, Güldalı, Güleser, Güllü, Gülbastık, Gülşen, Akgül, Fidan, Çiçek, Telli, Perihan, Bacı, Hanım, Hatun, Civan gibi daha binlercesi mevcut olan kadın isimleri. Karacakale, Hel Dağı, Çağalan, Bağırpaşa, Bağır Baba, Acıelma gibi dağ isimleri Tarhana çukuru, Arpa Çukuru, ULUS YOLU, ULUS YAYLASI gibi arazi isimleri Zimak, Hacılı, Rabat, Ağaşenliği, Çirik, Üçdam gibi köy isimleri bu iddiayı her an için isbata hazır birer abide hâlinde dirler.

3. Din

Bura halkının bugünkü dini hakkında bir fikir edinebilmek için tarihin eski devirlerine bir göz atmak lâzımdır. Türkler İslamlığı kabul etmeden

evvel Totemizim ve Şamanizim'e sâlik idiler. Hazreti Ömer'in Arabistan çöllerinden alıp da Anadolu ve Orta Asya kıyılarına kadar İslamiyeti getirdiği zaman, Türkler doğruluk ve insanlık telkin eden bu dini esasen kendilerinde mevcut olan bu varlıktan ötürü çok takdir etmişler ise de onun sıkı disiplini ve can sıkacak formalitesinden dolayı pek kolay ısınamamışlar ve onun içindir ki hürriyet ve serbestiyet-i harekâta daha çok yer veren eski dinlerine de kısmen sadık kalmışlardı. Daha sonraları imamların fikir mücadeleleri neticesinde İslamiyet'te hasıl olan mezhep ayrılıkları esnasında Hazreti Ali ve taraftarlarını takdis ederek vaziyetten istifade etmek isteyen Alevi mezhebi o zaman bu kitle arasında kolayca yer bularak süratle intişar etmişti.

Bilahare Şah İsmail-i Safevi'nin Aleviliği tamim yolunda yapmış olduğu faaliyete karşı kılıncı ile karşı koyan Yavuz'un katliamı bu mezhep erbabına dehşet saçarken yegâne kurtuluş çaresini bu yeni mezheplerini gizlemekte bulmuşlar ve işte o zamandan beridir ki bu mezhebin birçok umdeleri hâlâ o esrar perdesi arkasında saklanmaktadır. Yezit ve ahfadına karşı duyulan nefret Yavuz'un bu öldürücü dehşeti karşısında bütün Sünnilere de teşmil edilmiştir. Hatta o derece ki aynı lisanı konuştukları hâlde Sünni kalan kendi Türk kardeşlerini de nefretle anan ve onlara Yezitler diye hitap eden bu Alevi Türkler, Türk kelimesini tersine okuyarak ve söyleyerek kendilerine Kürt adını vermişler ve bu cihetle Türk kardeşlerinden ismen ayrılmışlardır. İşte Kürt diye bir milletin, bir lisanın bir edebiyatın ve nihayet bir tarihin mevcut olmayışı bunların yine Türklerden ismen ayrılmış Türklerden başka bir şey olmadığını göstermektedir.

Herhangi bir sahada ne olursa olsun şu cihet pek tabiidir ki; nerede cahil bir halk kitlesi varsa orada bunların cehaletinden istifade ederek bu kitleyi her an kendi menfaati için kullanan zeki ve dirayetli adamlar vardır. İşte bugün Alevilerin arasında seyitler diye tanınan bir zümre vardır ki, bu adamlar her vakit bu cahil kitleyi kendi menfaatleri için kullanmışlardır. Tarihin o devirlerinden beri bu seyitler zümresi Aleviliği kabul eden bu kitlenin Türk-lüklerini unutturacak ve onları aynı dili konuşan Türklerden nefret ettirecek birçok propagandalar yapmışlar ve başka bir kültür vermek için çok uğraşmışlardır. Seyitlerin bu işi yaparken yegâne düşünceleri ne dinlerine hizmet ve ne de yeni bir milliyet yaratmak değil sırf bu ayrılıktan menfaatlerine büyük paylar çıkarmaktır.

Bu dine ve hissiyata dayanan mütemadi propagandalar yüzünden seyitler hâlâ halk üzerinde pek müessirdirler.

Halk arasında dolaşan fikirlere göre bunlar peygamber sülalesine mensup olup Kureyşan aşiretindendirler. Baba Mansurlu ve Pir Sultanlı aşiretleri de bu seyitler zümresine mensupturlar. Seyit ve seyidin sülâlesine mensup her fert mukaddestir ve tapınılır derecede saygı görürlerdi. Herkesin hürmet ettiği bu adamlar bundan az zaman öncelerine kadar farzı mahal olarak herhangi bir harekete maruz kalacak olurlarsa onun bütün talepleri, bütün varlıkları ile bu hakareti yapan zümreye yüklenendirilebilir ve kıtale bile sebep teşkil ederdi.

Eşkıyalığın ve çapulculuğun hüküm sürdüğü zamanlarda mukaddes tanınan bu seyitler silah taşımazlardı, kapıları açıktı, malları ve davaları meydana serbest yaşarlardı, ona hiç kimse dokunamazdı.

Birçok işlerin yapılması için mutlaka seyidin izni alınmak lâzımdı. Seyidin menfaatine nakise verecek adam seyit tarafından aforoz edilir, aforoz olanın koyunları sürülere katılmaz, hayvanlarına otlak verilmez, dini ayinlere giremez, kirve olamaz hatta kimse ona selam vermez, buğdayı değirmende öğütülmezdi. Artık o adam cemiyetten tecrit edilmiş, yalnızlığa mahkûm bir hâle getirilmiş demektir. Fakat son Tunceli teşkilâtı bütün bunlara nihayet vermekte ve seyitlerin kadro itibarları gün geçtikçe daha fazla düşmektedir. Bugün artık seyitin o eski otoritesinden yalnız bir hayal kalmıştır.

Din perdesi altında icra edilen bu habaset yanında unutulmayan ve bu hadisatla beraber yürüyen bir şey daha vardır ki o da bugün Anadolu'nun her tarafında bilâ istisna görülen Türk âdetlerinin ve hatta eski putperestlik devirlerine ait birtakım ibadet şekillerinin mevcut oluşudur.

Bugün gerek kazamız dahilinde ve gerek Tunceli'nin diğer yerlerinde "sabahleyin doğan güneşin ilk ışıklarına secde eden ve o ışıkların ilk vurduğu taşları öpen" insan kitleleri pek çoktur.

Her aşiretin ecdatlarına olan hürmetlerini gösteren bir yatırları (ziyaret) vardır. Burası ya bir ormandır veyahut civarın en yüksek bir dağı veyahut da büyük bir kayanın oyuğudur veyahut da asırdide ağaçlardır. Mukaddes olan bu ormanda, bu kaya kovuğunda, bu dağda herhangi bir babanın ziyareti vardır. Bu ormandan bir yaprak bile koparılamaz hatta o derece ki bu ormandan her ne sebeple olursa olsun bir dal koparılıp getirilecek olursa bunun karşısında katiyyen yalan söylenemez, o dal parçası derin saygı ile öpülür ve ondan sonra o babanın kudsıyyeti huzurunda vecd ile hakikat söylenir.

Anadolu'nun birçok yerlerinde görülen ziyaretlere bez bağlamak şekilleri buralarda daha safiyetle yaşamaktadır. Geceleri mumlar yakılarak ruhları

şad edilmek istenir, civarın en yüksek tepeleri hep ziyaretir. Fahri Baba, Bağır Baba, Kırklar Tepesi... bu ziyaretler meyanındadır.

Totem devirlerine ait duygular elan buralarda yer bulmaktadır. Aşiretlerin totemi olan mukaddes bir hayvan sembolü vardır.

Mesela elan meşhur bir totem vardır ki “Çalağan” denilen bu kuş yani bu totem burada “Hel” diye anılmaktadır. Mukaddes olan bu kuşun uçuşlarından gerek hayra gerek şerre ait birçok manalar çıkarılır. Eski Türk âdetleri meyanında görülen mezarlıklara koç başlı koyun heykelleri rızk ile koyunun iki tarafına her şahsın hayatta iken yaşayışını tasvir eden kabartma şekiller yapılması hâlâ buralarda caridir.

Ölen cengaverse, mezarında kılıç, at, tüfek kabartmaları görülür. El ele vermiş kadın ve erkek resimleri muradına ermediklerini, ibrik ve tepsi ise misafirperverliklerini gösterir birer işaretir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun günden güne yıkılmaya yüz tuttuğu devirlerde buralarda istiklal için çalışan Ermenilerin buraları Ermenileştirmek için yapmış oldukları her nevi propagandaların halk üzerinde bırakmış olduğu tesirleri de zikretmek lâzımdır. Burada yine eski Türk âdeti olarak çocukları yaşamayan kimseler, eskiden kız çocuğu olursa adını Yaşa, erkek olursa Yaşar, Dursun, Duran koyarlardı. İşte bundan istifade eden Ermeniler hiç çocuğu olmayanlara veya çocukları yaşamayanlara Ermeni ismi konursa yaşar diye yapmış oldukları telkinlerde muvaffak olmuşlar ve bu yüzden birçok cahil Türklerin isimleri Kirkor, Artin, Karabet, Karao... olmuştur. Yalnız bununla iktifa etmeyen Ermeniler bura halkının taktis ettiği yerlere birer kilisemsi bina yapmışlar ve oraya bir papaz tayin etmişler, “hatta” daha ileri giderek bir salibin ortasına Hazreti Ali’nin parmağını koyarak parmağı öptürmek bahanesile salibi öptürmüşlerdir. Binnetice bu mukaddes yerler aynı zamanda Ermenilerin de ziyaretgâhı olmuş ve her iki ırk da aynı yere ibadet etmişlerdir.

Çok şayanı şükrandır ki Tunceli vali ve komutanlığının bir emrile bu hakikat kendilerine anlatılarak bütün bu isimler bertaraf edilmiştir.

A) Mezhep

Din bahsinde geçen birçok hadiseler mezhebi de alâkadar eder.

Esasen bütün kaza Caferi mezhebindedir. Bu mezhepte namaz ve abdest yoktur. Senede iki defa kutsal günleri vardır. En büyüğü Rumi İkincikanun ayının birinci gününden sonuncu gününe kadar devam eden Hızır

orucu ve bayramı ile Muharrem orucu ve bayramıdır. Hızır orucu, aşiretler arasında taksim edilmek şartile üç güne indirilmiş olup bu orucun tutulmasına çok itina ederler. Muharrem orucu 12 gündür, bu günler içinde tıraş olunmaz, yağlı yemek, et ve yumurta yemek memnudur. Yine bu müddet zarfında katiyyen su içmezler, her oruca müteakip bayram yapılır ve kurbanlar kesilir. Her bayramda muhakkak dini ayın yapılır ve bu ayinlere kadınlı erkekli iştirak ederler. Seyitler saz çalar, ilâhiler ve mersiyeler söylerler, bu ayin şekilleri çok mahrem tutulur.

Bunlardan başka Mart'ın birinden dokuzuna kadar da oruç tutan aşiretler vardır ki bu orucun ERGENEKON bayramile alâka ve irtibatı çok calibi dikkattir.

Bu mezhep icabı olarak Sünnilerden kız alıp vermezler. İrani Alevilerde olduğu gibi nikâh-ı muttea yoktur, taddütü zevcat vardır. Miras mesailinden kız çocuklara hisse ayrılmaz, başlık mukabilinde evlendirilen kızlara bir cihaz verilir, kızlara alınan başlıktan başka ana keteni denilen bir de süt hakkı alınır.

B) Cezai Hükümler

Kan davası reis ve seyit huzurunda toplanan cemaatlerle hâl olunur.

4. Coğrafi Durum

A) Dağlar

Jeolojik tahavvülâtın pek kuvvetle hüküm sürdüğü bu arazide düzlük bir yere tesadüf imkânı zayıftır. Arazi, dar ve derin vadilerle birbirinden ayrılan dağlardan müşekkeldir. Bu dağların bir kısmı yemyeşil ve ormanlıktır. Dağların ekserisi rusubi araziye yükselten kitlelerden teşekkül etmişlerdir. En meşhurları: Karacakale 3.100, Hel Dağı 3.200, Sülbüs 3.000, Çağalan 2.750, Bağırpaşa 3.300, Boyer Baba 3.150, Fahri Baba, Sevdin Dağları ve Koşan Dağları'dır.

B) Nehirler

Kazanın şimalini tahdit eden Fırat Nehri vardır. Irmaklar ve dereler yüksek dağların arasında jeolojik teşekkülât esnasında açılmış dar ve geniş vadilerden akan sulardan ibaret olup debileri mevsimlere tâbidir. En meşhurları: Kelhaş, Fem, Kabzo, Rabat, Darboğaz, Şampuş, Sevdin dereleri olup vadileri denizden 1.400-1.800 metre yüksektedir.

C) Göller ve Bataklıklar

Kaza sınırı içerisinde göl ve bataklık yoktur. Yalnız Danzik nahiyesine tâbi Aşkirik köyünün garbi cenubisinde Boyer Baba Dağı tepesinde 1.000 metre murabbaında çok derin bir göl mevcut olup eski bir krater ağzı olsa gerektir. Bundan başka bu civardaki tepeler üzerinde küçük küçük göller daha vardır ki bunların da krater ağzları olması ihtimali vardır.

D) Ormanlar

Orman itibarile kaza pek zengindir. Fakat geniş ormanlar hemen kâmilten yüksek dağlarda bulunduğundan ve bu dağlar pek dik olduklarından toprak tabakasının kalınlığı azdır bu itibarla ağaçlar fazla irtifa kesp edememişlerdir. Buna mukabil oldukça düz ve tatlı meyillerde yetişen ağaçlar fazla irtifa kazanmışlardır. En çok tesadüf edilen ağaçlar meşeler, dağ kavakları, ardıçlar, pelutlar ve pırnallardır. Kaza dahilinde inşaat için kullanılan yegâne ağaç su kenarlarında ve düz yerlerde yetişen kavaklardır. Odun için en çok kullanılan pelut ağaçlarıdır. Bunlardan başka kazanın cenup ve şark taraflarında pek mebzul bir surette bulunan yabani fındıklar mevcut olup meyveleri yabani bir hâldedir. Ve Karadeniz taraflarında ham fındık denilen kalın kabuklu ve ufak içli bir fındıktır. Eğer bunların ıslahı usulleri halka yakından gösterilerek öğretilecek olursa zengin bir servet menbaı olabilecekleri şüphesizdir. Kazanın bazı yerlerinde tek tük çam ağaçları mevcuttur. Bütün bu ormanlar Pülümür arazisinin % 20'sini işgal etmektedirler.

5. Jeolojik Malûmat

Pülümür kazası jeolojik teşekkülât itibarile bütün edvarı ihtiva etmektedir. Arazinin kısmı azamisi denizlerin işgal zamanlarına ait bıraktıkları rusuplardan ibarettir.

Bu rusubi tabakalar muhtelif jeolojik zamanlarda aşağıda izah edilecek muhtelif sebeplerin tesiri altında o kadar çok tahavvülâtı düçar olmuşlardır ki bütün bunların neticesi olarak dar ve derin vadiler açılmış olup bugünkü sathi sular itikâl ile hasıl olan mecralardan ziyade işte bu dar vadilerden ak-maktadırlar.

Yer yer hasıl olan çöküntü ve inhidamlar jeolojik edvarın muhtelif tabakalarını pek güzel göstermektedir. Elan devam etmekte olan tahavvülâtı arziye bir zamanlar o kadar çok şiddetli olmuştur ki maktalarda görülen tabakat adeta mihveri arza müvazi olacak derecede dik vaziyet almışlardır.

A) Araziyi Devir ve Devir Tetkiki

1) En ibtidai devir suhuruna bilhassa Bağırpaşa Dağı taraflarında tesadüf edilmiştir.

Bu suhurun başlıcası muhtelif mika nevilerdir.

2) Karbon devri teşekkülâtına bilhassa kazanın doğu taraflarında tesadüf edilmektedir.

Bilhassa buralarda linyite benzer bir kömür halk tarafından bulunmuştur. Bu kömür kaymakamlık vasıtasile tahlil için vilâyete gönderilmiş ise de henüz bir cevap gelmemiştir.

Bu arazi bu devirde Zonguldak'tan Hazar Denizi'ne kadar devam eden ormanların etek kısımları olup bugün maden kömürüne inkılâp etmiş olsalar gerektir.

3) İkinci ve üçüncü devir arazisi en ziyade kazanın cenup taraflarında daha aşikâr olarak hemen bütün müstehaselerile göze çarpmaktadır. Bilhassa kazanın Pançiras köyünde bu zamanlara ait ve tamamen birçok hayvanatı naine kavka, alarından teşekkül etmiş suhura tesadüf edilmektedir. Birçok deniz hayvanatı kavka, alarını ihtiva etmekte olan muhtelif cins kalkerlere yine buralarda tesadüf edilmektedir.

Suların itikâli ve muhtelif edvara ait tabakatin tazyikleri neticesinde anası rusubiyenin iltisakları ile çok güzel Breş ve Kongülü mer'aları teşekkül etmiştir.

Suhuru rusubinin tahamımızat mahsulü olan mevadlâ karışmasından çok güzel renkli sahralara, bilhassa Rabat taraflarında rastlanmaktadır. Ve çok şeffaf olanlarına da Kelhaş Deresi yamaçlarında tesadüf olunmaktadır.

Çöküntülerle meydana çıkmış olanları istisna edilecek olursa killi arazi bilhassa derin tabakaları işgal etmektedir.

4) Volkanik teşekkülât ve indifai sahralar: Rusubi arazi arasında son edvarı jeolojiye sahralarına da tesadüf edilmektedir. Bilhassa buralarda eskiden volkanların mevcudiyetine delalet eden lav kitlelerine tesadüf edilmektedir. Bu lavlar daha mayi hâlinde rusubi araziden akarlarcken kitleleri dahiline aldıkları muhtelif rusubi sahralarla karışarak müteaddit nevi sahraların teşekkülüne sebebiyet vermişlerdir. Göller bahsinde sözü geçen kraterler bu lavların çıkmış olduğu eski yanardağların ağızları olması kuvvetle muhtemeldir.

Kazamız dahilinde indifai suhurdan hemen her nevi granite tesadüf edilmektedir. Bilhassa bu granitleri teşkil eden kuvars, mika ve feldispatlar hemen en iyi nevilerindendir. Her granit kitlesi bu üç unsuru ihtiva et-

mekle beraber bu üç unsurdan birinin noksanile teşekkül eden kuvarssız, mikasız veya feldispatsız granitler de çoktur. Bununla beraber bu üç unsura müstakil olarak da tesadüf edilmektedir. Bilhassa kuvarsın dumanlı ve dumansız ve diğer madeni humuslarla karışmasından muhtelif renkli nevileri de mevcuttur.

B) Hâlen Devam Etmekte Olan Jeolojik Hadisat

Pülümür kazası çok geniş bir klor sodyum tabakası üzerine kurulmuştur. Tuz tabakasının teşekkülâtından şimdiye kadar kalmasının sebebi onu sahi su ceryanların nüfuzundan muhafaza eden kil tabakasının mevcudiyetidir. Fakat kazanın doğu tarafında bulunan Kiğı arazisinde sık sık husule gelen yer oynamaları neticesinde bu kil tabakasının şekli bozularak tahtel arz su ceryanlarının bu tuz tabakasına temas etmesini intaç etmiştir. Tuz tabakasının böyle su ceryanlariyle temasa gelmesi neticesinde erimesile yerinde hasıl olan boşluklar birer birer çökmektedirler. Arazi tetkik edilecek olursa bütün göze çarpan ve mahsus olan itikâlâtın bu çöküntülerden ileri geldiği kolayca anlaşılır.

İşte bu tahtel arz su ceryanlarının tuzları eritmesile hasıl olan tahtel arz tuzlu su ceryanları elan inhisarlara ait ve ibtidai vesaitle ta eski zamanlardan beri vücuda getirilen kuyulardan harice alınarak suyu tebhir edilerek tuz elde edilmektedir. Hâlen bu kabil tuzlardan Ağa Tuzlası, Hiver Tuzlası, Göneli Tuzlası tuz istihsâl etmektedirler.

Mezkûr kil tabakasının mevcudiyetile Pülümür'ün yukarı mahallesi bu tabaka üzerinde her sene ımunta zaman yarım metre heyelan ederek aşağı mahalleye yaklaşmaktadır.

Elhasıl buralarda husule gelen yer oynamaları tahtel arz su ceryanlarının tuzları eriterek hasıl etmiş olduğu mağaraların âni olarak çökmesindendir.

Kazanın bilhassa Danzik nahiyesi merkezi civarı kalkerli araziden teşekkül etmiştir.

Suların çok mebzul olduğu kazamızda yine tahtel arz su ceryanlarının kalkerleri inhilâl ettirerek açmış olduğu büyük mağara hemen Danzik nahiyeye merkezinin yarısını işgal etmektedir. Fakat bu büyük mağara yer yer çöküntüler hasıl etmiş olduğundan ve hemen her çöküntünün sathı arza açılan fethası bir baca vazifesini gördüğünden mağaranın içerisinde kuvvetli bir hava ceryanı vardır.

Buraya giren havanın su buhan mağaranın pürtüklü sathında soğuyup mayi hâline geldikten sonra yine mezkûr ceryanın temin ettiği burudet ne-

ticesinde tamamen buz hâline inkılâp etmektedir. Ve bu buzlar istelaktit ve istelakmit şeklinde tavazzu ederek cidden görölmeye şayan bir manzara arz etmektedir.

Civar halk yazlık buz ihtiyaçlarını buradan temin ederler. Etlerini, yağlarını burada muhafaza ederler. Hatta bazı hastalar için de bu buzlardan istifade edilmektedir. Şu hâlde Danzik nahiyesinde hissedilen hareketi arzların sebeplerini gerek kalkerlerin ve gerek klor sodyumların inhilalile hasıl olan büyük mağaraların âni olarak çökmelerinde arayacağız.

C) Kaplıcalar

Nefsi kasabanın 15 kilometre şarkında Bozağakaraderbendi denilen mahalde vaktile Rusların imar ettiği ve fakat bugün o mamureden eser görülmeyen bir kaplıca vardır. Kaplıcanın suyu kükürtlüdür. Sülfat veya sülfid mürekkebatından hangisine ait olduğu göndermiş olduğumuz numunenin tahlil raporundan anlaşılacaktır. Bununla beraber neşretmiş olduğu ultraviyolenin kıymeti hakkında fenni bir tetkike ihtiyaç vardır.

Buralardan istifade etmesini bilenler yazın kaplıcaya giderek, orada çadırlar kurarak yıkanır. Halk ağzından alınan bilgiye göre romatizmal ağrılara iyi bir tesir icra ettiği anlaşıyor.

D) Madenler

Evvelce zikretmiş olduğumuz kömür, tuz, kaplıcanın civarında bulunması lâzım gelen kükürt ile kazanın hemen her tarafında bulunan alçıdan ibarettir. Birçok yerlerde kireç çıkaran ocaklar da mevcuttur.

6. Tarihi Malûmat

Kazanın tarihçesi hakkında pek vazih malûmat yoktur. Esasen pek eski bir kaza olmayan Pülümür'ün en eski tarihi bizce bundan 197 sene evveline kadar vardırılabildi.

Pülümür kazası daha bu ismi almazdan evvel diğer bazı isimler de almıştır ki bunlar da Kızıuçan ve Kuzuuçan'dır. Sonraları eski yazıda Kuruçay kazası ile imlaca karışmaması için en son Pülümür adını almıştır. Bunun da manası Hail önü olduğu zan olunmaktadır.

Şimdiki hâlde elimizdeki en eski vesika kazanın kaza-yı Kızıuçan olduğu zamana ait olup 1157 tarihini taşımaktadır. Bu vesika da kazanın Tahsini köyünde oturan Seyit Mahmud'un elindedir. Bu vesikanın resmiyeti altındaki kaza-yı Kızıuçan naibi Mustafa'nın mührünün bulunmasile sabit olmaktadır.

Yine aynı adamın elinde bulunan ve 90 küsur sene evvelsine ait olup kazayı Kuzuçan Bidayet Mahkemesi damgasını taşıyan bir ilamda da isminin Kuzuçan'a tahavvül ettiği ve hâlen bugünkü tapuda da o zamanki isminin Kuzuçan olduğu görülmektedir. Kızıçan'ın Kuzuçan'a neden tahavvül ettiği hakkında bir malûmat elde edilememiştir.

Bundan sonra 1270 tarihinde eski derebeylerinden Şah Hüseyin Bey kazada ilk kaymakam görülüyor. Ve 1302 tarihinde de kendisinin zalim bir derebeyi olması üzerine hallûn şikâyeti üzerine azl edilmiştir. Bundan sonra müteaddit kaymakamlar gelmiş ise de Harb-i Umumi'de Rusların'buraları işgal etmeleri üzerine bütün kuyudatı resmiye yanmıştır. Hiçbir vesikaya istinat etmiyorsa da halk arasında söylenen tarihi bir bilgi vardır.

1157 senesinden daha evvelki zamanlarda kaza merkezinde Yazıcıoğulları denilen bir derebeyi sülâlesi varmış ki, bunlar heman Dersim aşiretleri hâli harpte imişler. Bilahare Dersimliler tarafından yapılan umumi bir akın ile bütün ailesi efradile birlikte katledilmişlerdir.

Bu Yazıcıoğulları'ndan bir kısmı da bugün Kığı'nın Çan nahiyesinin Şemodini mezrasındadırlar.

Bugün bu derebeyine ait olan sarayın harabesi, Divanhane namile anılmakta olup kışla yapmakla meşgul olan seyyar taburun taş araması esnasında, bu sarayın temellerine rast gelinmiştir.

Ve yine bu sarayın tarla olan yerinde eski halk tarafından mermer sütunlar çıkarılmıştır. Bugün evkafa ait olan harap bir hamamın su kazanı da bu sarayın harabesinden çıkarılmıştır.

Bunlardan başka Hanım Köprüsü civarındaki kayalıklar üzerine oyularak yapılan birtakım odalar vardır ki kimler zamanından kaldığı belli değildir. Halk buraya Kaleler der. Keza aynı şekilde oyma odalara Rabat Deresi civarında da tesadüf edilmektedir.

Kazadaki tarihi isimler ve asarı atika bunlardan ibarettir. Kazada yetişen meşahir yoktur.

7. Taksimatı Mülkiye ve İdariye

A) Umumi Malûmat

Kazamız istibdat zamanında Hozat mutasarrıflığına tabi imiş. Meşrutiyet zamanında Erzincan vilâyetine verilmiş. Cumhuriyet zamanında yine Erzincan'a tabi olarak kalmıştır. Şimdi Tunceli vilâyetinin yedi kazasından biridir.

B) Bugünkü Taksimâtı Mülkiye

Pülümür kazasının 4 nahiyesi vardır:

- 1) Merkez nahiyesi 15 köyden ibarettir.
- 2) Danzik nahiyesi 13 köyden ibarettir.
- 3) Deşt nahiyesi 15 köyden ibarettir.
- 4) Şçteri nahiyesi 17 köyden ibarettir.

Kaza, ceman 60 köydür.

C) Muhaceret

Gerek dahilden harice ve gerekse hariçten dahile muhaceret yoktur.

D) Aşiretler

<u>Aşiretin adı</u>	<u>Nüfus</u>		
	<u>Kadın</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
Baluşağı	173	197	307
Abbasuşağı	104	86	200
Lolanlı	927	750	1.677
Arelli	781	594	1.375
Keçeluşağı	451	379	830
Sisanlı	485	505	990
Alhanlı	352	352	704
Kemanlı	293	362	655
Balabanlı	870	726	1.596
Maskanlı	49	37	86
Çarekli	1.265	1.266	2.531
Şavalanlı	445	424	869
Pir Sultanlı	199	202	401
Baba Mansurlu	352	324	676
Kureyşanlı ve gerekse yukarıda isimleri yazılı aşiretlerden olup da			
dağınık oturanların miktarı.	<u>675</u>	<u>648</u>	<u>1.352</u>
Yekûn	7.421	6.852	14.273

Yukarıda isimleri geçen aşiretlerin kazamız sınırı dahiline isabet eden nüfusları bundan ibarettir.

E) Belediyenin Umuru Sıhhiye ve Hayriye Tahsisatı

Kaza belediyesinin tarihi malum değildir. Bunun da sebebi ötekinin berikinin elinde kalmış olmasından ve kuyudatın mevcut olmamasındandır. Bununla beraber 1932 senesinden itibaren muntazam kayıtları olduğu için bu tarihten itibaren mezkûr tahsisat bildirilecektir.

1) 1932 yılı

Belediyenin umumi varidatı	Sağlık ve hayır tahsisatı	
<u>Lira / Kuruş</u>	<u>Lira / Kuruş</u>	<u>% Nisbeti</u>
628 00	128 00	%20,3
<u>Tahsisatın nevi</u>	<u>Kabul edilen</u>	<u>Sarf edilen</u>
	<u>Lira / Kuruş</u>	<u>Lira / Kuruş</u>
Muhtaçlar için ilaç bedeli	10 00	10 00
Hasta nakliyesi	15 00	00 00
Mezarlıklar	10 00	6 80
Su yolları	25 00	00 00
Tanzifat	58 00	58 00
Acizlere yardım	10 00	4 50
Yekûn	128 00	79 30

2) 1933 yılı

Belediyenin umumi varidatı	Sağlık ve hayır tahsisatı	
<u>Lira / Kuruş</u>	<u>Lira / Kuruş</u>	<u>% Nisbeti</u>
500 00	110 00	% 22
<u>Tahsisatın nevi</u>	<u>Kabul edilen</u>	<u>Sarf edilen</u>
	<u>Lira / Kuruş</u>	<u>Lira / Kuruş</u>
Muhtaçlar için ilaç bedeli	10 00	5 00
Hasta nakliyesi	10 00	00 00
Mezarlıklar	10 00	10 00
Su yolları	25 00	00 00
Tanzifat	45 00	40 00
Acizlere yardım	10 00	5 00
Yekûn	110 00	60 00

3) 1934 yılı

Belediyenin umumi varidatı

Lira / Kuruş

744 00

Sağlık ve hayır tahsisatı

Lira / Kuruş

80 00

% Nisbeti

% 10,7

Tahsisatın nevi

Muhtaçlar için ilaç bedeli

Hasta nakliyesi

Mezarlıklar

Tanzifat

Acizlere yardım

Yekûn

Kabul edilen

Lira / Kuruş

10 00

20 00

10 00

30 00

10 00

80 00

Sarf edilen

Lira / Kuruş

10 00

20 00

10 00

30 00

10 00

80 00

4) 1935 yılı

Belediyenin umumi varidatı

Lira / Kuruş

968 00

Sağlık ve hayır tahsisatı

Lira / Kuruş

275 00

% Nisbeti

% 28

Tahsisatın nevi

Muhtaçlar için ilaç bedeli

Hasta nakliyesi

Mezarlıklar

Su yolları

Tanzifat

Acizlere yardım

Yekûn

Kabul edilen

Lira / Kuruş

10 00

15 00

10 00

200 00

35 00

10 00

275 00

Sarf edilen

Lira / Kuruş

10 00

15 00

10 00

200² 00

30 00

10 00

275 00

5) 1936 yılı

Belediyenin umumi varidatı

Lira / Kuruş

1.000 00

Sağlık ve hayır tahsisatı

Lira / Kuruş

262 00

% Nisbeti

% 26

2 Bu 200 lira tahsisat, sarf edilmiş olmayıp (...) yapılacak tesisat için Erzincan Ziraat Bankası'na yatırılmıştır.

	Kabul edilen	Sarf edilen ³
<u>Tahsisatın nevi</u>	<u>Lira / Kuruş</u>	<u>Lira / Kuruş</u>
Muhtaçlar için ilaç bedeli	10 00	
Hasta nakliyesi	15 00	
Mezarlıklar	02 00	
Su yolları	200 ⁴ 00	
Tanzifat	25 00	
Acizlere yardım	10 00	
Yekûn	262 00	

8. İklim ve Tabiat

A) Tabii Vaziyet

Tabii vaziyet itibarile Pülümür kazası bütün köylerle beraber tamamen dar vadilerle ayrılmış dağlar üzerine kurulu olduğundan burada berri bir dağ iklimi hüküm sürmektedir.

Bu derin vadilerle ayrılmış olan yüksek dağlar hayati, nebatiye itibarile pek zengin olup yazları zümrüt gibi yemyeşildirler.

Yeşil yamaçlara kurulan mezralar birer sayfiye hayatı yaşamaktadırlar.

Havanın saflığı suların mebzul ve iyi evsafi dolayısıyla ömrü beşeri uzatan bu yerlere tabiri caiz ise Türkiye'nin İsviçresi demek lâzımdır.

Yazları serin olan bu yamaçların eteklerinde şelâleler yaparak akan dereler cidden görülmeye şayan manzaralardandır.

Dağların pek yüksek olduğu bazı kuytu yerler senenin birkaç ayı güneş görmemekle beraber birçok yerlerde de yine dağların vaziyeti dolayısıyla güneş geç doğar ve erken batır.

Hayvanatının bol ve manzaralarının bu kadar güzel olmasına rağmen hemen hiç kimse tarafından tanınmayan bu yerler, yolsuzluğu dolayısıyla şimdiye kadar meçhul kalmıştır.

Tunceli'ni baştan başa kat edecek şosenin inşasını müteakip buralarının hayret verici güzelliğini birçok kimseler göreceklerdir.

Yazları serin ve kışları dağların vaziyeti itibarile rüzgârsız geçen ve bol güneşli olan bu yerlerde memleketimizin hastalarını yabancı ellere muhtaç etmeyecek kadar elverişli ve belki oralardakinden daha üstün ve güzel sanatoryumlar inşa etmek mümkün olacaktır.

3 Sene sonu gelmediği için sarfiyat miktarı gösterilmemiştir.

4 Bu 200 lira, programlı su tesisatı içindir.

Kar ekseriya 15 İkinciteşrin’de başlar. Mart sonuna kadar devam eder. Fakat bu yağış daimi olmayıp arada çok güzel ve güneşli günler olur. Kasaba dahilinde kar senesine göre 1-1,5 metre veyahut daha az olur.

Dağların sathi mailleri pek dik olduğundan birbiri üstüne yığılan karlar heyeti mecmuasile dağların eteklerine doğru kayarak korkunç sesler çıkarak tehlikeli çığların husulüne sebebiyet verir. En çok şubat ayında görülen bu tehlikeli çığlar her yıl birkaç kişinin canına mal olur.

Bu kadar karın yağmasına rağmen soğuklar insanları rahatsız etmeyecek derecededir.

B) Dereceyi Hararet

Kuytu yerlerde bazen 35°’yi bulur. Kışları bazı kerreler -30°, -20° arasında tahavvül eder. Fakat hava ratıp olmadığından insanları müteessir etmez.

C) Rutubet ve Yubuset

Bunları ölçecek aletler olmadığından bu hususta bir şey söylenemeyecektir.

Yalnız şu kadarı malumdur ki havanın rutubetinin sıhhi bir malhuzur teşkil etmediğine bakılırsa herhâlde insanların yaşaması için normal bir miktarda olsa gerektir.

D) Tazyıkı Nesimi

Aletsizlik yüzünden malum değildir.

E) Rüzgârlar

En çok batı rüzgârları eser ve soğuk yapar. Cenup rüzgârları daima yağmur getirir. Şimal rüzgârları çok soğuk yapar. Daimi istikametleri ve süratleri hakkında alet olmadığından malûmat alınamamıştır.

F) Yağmurlar

En çok yağmur getiren cenup rüzgârlarıdır. İlkbaharın kırk ikinci tabir edilen mebzul yağmurları bir aydan fazla devam etmektedir. Sonbaharda da eylül sonlarından birinciteşrin ortalarına kadar devam eden sonbahar yağmurları da mebzul miktardadır. Yaz yağmurları gelip geçici serpintiler hâlinindedir. Mıkyasûlmatar olmadığı için senevi miktarları hakkında bir malûmat elde edilememiştir.

G) Güneş

Havanın açık olduğu zamanlar güneşin ısıtıcılığı her zaman için insana gölge aramak ihtiyaçlarını hissettirir. Güneşli günler senenin ekseri günleridir.

H) Sisler

Etrafdaki dağlar 3.000 metreden fazla oldukları için sonbahar ve kış aylarında ekseriya sislidir.

Yüksek nevahideki mezralar birçok günlerini sonbaharda sislerin içerisinde geçirmek mecburiyetinde kalırlar.

I) İrtifa İklimi

Yükseklik itibarile havaların serin olmasından ötürü mahsulat pek geç yetişmektedir. Dağların yüksekliklerine göre her bir kısmı bir mevsim hayatı yaşamaktadırlar.

J) Resadat

Yapılmamıştır.

9. Kasaba ve Köylerin Beledi ve İctimai Vaziyetleri

A) Muvasala ve Muhabere Vasıtaları

Kaza dahilinde demiryolu yoktur. Yalnız 1938 senesinden itibaren kaza merkezinin 15 kilometre şimalinde olan Mutu Köprüsü civarından Erzurum-Sivas hattı geçecektir.

B) Yollar

1) Kazamız dahili dağlık ve bilhassa kayalık olması hasebile bugünkü mevcut yollar çok arızalıdır.

Pülümür kaza merkezini Erzincan'a bağlayan 55 kilometrelik bir yol vardır ki bu da Pülümür köylüsü tarafından yapılmıştır. Tesviyeyi turabiyeden ibarettir. Yolu, sellerin hücumundan muhafaza edecek menfezler yapılmamıştır. Bu yol yazın her nevi vesaiti nakliyenin gelip geçmesine müsaittir. Fakat ikinciteşrinden itibaren başlayan yağmurlar gelip gitmeyi güçleştirir. O zaman yalnız hayvanlarla nakliyat yapılır. Eğer kar başlayacak olursa o zaman hayvan da işlemez, posta muvasalatı insan sırtında yapılır.

Kazanın Şeteri nahiyesi bu yol üzerinde 15. kilometrededir.

2) Pülümür kazasını Tahsini köyü civarına bağlayan ve yalnız tesviyeyi

turabiyeden ibaret olan 10 kilometre tulünde bir yol vardır ki bu da yağmur ve kar mevsimlerinde aynı akıbete maruzdur.

Bu yol birçok yerlerinde göstermiş olduğu arızalar ve köprüsüzlük yüzünden yalnız hayvanla nakliyata müsaittir.

3) Pülümür'ü Kiğı'ya bağlayacak olan ve halen 25 kilometresi ikmal edilen bir yol vardır ki bu da yalnız tesviyeyi turabiyeden ibaret olup hayvan nakliyatına müsaittir. Yağmur ve kar mevsimlerinde aynı akıbete maruz olan bu yolun bazı arızaları kaldırılacak olursa araba nakliyatına müsait bir şekil alabilecektir.

Kazanın Deşt nahiyesile Bozağakaraderbendi kaplıcası bu yol üzerinde 15. kilometrededir.

4) Kasabayı Danzik nahiyesine bağlayan yol 20 kilometre tulünde olup diğer yollardan dardır, hayvanla nakliyata müsaittir. Köy Kanunu mucibince yapılmıştır. Yağmur ve kar mevsimlerinde bu yolda da gelip gitme güçtür.

5) Danzik nahiyesile Pançiras köyü arasında köylüler tarafından yapılan ve tesviyeyi turabiyeden ibaret olan bir yol daha vardır ki 10 kilometre tulünde olup yazın öküz arabasının işlemesine müsaittir.

6) Doğuda Bardakçı köyünden Fem köyüne kadar Kiğı'ya müteveccih olan bir yol daha vardır ki Kiğı'yı Erzincan'a bağlayacaktır. Tesviyeyi turabiyedir. 25 kilometre tulündedir.

Bu altı yoldan başka;

7) Kaza merkezini şimalde Fırat Nehri üzerindeki Mutu Köprüsü civarına bağlayacak olan bir yol daha vardır ki 20 kilometre tulündedir.

İstikbalde Pülümür'ün demiryolu iskelesi burası olacaktır. Mezkûr Mutu Köprüsü Erzurum-Erzincan şosesi üzerindedir.

Bu yedi yoldan başka diğer köyleri birbirine rapt eden daha birçok yollar varsa da bunlar keçi yollarından ibaret olup yol adını almaya layık değildirler. Kenarlarında uçurumlar olan, her zaman için insan ve hayvanlara tehlikeli bulunan bir durumdadırlar. Bunlardan başka kar zamanlarında her zaman için çığ tehlikesine maruzdurlar.

1937 yılının baharında başlanacak olan Mazgirt-Pülümür şosesi ile Pülümür-Ovacık şoseleridir.

C) Vesaiti Nakliye

Kaza dahilinde en çok kullanılan vesaiti nakliye yazın beygir ve katır olup, kışın yalnız insan sırtına inhisar eder. Bundan başka kışın Tevik denilen ve insanlar tarafından çekilen bir nevi kızak dahi vardır.

D) Posta, Telefon ve Telgraf

Kaza dahilinde bir posta telgraf merkezi vardır. Erzincan vilâyeti ile Kiğı ve Nazımiye kazalarına bağlıdır. Kaza merkezi her üç nahiyesine telefonla bağlı olduğu gibi Tahsini, Acıelma ve Sevdin karakollarına ayrıca bağlıdır. Bundan başka Erzincan ve Elazığ'la da telefon muhaberatı vardır.

10. Eminakin ve İskân

A) Alelumum Tarz-ı Mimari ve İnşaat

Gerek köy ve gerek kaza merkezinde mevcut olan evlerin içerisinde hiçbir şekil ve tarzı mimariye tesadüf etmek imkânı yoktur.

Köylerdeki evler rastgele yerlere yapılmıştır. Memleketin coğrafi vaziyeti itibarile dağların yamaçlarındaki evler dağa oyularak sokulmuş gibi bir vaziyettedirler. Yani evin arka kısmı dağa yaslanmıştır.

Bu şekilde ev yapmanın üç sebebi vardır:

- 1) İrtifa ve soğukların tesirile sert rüzgârlara mukavemet,
- 2) Ağaya karşı fakir görünmek,
- 3) Bizzat fakru zaruret.

Bu şekilde evlerden başka diğer evler dört duvardan ibarettir. Ve bu duvarlar ekseriya taştan yapılmış olup umumiyetle toprak harçlıdır. Bu duvarların üzerine kavak ağaçları sıra ile dizilir ve bunların da üzerine küçük dallar konarak toprakla örtülür. Bina bitip de üzerinden seneler geçerek yıkılıncaya kadar bu damın toprakları mütemediyen evin içerisine dökülürler. Damın toprağı azaldıkça yerine başka toprak ilave edilir. Damın üzerinde mevcut olan ve Loğ taşı denilen üstüvani taş parçası yağmurlu zamanlarda dam üzerinde yuvarlanarak toprağın mesamatının kapatılmasına çalışılır.

Şimdiye kadar cari olan emniyetsizlik yüzünden ekseri evlerin pencere-leri binanın damına yakın olup bir silah namlusunun sığacağı mazgallar hâlidir. Her nedense birçok evlerin kapıları bir insan boyundan aşağı olarak yapılmıştır.

Gerek pencere ve gerek kapıların bu şekli dolayısıyla tenvir ve aerasyon hemen yok gibidir. Aynı zamanda basık tavanlı olan bu evler bu şerait altında tamamen gayri sıhhi ve hatta sıhhati ihlal edecek bir hâldedirler.

Tabii aerasyon mevcut olmadığı için bütün evlerin içerisi bilâ istisna pis kokuludur.

Bundan başka bura halkında helâ inşa etmek âdet olmadığı için ekseriya bu ihtiyaç evin haricinde ve şurada burada tatmin olunmaktadır.

Yalnız kaza merkezinde ve lağım çukurlu helâlâlar vardır.

Evlerin dahilinde yıkanmak için hiçbir tertibat yoktur. Çağ denilen bu-
laşık yıkanacak yerler, bazı yerlerde oturma odalarına yapılmıştır. Ekseriyetle
evlerin aralıklarındadır. Elhasıl bütün mevcudiyetile bu evler sıhhati her za-
man için ihlal edecek bir vaziyettir.

Bunlarla beraber hemen ekseri yerlerde hatta kaza merkezi dahilinde
hayvan ahırları ya evin yanında ve daima evin altındadır. Hatta fakru zarure-
tin ileri gitmiş olduğu yerlerde köylünün tek bir odası hem kendisine hem
de hayvanlarına müşterek bir melce teşkil eder.

B) Tarzı İskân

Arazinin fevkalâde menaaatı ve 1.400-3.000 metre irtifalar arasında yük-
sek dağlar ve derin derelerle 20 hektar düzlüğü bir araya toplayamayacak
derecede dalgalı bulunması, büyük köylerin teessüsüne mani olmuş, ekilebi-
lecek olan her hafif meyilli yamaçta birkaç tarla çıkarılarak iki üç evin kurul-
masına sebep ve amil olmuştur. Bu itibarla 10 evi bir yere toplayan köylerin
sayısı onu geçmemektedir.

60 köy olarak gösterilen Pülümür kazası hakikatte birkaç evin bir araya
gelmesinden hasıl olan kom ve mezra tabir olunan 440 tane küçük küçük
köçüklerden ibarettir.

İskân itibarile halkı üç kısma ayırmak lâzımdır:

1) Büyük arazi sahipleri:

Bunlar çok eski zamanlarda derebeyi olan ecdatlarının her ne şekilde
olursa olsun ele geçirdikleri vasi araziye sahiptirler. Maiyyetlerinde çalışan
ve maraba tabir edilen yüzlerce insan vardır. Arazinin ve mülkün üçte ikisi,
adetleri 150'yi bulan bu adamların elindedir.

2) Küçük arazi sahipleri:

Halkın % 70'ini bunlar teşkil eder ve iki kısımdadırlar:

a. Arazisi kendisine kâfi gelenler.

b. Arazisi kendisine kâfi gelmeyip de beylerden, ağalardan kira ile arazi
alanlar.

3) Hiçbir toprak sahibi olmayan:

Asıl fakru zaruret içerisinde olan ve eski esirler gibi kullanılan halktır.
Bunlara maraba tabir olunur. Büyük arazi sahipleriyle küçük arazi sahipleri-
nin oturmaya elverişli iyice denilebilecek şekilde evleri varsa da marabalar ev
denilmeye layık olmayan küçük ve tamamen gayri sıhhi evlerde barınmak-
tadırlar.

Maraba, arazisi kendisine ait olmadığı için yaptığı evin mükemmeliyetine ehemmiyet vermez. Bulunduğu yeri imara heves etmez. Kendisine ait hayvanları varsa onların adetlerini çoğaltmaya çalışmaz. Bunun da yegâne sebebi şudur:

Eğer maraba hayvanlarını çoğaltır ve bulunduğu mevkiî imar ederse bu hâl ağaya kafa tutmak demek olacağından birçok vesileler ittihaz edilerek bütün malı ağa tarafından zabt edilebilir. Eğer ağa kızar da bu adamları buradan kovarsa yersiz ve yurtsuz olan bu halk kitlesi diğer bir ağanın emri altına girinceye kadar açlığa mahkûmdur.

Bu maraba denilen halk kitlesi ağanın kendisine verdiği arazinin vergisini verir ve seneden seneye gerek hayvani ve gerekse zirai mahsulattan eski aşara karip bir icar ödemekle mükelleftir.

C) Hususi ve Umumi İkametgâhlar

Hususi ikametgâhlar hiçbir sıhhi kıymeti olmayan evlerden ibarettir. Umumi ikametgâhları kaza merkezindeki kahveler teşkil eder. Köylerde henüz köy odaları yoktur.

D) Tabii ve Sınai Tecdidi Hava Usulleri

Evlerin tarzı inşası, tabi aerasyonu temin edecek şekilde değildir. Kışın bu işi belki ocaklarla sobalar temin edebilir. Fakat bura halkında ocak bacasını fenni bir şekilde yapmak âdet olmadığı için odaları kışın dumanla doludur. Suni aerasyon mevcut değildir.

E) Teshin Usulleri

Gerek kaza merkezinde ve gerekse köylerde ocaklarla sobalardır. Vasıtayı teshin olarak her tarafta odun kullanılır ve boldur.

F) Mebaniyi Resmiye

Kaza merkezinde beş sınıflı bir ilkokul vardır. Bir de Hasangazi köyünde bir ilkokul yapılmıştır.

Kazadaki mektep harap olup tamire muhtaçtır. Sıhhi vaziyeti mükemmeldir denilemez, odaları ufaktır, pencereleri azdır. Sıraları iki parçalı olup hıfzısıhhaca matlup şekli alabilir. Kışlık bahçesi yoktur. Yazlık bahçesi ihtiyaca kâfi değildir. Helâları gayri sıhhi ve çok azdır.

Çocukların içme suları kova ve maşrapa ile temin edilmektedir.

Kaza genelinde iki katlı, 15 odalı, yarı yerine kadar taş üstü kerpiç, damı toprak bir hükûmet konağı vardır. Tek katlı ve iki odalı bir belediye dairesi vardır. Hiver Mahallesi'nde iki katlı bir tuzla binası, Göneli'de iki katlı bir tuzla binası, Tahsini'de bir sabit karakol binası, Deşt nahiyesinde iki katlı bir hükûmet binası, Azvat denilen bir mahalde dört odalı bir taşkışla binası vardır.

G) Müessesatı Hayriye

Yoktur.

H) Umumi Meskenler

Otel yoktur. Yalnız kasabanın iki kahvesi, han olarak icabında kullanılıyor.

I) Hamam

Evkafa ait harap bir hamam varsa da kullanılmamaktadır.

J) Hapishane

Kaza dahilinde eski zindanları andıran penceresiz ve binaenaleyh ziyasız ve havasız tek odadan ibaret bir hapishane vardır. Hiçbir canlı mahlukun yaşamasına imkân vermeyen bu tek odada fazla olarak rutubet de olduğundan toprak olan zemini, duvarı, tavanı yine aynı rutubetten ötürü ıslak bir hâldedir. İcabında beş altı mahkûmu barındıran bu yerde birkaç romatizma vakası kaydedilmiştir.

K) Müessesatı Sınaiye

Yoktur.

L) Sayfiyeler

Yoktur. Yalnız umumiyetle köylüler ve bazı kasaba halkı, yazın serin olan daha yükseklerle göçerler.

11. Sular

A) Memba Suları ve Yevmi Miktarları

Kasabanın başlıca içme suyunu kazanın güney kısmında bulunan ve Bay-suyu namı verilen iki memba suyu teşkil etmektedir. Bunlardan maada yine memba olarak Çerme pınarı, Dağdibi, Sıtma pınarı ve Askerler pınarı mem-baları vardır.

Bunlardan Dağdibi suyu vaktile kasabadaki üç çeşmeye su verirmiş ise de jeoloji bahsinde arz edilen heyelanlardan ötürü membaanın çökmesiyle yolları bozulmuş ve çeşmeler metruk kalmıştır.

B) Yevmi Miktarları

Tayin edilememiştir. Bu sular sabit olduğu için bu cihetten hıfzıssıhhaca bir kıymeti haizdirler ve membalarında başka sularla karışmak ihtimali de yoktur.

C) Tahlil Raporları

Göndermiş olduğumuz su numunelerinin tahlil raporları gelmediğinden kimyevi vasıfları hakkında henüz malûmatımız yoktur.

D) Sureti Tasfiyeleri

Memba suları olmaları hasebiyle tasfiyeye lüzum yoktur.

E) Tahriratta Kullanılan Sular

Tahriratta dahi bu sular kullanılmakla beraber isim verilmeyen daha bazı akarsulardır.

F) Çeşmeler

Yoktur.

G) Sarnıçlar

Yoktur.

H) Buz

Buz istihsâli için bir müessese yoksa da jeoloji bahsinde ismi geçen buz mağarasından bazen istifade edilmektedir.

I) Soğuk Hava Mahzenleri

Yoktur. Danzik'teki buz mağarası o civar halkının bu ihtiyacını gidermektedir.

J) Kar ve Buz Sarfiyatı

Kasaba ve köylerin suları yazları pek soğuk olduğu için karları depo yapmak ihtiyacı hasıl olmamaktadır.

12. Umumi Belediye Teşkilâtı Sıhhiyesi ve Gıdalar

A) Süt Meselesi

Kaza ve köylerdeki sütler tabii evsafı haizdir. Taşış ve su ilavesi yoktur. Gerek köylerde ve gerekse kaza merkezinde süt alım satımı yoktur. Kaza merkezinde de hemen herkesin bir ineği veyahut keçi, koyunu mevcut olup süt ihtiyacını hisseden yabancı ve memurlar gibi kimseler satış yapan birkaç evden bu ihtiyaçlarını giderirler. Sütler sağıldıktan sonra süzek denilen ince bezlerde süzülmeyle tasfiye edilir. Ve kaynatılarak tüküm edilir.

Kaza ve köylerdeki sarf edilen süt miktarı malûm değildir. Yalnız her hayvanın senede vereceği süt miktarı aşağı yukarı malûm olduğundan tahmini bir miktar tayin edilebilir. Burada, koyunlar senede 50-55, keçiler 75-80 ve inekler de 350-400 kilo süt verirler. Manda beslenilmemektedir. Sütler bilhassa yağ çıkarılmakta kullanılır. Bunun için evvela yoğurt yapılır ve deri yayıklarda yağı çıkarıldıktan sonra çökelek, kurut (buna keşte derler ki bir nevi ayran müstahzarı mahiyetinde olup kışın sulandırılmak suretile ayran çorbalarında kullanılır, şu hâldeki bir ayran konservesi demektir) yapılır. Peynir istihsâli nadirdir.

B) Ekmek

Kazada iki fırın vardır.

Ekmek yapılan unlar su ile müteharrik değirmenlerden ve bazen de fabrikalardan gelmektedir. Kaza halkı ekseriye bu değirmenlerde öğütülen unlardan kendi evlerinde tandır ve sac üzerinde bir santim kalınlığında ekmek yaparlar. Köylerde umumiyetle bu şekildedir.

Kaza ve köylerde hâli vakti yerinde olanlar buğday unundan, fakirler ise buğday, arpa, çavdar mahlutundan veyahut arpa, çavdar ve darı unlarından yapılmış ekmek yemektedirler.

Kazada ve köylerde un satılmaz. Yerli halk kendi mahsulatını yabancı halk da (memurlar) buğday alıp öğütmekle yahut Erzincan'dan hususi surette fabrika unu getirtmekle ihtiyaçlarını temin ederler.

C) Mahalli Meşhur Gıdalar

Kazada hâli vakti yerinde olanların bir kısmı ile memurlar her yerde yapılan yemekleri yerler. Rakımı yüksek olan kazada sebze geç yetiştiğinden ekilmemektedir. Ve binaenaleyh; yemekler kışın umumiyetle et, patates, lahana, fasulye, mercimek, nohut ve hamur işleri temin etmekte olup, yazın

Erzincan'dan ancak haziran nihayetinden eylül sonuna kadar gelip satılabilen sebzeler başlıca gıdayı teşkil etmektedirler.

Köylerde ise sebze ihtiyacı pancar denilen otlardan temin edilmekte olup bunlar da; göbek tabir edilen dağ mantarları, çiriş, kenger, madımak, yemlik, ebegümeni, yabancı semizotu, labada, kuzukulağıdır.

Kışın ise, bulgur pilavı ve çorbası, kuru yağsız çökelik ve biraz hâli vakti yerinde olanlar da patates, fasulye gibi gıdalarla gıdalanırlar. Ayran, süt, yoğurt başlıca gıdalarını teşkil eder.

D) Mahalli Meşhur Yemekler

Sac Kavurması: Bir koyun veya keçi kesilir eti ufak ufak parçalara ayrıldıktan sonra bir ekmek sacında az bir miktar su konmakla pişirilir. Bilahare suyu çekildikten sonra yağ ilavesile kızartılır. Daha sonra üzerine sarımsaklı yoğurt dökülerek yenir.

Kapama: Bu da herhangi bir hayvan kesildikten sonra başı hariç olmak üzere büyük bir kapta iyice pişirilir. Bilahare kızartılır. Ayrıca pişirilen bulgur veya pirinç pilavının üzerine konularak yenir.

Büryan: Bu da kesilen hayvan yekpare olarak bir sırığa geçirilir ateş karşısında çevirerek pişirilir.

Babukko: Bu yemek mahalli hususiyeti haiz ve çok meşhur olan bir yiyecektir. Yiyeceklerin sayısına göre 30-60 santim kutrunda ve 6-7 santim kalınlığında daire şeklinde buğday unundan yapılmış bir hamur yapıp, evvelce bol ateş yakılıp iyice kızdırılmış bir taş üzerine yerleştirilerek üzerine kül örtüldükten sonra, ateş konarak poğça tarzında iyice pişirilir.

Badehu bu pişen poğçanın üzeri kenarlarından dairevi kesilerek içi tamamen çıkarılır. Ve iyice bir kabuk hâlinde altı ve yanları bırakılır. Sonra içine konulacak yağın akması için sarımsaklı kurut ayrıntı yapılarak bir parça dökülür ve iyice sıvanır, delikleri örtülüp mukavemeti artırıldıktan sonra çıkan iç, un hâlinde ufalanarak yarısına kadar doldurulur. Üzerinden çıkan kabuk ince bir kapak hâline getirilerek içine konduktan sonra mütebakkı ufalanmış iç de bunun üzerine konarak etrafına yine bir miktar sarımsaklı yoğurt ayrıntı dökülür ve ayran, dibinde görünür görünmez kâfi görülerek üzerine tamamen doluncaya kadar kızdırılmış yağ dökülür ve bu suretle yemeğe hazır bir vaziyete gelmiş olur.

Tava-Bıjığı: Bu da, buğday unu cüzü su katılmış yağla yoğurarak bol yağ içinde ve bir tavada kızartıp pişirilen bir yemektir.

E) Sokaklar

Kasabada sokaklar çok dardır. Ve hemen yok denecek kadar kaldırımdan mahrumdur.

Kasabada Hükûmet Caddesi denilen ve nihayeti çarşı içinde olan 150 metrelik oldukça geniş ve adi taş döşenmiş bir kaldırım vardır.

Yukarı mahalleye kadar da uzanan ve çarşıdan bilitibar 650 metre uzunluğunda ve 2 metre genişliğinde taş döşeli bir kaldırım daha vardır.

Gerek bu yollar ve gerek çarşı içerisi temiz ise de mahallat arasında tam bir temizlik yoktur.

F) Çarşı ve Pazar Yerleri

Kasabada karşılıklı halk ve evkafa ait 15 kadar camekânsız (yalnız bir pencere ve kapıdan ibaret oda hâlinde) dükkânı olan bir çarşı olup karşısında ufacık bir de meydanlık vardır.

G) Umumi ve Hususi Teshin Usulleri

Sac sobalarla ocaklardır. Bunlarda gerek kazada ve gerekse köylerde odun yakılır, nadiren bazı köylerde tezek de ilave edilir.

H) Umumi ve Hususi Tenvir Usulleri

Kasaba sokaklarında umumi tenvirat yoktur. Kahvelerde ve bazı memur evlerinde radyom lambaları ile küçük petrol lambaları ile yapılır.

I) Lokantalar

Kasabada bir aşçı vardır, oldukça temizdir.

J) Berber Dükkânları (hâli, sanatın hâli ve şekli)

Kasabada bir berber vardır. Bir kahve içerisine koyduğu bir camekânda ibtidai bir şekilde (ustura, makine ve makasla) icrayı sanat etmektedir.

K) Liman ve İskeleler

Yoktur.

L) Tozlar ve Esbabı

Tozlar pek çoktur. Sebebi de kaldırım olmamasından ve gerekse bütün damların üstü toprak olmasından ve gerekse harman zamanında mahallat civarında harman yapılmasından husule gelmekte olup yağmurlu mevsimlerde sokaklar çıkılamayacak derecede çamur olmaktadır.

M) Parklar

Park yok ise de belediyeye ait bir bahçe vardır. Bir de ayrıca merasim gününde içtimaa mahsus Cumhuriyet Meydanı vardır.

N) Umumi ve Hususi Helâlar

Kasabanın iki mahallesindeki evlerde hususi helâlar mevcut ise de diğer dört mahallesindeki evlerde ve gerekse köylerde helâ yoktur.

Bunun da sebebi, halk mezhep itibarile Alevi olmasından dolayı helâ yapmamakta ve hatta yaptırılan helâlara dahi defî tabî yapmamaktadırlar. Bu ihtiyacı tabîiye şuraya buraya yapılmakla giderilmektedir.

Bunun önüne geçmek için de Umumi Hıfzıssıhha Meclisi'nce gereken kararlar ittihaz edilmiş olup köylerde de icap eden tertibat alınmaktadır.

Hususi helâların çukurları evvelce yapılmış lağımlardan kasaba altından akan suya müntehidir (bu su ile sebze bahçeleri sulanmadığı gibi tarla dahi sulanmamaktadır).

O) Ahırlar

Kasabadaki ahırların bir kısmı evlerin altında, bir kısmı da evlerin içindedir. Köylerde ise ekseri evlerin ahırları ev içinde olup kısmı azam köylünün ise bir tarafta insan, bir tarafta hayvan olmak üzere bir çatı altındadır. Hiçbirisi sıhhi değildir.

P) Mezbaha

Yoktur. Kesilen hayvanlar kasaba altından akan su kenarında kesilmektedir.

R) Etler (sureti nakil ve muhafazaları)

Etler kesildikten sonra kasap dükkânlarında tel dolaplar içinde muhafaza edilir. Esasen kesilen etler hemen ekseriya aynı gün sarf edildiği için uzun müddet saklanmasına hacet kalmadığı gibi esasen bu gibi yer de yoktur.

Yazın mebzulen bulunan et, kışın nadiren bulunur. Sebebi de karın fazla yağmasından köylerden hayvan gelmez. Bunun için de kışlık olarak hazırlanan ve yağ içinde kızartılarak muhafaza edilen kavurmalar kışlık ihtiyacı giderir.

S) Kabristanlar

Kasaba çok dağınık olduğu için mezarlıklar, kasaba haricinde ve muhtelif yerlerde küçük parçalar hâlinindedir. Kasaba merkezindeki ve cami yanındaki

sağlı sollu iki mezarlığa ölü gömülmesi men edilerek park hâline ifrağ olunmuştur. Yeni mezarlıklar yerinin henüz etrafı tahdit edilememiştir.

T) Müzahrefatın Süreti Cemi ve İzalesi

Kasabanın evleri dağınık bir hâlde ve etrafı tarla ve bahçelerle mahduttur. Evler, gübre ve müzahrefatını bu tarlalara götürüp dökerler.

Belediyece bu hususta şimdiye kadar teşkilât yapılabilmesine bütçenin fevkalâde darlığı imkân bırakmamıştır.

Hükûmet tabibinin gelmesi üzerine kurulan Hıfzıssıhha Meclisi, kazaya gelmiş olan seyyar taburun varidatı artıracağı göz önüne alınarak önümüzdeki bütçe senesi için bu babda kararlar alınmıştır.

U) Taaffünat Membaları

Kasabanın dağınık vaziyeti itibarile taaffünata saik ve sebep olabilecek şekilde müzahrefat bir araya yığılmamakta ve havaların soğuk olması da taaffüne mani olmakta bulunduğundan bu babda kasabanın şimdiye kadar teşkilât yapılamamış olmasına rağmen şikâyeti mucip bir hâli yoktur.

Mamafih tanzifat amelesi ile yapılan temizliklerin Hıfzıssıhha Meclisi kararları mucibince halka da mükellefiyetler tevdi suretile daha umumi bir hâle getirilmesi temin edilmiştir.

13. İctimai Vaziyet

A) Dil

Pülümür kazası dahilinde konuşulan dil çok yazıktır ki eskiden herkesin Kürtçe dediği dildir. O zamanlar bu iddiayı yürütenler buralara kadar gelip küçük bir tetkik yapmış olsalardı bu yüce Türk toprağının sakinlerinin dillerinin Türkçeden başka bir şey olmadığını derhal anlayacaklardı.

İşte halkın arasında girilip de bu tetkikler yapılmamış olduğu içindir ki öz Türk kanından başka bir kan taşımayan, öz Türkçeden başka bir dil konuşmayan ve hakiki Türk âdetlerini hâlâ aralarında sarsılmaz bir iman ve sadakatle yaşatan bura halkının konuştuğu dil böyle manasız ve tarihsiz bir menşee bağlanmıştır.

Tarih tetkik edilecek olursa asırlardan beri Asya'dan Avrupa'ya geçen insan kitlelerine yine asırlarca köprülük yapan Küçük Asya'nın berzahı olan bu belde Kürt namile bir millete daha yakın zamanlara kadar tesadüf edilememiştir. Onun içindir ki tarih, bu namla anılan bir milleti, bir dili ve bir edebiyatı kayt etmemiştir.

Şurası pek tabiidir ki, bir din, bir mezhep ve bir medeniyet herhangi bir ırk arasına yayılmaya başlarsa bu dini, bu mezhebi, bu medeniyeti getiren zümrenin dili de bu ırkın dilinde tesirini gösterecektir.

Türkler Araplarla sıkı bir münasebet tesis edip de saraylarda, ordularda büyük mevkileri işgal ettikleri zaman Arap dinini de bir yandan kabul ediyorlardı. Tabii bu din kabul edilince onun en kuvvetli esaslarından menşe alan şeriat kanunları da Arap dili ile yazılarak Türklere tatbik edilmeye başlandı.

Yeni kabul edilen bu dinin emirleri, duaları, ilahileri, ezanları İslâmiyet'i kabul eden Türkler arasına Arapça olarak yayılıyor, vecd ile dinlenen ve Allah kelâmı olan Kur'an yine Arapça okunuyordu.

Bu kadar ulûhiyet ve kudsiyyet taşıyan Arapça her yerde rağbet görüyor ve kelimeleri hıfz edilmeye çalışılıyordu. Zekiliği bugün dünyanın her tarafında inkâr edilemez bir hakikat olan Türklerin herhangi bir dile kısa bir zamanda vukuf peydah etmeleri de bu yabancı kelimelerin dilimize girmesine ayrıca yardım ediyordu.

Hatta onun içindir ki, Arapçayı fasih olarak en iyi konuşan Türkler olmuştur. Birçok Türk müellifleri eserlerini Arapça yazacak kadar bu hususta ileri gitmişlerdir.

İbni Sina, İmam-ı Azam eserlerini Arapça yazan birer Türk müellifinden başka bir şey değildir. Arap tesiri seyri istikametinde daha pek fazla ilerlemişken buralarda yayılmakta olan Alevi mezhep kendisine Şah İsmail-i Safevi gibi kuvvetli bir müdafî bulmuştu.

Her türlü çareye baş vurarak Sünni olan Osmanlı hükümetine din siyaseti ile galip gelmek isteyen Şah İsmail, bütün kuvvetini Alevi mezhebini, kılıcı ile yenemediği Osmanlılara karşı bir silah olarak kullandı. Ve bunun için çok çalıştı. Bu mezhebin daha kolay umdeleri esasen cahil olan bu halk kitlesi arasına yayıldı.

Arap dininden sonra, Türkler arasına yayılan ve yeni bir din gibi intişar eden bu yeni Türk dini bütün İran'a da kök budak salmış olduğundan, İranlilerle bu din salıkları arasında tabii bir yakınlık hasıl olmuş ve binnetice İranlilerin dili bu Türk oymakları üzerinde Arapçanın Osmanlıcaya yaptığı tesire benzer bir tesirle, şimdi Kürtçe dediğimiz ve esas kaynakları ve cezirleri eski Türkçeye dayanan dilin teessüsüne saik olmuştu. Bu suretle bir yandan İran, diğer taraftan Osmanlıca dilleri tahtı tesirinde Türkçe, İranca ve Arapça ile karışık bu yeni dil suraları, cahil ve bilgisiz zihinlerde yeni bir milliyet yaratacak kadar bariz farklar vücuda getirmiştir.

Bugün Pülümür halkının dilinde, tarihin bu izlerine pek bariz olarak tesadüf edilmektedir. Kullanılan kelimelerin % 70'i Türkçedir. Mütebakisi Farisi ve cüzi bir kısmı da Arapçadır.

Şurası da inkâr edilemez bir hakikattir ki, iklimin ve coğrafi vaziyetin de dil üzerine büyük bir tesiri vardır.

Bilhassa baştan başa dağlık olan ve güçlkle geçilebilecek uçurumlar ile ayrılmış arazi parçalarından teşekkül eden köyler mezra denilen köy parçalarının bir araya gelmesinden müteşekkildirler. Bir mezradan diğerine gitmek uzun zamanlara mâl ve bir çok yorgunluklara sebep olduğu için, halkın birbirlerine olan temas ve muhabereleri uzaktan uzağa bağırarakla temin edilir.

Bilfarz karşıki tepede oturan Memed'i çağırarak için Memet kelimesini bağırarak söylemek kâfi gelmez, çünkü son hece hafiftir ve bağırarakla karşıki tepeye kadar isal edilemez. Onun için son heceyi kalınlaştıracak bir "O" ilave ederek "Memo" şeklinde telaffuz etmek lâzımdır. Meselâ karşıki tepede harman yapmakta olan bir arkadaşına havanın dumanlandığını ve yağmurun yağacağını bildirmek isteyen bir köylü bu sesi karşıki tepeye yetiştirmek için icap eden kelimelerin nihayetini "O" lafzı ile kalınlaştırarak "Hava dumanı seli varano" diye bağırır. Bunun da manası hava dumanlanıyor, yağmur manasına olan selin vardığını bildirmektir.

Şu hâlde buradaki tetkikimizde kelimelerin çağırma ve muhabere şekillerine göre göstermiş olduğu tahavvülâtı da tetkik etmemiz ve nazarı itibare almamız lâzımdır. Çağırma şekillerine göre kulakta yer eden ve o şekilde ezberlenen kelimeler küçük bir dikkatle fark edilebilir.

Demek oluyor ki bu şekle giren Türkçe adeta bir "Dağ Türkçesi" demektir. Ve bu Türkçede birçok kelimelerin sonuna böyle bir "O" getirmek artık âdet olmuş gibi bir şeydir.

Bu takdirde gerek Arapçanın ve gerek Farisinin ve gerekse iklimin tesiri altında kalan Türkçede hiç unutulmayan ve yalnız Türkçeye has olan bir kaide vardır ki o da cümle teşkilindeki hususiyettir.

Bütün bu tarihi sebeplerin tesiri altında bu kadar yabancı kelimelerin girmesine rağmen Türk seciyesi gerek ahlak ve gerekse âdetlerinde olduğu gibi, dillerindeki Türklüğü de eşsiz bir kıskançlık ve metanetle muhafaza etmişlerdir.

Türkçede cümle teşekkülünde kaide failin evvel filin sonra gelmesidir. Bu Türk hususiyeti buradaki Dağ Türkçesinde de caridir. Bir misalle izah

edelim. “Gül bacı süt döşeno” manası Gül bacı süt sağıyor demektir. Buradaki döşeno kelimesi devşirmekten sağmak mukabilidir.

Bu cümlede görülüyor ki fail olan “Gül bacı” fiil olan “döşeno”dan önce gelmiştir. Keza “Doman yazı yazmışkeno” cümlesinde mana “çocuk yazı yazıyor”dur. Yukarıda zikr ettiğimiz kaide aynen burada da caridir. Buradaki çocuk manasına olan “Doman” kelimesi! Doğ-man! parçalarından teşekkül etmiş olduğu calibi dikkatdir.

Keza “Peynir süttten virazeno” manası “peynir süttten yapılır” demek olup misalde de yine fail evvel fiil sonra gelmiştir.

Bütün bu cümleler hakikati tenvir eden binlerce misallerden birkaçıdır.

Dil ve menşe tetkiklerinde bilhassa soy adları ile ismi hasların ve mühim mevki isimleriyle dilde en çok kullanılan kelimelerin tetkiki bizi hakikate yaklaştırmak için en esaslı bir mevzudurlar. Yukarıda gösterdiğimiz süt misali, çobanlıkla yaşayan bu halkın en yakından alakadar olduğu ve değiştirmesine imkân bulamadığı bir isimdir. Ve görülüyor ki bu isim tahavvüle tabi olmayarak aynen asaletini muhafaza etmiştir.

Bugün manasını unuttukları birçok mevki isimleri en halis safiyetini halk zihinlerinde gayri şuuri olarak muhafaza etmektedir.

Bir köy adı olan “Göcenek” kelimesinin burada manası meçhuldur. Hâlbuki “Göcen” Türkçede tavşan demektir. Halkın mezhebinde tavşanın ağza alınmaması bu kelimenin manasını unutturmuştur. Göcenek tavşanı bol yer demektir.

Keza yine bir köy adı olan “Çerik” halk arasında Ermenice zannolunan manasız bir sözdür. Hâlbuki Türkçenin “Çeri” ve “Asker” kelimesile “ik, ek” mekân ismi lahikalarından teşekkül etmiş olup askeri bol, asker yatağı veya kışla manasına gelir.

Keza “Karbelik” ve “Gedik” gibi Türkçe olan kelimelerin asılları aralarında Kürtçe zannolunur. Ve Türkçeleri ne olduğu bilinmediği söylenirken, kışa yakın açan bir çiçek olan karbeliğin karın geleceğini belli eden Türkçe bir çiçek ismi olduğundan, gedik kelimesinin “Gidik” Türkçe kelimesinden çıkmış olduğundan tamamen bi haberdirler.

Tarhanayı ve tarhana çorbasını bilmedikleri hâlde “Tarhana çukuru” denilen mevki ve mahal isimlerini hâlâ kullanmaktadırlar.

Yine bunun gibi “Olus Yolu” ve “Olus Yaylası” gibi isimler hâlâ manasızdır. Ve Türkçe olduklarını bilmezler. Bocaladıkları, manasını bilemedikleri her ismi Ermeni propagandalarına kurban olarak ya az çok değiştirerek

bir asıl uydurmakla Ermeniceye kadar götürürler veyahut Ermeni uydurmasından doğan bir efsaneye bağlarlar. Meselâ “Pırı” eski Türkçenin sesli çalgı manasına gelen “Pırığ” kelimesinden doğduğu hâlde bir köy ismi olan Pırı’nın dağdan kızakla odun indirirken kızığın altında kalan bir Ermeni’nin başı koparak yuvarlanırken “Pırı, Pırı” diyerek ses çıkarmasından ileri geldiğini iddia edecek kadar safiyet gösterirler.

Gerek nüfus kütükleri ve gerek tapu kayıtları baştan aşağıya en eski ve en güzel Türk isimlerle dolu iken, buralarda tarihin kayt etmediği bir isimle yeni bir millet yaratmak cidden acınacak ve utanılacak bir hâldir. Dini ile âdeti ile en eski safiyetini muhafaza eden Türk kültürü bugün katıksız olarak buralarda yaşamakta olan Şaman dininin hatıralarını bile yüksek dağ başlarındaki egilge isimlerinde hâlâ yaşatmaktadırlar.

“Şaman” demek olan “Şamo”, Şaman dini demek olan “Şamo dini” hâlâ egilgelere ad olmaktadır.

Ovacık taraflarındaki “Şamuşağı” aşireti hakikatte belki “Şamouşağı” şeklinde olarak bu iddiayı teyit edebilir.

B) Kadın Kıyafeti

1) Tarzı telebbüs:

Gerek erkek ve gerekse kadın kıyafetleri çok eski asıllığını muhafaza eder bir hâldedir. Cumhuriyet’ten evvelki idarelerin hemen hiç el uzatmadığı bu öz Türk yurdunda dilini, ahlakını sarsılmaz asaleti ile muhafaza eden asıl Türk halkı, eski milli kıyafetini emsalsiz bir kıskançlık ve titizlikle muhafaza etmiştir.

Bilhassa kadın kıyafeti bir kadını en güzel gösterebilecek bedii bir kıymeti haizdir. Bu kıyafet öyle bir tarzdadır ki kadının hem tarlada çalışmasına hem de evinde işini yapmasına müsait bir şekildedir.

2) Kadın kıyafeti tarzları:

Fistan: 16 metre basmadan yapılır. Bunun rengi de beyaz, ekseriya kanarya sarısı, nadiren de kırmızıdır. Fistanın bele isabet eden kısmı bütün beli kavrayacak şekilde sıkı ve dardır. Belden yukarı olan vücut aksamını örten kısım tamamen vücudun bütün hatlarına intibak edecek şekildedir. Kollar bilekten büzmeli veya düğmelidir. Belden aşağı olan kısım yere dört parmak kalıncaya kadar uzar, fistanın kaidesi çok geniştir. Ve 16 metrelik kumaş hep bu belden aşağı kısım için sarf edilmiş olup rakıslarda çok geniş olarak

yelpaze vari açılır. Fistanın etek kısmı kurdelelerle dairen madar birkaç kat üzerine süslenmiştir. Bu süs nakıştan da olabilir. Fistan ekseriya iki yüzlüdür. Yani fistanın yapıldığı kumaşın iki ters yüzü birbirine gelmek üzere dikilmiş olup icap ederse tersine çevrilerek giyilebilir.

Önlük: Bu fistanın ön tarafına bir önlük giyerler. Önlük belden başlar ve beli çok sıkar, önlüğün alt kenarı fistanın alt kenarından dört parmak evvel nihayet bulur. Bu önlüğün alt kenarı da güzel güzel nakışlıdır, sol tarafında bir de cebi vardır.

Göğüslük: Gayet güzel işlemelidir. Aşağıda belden bağlanmasına mahsus iki şeridi, yukarıda enseye bağlanacak iki bağı vardır. Bu da göğsü güzel gösterecek bir korsa şeklindedir.

Salta: En üste giyilir bir cekettir. Uzunluğu bele kadar olup kolları bileğe kadar uzanır. Gerek kolları, gerek arkası ve gerekse önü Anadolu'nun sair yerlerindeki gibi işlemeli olup düğünlerde ve misafirliğe giderken giyilir.

Başlık: Dört parmak irtifaında bir festen ibarettir. İki tarafındaki işlemeli bağları çenenin altında birbirlerine bağlanırlar. Üzerinde herkesin servetine göre altın ve müzeyyenat bulunur. Tepeye isabet eden kısmında ise 12 santimetre kutrunda ve daire şeklinde tepelik denilen işlemeli bir kümüş daire bulunur.

C) Erkek Kıyafeti

Dar paçalı ve cep ağızları işlemeli bir pantolon giyerler. Anadolu'nun diğer taraflarındaki çakşırlar gibidir. Ceket olarak işlemeli, uzun veya kısa kollu bir cepken giyerler. Bu da ekseriya kırmızı veya mavi çuhadan yapılır. Bundan başka yine aynı renk kumaştan kısa kollu ve işlemeli bir ceket giyerler ki buna da camadan derler. Bunlardan başka çapık denilen bir ceket daha vardır ki evvelkinin kıldan yapılmış ve işlemez bir nevidir.

Belde servete göre kıymetli bir şal kuşak vardır.

Bazı kimseler de dağda kolayca giyebilmek için beyaz yünden örülmüş ince ve Golf pantolona müşabih bir pantolon giyerler. Bu golfiñ altına gelen çorap, işlemeli ve uzundur. Ayakkabı ise kalın pençeli yemeniden ibarettir.

D) Ziraat

Arazinin dağlık ve kayalık olması hasebile öyle geniş tarlalar mevcut olmayıp ekilen yerler küçük küçük tarla parçaları hâlinededir.

Ziraat ibtidai vesaitle yapılmakta olup toprak alelade tekerleksiz saban ve öküzle sürülür.

Halk en çok arpa, buğday ve darı eker. Ziraat hakkındaki bilgileri pek ibtidaidir. Meyvecilik, sebzecilik bilmezler.

E) Ticaret

Kazanın dağlık olması hasebile en çok hayvancılığa ehemmiyet verilmiştir. Hayvanlardan yapılan ticaret de bilhassa yağ ve yün üzerinedir. Bunlar da harice sevk edilir. Peynircilik ibtidai bir hâlde olup dahilde sarf olunur ve hıfzıssıhha şeraitine aykırı bir şekilde imal edilir. Halıcılık ve ipekçilik yoktur. Yalnız yünden çuval ve saire yapmak gibi ibtidai bir dokumacılık vardır ki bu da herkesin kendi ihtiyacını tatmin edecek şekildedir.

Bu hususta elde daha evvelki zamanlara ait vesika olmamakla beraber son üç aylık ithalat 8.010, ihracat ise 8.464 liradır.

F) Geçinme Tarzı

Arazi dar olduğundan geçinmek çok güçtür. Birçok ihtiyaçlardan mahrum olarak yaşarlar. Birçok yerde bilhassa çocuklar olmak üzere ekseri halk yarı çıplak bir hâlde gezerler. Ektikleri kendilerine kâfi gelmez, onun için herhangi bir ev efradından birkaçını çalışmak için madenler, yollara ve sair işlere gönderirler. Bunların da kazançları amele olmaları hasebile az olacağından refah ve saadet yoktur.

G) Çamaşır Nasıl ve Nerelerde Yıkanır

Evlerin çamaşırhaneleri yoktur. Çamaşır, evlerin dışında bir su başında tekne içerisinde yıkanır. Köylüler çok seyrek olarak çamaşır yıkadıklarından pis kokarlar.

H) Tarzı İştigal

Halk sonbaharda tarlasını sürmekle, yazın tarlasını biçmekle ve hayvanlarına ot tedarikile meşgul olur. Keza sonbaharda, yazdan tedarik ettikleri ot hayvanlarına kifayet etmediğinden meşe yaprakları toplamakla meşgul olurlar. Elhasıl buranın halkı semeresi pek az olan mütemadi bir çalışmakla vakit geçirir. Boş kalabileceği zamanlar, karların her tarafı örttüğü ve gelip geçmeyi men ettiği zamanlardır.

Köylerde, kahvehaneler ve köy odaları şimdilik mevcut olmadığından herkes evinde ve tarlasındadır. Yalnız kaza merkezinde mevcut olan üç kahvehanede boş vakitlerini geçirirler. Kumar oynamazlar. Esasen oynayacak

zamanları ve paraları yoktur. Kulüpler ve içtimai hayat yoktur. Toplantılar düğünden düğüne ve ayinden ayinedir.

Avcılıktan, tilki ve sansar avcılığı vardır ki bu da silahla değil, tuzakla yapılır. Nadiren ayı ve kurt da avlanır. Senevi 1-2 bin liralık av derisi ihraç edilir.

Tiyatro: Yoktur.

Musiki: Halk şarkıları ile 5-12 telli sazlardan ibarettir. Sanayii nefîseye rağbet yoktur. Bu da yalnız mezar taşlarındaki kabartma resimlere inhisar etmiştir.

Sinema: Yoktur.

I) Hıfzıssıhha Bilgileri

Az olup yok denebilecek bir hâldedir.

J) Ananeler

Seyitlere karşı olan hürmet ve itibar herkes tarafından kusursuz olarak gösterilir. Seyidin lânetlediği bir kimse tek başına kalmış bir adam olup herkes onunla alakasını keser. Ve seyit yedi sene onun evine ve semtine uğramaz. Bu adam seyitten tekrar itibarını alıncaya kadar hiçbir kimsenin muavenetine mazhar olamaz.

Seyitler her sene hakkullah seyahatine çıkar ve herkesten adamına göre buğday, çamaşırlık, hayvan, para... alır. Elhasıl herkes seyidi memnun etmek mecburiyetindedir. Seyit topladığı malları götüremeyeceği için ekseriya para alır.

Herhangi bir seyit her tarafta itibar görürse de hakkullahı yalnız kendi mıntıkasında alabilir. Bu suretle hakkullah mıntıkları seyitler arasında paylaşılmıştır.

Seyidin uğradığı her köyde şu şekilde toplantılar yapılır:

Bu toplantıda seyit meclisin reisi ruhanisidir. Onun etrafına kadın, erkek karışık olarak otururlar. Seyit bunlara dini öğütlerde bulunur. Sonra saz çalar, Hazreti Ali'nin ve arkadaşlarının medihlerini yapar. Bu toplantı esnasında seyit kürsü denilen bir yere oturur. Alekser bu kürsülerin kol dayanılan yerlerinin uçları dışarı doğru çıkık ve koç başı kıvrıktır. Bu koç kıvrıklığının mezarlardaki koç başlı heykellerle alâkası zan ve tahmin olunmaktadır.

Meclislerde mezhebin 12 imamının temsili için 12 post konur. Bu mezhep tamamen sırlara bürünmüş olduğu için mecliste ceryan eden hadisatı öğrenmeye imkân yoktur. "Kara ağızlı" tabir ettikleri Sünnilerin meclise

agâh olmamaları için birçok yerlere nöbetçiler konur ve hiç kimse bu meclislerde ceryan eden hâlleri ifşa edebilmek cesaretini kendisinde bulamaz.

Sırrı ifşa mucibi idamdır. Nerede olursa öldürülür, ser verilir, sır verilmez.

Seyit, bu mecliste mezhebin esas kitabı olan ve mezhebin bütün kavai-dini ihtiva eden “Buyruk” denilen kitap ahkâmına göre öğütler verir. 3-5-7 telli sazlarla ruhları ve hisleri tehyî ederek güzel seslilerin iştirakile yanık ve içli Türkçe kasideler ve mersiyeler söyler. Bu mersiyeler Türkçe bilmeyen halk arasında rabça Kur’an tesirini verir. Bazen seslerin ve mersiyelerin verdiği cezbi ile seyit coşarak sağ dizi üzerinde saz elinde olduğu hâlde odanın ortasında yan yan dolaşır ve bir an gelir saz durur, sesler durur, herkes durur. Seyit o zaman içten gelen bir sesle hatıftan haberler vermeye başlar. Herkes bunları can kulağı ile dinleyerek, istikballeri hakkında bir şeyler beklerler.

1928’de Pardi köyü üzerine icra olunan hareketi tedbiyeden bir gün evvel köye gelen seyit hatıftan haber verirken, yarın köyü asker basacağını ve fakat kendilerine hiçbir şey yapamayacağını haber vererek halk müdafaya teşvik olunmuş ve kasabada öğrendiği bir haberi hatıftan haber verirmişcesine köylüye söyleyerek onların mukavemetlerini maneviyatla takviye etmiştir.

Şu ayın şekline bakılarak Şamanızın devrinde Orman ilâhesine verilen üç günlük büyük Türk şölenindeki ozanlarla seyitlerin hiçbir farkı olmadığı görülür. Onlar da vecitli ve rakıslı ayinlerle bugünkü seyitler gibi hatıftan söylerler ve halk bunlardan istikballeri hakkında bir şeyler beklerdi.

1) Musahiplik:

Eski Türk ananelerindeki kan kardeşliğine mukabil burada da bu mezhebin tesirile bunun değişmiş bir şekli olan musahiplik vardır. Eski Türklerin kan kardeşliği şerait ve hususiyetini haizdir ki bunlar birbirlerine silah atmazlar ve her hususta birbirlerine yardıma mecburdurlar.

2) Kirvelik:

Sünnet olacak çocuğu kucığında tutan adama kirve denir. Kirvelik çocuğun altıncı ayından sünnet olabileceği zamana kadar teessüs edebilir. Ve kirve olan kimse, düğün günü çocuğun babasına hediyeler gönderir ki bu Türk âdeti, Anadolu’nun her tarafında vardır. Yalnız buradaki fark, kirve olan adamın ailesi efradı, kirvesi olduğu taraftan kız alıp vermez, arada bir mahremlik teessüs eder.

3) Ölülerde:

Bir kimse öldüğü vakit ölü sahibi servetine göre ölüyü 3-5-7 kat kefene sarar. Bu her yerde böyledir. Ölü erkek ise atı süslenir. Ölünün elbisesi, silahı cephanesi bu atın üzerine konur ve mezara götürülür. Merasime bütün köy ve civar köylüler de iştirak ederler. Ölü gömüldükten sonra, ölüye ait koyunlar, öküzler kurban edilerek merasime iştirak edenlere ziyafet verilir. Mezara mayıs ayına kadar dokunulmaz. Mayıs bidayetinde mezarın toprakları kazılarak kabartılır ve kurbanlar kesilerek ölü için şölenler verilir. Eğer başkası tarafından öldürülmüş ise intikamı alınıncaya kadar ölü için mezarına taş bile dikilmez.

4) Düğünler:

Kadın erkek el ele vererek milli oyun oynarlar. Gelin gezdirilir. Kız kocasının evine geleceği vakit içeri girmeden evvel şöyle bir hadise ceryan eder: Sadıç ile güveyinin paltoları omuzlarındadır. Her ikisinin elinde birer tane kızıl elma vardır. Fazla olarak sadıcın elinde bir torba meyve vardır. Sadıç, elmayı damın üzerinde olduğu hâlde, damın aşağısında bulunan gelinin başına elindeki kızıl elmayı üç defa gelinin başına atmak teşebbüsünde bulunsa da atmaz. Bunu müteakip damat, sadıcın yaptığı hareketleri taklit ederek kızıl elmayı tam gelinin başına atar. Bundan sonra da sadıç elinde bulunan elmayı gelinin başına atar ve diğer elinde bulunan meyve torbasını da gelinin başına serper (buradaki kızıl elma töreninin Türk efsanelerindeki kızıl elma masalı ile olan alâkası cai teemmüldür).

5) Ziyaretler:

Büyük dağlar, sık ormanlar, yaşlı ağaçlar, büyük kaya kovukları ziyaret telakki edilir. Halk senenin muayyen zamanlarında buralara giderek yemek yer.

Büyük kayaların üzerine dileklerinin olması için dilek sahiplerinin, oradan geçerken o kaya üzerine birer taş koymaları âdetidir.

K) Batıl İtikatlar

Her yerde olduğu gibi burada da cinlere, perilere inanmak, onların şerlerinden kaçmak ve şerlerine mani olabilecek hareketlerde bulunmak, sıtması olanın koluna iplik bağlamak, bir ziyaretten toprak almak, gözünden hasta olanın gözünün önüne göz taşı denilen delik ve kırmızı bir taşı takmak, niyet kuyusu denilen bir kayanın oyuğuna taş atmak, her ziyaretten alınan

taşları bir çıkın yapıp evinin bir kenarına asarak cuma geceleri onun önünde kandil yakmak gibi birtakım batıl itikatlar mevcut ise de bunların manasızlığı anlaşılacak gündən, güne terk edilmektedir. Hatta birçokları kısa bir zaman-
da unutulmuştur.

L) Ahlak

Eskiden arazinin kıfayetsizliği ve içtimai halдарın gayri müsavi taksimi dolayısıyla eşkıyalık ve soygunculuk mevcut idi ise de Tunceli teşkilâtının getirmiş olduğu asayiş bunlara mani olmuştur.

Halk ahlaken uysal, kanaatkâr ve çalışkandır. Yalnız memleketlerine yeni bir şey getirmek hususunda pek ağır davranırlar. Meselâ; senelerce Amerika’da ve İstanbul’da kalarak memleketlerine geldikleri zaman yine o pis evlerde otururlar. Gerek İstanbul’da ve gerek Amerika’da refahu saadet içinde yaşadıktan sonra memleketlerine karşı duymuş oldukları büyük alaka ve sevginin zebunu olarak yine eski fakir hâllerine manâsız bir şekilde avdet ederler.

Kumar ve içkiye olan ibtilâları hiç denecek kadar ehemmiyetsizdir ve hatta yoktur.

İnhisar dairesinin istatistikine göre ayda adam başına 6 santimetre kuulî meşrubat isabet etmektedir ki bu da hemen kâmilen kaza dahilinde sarf edilir. Köylüler hemen içkiyi hiç bilmezler. Kullananlar da inhisarlar içkisini kullanırlar. Bu da tamamen rakıdan ibarettir.

Eroin, kokain, afyon ve esrar hiç tanımadıkları şeylerdendir.

M) Maarif

Kaza merkezile Hasangazi köyünde bir ilk mektep vardır.

Eski yazıyı bilenler % 3 nisbetinde olup, yeni yazıyı bilenler ise % 1’dir. Halkın okuyup yazmaya çok hevesi varsa da bu ihtiyaç henüz tatmin edilmemiştir.

N) İçtimai Hayır Cemiyetleri

Yalnız Kızılay ile Hava Kurumu vardır; gençlik, sıhhi, meslek esnaf ilmi, milli cemiyetler yoktur. Halkevi yoktur. Amele cemiyeti yoktur.

O) Sıhhi Teşkilât

Hastane, dispanser ve saire yoktur.

14. Hayvanat ve Nebatat

A) Hayvanat

Av hayvanları: Av hayvanlarından bilhassa sansarla tilki pek çoktur. Tavşan pek mebzul miktarda olup mezhep itibarile avlanmaz. Kuşlardan bilhassa keklik pek mebzul olup sürülerle gezerler.

Dere hayvanları: Tatlı su balığı ile nadiren alabalık bulunur.

Vahşi hayvanlar: Sansar, tilki, ayı, kurt, domuz, porsuk, gelincik ve tarla fareleri çoktur.

Başıboş köpekler: Kaza merkezinde başıboş köpekler rast gelindikçe itlâf edilmektedirler.

Fareler: Evlerde fareler mevcuttur.

Sivrisinekler: Birçok envaina rast gelinmekte ise de anofele tesadüf edilmemiştir.

Tatacık: Yoktur.

Tahtakurusu: Çoktur.

Karasinek: Çoktur. Bu da temizliğe az riayet edilmesinden ileri gelmektedir.

Pireler: Bilhassa pire çoktur. Bu da evlerin tavan ve döşemelerinin toprak olmasından ileri gelmekte olup hâli arazide bile pek mebzuldur.

Bitler: Halkın hıfzıssıhaya riayet etmemesi yüzünden kaza dahilinde az olmakla beraber köylü halkta pek çoktur. Bitli insanlar takriben % 80 kadardır.

Hayvan hastalıkları: Bakarı hayvanlarda hastalık son üç sene zarfında görülmemiştir. Koyun ve sair hayvanlarda şarbon yoktur. İneklerde verem görülmemiştir. Keçilerde ise ahırları sıhhi kıymetlerinin olmayışı ve hasta hayvanları tecrit fikirlerinin teessüs etmeyişi yüzünden uyuz pek çoktur. Bu uyuz insanlara kadar intikal ediyor.

B) Nebatat

1) Hububat:

Halk sebzeçilik ve meyvecilik bilmediği için bütün kuvvetlerini hububata verdikleri hâlde bilgisizliğin kurbanı olarak bu mesailerinden layıkile istifade edememektedirler.

Hububat olarak en çok buğday, arpa, darı, fiğ ekerler.

Buğdayın pek çok nevileri vardır. Ekilen nevileri şunlardır: Gözlük, Köse, Sarıbaş, Beyaz conkesme yazlıktır. Ekilen miktar 2.850 hektar olup senevi 2.520 ton kadar istihsâl vardır.

Arpa, 450 hektar ekilir. Ve senevi 350 ton istihsâl vardır. Darı, 11 hektar ekilir. Senevi 20 ton istihsâl vardır. Fiğ, 6 hektar ekilir. Senevi 2 ton istihsâl vardır.

2) Sebzeler:

Kazanın toprakları her nevi sebzenin yetişmesine müsait ise de halk cehalet yüzünden envainı bilmez ve ekilenler de pek mahdud yerlere münhasırdır. Yetiştirme sebze, köylülerce gıda makamında pek az kullanılır.

3) Meyveler:

Kazada ve köylerde yok denecek kadar azdır. Meyve ağaçları yok gibidir. Cehalet yüzünden meyveciliğin kıymeti takdir olunamamıştır. Meyve olarak ahlat ve ceviz vardır. Kaza dahilindeki ahlat ağaçlarının miktarı 10.000 kadar olup ekseriya kurutulularak gıda makamında kullanılır.

Kaza dahilinde 4.000 kadar kendiliğinden olma ceviz ağacı mevcut olup senevi 60 ton kadar ceviz elde edilir.

Bundan başka binlerce yabancı fındık ağacı mevcut olup ıslâh edilecek olursa iyi mahsul alınacaktır.

4) Çiçekler:

Tamamen dağlık ve ormanlık olan kazamız arazisi zengin bir hayati nebatîye maliktir. Esasen çok arızalı olan bu arazide dağların yamaçları pek dik olduğundan toprak tabakasının az olması hasebile ancak küçük köklü olan haşışei seneviye ve halidelerin yetişmesine müsaittir. Şimdiye kadar nebatları hakkında hiçbir ilmi tetkik yapılmayan bu arazide seyahatlerimiz esnasında arayıp da bulabildiğimiz nebatları bildireceğiz.

Hemen denilebilir ki bu arazi kendi arz dairesi üzerinde bulunan diğer topraklardan, suyunun çok bol olması hasebile daha çok ve mütenevvi nebata maliktir.

Şimdiye kadar rast geldiğimiz nebatları fasilelerine göre sıralayacak olursak:

1) Caryophllées fasilesi nebatı.

a. Karamuk (Agrostemm gitajo): Ekinler arasında rast gelinmiştir.

b. Serçeotu (Stellaria halestea): Sulak yerlerde rast gelinmiştir.

2) Crucifiées fasilesi yabancı turplar, duvar turpları hardal nebatları sulak ve gölgelik yerlerde çok bulunmaktadır. Keza bu fasile nebatatından bahçe şebboyu bazı kimseler tarafından yetiştirilmektedir.

Ayotu *Lunaria biennis* denilen müsattah mebizli nebata dağlarda çok rast gelinmektedir.

3) *Papaveracées*: Bu fasile nebatatından, beyaz haşhaş dağlarda yabani olarak mevcuttur. Bundan başka bilhassa gelincikler yaza kadar kalırlar.

4) *Renoncula céés* fasilesinden sulak yerlerde yetişen altundüme çiçeklerine rast gelinir.

5) *Oxalidacées* fasilesinden yalnız surellâ *oxalis acetosella* mevcuttur. Bu fasileden kuzukulağı da mevcuttur.

6) *Euphorbiacées*: Bu fasile nebatatından sütleşen nebata çok tesadüf edilir.

Bilhassa buranın en çok nebatı bu olup buralarda heman 80 santim kadar irtifa kesp etmişlerdir.

7) *Ombellifères*: Bu fasileden dağlarda adi anason nebatına çok tesadüf edilir.

8) *Lécumineuses* bilhassa bu fasile nebatatı buralarda pek çoktur. En başta halkın ektiği veya kendi kendine yetişen yonca vardır. Bunlardan başka az çok bazı köyler tarafından ekilen malûm bakliye fasilesi nebatatı da mevcuttur. Keza bu fasileden akasyalar çok güzel yetişiyor.

9) *Rosacées*: Bu fasile nebatlarından dağlarda yetişen yaban güllerinin beyaz, kırmızı ve pembe nevileriyle kuşburnu nebatı pek mebzuldur. Bunlardan başka birkaç nevi gül, kasaba halkı tarafından yetiştirilmiştir.

10) *Primulacées* fasilesi nebatından kırmızı, mai farekulağı mevcuttur.

11) *Convolvulacées* fasilesinden halkın gramofon çiçeği dediği nebatlar tarlalar arasında yetişen yabani sarmaşıklar mevcuttur.

12) *Gentianées* fasilesinden kırmızı, sarı kantaron çiçeklerine dağlarda kesretli tesadüf edilmektedir.

13) *Solanées* fasilesinden patates, kazanın şimal taraflarında bulunur. Keza köpeküzümü, yabani domates bu fasilenin çok görülen nebatlarından.

14) *Labiées* fasilesi: Hemen denilebilir ki dağlar bu fasilenin nebatatı ile doludur. Lavanta çiçeği, kekik, bir nevi adaçayı ve daha birçok nebatlar mevcuttur.

15) *Composées*: Bu fasile nebatatı kazanın hemen yarı çiçeklerini teşkil eder.

Hindiba, yabani enginar, ayçiçeği, papatya, adi papatya, büyük margarit, nergis bu fasile nebatatındandır.

16) Cannabinées: Bu fasile nebatatından esrar nebatı ve ısırganotu mevcuttur.

17) Hubbaziye fasilesi nebatatından yabani ebegümecilerin pembe beyaz çiçekli nevilerile, bilhassa hatminin beyaz nevi bu fasile nebatatının en çok görülenlerindendir.

5) Tıbbi nebatlar:

Yukarıda isimleri geçen arasında tıbbi olanları da zikredilmiştir.

15. Vaziyet ve Teşkilâtı Sıhhiye

A) Sıhhi Teşkilât

Vekâlete ve hususi idareye ve belediyeye ait hastane, dispanser, doğum ve balm evleri hıfızısıhha müesseseleri resmi ve hususi kimya evleri ve bakteri-yoloji laboratuvarları, daülkelp müesseseleri, sıtma, firengi, tırahom, verem mücadele müesseseleri yoktur. Hususi hastaneler yoktur. Ecnebi cemaatlere ait hastaneler yoktur.

Eczane yoktur.

Seyyar J. Taburu'nun bir baytarı ile yine tabura ait hayvan ilaçları vardır. Baytarıyaya ait bir teşkilât ve ilaç yoktur.

Kazada bir hükûmet tabibi vekili vardır. Ebe ve hasta bakıcı yoktur. Dişçi ve diş tabibi yoktur. Kazada bir tane gezgin sıhhat memuru vardır.

Mütetabbip yoktur.

Kaza hududu dahilinde sıhhi propagandayı hükûmet tabibi vekili ile sıhhat memuru yapar. Propagandaların halk üzerine iyi ve faideli tesirleri olmuştur.

B) Emrazı Mutade ve Belediye

Pülümür kasabasına has bir hastalık yoktur. Em'a tufeylerinden tenyalar ve askaritler mevcuttur. Bu da evleri memba sularından uzak olup da akar-suları kullanan kimselerde görülmektedir.

Kel: Danzik ve Pardi taraflarında görüldü.

Uyuz: İnsanlara keçilerden geçmekte olup Danzik nahiyesi köylerinde görülmüştür.

Mevsim hastalıkları: Yalnız harman zamanı hasıl olan bir konjektivit vardır.

Pardi köyünde bir cüzamlı tespit edilmiştir.

Körler: Bilhassa çiçek hastalığından hasıl olan körlükler mevcut olup aşı tatbikatından evvelki zamanlara aittir. Bundan başka yaşlı ve hatta orta yaşlı kimselerde katarakt, körlüğün en büyük amilidir.

Sakatlar: Kaza dahilinde iki tane velâdi mafsallı harkafî fahzî lüksasyonu vakası vardır. Bunlar da iki yaşlı kadındır. Bundan başka kazada azmi fahiz kısılalığından mütevellit bir topal vardır. Başka görülmemiştir.

C) Sari Emraz

Sıtma: Mevcuttur. Ekserisi harici çalışmaya giderek memleketlerine dönen müzmin sıtmalılardır. Bundan başka kaza dahilinde bataklık ve durgun su olmamakla beraber belki derin bir araştırma yapılacak olursa bulunabilecek olan küçük su birikintileri sıtmanın menbaı olarak bulunabilecektir. Şimdiye kadar yapılan müracaatlarda iki çocukta bir zait dalak görülmüştür. Sıtmanın ihdas ettiği zararlarda terk edilmiş köyler yoktur. Neşvü nemasına hâlel gelmiş çocuklar yoktur.

Firengi: Yoktur. Yalnız kocası İstanbul'dan gelenler arasında bir kadının ses kısıklığı ve malum ukadat dahamesi bir kişiye münhasır olmak üzere bir şüphe uyandırmıştır.

Tüberküloz: Görülmemiştir.

Çiçek: Görülmemiştir.

Difteri, kızıl, dizanteri, tifo ve trahom: Görülmemiştir.

Veba ve kolera gibi istilâi hastalıklar: Görülmemiştir.

Şimdiye kadar olan hastalıklara bir istatistik yoktur. Sari hastalıklara karşı mücadele vasıtalarından yalnız elimizde bir miktar tifo, dizanteri, kolera ve çiçek aşılı vardır.

16. Nüfus Hareketi veya Hayati İhsaiyat

A) Doğum

Doğum nisbetleri: Bir sene zarfında 1.000 nüfusa isabet eden diri doğum nisbeti % (...) dır.

Doğum ihbarı: Vaktinde ihbar edilmemektedir.

Çocukların sureti tağdiyesi: Kadınlar da erkekler gibi çok çalıştıkları için tarlasından vakit bulabilen kadın çocuğuna bakabilir. Bundan başka sütü azalan kadınlar, hiç sulandırmadan geliş güzel keçi, koyun ve inek sütü verirler. Bunlardan başka daha ilk aylarda çocuğa yemek vermek âdet olduğu için, bütün bu hâllerin neticesi olarak daimi ishallerle çocuklar ölmektedirler.

Çocuk bakımı: Çocuklara bakım hiç yoktur. Burada hemen her kadının senede bir çocuğu oluyor ise de bu çocuklara hiç ehemmiyet verilmez.

Doğum vakaları esnasında pislik, cehalet, ebesizlik yüzünden birçok kadın hummayı nefasiden ölmektedir. Bunun neticesi olarak gerek yeni doğan çocuk ve gerek arkasında bıraktığı çocuklar bakımsızlıktan ölüme mahkûmdurlar.

B) Ölüm

0-1 yaşına kadar olan çocuk ölümleri nisbeti % (...) dir. Buna karşı alınan tedbirler de sıhhat mensuplarının nasihatleridir. 1-5 yaşına kadar nisbeti % (...) dir. Esbap yine bakımsızlık ve fakru sefaletten ötürü gıdasızlık olup birçok köylerde çocuklar yarı çıplak bir hâlde gezerler. 5-16 yaşına kadar olan ölüm nisbeti % (...) dir.

Ömrü vasatı: Vasatı olarak 60-70 arasındadır. 100 yaşında olanlar çoktur. Yüzden fazla olanlar da çoktur, fakat nisbeti henüz malûm değildir.

C) Evlenme ve Boşanma

1) Evlenme:

1935 yılında nüfus dairesinden alınan malûmata göre evlenme adedi 15 ise de:

Bu rakam hakikati ifâde etmemektedir. Sebebi ise evlenmelerin birçoklarını merasimi kanuniye dahilinde yapılmayıp resmi makama haber verilme-yişidir.

Evlenimler hemen ekseriya 18 ile 20 yaş arasındadır.

Tezayüt ve tenakusu hakkında resmi kuyudat şimdilik bir malûmat verememektedir.

2) Boşanma:

Yine aynı hâllerin neticesi olarak bu hususta da hakiki bir malûmatımız yoktur. Resmi kuyudat bize üç sene içerisinde kanuni bir boşanma vakası göstermiştir.

Lahikalar

Lahika 1: Coğrafi Durum ve Nüfus

Pülümür kazasının mesahiye sathiyesi 1.465 kilometre murabbaıdır.

Umum kadın nüfus miktarı: 7.421

Umum erkek nüfus miktarı: 6.852

Umum Yekûn: 14.273

Bir kilometre murabbâna isabet eden kadın nüfusu: 5,05

Bir kilometre murabbâna isabet eden erkek nüfusu: 4,06

Bir kilometre murabbâna düşen insan miktarı: 9,11

olup bu rakamlar en son tahriri nüfusa göredir.

Lahika 2: Köyler

<u>Köyün adı</u>	<u>Ev sayısı</u>	<u>Nüfusu</u>			<u>Merkeze uzaklığı</u>
		<u>Kadın</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>	<u>Kilometre</u>
Pülümür kaza merkezi	180	444	551	985	–
Zimak	23	59	50	109	8
Hacılı	53	140	152	292	10
Göcenek	64	120	116	236	11
Göneli	26	40	49	89	8,5
Gersunut	34	102	81	183	9
Rabat	62	115	160	275	4
Ferhadin	52	115	131	246	11
Kaymazan	49	109	110	219	10
Pırığ	31	72	59	131	15
Tahsini	92	250	243	493	20
Gelemişkân	47	150	103	253	26
Köhteran	56	175	132	207	30
Danzik	58	186	127	313	27
Salördek	24	84	63	147	27
Deşt (nahiye merkezidir)	63	132	156	288	30,5
Hasangazi	78	132	163	295	17
Pergini	51	79	108	187	24
Karagöl	50	108	97	205	30,5
Şampaşa	7	26	23	49	53,5
Şampaşa Karaderbendi	31	59	69	128	48,5
Fem	51	121	98	219	56,5
Kırdım	88	256	239	495	60,5
Kızılmescit	47	98	98	196	43,5
Altunhüseyin	60	150	134	284	49
Ağaşenliği	61	116	138	254	40
Bozağakaraderbendi	42	79	90	169	15

Kayırlar	63	149	133	282	16
Barav Yoncalık	75	181	160	241	29
Markazan	65	178	202	380	22
Şeteri	63	147	151	298	10
Senek	10	27	33	60	14
Başkalecik	53	161	148	309	18
Dereköy	63	204	204	408	22
Göbürge	46	148	148	296	16
Bırastık	63	196	173	242	25
Pintige	64	155	184	339	28
Yarbaşı	80	277	210	487	15
Süleymanuşağı	28	96	76	172	18
Mukuf	20	77	62	139	23
Çors	19	69	39	108	27
Kuzulca	28	86	80	166	35
Elmalı	35	91	89	180	38
Küllü Yeniköy	47	132	113	245	48
Üçdam	10	27	19	46	44
Bardakçı	10	27	23	50	49
Karsolar	7	22	14	36	54
Danzik	89	291	261	552	18
Açırır	21	62	53	115	10
Murdafan	29	82	70	152	9
Çerik	93	280	235	515	15
Pançiras	45	160	118	278	25
Abbasuşağı Zımağı	18	49	29	78	32
Dağbek	28	88	69	107	29
Gürk	32	65	57	122	32
Aşkirik	100	173	197	370	40
Harsi	68	200	142	342	31
Meçi	29	88	80	178	23
Pardi	50	192	147	340	24
Mezre	59	148	118	266	28
Nuhutlu	14	46	36	82	13

Bu köylerin içme suları kâmilten memba suyudur. Yalnız Danzik köyünde kıştan saklanan karların erimesile hasıl su içilmektedir.

Not: Gerek hane adedi ve gerekse nüfus miktarı nüfus kaydına istinaden yazılmıştır.

Yukarıda ismi geçen köyler mezra denilen ve bir kısmına da kom tabir edilen birçok köycüklerden teşekkül etmiştir. Köy merkezi olarak görülen bu 60 köy hakkında 440 parça kom ve mezradan ibarettir. Bunun için bir köyün kom ve mezraları arasındaki mesafe 3 kilometreden başlayarak 10 kilometreye kadar çıkmaktadır.

Lahika 3: Doğum

<u>Yılı</u>	<u>Kadın</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
1926	34	32	66
1927	128	331	459
1928	123	284	407
1929	178	190	368
1930	103	169	272
1931	162	129	291
1932	153	194	347
1933	173	250	423
1934	47	68	115
1935	50	71	121

Not: Pülümür Nüfus Dairesi'nde resmi kayıtlar 1926 yılından itibaren başladığı için, ancak bu tarihten itibaren ki vakalar gösterildi.

Lahika 4: Ölüm

<u>Yılı</u>	<u>Kadın</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
1926	6	6	12
1927	31	29	60
1928	18	26	42
1929	6	33	39
1930	15	30	45
1931	14	37	51
1932	31	42	73
1933	34	64	98
1934	33	35	68
1935	23	46	69

Not: Pülümür Nüfus Dairesi'nde resmi kayıtlar 1926 yılından itibaren başladığı için, ancak bu tarihten itibarenli vakalar gösterildi. Yukarıdaki gösterilen ölümler 1 yaşından yukarı olanlardır. 0-1 yaşına kadar ölüm vakalarının gösterilmediğine gelince; doğum vukuatının vaktinde haber verilmeyip bu yaştaki ölümlerin tabiatile bildirilmediğinden ileri gelmektedir.

Lahika 5: Emrazı Sariye

1926: 29 kızamık, bir şüpheli kızıl ile bir de şüpheli kuduz vakası tespit edilmiştir.

1932: İki şüpheli kızıl.

1934: İki kızamık.

1935: İki kızamık.

Yukarıda gösterilmeyen yıllarda teşkilâtı sıhhiye olmadığından, bunlar hakkında malûmat verilememiştir.

Lahika 6: Rasadatı Havaiye

Şimdiye kadar hiçbir fenni rasadat yapılmadığı için bu hususta malûmat verilemeyeceği arz olunur.

Lahika 7: Tıbbi Nebatlar

1) Hubbaziye fasilesinden ebegümece nebatı kazanın her tarafında yetişmektedir.

Halk bunu lapa yaparak iltihabi vetirelere tatbik etmek suretile kollarır.

2) Yine aynı fasileden beyaz hatmi kazanın her tarafında mebzulen bulunmakta olup halk bu nebatın çiçeklerini kaynatarak içmek suretile öksürüğe karşı kullanmaktadır.

3) Verdiye fasilesinden kuşburnu nebatının mebizlerini kaynatarak ishale karşı kullanmaktadır.

Lahika 8: Ekilmeye Elverişli Arazi

Pülümür kazasının hududu dahilinde ekilmeye elverişli arazi aşağıda cins ve dönüm itibarile gösterilmiştir.

Sulu tarla	Susuz tarla	Çayır	Bahçe	Yekûn
<u>Dönüm</u>	<u>Dönüm</u>	<u>Dönüm</u>	<u>Dönüm</u>	<u>Dönüm</u>
26.778	7.583	8.858	116	43.335

Not: Bu rakamlar 1935 yılında kazada yapılmış olan umumi toprak sayımı neticelerine göre yazılmıştır.

Lahika 9: İhracat

İhraç edilen malın

<u>Nevi</u>	<u>Kilo</u>	<u>Adet</u>	<u>Lira</u>
Yağ	800	–	4.500
Koyun ve keçi	–	400	1.200
Sığır	–	150	1.125
Keçi kılı	200	–	100
Bağırsak	–	90	9
Koyun, keçi derisi	–	100	40
Odun	200.000	–	1.000
Bal	300	–	150
Çökelik	2.000	–	160
<u>Kurut</u>	<u>–</u>	<u>1.000</u>	<u>80</u>
Yekûn:			8.364

Not: Yukarıda gösterilen rakamlar 1936 senesinin son üç aylık ihracata ait olup şimdiye kadar bu hususta hiçbir kayıt mevcut olmadığından bundan evvelki zamanlara ait olan ihracat bizzarure gösterilememiştir.

Lahika 10: Ağnam ve Hayvanatı Feresiye

<u>Yılı</u>	<u>Koyun, keçi</u>	<u>Manda</u>	<u>Öküz, inek</u>	<u>At, katır</u>	<u>Eşek</u>
1934	18.857	2	3.520	325	306
1935	16.571	2	3.635	450	388
1936	27.613	4	6.491	533	601

Not: Yukarıdaki cetvel Mal Müdürlüğü vergi kayıtlarından alınmıştır.

Lahika 11: Mektep ve Değirmenler

Kazada hâlen bir, köylerden de yalnız Hasangazi köyünde bir mektep olmak üzere cem'an iki mektep vardır.

Kaza merkezinde iki, köylerde de 48 ki, cem'an su ile işleyen 50 değirmen vardır.

NAZİMİYE KAZASININ KIŞLA VE TAVLASININ BAKIMI (1942)*

Yazan: Muhterem Vefa Veznedaroğlu
Nazımiye Kaymakamı

01.09.1942

Sayı: 409/353

Zata mahsus

Tunceli Vali ve Kumandanlığı'na,

Sayın Umumi Müfettiş Alpdoğan'ın kaza hakkında yapılacak işler veya üzerinde durulmasını emir buyurduğu mevzular arasında kazamızdaki kışla ve süvari tavlusunun bakımı da vardı. Geldiğim ilk günden beri bu kışlayı hemen her gün fırsat oldukça dolaşmaktayım. Bu meyanda jandarmaya bir kısmını işgal etmekte bulundukları kışlanın muhafazasına azami itina gösterilmesini emir vermiş bulunmaktayım. Kışla ve süvari tavlusu hakkında jandarma bölüğünden bugün aldığım raporun¹ bir suretini ilişik olarak sunuyorum. Bu husustaki şahsi mütalaamı da aşağıya ilave etmiş bulunuyorum.

1. Muazzam para sarfıyla yapılmış bulunduğuna şüphe edilemeyen kışla binasının güvercinliklerinin bir kısmı ve bacalar uçmuş, çatı kısmen ve bilhassa çinko ferşiyatı hemen hemen tamamen sökülmüş vaziyettedir. Bu hâle geçen sene yağın şiddetli kar müessir olmakla beraber, kışlanın bu kısmının iyi yapılmadığına da şüphesiz nazarıyla bakılmaktadır. Sökülen bazı yerlerin fena işçiliği bu vaziyeti ispat eder mahiyettedir.

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 24, Belge No: 233-236.

1 Sözü edilen rapor arşivde mevcut değildir. -d.n.

2. Speri sayıklar vazifelerini yapmayacak derecede harap olmuştur. Bu itibarla bu teşkilâtın yokluğundan mütevellit mahzur fazlaşmıştır. Camlârın ise rüzgâr, kar ve yağmur tesiriyle büyük kısmı kırılmıştır.

3. Süvari tavlâsı çatı ve çinko ferşiyatı itibariyle aynı derecede haraptır. Ayrıca tavlânın dış duvarları çatlamış, önündeki akarsu tesisatı uçmuştur. Tavlânın yakın bir zamanda yıkılması muhtemeldir. Esasen önündeki arazi de çökmüştür. Tavla heyelan eden bir araziye yapılmakla büyük hata yapılmıştır. Önüne beton bir mesnet yapılmadığı takdirde önümüzdeki kış tavlânın uçmasına muhakkak nazarla bakılmalıdır.

Netice: Gerek kışlânın ve gerekse tavlânın ciddi ve esaslı bir tamire ihtiyacı vardır. Bundan başka daimi surette kullanılmadığı ve kullananlar tarafından iyice bakılmadığı takdirde aynı akıbet maruz kalacağına da şüphe edilmemektedir.

Keyfiyeti berayi malûmat, yüksek makamlarına saygıyla arz ederim.

Kaymakam

Muhterem Vefa Veznedaroğlu

***

27.10.1942

Sayı: 474/408

Tunceli Vali ve Kumandanlığı'na,

01.09.1942 gün ve 409/352 sayılı zata mahsus yazımıza ek.

Büyük masraflarla inşa edilmiş bulunan kazamız kışlası ve bilhassa süvari tavlâsının akıbeti gün geçtikçe fena bir vaziyet almaktadır. Evvelce de arz edildiği üzere yıkılan güvercinliklerden ve dökülen çatı çimentosundan açıkta kalan çatı berbat bir hâldedir. Son 15 gün içinde gayet sürekli ve şiddetli yağmurlar neticesinde kışlânın içi ufak ufak göller hâline gelmiş bulunmaktadır. Kısmi azami kırık pencere camlarının yokluğu kışlânın harabiyetini tacil etmektedir. Öyle anlaşıyor ki, kışla bu sene tamirsiz ve biçare vaziyette kalacaktır. Mevsim nihayetinde bu şerait dahilinde bu binadan artık istifade kabil olmayacak veya tamiri inşasına tekabül edecek bir masrafla kabil olacaktır.

Bundan başka Sayın Refik Noyan'ın da gördükleri üzere süvari tavlâsını heyelan eden toprak üzerindeki kısmında mevcut çatlak gün geçtikçe büyümektedir. Fenni ve acele bir müdahale yapılmadığı takdirde süvari tavlâsının uçmasına muhakkak nazarıyla bakılmalıdır. Hiç olmazsa müdahale yapılarak harap olmasından sarfı nazar, süvari tavlâsının uçmasına meydan verilmemesine delalet ve müsaade buyurulmasını saygılarımla arz eylerim.

Kaymakam

Muhterem Vefa Veznedaroğlu

***

16.11.1942

Tunceli Vali ve Kumandanlığı'na,

06.11.1942 gün ve 2080 tele.

Kazamız kışlasıyla tavlânın tamiri pek geç kalmıştır. Kış fazlaca takarrub etmiş bulunduğu gibi, burada bir tek çivi çakınak kudretinde bir usta da mevcut değildir. Bu itibarla bu işin daha fazla beklemesi katiyyen doğru olamayacağı gibi, ihmali de hâlihazır vaziyetinden daha azim zararlar ihraz edeceği cihetle tamir işi hakkında nafia müdürlüğünden de henüz bir iş'ar vaki olmamıştır. Civar dağlara karlar düşmüştür. Bu hususta yapacağımız muamelenin emrû işarınıza müsaadeleri maliyenin 1329 numarasıyladır.

Kaymakam

Muhterem Vefa Veznedaroğlu

Mal Md.

Asım Alpman

***

23.11.1942

Tunceli Vali ve Kumandanlığı'na,

1. Kazamız askeri kışlasının çatı kısmındaki çinkolarının ekserisi uçmuş ve tahtaları açıkta kalmıştır. Yağan yağmurlar bu muazzam binayı müteessir

etmektedir. Yağmurlar binanın açıkta kalan tahtalarından içine yağmakta olduğundan, odalarda sular damlayıp sızmaktadır.

2. Bu binanın üstünden uçan çinkolardan ele geçirilenler jandarma komutanlığınca toplattırılarak bir odaya vaz ve bu suretle tahta muhafazaya alınmıştır.

3. Bu binanın kırık camları dahil diğer mühim tamirat şöyle dursun, hiç olmazsa bu çinkoların yerlerine çaktırılarak açık kalan tahtaların kapanması suretiyle karlar yağmadan önce bu güzel eserin mahv ve harabiyetinin önüne geçilmesi.

4. Burada bu işi yapacak hiçbir usta mevcut olmadığından oraca bir usta gönderilmesine delaletlerini maliyenin 1329 numarasıdır.

Kaymakam

Muhterem Vefa Veznedaroğlu

Mal Md.

Asım Alpman

***

20.07.1943

Nazımiye'deki kışla ve tavla hakkında not.

Kışla mevki itibariyle ve rüzgârlar cihetine göre toprak cihetinden de sağlam bir yere inşa edilmiştir.

Ancak fazla karın yağışı malum olduğundan, bacaların küçük ve sağlam tuğladan yapılması icap ederdi. Bacaların kısmı azami tuğlaların su ve kar mucaayesinde erimesi suretiyle yıkılmıştır. Bundan da tuğlaların iyi ve pişkin olmadığı anlaşıyor.

Balkon ve güvercinlikler de dayanıksız ve baştan savma yapıldığından, kar altında çöküp gitmektedir.

Bina içinde mevcut su tesisatları çok para ile meydana gelmiş ise de bir işe yaramamaktadır. 1941 yaz sonlarına doğru kazamıza gelen Tunceli Nafia Müdür Vekili Bay Matizner yıkıntı hâlini görmüş, güvercinliklerin ve bacaların yıkıldığı yerler büyük boş menfezler açtığından ve bu menfezlerden içeri girecek olan yağmur ve karın yapacağı azim tahribat göz önünde iken,

tamirinin 1943 yılı yazına kadar bırakılması da bu tahribatın daha çok büyümesine sebep teşkil eder.

Kati kabulde: Bacaların ve güvercinliklerin bir kısmı yıkıldıktan sonra yapıldığı hâlde yukarıda arz edilen inşa malzemesinin çürüklüğü görülemediği ve tetkike esas olmadığı anlaşılıyor.

Tavla:

Cihet ve rüzgâr mevki itibariyle iyi yerde inşa edildiği hissi veren tavla, tamamen dik ve derin ve toprağı yumuşak ve civarında heyelan etmiş topraklar mevcut iken, hemen yakınına inşa edilmiştir ki orada yakınında olduğu gibi heyelanı zamanla olacağı basit olarak da düşünülebilirken manzuru aliyeniz olduğu gibi heyelan ile bina harap olmaktadır.

Damlarındaki saclar daimi tamirâtı istilzam ederken, ihmal yüzünden çökertilip rüzgâr tarafından atılanlar yerine konamamıştır.

İlk bacanın tahrip edildiği (rüzgâr ve kar tarafından) zamandan itibaren her baca ve güvercinliklerin bozuldukları ayrı ayrı raporlarla makama arz edilmiş olduğu ve raporların dosyasında bulunduğu keyfiyeti, ınal müdürlüğünden tetkik edilmesi saygıyla arz olunur.

Nazımiye

Kaza J. Bl. K.Üst. Tğm.

Medeni Tekin

TUNCELİ VİLÂYETİ BÜTÇESİ¹ (1942)*

Tunceli vilâyetinin 1942 senesi adi bütçe nizamnamesi:

1. 1942 mali senesi Haziran ayı başından 1943 senesi Mayıs ayı sonuna kadar 12 aylık zamana ait vilâyet hususi idare varidatının umumi mikdarı işbu nizamnameye merbut (A) işaretli cetvelde gösterildiği üzere 169.951 liradan ibarettir.

2. 1. maddede gösterilen zaman zarfında vilâyetin hususi hizmetleri için itâ edilmiş olan adi tahsisat miktarı dahi işbu nizamnameye merbut (B) işaretli cetvelde gösterildiği veçhile 128.459 liradır.

3. 1882 numaralı kanun mucibince 1942 senesi yol mükellefiyeti nakdisi 6 lira ve mükellefiyeti bedeniye sekiz gün olarak kararlaştırılmış ve mükellefiyeti nakdiyenin ilk taksidi Ağustos ve ikinci taksidi Teşrinisani ayları olarak kabul olunduğu gibi mükellefiyeti bedeniye üç senelik musaddak program ve 1942 senesine matuf olmak üzere bu yıllar için Umumi Meclis’ce tasdik olunan şekil ve tahsisatı veçhile 1942 senesi zarfında her kazanın ziraat mevsimleri haricinde her köyün mahalli ahval ve vaziyetlerine göre Haziran, Eylül, 1. ve 2. Teşrin, Nisan ve Mayıs ayları mesai devresi olmak üzere ceman altı ay olarak ifâ ettirilir.

Tunceli vilâyetinin vaziyeti nazarı itibare alınarak bu aylar haricinde de çalıştırılabilir.

4. Her kazanın zirai ve iktisadi vaziyetlerine göre arazi vergisi Eylül ve 1. Kanun aylarında iki taksitte, bina vergisi ve bina vergisine munzam iktisadi buhran vergisi Eylül, 1. Teşrin, 1. Kanun ve Mart aylarında olmak üzere dört taksitte tahsil olunur.

5. Vilâyet bütçesinin varidat kısmına dahil olan ve bu nizamnameye merbut bulunan (A) işaretli cetvelde gösterilen varidat rüsum ve tekâlifin

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 7, Belge No: 60.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

ve bundan evvelki seneler bütçesine dahil varidat bakayasından 2656 sayılı kanunun muvakkat maddesi mucibince beş yılı tamamlamayan ve usulüne göre verilen kararlarla müruuzamanı kesilmiş bakayanın 1942 senesi zarfında dahi tahsiline devam olunacaktır.

6. İşbu nizamnameye merbut cetvelde yazılı olan varidat ve rüsumdan maada vilâyet nam ve hesabına hiçbir tekâlif tarh ve tevzi olunamaz. Verilen mezuniyet haricinde her ne şekil ve suretle olursa olsun hareket edenler ve cibayet hususunda emir verenler ve icra edenler Muhasebei Umumiye Kanunu mucibince mesul olacaklardır.

7. Vilâyet hususi idarelerine ait talimatnamenin 10. maddesi mucibince Meclisi Umumi'nin münakit bulunmadığı sırada Vilâyet Daimi Encümeni'nin tahsisatı munzamme itâ edeceği hidemat merbut (S) işaretli cetvelde gösterilmiştir.

8. Herhangi bir kanuni tadilât ve neşredilecek kevanine göre bütçede icra edilecek tadilât ve tashihat ve düyun devir ve nakli ve saire gibi bütçeye taalluk eden hususları Umumi Meclis namına ifâ ve karar ittihazı için Meclisi Umumi'ce Daimi Encümen'e salahiyet verilmiştir.

9. Masraf bütçesinin 6. kısmında yazılı olan hayır cemiyetlerine yardım tahsisatının sureti tevzi ve sarfına makamı vilâyet mezundur.

10. Yol varidatının tahakkukuna göre bulunacak bedeni mükellefiyet miktarı ile nafia bütçesine mevzu bedeni mükellefiyet miktarı arasında çıkacak fazlalık Vilâyet Encümeni kararla bütçenin varidat kısmına nafianın fevkalâde bedeni kısmına ilave olunacaktır.

11. Hususi idareye ait yapı işlerinden dolayı mühendis, mimar ve fen memurlarının harcırahı 5. maddesine kıyasen tamir ve inşa edilecek yapılar tahsisatından verilir.

12. 3017 numaralı Sıhhat Vekâleti Teşkilât ve Memurin Kanunu'nun tatbikini teminen sıhhat kısmı memurları arasında tahvil ve münhallere tayin suretile senesi içinde tebeddül vukua geldikte şahsi olan maaş farkları umumi maaş tasarrufatından verilir.

13. Bedeni ameleden çalışmayıp mükellefiyetini para ile ödeyenlerden toplanacak paraların yekûnu Nafia Vekâleti hissesi çıktıktan sonra ait bulundukları yollar tahsisatına zammolunur. (Yapılan bu zamdan istifade edebilmek üzere münakale muamelesi sene sonundan evvel münasip bir zamanda yapılır.)

14. Bir maksada sarfolunmak üzere muhtelif vekâlet veya dairelerden gönderilecek veya verilecek paralar Daimi Encümen'ce bir taraftan varidat

bütçesine irat, diğer taraftan masraf bütçesinde taalluk eyledikleri tertiplere tahsisat kaydolunmak suretile tahsis edildikleri hizmetlere sarfolunur. Çeltik varidatı hakkında da aynı suretle muamele olunur.

15. İşbu nizamnamenin tatbik ve icrasına Tunceli vali ve kumandanı memurdur.

1) (A) Cetveli: 1942 Senesi, Muhammen Varidatı

<u>Varidat kısımları</u>	<u>Muhammen varidat</u> <u>Lira</u>
Milli tekâlîfe munzam kesirler	200
Kesirlerden maada hususi vilâyet varidatı	134.208
Muavenetler	<u>34.403</u>
	169.951

2) (B) Cetveli: 1942 Senesi Muhassesatı

	<u>Lira</u>	<u>Kuruş</u>
1. kısım: Vilâyet hususi muhasebesi	41.015	80
2. kısım: Vilâyet yol ve köprü işleri	2.168	48
3. kısım: Maarif işleri	67.278	24
4. kısım: Ziraat, sanat ve baytar işleri	1.760	00
5. kısım: Sıhhat ve hayır işleri	1.000	00
6. kısım: Muhtelif ve müşterek işler	<u>15.236</u>	<u>48</u>
	128.459	00

3) (C) Cetveli: (B) cetveline dahil tahsisat kısımlarını ve fevkalâde masrafların sabık sene tahsisatı ile mukayesesini ve varidat nisbetini gösterir

	1941	1942	Varidata nazaran <u>nisbeti</u>	<u>Fazla</u> Lira / K.	<u>Noksan</u> Lira / K.
Nevi muhassesat					
Nevi varidat					
	<u>Lira / K.</u>	<u>Lira / K.</u>		<u>Lira / K.</u>	<u>Lira / K.</u>
Hususi Muhasebe	33.661 70	41.015 80	24,13	7.354 10	-
Yol ve Köprü İşleri	43.637 05	42.460 48	25	-	1.176.57
Maarif İşleri	55.029 00	67.478 24	39,70	12.449 24	-
Ziraat, Baytar	3.720 00	2.760 00	1,62	-	960 00

Sihhat ve Hayır	1.050 00	1.000 00	0,59	50 00
Muhtelif ve Müş.	12.683 25	15.236 48	8,96	2.553 23
Yekûn	149.781 00	169.951 00	100	22.356 57
				2.186.57

4) T Cetveli

Hususi vilâyet varidatının istinat ettiği kavanin, nizamât ve mukarrerat					
No	F	M	Kavanain, nizamât ve mukarreratın		Hülasai meal
			Tarihi	Nevi	
1	1	1	30.12.1935	2871 K.	1833 no'lu kanuna tevfikân tarh ve tahsil edilmekte olan arazi vergisinin hususi idarelere devredildiğine ve 4. maddesi mucibince 2459 no. kanunla tefrik edilen % 3 tayyare ve 1454 no. Kanun mucibince tefrik edilen % 6 banka hisselerinin ait olduğu idarelere verilmesine ve bu hisseler çıktıktan sonra geri kalan miktarın % 25 vilâyet ve % 75 maarif hissesi sayılacağına dair.
2	1	2	30.01.1935	2871 K.	1837 sayılı kanunla tarh ve tahsil edilmekte olan bina vergisinin hususi idarelere devredildiğine ve 4. maddesi mucibince 2459 no. Kanunla tefrik olunan % 3 tayyare hissesi ile % 15 belediye hissesinin ait olduğu dairelere verilmesine, bu hisseler tefrik edildikten sonra geri kalan miktarın % 25 vilâyet ve % 25 maarif hissesi sayılacağına dair.

3	1	3	30.12.1935	2871 K.	1996 no'lu kanuna tefrikan bina vergisile birlikte tahsil olunan buhran vergisinin hususi idarelere devredildiğine dair.
4	1	4	30.12.1935	2871 K.	Arazi ve bina vergilerinin hususi idarelere devri hakkındaki kanunun 7. maddesi mucibince tahrir, tadil masrafı karşılığı ve devredilen memurların maaşları karşılığı ve 8. madde mucibince de devredilen vergilerin 1934 tahsilatından 4. maddede yazılı hisselerin tefrikinden sonra kalan iktisadi buhran vergisile beraber hazineye ait miktarile kazanç ve hayvanlar vergisinin mezkûr sene tahsilatından vilâyet ve maarif hisseleri arasındaki farkın hazinece hususi idarelere verileceğine dair.
5	2	1	1329	İ. U. K.	Ferağ harcının asıllarına %10 vilâyet hissesi zammedildiğine dair.
6	3	1	23.03.1329	790 K.	İspirto ve ispirotolu içkiler inhisarından vuku bulacak hasılatı safiyenin % 3'ünün vilâyet hissesi olduğuna ve nüfus nisbetinde vilâyetlere taksim edileceğine dair.
7	4	1	1929	1525 K.	18 yaşından 60 yaşına kadar erkek nüfusların yol mükellefiyetine tabi olduğuna dair.

8	4	2	02.08.1931	1882 K.	Bütçe nizamnamesinin 3. maddesi mucibince yol mükellefiyeti sekiz gün nakti karşılığı 6 lira olarak Umumi Meclis’ce kabul edilmiştir.
9	4	3	1329	1525 K.	Yol mükellefiyetini bedenen taahhüt edip tayin edilen muayyen müddet zarfında mükellefiyetini ifâ etmeyen mükelleflerin borçları 19. madde mucibince % 50 fazlasile tahsil edileceğine dair.
10	5	1	1329	İ. H. V. K.	Kesilecek hayvanlardan kanun mucibince alınacak rüsumun nısfı belediyeye ve nısfı diğeri vilâyete ait olduğuna dair.
11	5	2	1341	608 K.	Maadin nizamnamesinin bazı maddelerile taş ocakları nizamnamesinin tadiline dair kanunun 5., 6. maddeleri mucibince alınacak rüsumun vilâyetlere ait olduğuna dair.
12	6	1	1 3 2 9 06.06.1938	İ. U. V. K. 8988 Karar	Vilâyetlerce yapılacak köprü iskele ve kayıklardan alınacak resmin vilâyete ait olduğuna dair.
13	7	1	1329	İ. H. V. K.	Vilâyete ait emlak ve akarın icar ve hasılatının ve bedeli ferağının vilâyete ait olduğuna dair.
14	7	2	1329	İ. H. V.	Vilâyete ait hastanelerin alacakları ücretlerin vilâyete ait olduğuna dair.
15	8	1	1329	İ. H. V.	Vilâyet dahilinde işleyecek tramvay, otomobil ve otobüs ve saireden alınacak resimlerin vilâyet varidatından olduğuna dair.

16	8	2	1329	İ. H. V.	Vilâyete dair matbaa ve gazete hasılatının vilâyete ait olduğuna dair.
17	9	1	1329	İ. H. V.	Satılacak eşyaların vilâyet varidatından olduğuna dair.
18	10	1	1329	İ. H. V.	Mevcut kanunlara göre alınacak müteferrik gelirlerin vilâyet varidatından olduğuna dair.
19	11	1	1937	Kanun	Eski senelerin mektep vergisi bakayası, mektep vergisinin sureti tevziine ve mektep masraflarına karşılık olduğuna dair.
20	11	2	1929	1618 K.	Yol vergisine munzam maarif vergisi bakayası bütçede maarife ait tahsis edilen varidatın maarif hizmetlerine kâfi gelmeyen vilâyetlerde yol vergisiyle mükellef olanlardan azami 3 liranın alınacağına dair.
21	12	1	26.05.1937	1050 K.	İstardadat.
22	13	1	----	3238	Köy öğretmenlerinin aylık ücretleriyle sair masraflarının Maarif Vekaleti'nden verileceğine dair.
23	14	1	18.06.1936	3039 K.	Çeltik ekicilerden alınacak mebaliğin vilâyet varidatından olduğuna dair.
24	15	1	07.06.1926	904 K.	İslahı hayvanat kanunu.

5) S Cetveli: Tahsisatı Mütahavvileyi Gösterir

F   M

50	2	İdarei hususiye emlakinin sigorta ve ferağ masrafı
51	1	Mesarifi muhakeme ve dava vekilleri ücreti
52	1	Reddiyat

6) Varidat Bütçe Cetveli

			1942 senesi muhammen varidat	
F	M	Nevi varidat	Lira	Kuruş
1	1	Arazi vergisi	52.000	
	2	Bina vergisi	3.200	
	3	Buhran vergisi	1.200	
	4	2871 no. kanun mucibince hazine den alınacak hisse	17.435	
		1. faslın yekûnu	73.835	
2	1	Ferağ ve intikalden vilâyet hissesi	200	
		2. faslın yekûnu	200	
3	1	İspirto ve ispirotlu içkilerden vilâyet hissesi	8.800	
		3. faslın yekûnu	8.800	
4	1	Nakdi yol vergisi	28.026	
	2	Bedeni yol vergisi	39.292	
	3	Yol vergisi cezası	680	
		4. faslın yekûnu	67.998	
5	1	Zephiye resminden vilâyet hissesi	300	
	2	Taş ocakları resmi	50	
		5. faslın yekûnu	350	
6	1	Nehir geçitlerinden alınacak müruriye resmi	700	
		6. faslın yekûnu	700	
7	1	Akarat icar ve bedeli ferağ	300	
	2	Hastane hasılatı	00	
		7. faslın yekûnu	300	
8	1	Vilâyet dahilinde işleyen vesaiti nakliyeden alınacak m.	00	
	2	Vilâyet gazete hasılatı	00	
		8. faslın yekûnu	00	
9	1	Satılan eşya bedeli	500	
		9. faslın yekûnu	500	

10	1	Müteferrik ve mütenevvi varidat	250
		10. faslın yekûnu	250
11	1	İstirdadat	50
	2	Maarif vergisi	00
		11. faslın yekûnu	50
12	1	3238 no. kanun mucibince Maarif Vekâleti'nden verilecek köy eğitmenlerinin ücret ve masraflarına yardım	00
		12. faslın yekûnu	00
13	1	3039 no. kanun mucibince çeltik varidatı	00
		13. faslın yekûnu	00
14	1	Damızlık hayvan satış bedeli	00
		14. faslın yekûnu	00
15	1	Temini lâzım gelen karşılık	16.968
		15. faslın yekûnu	16.968
		UMUMİ YEKÛN	169.951
16	1	Nazım varidat	

7) Adi Masraf Bütçe Cetveli

			1942 senesi muhasesatı	
F	M	Nevi varidat	Lira	Kuruş
		BİRİNCİ KISIM		
		VİLÂYET MECLİS VE HUSUSİ MUHASEBE		
1	1	Meclisi Umumi aza muhasesatı	00	
	2	Daimi Encümen azaları tahsisatı	00	
		1. faslın yekûnu	00	
2	1	Hususi muhasebe müdür ve memurları maaşı	17.880	
		2. faslın yekûnu	17.880	

3	1	Hususi muhasebe tahsildarları ücreti	9.600	
		3. faslın yekûnu	9.600	
4	1	Hususi muhasebe odacıları ücreti	1.320	
		4. faslın yekûnu	1.320	
5	1	4178 sa. kan. mucibince verilecek maaş ve ücret zammı	5.777	80
	2	4 ve daha fazla çocuk sahiplerine verilecek zam	1.000	
	3	Yakacak zammı	540	80
		5. faslın yekûnu	7.317	
6	1	Hususi muhasebe memurları daimi harcırahı	300	
	2	Muvakkat memuriyet harcırahı	100	
	3	Umumi Meclis azaları harcırahı	700	
	4	Rüesayî memurini mülkiye ve zabıta harcırahı	600	
	5	Hususi muh. müdür ve kaza memurları teftiş harc.	250	
		6. faslın yekûnu	1.950	
7	1	Mefruşat ve demirbaş eşya	350	
	2	Kırtasiye ve evrakı matbua	1.000	
	3	Tenvir teshin	350	
		7. faslın yekûnu	1.700	
8	1	Posta ve telgraf ücreti	400	
		8. faslın yekûnu	400	
9	1	İdarei hususiye varidatının tahsil masrafı	100	
	2	Menkul ve gayrimenkul malların satış ve sair masrafı	50	
		9. faslın yekûnu	150	
10	1	Müteferrik masraflar	150	
		10. faslın yekûnu	1.520	
11	1	İcar bedeli	250	

		11. faslın yekûnu	250	
12	1	Para bendiye ve nakliye masrafı	250	
		12. faslın yekûnu	250	
		Geçen seneler düyunu	48	
			48	
		BİRİNCİ KISMIN YEKÛNU	41.015	80
		İKİNCİ KISIM		
		VİLÂYETİN YOL VE KÖPRÜ İŞLERİ		
13	1	Tamirâtı mütemadiye posta çavuşları ücreti	720	
	2	4178 no. kanun mucibince verilecek zam	141	48
		13. faslın yekûnu	861	48
14	1	Nafia müdür, mühendis ve fen memurları harcırahı	300	
		14. faslın yekûnu	300	
15	1	İcarlar	100	
		15. faslın yekûnu	100	
16	1	Alât, edevat, mübayaa tamir ve nakliye masrafı	500	
		16. faslın yekûnu	500	
17	1	Müteferrika ve mefruşat	0	
		17. faslın yekûnu	0	
18	1	Alâtı hendesiye ve levazımı tersimiye	100	
	2	Kırtasiye ve evrakı matbua	100	
		18. faslın yekûnu	200	
		Geçen seneler düyunu	207	
			207	
		İKİNCİ KISMIN YEKÛNU	2.168	48

ÜÇÜNCÜ KISIM			
MAARİF İŞLERİ			
19	1	İlkokul öğretmen ve gezici başöğretmenler maaşatı (kıdem zamları dahil)	44.280
		19. faslın yekûnu	44.280
20	1	İlkokul hademeleri ücreti	2.584
		20. faslın yekûnu	2.584
21	1	4178 sayılı kanun mucibince öğretmenlerle müstahdem verilecek maaş ve ücret zammı	8.952
	2	4 ve daha fazla çocuk sahiplerine verilecek zam	300
	3	Yakacak zammı	1.890
		21. faslın yekûnu	11.142
22	1	İlkokullar başöğretmen makam tahsisatı	2.040
		22. faslın yekûnu	2.040
23	1	Müteferrika	200
	2	Kırtasiye ve evrakı matbua	300
		23. faslın yekûnu	500
24	1	Tenvir ve teshin	330
	2	Ders tesis, atölye, levazımı ve mefruşat	1.000
		24. faslın yekûnu	1.330
25	1	Okul kütüphaneleri için kitap ve sair masraflar	100
		25. faslın yekûnu	100
26	1	Fakir talebelerin kitap, defter ve sair masrafları	200
		26. faslın yekûnu	200
27	1	İlk mektepler tamirâtı	400
		27. faslın yekûnu	400

28	1	Muallim mektepleri mezunları teçhizat bedeli	400
		28. faslın yekûnu	400
29	1	Muallimler mesken bedeli	3.060
		29. faslın yekûnu	3.060
30	1	Muallim muavinleri ve vekil öğretmenler harcırahı	400
	2	Muvakkat harcırah	20
		30. faslın yekûnu	420
31	1	Millet mektepleri faaliyeti ve sair masrafları	200
		31. faslın yekûnu	200
32	1	Posta ve telgraf ücreti	90
		32. faslın yekûnu	90
33	1	3335 sayılı kanun mucibince yapılacak tedavi ve yol masrafı	50
		33. faslın yekûnu	50
34	1	Köy eğitimcileri ücreti	0
	2	Eğitmenli okullar umum masrafı	0
		34. faslın yekûnu	0
35	1	İlkokullar sigorta ve ferağ masrafı	50
		35. faslın yekûnu	50
36	1	İlkokullar istimlak bedeli	100
		36. faslın yekûnu	100
		Geçen seneler düyunu	332
			332
		ÜÇÜNCÜ KISMIN YEKÛNU	67278
			24

DÖRDÜNCÜ KISIM			
ZİRAAT, BAYTAR VE SANAT İŞLERİ			
37	1	Müfit nebatlar mübayaa ve sair masraflar	200
		37. faslın yekûnu	200
38	1	Fidanlık tesis, işletme, bahçıvan ücret ve masrafları	550
		38. faslın yekûnu	550
39	1	Ağaç aşısı masrafı	250
		39. faslın yekûnu	250
40	1	Haşaratla mücadele masrafı	0
		40. faslın yekûnu	0
41	1	Alâtı ziraiye ve arı kovanları mübayaa ve nakliyesi	100
		41. faslın yekûnu	100
42	1	Vekâletten gönderilecek ve satın alınacak damızlık hayvanatın iâşe, bakım, mütâbiye, nakliye ve saire m.	200
		42. faslın yekûnu	200
43	1	İhsa masrafı ve ameliyesi neticesinde ölen hayvanların tazminat bedeli	100
		43. faslın yekûnu	100
44	1	Sıfat ve ihsa için mülhakata gönderilecek veteriner ve hayvan sağlık memurları harcırahı	160
		44. faslın yekûnu	160
45	1	Bulaşık hayvan hastalıkları ile mücadele, ilaç ve alât mübayaa masrafı	200
		45. faslın yekûnu	200
		DÖRDÜNCÜ KISMIN YEKÛNU	1.760

BEŞİNCİ KISIM**SIHHAT VE HAYIR İŞLERİ**

46	1	Fakir hastaların nakliye ve iâşe masrafları	200
		46. faslın yekûnu	200
47	1	Fakir halka ve hastalara tevzi olunacak kinin bedeli	700
	2	Tedavi altına alınmış ve alınacak firengililere ilaç	0
		47. faslın yekûnu	700
48	1	Elazığ Memleket Hastanesi'nde tedavi edilecek fakir hastaların tedavi ücreti	0
		48. faslın yekûnu	0
49	1	Dispanserleri olmayan kazalardaki fakir hastalara verilecek ilaç bedeli	100
		49. faslın yekûnu	100
			1000
		BEŞİNCİ KISMIN YEKÛNU	
		ALTINCI KISIM	
		MUHTELİF VE MÜŞTEREK İŞLER	
50	1	İdarei hususiye emlakinin tamir masrafı	200
	2	İdarei hususiye emlakinin vergi ve resim, sigorta ve ferağ masrafı	200
		50. faslın yekûnu	400
51	1	Mesarifi muhakeme ve dava vekilleri ücreti	100
	2	Ankara'da takip olunacak davalar için avukat masrafı	100
		51. faslın yekûnu	200
52	1	Reddiyat	150
		52. faslın yekûnu	150

53	1	Mesarifi gayri melhuse	100	
		53. faslın yekûnu	100	
54	1	Telefon tesis ve tamir masrafları için köy sandıklarına yardım	200	
		54. faslın yekûnu	200	
55	1	Halkevlerine yardım	750	
		55. faslın yekûnu	750	
56	1	Çocuk Esirgeme Kurumu'na yardım	50	
		56. faslın yekûnu	50	
57	1	Kızılay Kurumu'na yardım	50	
		57. faslın yekûnu	50	
58	1	788 sayılı kanunun tatbik masrafı	200	
		58. faslın yekûnu	200	
59	1	Cumhuriyet Merkez Bankası hissesi	1.700	
		59. faslın yekûnu	1.700	
60	1	Tekaüt sandığı iştirak hissesi	3.730	
		60. faslın yekûnu	3.730	
61	1	Beden terbiyesi ve spor teşkilâtına yardım	2.274	18
	2	Asker ailelerine yardım	1.134	
		61. faslın yekûnu	3.411	18
62	1	Havaya karşı korunma masrafı	100	
		62. faslın yekûnu	100	
63	1	Cumhuriyet, zafer ve sairi bayramları kutlama m.	200	
		63. faslın yekûnu	200	
64	1	Resmi Gazete, dergi ve kanunlarımız bedeli	170	
		64. faslın yekûnu	170	
65	1	Bina ve arazi tahrir ve tadil masrafı	500	

	2	Hasara uğrayan mahsulâtın keşif ve tahkiki için gönderilecek idari tahkikat heyetinin mesarifi zaruriyeleri	100	
		65. faslın yekûnu	600	
66	1	Vilâyet hizmet otomobili işletme masrafı	600	
		66. faslın yekûnu	600	
67	1	Vilâyet otomobili şoför ücreti	900	
	2	F. Zam	175	8
		67. faslın yekûnu	1.075	8
68	1	İhtiyat akçası tahsilatı	1.350	22
			1.350	22
69	1	68. faslın yekûnu Umumi müfettişlik emrazı sariye mücadelesine yardım	100	
		69. faslın yekûnu	100	
70	1	Gazete ilân ücreti	50	
		70. faslın yekûnu	50	
71	1	Müşterek neşriyat masrafı	50	
		71. faslın yekûnu	50	
		ALTINCI KISMIN YEKÛNU	15236	48
		ADİ BÜTÇE YEKÛNU	128459	

Tunceli Vilâyeti Meclisi Umumisi'nin 10.04.1942 içtimaiyesinde tayini esami reye konulmak suretiyle iş bu adi bütçenin yekûnu 128.459 liradan ibaret ve zabıtlarına mutabık bulunduğu tasdik olunur. 11.04.1942

Reis

Reisi Sani

Kâtip

Kâtip

8) Fevkalâde Bütçe Cetveli

Tunceli vilâyetinin 1942 senesi fevkalâde bütçe nizamnamesi:

1. Tunceli vilâyetinin 1942 senesine ait fevkalâde bütçe varidatı 41.492 liradır.
2. Tunceli vilâyetinin 1942 senesine ait fevkalâde bütçe mesarifatı 41.492 liradır.
3. İşbu nizamnamenin tatbik ve icrasına Tunceli vali ve kumandanı me-murdur.

9) 1942 Senesi Muhammen Varidatı

Nevi varidat	Lira	Kuruş
Adi bütçenin fazlai varidatı	41.492	
Yekûn	41.492	

10) 1942 Senesi Muhassesatı

F	M	Nevi muhassesat	1942 senesi muhassesatı	
			Lira	K.
1	1	Fevkalâde bütçe		
	2	Vilayet yolları masrafı	1.000	
2	1	Amelei mükellefe mukabili	39.292	
		1. faslın yekûnu	40.292	
3	1	Köy okulları inşaat ve tamiratına yardım	200	
		2. faslın yekûnu	200	
3	1	Fidanlık yeri istimlâk bedeli tesis ve imar masrafı	1.000	
		3. faslın yekûnu	1.000	
		FEVKALÂDE BÜTÇE YEKÛNU	41.492	
		ADİ BÜTÇE YEKÛNU	128459	
		UMUMİ YEKÛN	169951	

Tunceli Vilâyet İdarei Hususiyesi'nin 1942 senesine ait işbu fevkalâde bütçesi 41.492 liradan ibaret bulunduğu Meclisi Umumi Vilâyet'ce kabul ve tasdik olunmuştur. 11.04.1942

Reis

Reisi Sani

Kâtip

Kâtip

11) D Cetveli

Memuriyet unvanı	1941 senesi					1942 senesi					Mütahazat
	Adet	Derece	Maaş	Aylık tutan	Sendik tutan	Adet	Derece	Maaş	Aylık tutan	Sendik tutan	
Hususi muhasebe											
H.M. müdürü	1	9	40	120	1.440	1	9	40	120	1.440	
Muhasebe mümeyyizi	1	11	30	85	1.020	1	11	30	85	1.020	
1. S. memur	2	12	25	150	1.800	3	12	25	225	2.700	
2. S. memur	9	13	20	540	6.480	8	13	20	480	5.760	
Kâtip	10	14	15	500	6.000	10	14	15	500	6.000	
Kâtip	2	15	10	80	960	2	15	10	80	960	
	25			1.475	17.700	25			1.490	17.880	
Hususi muhasebe tahsildarları ücreti											
Tahsildarlar	16		50	800	9.600	16		50	800	9.600	
Hususi muhasebe odacıları ücreti											
Odacı ve müvezzi	1		30	30	360	1		30	30	360	
Odacı	8		10	80	960	8		10	80	960	
	9			110	1.320	9			110	1.320	

Nafia											
Tamiratı Mütemadiye Posta çavuşu ücreti					1		60	60	720		
Maarif											
Maarif öğretmen					2	10	35	200	2.400	20 lira maaşlı bir	
Maarif öğretmen	5	11	30	425	5.100	3	11	30	255	3.060	öğretmen ilave ve
Maarif öğretmen	16	12	25	1.200	14.400	25	12	25	1.875	22.500	tahsisatı sekiz aylık
Maarif öğretmen	31	13	20	1.860	22.320	23	13	20	1.380	16.320	hesap edilmiştir.
	52			3.485	42.060	53			3.710	44.280	
İlk mektep hademeleri ücreti											
Hademe	8		18	144	1.728	8		18	144	1.728	10 lira ücretli iki
Hademe	3		17	51	612	3		17	51	612	hademe yeniden
Hademe						2		10	20	160	ilave ve
Hademe	1		7	7	84	1		7	7	84	tahsisatı sekizer aylık
	12				2.424	147			222	2.584	hesap edilmiştir.
Başöğretmenler idare ücreti											
Başöğretmen	2		15	30	360	2		15	30	360	
Başöğretmen	14		10	140	1.680	14		10	140	1.680	
Vilâyet otomobili şoför ücreti	16				2.040	16				2.040	
Şoför						1		75	75	900	

TUNCELİ VE KAZALARININ ZİRAİ FAALİYETLERİ¹ (1942)*

Tunceli ve Kazalarının Zirai Faaliyetleri²

İçindekiler

1. Vilâyet İtibarile Her Yaşta Mevcut Hayvanlar 1938-1940 (tahmini)	77
2. Vilâyet İtibarile Süt İstihşâli 1939-1941 (tahmini)	78
3. Vilâyet İtibarile Yapağı, Keçi Kılı ve Tiftik İstihşâli 1939-1941 (tahmini)	78
4. Vilâyet ve Kazalarda Kesilen Hayvanlar ve Et Fiyatları 1939-1941 (kesin)	79
5. Vilâyet İtibarile Deri İstihşâli 1937-1939 (tahmini)	88
6. Vilâyet ve Kazalardaki Ekiliş ve Ürünleri 1939-1941 (yakın tahmini)	88
7. Vilâyet ve Kazalardaki Kümes Hayvanları 1940-1942 (tahmini)	103
8. Vilâyet ve Kazalardaki Arıcılık ve Ürünleri 1940-1942 (tahmini)	112
9. Vilâyet ve Kazalardaki İpekböcekçiliği 1939-1941 (tahmini)	121
10. Vilâyet ve Kazalardaki Meyvecilik 1939-1941 (tahmini)	123

* Fon kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 14, Belge No: 157.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

2 1-3 ve 5. tablolar dışındaki tablolar İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından matbu olarak hazırlanmış formlar hâlinindedir. -d.n.

1. Tunceli Vilâyetinde Her Yaşta Mevcut Hayvanlar

Hayvanlar	1938	1939	1940
Koyun cinsi:			
Koyun	49.228	54.902	55.325
Kılkeçi	74.763	80.187	88.015
T. Keçi	64	11	-
Yekûn	124.055	135.100	143.343
Sığır cinsi:			
Sığır	27.123	38.196	40.614
Manda	290	239	357
Yekûn	27.413	38.435	40.971
Deve	-	-	-
At cinsi:			
At	1.850	2.414	2.458
Katır	2.141	2.435	2.303
Eşek	5.003	5.017	4.739
Yekûn	8.994	9.866	9.500
Yekûn	160.462	183.401	193.814

2. Tunceli Vilâyetinde Süt İstihsâli (Ton)

Seneler	İnek sütü	Manda sütü	Koyun sütü	Kılkeçi sütü	Tiftik keçisi sütü	Sütler Yekûn
1939	14.069	525	6.112	21.667	-	42.373
1940	14.528	576	5.558	21.429	-	42.091
1941	15.085	554	6.212	23.474	-	45.325

3. Tunceli Vilâyetinin Yapağı, Keçi Kılı ve Tiftik İstihsâli (Ton)

Seneler	Yapağı	Keçi kılı	Tiftik	Yekûn
1939	216	203	-	419
1940	197	201	-	398
1941	220	220	-	440

4. Tunceli Vilâyeti ve Kazalarda Kesilen Hayvanlar

A) Tunceli vilâyeti kanaralarında bir senede kesilen hayvanlar ve et fiyatları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kesilen hayvanların				Bu cetvel yapıldığı zamanki et fiyatları (kasap dükânlarında) bir kilosu Kuruş
Cinsi	Kaç baş olduğu			
	1939	1940	1941	
Siğır	1.281	1.571	475	
Dana	12	7	-	
Manda	-	-	-	
Manda yavrusu	-	-	-	
Deve	-	-	-	
Deve yavrusu	-	-	-	
Koyun	2.868	2.146	1.989	
Kuzu	315	602	259	
Kıl keçi	2.393	2.524	1.817	
Oğlak	157	-	-	
Tiftik keçisi	-	-	-	
Tiftik keçisi oğlak	-	-	-	
Domuz				
Yekûn	7.026	6.850	4.540	

Bu fişe bir ay içinde il ve ilçe merkez kanaralarında kesilen hayvanlar ve et fiyatları yazılacak ve il Zooteknik direktörlüğüne verilecektir. Fişi dolduran imza edecek ve yazılan rakamların doğruluğunu Uray başkanları tasdik edecektir. Bu fişten her kanaraya iki tane gönderilir. Biri dolduran yerde saklanır. Yalnız biri Zooteknik direktörlüğüne gönderilir.

/ / 194

Tasdik

İmza

B) Çemişgezek urayı kanaralarında bir senede kesilen hayvan ve et fiyatları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kesilen hayvanların				Bu cetvel yapıldığı zamanki et fiyatları (kasap dükkânlarında) bir kilosu Kuruş
Cinsi	Kaç baş olduğu			
	1939	1940	1941	
Sığır	173	94	28	
Dana	-	-	-	
Manda	-	-	-	
Manda yavrusu	-	-	-	
Deve	-	-	-	
Deve yavrusu	-	-	-	
Koyun	748	376	646	
Kuzu	76	330	180	
Kıl keçi	500	449	233	
Oğlak	32	-	-	
Tiftik keçisi	-	-	-	
Tiftik keçisi oğlak	-	-	-	
Domuz				
Yekûn	1.529	1.249	1.087	

Bu fişe bir ay içinde il ve ilçe merkez kanaralarında kesilen hayvanlar ve et fiyatları yazılacak ve il Zooteknik direktörlüğüne verilecektir. Fişi dolduran imza edecek ve yazılan rakamların doğruluğunu Uray başkanları tasdik edecektir. Bu fişten her kanaraya iki tane gönderilir. Biri dolduran yerde saklanır. Yalnız biri Zooteknik direktörlüğüne gönderilir.

/ / 194

Tasdik

İmza

C) Hozat urayı kanaralarında bir senede kesilen hayvan ve et fiyatları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kesilen hayvanların				Bu cetvel yapıldığı zamanki et fiyatları (kasap dükkânlarında) bir kilosu Kuruş
Cinsi	Kaç baş olduğu			
	1939	1940	1941	
Sığır	310	876	133	
Dana	-	-	-	
Manda	-	-	-	
Manda yavrusu	-	-	-	
Deve	-	-	-	
Deve yavrusu	-	-	-	
Koyun	788	474	325	
Kuzu	34	95	-	
Kıl keçi	663	532	286	
Oğlak	-	-	-	
Tiftik keçisi	-	-	-	
Tiftik keçisi oğlak	-	-	-	
Domuz				
Yekûn	1.795	1.977	744	

Bu fişe bir ay içinde il ve ilçe merkez kanaralarında kesilen hayvanlar ve et fiyatları yazılacak ve il Zooteknik direktörlüğüne verilecektir. Fişi dolduran imza edecek ve yazılan rakamların doğruluğunu Uray başkanları tasdik edecektir. Bu fişten her kanaraya iki tane gönderilir. Biri dolduran yerde saklanır. Yalnız biri Zooteknik direktörlüğüne gönderilir.

/ / 194

Tasdik

İmza

D) Kalan urayı kanaralarında bir senede kesilen hayvan ve et fiyatları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kesilen hayvanların				Bu cetvel yapıldığı zamanki et fiyatları (kasap dükkânlarında) bir kilosu Kuruş
Cinsi	Kaç baş olduğu			
	1939	1940	1941	
Sığır	351	282	200	
Dana	1	-	-	
Manda	-	-	-	
Manda yavrusu	-	-	-	
Deve	-	-	-	
Deve yavrusu	-	-	-	
Koyun	12	50	200	
Kuzu	3	3	-	
Kıl keçi	57	76	221	
Oğlak	-	-	-	
Tiftik keçisi	-	-	-	
Tiftik keçisi oğlak	-	-	-	
Domuz				
Yekûn	424	411	621	

Bu fişe bir ay içinde il ve ilçe merkez kanaralarında kesilen hayvanlar ve et fiyatları yazılacak ve il Zooteknik direktörlüğüne verilecektir. Fişi dolduran imza edecek ve yazılan rakamların doğruluğunu Uray başkanları tasdik edecektir. Bu fişten her kanaraya iki tane gönderilir. Biri dolduran yerde saklanır. Yalnız biri Zooteknik direktörlüğüne gönderilir.

/ / 194

Tasdik

İmza

E) Mazgirt urayı kanaralarında ve bir sene de kesilen hayvan ve et fiyatları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kesilen hayvanların				Bu cetvel yapıldığı zamanki et fiyatları (kasap dükkânlarında) bir kilosu Kuruş
Cinsi	Kaç baş olduğu			
	1939	1940	1941	
Sığır	19	-	-	
Dana	-	-	-	
Manda	-	-	-	
Manda yavrusu	-	-	-	
Deve	-	-	-	
Deve yavrusu	-	-	-	
Koyun	124	110	136	
Kuzu	-	-	-	
Kıl keçi	184	255	200	
Oğlak	-	-	-	
Tiftik keçisi	-	-	-	
Tiftik keçisi oğlak	-	-	-	
Domuz				
Yekûn	327	365	336	

Bu fişe bir ay içinde il ve ilçe merkez kanaralarında kesilen hayvanlar ve et fiyatları yazılacak ve il Zooteknik direktörlüğüne verilecektir. Fişi dolduran imza edecek ve yazılan rakamların doğruluğunu Uray başkanları tasdik edecektir. Bu fişten her kanaraya iki tane gönderilir. Biri dolduran yerde saklanır. Yalnız biri Zooteknik direktörlüğüne gönderilir.

/ / 194

Tasdik

İmza

F) Nazımıye urayı kanaralarında bir senede kesilen hayvan ve et fiyatları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kesilen hayvanların				B u cetvel yapıldığı zamanki et fiyatları (kasap dükkânlarında) bir kilosu Kuruş
Cinsi	Kaç baş olduğu			
	1939	1940	1941	
Siğır	196	135	42	
Dana	1	2	-	
Manda	-	-	-	
Manda yavrusu	-	-	-	
Deve	-	-	-	
Deve yavrusu	-	-	-	
Koyun	449	146	79	
Kuzu	-	-	-	
Kıl keçi	181	306	97	
Oğlak	1	-	-	
Tiftik keçisi	-	-	-	
Tiftik keçisi oğlak	-	-	-	
Domuz				
Yekûn	828	589	218	

Bu fişe bir ay içinde il ve ilçe merkez kanaralarında kesilen hayvanlar ve et fiyatları yazılacak ve il Zooteknik direktörlüğüne verilecektir. Fişi dolduran imza edecek ve yazılan rakamların doğruluğunu Uray başkanları tasdik edecektir. Bu fişten her kanaraya iki tane gönderilir. Biri dolduran yerde saklanır. Yalnız biri Zooteknik direktörlüğüne gönderilir.

/ / 194

Tasdik

İmza

G) Ovacık urayı kanaralarında bir senede kesilen hayvan ve et fiyatları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kesilen hayvanların				Bu cetvel yapıldığı zamanki et fiyatları (kasap dükkânlarında) bir kilosu Kuruş
Cinsi	Kaç baş olduğu			
	1939	1940	1941	
Siğır	60	-	-	
Dana	-	-	-	
Manda	-	-	-	
Manda yavrusu	-	-	-	
Deve	-	-	-	
Deve yavrusu	-	-	-	
Koyun	30	313	35	
Kuzu	-	-	29	
Kıl keçİ	63	200	32	
Oğlak	-	-	-	
Tiftik keçisi	-	-	-	
Tiftik keçisi oğlak	-	-	-	
Domuz				
Yekûn	153	513	96	

Bu fişe bir ay içinde il ve ilçe merkez kanaralarında kesilen hayvanlar ve et fiyatları yazılacak ve il Zooteknik direktörlüğüne verilecektir. Fişi dolduran imza edecek ve yazılan rakamların doğruluğunu Uray başkanları tasdik edecektir. Bu fişten her kanaraya iki tane gönderilir. Biri dolduran yerde saklanır. Yalnız biri Zooteknik direktörlüğüne gönderilir.

/ / 194

Tasdik

İmza

H) Pertek urayı kanaralarında bir senede kesilen hayvan ve et fiyatları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kesilen hayvanların				Bu cetvel yapıldığı zamanki et fiyatları (kasap dükkânlarında) bir kilosu Kuruş
Cinsi	Kaç baş olduğu			
	1939	1940	1941	
Sığır	25	21	10	
Dana	10	5	-	
Manda	-	-	-	
Manda yavrusu	-	-	-	
Deve	-	-	-	
Deve yavrusu	-	-	-	
Koyun	409	333	300	
Kuzu	202	174	50	
Kıl keçi	500	535	562	
Oğlak	124	-	-	
Tiftik keçisi	-	-	-	
Tiftik keçisi oğlak	-	-	-	
Domuz				
Yekûn	1.270	1.068	922	

Bu fişe bir ay içinde il ve ilçe merkez kanaralarında kesilen hayvanlar ve et fiyatları yazılacak ve il Zooteknik direktörlüğüne verilecektir. Fişi dolduran imza edecek ve yazılan rakamların doğruluğunu Uray başkanları tasdik edecektir. Bu fişten her kanaraya iki tane gönderilir. Biri dolduran yerde saklanır. Yalnız biri Zooteknik direktörlüğüne gönderilir.

/ / 194

Tasdik

İmza

1) Pülümür urayı kanaralarında bir senede kesilen hayvan ve et fiyatları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kesilen hayvanların				Bu cetvel yapıldığı zamanki et fiyatları (kasap dükkânlarında) bir kilosu Kuruş
Cinsi	Kaç baş olduğu			
	1939	1940	1941	
Siğir	147	163	62	
Dana	-	-	-	
Manda	-	-	-	
Manda yavrusu	-	-	-	
Deve	-	-	-	
Deve yavrusu	-	-	-	
Koyun	308	344	268	
Kuzu	-	-	-	
Kıl keçi	245	171	186	
Oğlak	-	-	-	
Tiftik keçisi	-	-	-	
Tiftik keçisi oğlak	-	-	-	
Domuz				
Yekûn	700	678	516	

Bu fişe bir ay içinde il ve ilçe merkez kanaralarında kesilen hayvanlar ve et fiyatları yazılacak ve il Zooteknik direktörlüğüne verilecektir. Fişi dolduran imza edecek ve yazılan rakamların doğruluğunu Uray başkanları tasdik edecektir. Bu fişten her kanaraya iki tane gönderilir. Biri dolduran yerde saklanır. Yalnız biri Zooteknik direktörlüğüne gönderilir.

/ / 194

Tasdik

İmza

5. Tunceli Vilâyetinde Deri İstihşâli

Cinsi	1937	1938	1939
Sığır	1.210	1.577	1.537
Dana	12	106	14
Manda	-	-	-
Manda yavrusu	-	-	-
Deve	-	-	-
Koyun	3.010	3.572	3.440
Kuzu	358	708	378
Kıl keçi	2.643	6.695	2.871
Kıl keçi oğlak	350	299	188
Yekûn	7.583	12.957	8.428

6. Tunceli Vilâyeti ve Kazaları Hububat, Bakliyat ve Sınai Nebatlar

A) Tunceli vilâyeti hububat, bakliyat ve sınai nebatlar

Hububat, bakliyat ve sınai nebatlar	1939		1940		1941	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1 Buğday	13.605	8.925	14.145	5.761	11.650	5.111
2 Arpa	3.095	4.975	3.110	3.400	3.410	2.210
3 Yulaf	-	-	-	-	-	-
4 Çavdar	137	117	144	108	33	16
5 Kaplıca	16	8	14	7	14	7
6 Pirinç (saf)	-	-	-	-	-	-
7 Darı	248	144	262	152	280	161
8 Kuş yemi	-	-	-	-	-	-
9 Mısır	-	-	-	-	-	-
10 Mahlut	-	-	-	-	-	-
Hububat tümü	17.101	14.169	17.675	9.428	15.387	7.505

1 Bakla	15	5	16	6	18	6
2 Bezelye	-	-	-	-	-	-
3 Nohut	66	26	63	23	75	35
4 Fasulye	51	12	52	14	68	120
5 Mercimek	33	21	34	25	39	25
6 Börülce	-	-	-	-	-	-
7 Iğ	61	25	59	25	60	28
8 Burçak	80	50	80	55	100	18
Bakliyat tümü	306	139	304	148	360	232

1 Patates	34	108	37	111	42	118
2 Şeker pancarı	-	-	-	-	-	-
3 Adi pancar	-	-	-	-	-	-
4 Pamuk	49	-	53	-	61	-
Saf Pamuk	-	12	-	13	-	17
Çekirdek	-	34	-	36	-	23
5 Şeker kamışı	-	-	-	-	-	-
6 Anason	-	-	-	-	-	-
7 Kenevir	-	-	-	-	-	-
Kendir lifi	-	-	-	-	-	-
Kenevir tohumu	-	-	-	-	-	-
8 Afyon	-	-	-	-	-	-
Sakız	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
9 Keten	-	-	-	-	-	-
Lif	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-

10 Soğan	108	76	113	88	121	197
11 Sarmısak	4	4	4	4	4	28
12 Susam	-	-	-	-	-	-
13 Zafran	-	-	-	-	-	-
Sınai nebatlar tümü	195	234	207	252	228	383

B) Çemişgezek kazası hububat, bakliyat ve sınai nebatlar

Hububat, bakliyat ve sınai nebatlar	1939		1940		1941	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1 Buğday	2.950	2.090	3.125	1.240	2.425	1.061
2 Arpa	820	1.380	850	150	875	450
3 Yulaf	-	-	-	-	-	-
4 Çavdar	52	65	55	60	9	7
5 Kaplıca	-	-	-	-	-	-
6 Pirinç (saf)	-	-	-	-	-	-
7 Darı	35	30	30	25	35	25
8 Kuş yemi	-	-	-	-	-	-
9 Mısır	-	-	-	-	-	-
10 Mahlut	-	-	-	-	-	-
Hububat tümü	3.857	3.565	4.060	1.475	3.344	1.543

1 Bakla	-	-	-	-	-	-
2 Bezelye	-	-	-	-	-	-
3 Nohut	12	4	11	4	12	10
4 Fasulye	5	1	7	2	8	8
5 Mercimek	13	9	12	10	13	10
6 Börülce	-	-	-	-	-	-

7 Fiğ	20	10	17	9	20	10
8 Burçak	45	30	40	30	50	10
Bakliyat tümü	95	54	87	55	103	48

1 Patates	10	32	11	35	10	30
2 Şeker pancarı	-	-	-	-	-	-
3 Adi pancar	-	-	-	-	-	-
4 Pamuk	-	-	-	-	2	-
Saf Pamuk	-	-	-	-	-	1
Çekirdek	-	-	-	-	-	1
5 Şeker kamışı	-	-	-	-	-	-
6 Anason	-	-	-	-	-	-
7 Kenevir	-	-	-	-	-	-
Kendir lifi	-	-	-	-	-	-
Kenevir tohumu	-	-	-	-	-	-
8 Afyon	-	-	-	-	-	-
Sakız	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
9 Keten	-	-	-	-	-	-
Lif	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
10 Soğan	30	22	28	25	30	80
11 Sarmısak	1	1	1	1	1	10
12 Susam	-	-	-	-	-	-
13 Zafran	-	-	-	-	-	-
Sınai nebatlar tümü	41	55	40	61	43	122

C) Hozat kazası hububat, bakliyat ve sınai nebatlar

Hububat, bakliyat ve sınai nebatlar	1939		1940		1941	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1 Buğday	930	205	950	150	790	100
2 Arpa	125	130	120	150	130	100
3 Yulaf	-	-	-	-	-	-
4 Çavdar	12	5	12	5	3	1
5 Kaplıca	-	-	-	-	-	-
6 Pirinç (saf)	-	-	-	-	-	-
7 Darı	30	12	32	15	35	18
8 Kuş yemi	-	-	-	-	-	-
9 Mısır	-	-	-	-	-	-
10 Mahlut	-	-	-	-	-	-
Hububat tümü	1.097	352	1.114	320	958	219

1 Bakla	-	-	-	-	-	-
2 Bezelye	-	-	-	-	-	-
3 Nohut	4	1	3	1	4	1
4 Fasulye	2	1	2	1	1	1
5 Mercimek	2	1	2	1	2	1
6 Börülce	-	-	-	-	-	-
7 Fiğ	4	1	4	1	4	1
8 Burçak	-	-	-	-	-	-
Bakliyat tümü	12	4	11	4	11	4

1 Patates	1	2	1	2	1	2
2 Şeker pancarı	-	-	-	-	-	-
3 Adi pancar	-	-	-	-	-	-
4 Pamuk	-	-	-	-	-	-
Saf Pamuk	-	-	-	-	-	-
Çekirdek	-	-	-	-	-	-
5 Şeker kamışı	-	-	-	-	-	-
6 Anason	-	-	-	-	-	-
7 Kenevir	-	-	-	-	-	-
Kendir lifi	-	-	-	-	-	-
Kenevir tohumu	-	-	-	-	-	-
8 Afyon	-	-	-	-	-	-
Sakız	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
9 Ketan	-	-	-	-	-	-
Lif	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
10 Soğan	4	2	4	3	4	9
11 Sarmısak	-	-	-	-	-	-
12 Susam	-	-	-	-	-	-
13 Zafran	-	-	-	-	-	-
Sınai nebatlar tümü	5	4	5	5	5	11

D) Kalan kazası hububat, bakliyat ve sınai nebatlar

Hububat, bakliyat ve sınai nebatlar	1939		1940		1941	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1 Buğday	395	210	425	340	145	80
2 Arpa	160	150	160	160	190	125
3 Yulaf	-	-	-	-	-	-
4 Çavdar	-	-	-	-	-	-
5 Kaplıca	-	-	-	-	-	-
6 Pirinç (saf)	-	-	-	-	-	-
7 Darı	25	12	30	15	28	14
8 Kuş yemi	-	-	-	-	-	-
9 Mısır	-	-	-	-	-	-
10 Mahlut	-	-	-	-	-	-
Hububat tümü	580	372	615	515	363	219

1 Bakla	-	-	-	-	-	-
2 Bezelye	-	-	-	-	-	-
3 Nohut	10	3	8	2	11	4
4 Fasulye	-	-	-	-	-	-
5 Mercimek	3	1	2	1	3	1
6 Börülce	-	-	-	-	-	-
7 Fiğ	-	-	-	-	-	-
8 Burçak	-	-	-	-	-	-
Bakliyat tümü	13	4	10	3	14	5

1 Patates	-	-	-	-	-	-
2 Şeker pancarı	-	-	-	-	-	-
3 Adi pancar	-	-	-	-	-	-
4 Pamuk	-	-	-	-	-	-
Saf Pamuk	-	-	-	-	-	-
Çekirdek	-	-	-	-	-	-
5 Şeker kamışı	-	-	-	-	-	-
6 Anason	-	-	-	-	-	-
7 Kenevir	-	-	-	-	-	-
Kendir lifi	-	-	-	-	-	-
Kenevir tohumu	-	-	-	-	-	-
8 Afyon	-	-	-	-	-	-
Sakız	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
9 Keten	-	-	-	-	-	-
Lif	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
10 Soğan	7	3	6	4	7	2
11 Sarmısak	-	-	-	-	-	-
12 Susam	-	-	-	-	-	-
13 Zafran	-	-	-	-	-	-
Sınai nebatlar tümü	7	3	6	4	7	2

E) Mazgirt kazası hububat, bakliyat ve sınai nebatlar

Hububat, bakliyat ve sınai nebatlar	1939		1940		1941	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1 Buğday	2.150	920	2.215	850	1.740	500
2 Arpa	260	280	275	380	370	450
3 Yulaf	-	-	-	-	-	-
4 Çavdar	18	12	18	10	6	4
5 Kaplıca	-	-	-	-	-	-
6 Piriñ (saf)	-	-	-	-	-	-
7 Darı	20	10	21	12	22	10
8 Kuş yemi	-	-	-	-	-	-
9 Mısır	-	-	-	-	-	-
10 Mahlut	-	-	-	-	-	-
Hububat tümü	2.448	1.222	2.529	1.252	2.138	964

1 Bakla	-	-	-	-	-	-
2 Bezelye	-	-	-	-	-	-
3 Nohut	4	1	5	1	6	4
4 Fasulye	3	1	3	1	4	2
5 Mercimek	-	-	2	1	3	1
6 Börülce	-	-	-	-	-	-
7 Fiğ	5	2	5	2	6	2
8 Burçak	-	-	-	-	-	-
Bakliyat tümü	12	4	15	5	19	9

1 Patates	2	4	2	5	3	6
2 Şeker pancarı	-	-	-	-	-	-
3 Adi pancar	-	-	-	-	-	-
4 Pamuk	3	-	-	-	-	-
Saf pamuk	-	1	-	-	-	-
Çekirdek	-	2	-	-	-	-
5 Şeker kamışı	-	-	-	-	-	-
6 Anason	-	-	-	-	-	-
7 Kenevir	-	-	-	-	-	-
Kendir lifi	-	-	-	-	-	-
Kenevir tohumu	-	-	-	-	-	-
8 Afyon	-	-	-	-	-	-
Sakız	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
9 Keten	-	-	-	-	-	-
Lif	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
10 Soğan	7	4	8	5	7	4
11 Sarmısak	1	1	1	1	1	6
12 Susam	-	-	-	-	-	-
13 Zafran	-	-	-	-	-	-
Sınai nebatlar tümü	13	12	11	11	11	16

f) Nazımiye kazası hububat, bakliyat ve sınai nebatlar

Hububat, bakliyat ve sınai nebatlar	1939		1940		1941	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1 Buğday	750	215	820	136	790	350
2 Arpa	240	340	235	270	300	150
3 Yulaf	-	-	-	-	-	-
4 Çavdar	-	-	-	-	-	-
5 Kaplıca	-	-	-	-	-	-
6 Pirinç (saf)	-	-	-	-	-	-
7 Darı	13	5	15	5	20	10
8 Kuş yemi	-	-	-	-	-	-
9 Mısır	-	-	-	-	-	-
10 Mahlut	-	-	-	-	-	-
Hububat tümü	1.003	560	1.070	411	1.110	510

G) Ovacık kazası hububat, bakliyat ve sınai nebatlar

Hububat, bakliyat ve sınai nebatlar	1939		1940		1941	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1 Buğday	390	195	500	210	415	120
2 Arpa	110	125	125	150	130	60
3 Yulaf	-	-	-	-	-	-
4 Çavdar	25	15	26	13	7	2
5 Kaplıca	-	-	-	-	-	-
6 Pirinç (saf)	-	-	-	-	-	-
7 Darı	55	30	50	35	45	30
8 Kuş yemi	-	-	-	-	-	-
9 Mısır	-	-	-	-	-	-
10 Mahlut	-	-	-	-	-	-
Hububat tümü	580	365	701	408	597	212

1 Bakla	-	-	-	-	-	-
2 Bezelye	-	-	-	-	-	-
3 Nohut	11	3	10	3	12	2
4 Fasulye	25	5	23	5	30	100
5 Mercimek	-	-	-	-	-	-
6 Börülce	-	-	-	-	-	-
7 Fiğ	20	7	18	7	15	8
8 Burçak	-	-	-	-	-	-
Bakliyat tümü	56	15	51	15	57	110

1 Patates	7	15	8	16	10	20
2 Şeker pancarı	-	-	-	-	-	-
3 Adi pancar	-	-	-	-	-	-
4 Pamuk	-	-	-	-	-	-
Saf pamuk	-	-	-	-	-	-
Çekirdek	-	-	-	-	-	-
5 Şeker kamışı	-	-	-	-	-	-
6 Anason	-	-	-	-	-	-
7 Kenevir	-	-	-	-	-	-
Kendir lifi	-	-	-	-	-	-
Kenevir tohumu	-	-	-	-	-	-
8 Afyon	-	-	-	-	-	-
Sakız	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
9 Ketan	-	-	-	-	-	-
Lif	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
10 Soğan	-	-	2	1	3	2
11 Sarmısak	-	-	-	-	-	-
12 Susam	-	-	-	-	-	-
13 Zعفرan	-	-	-	-	-	-
Sınai nebatlar tümü	7	15	10	17	13	22

H) Pertek kazası hububat, bakliyat ve sinai nebatlar

Hububat, bakliyat ve sinai nebatlar	1939		1940		1941	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1 Buğday	4.570	4.380	4.640	2.350	3.890	2.000
2 Arpa	830	1.710	860	970	950	800
3 Yulaf	-	-	-	-	-	-
4 Çavdar	-	-	-	-	-	-
5 Kaplıca	-	-	-	-	-	-
6 Pirinç (saf)	-	-	-	-	-	-
7 Darı	45	35	49	30	55	40
8 Kuş yemi	-	-	-	-	-	-
9 Mısır	-	-	-	-	-	-
10 Mahlut	-	-	-	-	-	-
Hububat tümü	5.445	6.125	5.549	3.350	4.895	2.840

1 Bakla	15	5	16	6	18	6
2 Bezelye	-	-	-	-	-	-
3 Nohut	25	14	26	12	30	14
4 Fasulye	16	4	17	5	25	9
5 Mercimek	15	10	16	12	18	12
6 Börülce	-	-	-	-	-	-
7 Fiğ	12	5	15	6	15	7
8 Burçak	35	20	40	25	50	8
Bakliyat tümü	118	58	130	66	156	56

1 Patates	14	55	15	53	18	60
2 Şeker pancarı	-	-	-	-	-	-
3 Adi pancar	-	-	-	-	-	-
4 Pamuk	46	-	50	-	55	-
Saf pamuk	-	11	-	12	-	34
Çekirdek	-	32	-	15	-	20
5 Şeker kamışı	-	-	-	-	-	-
6 Anason	-	-	-	-	-	-
7 Kenevir	-	-	-	-	-	-
Kendir lifi	-	-	-	-	-	-
Kenevir tohumu	-	-	-	-	-	-
8 Afyon	-	-	-	-	-	-
Sakız	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
9 Keten	-	-	-	-	-	-
Lif	-	-	-	-	-	-
Tohum	-	-	-	-	-	-
10 Soğan	60	45	65	50	70	100
11 Sarmısak	2	2	2	2	2	12
12 Susam	-	-	-	-	-	-
13 Zafran	-	-	-	-	-	-
Sınai nebatlar tümü	122	145	132	132	145	226

I) Pülümür kazası hububat, bakliyat ve sınai nebatlar

Hububat, bakliyat ve sınai nebatlar	1939		1940		1941	
	Hektar	Ton	Hektar	Ton	Hektar	Ton
1 Buğday	1.470	710	1.470	680	1.260	900
2 Arpa	550	865	485	440	465	75
3 Yulaf	-	-	-	-	-	-
4 Çavdar	30	20	33	20	8	2
5 Kaplıca	16	8	14	7	14	7
6 Pirinç (saf)	-	-	-	-	-	-
7 Darı	25	10	35	15	40	14
8 Kuş yemi	-	-	-	-	-	-
9 Mısır	-	-	-	-	-	-
10 Mahlut	-	-	-	-	-	-
Hububat tümü	2.091	1.613	2.037	1.162	1.787	998

7. Tunceli Vilâyeti ve Kazalarındaki KÜMES Hayvanları

A) Tunceli vilâyeti kümes hayvanları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kümes hayvanları (vilâyet yekûnu)

Yılı	Tavuk ve Hindi		Tavuk yumurtası	Kuluçka makinesi	Ana makinesi	Damızlık kümes hayvanatı yetiştiren ve yumurta istihsâl eden resmi ve hususi müesseseler
	Tavuk ve horoz	Hindi				
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
1940	50.335	3.000	612.000	Yok	Yok	Yok
1941	33.107	1.538	688.880	Yok	Yok	Yok
1942	34.020	1.570	814.000	Yok	Yok	Yok
Yekûn						

1- Cetvelin doldurulduğu tarih:

İl Tarım Müdürü

2- Cetvelin Ankara'da alındığı tarih:

3- Cetvel muhteviyatında hata var mı:

B) Çemişgezek kazası kümes hayvanları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kümes hayvanları

Yılı	Tavuk ve Hindi		Tavuk yumurtası	Kuluçka makinesi	Ana makinesi	Damızlık kümes hayvanatı yetiştiren ve yumurta istihsâl eden resmi ve hususi müesseseler
	Tavuk ve horoz	Hindi				
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
1940	16.800	250	218.000	Yok	Yok	Yok
1941	2.390	100	44.000	Yok	Yok	Yok
1942	2.600	120	56.000	Yok	Yok	Yok
Yekûn						
1- Cetvelin doldurulduğu tarih: 2- Cetvelin Ankara'da alındığı tarih: 3- Cetvel muhteviyatında hata var mı:						
						İl Tarım Müdürü

C) Hozat kazası kümes hayvanları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kümes hayvanları

Yılı	Tavuk ve Hindi		Tavuk yumurtası	Kuluçka makinesi	Ana makinesi	Damlılık kümes hayvanatı yetiştiren ve yumurta istihsâl eden resmi ve hususi müesseseler
	Tavuk ve horoz	Hindi				
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
1940	1.800	25	22.000	Yok	Yok	Yok
1941	1.300	20	32.000	Yok	Yok	Yok
1942	1.450	30	41.000	Yok	Yok	Yok
Yekûn						
1- Cervele doldurulduğu tarih: İl Tarım Müdürü 2- Cervele Ankara'da alındığı tarih: 3- Cervele muhteviyatında hata var mı:						

D) Kalan kazası kümes hayvanları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kümes hayvanları

Yılı	Tavuk ve Hindi		Tavuk yumurtası	Kuluçka makinesi	Ana makinesi	Damızlık kümes hayvanatı yetiştiren ve yumurta istihsâl eden resmi ve hususi müesseseler
	Tavuk ve horoz	Hindi				
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
1940	2.300	125	35.000	Yok	Yok	Yok
1941	2.480	144	42.300	Yok	Yok	Yok
1942	2.700	150	55.000	Yok	Yok	Yok
Yekûn						
1- Cetvelin doldurulduğu tarih: İl Tarım Müdürü 2- Cetvelin Ankara'da alındığı tarih: 3- Cetvel muhteviyatında hata var mı:						

İ) Mazgirt kazası kümes hayvanları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kümes hayvanları

Yılı	Tavuk ve Hindi		Tavuk yumurtası	Kuluçka makinesi	Ana makinesi	Damızlık kümes hayvanatı yetiştiren ve yumurta istihsâl eden resmi ve hususi müesseseler
	Tavuk ve horoz	Hindi				
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
1940	9.265	2.250	99.000	Yok	Yok	Yok
1941	7.612	874	170.000	Yok	Yok	Yok
1942	7.210	760	185.000	Yok	Yok	Yok
Yekûn						
1- Cetvelin doldurulduğu tarih: İl Tarım Müdürü 2- Cetvelin Ankara'da alındığı tarih: 3- Cetvel muhteviyatında hata var mı:						

F) Nazımiye kazası kümes hayvanları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kümes hayvanları

Yılı	Tavuk ve Hindi		Tavuk yumurtası	Kuluçka makinesi	Ana makinesi	Damızlık kümes hayvanatı yetiştiren ve yumurta istihsâl eden resmi ve hususi müesseseler
	Tavuk ve horoz	Hindi				
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
1940	3.900	-	48.000	Yok	Yok	Yok
1941	4.200	3	115.000	Yok	Yok	Yok
1942	4.500	10	112.000	Yok	Yok	Yok
Yekûn						

1- Cetvelin doldurulduğu tarih:

2- Cetvelin Ankara'da alındığı tarih:

3- Cetvel muhteviyatında hata var mı:

G) Ovacık kazası kümes hayvanları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kümes hayvanları

Yılı	Tavuk ve Hindi		Tavuk yumurtası	Kuluçka makinesi	Ana makinesi	Damızlık kümes hayvanatı yetiştiren ve yumurta istihsâl eden resmi ve hususi müesseseler
	Tavuk ve horoz	Hindi				
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
1940	2.200	-	25.000	Yok	Yok	Yok
1941	1.000	-	15.000	Yok	Yok	Yok
1942	1.100	-	28.000	Yok	Yok	Yok
Yekûn						
1- Cetvelin doldurulduğu tarih: İl Tarım Müdürü 2- Cetvelin Ankara'da alındığı tarih: 3- Cetvel muhteviyatında hata var mı:						

H) Pertek kazası kümes hayvanları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kümes hayvanları

Yılı	Tavuk ve Hindi		Tavuk yumurtası	Kuluçka makinesi	Ana makinesi	Damızlık kümes hayvanatı yetiştiren ve yumurta istihsâl eden resmi ve hususi müesseseler
	Tavuk ve horoz	Hindi				
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
1940	11.270	350	125.000	Yok	Yok	Yok
1941	11.375	397	225.240	Yok	Yok	Yok
1942	11.560	500	270.000	Yok	Yok	Yok
Yekûn						
1- Cetvelin doldurulduğu tarih:						
2- Cetvelin Ankara'da alındığı tarih:						
3- Cetvel muhteviyatında hata var mı:						

İl Tarım Müdürü

1) Pülümür kazası kümes hayvanları

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Kümes hayvanları

Yılı	Tavuk ve Hindi		Tavuk yumurtası	Kuluçka makinesi	Ana makinesi	Damızlık kümes hayvanatı yetiştiren ve yumurta istihsâl eden resmi ve hususi müesseseler
	Tavuk ve horoz	Hindi				
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
1940	2.800	-	40.000	Yok	Yok	Yok
1941	2.750	-	45.340	Yok	Yok	Yok
1942	2.900	-	67.000	Yok	Yok	Yok
Yekûn						
1- Cetvelin doldurulduğu tarih: İl Tarım Müdürü 2- Cetvelin Ankara'da alındığı tarih: 3- Cetvel muhteviyatında hata var mı:						

8. Tunceli Vilâyeti ve Kazalarındaki Arıcılık ve Arı Ürünleri

A) Tunceli vilâyeti arıcılık ve arı ürünleri

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Arıcılık ürünleri (vilâyet yekûnu)

Yılı	Arı kovanları		Ürünler		Bir kilosunun döküm zamanındaki orta hesap fiyatı		Arı besleyen köyler
	Eski Sayı	Yeni Sayı	Bal Kilo	Balmumu Kilo	Bal Kuruş	Balmumu Kuruş	Sayı
1940	3.965	-	22.250	1.430	47,50	62,50	-
1941	3.900	69	18.065	1.005	57	91	128
1942	5.448	78	25.600	1.430	153	377	
Yekûn							
Arı dolu bir sepet kovanın fiyatı nedir?							
Arı dolu bir yeni usul kovanın fiyatı nedir?							
Bir oğulun fiyatı nedir?							
Bir boş yeni usul kovanın fiyatı nedir?							

Tarım Direktörü

B) Çemişgezek kazası arıcılık ve arı ürünleri

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Arıcılık ürünleri

Yılı	Arı kovanları		Ürünler		Bir kilosunun döküm zamanındaki orta hesap fiyatı		Arı besleyen köyler
	Eski Sayı	Yeni Sayı	Bal Kilo	Balmumu Kilo	Bal Kuruş	Balmumu Kuruş	Sayı
1940	1.300	-	6.350	400	65	65	-
1941	890	65	5.865	405	70	100	32
1942	1.600	70	7.500	370	150	360	
Yekûn							
Arı dolu bir sepet kovanın fiyatı nedir? Arı dolu bir yeni usul kovanın fiyatı nedir? Bir oğulun fiyatı nedir? Bir boş yeni usul kovanın fiyatı nedir?							

Tarım Direktörü

C) Hozat kazası arıcılık ve arı ürünleri

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Arıcılık ürünleri

Yılı	Arı kovanları		Ürünler		Bir kilosunun döküm zamanındaki orta hesap fiyatı		Arı besleyen köyler
	Eski Sayı	Yeni Sayı	Bal Kilo	Balmumu Kilo	Bal Kuruş	Balmumu Kuruş	Sayı
1940	260	-	1.150	100	60	60	-
1941	150	4	500	101	60	95	16
1942	450	-	2.450	180	150	380	
Yekûn							
Arı dolu bir sepet kovanın fiyatı nedir? Arı dolu bir yeni usul kovanın fiyatı nedir? Bir oğulun fiyatı nedir? Bir boş yeni usul kovanın fiyatı nedir?							

Tarım Direktörü

D) Kalan kazası ancılık ve arı ürünleri

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Arıcılık ürünleri

Yılı	Arı kovanları		Ürünler		Bir kilosunun döküm zamanındaki orta hesap fiyatı		Arı besleyen köyler
	Eski Sayı	Yeni Sayı	Bal Kilo	Balmumu Kilo	Bal Kuruş	Balmumu Kuruş	Sayı
1940	100	-	850	60	40	60	-
1941	100	-	200	30	50	90	10
1942	125	-	1.450	70	150	370	
Yekûn							
Arı dolu bir sepet kovanın fiyatı nedir? Arı dolu bir yeni usul kovanın fiyatı nedir? Bir oğulun fiyatı nedir? Bir boş yeni usul kovanın fiyatı nedir?							

Tarım Direktörü

E) Mazgirt kazası arıcılık ve arı ürünleri

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Arıcılık ürünleri

Yılı	Arı kovanları		Ürünler		Bir kilosunun döküm zamanındaki orta hesap fiyatı		Arı besleyen köyler
	Eski Sayı	Yeni Sayı	Bal Kilo	Balmumu Kilo	Bal Kuruş	Balmumu Kuruş	Sayı
1940	850	-	4.800	290	45	50	-
1941	500	-	900	100	60	80	15
1942	650	-	2.800	180	170	400	
Yekûn							
Arı dolu bir sepet kovanın fiyatı nedir? Arı dolu bir yeni usul kovanın fiyatı nedir? Bir oğulun fiyatı nedir? Bir boş yeni usul kovanın fiyatı nedir? Tarım Direktörü							

F) Nazımiye kazası arıcılık ve arı ürünleri

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Arıcılık ürünleri

Yılı	Arı kovanları		Ürünler		Bir kilosunun döküm zamanındaki orta hesap fiyatı		Arı besleyen köyler
	Eski Sayı	Yeni Sayı	Bal Kilo	Balmumu Kilo	Bal Kuruş	Balmumu Kuruş	Sayı
1940	105	-	450	40	40	60	-
1941	100	-	2.000	50	60	95	13
1942	120	-	1.500	60	150	360	
Yekûn							
Arı dolu bir sepet kovanın fiyatı nedir? Arı dolu bir yeni usul kovanın fiyatı nedir? Bir oğulun fiyatı nedir? Bir boş yeni usul kovanın fiyatı nedir?							

Tarım Direktörü

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Arıcılık ürünleri

Yılı	Arı kovanları		Ürünler		Bir kilosunun döküm zamanındaki orta hesap fiyatı		Arı besleyen köyler
	Eski Sayı	Yeni Sayı	Bal Kilo	Balmumu Kilo	Bal Kuruş	Balmumu Kuruş	Sayı
1940	90	-	700	50	50	60	-
1941	60	-	600	-	50	90	7
1942	110	-	1.300	60	150	370	
Yekûn							
Arı dolu bir sepet kovanın fiyatı nedir? Arı dolu bir yeni usul kovanın fiyatı nedir? Bir oğulunu fiyatı nedir? Bir boş yeni usul kovanın fiyatı nedir? Tarım Direktörü							

H) Pertek kazası arıcılık ve arı ürünleri

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Arıcılık ürünleri

Yılı	Arı kovanları		Ürünler		Bir kilosunun döküm zamanındaki orta hesap fiyatı		Arı besleyen köyler
	Eski Sayı	Yeni Sayı	Bal Kilo	Balmumu Kilo	Bal Kuruş	Balmumu Kuruş	Sayı
1940	900	-	6.050	350	40	70	-
1941	2.100	-	8.000	319	50	90	35
1942	2.413	8	8.600	410	150	400	
Yekûn							
Arı dolu bir sepet kovanın fiyatı nedir? Arı dolu bir yeni usul kovanın fiyatı nedir? Bir oğulun fiyatı nedir? Bir boş yeni usul kovanın fiyatı nedir?							

Tarım Direktörü

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Arıcılık ürünleri

Yılı	Arı kovanları		Ürünler		Bir kilosunun döküm zamanındaki orta hesap fiyatı		Arı besleyen köyler
	Eski Sayı	Yeni Sayı	Bal Kilo	Balmumu Kilo	Bal Kuruş	Balmumu Kuruş	Sayı
1940	360	-	1.900	150	40	60	-
1941	-	-	-	-	-	-	35
1942	-	-	-	-	-	-	-
Yekûn							

Arı dolu bir sepet kovanın fiyatı nedir?

Tarım Direktörü

Arı dolu bir yeni usul kovanın fiyatı nedir?

Bir oğulun fiyatı nedir?

Bir boş yeni usul kovanın fiyatı nedir?

**9. Tunceli Vilâyetinde ve Kazalarında Dutluklar,
İpekböcekleri ve Ürünleri³**

A) Tunceli vilâyeti dutluklar, ipekböcekleri ve ürünleri

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Dutluklar, ipekböcekleri ve ürünleri

Seneler	İpek- böcekçiliği yapan köyler Sayı	Böcekçilik yapan aileler veya haneler Sayı	Açılan kutu miktarı Sayı	Elde edilen yaş koza Kilo	Yetiştirici yaş kozanın bir kilosunu kaçı satıyor Kuruş	Beslenen ipek- böceklerinin yedikleri dut yaprağı Kilo
1939	1	3	25	1.736	41	
1940	1	12	12	500	45	
1941	-	-	-	-	-	

Bu cetveli İlçebay veya Tarım Odası Başkanı dolduracaktır. /.../194...

1- Cetvelin gönderildiği tarih:

2- Cetvelin Ankara'da alındığı tarih:

3- Cetvelin muhteviyatında hata var mı:

³ Çemişgezek, Hozat, Kalan, Mazgirt, Nazımiye, Ovacık ve Pülümür'e ilişkin formlarda ipekböcekçiliği yapılmadığı belirtilmektedir. Bu nedenle bu formlara yer verilmedi. -d.n.

B) Pertek kazası dutluklar, ipekböcekleri ve ürünleri

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Dutluklar, ipekböcekleri ve ürünleri

Seneler	İpek- böcekçiliği yapan köyler Sayı	Böcekçilik yapan aileler veya haneler Sayı	Açılan kutu miktarı Sayı	Elde edilen yaş koza Kilo	Yetiştirici yaş kazanın bir kilosunu kaçı satıyor Kuruş	Beslenen ipek- böceklerinin yedikleri dut yaprağı Kilo
1939	1	3	25	1.736	41	
1940	1	12	12	500	45	
1941	-	-	-	-	-	

Bu cetveli İlçebay veya Tarım Odası Başkanı dolduracaktır. /.../194...

1- Cetvelin gönderildiği tarih:

2- Cetvelin Ankara'da alındığı tarih:

3- Cetvelin muhteviyatında hata var mı:

10. Tunceli Vilâyeti ve Kazalarında Meyvecilik⁴

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Vilayet Yekûnu

Meyvelerin adları	Ağaç sayısı			Elde edilen yaş yani taze meyve Ton			Döküm zamanında bir kilosunun fiyatı Kuruş
	1939	1940	1941	1939	1940	1941	
Antepfıstığı	-	-	-	-	-	-	
Armut	5.100	5.100	5.781	113	84	137	
Ayva	647	750	797	6	11	10	
Badem	46.540	48.800	49.040	130	126	198	
Ceviz	14.216	14.050	12.350	112	100	200	
Dut (meyvesi için)	33.390	36.200	36.297	103	123	148	
Elma	2.975	2.395	2.510	15	12	23	
Erik	2.500	2.450	2.550	26	27	24	
Üryani eriği	-	-	-	-	-	-	
Fındık	-	-	-	-	-	-	
İğde	1.249	-	-	2	-	-	
Kayısı	680	900	974	6	7	10	
Keçiboynuzu	-	-	-	-	-	-	
Kestane	-	-	-	-	-	-	

⁴ Kalan, Nazımiye ve Ovacık'a ilişkin formlarda, üzüm bağları ve ürünlerine ilişkin veri yok. Bu nedenle bu formlara yer verilmedi. -d.n.

Kiraz	1.962	2.115	2.115	26	28	37
Kızılıcak	-	-	-	-	-	-
Muz	-	-	-	-	-	-
Limon	-	-	-	-	-	-
Portakal	-	-	-	-	-	-
Turunç	-	-	-	-	-	-
Mandalina	-	-	-	-	-	-
Şeftali	359	400	384	3	2	3
Vişne	1.266	2.160	2.151	8	8	17
Zerdali	6.837	8.250	8.217	61	59	54
Yekûn						

1) Üzüm bağları ve ürünü

Seneler	Bağlar Hektar	Elde edilen yaş üzüm Ton	Elde edilen yaş üzümünden		Döküm zamanında bir kilo	
			Kurutulmak için ayrılan Ton	Kurutulmak için ayrılan yaş üzümün kuruduktan sonra verdiği kuru üzüm	Yaş üzümün fiyatı Kuruş	Kuru üzümün fiyatı Kuruş
1939	165	38				
1940	194	67				
1941	185	61				

B) Çemişgezek kazası meyvencilik

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Meyvelerin adları	Ağaç sayısı			Elde edilen yaş yani taze meyve Ton			Döküm zamanında bir kilosunun fiyatı Kuruş
	1939	1940	1941	1939	1940	1941	
Antepfıstığı	-	-	-	-	-	-	
Armut	950	900	1.091	18	15	10	
Ayva	197	250	297	1	4	3	
Badem	10.740	9.500	9.740	21	18	85	
Ceviz	2.589	2.500	2.800	15	15	15	
Dut (meyvesi için)	10.232	13.000	13.232	45	40	25	
Elma	2.200	1.500	1.600	6	6	15	
Erik	800	700	800	3	5	2	
Üryani eriği	-	-	-	-	-	-	
Fındık	-	-	-	-	-	-	
İğde	1.249	-	-	2	-	-	
Kayısı	180	175	249	1	2	3	
Keçiboynuzu	-	-	-	-	-	-	
Kestane	-	-	-	-	-	-	
Kiraz	650	550	550	6	8	8	
Kızılçık	-	-	-	-	-	-	
Muz	-	-	-	-	-	-	
Limon	-	-	-	-	-	-	

Portakal	-	-	-	-	-	-
Turunç	-	-	-	-	-	-
Mandalina	-	-	-	-	-	-
Şeftali	234	250	234	2	1	1
Vişne	156	250	256	1	1	1
Zerdali	1.317	1.550	1.517	30	18	12
Yekûn						

1) Üzüm bağları ve ürünü

Seneler	Bağlar Hektar	Elde edilen yaş üzüm Ton	Elde edilen yaş üzümünden		Döküm zamanında bir kilo	
			Kurutulmak için ayrılan Ton	Kurutulmak için ayrılan yaş üzümün kuruduktan sonra verdiği kuru üzüm	Yaş üzümün fiyatı Kuruş	Kuru üzümün fiyatı Kuruş
1939	100	21	1939			
1940	110	35	1940			
1941	100	30	1941			

C) Hozat kazası meyvecilik

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Meyvelerin adları	Ağaç sayısı			Elde edilen yaş, yani taze meyve Ton			Döküm zamanında bir kilosunun fiyatı Kuruş
	1939	1940	1941	1939	1940	1941	
Antepfıstığı	-	-	-	-	-	-	
Armut	-	-	-	-	-	-	
Ayva	-	-	-	-	-	-	
Badem	-	-	-	-	-	-	
Ceviz	3.500	3.700	1.300	50	40	131	
Dut (meyvesi için)	-	-	-	-	-	-	
Elma	-	-	-	-	-	-	
Erik	500	500	500	10	8	8	
Üryani eriği	-	-	-	-	-	-	
Fındık	-	-	-	-	-	-	
İğde	-	-	-	-	-	-	
Kayısı	-	-	-	-	-	-	
Keçiboynuzu	-	-	-	-	-	-	
Kestane	-	-	-	-	-	-	
Kiraz	-	-	-	-	-	-	
Kızılcık	-	-	-	-	-	-	

Muz	-	-	-	-	-	-	
Limon	-	-	-	-	-	-	
Portakal	-	-	-	-	-	-	
Turunç	-	-	-	-	-	-	
Mandalina	-	-	-	-	-	-	
Şeftali	-	-	-	-	-	-	
Vişne	-	300	300	-	1	1	
Zerdali	-	450	450	-	8	8	
Yekûn							

1) Üzüm bağları ve ürünü

Seneler	Bağlar Hektar	Elde edilen yaş üzüm Ton	Elde edilen yaş üzümünden		Döküm zamanında bir kilo	
			Kurutulmak için ayrılan Ton	Kurutulmak için ayrılan yaş üzümün kuruduktan sonra verdiği kuru üzüm	Yaş üzümün fiyatı Kuruş	Kuru üzümün fiyatı Kuruş
1939	-	-				
1940	3	5				
1941	4	4				

D) Kalan kazası meyvecilik

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Meyvelerin adları	Ağaç sayısı			Elde edilen yaş, yani taze meyve Ton			Döküm zamanında bir kilosunun fiyatı Kuruş
	1939	1940	1941	1939	1940	1941	
Antepfıstığı	-	-	-	-	-	-	
Armut	-	-	-	-	-	-	
Ayva	-	-	-	-	-	-	
Badem	-	-	-	-	-	-	
Ceviz	227	150	150	4	1	2	
Dut (meyvesi için)	438	450	450	5	5	5	
Elma	-	-	-	-	-	-	
Erik	-	-	-	-	-	-	
Üryani eriği	-	-	-	-	-	-	
Fındık	-	-	-	-	-	-	
İğde	-	-	-	-	-	-	
Kayısı	-	-	-	-	-	-	
Keçiboynuzu	-	-	-	-	-	-	
Kestane	-	-	-	-	-	-	
Kiraz	-	-	-	-	-	-	
Kızılcık	-	-	-	-	-	-	
Muz	-	-	-	-	-	-	
Limon	-	-	-	-	-	-	
Portakal	-	-	-	-	-	-	
Turunç	-	-	-	-	-	-	

Mandalina	-	-	-	-	-	-	
Şeftali	-	-	-	-	-	-	
Vişne	-	-	-	-	-	-	
Zerdali	-	-	-	-	-	-	
Yekûn							

E) Mazgirt kazası meyvecilik

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Meyvelerin adları	Ağaç sayısı			Elde edilen yaş, yani taze meyve Ton			Döküm zamanında bir kilosunun fiyatı Kuruş
	1939	1940	1941	1939	1940	1941	
Antepfıstığı	-	-	-	-	-	-	
Armut	1.800	1.750	1.750	60	28	29	
Ayva	-	-	-	-	-	-	
Badem	800	1.300	1.300	9	3	3	
Ceviz	600	500	500	8	2	3	
Dut (meyvesi için)	3.500	2.500	2.500	3	20	22	
Elma	200	225	225	4	2	3	
Erik	200	250	250	1	2	2	
Üryani eriği	-	-	-	-	-	-	
Fındık	-	-	-	-	-	-	
İğde	-	-	-	-	-	-	
Kayısı	-	50	50	-	-	1	

Keçiboynuzu	-	-	-	-	-	-	
Kestane	-	-	-	-	-	-	
Kiraz	-	-	-	-	-	-	
Kızılcık	-	-	-	-	-	-	
Muz	-	-	-	-	-	-	
Limon	-	-	-	-	-	-	
Portakal	-	-	-	-	-	-	
Turunç	-	-	-	-	-	-	
Mandalina	-	-	-	-	-	-	
Şeftali	-	-	-	-	-	-	
Vişne	-	-	-	-	-	-	
Zerdali	400	500	500	9	7	7	
Yekûn							

1) Üzüm bağları ve ürünü

Seneler	Bağlar Hektar	Elde edilen yaş üzüm Ton	Elde edilen yaş üzümünden		Döküm zamanında bir kilo	
			Kurutulmak için ayrılan Ton	Kurutulmak için ayrılan yaş üzümün kuruduktan sonra verdiği kuru üzüm	Yaş üzümün fiyatı Kuruş	Kuru üzümün fiyatı Kuruş
1939	3	1				
1940	6	1				
1941	6	1				

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Meyvelerin adları	Ağaç sayısı			Elde edilen yaş, yani taze meyve Ton			Döküm zamanında bir kilosunun fiyatı Kuruş
	1939	1940	1941	1939	1940	1941	
Antepfıstığı	-	-	-	-	-	-	
Armut	300	350	840	5	5	5	
Ayva	-	-	-	-	-	-	
Badem	-	-	-	-	-	-	
Ceviz	800	750	1.100	8	3	4	
Dut (meyvesi için)	200	250	115	10	8	1	
Elma	200	170	185	1	1	2	
Erik	100	-	-	2	-	-	
Üryani eriği	-	-	-	-	-	-	
Fındık	-	-	-	-	-	-	
İğde	-	-	-	-	-	-	
Kayısı	-	-	-	-	-	-	
Keçiboynuzu	-	-	-	-	-	-	
Kestane	-	-	-	-	-	-	
Kiraz	-	-	-	-	-	-	
Kızılcık	-	-	-	-	-	-	
Muz	-	-	-	-	-	-	

Limon	-	-	-	-	-	-
Portakal	-	-	-	-	-	-
Turunç	-	-	-	-	-	-
Mandalina	-	-	-	-	-	-
Şeftali	-	-	-	-	-	-
Vişne	60	60	45	2	1	9
Zerdali	40	-	-	2	-	-
Yekûn						

G) Ovacık kazası meyvecilik

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Meyvelerin adları	Ağaç sayısı			Elde edilen yaş, yani taze meyve Ton			Döküm zamanında bir kilosunun fiyatı Kuruş
	1939	1940	1941	1939	1940	1941	
Antepfıstığı	-	-	-	-	-	-	
Armut	-	-	-	-	-	-	
Ayva	-	-	-	-	-	-	
Badem	-	-	-	-	-	-	
Ceviz	500	450	500	3	1	6	
Dut (meyvesi için)	-	-	-	-	-	-	
Elma	-	-	-	-	-	-	
Erik	-	-	-	-	-	-	

Üryani eriği	-	-	-	-	-	-	
Fındık	-	-	-	-	-	-	
İğde	-	-	-	-	-	-	
Kayısı	-	-	-	-	-	-	
Keçiboynuzu	-	-	-	-	-	-	
Kestane	-	-	-	-	-	-	
Kiraz	-	-	-	-	-	-	
Kızılcık	-	-	-	-	-	-	
Muz	-	-	-	-	-	-	
Limon	-	-	-	-	-	-	
Portakal	-	-	-	-	-	-	
Turunç	-	-	-	-	-	-	
Mandalina	-	-	-	-	-	-	
Şeftali	-	-	-	-	-	-	
Vişne	-	-	-	-	-	-	
Zerdali	-	-	-	-	-	-	
Yekûn							

11) Pertek kazası meyvecilik

T.C.

BAŞVEKÂLET

İstatistik Umum Müdürlüğü

Tarım İstatistikleri

Meyvelerin adları	Ağaç sayısı			Elde edilen yaş, yani taze meyve Ton			Döküm zamanında bir kilosunun fiyatı Kuruş
	1939	1940	1941	1939	1940	1941	
Antepfıstığı	-	-	-	-	-	-	
Armut	1.800	1.850	1.850	30	31	81	
Ayva	450	500	500	5	7	7	
Badem	35.000	38.000	38.000	100	105	110	
Ceviz	4.500	4.500	4.500	21	36	37	
Dut (meyvesi için)	19.000	20.000	20.000	40	50	95	
Elma	350	450	450	4	3	4	
Erik	400	550	550	8	8	8	
Üryanı eriği	-	-	-	-	-	-	
Fındık	-	-	-	-	-	-	
İğde	-	-	-	-	-	-	
Kayısı	400	575	575	5	4	4	
Keçiboynuzu	-	-	-	-	-	-	
Kestane	-	-	-	-	-	-	
Kiraz	1.300	1.550	1.550	20	20	29	
Kızılcık	-	-	-	-	-	-	

Muz	-	-	-	-	-	-	
Limon		-	-	-	-	-	
Portakal	-	-	-	-	-	-	
Turunç	-	-	-	-	-	-	
Mandalina		-	-	-	-	-	
Şeftali	100	150	150	1	1	2	
Vişne	1.000	1.500	1.500	5	5	5	
Zerdali	5.000	5.600	5.600	20	23	24	
Yekûn							

1) Üzüm bağları ve ürünü

Seneler	Bağlar Hektar	Elde edilen yaş üzüm Ton	Elde edilen yaş üzümünden		Döküm zamanında bir kilo	
			Kurutulmak için ayrılan Ton	Kurutulmak için ayrılan yaş üzümün kuruduktan sonra verdiği kuru üzüm	Yaş üzümün fiyatı Kuruş	Kuru üzümün fiyatı Kuruş
1939	60	15				
1940	70	25				
1941	70	25				

1) Pütümür kazası meyvecilik

Meyvelerin adları	Ağaç sayısı			Elde edilen yaş, yani taze meyve Ton			Döküm zamanında bir kilosunun fiyatı Kuruş
	1939	1940	1941	1939	1940	1941	
Antepfıstığı	-	-	-	-	-	-	
Armut	250	250	250	-	5	5	
Ayva	-	-	-	-	-	-	
Badem	-	-	-	-	-	-	
Ceviz	1.500	1.500	1.500	3	2	3	
Dut (meyvesi için)	20	-	-	-	-	-	
Elma	25	50	50	-	-	-	
Erik	500	450	450	2	4	4	
Üryani criği	-	-	-	-	-	-	
Fındık	-	-	-	-	-	-	
İğde	-	-	-	-	-	-	
Kayısı	100	100	100	-	1	2	
Keçiboynuzu	-	-	-	-	-	-	
Kestane	-	-	-	-	-	-	
Kiraz	12	15	15	-	-	-	
Kızılcık	-	-	-	-	-	-	
Muz	-	-	-	-	-	-	
Limon	-	-	-	-	-	-	
Portakal	-	-	-	-	-	-	
Turunç	-	-	-	-	-	-	

Mandalina	-	-	-	-	-	-	
Şeftali	25	-	-	-	-	-	
Vişne	50	50	50	-	-	1	
Zerdali	80	150	150	-	3	3	
Yekûn							

1) Üzüm bağları ve ürünü

Seneler	Bağlar Hektar	Elde edilen yaş üzüm Ton	Elde edilen yaş üzümünden		Döküm zamanında bir kilo	
			Kurutulmak için ayrılan Ton	Kurutulmak için ayrılan yaş üzümün kuruduktan sonra verdiği kuru üzüm	Yaş üzümün fiyatı Kuruş	Kuru üzümün fiyatı Kuruş
1939	2	1				
1940	5	1				
1941	5	1				

PÜLÜMÜR'E DAİR BAZI GÖRÜŞLER¹ (1942)*

1. Kazanın Hududu

Doğuda Kiğı ve Tercan kazalarile batıda Erzincan vilâyeti ve Ovacık kazası; güneyde Nazımiye ve kısmen Kiğı, kuzeyde de Fırat Nehri ile çevrilmiş gayet dağlık ve sarp araziden teşekkül etmiş olup 2.655 kilometre murabbai mesahai sathiyesi vardır. Seviyei bahirden 1.660 metre mürtefidir.

2. Teşkilâtı Mülkiye

Kaza, merkez nahiyesi ile birlikte Deşt, Danzig, Eşil ve Şeteri namındaki nahiyelerle birlikte beş nahiyeden müteşekkil olup, heyeti umumiyesi 46 köyden ibarettir.

Merkez nahiyesine bağlı köyler: Zimak, Nohutlu, Hacılı, Göcenek, Rabat ve Ferhadin.

Danzig nahiyesine bağlı köyler: Tahsini, Kaymazan, Pırı, Markazan, Barav Yoncalık, Köhteran, Denzek, Gelemişkân ve Salördek.

Deşt nahiyesine bağlı köyler: Deşt, Hasangazi, Pergini, Karagöl, Kızıl-mescit, Kayırlar, Altunhüseyin, Ağaşenliği ve Bozağakaraderbendi.

Şeteri nahiyesine bağlı köyler: Şeteri, Senelc, Başkalecik, Göbüрге, Dereköy, Bırastik, Pintige, Yarbaşı, Süleymanuşağı, Mukuf, Çors ve Kuzulca.

Eşil nahiyesine bağlı köyler: Üçdam, Elmalı, Küllü, Yeniköy, Bardakçı, Karsolar, Fem, Şampaşa ve Şampaşa Karaderbendi.

3. Nüfus

Merkez kasaba, 179 hane olup, 498 kadın ve 595 erkek ki ceman 1.093 nüfustur. Meydanlar, Pişi, Hiver, Çarşı ve Cumhuriyet mahalleleri namı al-

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 25, Belge No: 238.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

tında altı mahalleden müteşekkil olup, her mahalle birbirine asgari 3-4 kilometre mesafededir.

Merkez kasaba ve 46 köy dahil 2.248 hane olup, 6.555 kadın ve 6.659 erkek ki ceman 13.214 nüfus vardır. Arazinin dağlık ve sarp olması bir köyün toplu bir hâlde iâşeye müsait araziye malik olmaması yüzünden, köyler toplu olmayıp kom ve mezra namı altında parçalara ayrılmıştır ki, bir köy asgari beş ve azami 24 mezradan müteşekkildir.

4. Irk

Kaza heyeti umumiyesi itibarile Zaza lisanı konuşan Dağ Türkleridir. Kendilerine sorulduğu zaman Horasan'dan geldiklerini söylerler ki hakikat de budur. Şah İsmail-i Safevi'nin Sünni, Yavuz Sultan Selim'in de Alevi diye satır attıkları bu Türkler, dağlık olan ve harekâta müsait olmayan ve kaçıp tahaffuza çok elverişli bulunan Dersim-Dursun Dağları'na Horasan'dan gelerek yerleşmişlerdir.

Bu mezhep muharebelerinden kaçıp geldikleri zaman, burada sakin olan asıl Türklerden iki köy vardır ki bunların ekserisi mahalli lisanı bilmez ve Türkçe konuşurlar. Bu köyler, Ferhadin ve Hacılı'dır.

5. Asayiş

Kazada, 11 karakol ve 190 erden müteşekkil jandarma teşkilâtı vardır. Bunun başında üstteğmen rütbesinde bir subay, bir başgedikli ve her karakolda da komutan olarak gedikliler vardır.

Merkezde ayrıca emniyet teşkilâtı mevcut olup, bir komiser muavini ve üç polis neferinden müteşekkildir.

Asayiş bugün için düzenlidir. Sebebi ise hükûmetin son harekâta satvet ve kudretini göstermesinden mütevellit korku ise de, bu zavallı halk ve köylü üzerinde müşahede edilmekte olup ağa ve seyit geçinenleri ise zaman geçdikçe bunu çabuk unuttukları, yavaş yavaş ağalığı ve seyitliği ihyaya başladıklarını gösteren delail ve emareleri görünmeye başlamıştır.

Zira Pülümür kazası mıntıkası dahilinde Baluşağı, Abbasuşağı, Lolanlı, Arelli, Keçeliuşağı, Sisanlı, Alhanlı, Kemanlı, Balabanlı, Maskanlı, Çarekli, Şavalanlı, Pir Sultanlı, Baba Mansurlu ve Kureyşanlı aşiretlerine mensup eşhas hâlen mevcuttur. Harekât esnasında bazı aşiretlerin uluları ve seyitleri imha edilmiş, bazıları garba nakledilmiş ve bazıları da muhtelif sebep ve saiklerle sevkten hariç tutulmuşlardır.

İslahat ve tenkil harekâtının tarihi pek yakın olmasına rağmen, sevkden geri kalan yukarıda isimleri yazılı aşiret ulularının veya akrabalarının kanlarında ağalık, seyitlik ve ululuk nüveleri hâlâ mevcut olup muhtelif vesilelerle bunları izhardan çekinmemekte oldukları ve aşiret mensuplarına eski emir ve tahakkümleri baki olup eskisinden hiç farksızdır.

Bu hususlar muhtelif vesile ve fırsatlarla müteaddit defalar bağlı bulunduğumuz yüksek makamlara arzedildiği hâlde, hiçbir netice ve semere elde edilememiştir. Dersimliler gözü kapalı cahil bir bela idiler. Fakat bunlar gözü açılmış, okumuş, münevver, devletin her teşkilâtına vâkıf kimseler olup, bazı aşiret reislerinin parti teşkilâtını da ele geçirmiş olmaları dolayısıyla kudretlerinin artmasını temin etmiş ve dolayısıyla daha siyasi bir bela olacaklarına bugünden hiç şüphem yoktur.

6. Ahvali Ruhiye ve Temayülat

Dersim harekâtının tesirile bertaraf edilen ağalık, seyitlik ve şerirlik, harekâtın azameti ve garba yapılan nakiller, ahvali ruhiyeleri üzerinde bir iki sene kadar bir müddet tesirini icra etmişse de haddi zatında garba nakledilmesi lâzım gelirken her nasılsa yakasını kurtarmış olanlarla, garba nakledilenlerin akrabaları ve hâlen seyit diye anılan ve tanınan genç ve ihtiyar bir zümre vardır ki bunlar da eski ağaların ve seyitlerin yerlerini tutmak gayesini güderek, yavaş yavaş kendilerine muhit hazırlamaktadırlar.

Geçen seneki görüşüme nazaran seneler geçip Dersim harekâtının tesirleri gaip olmakta ve kanlarında cereyan eden ağalık, seyitlik ve tegallüp nüveleri gün geçtikçe inkişaf etmekte olduğu bariz farklarla göze çarpmaktadır.

Bilhassa hükûmetimizin bu nazik zamanlarında cenup ve şark hudutlarımızda teşekkül eden Ermeni ve Kürt birlikleriyle teşriki mesai etme kabiliyetini göstermekte ve belki de gizli olarak temasları mevcut olduğu zannedilmektedir. Devlet otorite ve baskısı altında yaşamanın kendilerine ağır geldiğini ve eski serbesti harekâtlarını hasretle andıkları ve yine kavuşacaklarına kuvvetle itimatları vardır.

Birkaç sene evvel vilâyet makamınca sorularak tespit edilen ve bir sureti de vilâyette bulunan 99 kişilik listeye, daha bazı emsallerinin de katılmak suretile aradan bir iki sene gibi bir müddet geçtiği hâlde, ileride bir yılın başı olacak olan bu eşhas da garba sevk edilirse gerek ahvali ve gerekse temayülatı siyasiye daha sağlamlaşacaktır.

İkinci bir garba sevketme keyfiyeti hükûmetin harekâttan sonra işe bitmiş nazarile bakmayarak takip ettiği fikri sağlamaşacak ve her ne zaman olursa olsun bizi garba sevkeder korkusu içlerinden çıkmayacaktır.

Malumdur ki bir kargaşalıkta her şey hakkile görülemez. Aradan ve gözden kaçanlar olur. Fakat zamanla bunlar da meydana çıkdıkça, süzüle süzüle geride kalacak kısım hükûmete tam bağlı ve sadık bir kitleden ibaret kalacağından, neticede daha iyi sonuçlar elde edileceğini tahmin etmekteyim.

7. Gezici Aşiretler

Kazamızda gezici aşiret yoktur. Eski sakinlerinin her biri birer aşirete mensupturlar. Bu aşiretlerin reisleri garba sevk veya imha olunmuş ise de, geride bıraktıkları akraba ve taallukatı aradan birkaç sene geçtiği için tekrar birer çiban başı hâlinde kendilerini göstermeye yeltenmektelerse de, hükûmet otoritesi bunları henüz nüve hâlinde iken, ezdikçe imkânlar gaip olacak ve zamanla aşiretlerin ortadan kalkacağı kanaatindeyim.

8. İktisadi Durum

Merkezde sekiz kadar dükkân vardır. İçlerinde ancak bir-iki kişinin 2.000-3.000 lira sermayesi olup, diğerleri pek az sermayelidir. Ticaret birkaç elde dönmektedir. Ticaret yapma niyet ve teşebbüsünde olanlar varsa da, tegallüp ruhlu egoist bir-iki tüccarın rekabetine dayanamayacaklarından ortaya atılamıyorlar.

Kazanın iktisadi durumunu düzeltmeye müsait merkezde bir tabur varsa da bundan istifade etmeyi bilmiyorlar. Bilseler de fazla kâr veya ihtiraka sapmak gayesini güttüklerinden mecburi olarak mübayaat yabancılardan yapıyor.

Köylerde iktisadi vaziyet çok bozuktur. Sebebine gelince: Ağaların zulmünden arazi edinemeyen köylü pek fakirdir. İdaresini temin için ya zenginelere ortaklık yapmış veyahut ahar mahallerde İstanbul, Zonguldak, Devlet Demir Yolları'nda amelelik yapmak suretile geçimlerini temin etmektedirler.

Arazi tevzii ikmal edilip herkes toprak sahibi olsa da pek verimsiz olan bu toprak kendilerini işe kâfi gelmeyeceğinden, yine işlerini temin için iş aramaya mecbur olacaklarından, köylerine, binnetice toprağa bağlanamayacaklardır.

Köylünün toprağa bağlanabilmesi için ancak aşağıdaki hususun tatbiki lâzımdır:

Garba gidenlerin arazilerinin bir kısmı tapulu ve bir kısmı tapusuzdur. Kanun mucibince garba gidenler bir sene zarfında mallarını tasfiye etmeleri veya vekilleri tarafından tasfiye edilmesi mecburiyeti vardır. Bir sene zarfında tasfiye edilmediği takdirde iş maliyeye intikal eder. Ve hazine tarafından tasfiye işinin yapılması icab etmektedir.

Ağa esasen iyi araziye tapulu ve tapusuz olarak elinde tuttuğuna göre ve mezkûr araziler de tasfiye edilip satıldığı takdirde esasen fakir olan halk, işbu araziden istifade edemeyecek, paralı olanları binnetice yeni ağaların eline geçecek veyahut mali vaziyeti müsait olanlar satın alacak ki yine arazi muayyen ellerde toplanacaktır. Bunlar da zamanla birer ağa olacak, halk ve köylü bunların marabası (ortakçı, yarıcı) olmaya mahkûm olacaklardır ki eski hâlden hiçbir farkı olmayan bu harekette halkı toprağa bağlamaya imkân yoktur.

Bugünlerde Sıhhat Vekâleti'nce, Şah Hüseyin vereselerinin tapulu tapusuz vârisli, vârisiz bilcümle arazilerinin hükûmetçe istimlakı cihetine gidildiği gibi, diğer ağaların da ister tapulu, ister tapusuz, ister burada veya başka yerde vârisi olsun, isterse olmasın bu hususlar semmi itibara alınmaksızın bilcümle arazi hazine tarafından istimlak edilir de, arazisi olmayanlara bir komisyon teşkil ederek nüfus vaziyetine ve arazinin verim kabiliyetine göre seyyanen ve meccanen tevzi edilirse, köylü toprağa bağlanabilir. Aksi hâlde, esasen verim kabiliyeti az olan bu toprağa köylünün bağlanmasına başkaca imkân olmadığı kanaatindeyim.

9. Sosyal Durum

Bir şahsın soysal vaziyeti nasıl ki gelir kaynaklarının çokluğu azlığı, iktisadi vaziyetinin düzgün veya bozuk olmasile ölçülürse, bir kitlenin de sosyal durumuna bu esaslar kıstas olacağına nazaran ve yukarıda da iktisadi durumları izah edilen kazamız halkının giyinişleri çok basit, meskenleri pek iptidai olup damdır. Müştemilâtı da bir oda ve ahırdan ibarettir. Ve ekseri arka taraflarını yamaçlara vermiş ve toprağa gömülmüş inler hâlinindedir. Bunun da sebebi birbirine muariz aşiretlerin yapacakları akın ve talanlardan kendilerini tabiatla müdafaa etmek gayesinden ileri gelmektedir.

Halk çok cahil ve cahil olduğu nisbette de safıdır. İçlerinde seyit, ağa ve aşiret reisi diye tanıdıkları, ya şeytanca akıllı veyahut ananevi bir hürmetin neticesi, bunlara bağlılıkları onlara her bakımdan yardım gayesi, esasen fakir olan halkın kendi sosyal vaziyetlerini düzeltmesine imkân vermemektedir. Halk tenevvür ettiği ve mektepler bollaştığı ilim ve irfan arttığı takdirde diğer mıntuka köylüleri gibi sosyal vaziyetlerinin düzelebileceği kanaatindeyim.

10. Sağlık Durumu

Bulaşıcı hiçbir hastalık yoktur. Ancak mıntıkada sıtma vardır. Dispanser mevcut olup, doktor olmadığından kapalıdır.

11. Maarif Durumu

Kazamız merkezinde beş sınıflı fakat üç dershaneli bir ilk mektep vardır. İki erkek ve bir kadın olmak üzere muvazzaf üç öğretmen vardır.

46 köyden ibaret olan kazamızda Deşt nahiyesine bağlı Hasangazi köyünde üç sınıflı bir ilk mektep vardır. Bir vekil öğretmen tarafından tedris ettirilmektedir. Halk ve köylünün mektebe rağbeti pek fazladır. Kazadaki mektebe 5 kilometre mesafedeki civar köylerden sabah akşam gelip gitmekle beraber, Hasangazi köyüne de, civarındaki beş köy halkından çocuklar gitmektedir.

Mektebi olan bu iki mıntıkadan uzakta bulunan diğer köy ve ihtiyar he-yetleri, mektep açılması için müracaatta bulunmaktadırlar.

12. Nafia Durumu

1942 senesinde Pülümür-Mutu yolu, Mutu'dan Şeteri nahiyesi altına kadar 180.000 liraya tesviyei tûrabiyesi ihale edilmiş olup kısmen yapılmış bir hâldedir.

Pülümür-Nazımiye yolu üzerinde yol inşaatı varsa da pek batı gitmekte ve cüzi miktardadır.

Pülümür-Kığı yolu Kığı hududuna kadar, köyler dahilinden geçen kısımları ıslah ettirilmiştir.

Hükûmet konağı haraptır. Zelzele daha kötü vaziyete sokmuştur. Mevcut hükûmet dairesi devairi istiab etmemektedir.

13. Zirai Durum

Kasaba halkının zirai vaziyeti iyicedir. Köylünün vaziyeti kötüdür. Toprak verimsizdir. Kendine sarf edilen emeği karşılamamaktadır. Geçen sene yapılan teşvik neticesi, fasulye, mısır ve sebze ile nispeten patates, mercimek ve nohut gibi sebze ve bakliyatın ekilmesine başlanmışsa da bu da hiç me-sabesindedir.

TUNCELİ ORMANLARINA MEMUR ATANMASI VE DEVLET ORMAN İŞLETMESİ'NİN KURULMASI (1943)*

Yazan: A. Refik Noyan
Tunceli Vali ve K.Y.

11.01.1943

No: 197/19

Öz: Tunceli vilâyeti ormanlarına mühendis ve
mesaha memuru tayini hk.

Orman Umum Müdürlüğü'ne,
Ankara

Vilâyetimiz içindeki ormanların yayılış şekli, ağaç cinsleri ve vüsatlerini gösteren harita¹ ilişitirilerek takdim edilmiştir. Buna nazaran:

1. Vilâyet ormanları kışın yapraklarını döken ağaçlardan müteşekkil olup baltalık ve kuru şeklinde idare edilmektedir. Yalnız Ovacık kazasının Salvasan köyü civarında 10 hektar vüsatında bir çam korusu mevcuttur.

2. Vilâyet ormanları 350.000 hektar vüsatında olup vilâyetin umum sahasının % 45 kısmını kaplamaktadır. Bu hâl orman durumu itibarile şayanı memnuniyet ve şükrandır.

3. Vilâyetimiz ormanları coğrafi vaziyetleri itibarile de ehemmiyetli bir mevki işgal etmektedir. Çünkü vilâyetin cenubunda bulunan Elazığ ve şî-

---

* Fon Kodu: NSS; Seri No: 03; Dosya No:7, Belge No: 64.

1 Sözü edilen harita arşivde mevcuttur. Haritanın boyutları 80x55 cm. olduğundan metne alınmadı. -d.n.

malinde bulunan Erzincan ve Erzurum vilâyetleri ormanlardan uzak kalmış çıplak sahalar üzerindedir. Vilâyetimiz ormanları motorlu vesaitin işleyebileceği muntazam şoselerle Elazığ vilâyetine bağlı bulunduğu gibi yakında inşaatı tamamlanacak olan Kalan-Pülümür şosesi ile de Erzincan-Erzurum demiryoluna birleşecektir. Binaenaleyh Tunceli ormanları hazarda ve seferde ormansız bulunan bu üç vilâyetin mahrukat depoluğunu yapabilecek bir durumdadır. Ormanlarımızın bu faideli ve müstesna coğrafi vaziyeti gözönüne alınarak aşağıdaki hususatin bir an evvel ormanlarımızda tatbiki ehemmiyetle şayanı arzudur:

1) Vilâyetimiz ormanlarında askeri muhafaza teşkilâtı olmadığı gibi mesaha memurluğu teşkilâtı da yok denilecek derecede azdır. Vilâyetin sekiz kazasından Pülümür, Çemişgezek ve Kalan kazası ormanlarında birer tane mesaha memurluğu vardır (Kalan kazası mesaha memuru irtikâb suçundan altı ay hapse mahkûm olduğundan 25.05.1942 tarihinden beri bu mesaha memurluğu açıktır).

2) Vilâyetimiz orman teknik memur kadrosunda hâlihazırda bir mühendisle üç tane mühendis muavini mevcuttur. Bunlar 1942 yılı sonlarına doğru tayin edilmişlerdir. Hâlihazırda iki mühendis muavini fîli askerlik vazifelerini yapmak üzere vazifelerinden ayrılmıştır.

3) Vilâyetimiz ormanları ilişik haritada işaret edildiği şekilde tabii durumları itibarile dört büyük bölgeye ayrılmıştır ki 1. bölge Pülümür ve Nazımiye; 2. bölge Mazgirt ve Kalan; 3. bölge Pertek ve Hozat; 4. bölge Ovacık ve Çemişgezek kazaları ormanlarını ihtiva etmektedir.

4) Yine haritada işaret edildiği veçhile 1. mıntika içindeki Pülümür kazasına ilaveten bir, Nazımiye kazasına yeniden bir, 2. mıntika içindeki Mazgirt kazasına yeniden bir, Kalan kazasına ilaveten bir, 3. mıntika içindeki Pertek kazasına yeniden bir, Hozat kazasına yeniden bir, 4. mıntika içinde Ovacık kazasına yeniden bir tane ki ceman işbu dört bölgeye yedi tane mesaha memurunun tayini ehemmiyetle lâzımdır.

5) Hâlihazırda kadromuzda çalışmakta olan üç mühendis muavini Tunceli merkezine tayin edildiklerinden merkezde ikâmet ettirilmektedir. Bunların orman mıntikalarına yakın bulunan kaza merkezlerinde istihdamı gerek harcırah tasarrufundan gerek işlerin daha sürat ve intizamla görülmesi bakımından lüzumlu olduğundan, bu üç mühendis muavininden münasip görülenlerin bölge merkezleri olan Nazımiye, Kalan ve Hozat kazalarına tayini ve boş kalan Ovacık bölgesine, diğer bir mühendis veya mühendis muavininin acilen tayinile 3. sınıf orman mühendisi İsa Bingöl'ün yine tayin edildiği şe-

kilde Tunceli Orman Çevirge Müdürlüğü merkezinde istihdamının muvafık olacağı.

6) Vilâyetimiz ormanlarının tahripten vikâyesi, Orman Kanunu'nun muntazaman tatbiki, köylü işlerinin vakit ve zaman ile başarılması, kasabalar halkının mahrukata darlığından kurtarılması için yukarıda tafsilen istenilen yerlere mühendis veya mühendis muavini ile yedi mesaha memurunun acele tayini ve gönderilmesi ehemmiyetle ve saygı ile rica olunur.

Tunceli Vali ve K.Y.

A. Refik Noyan

***

14.01.1943

196/28

Öz: Tunceli ormanlarında Devlet Orman İşletmesi teşkilinin muvafık olacağı hk.

Orman Umum Müdürlüğü'ne,
Ankara

Vilâyetimiz ormanları ilâştirilerek takdim edilen haritada işaret edilen yerlerde, yayılmış, yaprağını döken muhtelif cins ağaçlarından terekkep etmiştir. Vüsatleri umum vilâyet sahasının % 45'ini kaplamakta ve 350.000 hektar bulunmaktadır.

Kazalar itibarile Pülümür kazası 55.500 hektar, Nazımiye kazası 50.800 hektar, Mazgirt kazası 17.200 hektar, Kalan kazası 60.200, Ovacık kazası 30.700 hektar, Hozat kazası 52.500 hektar, Pertek kazası 16.800 hektar vüsatinde kabili istifade ormanlara malik bulunmaktadır.

Kalan, Hozat, Pertek kazaları yaz ve kış seyri seferi müsait bulunan muntazam şoselerle Elazığ vilâyetine bağlıdır. Kalan kazası Elazığ vilâyet merkezine 85, Pertek kazası 34, Hozat kazası 65 kilometre mesafededir.

Kalan kazasından Pülümür kazasına ve oradan Erzurum-Erzincan şimen-diferine birleşmek üzere yeni bir şose açılmakta ve inşaat pek yakında ikmal edilebilecek bir hâlde bulunmaktadır.

Ovacık, Kalan, Nazımiye ve Pülümür kazaları ormanları vilâyetin en kesif orman bölgeleridir. Ve bu ormanlar civarında ve içinde yerleşmiş olan halkın ekserisi Tunceli islahatında boşaltılmıştır. Bu kazalarda hâlihazırda yaşayan halk fakirdir. Ekserisi nakil vasıtalarından mahrum bulunmaktadır. Ormanlara kanuni mesafe hâlinde bulunan hak sahibi bu köyler halkı yoksulluk ve nakil vasıtası bulamadıklarından Orman Kanunu'nun bahşettiği haklardan istifade edememektedir.

Merbut bulunan haritada da görüldüğü üzere Ovacık, Kalan kazaları ormanları Munzur Deresi'nin her iki sahilinde dere ve şoselere yakın mesafelerde, Nazımiye kazası ormanları da Harçık Deresi'nin her iki sahilini kaplamış olduklarından gerek su ile gerek şoselerle bu ormanlar mahsulâtı kolayca Elazığ ve Erzincan-Erzurum şinendiferine sevk edilebilecek bir durumdadır.

Vilâyet ormanlarının elverişli bu durumları ve vilâyet civarındaki Elazığ, Erzincan ve Erzurum vilâyetleri halkının, resmi müessesatın ormansızlık yüzünden mahrum bulundukları mahrukat darlığı göz önüne alınarak bu mıntıkada merkezi Kalan kazasında olmak üzere bir Devlet Orman İşletmesi tesisi vilâyetimizce muvafık görülmekte ve ehemmiyetle arzu edilmektedir.

Teessüs edecek Devlet İşletmesi, bir taraftan senelerden beri kesim görmediğinden ağaçlarının ekserisi çürümeye yüz tutmuş bulunan bu bölge ormanlarını muntazam bir işletmeye kavuşturacak dolayısıyla her sene çürüyerek mahvolan milyonlarca kilo orman serveti nakte tahvil edilerek Cumhuriyet hazinesine menfaat temin edileceği gibi bu bölge içinde geçim darlığı çeken binlerce vatandaşı bu darlıktan kurtaracaktır. Ve bu suretle memleket iktisadiyatında büyük rol oynayacaktır.

Aynı zamanda vaziyeti hazırca icabı nakil vasıtaları fiktanından dolayı büyük bir mahrukat sıkıntısına maruz bulunan Elazığ, Erzincan ve Erzurum kasabaları halkının ve buralardaki kıtaatı askeriye ve resmi devairi yakacak darlığından kurtaracaktır.

Bu bölge ormanlarından senevi muntazam 15-20 milyon kilo odun ile yine külliyetli miktarda ufak çap alâtı ziraiye ve araba cdevatı kerestesi istihsâli mümkün olduğu gibi bu mıntıkada kesretle bulunan ceviz kerestesinden de milli müdafaanın muhtaç olduğu tüfenk kundaklığına yarayan kereste temin edilebilecektir. Diğer taraftan maruz bu bölge ormanları muntazam bir etüde ve işletmeye tabi tutulduğu takdirde, memleketin muhtaç bulunduğu telgraf direkliği bolca bulunabileceği gibi yolsuzluktan nakledilemeyen bu

direklerin de işletme sayesinde nakilleri temin edilebilecektir. Traverslik için elverişli meşe ormanlarının da bulunabileceği kuvvetle umulmaktadır.

Vilâyet ormanlarının ümran ve bekasının temini, fakir bölge halkının refaha kavuşması, maruz bulunulan mahrukat darlığını önlemek yönünden yukarda sayılan faideleri temin edeceği muhakkak bulunan vilâyetimiz ormanlarında, Devlet İşletmesi tesisinin pek yerinde olacağı kanaatinde bulunduğundan, işletme teşkilâtının bir an evvel kurulmasına müsaadelerinizi saygılarımla ve ehemmiyetle rica ederim.

Tunceli Vali ve K.Y.

A. Refik Noyan

***

04.02.1943

5043

Zat İş.

Öz: Tunceli mülhekâtının teknik memur ihtiyacı hk.

Tunceli Valiliğine,

11.01.1943 tarih ve 197/19 Orman Çevirge Müdürlüğü sayılı yazıya,

1. Nazımiye kazasına bir teknik memurun tayini derdesttir.

2. Tunceli Çevirgesi emrinde halen Vehbi Ernoyan, Sıtkı Yardımcı, Lütfi Deniz, Hasan Yaşar ve Hüseyin Gençöğmen namında beş orman mühendis muavini vardır. Bunlardan hangisinin Kalan ve Hozat kazalarına gönderilmesinin muvafık olduğunun bildirilmesine müsaadelerini saygılarımla rica ederim.

Orman Umum Müdürü

F. Bük

06.02.1943

Ş: 4

No: 5412

Tunceli Vilâyetine,

14.01.1943 gün Orman Çevirge Müdürlüğü 169/28 sayılı yazıya karşılıktır:

Bütün yurt ormanlarının işletmeye açılması keyfiyeti muayyen bir program altında tahakkuk etmektedir. Ancak bugünkü fevkalâde şartlar bu programın derhal tahakkuku ile işletmenin bütün Türkiye ormanlarına teşmiline imkân bırakmamaktadır.

Vilâyetiniz ormanlarının da işletmeye açılması gözönünden uzak tutulmamakta olduğundan vaziyetlerin imkân vermesi hâlinde vilâyetiniz ormanlarının da işletmeye açılacağını saygı ile arz ederim.

Umum Müdür

F. Bük

***

03.03.1943

974/86

Öz: Vilâyetimiz teknik orman kadroları hk.

Orman Umum Müdürlüğü'ne,

Ankara

04.02.1943 tarih ve 5043 zat iş. sayılı yazı karşılığıdır:

1. Vilâyetimizin Nazımiye kazasına tayin buyrulan mühendis muavini, tayin tarihinden beri bir ay geçtiği hâlde hâlen vazifesine başlamamıştır.

2. Tunceli Çevirgesi emrinde bulunduğu bildirilen mühendis muavini Vehbi Ernoyan 09.11.1942 tarihinde istifa ederek vazifesinden ayrılmış ve Orman Müdürlüğü'nden yüksek makamınıza keyfiyet arz edilmiştir.

3. Mühendis muavini Lütfi Deniz ve Hüseyin Gençöğmen fiili askerlik hizmetini yapmak üzere askere çağrılarak 27.02.1943 tarihinde kıtasına sevk edilmiştir. Diğer mühendis muavini Hasan Yaşar sevke tabi ise de hastalık dolayısıyla bir aylık raporu Orman Müdürlüğü'nden makamınıza takdim edilmiş ve mensup olduğu askerlik şubesine de malûmat verilmiştir. Mumailayhin ne zaman sevk edileceğı 2. devreye bırakılıp bırakılmayacağı hakkında malûmat alınamamıştır.

4. Vilâyetimiz Orman Çevirge Müdürlüğü emrinde hâlen vazifesine gelmemiş olan Nazımiye'ye tayin buyrulan bir mühendis muavini ile askere sevk edileceğı tarihi şimdilik malum olmayan Hasan Yaşar bulunmaktadır. Şu hâle nazaran vilâyetimiz teknik orman memurluğı kadrosuna evvelce gösterilen Mazgirt, Hozat, Ovacık bölgelerine birer orman mühendis muavininin tayin ve izamına şiddetle ihtiyaç bulunmaktadır.

5. Vilâyetimiz orman mesaha memurluğı kadrosu pek dar olduğundan ormanlarımızın matlup şekilde korunmasının temini için 11.01.1943 tarih ve 197/17 sayılı yazımızda tesbit edilen kazalara yedi mesaha memurunun bir an evvel tayinine emir ve müsaadeleri üstün saygı ile ve ehemmiyetle rica olunur.

Tunceli Vali ve K.Y.

A. Refik Noyan

TUNCELİ VİLÂYET MERKEZİNİN BELİRLENMESİ (1943)*

Yazan: A. Refik Noyan
Tunceli Vali ve K. Y.

19.04.1943

T.C.
Tunceli Vali ve Kumandanlığı
Mektupçuluk Kalemi
Sayı: 1594/40

Dahiliye Vekâleti'ne,

1. Tunceli Kanunu'nun müddeti 4330 numaralı kanun mucibince 01.01.1943'den itibaren iki sene daha uzatılmıştır. Burasının vilâyet olarak kalmasına bu müddetin sonunda merkezinin Tunceli içerisine alınarak işlerin daha yakından tedvir ve takibine kati lüzum vardır.

Halbuki vilâyet merkezi olabilecek Pertek veya Hozat kazaları merkezlerinde vilâyet devairini istiap edebilecek memurların ikametine müsait kâfi binalar bulunmadığından, kanuni müddetin hitamında merkezin içeriye alınması hâlinde sıkıntı çekilecek ve eğer binalar yapılmaya kadar yine Elazığ'da oturulmaya müsaade edilip inşaata o zaman başlanırsa en aşağı iki sene daha Elazığ'da oturulmasına mecburiyet hasıl olacaktır.

Binaenaleyh kanunun uzatıldığı bu iki sene zarfında vilâyet merkezinin kati surette tayin edilerek hükûmet dairelerinin ve memur evlerinin şimdiden inşasına başlanması elzem olduğu cihetle icabına müsaade buyrularak

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 18, Belge No: 179.

merkezin tayini ile beraber bu sene Maliye Vekâleti'nce şark vilâyetlerinde inşa edilecek hükûmet daireleri ve memur evleri meyanında Tunceli'nde de inşaata başlanmasının teminine yüksek lütuflarını.

2. Vilâyet merkezinin neresi olabileceğine gelince: Eski Dersim vilâyeti zamanında merkez her ne kadar Hozat kasabası imiş ise de burası vilâyet mıntıkasının kenarında olduğu gibi inkişaf ve tarakkiye müsait bir yerde değildir.

Vilâyetin, Mazgirt, Kalan, Pülümür, Nazımiye, Ovacık ve Çemişgezek kazaları merkezleri de idari ve coğrafi bakımlarından ve ümran noktasından, vilâyet merkezi olabilecek vaziyette bulunmamaktadır.

Vilâyet merkezi için en müsait mahal Pertek kazası merkezidir.

Burası Tunceli'nin kapısında olup yolların kavuştuğu ve her suretle inkişaf ve terakkiye müsait bir mahaldedir. Hükûmet daireleri ve memur evleri hastahane, imektepler ve sair lüzumlu binalar inşa edilebilecek münasip yerleri vardır. Suyu bol ve havası da iyidir.

Burasının bir mahsuru, Elazığ'a 33 kilometre gibi yakın bir mesafede bulunması ise de birtakım vilâyet merkezleri yekdiğerine yakın olduğu gibi bunun da Elazığ'a yakınlığı bir mahzur teşkil etmeyeceğini ve iki vilâyeti yekdiğerinden ayıran Murat Nehri'nin şimdi olduğu gibi hudut kalacağını arzeylerim.

Tunceli Vali ve K.Y.

A. Refik Noyan

***

20.05.1943

Tunceli Vali ve Kumandanlığı'na,

18.05.1943 gün ve kalem 72/2 sayılı telefon yazıları:

1. Kaza merkezinin 511 kadın ve 714 erkek ki ceman 1.225 nüfusu olduğu.

2. Kaza merkezinde hususi muhasebe kayıtlarına istinaden 390 hane, 133 dükkân, beş fırın, bir cami, bir okul, iki hükûmet binası, beş değirmen, bir hamam, bir halkevi, bir jandarma dairesi, bir mahfel, iki kışla, iki tavra, iki ev bulunduğu.

3. Kaza merkezinde hükûmete ait iki kışla, bir hükûmet binası, bir jandarma dairesi, bir ilkokul ve belediyeye ait eski hükûmet konağı ve bir mesken hane vardır.

4. Kaza merkezinde kiralık 92 ev bulunabilir.

5. Resmi daire ittihaz olunabilecek dokuz hane bulunduğu.

6. 20.05.1943 gün ve kalem 61 sayılıdır.

Kaymakam
İhsan Özalp

***

07.07.1943

Dahiliye Vekâleti'nin 07.07.1943 gün ve 4. Şube 22-221202/522 sayılı şifre yazısı.

Tunceli Vilayeti'ne,

C. 05.07.1943 gün ve hususi kalem 1098 sayılı şifreye:

1. Tunceli vilâyeti merkezinin muvakkaten bulunduğu Elazığ'dan Pertek kazasının merkezi olan Pertek kasabasına nakledilmesi vekâletçe düşünülmektedir.

Burada gerek resmi dairelerin ve gerek vilâyet memurlarının ilkametine elverişli bina bulunup bulunmadığının hemen tetkikini acele rica.

2. Cevaben 4. Umum Müfettişliğe gereği için Tunceli valiliğine yazılmıştır. 4. şube 22-221202/522 sayılıdır.

Dahiliye Vekili
Hilmi Uran

09.07.1943

Dahiliye Vekâleti'ne,

07.07.1943 gün ve 4. Şube 22-221202/522 sayılı kapalı tel buyrukları cevabıdır:

1. Dün bizzat yaptığım tetkikatda Pertek hükûmet konağının vilâyetin tekml devairini istiap edemeyeceği anlaşıldığından diğer daireler için müsait ve kâfi 17 ev bulunmuştur.

Memurların ikameti için de evler mevcut olduğunu arz ederim.

2. Cevaben Dahiliye Vekâleti'ne ve malûmaten 4. Umumi Müfettişliğe arz edilmiştir.

3. 09.07.1943 gün ve kalem 87/3 sayılıdır.

Tunceli Vali V.

A. Refik Noyan

SEYİTHAN-PÜLÜMÜR- KALAN-PERTEK YOLU (1943)*

Yazan: A. Refik Noyan
Tunceli Vali ve K.Y.

24.06.1943

T.C.
Tunceli İli
Bayındırlık Direktörlüğü
Umumi No: 2580
Hususi No: 764/230

Nafia Vekâleti'ne,
Ankara

17.06.1943 gün ve 82 Nafia Müşavirliği sayılı tele ektir.

24.05.1943 gün ve 4904/4574 sayılı tel emirlerle Seyithan-Pülümür yolu için 250 ton çimento tahsis edilmişti. Şimdiye kadar bundan ancak 125 tonu alınmıştır. Mütebakisi de malum olmayan sebeplerden dolayı verilmemektedir. Bu çimento bedeli 1942 yılı tahsisatından kredi olarak temin edilmiş olduğundan şayet ağustos ayında geri kalan 125 ton çimento verilmezse, kredinin geri kalan bakiyesi olan 12.500 lira da sarf edilmeyüp tenkise mecbur olacağız. Çimentonun verilmesi hakkındaki emirleriniz arz ve rica olunur.

Tunceli Vali ve K.Y.
A. Refik Noyan

---

* Fon Kodu: NSS, Scri No: 03, Dosya No: 17, Belge No: 172.

26.06.1943

Pertek-Kalan-Seyithan-Pülümür Mutu Köprüsü yolu hakkında rapordur:

Yolun tuli 156 kilometredir. Bu yolun gerek askeri ve gerekse iktisadi bakımdan büyük önemi vardır. Çünkü Elazığ'ı Erzincan'a bağlayan en kısa yoldur.

Yol inşaatına 1929 senesinde başlanarak Pertek-Kalan arasındaki 62 kilometrelik kısmın tesviyeyi turabiyesi peyderpey amelei mükellefe ile ikmal edilmiştir. Tunceli vilâyeti teşekkül edince inşaatı fazla ehemmiyet ve hız verilmiştir. Yukarda arz edilen Pertek-Kalan kısmının imalatı sinaiye ve şose inşaatı müteahhide verilerek ikmal ettirilmiştir. Bu kısma bugüne kadar para olarak sarf edilen miktar 346.000 liradır.

Kalan-Seyithan arasındaki kısmın tuli 18.550 kilometredir. İlk izi harekâtı askeriye zamanında istihkâm taburları tarafından yapılmıştır. Ve bu suretle yol üzerinde münakalat temin edilmiştir. Bilahare bu hizmet yolu şose hâline getirilmeye başlanılmıştır. Şimdiye kadar bu kısımda yapılan işler şunlardır:

6.300 metre tulunda muntazam tesviyeyi turabiye, 12.000 metre tulunda bilumum imalatı sinaiye ve Seyithan'da 70 metre tulunda bir tünel inşaatı bitmiştir. Bu işler için şimdiye kadar 215.000 lira para sarf edilmiştir, geri kalan işin kıymeti 671.573 lira 58 kuruş olarak tesbit edilmiştir.

Seyithan-Tahsini Kısmı: 35.450 kilometredir. Asıl dar boğaz denilen kısım burasıdır. Bu kısmın inşaatı 1939 senesinde Müteahhit Fehmi Odabaşoğlu'na ihale edilmiş ise de müteahhit taahhüdünü ifâ edememiş olduğundan, mukavelesi feshedilmiştir. Şimdiye kadar bu müteahhit tarafından bu kısımda 503.000 lira kıymetinde dört adet tünel ile bir miktar imalatı sinaiye ve tesviyeyi turabiye inşaatı yapılmıştır. Geri kalan işin kıymeti de 833.959 lira 37 kuruş olarak tesbit edilmiştir.

Tahsini-Muti Köprüsü arasındaki kısmın tuli 40 kilometredir. Bu kısmın tesviyeyi turabiyesinin kısmı azamisi mükellef amele ile yaptırılmıştır. 7. kilometre tulunda münakalata elverişli olmayan parçalar da müteahhit tarafından yaptırılarak ıslah edilmiştir. Buraya da şimdiye kadar sarf edilen para miktarı 201.000 liradır. Geri kalan işlerin kıymeti 179.257 lira 15 kuruştur. Bu işlerden başka, yol güzergâhının icap ettirdiği yerlerde altı adet muhtelif açıklıkta ahşap köprü yaptırılmıştır.

Hulasa: Yolun bütününe bu güne kadar sarfedilen para miktarı 1.265.000 liradır. Bu yolun tamamıyla münakalata elverişli bir hâle konulabilmesi için daha 1.684.790 lira 10 kuruşa ihtiyaç vardır. Bu para da her sene 500.000 lira verilmek suretiyle temin edilerek yolun bu geri kalan inşaatı münakasaya çıkarılmış olduğunu mübeyyin rapordur.

Tunceli Nafia Müdürü
Matizner

***

13.07.1943

T.C.
Tunceli İli
Bayındırlık Direktörlüğü

Nafia Vekâleti'ne,
Ankara

24.06.1943 gün ve 2580/764-230 sayılı tele ek:

Mameki-Pülümür yolu için mayıs ve haziran kontenjanlarında vilâyetimize tefrik edilmiş olan 375 ton çimentonun Nafia Vekâleti'ne bu aylarda gönderilmiş bulunan kontenjan içinde olduğu ve keyfiyetin vekâletinize 03.07.1943 tarih ve 7/61 sayılı yazı ile tekid edildiği İktisad Vekâleti'nden bildirilmektedir.

Evvelki yazımızda da gösterildiği üzere bu iş için 1942 mali senesinde alınan kredinin ağustos nihayetine kadar sarfı icap ettiğinden, tahsisatın tenkise meydan bırakılmamak için bakiye kalan 250 ton çimentonun süratle verilmesi ve çimento şirketleri birleşik işleri bürosuna emirleri müsterhadır.

13.07.1943 tarih ve 2783/898 sayılıdır.

Tunceli Vali V.
A. Refik Noyan

TUNCELİ MAARİF MÜDÜRLÜĞÜ

DERS YILI SENE SONU RAPORU

(1943)*

Yazan: İbrahim Tuncay
Tunceli Maarif Müdürü

28.06.1943

Elazığ

T.C.
Tunceli
Maarif Müdürlüğü

Senelik Umumi Rapor

Tunceli Maarif Müdürlüğü'nün 1942-1943 ders yılı sene sonu raporu:

1. Tunceli Maarif Müdürlüğü Merkez Kadrosu: 50 lira maaşlı bir müdür, bir ilköğretim müfettişliği (münhal), 20 liralık bir başkâtip, 15 liralık bir kâtip ile 20 lira ücretli bir odacıdan ibarettir.

Sekiz kazadan ibaret bulunan vilâyetin muvakkat merkezi Elazığ bulunduğu cihetle teşekküllerimizden çok uzak bulunmaktayız. Esasen çok arızalı ve kışı fazla devam eden bölgenin münakale işleri kolay olmadığından bölgelerimizde olup biten işlerden vaktinde malûmat alınamıyor. Bazen teşekküllerimiz arasında zuhura gelen normal dışı olaylar da müfettişsizlik yüzünden idareyi müşkül duruma düşürmektedir. Köy okullarının yapı işleri

---

* Fon kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 27, Belge No: 264.

öğretmenlerin 3457 ve 3656 sayılı kanunlara göre terfi işleri de zamanında yapılamamaktadır. Bu sene Mayıs ayında 20 gün kadar tarafımızdan bu işlerin teftiş ve tetkiki yapılmışsa da ancak Mazgirt, Pertek ve Çemişgezek gibi üç kazaya imkân bulunmuş diğer beş kaza yine teftiş görememiştir. Bu sıkışık vaziyetimizi açıklayarak vaktiyle münhalimize bir müfettiş tayin buyurulmasını samimiyetle arz ve temenni ederim.

2. 1942 mali yılı maarifbütçesinin sureti sarfi: 19., 20., 21., 22. fasıllarda bulunan öğretmenler maaş, başöğretmen ve müstahdemlerin maaş, zamlar, ücret, makam ücretleri usulü dairesinde sarf edilmiştir. Sene içinde bunların tasarrufundan 16 öğretmen vekili de çalıştırılmıştır. 23. faslın 1. ve 2. maddelerinde bulunan 500 lira müteferrika ve kırtasiye bedeli okulların teşkilâtı göz önünde tutularak mübrem ihtiyaçlarına harcanmıştır. 24. fasılda bulunan 330 lira tenvir teshin karşılığı yine okulların derslane, soba sayısı hesab edilerek havaleleri kazalara gönderilmiştir. 24. faslın 2. maddesinde bulunan ders tesis, atölye ve levazımı albümündeki esaslara göre 40 sıra yaptırılarak 10'u Pülümür, 10'u Pertek, 10'u Çemişgezek 10'u da Hozat kazaları okullarına nakliye ücretleri verilerek gönderilmiştir. Yine bu tahsisattan Mazgirt kazası gezici başöğretmeni için 125 liraya bir adet Hermes Bobby marka yazı makinesi alınarak gezici başöğretmene teslim edilmiştir. 25. faslın 1. maddesinde bulunan 100 lira ile öğretmenlerin mesleki ve umumi bilgilerini artırmak maksadıyla kısmen vekillikğin tercüme ettirdiği klasiklerden olmak üzere 63 kitap mübayaa edilerek ciltlettirilmiştir. 26. faslın 1. maddesindeki 200 lira ile ders yılı başında bölgenin fakir talebelerine kitap, defter ve kalem mübayaa edilerek gönderilmiştir.

27. faslın 1. maddesindeki 2.000 lira tamirat karşılığı keşif evrakı mucibince 1.700 lira Çemişgezek merkez okulunun tamirine ve bahçesinin duvar ve tesviyesine, 100 lira Kalan okuluna, 30 lira Mazgirt okuluna, 170 lira Ovacık okulunun tamiri için havalesi kazalara gönderilmiştir.

28., 29. fasılların 1. maddesine konan teçhizat ve mesken bedelleri hak sahiplerine usulü dairesinde ödenmiştir. 30. fasılda bulunan 420 lira harcırah da vilâyetlerimize verilen yedi öğretmenin harcırahına verilmiş, 54 lira 58 kuruş da tasarrufa kalmıştır.

31., 32. fasıllarda bulunan 290 lira yerli yerine sarfedilmiş, 33. fasılda bulunan 50 lira da tasarrufa kalmıştır.

34. faslın 1. maddesindeki vekillikçe gönderilen 10.512 lira eğitimcilerin ücret, zam ve çocuk zamlarına verilmiştir.

35., 36. fasıldaki 150 lira gerekli yerlere usulü dairesinde ödenmiştir. Geçen sene düyunu olarak konulan 1.029 liradan 1.026 lira 12 kuruşu sahiplerine verilmiş, 2 lira 88 kuruşu tasarruf kalmıştır.

Fevkalâde bütçenin 1. maddesinde bulunan 500 lira bu sene Mazgirt'te yapılacak olan altı eğitimci okulun cam paralarına sarf edilmek üzere mali vaziyetleri müsait olan iki köye ellışer, dört köye de yüzler lira yardım yapılmıştır. Bu okulların planları, köylerinin en güzel yerinde tatbik ve yapı işlerinin köylüye tevziinde kaymakam, gezici başöğretmen, eğitimci ve köy ihtiyar heyetiyle birlikte yapılmıştır.

1942 mali yılı bütçemizin masraf kısmı hiçbir müşkülâtta rastlanmadan bu suretle sarf edilmiştir.

3. Valiliğin 193.592 liradan ibaret olan 1943-1944 hususi bütçesinden 3457 sayılı kanunla tesbit edilen 53 öğretmen kadro sayısı ve bütün hakları göz önünde bulundurularak öğretmenlerin almakta oldukları maaş ve zamlarıyla, evvelce terfi hak kazanıp terfileri muamele yüzünden tasdik edilemeyen üç öğretmenle, bu sene terfi girecek olan yedi öğretmenin terfi karşılıklarıyla beraber maarif bütçesi 72.933 lira 72 kuruş olarak kabul edilmiştir.

4. 1942-1943 ders yılı başında 29 okulda bulunan 53 öğretmenimizden silah altında bulunanların yerlerinde çalıştırılmak üzere gerek asker bulunanların maaş ve gerek bütçe tasarrufundan verilmek suretiyle ortaokul ve lise mezunlarından 22 öğretmen vekili çalıştırılarak okullarımız kapalı kalmaktan kurtarılmıştır. Sene içinde öğretmenli 29 okulumuzda 537 kız, 2.063 erkek çocuk ve eğitimci 35 okullarımızda da 264 kız, 754 erkek çocuk okutulmuştur.

1940 sayımına göre valiliğin tahsil çağında bulunan 8.850 kız ve 11.933 erkek yekûn 20.783 çocuğu vardır.

Yine 1942-1943 ders yılında öğretmenli 21 okulda açılan 21 ulus dershanesinde 150 kadın ve 175 erkek yurddaş; eğitimci 32 okulda 319 kadın ve 489 erkek olmak üzere 1.133 vatandaş okutulmuştur. Bu okulların mütbrem ihtiyaçları için bütçemizin 31. faslında bulunan 200 lira ve Maarif Vekilliği'nden gönderilen 250 lira ile ders ve tesis eşyaları alınarak, ulus dershanesi açılan kasaba ve köy okullarına gönderilmiştir. Elemanlarımız bu dershaneleri hamiyetleriyle okutmuş, kendilerine hiçbir ücret verilmemiştir. Takdirname ile taltifleri vekillige arzedilmiştir.

5. Birkaç senedir açılarak faaliyette bulunan Çemişgezek ve Mazgirt köylerindeki eğitimci okulların birçoğunun binaları yapılamayarak köy evle-

rinde gayri sıhhi ve gayri müsait birer göz içinde çalışmaktadırlar. Bu sene binasız köy okullarının binalarını yaptırmak ihtiyacı vilâyetin umumi meclis toplantısında arzedilmiş ve ilköğretimin gerçekleştirilmesi hakkındaki sayın başvekilin emirleri okunmuştur. Mazgirt'te altı, Çemişgezek'te 13 okulla, bu sene açılacak olan Pertek'te altı, Hozat'ta altı, Nazımiye'de beş eğitimci köy okullarının yapılması, kaymakamlarca kabul edilerek gerekli tebligat yapılmıştır. Okul binası yapılacak olan köylerde cam, çivi gibi köyde tedariki mümkün olmayan malzeme karşılığı için hususi bütçenin munzam kısmından kâfi miktarda tahsisatın köy sandıklarına yardım yapılacağı kararlaştırılmıştır.

6. Kaza üzerinden maarif faaliyeti (Mazgirt ve köylerinde iki hafta devam eden teftiş): Mazgirt merkezinde Maarif Vekilliği tahsisatıyla tek kat üzerine yapılmış güzel bir ilkokul vardır. Bina üç dersane, bir salon ve antreden ibaret olup yapışığında yapılan dört gözlü öğretmen evi de bir kapı ile salona açılmış ve okula katılmıştır. Bu odalardan biri müze, biri öğretmen odası olarak kullanılmaktadır. Bu kısım ile beraber okul beş sınıflı tedrisata elverişli bir hâle gelmiştir. Okulun mobilya ve sair levazımı yeter bir durumdadır. Müzesinde oldukça kıymetli eşya vardır. Bilhassa mahalli kıyafetleri gösterir işlemeli kadife ve çuhadan yapılmış dokuz parça kadın elbisesi kıymetlidir.

Demirbaş eşyası iyi, kütüphanesinde 175 cilt mesleki ve umumi eserlerden kitap vardır. Okulun temizliğine gereği kadar itina edilmektedir. Okulun iç ve dış kısımlarında ufak tamirlere ihtiyaç vardır.

Okulun öğretmen kadrosu üçtür. Başöğretmen ve kazanın maarif memuru martta terhis edilerek ödevine başlamıştır. Diğer iki öğretmen hâlâ asker olduğu için senenin tedrisatı iki öğretmen vekili ile sona erdirilmiştir.

Tedrisat: Birinci sınıfın tedrisatını üzerine alan başöğretmen Osman Ural, yalnız 10.05.1943 teftiş günü için bir plan yapmış, diğer günlerde okuttuğu dersler için plan göstermemiştir. Altısı kız olan 31 talebe mevcudunun 22'si sınıfta görülmüş, bunlardan 15 çocuk yetiştirilebilmiştir. Öğretmenin mart sonunda vazifeye başlaması itibarıyla sınıfın öğretim ve eğitim durumu normal sayılabilir. Öğretmen okulu mezunu olan bu arkadaş 25 lira maaş almakta, 1323 doğumlu olup bir karısı, üç çocuğu vardır. Bu arkadaşın mesai ve karakteri hakkında henüz bir kanaatim yoktur.

Okulun üçüncü ve ikinci sınıfları birer dershanede öğretmen vekili ortaokul mezunlarından Hayrettin Elaldı okutuyor. İki sınıfın mevcudu 67 çocuktur. Bunların 17'si kız, diğerleri erkektir. Öğretim durumu ortadır.

Beşinci ve dördüncü sınıflar bir dershanede ortaokul mezunu Ferdi Sönmez tarafından tedris edilmektedir. Beşinci sınıfta 32, dördüncüde 24 çocuk görülmüştür. Çocukların genel bakımından bilgileri zararsızdır. Öğretmen vekili kudreti yettiği kadar çalışmıştır.

Okul bahçesinde umumi bir faaliyet vardır. İki kademeli olan bahçenin bir kısmında etrafı evvelce kapatılmış bir mikdar ağaç yetiştirilmiştir. Bir kısmının da bu baharda yaptırılarak epeyce fidan dikilmiştir. Kış ve yağmurlu zamanlarda çok çamur olduğundan mektebin cümle kapısından yola kadar güzel bir taş yol, iş derslerinde usulü dairesinde çocuklara yaptırılıyordu.

Okulun etrafında bulunan geniş fakat gayri muntazam yerlerin düzeltilmesi, içersinde bulunan büyük kaya parçalarının atılarak çevresinin kapatılmasıyla çeşitli faydalar elde edilir. Toprak verimlidir.

A) Danaburan köyü eğitimci okulu: Okul köyün en iyi bir yerinde plana göre yapılmıştır. Bir dersane ile eğitimci odası koridor yapılmıştır. Köy odasıyla öğretmen evinin bir kısmının pencere, çerçeve ve camları daha takılmamıştır. Dershanede üçü kız olmak üzere 19 talebe vardır. Çocuklar ikinci yılı takip ediyor. Eğitimci Hacı Öztürk'ün mesaisi orta bir durumdadır. Köylü ile iyi bir geçim temin edememiş, ailesiyle birlikte eğitimci odasında sıkışık vaziyette kalmaktadır.

Devamsızlığın önüne geçilebilmesi, binanın tamire muhtaç olan kısımlarının onarılması, bahçeyi genişletmek için bitişğinde bulunan tarlanın istimlak muamelesinin derhal yapılması hakkında sayın kaymakam köy heyetine bütün gerekleriyle emir verdi.

B) Çarsancak Peri nahiyesi: Vaktiyle kaza merkezi olan bu eski Türk yurdu eski Türklük geleneklerini muhafaza etmekte ve bugün nahiye hâlinde idare edilmektedir. Toprakları çok feyizli ve bereketlidir. Geniş tarlalarında iyi hububat yetişmektedir.

Harçık Suyu ile birleşen Peri Suyu nahiyesinin önünden geçmekte olduğundan bu namla yad edilmektedir. Evvelleri Dersimlilerin tecavüzüne uğradığından büyük tahriplere uğramış olan nahiye merkezinin harap vaziyeti henüz zail olmamıştır. Selçuk eserleri olduğu sanılan güzel bir camii vardır.

Nahiyede başlı başına bir okul binası yoktur. Büyük mikyasta iki katlı olarak yaptırılmış olan hükümet konağının bir tarafında yukarı katta üç oda ile bir salon okula tahsis edilmiştir. Bu kısmın altından da faydalanılmaktadır. Okulun ders levazımı yeter bir durumdadır. Okulun öğretmen kadrosunda bir başöğretmenle bir yardımcı eğitimci vardır. Başöğretmen silah altında

bulunduğu için ortaokul mezunu Avni Özeren öğretmen vekilidir. Öğleden evvel 49 mevcutlu ikinci ve üçüncü sınıfları bir dershanede, öğleden sonra da 30 mevcutlu dördüncü ve beşinci sınıfları bir dershanede okutmaktadır. Çocukların bilgileri, mesai derecesi ortadır.

Yardımcı eğitimci Salih Erdoğan birinci sınıfın tedrisatını kendi kılavuzuyla yapmaktadır. 18 talebesi vardır. Mesaisi ortadır. Devam hakkında gereken tedbir mahallinde alınmıştır.

C) Mestan köyü eğitimci okulu: Mestan küçük bir köydür. İki senedir okul açıldığı hâlde bina yapılamamış, köy evlerinde bir tek oda içinde öğretim yapılmaktadır. Dershanede iki kız, 12 erkek talebe görülmüştür. Eğitimci Hamdi Bıtrak, başka köyden alınmış köylü ile geçinemediğinden devam işlerinde müessir olamamıştır. Devamın artırılması için ihtiyar heyetine gerekli tebligat kaymakam huzuriyle yapılmıştır. Bugünkü şeraite göre yeteri kadar ders malzemesi vardır. Eğitimcinin sene başında köyünün değiştirilmesi düşünülmektedir.

Köyün en güzel uygun bir yerinde yeni okulun planı tesbit edilerek temelleri kazdırıldı. Taş, kereste ve sair malzemeyi temin için köylü arasında bir iş bölümü de yapıldı. Bu köye çivi, cam gibi köyde tedariki mümkün olamayan inşaat malzemesi için 100 lira da 1942 bütçesinden yardım yapılmıştır.

Not: Yeni okul binasının kurulduğu hafif meyilli tepedeki geniş kayalığın bir demir madeni damarı olduğu, orada yapılan incelemeden anlaşarak celledilen numune taş parçaları vali kumandanlığa sunulmuştur.

D) Kızılale köyü eğitimci okulu: Kızılale bu nahiyenin en büyük ve en verimli köyüdür. Arazi taşlık olduğundan evler seyrek yapılarak köy pek dağınık bir hâlde kurulmuştur. Burada üç yıl önce tek eğitimci bir okul binası yapılmış, geçen sene de salon uzatılmak suretiyle yan tarafına bir ders-hane daha ilave edilmiştir. Okulun önünde etrafı kapatılmış geniş bir bahçe vardır. Buraya yeteri kadar fidan dikilerek sebze ekilmiştir. Yanı başında bulunan büyük bir tarlanın da istimlak edilerek okula mal edilmesi ve okulun bulunduğu kısmın suyu az olduğundan bolca bir su getirilmesini sayın kaymakam ihtiyar heyetine direktif hâlinde emretti.

Bu okulun eğitimci İzzet Öztürk, dört yıldan beri burada çalışmaktadır. Bu köyden olmadığı hâlde iyi bir gayretle çalışmış, güzel geçinerek kendisini köylüye sevdirmiştir. Giyinişi iyidir. Aylık ücreti 12 liradır. 12 kız olmak üzere 50 talebesi vardır. Bunların 48'i devamlıdır. Binası ve nüfusu müsait

olan bu köye gelecek yıla bir de enstitü mezunu verilerek okulun beş sınıfa çıkarılacağı düşünülmektedir.

Not: Bu bölgenin hemen her köyünde olduğu gibi bu köyde de eskiden yapılmış olan evlerin pencereleri yoktur. Yalnız tavana yakın ışık almak için ufacık delikler açılmış, bunlar aynı zamanda tüfek mazgalı vazifesi görür. Konuk olduğumuz odanın iki tarafındaki sedir o kadar yüksek yapılmış ki zorlukla çıkılıyordu. Bundan maksat yukarıdaki deliklerden kendilerini müdafaa etmek. Yine evlerin üst katlarında, damların etrafı çevrilmiş duvarlarda açılan mazgallar da görüldü. İslahattan sonra her şeyde olduğu gibi inşaat da tabii hâlini almıştır. Birkaç yıl önce yapılmış ve yapılmakta olan evlerde geniş pencereler ve balkonlarla evlerin içine bol ışık, bol hava girmektedir.

E) Şilk köyü eğitimci okulu: Burada geçen sene bir eğitimci okul açılmış, köy evlerinden bir odada öğretim yapılmaktadır. Ders malzemesi bugünkü duruma yeter bir hâldedir. Okula 48 çocuk devam etmektedir. Eğitimci Şükrü Can başka köyden olduğu hâlde iyi bir enerji ile çalışmakta, kıyafeti iyi, aylık ücreti 10 liradır.

Yeni binanın planı köyün en güzel bir yerinde tatbik edilerek kısmen temelleri de kazdırıldı. Binanın önünde bulunan epeyce geniş bir arazinin de istimlak suretiyle veya sahibine aynı ölçüde başka bir yerden tarla vermek suretiyle okula mal ettirilmesini kaymakam ihtiyar heyetine kesin bir sözleşme tebliğ etti. Bu okulun cam ve çivi masraflarını karşılamak için 1942 maarif bütçesinden 100 lira köy sandığına yardım yapılmıştır.

F) Canik köyü eğitimci okulu: Bu köy nahiyenin küçük fakat verimli bir köyüdür.

Geçen sene açılan okul, köy evlerinden bir odada faaliyete devam etmektedir. 49 talebesi vardır. Bu köylü olmıyan, eğitimci Rıza Burgay'ın çalışması iyi ise de köylü ile geçinmemektedir. Ders vasıtaları şimdilik yeter bir durumdadır. Sene başında yerinin değiştirilmesi düşünülmektedir. Almakta olduğu aylık ücret 10 liradır. Yeni okul binasının temelleri köyün yüksek ve havalı bir yerinde atılarak bir miktar arazinin de okula mal edilmesi kararlaştırılmıştır.

Vaziyeti nisbeten müsait olan bu köy okul inşaatına 50 lira bir yardım yapılmıştır.

G) Hülüman köyü eğitimci okulu: Geçen sene açılan köyde bulunan bir odada çalışmaktadır. Bu köyün eğitimciliği münhal olduğundan bu ders yılı için bir eğitimci namzedi, eğitimci yetiştirme kursuna gönderilmiştir. Bu yı-

lın faaliyeti Coşık eğitimci Şerif Öztürk tarafından öğleden sonra vekâleten yapılmaktadır. 17'si kız olmak üzere 48 talebe okula devam etmektedir.

Okulun genel olarak mesaisi zararsızdır. Okulun ders vasıtaları şimdilik kâfidir.

Yeni okul binası köyün en iyi bir yerinde plan tatbik edilmek suretiyle görülmüştür.

Okulun önünde bir miktar arazi vardır. Sebze, fidan yetiştirmeye uygundur.

H) Coşık köyü eğitimci okulu: Bu okul geçen sene açılarak köyde bir ev içinde çalışmaktadır. Eğitimci Şerif Öztürk eski, tecrübeli bir eğitimci. Geçen ders yılı başında buraya nakledilmiştir. Aylık ücreti 22 liradır. 19'u kız olmak üzere 50 talebesi var. Bunların 45'i devam etmektedir. Eğitimcinin çalışmaları şuurlu olup köye, mesleğine faydalı olmaktadır. Okulun ders vasıtaları kâfidir.

Yeni okul binasının planı köyün hoş bir yerine tatbik edilerek biraz da temelleri kazdırıldı. Önünde sebze ve fidanlık olacak genişlikte bir miktar yer de vardır.

I) Riçik köyü eğitimci okulu: Bu köy nahiyesinin büyük ve zengin köylerindendir. Geçen sene açılan okulun faaliyetleri köyde onarılan bir odada yapılmaktadır. Bu köylü olan eğitimci Mahmut Erdoğan köyde muhtar olmak sevdasına düşerek yeni muhtar tarafıyla arasında bir gerginlik hasıl olmuştur. Bu yüzden 50 kayıtlı talebeden ancak 26'sının devam etmekte olduğu görülmüştür. Çocukların bir kısmının defter, kalem gibi ders vasıtaları da eksiktir. Yeni binanın temelleri köyün ortasındaki geniş yerine, üzerinde plan tatbik edilmek suretiyle tesbit edilmiştir. Nüfusu ve diğer durumu müsait olan bu köye gelecek yıla bir de enstitü mezunu verilmesi düşünülmektedir. Yeni bina tevsiya müsait bir şekilde kurulmuştur. Bu okul inşaatına da 50 lira bir yardım yapılmıştır. Gezici başöğretmen Nuri Yılmaz, sekiz köyden ibaret olan bölgenin gezici başöğretmenliğini yapmaktadır. Şimdiye kadar geçen mesaisi iyi idiye de bu sırada bazı yolsuz hâlleri duyulmuştur. Hakkında tahkikat yapılmaktadır.

J) Muhundu nahiyesi merkezinde beş sınıflı, iki öğretmenli bir okul vardır. Okul binası taştan yapılmış, bodrum üstünde üç dershane ile bir öğretmen odası, bir salondan ibarettir. Bugünkü ihtiyacı karşılamaktadır. Temizlik tertip ciheti iyidir. Tedris ve tesis eşyası yeter bir durumdadır. Binanın önünde küçük bir bahçe vardır.

Başöğretmen Ziya Ceylan, öğretmen okulundan mezun olup 25 lira maaş almakta, işlerine ilgili bir surette çalışan bir gençtir. Ders yılı başında silahaltında olduğundan 10.02.1943’de terhis edilerek vazifesine başlamıştır. Okulun ikinci devre tedrisatını üzerine almış, öğleden evvel dördüncü, öğleden sonra beşinci sınıfların öğretimini yapıyordu. Ders yılının yarısından sonra derslere başlayarak plan tutmamış, çocukların bilgisi ve mesaisi orta bir durumda görülmüştür. Dördüncü sınıfta 33, beşinci sınıfta 44 talebe vardır.

Birinci devrenin öğretimini yapan Hayrullah Özdal öğleden evvel birinci, öğleden sonra ikinci ve üçüncü sınıfların öğretimini yapıyordu. Üçüncü ve ikinci sınıfların umumi bilgileri bir yoklanmıştır. Öğretmen plansız olarak okuttuğu çocukları faydalandırmaya çalışıyordu. Birinci sınıfın 31, ikinci sınıfın 31, üçüncü sınıfın da 41 talebesi vardır. Öğretmen okulu mezunu olan bu arkadaş 1309 doğumlu olup 25 lira maaş almaktadır. Kalabalık nüfuslu bir ailesi vardır.

Not: Muhundu merkez okulunun teftişi esnasında halk odasının vaziyeti de tetkik edilmiştir. Nahiye merkezinde güzel bir halk odası yapılmış, eşya mobilyası kâfi derecede, faaliyeti de iyi gençliği faydalandırmaktadır.

Odalarla salonun tabanları tahtalandırılmıştır. Gelir olmadığından binanın tenvir teshini sağlanamamaktadır. Eşyanın muhafazası ve temizlik tertip işlerinin daimi yapılması için bir hademe ücretine de ihtiyaç vardır (vilâyete arz edilmiştir).

K) Pulan köyü ilkokulu: Pulan’da bir öğretmen, bir de yardımcı eğitimci vardır. Bir öğretmenli ve öğretmenevi bulunan plana göre okul yapılmışsa da plan iyi tatbik edilemediğinden eksik, fazla tarafları vardır. Tavan tabanı yaptırılmamıştır. Pis bir hâldedir. Başöğretmen asker olduğundan, Bekir Erdoğan adında bir lise mezunu vekil olarak çalışmakta, bu genç 72 mevcutlu 2., 3., 4., 5. sınıfların ilk ikisini öğleden önce, diğer ikisini de öğleden sonra okutmakta idi. Mesaisi orta bir durumdadır.

12 lira aylıklı olan yardımcı eğitimci Fahri Yılmaz ise birinci sınıfı kendi kılavuzuyla okutmuştur. Şubat 1943’de terhis edildiği hâlde bazı sebepler dolayısıyla nisanda ancak ödevine başlayabilmiş, bundan dolayı da okuldan gereken randıman alınamamıştır. Devam ve binanın tamirâtı hakkında, ihtiyar heyetine ve nahiye müdürlüğüne kaymakam tarafından gereken direktifler verilmiştir.

Not: Pulan köyünden ayrılarak Pah nahiyesine doğru yola devam ediyoruz. Yol çok taşlık, kaymakam birkaç metre ilerde ben de onu takip ediyor-

dum. Kaymakam önden gelen biriyle konuşmaya başladı. Ve bana dönerek “Nazımiye postacısı” dedi. Postacı, tek başına 25-26 yaşlar arasında bir genç adam. Sırtında bir çuval içinde görünüşte küçük fakat oldukça ağır olduğu hissedilen bir yük var. Biraz konuştuk. Sabahtan Nazımiye’den kalkarak, dört saatten beri yol yürüdüğünü ve Mazgirt’e gitmekte olduğunu söyledi. Arkasındaki yükün ne olduğunu sordum. 18 kilo tedavülden kaldırılan gümüş para olduğunu anlattı. Bu korkunç sarp dağlar arasında bu kadar parayı silahsız bir adamın taşınması bu bölgedeki asayişe küçük bir misal.

Yollar biraz karışık olduğundan civar köylerden arada bir bekçi kılavuz alıyorduk. Nahiyeye yakın bir taşlık bölgeden geçerken kılavuzumuz eliyle sağ tarafı göstererek “burada kudret buzu vardır, görmek ister misiniz” dedi. İşaret ettiği tarafa döndük. Az gittikten sonra atları birer meşe dalına bağlayarak kılavuz ilerde, biz de onu takip ederek buzluğa vardık. Kayalık dağın inhirafından hasıl olan kocaman taş parçalarının yek diğerine çatılmasıyla meydana gelmiş olan mağaraların içinde müthiş soğuk hava cereyanı var. İçersi tamamiyle buz kütleleriyle dolu. Kılavuz mağaranın önünde bulunan yarı yatmış odun parçalarını göstererek “bunları yakar, mağaranın içerisine girerler” dedi. Bu hoş manzarayı da temaşa ettikten sonra nahiyeye geldik. Nahiye merkezi olan Pah köyü arızalı ve çok taşlık olduğundan herkes evini kendi tarlasının yanında yapmıştır. Bunun için evler seyrek yapılmış köyün bir başından diğer başına 2-2,5 kilometre genişlik vardır.

L) Pah nahiye merkez okulunun kadrosu bir başöğretmenle bir yardımcı eğitmenden ibarettir. Okulun iki dershane, bir muallim odası, bir de salonu vardır. Yine okula merbut üç gözlü öğretmenevi mevcuttur. Başöğretmen Abdullah Özdemir öğretmen okulu mezunu, 1311 doğumlu olup, almakta olduğu maaş 25 liradır. Evli, dokuz nüfusludur. –Küçük yerlerin hastalığından olan- nahiye müdürü ile geçinememektedir. Daha evvel nahiye müdürünün şikâyeti üzerine bir tahkikat yaptırılmış netice itibariyle hakkında tayini muameleye mahal olmadığı anlaşılmıştır. Bu sebepten talebe devamını temin edemediği gibi okula da faydalı olamamış, sene mesaisinde bir randıman gösterememiştir. 10 seneden fazla bir zamandır burada bulunduğu için biraz da tembelliğe alışmıştır. Bu ders yılı başında yerini değiştirmek ciheti düşünülmektedir.

65 mevcutlu olan 2., 3., 4., 5. sınıfların ilk ikisi öğlenden önce diğer ikisi de öğleden sonra başöğretmen okutmaktadır. Derslerinin planını yapmışsa da bu planlar mesleki bir kıymet ifade etmemektedir. Yardımcı eğitmen Ali

Erdoğan, 18 mevcutlu olan birinci sınıfı kendi kılavuzuyla okutmaktadır. Devam temin edilemediğinden bu sınıfta da gerekli fayda görülememiştir.

Not: Pah'ta bir gece kaldıktan sonra Mazgirt'e dönüyoruz. Bir haftadan beri teftiş gezisinde bulunduğumuz Mazgirt bölgesinin en sarp yollarının birinden geçiyoruz. Yollarda bazı derelerin karşılıklı iki tarafında büyük ağaçların üstüne uzatılan ve iki başından dallarla sarılıp yeşillenen yapraklar, açılan çiçeklerle çok güzel şirin renkli çelenkler gibi köprüler meydana gelmiştir. Sanki insanların bu iptidai tedbirleriyle tabiat işbirliği yaparak bu güzellik tablosu meydana getirilmiştir. Biz atları dereye vurup geçerken kılavuzumuz o güzelim köprülerin arasından sıvışarak geçiyordu. Onun bu hâline gıpta etmemek elden gelmez. Yine bu yol üzerinde dağın göğsünü yararak 50-60 metre yüksekten gürültü ile akan ve beyaz duman hâlinde köpükler çıkaran büyük su çağlayanı gönüllere ferahlık veriyordu.

Artık yükseklerde biz atları yedek ederek Mazgirt'i kucaklayan 1.500 metre Kert Dağı'nın tepesinden geçiyoruz. Buradan etrafa bakılınca aşağıda bulunan dağları uçaktan görür gibi seyrediyoruz. Buralar, bu yeşilbaşlı dağlar gerçekten temaşasına doyulmaz, enteresan manzaralardır. Kert'in dörtte üçü ağaçlı, yeşil manzaralarla çıkıldıktan sonra dörtte biri de kara kayalıklar arasında kert kert çıkılıyor. Ve beri tarafı da aynı şekilde kert kert inilerek Mazgirt'e varılıyor.

7. Pertek merkez okulu: Beş sınıflı ve beş öğretmenlidir. Bir öğretmen talim ve manevra için silah altına alınmıştır. Okul binası birkaç yıl önce iyi bir plana göre tek katlı olarak tuğla ve çimentodan yapılmıştır. Kasabanın en iyi bir yerinde yapılan bu bina, bol hava ve ziya almaktadır. Beş büyük ışıklı dersane ile bir salon, bir öğretmen, bir de müze odası vardır. Okulun eşya ve ders araçları bugünkü ihtiyacı karşılamaktadır. Binanın bir badana ile iç ve dış kısımlarında ufak tamirlere ihtiyacı vardır.

Okulun geniş üç kademe üzerine bir bahçesi vardır. Bir miktar ağaç fidanları dikilerek sebzeler ekilmiştir. Daha düzeltilmemiş boş yerler de mevcuttur. Suyu bol olan bu kasaba okuluna henüz bir içme suyu getirilememiştir. Bunun da çaresi düşünülmektedir.

Sene başında silah altında bulunan başöğretmen ve kazanın maarif müdürü Adil Gürtürk, martta terhis edilerek ödevine başlamış ve okulun idare işlerini yoluna koymuştur.

Başöğretmen dördüncü sınıfın derslerini okutmakta, çocukları hassas ve bilgili bir hâlde yetiştirmektedir. Sınıfta dördü kız olmak üzere 33 talebe vardır. Başöğretmen Adil Gürtük öğretmen okulu mezunu ve 1319 doğum-

lu olup, 30 lira maaş almaktadır. Evli, çoluk çocuk sahibi, temiz bir meslek adamıdır.

Beşinci sınıfı, geçen sene mezunlarından Melahat Özkan okutmaktadır. Derslerinin senelik ve günlük planlarını itinalı bir surette yapmış, verdiği derslerden çocukları faydalanmıştır. Beşinci sınıfın altısı kız olmak üzere 19 talebesi vardır.

İkinci, üçüncü sınıfları öğretmen okulu mezunlarından 1336 doğumlu Saadet Dilek okutmaktadır. Öğretmen, derslerinin ünite planlarını yapmış iki sınıfın mevcudu fazla olduğu hâlde çocuklara dersleri iyice hazmettirmiş, bilgili, duygulu bir durumda yetiştirmiştir. İki sınıfta 19 kız olmak üzere 87 çocuk vardır.

Birinci sınıfı menşesiz 1929 kurslarından istifade ederek öğretmen olarak tanınmış olan Lutfiye Onur okutmaktadır. Maaşı 25 lira olup 1321 doğumludur. Bu okul öğretmeni, silah altında bulunan Kadri Onur'un karısıdır. Teftiş günü hastalığını bir mektupla bildirerek okula gelmedi. Sınıfının çocukları umumi bir yoklamadan geçirilerek alfabeyi metotsuz okuttuğu anlaşılan 43 talebeden ancak 20'sini yetiştirebilmiş, diğerleri zayıf bir hâlde görülmüştür. Bu öğretmen hakkında başöğretmenin yazdığı sene raporu da iyi değildir.

Bağlık, bahçelik, akarsuları bol, şirin bir kasaba olan Pertek coğrafi durumu itibariyle evleri pek seyrek, bahçeler içinde yapılarak çok geniş bir sahaya yayılmıştır. Öğrenim çağında 400 küsur çocuk olduğu hâlde bunlardan ancak 200'ü okula devam etmektedir. Uzak mahallelerden gelemedikleri gibi yakındakilerin de başöğretmenin asker olması hasebiyle devamları temin edilememiştir. Önümüzdeki ders yılına talebe mevcudunun artırılacağı ümit edilmektedir. Gelecek yıla merkezde bir okul daha açılması gereği düşünülmektedir.

Vaktin darlığından Pertek köylerindeki okullar teftiş edilememiştir. Ulupınar ve Sağman köylerinde birer öğretmenli okul vardır. Sağman öğretmeni silah altına alındığından bir vekil ile senenin tedrisatı idare edilmiştir. Ulupınar'da bir başöğretmen, bir de yardımcı eğitimci vazife görmektedir.

Mercimek köyü ile Vasgirt nahiyesi merkezinde birer eğitimci okul vardır. Önümüzdeki yıla, okul binası mevcut olan Vasgirt nahiye merkezine bir öğretmen vermek tasavvurundayız.

Ayrıca bu sene bu nahiyedeki iki eğitimci okul etrafındaki altı köyde de birer okul daha açılarak bir bölge kurulmak üzere eğitimci ve gezici başöğretmen namzetleri kursa gönderilmiştir.

Not: Bilhassa Pertek ve Çemişgezek merkez ve köy okullarının teftiş ve tetkikinde çocukların hemen hepsinin yüzlerinde “yıl çıbanı” denilen belanın yaptığı tahribat, bıraktığı ebedi izler görülmüştür.

Bu Türk yavruları güzelliklerinin bozulmasıyla daima mahçup bir durumda, onların bu mahzun hâlleri gerçekten yürekleri sızlatmaktadır.

Bundan birkaç yıl önce Büyük Atatürk, Pertek’te bu işle alakadar olduğu ve üç doktor göndererek mahallinde tetkikat yaptırdığı hâlde, şimdiye kadar hiçbir tedbir alınmamış ve tahribat bütün hızıyla devam etmektedir.

Diyarbakır’da bir doktorun çıban çıktıktan sonra iğne yapmak suretiyle yaranın büyümesine mani olduğu duyuluyor. Böyle bir ferdin yaptığı tedavi müessir olsa bile ancak o muhitin zenginlerine munhasır kaldığı, halkın, köylünün bundan mahrum bulunduğu tabiidir.

Bu iğrenç hastalığa kesin bir çare bulmak için yüksek içtimai kültür müesseselerimizde uğraşılmasına değer bir mevzu olduğuna kaniim. Bu derdin tedavisi bulunduktan sonra Akçadağ Köy Enstitüsü’nde bir de “yıl çıbanıyla” mücadele servisi açılarak ve elemanlara tedavi usulleri öğretilerek çiçek aşısı gibi öğretmen ve eğitmenlerimiz tarafından en küçük ücra köylerdeki hastaları bile tedavi ettirmek mümkün olur. Bu mevzu her ne kadar Maarif Vekilliği’ni ilgilendirmez bir hâlde görülüyorsa da içtimai kalkınmayı hedef ittihaz eden Köy Enstitüleri’nin başaracağı bir iş olduğunu samimiyetle ve güvenle sanıyorum (vekilliğe arz edilmiştir).

8. Çemişgezek okulu: Bundan dört yıl önce 4. Umumi Müfettişlik tahsisatiyle kasabanın ortasında bir meyilli satıh üzerine iki katlı, tuğla ve çimento ile yaptırılmış güzel bir okuldur. Üçü alt, üçü üst katta olmak üzere altı dersane ile yine altı üstlü iki salon ve yukarı katta bir idare odası, bu odanın altındaki oda ile salon arasına portatif bir camlık yapılarak sahne olarak kullanılmaktadır. Okulun üst katı bol ışık, hava almakta ise de alt kat arazinin icabına göre biraz sıkıntılıdır. Bir dershanenin tabanıyla bütün bina çatısının saçakları eksiktir. Okulun kurulduğu yer dik bir tepe olduğundan ön ve arka tarafında bulunan meyilli araziden okul inşa edildikten beri faydalanılamamıştı. 1942 bütçesinden bir defa 200, bir defa da 1.500 olmalı üzere verilen 1.700 lira tamirat bedeli ile bahçe üç kademe üzerine kalın duvarlar yaptırmak suretiyle tesviye edilmektedir. Bahçenin etrafı duvarlanarak tesviyesi tamamlandıktan sonra faydalı bir hâle gelecektir -tamirat devam etmektedir. Bina haricinde bir çatı altında dört helâ yaptırılmıştır. Bahçeye bir de su getirilecektir. Okulun fazla ambar eşyası dershanelerden birinde saklanmaktadır. Bina haricinde bir odunlukla ve bir ambar yapılması gerekir.

A) İdare işleri ve öğretim: Kaza maarif memuru ve okulun başöğretmeni Reşat Akat, idare işlerini, okulun umurunu iyi bir ilgiyle yapmaktadır. Okuttuğu dördüncü sınıfın tarih dersi de teftiş edilmiştir. Bu dersin planını yapmamışsa da çocukları gereği kadar faydalandırmıştır. İdare ve öğretim yönünden çalışmaları iyi görülmüştür. Bu arkadaş öğretmen okulu mezunlarından, 1314 doğumlu olup evlidir. 25 lira maaş almakta. Geçen sene terfi listesine girmişse de 4354 sayılı kanunun tatbiki delayısıyla bu seneye kalmıştı. Bu sene terfi yüksek vekillğe arz edilmiştir.

B) Beşinci sınıf öğretmeni Naciye Çakılcı, öğretmen okulu mezunu, 1338 doğumlu olup 20 lira maaşlıdır. Okuttuğu sınıfın senelik ve günlük ders planlarını usulü dairesinde güzelce yapmış, tatbikinde muvaffak olmuştur. Çocukları bilgili ve duygulu bir hâlde yetiştirmiştir. Bir imtihanında bulundum. Çocukların imtihan durumları iyidir.

C) Üçüncü ve ikinci sınıf öğretmeni Nadide Sınır, geçen seneki mezunlardandır. 1336 doğumlu olup, maaşı 20 liradır. Bu sene yeni olduğu için tecrübesizlik yüzünden çocukları iyi yetiştirememiştir. Plan yapmışsa da terbiyevi kıymeti verememiştir. Gelecek yıla dikkatli ve gayretli çalışması lüzumu kendisine duyurulmuştur.

D) Birinci sınıf öğretmeni Rıza Aydın, öğretmen okulu mezunlarından, 1305 doğumludur. Maaşı 35 liradır. 67 kayıtlı çocuktan sene sonunda ancak orta derecede 40 çocuk yetiştirebilmiştir. Çocukların okumak, yazmakta gösterdikleri betaât, durgunluk alfabeyi metotsuz olarak gösterdiğinden ileri geldiği anlaşılmaktadır. Derslerinin planını yapmışsa da terbiyevi değerde değildir. Gelecek yıl için mesaisine terbiyevi bir hızla hazırlanarak çalışması lüzumu tebliğ edilmiştir.

Not: Gerek mektep yapılırken ve gerek bahçe düzeltilirken, bir yerden bir sandıklı mezarla birçok yazılı mezar taşları çıkmış ve çıkmaktadır. Çıkan sanduka üzerinde “Kılıç Sungur” gibi Arap harfleriyle yazılmış bir kitabe vardır. Bunların Selçuk eserleri olduğu kuvvetle sanılmaktadır. Bu eserlerin muhafazası için okul yakınında bir müze kurmak lâzımdır. Okulun güney tarafındaki yolun önünde bulunan yıkık caminin bulunduğu boş arsada bir halkevi binası kurmak ve bu bina çatısı içinde bir de müze ve kütüphane kısmı yaptırmak suretiyle bu esli Türk yurdunda bulunan öz eserleri korumak gerektir (valilikçe incelenmektedir).

E) Oğuzar eğitimli okulu: Köy dere içinde, dağın meyline kurulmuş bakımsız pislik içindedir. Okul üçüncü yıla geldiği hâlde şimdiye kadar köyde bir oda bulunamamış, maalesef mektep ahır içinde görülmüştür. Bu kö-

yün yerlisi, aylık ücreti 20 lira olan Eğitimci Naci Kutluk da teftiş günü vazifesi başında bulunmamıştır. Okulda dört çocuk vardı (gereken muamele yapılmıştır).

Yeni okul binasının köyün üst tarafında havalı bir harman yerinde yapılması ve burada köyün orta malı olarak 15 dönümlük yarı sulu, bahçeli, bademli bir arazi vardır. Buranın da okula tahsisi uygun görülerek ihtiyar heyetiyle mutabık kalınmıştır.

F) Önce eğitimci okul: Yekdiğerine yakın iki parçadan ibaret olan köyün büyük parçasında, büyük bir odanın bir tarafı tahtalanarak parmaklıkla bölünmüş ve okula verilmiştir. Eğitimci Hasan Ekici 15 lira ücret almaktadır. Okul geçen sene ikinci devrenin birinci yılını takip etmektedir. Eşya, ders vasıtaları yeter bir durumdadır.

Yeni bina köyün en müsait yerinde bir tarla istimlak edilmek suretiyle yapılacaktır. Burada da ihtiyar heyetiyle uzlaşmış, ders yılı başına kadar yetiştirileceği beklenmektedir.

G) Karasar eğitimci okul: Geçen sene ilk devreyi mezun etmiş, bu sene ikinci devrenin birinci yılındadır. Oldukça muntazam bir oda içinde öğretim yapılmakta. Eğitimci Mustafa Özefe 15 lira aylık ücret almaktadır. Okulun 16'sı kız olmak üzere 29 talebesi vardır. Eşya, ders vasıtaları bugünkü vaziyete göre yeter gelmektedir. Yeni okul binası köy çeşmesinin başında bulunan metruk evlerin arsasında yapılacaktır. İnşaat malzemesi yerinde mevcuttur.

H) Savuk eğitimci okul: Üçüncü yılını başarmakta olan okul, köyde bir ev tamir edilerek dersane yapılan odanın içi 1 metre kadar yüksek bir tahta taban yapılmak suretiyle rutubetten kurtararak kullanılmaktadır. Okulun 19 talebesi vardır. Eşya, ders vasıtaları yeter bir durumdadır. Eğitimci Mustafa Yalçinkaya, 22 lira aylık ücret almaktadır. Eğitimcinin ve okulun faaliyetleri iyidir. Yeni okul köyün nispeten havalı ve manzaralı hoş bir tarafına kurulacaktır. Binanın çabukca yapılarak bu ders senesine yetiştirilmesi lüzumu köy ihtiyar heyetiyle kararlaştırılmıştır.

Not: Savuk köyü, Murat'ın bu arada yaptığı bir dirseğin köşesindeki meyil üzerine kurulmuş, etrafı tamamiyle bağ bahçeliktir. Suyun üstüne akseden ağaç gölgelerinin her biri bir canlı tablo görünüşünü ifade etmektedir. İşte yeni okul Murat'ın iki taraflı bu hazin akışını, kaynamasını temaşa etmekte olan bir tepenin tam göğsünde kurulmaktadır.

I) Bahçecik eğitimci okul: Okul birinci devreyi geçen sene ikmal etmiş, bu sene ikinci devrenin birinci yılındadır. Köyün orta yerinde bir oda içinde öğretim faaliyeti devam etmektedir.

Eğitmen Yusuf Özer diğer eğitimciler gibi şimdiye kadar yalnız çocukların öğretim işiyle meşgul olmuş, köy kalkınmasında bir faaliyeti görülmemiştir. 10'u kız olmak üzere 24 çocuk vardır. Eşyası, ders vasıtaları bugünkü vaziyete göre ihtiyacı karşılamaktadır. Yeni bina köyün doğusundaki tepede eski metruk bir mezarlık üzerinde kurulacaktır. Bu kısmın önünde beş-altı tane büyük iğde ağacı vardır. İstifadeli bir durumdadır. Burada okul için bahçe, fidanlık yapılacak geniş, faydalı arazi mevcuttur.

J) Luluşağı eğitimci okulu: Okul üçüncü yıl faaliyetine devam etmektedir. Köy ortasında bir oda içinde tedrisat yapmaktadır. Okulun 25 erkek talebesi vardır. Eğitimci Bahri Özkan, mahkemesi olduğu için teftiş günü vazife başında görülememiştir. Eşya, ders malzemesi okulun bugünkü ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Yeni bina Elazığ yolunun Çemişgezek'e giden kısmı üzerindeki tepecik üstünde kurulmuştur. Bu tepenin bir tarafı yeni yapılmış şahsa mahsus bademliktir. Binanın bu ders yılına yetiştirilmesi için yapının çabuk bitirilmesi ciheti ihtiyar heyetiyle kararlaştırılmıştır.

Not 1: Bu güzel yurdun birçok yerlerinde hususi kıymetler ifade eden servet kaynakları arasında, mesela İzmir'in üzüm inciri, Adana'nın pamuğu, Gaziantep'in fıstığı, Giresun'un fındığı, Malatya'nın kayısı gibi, Elazığ ve Tunceli'nin de dut ve bademi müstesna bir mevki almaktadır. Bu iki cins ağaç şehir, kasabalarda, köylerde hülâsa hemen bölgenin her tarafında kesretle göze çarpar. Mahalli, gayri sıhhi usullerle bu meyvelerden külli miktarda ve çeşitli şekillerde birçok yiyecek maddeleri vücuda getirilerek faydalanılır. Bu ağaçlar, bu topraklarda çok külfetsiz, emeksiz olarak meydana gelir. Köylü tarlayı sabanla sürdükten sonra bademleri hububat eker gibi eker. Suyu dahi lüzum göstermeksizin bereketli bir surette yetişir. Yalnız hayvan ve saireden korumak lâzımdır.

Bu sene vilâyetimizde geniş ölçüde başlayan köy okulları yapı işleri arasında okullara mal ettirilecek olan bahçelik, fidanlık yerlerinde birer bademlik de vücuda getirilmesi hakkında gezicilerle, eğitimcilere gereken direktifler verilmiştir. Bu ders yılında işe başlamak üzere şimdiden lüzumlu tedbirler alınmaktadır.

Köy Enstitüleri'nin ve eğitimci yetiştirme kurslarının istihdaf ettiği gayelerden biri belki de en mühimi muhitin hususiyetleri göz önünde bulundurulmak suretiyle hareket etmek olduğu şüphesizdir. Bu itibarla önümüzdeki ders yılında Akçadağ Köy Enstitüsü'nde dutculuk ve bademciliğin daha fenni

ve teknik usullerle gelişimi ve ürünün artırılması hususunun enstitüde bulunan bölgemiz eğitimci, öğretmen ve gezici başöğretmen namzetlerine öğretilmesi için bir servis açılmasını dilerim (bu madde vekilliğe arzedilmiştir).

Not 2: 1936 tarihinden itibaren valiliğimiz köylerinde eğitimci okul faaliyetine başlamıştır. Bugün çalışmakta olan eğitimcilerimizin aylık ücretleri 10 liradan 22 liraya kadar muhtelif derecelerde. Diğer valiliklerde olduğu gibi, buradaki eğitimcilere şimdiye kadar Ziraat Vekilliği'nden tohumluk vesaire gibi yardımlar yapılmamıştır. Tunceli'nin birçok yerlerinde –kültür azlığı dolayısıyla- eğitimci okulun açıldığı köyde bulunmadığı için ekseriyetle hariç köy ve kazalardan alınmıştır. Bunlara tohumluk vermek suretiyle bir yardım yapılmayınca yalnız aylık ücretleriyle geçinemedikleri, vakit vakit yaptıkları müracaatlardan anlaşılmakta ve eğitimcilerden çekilmek isteyenler de görülmektedir. En ziyade bu sene 20 eğitimci namzedinin kursa gönderilmesi kararlaştırılmış ve seçilmiş oldukları hâlde daha tamamı gönderilememiştir. Yazılanlardan bir kısmı peşiman olarak başka işlere gittiği gibi bazıları da Akçadağ Köy Enstitüsü'ne gönderildikten sonra oradan geri gelmişlerdir. Bu isteksizliğin başlıca sebebi geçimlerinin tamamıyla sağlanamamasıdır. Bu defa teftiş maksadıyla kazalarda yapılan inceleme ve araştırmalar neticesinde Mazgirt merkez ve köylerinde deneme tarlası yapılacak mahiyette hükûmete ait verimli ve geniş ölçüde arazi bulunduğu öğrenilmiştir. Tunceli'nde böyle bir teşkilâtı vücuda getirmekle elemanların tohumluk ihtiyacı daha kısa yoldan sağlanır ve amaca daha kestirmeden varılır kanaatindeyim.

Bizzat yapılan teftiş burada sona ermiştir.

Yukarıda yazılan Çemişgezek'in 11 köy okulunda 12 öğretmenle dört yardımcı eğitimci çalışmaktadır. 13 eğitimci okulun da teftişi yapılamamıştır. 19 köyde bulunan bu eğitimci okul gezici başöğretmen Hanefi Çeçintaş tarafından bir bölge hâlinde idare edilmektedir.

Bu sene bir Çemişgezek merkezinden, bir Başvartınik nahiye merkezinden, bir de Mansavut köyünden olmak üzere üç öğretmen gezici başöğretmenlik kursuna gönderilmiştir.

9. Hozat merkezinde beş sınıflı başöğretmenli modern bir mektep vardır. Maarif memuruyla iki öğretmen silah altında, iki öğretmen vazife başında, bu sene bir vekil tayin etmek suretiyle senenin öğretimi sona erdirilmiştir.

Dervişcemal, İnciğa köylerinde bir öğretmenli, beş sınıflı okul vardır. Bunlardan İnciğa öğretmeni terhis edilir edilmez Afyon emrine verilmiş olduğundan yerinde vekil çalıştırılmıştır.

Bu kazanın Deşt nahiyesinde ve Taner köyünde birer eğitimci okul varsa da bölge teşkilâtı olmadığından beklenen randıman alınamıyordu. Bu sene bu nahiyeden daha altı eğitimci seçilerek Akçadağ Köy Enstitüsü'ne gönderilmiştir. Bu suretle ders yılı başına bir bölge kurulmuş olacaktır.

10. Nazımiye merkezinde beş sınıflı, üç öğretmenli güzel bir okul vardır. Öğretmenlerden biri silah altında, ikisi vazife başındadır. Bu kazada Hakis nahiyesinde bir de eğitimci okul vardır. Bunun etrafında beş okul daha açılarak bir bölge kurulması için namzetler kursa gönderilmiştir.

11. Kalan: Bu kaza merkezinde iki öğretmenli, beş sınıflı bir okul vardır. Başöğretmen askerde, bir öğretmeniyle bir vekil çalıştırılarak tedrisat yapılmıştır.

Bu kazanın Çihik nahiyesinde de beş sınıflı, bir öğretmenli bir mektebimiz vardır.

12. Pülümür merkezinde beş sınıflı, üç öğretmenli bir okulumuz vardır. Öğretmenlerin hepsi de şimdi vazifeleri başındalar. Bina Kızılay'ındır.

Bu kazanın Hasangazi köyünde de beş sınıflı, bir öğretmenli bir okul vardır. Öğretmeni asker edildiğinden vekil ile tedrisat yapılmıştır.

13. Elazığ Kız Enstitüsü'nün akşam sanat yatılı kısmında 50 kadrolu bir Tunceli teşekkülümüz vardır. Burada çocuklara sanat öğretildiği gibi üç sene üzerinde bir öğretim de gösterilmektedir. Bu seneye kadar mezun olanlardan müspet bir fayda görülüyordu. Teklifimiz üzerine yüksek valiliğin verdiği emre dayanarak şimdiye kadar mezunlardan rızalariyle yedi kız ile bu sene mezun olan dokuz kız ki hepsi 16 kız, Akçadağ Köy Enstitüsü'ne gönderilmiştir. Bu çocukların kız enstitüsünden öğrendikleri sanat işleriyle köy enstitüsünde önemli bir mevki alacakları şüphesizdir. Bu teşekkülümüzün daha verimli bir hâle gelmesi için 26.06.1943 tarih ve 1682/435 sayılı yazımızla yüksek vekillğe arzedilen önerge şudur:

Tunceli öğretmen kadrosundan bir ilkokul öğretmeni vererek birinci sınıfı okuttuktan sonra talebeyi ikinci sınıfa çıkararak enstitü öğretmenlerine bırakılması ve kadronun 75-80'e çıkarılmasıdır. Bu dileğimiz de kabul edildiği takdirde daha müspet neticelere varılacağına şüphe yoktur.

14. Bölgemiz olan Akçadağ Köy Enstitüsü'nde 92 talebemiz vardır. Bunlardan 20'si gelecek ders yılında mezun olacaklardır. 3803 sayılı kanunun 16. maddesi gereğince Köy Enstitüsü mezunları için okul binaları yaptırılması ciheti göz önünde bulundurularak kazalara gereken tebligat yapılmışsa da bu okullar için tatbik edilecek okul ve öğretmenevi planları

henüz gönderilemediğinden inşaata başlanamamıştır. Bu sene için valiliğimizce istenilen 20 talebeye karşılık 47 talebe namzeti gönderilmiştir (kızlar bu kadrodan hariçtir).

15. Yapı ve Onarım İşleri: Bütçe yapılırken kaza merkez okullarının tamirat faslına 2.000 lira konmuştu. Bu defa haziran sonunda yapılan munzam bütçeye 7.000 lira daha ilave edilerek tamirat karşılığı 9.000 liraya çıkarılmıştır.

Bu para ile kaza merkezlerindeki okulların iç ve dış kısımlarında tamire muhtaç olan yerlerin onarılmasıyla öteden beri eksik olan ambar, helâ ve bahçe duvarları yaptırılacaktır. Pertek merkezinde harap bir hâlde bulunan eski okul binasının onarılarak hiç olmazsa bu senelik birinci sınıf talebelerini okutabilecek bir hâle getirmeye çalışılmaktadır.

Köy okullarına yardım olarak fevkalâde bütçeye 1.000 lira konulmuştur. 5.860 lira da munzam bütçeden buna eklenerek 6.860 liraya çıkarılmıştır. Bu sene valiliğimizin Mazgirt kazasında altı öğretmenli okulun temelleri atılarak 1942 bütçesinde bulunan 500 lira bu altı köye verilmiştir.

21 okul Çemişgezek, altı Pertek, altı Hozat, dört Nazımiye, bir Ovacık, bir Pülümür tamir olmak üzere 45 köyde 4274 sayılı kanun gereğince inşaata başlanmıştır. Köyde bulunmayan çivi, cam ve sair inşaat malzemesine sarf edilmek üzere mali vaziyetleri ve ihtiyaçları nisbetince bu paradan köy sandıklarına yardım yapılacaktır.

Gerek Elazığ Kız ve Akçadağ Köy Enstitüleri'ne alınacak talebe ve öğretmenlerin kayıt kabul muamelelerinde ve gerek okulların yapı ve bütün ilköğretim işlerinde Sayın Vali Muavini Refik Noyan'ın yakından gösterdikleri alaka ve yardımlarını arzetmek de bir vazifedir.

20 sahifeden ibaret olan sene sonu raporunu yüksek vekillğe saygılarımla sunarım (bir nüshası 4. Umumi Müfettişliğe, bir nüshası da valiliğe verilmiştir).

Tunceli Maarif Müdürü
İbrahim Tuncay

PÜLÜMÜR'DEKİ TABURUN DİLEKLERİ (1943)*

Yazan: Şakir Akhun
Binbaşı

16.08.1943

Pülümür

1. Pülümür'deki Taburun Dilekleri

- 1) Kışla her bakımdan tamire muhtaçtır.
- 2) Bu tamir için bir kısım malzeme mevcut ve depo hâlinededir.
- 3) Kışla hamamsızdır. Şehir de hamamsızdır. Eratın hamâm ihtiyacı bu yüzden temin edilemiyor.
- 4) Kışlanın su tesisatı için malzeme varsa da bunlar depo hâlinededir ve kışla su tesisatsızdır.
- 5) Kışlaya fırın, mutfak, kiler ve tavla gibi müstemilatın ilavesi lâzımdır.
- 6) Kışlanın aşağı pavyonunun güney köşesi saçaktan zemine kadar zelzeleden baştan aşağıya tehlikeli bir surette çatlamıştır.

2. Subayların İstirhamları

Mukaddes partinin gazetesi Ulus'u parasız olarak her garnizona gönderilmekte olduğu hâlde, yurdun ücra köşesinde nöbet bekleyen bizim garnizonumuza gönderilmemektedir. Lütfen Askeri Posta 18020. K. naımına gönderilmesini istirham ediyorlar.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 24, Belge No: 237.

ÇEMİŞGEZEK KAZASI

GENEL DURUM RAPORU (1943)*

Yazan: Hıfzı Tüz

Çemişgezek Kaymakamı

17.08.1943

Muhterem mebusumuz

Necmeddin Sahir Silan Beyefendi'ye,

Kazamız hakkında yazılmasını emir ettiğiniz hususlara, tehiri mümkün olmayan resmi işlerin araya girmesi hasebile vaktinde cevap veremediğimden dolayı af dilerim.

Ayrıca aynı işler ve biraz da belki lüzumsuz tafsilata dalarak kıymetli zamanınızı israf etmek korkusile muhtasar yazdığımın dolayı özür dilerken, bu dileğime acele yazılmak yüzünden belki (...) cümleler ve mevzularda karışıklık yapılması ihtimaline binaen mazur görülmeğliimi ilâve etmek isterim.

Arzunuz veçhile mevzular başlıkla tefrik edilmiş ve bir mevzuda temas edilen husus icap ettikçe diğer bir mevzuda işaret edilmekle iktifa edilmiş ve arzunuya göre numaralama işi yapılmak üzere başkaca tertip yapılmamıştır.

Yalnız muhtelif vesilelerle rapor hâline getirdiğim veya bildiğim bu hususları bu şekilde toplamak ve üç sene çalıştığım muhit hatırası olarak saklamak hususuna fırsat vermiş olduğunuz için size teşekkür fırsatını kaçırmak istemem ve teşekkür ederim.

Dostça, sıkmaklığıma müsaade ederek uzatmak lütûfunda bulunduğunuz eli saygı ile sıkarken zatı alinizce mümkün görüldüğü takdirde bir ricada bulunmama da müsaadenizi rica edeceğim.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 21, Belge No: 199.

Malûm olduğu üzere üç seneyi doldurmuş olmak münasebetiyle başka ve garp vilâyetlerinden birine naklimi resmen istida etmişini.

Zonguldak mebusu akrabam bay Mehmet Emin Erişirgil yakın alaka göstererek naklime delâlet lütfûnda bulundular.

Münasip ve müsait zaman bulduğunuz takdirde alaka lütfûnuzu ve garp vilâyetlerinde mevcut münhallerden birine naklimin teminine ve bundan sonra da saygılarımın temadi ve tezahürüne müsaadelerini rica eder, kendilerine enerjik ve verimli çalışmalarda bulunacak mebusu seçmek gururile öğünen ve sevgi tezahürlerini izhar eden Çemizgezeklilerin sonsuz saygılarını ve saygılarımı sunarım efendim.

Not: Çekmiş olduğunuz telgraf makbuzile 500 kuruştan artan 453 kuruşa mukabil muhtemelen pul masrafınız da göz önüne alınarak adeden az olduğunu zannettiğim pullardan takdim edilmiştir. Anadolu Ajansı'na ve Ulus'a çekilen telgraf ücreti buradan ödenmiştir.

Kaymakam

Hıfzı Tüz

İçindekiler

1. Mülki Teşkilât	182
2. Coğrafi Durum	184
3. İklim	185
4. Nüfus İşleri	185
5. Askerlik İşleri	187
6. Asayiş ve Emniyet	187
7. Adli İşler	188
8. Sağlık İşleri	189
9. İskân, Tevzi ve Arazi İşleri	189
10. Yasak ve Boşaltılmış Mıntika	190
11. Tarihi Bilgiler	191
12. Eski Aşiretler ve Hareketleri	192
13. Halk Türküleri ve Oyunları	193
14. Eski İtiyat ve Ananeler	193
15. Maarif Durumu	193
16. Ziraat İşleri	195
17. Hayvancılık	196
18. Orman	197
19. Jeoloji ve Maden Durumu	198
20. İktisadi Kaynaklar, Hareketler ve Vaziyetler	198
21. Bölgenin Civarındaki Topraklarla İktisadi Münasebeti	199
22. İaşe İşleri	200
23. İnhisar İşleri	202
24. Mali Durum	203
25. Belediye İşleri	205
26. Yol, Köprü ve Diğer Yapılar	207
27. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri	208
28. Tapu ve Postane İşleri	208
29. Sular, Dereler, Nehirler ve Mahsulleri	209
30. Sosyal Durum	210
31. Teftiş İşleri	211
32. Halkın Yaşayış Şartları	211
33. Siyasi Temayül ve Ruhi Hâller	213
34. Halk ve Memur Münasebetleri	214
35. Halk Odası Çalışmaları	214

1. Mülki Teşkilât

Çemişgezek kazası merkezle beraber dört nahiyeye münkasımdır. Nüfus cetvelinin tetkikinden de anlaşıldığı veçhile 71 muhtarlık (köy) mevcuttur. Bazı muhtarlıklara bağlı mahalle, kom, mezra ve çiftlikler de cetvelde gösterilmiştir. Her nahiye ve muhtarlığın merkeze olan mesafesi ve köy kanununun tatbik edilip edilmediği aynı cetvelde işaret edilmiştir.

Çemişgezek’de kaza teşkilâtının bilinen tarihi 1297’dir. Daha evvelki zamana ait vesaik ve malûmat elde edilememiştir.

Bugünkü durumile bu idari taksimat ve teşkilât gerek emniyet ve asayiş ve gerekse bilhassa iktisadi bakımdan bazı noksanlıklar görülmekte ve değişiklik yapılmasına lüzum hissedilmektedir.

1. Yine adı geçen cetvelin tetkikinden anlaşılabacağı veçhile Başvartinik nahiyesinin 20 kadar köyü kaza merkezine 7-8 saatten daha uzaktadır. Bunlar iktisaden hemen tamamen Kemaliye kazasına bağlıdırlar. Hatta oralarda mukim birçok mütekaaitler maaşlarını da yakınlık itibarile Kemaliye’den almaktadır. Kemaliye’ye 2-6 saat yakınlıkta bulunan bu köylerin muhtar ve ihtiyar heyetleri, 1942 yılında Kemaliye’ye bağlanmalarını talep etmişler ve vilâyet de Dahiliye Vekâleti’nin umumi emirlerine göre gerekli hazırlığın yapılmasını muvafık görmüş ve hazırlıklar yapılmakta iken 4. U. Müfettiş General Alpdoğan’ın şimdilik kalsın emirleri üzerine muamele dosyaya kaldırılmıştır.

Kış mevsimlerinde bu nahiyeye ancak yaya olarak müşkülâtla gitmek mümkün olmaktadır.

Gerek yol gerek iktisaden Kemaliye’ye bağlı bu nahiyenin kazaya yakın birkaç köy hariç istekleri veçhile Kemaliye kazasına bağlanması muvafık olur.

2. Bu nahiyeden kazamıza bırakılacak Rabat, Hemmişe, Kızı, Hozakpur köyleri Germili nahiyesine verildiği takdirde, bu nahiyenin 13 köyü 17’ye çıkarılmış ve nahiyenin köylerle daha yakın alakası temin edilmiş olur.

3. Merkez nahiyesinin 20 köyü mevcuttur. Merkez köylerinin nahiye köyleri gibi merkezce sıkı kontrole tabi tutulamadığı maalesef bir hakikattir. Merkez nahiye müdürlüğü kabul etmedikçe, kaymakam veya jandarmanın köylerde yapacağı uzak kontrol tam semere verememektedir.

Bu bakımdan merkezden Savuk, Germisik köylerinin de daha yakın olan Germili’ye bağlanarak ikinci maddede arz olunan dört köyle beraber Germili nahiyesinin 19 köye çıkarılması, köylerin kalkınmasını yakından takip baki-

mından faydalı olur kanaatindeyim. Bu hususta henüz bir teklif ve mütalaa serd edilmemiştir.

Başkaca değişikliği icab ettirir mülki taksimat noksanlığı görülmemiştir. Nahiyeeler tam teşekküllü değildir.

A) Kazada Mevcut Mülki Teşkilât

Kaymakam tahrirat kâtibi üç nahiye müdürü ihtiyaca kâfidir.

Nüfus: Nüfus memuru, nüfus kâtibi ihtiyaca kâfidir.

Maliye: Mal müdürü, veznedar, varidat memuru, tahsil kâtibi üç tahsildar (bu dairede bir milli emlak memuruna ihtiyaç) var. 4429 sayılı kanunun tatbiki için muvakkat bir kadro verilmiş ise de ancak bu vazifeye bakmakda olduğundan, esaslı milli emlak ve tevzi arazi işleri tehire uğramaktadır.

Kazada yekûn teşkil eden ve tesbit edileceklerle bir memuru başlı başına senelerce uğraştıracak olan milli emlak işlerine bir memur kadrosu ilavesi lâzımdır. Bu mevzu bahisinde ayrıca temas edilmiştir.

Tapu: Bir memur mevcuttur. İhtiyaca kâfidir.

Emniyet: Bir komiser muavini, dört polis mevcuttur. İhtiyaca kâfidir.

Orman: Bir orman mesaha memuru vardır. İhtiyaca kâfidir.

Ziraat: Bir ziraat muallimi vardır. Aynı zamanda veteriner işlerine de bakmaktadır. Veteriner işleri için bir hayvan sağlık memuruna ihtiyaç vardır. Hayvancılık bahsinde arz edilmiştir.

Hususi muhasebe: Bir memur, varidat memuru, tahsil kâtibi, üç tahsildar ihtiyaca kâfidir.

Maarif: İki kadın, 15 erkek, 17 öğretmen, 25 eğitimci vardır. Hakikatte hâlen askerlik dolayısıyla tam kadro ile çalışmak mümkün olamamakda, vekillerle idare edilmektedir.

Sıhhat: Bir tabip, bir muayene ve tedavi evi, sıhhat memuru, bir seyyar sıhhat memuru ihtiyaca kâfidir.

İnhisar: Bir memur, bir bekçi mevcut ve ihtiyaca kâfidir.

Adliye: Bir hâkim, bir müddeiumumi, bir sorgu hâkimi, bir başkâtip, iki zabıt kâtibi, biri erkek, biri kadın iki cezaevi gardiyanı mevcut ve ihtiyaca kâfidir.

Posta, telgraf: Başvartinik nahiyesinde de bu sene telgraf idaresi vardır. Kadrosunda bir şef, iki müvezzi mevcut. Merkez kazada bir şef, bir memur, üç müvezzi, bir hat bakıcı mevcut ve ihtiyaca kâfidir.

Diyanet: Bir müftü ve kaza camilerinde müezzin ve imam mevcuttur.

Meteoroloji: Bir dördüncü sınıf istasyon memuru mevcuttur.

Belediye: Bir reis (aynı zamanda kaymakamdır), bir musahip ve kâtip, bir veznedar, bir tahsildar mevcuttur.

Diğer teşekküllerden: Çocuk Esirgeme, Türk Hava Kurumu, Kızılay ve Halk odası kurum ve şubeleri vardır.

Askeri teşkilâtın: Muayyen ve tam kadrosile jandarma bölüm komutanlığı çalışmaktadır.

Umumiyet itibarile kazada mevcut teşkilât ihtiyaca kifayet edecek kadrodadır. Arz olunduğu üzere veteriner, sağlık memuru ve bir milli emlâk memuru kadroları ilave edildiği takdirde her bakımdan kazanın kalkınmasını ve idaresini aksamadan sağlamak mümkün olur.

Kazanın teşkilâtını istiap edecek hükûmet binası yoktur. Görülen hükûmet binasında dahiliye, maliye, hususi muhasebe, tapu, jandarma oturmaktadır. Adliye, hükûmet tabibliği, posta idaresi, inhisarlar, orman, ziraat ve veteriner gibi diğer daireler de her biri ayrı ayrı icarla tutulmuş müsait binalarda oturmaktadır.

Hükûmet binası yeri, kasabanın toplu mahalline uzakça mesafede olduğundan kış ve yaz, halk ve memurlar zorluk çekmektedirler.

Kazamıza, mülki teşkilâtın toplu bulunmaları icab eden kısımlarını içine alacak bir hükûmet binasına ihtiyaç vardır.

2. Coğrafi Durum

A) Kazanın Mevkii ve Hududu

Çemişgezek 39. tul ve 39. arz dereceleri üzerindedir. Kazanın doğusunda Hozat, Pertek; doğu kuzeyinde Ovacık, batı kuzeyinde Kemaliye, batısında Arapgir, güney ve batı güneyinde Keban Elazığ vardır. Bu hudut komşularına batıda güneyinde Fırat ve Murat sularının deltasında kalarak bu sularla tabii hudut teşkil eder. Kuzey ve doğuda 2.000 rakımlı Yılan-tepe, Bozantepe, Ali Boğazı, 2.703 rakımlı Kırklar Tepesi, 3.000 rakımlı Yılan Dağı ile de komşularından tabii hudutlarla ayrılmıştır.

Dağlar: Kazanın doğu ve kuzey kısımlarında Seftil Tepesi, 2.000 rakımlı Pilavtepe, Bozantepe, 2.703 rakımlı Kırklar Tepesi, 3.000 rakımlı Yılандаğı ve daha şimalde 3.250 rakımlı Munzur silsilesi var.

Nehirler: Güneyde Murat Suyu, batıda Fırat Suyu isminde Tagar Çayı, Yılan Dağı'ndan gelen Kalaboz Deresi, Koçolu Deresi, Hazeri Deresi, Ekrek

Deresi, Oski Deresi vardır. Tagar, Eşkünü köyü yanında Murat'la birleşir. Tagar Çayı'nın uzunluğu takriben 80-90 kilometredir. Başvartinik mıntıkasında Fırat Nehri'ne dökülen Barasor Deresi vardır. Bu sulardan istifade pek azdır. Ancak birkaç köyün mahdut sahasında toprak sulamasından ve değirmen işletmesinden istifade edilmektedir.

Kaza dahilinde kayda değer göl ve bataklık yoktur.

Mıntıka dahilinde Hozat'la Çemişgezek arasında, az miktarda meşe ormanı ve muhtelif mıntıkalarda küçük baltalıklar ve fundalıklar mevcutsa da kayda değer mahiyette değildirler.

Kasabanın güney kısmı ova, kuzey kısmı dağlık sahadır. Arazi şehirden başlayarak şimale doğru gittikçe dağlık saha da artar. Teşekkülâtına göre mıntıkanın üçüncü devre zamanına ait olduğu zannolunmaktadır.

Mıntıkada kaplıcalar, madenler, maden suları gibi şeyler yoktur.

Umum kazanın yüz ölçümü 1.120 kilometre karedir. Nüfusuna nazaran kesafeti 14'ü geçer.

3. İklim

İklim itibarile Çemişgezek Orta Anadolu ikliminin aynıdır. Kazanın rakımı 1.200'dür. Başvartinik nahiyesi 1.475 dir. Dağlık kısımda kış şiddetli, ova kısmında nisbeten hafif geçer. Dağlık kısma fazla kar yağar. Yollar, hayvanla geçilemeyecek duruma gelir. Ezcümle Başvartinik ve Germili'ye hayvanla gidip gelmek mümkün olamaz. Merkez köylerine ve Vaskuvan'a kışın her zaman hayvanla gidilir. Kasabanın güneyine ve doğusuna en çok 40 santim kar yağar. Kuzey kısımda 50-70 santim ve daha fazla yağan yerler mevcuttur. Bu kısımda ekseriya fırtınalı yağdığından birikintiler çok olur.

Kasabada en soğuk gün sıfırın altında 15 derece ve en sıcak gün 35 dereceyi geçmez. Bilhassa kasabanın güney tarafından başka tarafları kapalı olduğundan nispeten kar az yağar. Ve şiddetli soğuklara, fırtınalara karşı masundur.

4. Nüfus İşleri

Kazanın kasaba ve köy itibariyle nüfuslarını gösterir cetvel bağlanmıştır.

Bu cetvelde hane adedi, köyün bağlılık itibariyle nahiyesi, köye bağlı mahalle ve mezralar, köyde köy kanunu tatbik edilip edilmediği ve inemnu ve boşaltılmış bölgede ve meskûn olup olmadığı, köylerin ve nahiyelerin kazaya ve nahiyyeye uzaklıkları işaret edilmişti.

Nüfus cetvelinin tanziminde kayıtlar esas alınmıştır. Ayrıca icmalde nahiye itibarıyla yekûnlerin sayımla mukayeseleri yapılmıştır. Her köyün sayıma göre kaydının çıkartılması, sayımda bir köyün birkaç mahalleye tefriki veya birkaç köyün bir memurla saydırılması sebepleriyle karışık yazılmasından ve henüz tefrikleri yapılmamış olduğu gösterilememiş, yalnız nahiye yekûnleri yazılmakla iktifa edilmiştir.

Kaza nüfus istatistikinin de tetkikinden anlaşıldığı veçhile, hâlen mevcut nüfusla mukayyit nüfus arasında çok fark vardır. Bu fark, garba nakledilip henüz nakil muameleleri ikmal edilemeyen ve hareketi askeriye sırasında gayip olanların tesbit ve kayıtları terkin edilemeyenlerin kayden sağ görünmelerinden ileri gelmektedir.

Bu hususun tasfiyesi için mütemadiyen çalışılmakta ve muhtarlar celp edilerek yoklamalar karşılaştırılarak meydana çıkarılanlar, kanuni yollarla kazamız kuvvesinden düşülmektedir.

Hakiki durumun tesbiti için yeni bir nüfus tahririnin yapılmasını üç senelik tecrübelerimiz göstermiştir.

Bilhassa garba nakil edilirken nüfus tesbiti esasına itina edilmemiş olması ve harekâtta gayip olan ve ölenlerin tesbit imkânının bulunmamış olması bunu mecburi kılmaktadır.

Sayım ile kayıt arasındaki farkın birisi de bilhassa Germili ve Başvartinik erkek nüfusunun % 50'sinin taşrada bulunmuş olmasından ileri gelmektedir. Son mebus seçiminde tesbit edilen nüfus 14.000'ni ancak geçmiştir. Bu vaziyetler kaza nüfusunun eksildiğine delalet etmektedir. Çünkü yıllık 700'den fazla doğuma mukabil 400 kadar ölüm olmakta ve her sene hakiki nüfus 300 kadar artmaktadır. Fakat diğer nüfus hareketleri nakil haneler, gizli doğum ve ölümler de hesaba katılırsa 1942 yılında artan nüfus kayda nazaran 370'i bulmuştur. Bir sene zarfında 167 evlenme ve 10 boşanma vakası tesbit edilmiştir.

Kazada (...) bakımından hususiyet arzeden bir nokta görülmemiştir.

Kazada mukayyit, iki Musevi, 16 Ermeni, 18 Kıpti vardır. Bunlardan kazada mevcut olanlar iki Musevi kadın, Türk'le evlenmiş iki Ermeni kadın ve onsekiz Kıpti'dir. Kıptiler köylerde meskûndur. Diğerleri kazada mevcut değildirler. Kürt tabir edilen Dağ Türklerinden kaza mıntıkasında hariçten gelmek suretile köylerde yerleşenler varsa da toplu hâlde değildirler. Bunlar çobanlık, yarıcılık gibi işlerle uğraşırlar. Müstakil Kürtçe konuşan köyler Vaskuvan nahiyesinin Sinsor, Doğan, Nornik, Komer ve Derderiç köyleridir. Bunların bir kısmı Alevi, bir kısmı Sünnidirler.

	Sayıma göre			Kayda göre		
	Kadın	Erkek	Yekûn	Kadın	Erkek	Yekûn
Şehir nüfusu	948	1.142	2.090	1.290	1.178	2.468
Merkez nahiye köyleri	1.457	1.538	2.995	1.846	1.968	3.814
Başvartinik nahiyesi	2.516	3.717	6.233	4.448	3.918	8.356
Germili nahiyesi köy	978	1.137	2.115	1.387	1.202	2.589
Vaskuvan nahiyesi köy	1.060	954	2.014	1.321	1.222	2.543
Umumi yekûn	6.959	8.488	15.447	10.292	9.388	19.770

5. Askerlik İşleri

Kazanın askerlik işleri muntazam ve yolunda gitmektedir. Mülki ve askeri teşekküllerin iyi anlaşması ve işlerin yerinde yapılması sayesinde mıntıkamızda ne yoklamalarda ne celb ve sevklerde gecikme olmamıştır.

Yoklama kaçığı bakaya ve saklıların elde edilmesinde fevkalâde hassasiyet gösterilmektedir.

Askerlik şubesinden alınan bu kabil şahısların isimleri, emniyet ve jandarmaca sıkı bir surette takip edilmekte ve elde edilenler şubeye sevk ve teslim edilerek muameleleri yaptırılmaktadır.

Kaza mıntıkasında yoklama kaçığı ve bakayaların ekserisini kaza mıntıkası haricinde bulunanlar teşkil etmektedir ki bunların adresleri tesbit edilerek mütemadiyen takip edilmektedir. Kaza sakinleri arasında bir tek yoklama kaçığı bakaya ve ademi icabet bırakılmamıştır.

Seferberlik hazırlıkları da, kaymakamlık şube ve jandarma ile birlikte yapılarak emre amade bir hâle getirilmiştir.

6. Asayiş ve Emniyet

Kazanın emniyet ve asayiş normalin fevkindedir. 1942 yılı içinde olan vukuat şunlardır: Bir suda boğulma, dört yangın, sekiz sirkat, sekiz şahıslara karışına, 14 Milli Korunma Kanunu'na muhalefet, bir hükûmet emirlerine muhalefet ki ceman 36 suç işlenmiştir. Bunlardan, kasden yapıldığı anlaşılan bir yangın suçundan başka diğer 35 suç faili olan 57 kişi yakalanarak evraklarile birlikte adliyeye teslim edilmişlerdir.

Kaza asayişinin bu normal durumunun neticesi olarak, günlerce hapishane kapısı kilitli ve kapalı kalmakta ve zaman zaman bu hâl tekrerrür etmektedir.

Kaza emniyet ve asayişini temine medar teşkilât meyanında polis ve jandarmadan başka 75 kır ve köy bekçileri de bulunmaktadır. Bunların hepsinin silahı ve mermileri mevcut ve daimi murakabe altındadır. Bunların elbiselerinin teminine çalışılmaktadır.

Kazanın üç nahiyesine ve ayrıca iki köyüne telefon irtibatı vardır. Bundan başka Pülümür hariç bütün Tunceli kazalarile ve Elazığ vasıtasile de civar Elazığ ve Erzincan kazalarile telefon muhaberemiz vardır. Ayrıca Hozat ve Aşutka nahiyesi vasıtasile Arapkir'le hususi telefon irtibatımız mevcuttur.

7. Adli İşler

Kaza adliye teşkilâtı münferit hâkimliktir. Bütün mahkemelere bakan bir hâkim vardır. Bir müddei umumi, bir sorgu hâkimi, bir başkâtip, iki zabıt kâtibi, bir mübaşir, iki gardiyandan adliye kadrosunu teşkil eder.

Adli işler normal olarak yürümektedir. Esas itibarile iş az olduğundan yetiştirememelik varit değildir.

1943 yılında mahkemenin gördüğü işlere ait malûmat şu rakamlarla tebarüz ettirilebilir:

Mahkeme	1942'den devir	1943'de gelen	Yekûn	1943'de çıkan	Elde mevcut
Asliye ceza	8	13	21	16	5
Sulh ceza	22	28	50	41	9
Asliye hukuk	23	72	95	77	18
Sulh hukuk	37	66	103	63	40
C.M.U.	-	55	55	55	-
Sorgu hâkimliği	16	3	19	9	10
İcra	24	20	44	19	25
Yekûn	130	257	397	280	107

Hapishane vaziyetine gelince: 1942 yılında ve 1943 yılına devreden durum şöyledir:

Hapishaneye 1942 yılında 12 mevkuf ve 53 mahkûm girmiş ve çıkmış, 1943 yılına iki mevkuf, dört mahkûm devretmiştir.

1943 yılında devredilenlerle beraber bir mevkuf, sekiz mahkûm mevcudundan hâlen iki mahkûm bulunmaktadır.

Mevkuf ve mahkûmların % 20 kadarı kadındır.

Suç istatistiğinin ve mahkeme kayıtlarının tetkikinden de anlaşılacağı veçhile davaların ekserisini hukuk teşkil etmektedir.

8. Sağlık İşleri

Kazanın umumiyet itibariyle sağlık durumu iyidir. 1942 yılı içinde bir difteri, iki kızamık, altmışbir kabakulak, dört akciğer veremi tesbit edilmiştir. Bunlardan başka dispanserde 1.726 hasta muayene edilmiş ve bunlardan fakir olanlara 1.326 gram kinin tevzi edilmiştir. Bugün kazada müracaat eden 426 sıtmalî tesbit edilmiştir. Kaza mıntıkasında frengili hasta çok azdır. Altı frengili mevcut olup tedavilerine devam edilmektedir.

Bu yıl bütün kazada çiçek aşısı yapılmıştır. Yapılan kontrolde aşılarından % 30'unun tutmadığı görülmüş ve tetkikat neticesinde bunun aşılardan bozuk olmasından ve kısmen de aşılanaanların itina etmemesinden ileri geldiği anlaşılmıştır.

Başvartinik nahiyesinin aşı esnasında, taşra kazalarında bulunan bir hamil tarafından Halmüğe köyüne çiçek hastalığı girmiş ve 26 kişiye sirayet ettiği görüldünce tekrar o köy ve civar köylerde aşı tatbik edilmiş ve bugün mıntıkada kontrol ve aşılamaya hâlâ devam edilmektedir.

Merkez nahiyesinin bir köyünde bir tifo vakası görülmüş ve köyde gerekli tedbir alınmakla beraber bütün köylüye aşı tatbik edilmiştir. Ölüm vukuatı yoktur. Çiçekten üç ölüm vakası olmuştur. Başka sari hastalık görülememiş, tıfıs ile mücadele için kaza hıfzıssıhha meclis kararı var ki gereğince temizlendirmelere devam edilmektedir. Ayrıca kasabada Belediyece hamam önüne koydurulan bir buğu sandığı ile mücadele hazırlıkları yapılmış ve lüzum görülen şahısların eşyaları buğu sandığında, kendileri hamamda temizlendirilmektedir.

9. İskân, Tevzi ve Arazi İşleri

Kazamıza hariçten göçmen gelmiş değildir. Ancak kaza mıntıkasından, isyanla alakadar olanlardan garp vilâyetlerine vekiller heyeti kararıle nakdedilenler mevcuttur. Bunların mikdarları vilâyetçe malûmdur.

Kazamızda hazineye ait boşaltılmış mıntıka haricinde 600 hektardan fazla arazi mevcuttur. Ayrıca boşaltılmış mıntıkada hazineye ait 570 hektar ara-

zi mevcuttur. 3667 sayılı kanuna göre topraksız çiftçiye, iskân kanununa ekli cetvel mucibince tevzi edilecektir. Boşaltılmış mıntika tevzie dahil değildir.

Tevzi usulüne göre: Topraksız olarak müracaat eden 4.000 nüfuslu 780'den fazla aile mevcuttur. Bunlara, tevzi işle meşgûl olacak heyetin daimi memuru olması ve esas vazifelerinden ayrılarak iş yapmalarına her zaman imkân bulunamadığından tevzie devam edilememektedir. Şimdiye kadar ve 1940 yılında 46 aileye 222 nüfus için 257 hektar dokuzar arazi tevzi edilmiştir. Ve arz edilen memur kadrosu ve ayrıca sıhhat vekâletinden bu iş için harcırah tediye emri gönderilmediğinden tehire uğramıştır.

Sıhhat Vekâleti memurlara, tevzi işini ikmal ve tapuya rapt edildiği bir cetvelle bildirildikten sonra harcırah göndermektedir ki üç memurun peşin hayvan kirası verip günlerce dolaşması ve bilahare harcırahını almak için günlerce beklemek zorunda kalması sebepleriyle avans verilmeden veya dönüşte hemen alacağı temin edilemediğinden köylere gönderilememektedir.

Bu önemli işin ikmali için evvel emirde milli emlak memurluğu kadrosu ile bir memur istihdamına müsaade edilmesi ve harcırahların da tahakkuk ettikçe tediye edilmek üzere evvelden tediye emirlerinin gönderilmesi lâzımdır.

Garba nakledilenlerin hemen tamamının boşaltılmış mıntıkada olanlar hariç, arazileri Tasfiye Kanunu'na göre satış suretiyle tasfiye edilmiş ve namalarına emanete alınmıştır.

İstihkak sahipleri müracaat adip evrakını tekemmül ettirdikçe tediye edilmekte veya bulundukları mahallere tediye için gönderilmektedir.

Garba nakil edilenlerin tapusuz arazileri vilâyetin emirlerine göre hazineye intikal ettirilmek icab ediyorsa da, görülen müşkülle vilâyetle konuşulmuş ve vekâletle muhaberede olduğu cihetle bu kısım arazinin tasfiye işi noksan kalmıştır.

10. Yasak ve Boşaltılmış Mıntıka

Kazamızda da boşaltılmış ve yasak bölgeler mevcuttur. Vekiller heyeti kararıyla çizilen bu hudut içinde kalan kazamız köylerini ve nüfuslarını ve hane adetlerini gösterir cetvel nüfus ve köy cetvelinde işaret edilmiştir.

Bu köylerin nüfusları kayden mevcut ise de nüfus bahsinde de arz edildiği veçhile kısmen harekâtta kaybolmuş, kısmen garba nakledilmiş ve izleri bulunamamış olduğundan tamamen tasfiye imkânı bulunamamıştır.

Boşaltılmış mıntika köyleri, kazanın hemen en verimli toprağa malik sulu meyvesi ve otlı mıntıkalarıdır.

Kasaba sakinlerinin, o köyler meskûn iken dahi satın almak suretile istifade ettikleri bu köylerden bugün istifade mümkün olamamıştır. Asayiş bakımından şimdi hiçbir mahzur kalmayan bu köylerden kasaba halkının istifadelendirilmesi, gerek hayvancılık ve gerek ziraat bakımından en büyük yardımı yapacaktır.

Birkaç seneden beri bu mıntıka otları ve yurtları satılmakta iken, bu sene vilâyet satışa müsaade etmemiştir. Bu yüzden halk bilhassa ot bakımından çok müşkülât çekmiş ve kışın da çekecektir. Ayrıca hazine belki en az 1.000 lira zarar etmiştir.

Yine boşaltılmış mıntıka dahilinde kasaba halkının tapulu tarlaları mevcuttur. Belediye hududu dahilinde bulunan bu kısmın boşaltılmış bölgelikten çıkarılması halkın ve mülk sahiplerinin mera, otlak, mezruat ve meyvecilik bakımından büyük istifadesini temin etmiş olacaktır. Memnuniyetsizliğin devamı her zaman halkın hükûmet emirlerine ve yasaklarına itaat etmemek suçile mahkemeye verilmesine sebep olmaktadır. Ekseriya zaruret hâlinde kalan halk bu bölgelere kaçak girerek ot ve meyve toplamaya ceza tahdidine rağmen teşebbüs etmektedirler.

Bu mıntıkanın hâli kalması, mebzul içinde barınan ot çekirgelerinin çoğalmasına sebep olmaktadır. Bu sene ot çekirgesi birçok civar köy tarlalarına, bilhassa darılara zarar ikâ etmiştir.

11. Tarihi Bilgiler

Kazanın tarihi hakkında elde edilmiş eser ve vesika yoktur. Ancak, Tagar Çayı'nın batısında çaydan 200 metre kadar yüksekte 20-30 odalı mağaralar mevcuttur. "İn delikleri" tabir edilen bu mağaralar, koridorlar, muntazam odalar ve havuzlarla eski bir devrin eseri ve toplu bir yaşam merkezi olduğunu gösterir. Yine bu mağaraların ve Tagar Çayı'nın doğusunda hâlen Kale Mahallesi adı verilen mahallede eski bir kale izi ve duvarları olduğu görülmektedir. Bu mahallede Kale Camii (Yelmaniye Camii) adı verilen bir cami (inşa tarihi belli değil) ve üzerinde "Yelman ibni Keygubat fi Eyyami Tiymurhan 673 rumi" yazılı ve Yelmaniye Camii adı verilen bir cami ve Teke Mahallesi'nde "Şih Hasan Türbesi" adı verilen yerde kervansaray, hamam, kale izleri ve Ulukale köyünde türbe ve hamam eser ve izleri mevcuttur. Muhtelif zamanlarda ve yerlerde üzerinde "darp Çemişgezek" yazılı altın gümüş ve bakırdan yapılmış paralara tesadüf edilir.

Bazı mezarlık taşlarının koç başlarına ve heykellerine tesadüf edilmektedir.

Bu eser ve delillere göre Çemişgezek, Selçukilerin Anadolu'da hüküm sürdüğü devirlerde bir hükûmet merkezi olduğu kanaatini vermektedir. Söylenişine göre Çemişgezek hâlen bulunduğu yerden 3 kilometre güney ve 1 kilometre doğuya ve 2 kilometre kuzeye doğru evlerle mestur imiş. O zaman şehrin 20.000 hane kadar olduğu söylenmektedir.

Çemişgezek adının nereden geldiği malum değildir. Yalnız bu mıntıkada çok bol olan dut meyvesinin yarı kurumuşuna “Çemiş” (Çemiş) denilmektedir ki gezmek masdarından gelen gezekle mürekkep bir isim olduğu fikri de varit görülmektedir.

Son tarihe ve kasabalara kadar, mıntıkada Rumlar ve Ermeniler mevcut imiş. Hâlen bu isimlerle anılan köyleri ve kilise harabeleri mevcuttur.

Çemişgezek'in ilk kaza olarak mevkiini 1297'de biliyoruz. Ondan evvel eyalet merkezi olan Keban kazasına, sonra da Dersim sancağına bağlı imiş. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Çemişgezek'i sancak olarak kayıt etmektedir.

12. Eski Aşiretler ve Hareketleri

Kaza mıntıkasında aşiret yoktur. Mıntıkanın bugünkü sakinleri eski sakinleridir. Bilinen tarihten beri sonradan kazaya gelerek yerleşmiş ve kaza mıntıkasında göç etmiş aşiret yoktur.

Yalnız kazanın Vaskuvan nahiyesine bağlı Sinsor, Doğan, Nornik, Komer gibi köylerin sakinleri, mıntıkanın aşiretlerini teşkil ederlerse de buna umumi manada aşiret denilemez. Muayyen köyleri, tarlaları, bağları olan bu köylerin bulunduğu muhit yazın çok sıcaktır. Kazanın en çok davar besleyen köyleri de bunlardır. Bunlar öteden beri ilkbaharda havalar ısınmaya başlar başlamaz köylerinden ayrılırlar. Ve mıntıka haricine Kemaliye, Kemah, Ovacık kazalarındaki yüksek yaylalara göçerler. Köyleriyle alaka ve irtibatlarını daimi surette muhafaza ederler. Bunlara “Şavaklı”lar denilir. Şavaklı tabiri göç manasına gelmektedir. Bunlar ekseriyetle Alevi ve Kürtçe konuşurlar. Bunlardan başka, çok davar besledikleri için yaylalara göçmek mecburiyetinde kalan merkez nahiyyeye bağlı bir köy daha vardır ki bunlara o tabir verilememektedir. Şavaklıların kısmı azamisi Pertek kazası köylerinde mukimdir.

Pertek'de, Şavak adında bir nahiye vardır ki pek muhtemel olarak çok eskiden gelip bu müsbet mıntıkaya yerleşmiş bir aşiret koludur.

Bunlar her zaman hükûmete sadık kalmışlardır. Tunceli'nin karışık zamanlarında da bunlar göçebe hayatlarına devam ederler. Ve gidiş gelişlerin-

de otlak satın alanlara veya o zamanın Kürt beylerine para vermek suretile işlerini yürütürlermiş.

Bugün de bunlardan ve göçebe hayatını sağlayacak katırlarından nakliye hususunda her zaman itaatle istifade mümkün olmuştur. Vergilerini almak hususunda müşkülât çekilmemektedir.

13. Halk Türküleri ve Oyunları

Kaza mıntıkasında mahalli ve milli oyun olarak, davul temposile oynanan toplu ve münferit oyunlar vardır. Bunlardan birisi “Üçayak” tabir edilen üç kişiden fazla şahıslarla birlikde oynanan bir oyundur. Bundan başka yine birkaç kişi ile oynanan “Bar” tabir ettikleri diğer bir oyun vardır.

Şekil itibarile birbirine benzeyen bu oyunlar tempo ve figürlerle birbirinden tefrik edilir.

Bunlardan başka iki kişi ile oynanan “Kol Oyunu” tabir edilen bir oyun vardır ki yine davul temposuna uyarak karşılıklı oynatılır.

Cirit ve güreşler büyük düğünlerde ancak oynanmaktadır.

Diğer oyunlar bayram ve düğünlerin ilk canlı hareketi olarak kendisini gösterir.

Kayda değer mahalli türküleri yoktur. Umumiyet itibarile Harput ağzı denilen Elazığ ve bölgesi türküleri söylenir.

14. Eski İtiyat ve Ananeler

Çemişgezek muhitinde eski itiyat ve ananelerden kayda değer şunlar görülmüştür:

Kirve: Sünnet olan çocuğu sünnet olurken kucağında tutan şahıs ve ailesi, sünnet olan çocuğun ailesile “kirve” olurlar. Kirvelik akrabalık derecesinde tesis edilmiş yeni bir dostluktur. Mütekabil hediyeler, yardımlar ve sıkı dostluğun icabı şeklinde hareket ve muameleler kirveliliğin tezahürlerindendir.

Eski itiyatları ve ananeleri olarak düğünlerde cihaz teşhir ve tesbiti vardır. Nikâhtan evvel gönderilen cihaz, yakınlarından birkaç şahit huzurle erkekler tarafından açılıp teker teker tetkik ve kıymet takdir edildikten sonra tesbit edilmektedir.

Düğünlerde resmi nikâhtan sonra dini nikâh da yapanlar vardır.

15. Maarif Durumu

Kazada maarif durumu iyidir. Ve Tunceli vilâyeti dahilinde çok farklı olarak birinci dereceyi alır. Tunceli dahilinde 63 okulun 33’ü Çemişgezek’tedir.

Maarif bakımından yapılan 1941 istatistiğine göre:

Kazada 2.841 hanede 7.920 kadın ve 6.915 erkek olmak üzere 14.835 nüfus tesbit edilmiştir. Bunlardan 7-16 yaş arasında 1.518 kız ve 2.010 erkek olmak üzere 3.528 okuma çağında nüfus bulunmaktadır.

16 yaşından yukarı okuma yazma bilenlerin mevcudu 117 kadın, 971 erkek olmak üzere 1.088 dir.

1942-1943 ders yılında öğretmenli okul adedi 12 ve eğitimli okul adedi 12 idi. Bütçede öğretmen kadrosu 17 öğretmen, 25 eğitmenidir.

Öğretmen ve eğitimlilerden bir kısmı askerde olduğundan, hariçten alınan vekil öğretmenlerle idare edilmiş ve okulların tamamen faaliyetine devam olunmuştur.

1942-1943 yılında okullara devam edenler; 334 kız, 461 erkek ki 795 öğrenci öğretmenli okullara, 141 kız, 330 erkek ki 471 öğrenci eğitimli okullara devam etmiş ve ceman 1943 yılında okullara devam eden 1.266 öğrenci olmuştur.

Okullara devamsız çok değildir. 4274 sayılı kanuna göre bu husus sık sık takip edilmektedir. Öğretmenli okullarımızın binaları birisi hariç, bugünkü ihtiyacı karşılayacak durumdadır. Eski olan Kızı köyü binası, bu yıl yeniden yapılacaktır. Aşağı Barasor köyünde de bu yıl yeniden bir okul yaptırılacaktır.

Eğitmenli okul binalarının 18'inin, bu yıl yeniden plana göre birer okul binası yaptırılacaktır. Köylerde gerekli hazırlıklar yaptırılmış ve bina yerleri hazırlattırılmış ve kazıklar çakılmıştır.

Bunlardan başka 1942-1943 yılında öğretmenli ve eğitimli okullarda 30 ulus dershanesi açılmış, A dershanesinde 219 kadın, 225 erkek ve B dershanesinde 47 kadın okutturulmuştur. Her sene bu nisbette ulus dershanelerine devam temin edilmektedir.

Bu sene yapılacak yeni okul binaları için Vilâyet Hususi İdare Bütçesi'nden yardım yapılması mukarrer ve şimdiden 900 lira gönderilmiştir. Ancak yardım miktarlarının mümkün olduğu kadar fazla olması, işin süratle ikmal ve binanın istenildiği şekilde olmasının temini bakımından çok faydalı olacaktır. Aksi takdirde yetişilemeyen köylerde toprak damla kapamak mecburiyeti hasıl olacaktır.

Mıntika ilkokullarından çıkan öğrencilerin kati tesbit tayin imkânı bulunmamakla beraber memnun edici bir kısmı, taşrada orta yüksek okullara devam etmektedirler. Civar kazalardan Arapkir, Elazığ, Malatya, Ankara,

İstanbul ve Diyarbakır gibi mektepli mahallerde ve hemen her şubede müteaddit talebeler mevcuttur. Ancak okuyanların memleketlerine dönmedikleri ve taşralarda iş ve memuriyet hayatına atılarak çalıştıkları görülmektedir. Okuma hevesi ve taşralarda iş ve memuriyetle gezmeleri, muhitin müsait ve verimli olmamasından gelmektedir.

16. Ziraat İşleri

1942 yılı ziraat istatistiklerine göre istihşâl: Toplu olarak 700 buğday, 334 arpa, 31 börülce, 19 çavdar, 75 darı, 4 fasulye, 5 fık, 1 kaplıca, 1 mahlut, 6 mercimek, 1 mısır, 17 nohut, 30 patates, 1 sarmısak, 20 ton soğan istihşâl edilmiştir.

Bu seneki ekiliş tahminine göre istihşâlin 565 ton buğday, 226 ton arpa olacağı tahmin edilmişse de, bu miktarın iâşe bahsinde de arz edildiği sebeple noksan tahmin ettirildiği muhakkaktır. Hakiki miktarı istihşâl tesbiti değildir.

Kazanın 35 köyünde arıcılık mevcuttur. Kovanların mevcudu 1.800 ve senevi 9 ton bal, 1.200 kilo balmumu istihşâl olunmaktadır.

Kaza mıntıkasında yine ziraat istatistiklerine göre 10 hektar bostanlık, 100 hektar bağ, 300 hektar meyve bahçeleri vardır. Aynı istatistiğe nazaran 10.000 kümes hayvanı mevcuttur. Senevi 30 binden fazla yumurta alınmaktadır.

Kaza mıntıkasında çift hayvanı olarak yalnız öküz çalıştırılmakta olup, 1943 tesbitine göre kullanılan öküz 2.402 adettir. Ekiliş karasabanla yapılmaktadır. Harmanlar keza düğenlerle oldurulmakta ve ekseriyetle harman makinelerinde tefrik edilmektedir. Ekincilere pulluk verilmişse de istifade edilememektedir. Sebebi, hayvanların kuvvetsiz olmasındandır. Kazada 1937 tahririne nazaran 12.954 hektar arazi tesbit edilmiştir. Bunun 1.085 hektarı sulu olarak tahmin ve tesbit edilmiştir.

Kaza mıntıkasında toplu ziraat ve toplu arazi yoktur. 25 hektardan fazla toplu arazi sahibi dokuz kişi mevcut olup tamamının arazileri mecmuu 615 hektardır. Kazada meyvecilik kasaba ve dağ mıntıkasında mevcuttur. Yemişleri elma, armut, bedem, ceviz, kayısı, dut, erik gibi meyvelerdir. Mıntıkada bilhassa kasabada ve Germili, Başvartinik nahiyelerinin bazı köylerinde fıstık ağacı mevcuttur.

Kaza mıntıkasında bol miktarda dut ağacı olmasına rağmen yalnız merkez nahiyesinin Savuk köyünde ipekböceği beslenmekte ve her sene bu köye, bu mahsulden yüzlerce lira girmektedir.

Kazada çeltik ekimine bu sene bir köyde müsaade edilmiştir. Mikdarları 100 kilo kadar, yine kazanın ova köylerinde ve zati ihtiyaçları için pamuk ekilmektedir. Tesbit işi henüz bitmediğinden rakam vermek kabil olmamıştır. Kazada mezruata bu seneye kadar kımıl tabir edilen haşere arız olmakta idi. Geçen sene çekirge de zuhur etmiş ve ayrıca lop tabir edilen hastalık arız olmuştu.

Geçen sene bunlarla yapılan mücadele neticesinde bu sene görülmemiştir. Bu sene ot çekirgesi tabir edilen yerli çekirgeler görülmüşse de çok zarar yapmamış, meyvelerde hastalık görülmemiş ve yoktur.

17. Hayvancılık

Kazada 1943 hayvan sayımına göre tesbit edilen hayvanlar şunlardır:

	<u>Erkek</u>	<u>Dişi</u>	
Koyun	1.267	15.311	
Kıl Keçi	1.016	15.660	
At	87	408	
Katır	806	-	
Eşek	655	719	
Sığır	3.893	3.462	
Manda	<u>2</u>	<u>-</u>	
	7.726	35.560	43.286 kadar umum yekûn

Kazanın hayvan miktarı yukarıya çıkarılmıştır. Tetkikinden anlaşılacağı veçhile kazada hayvancılık oldukça üzerinde durulması icab edecek bir yekûn almıştır. Adet itibarile mühim yekûn tutan hayvanlar keyfiyet itibariyle çok ıslaha muhtaçtır. Vilâyet hususi idare bütçesinden mübayaa edilen boğalardan 1939 ve 1941 yıllarında dokuz boğa verilmiştir. Muhtelif köylere verilen boğalardan beşi ölmüş ve hâlen dört boğa kalmıştır. Bunlardan istenildiği şekilde istifade mümkün olamamaktadır. Bu yıl hayvanlarda uyuz ve şarbon görülmüşse de önleyici tedbirler alınmış ve % 3 telafatla hastalık söndürülmüştür. Geçen sene kış mevsiminde açlıktan ölüm olmuşsa da bu sene kışın hafif geçmesi ve halkın yazdan daha ihtiyatlı davranması hasebile gıdasızlıktan ölüm olmamıştır.

Kazada toplu koyun, Vaskuvan nahiyesinde Sinsor, Komer, Doğan, Nornik gibi göçebe köyleri tarafından beslenir. Bunlar her yaz mevsiminde

sıcaklar başlamadan aileleriyle köylerinden ayrılarak ve hayvanlarını otlatarak muayyen yollardan Ovacık, Kemaliye, Kemah kazaları yaylalarına göçerler ve kışdan evvel teşrinlerden dönerler.

Diğer halk, beslediği hayvanları köylerinde çobanlar marifetile otlatırlar. Kazada veteriner yoktur. Bu sene gönderilmiş bulunan ziraat muallimi veteriner işlerine de bakmaktadır. Kazamız için bir hayvan sağlık memuruna ihtiyaç vardır.

Kazanın nakil vasıtalarını teşkil eden katırlara fazla ehemmiyet verilmektedir. Muhitin dağlık ve taşlık olması da bunu zaruri kıldığından, kazanın istifade edebileceği şekilde vilâyet veya kazalarında aygır merkeplere ihtiyaç vardır. Bu husus, vilâyetçe de düşünülerek mübayaası beş senelik mesai programına alınmıştır.

18. Orman

Kazada Hadişar Ormanları adı verilen Hozat civarında 1.000 hektar kadarlık bir meşe ormanı mevcuttur. Bunlardan başka memnu mıntika dahilinde ormanlar mevcutsa da henüz tesbit edilmemiş ve durum icabı istifade imkânı elde edilmemiştir.

Mevcut meşe ormanlarından, Orman Kanunu'na göre ancak 5 kilometre yakında olan birkaç köy istifade etmektedir. Kasaba, nüfusunun gerek 2.000'den fazla olması ve gerekse mesafe itibarile daha uzakda bulunduğundan ormandan istifade edememektedir. Ancak kasaba halkının ihtiyacı kısmen odun alan köylerin satışlarından temin olunmaktadır. Bu kanuni takibat, kaza halkının müşkül durumunu önlemeye mani olmakda ve halkı ister istemez kaçakçılığa sevk etmektedir. Bu hâl yetişmeye müsait fundalık ve koruların imhasına da sebebiyet vermektedir. 1941 yılından beri bu bulıran devam etmekte ve yakacak hususunda kasaba halkı hayvan gübrelerinden istifade etmekte, kuruyan bazı meyve ağaçlarını, budanan söğüt ve kavak dallarını, sel birikintilerini toplamak suretile kışlık odunlarını biriktirmektedirler. Bilhassa boşaltılmış bölgeden kaçakçılık yapmaya teşebbüs etmektedirler.

Kazada orman kurumu yoktur. Bir mesaha memuru, orman işlerini tedvir etmektedir. Orman kaçakçılığına, bu memurla beraber halka mani olmaya çalışılmaktadır. 1942 yılında bu şekilde 65 hayvan yakalanmış ve mahkemeye verilmiştir. Fakat kesilen ağaçlar orman mahsulatı olduğu hâlde orman olarak tesbit edilen sahadan kesilmediğinden veya kesilen yerin usulüne göre tesbit ve tevsike ehemmiyet verilmediğinden ekseriya beraat etmektedirler.

Kazada Orman Kanunu'na göre, her köy belediyesinin orman yetiştirilmesi mecburi olduğundan, bütün köylerde bu mecburiyeti yerine getirmek istemiş isek de gerek elverişli arazi bulamamak ve gerekse mali kudretlerinin müsaitsizliği dolayısıyla tatbik edilmemiştir. Ancak bu sene belediye bütçesine, bu iş için tahsisat koydurulmuş ve hazineye intikal etmesi lâzım gelen bir şahsın arazisinin, belediyeye devir ve temlik suretile orman yetiştirilmesine çalışılacaktır.

19. Jeoloji ve Maden Durumu

Kazanın jeolojik durumu tesbit edilmiş değildir. Daha doğrusu elde mevcut vesai yoktur.

Kazanın güney kısmı ovalıktır. Kuzey kısımları ihtiyar dağlarla mesturdur. Kasabanın kurulduğu yerde batı tarafları tamamen kapalıdır. Şimale doğru bu arızalı dağlar ve kayalar temadi eder.

Mevcut şekil ve fosillere göre 3. devre teşekkülüne ait olduğu tahmin olunmaktadır. Bu sene gelen bir coğrafya asistanının bildirişine göre rüsubi ve orta devir teşekkülü olduğu anlaşılmıştır.

Mıntıkada maden suyu yoktur. Yalnız bir mıntıkada mahdud sahada kömür (liniyit) madenine tesadüf edilmiştir.

Kazada maden arama işi yapılmamıştır. Bu bakımdan durum hakkında kati ve ihtimalat üzerine mutalaa serdine imkân görülmemiştir.

20. İktisadi Kaynaklar, Hareketler ve Vaziyetler

Kaza, iktisaden geridir. İktisaden kalkınmayı sağlayacak hemen hiçbir hareket ve faaliyet yoktur. Kasabada yedi manifaturacı, iki bakkal, üç kunduracı, üç yemenici, üç demirci, iki marangoz, üç berber, iki kalaycı, üç kahveci, iki nalband, iki fırın (birisı kapalı), iki terzi ve iki hamam vardır.

Bütün kaza mıntıkasında daimi olarak işleyen ikisi kasabada onaltı değirmen mevcuttur. Ve ayrıca senenin muayyen zamanlarında işleyen yirmialtı değirmen vardır.

Kaza mıntıkasında altısı Başvartinik'de ve dokuzu kasabada İktisat Vekâleti'nin numunesine uygun 15 yeni tip tezgâh ve 350 kadar da kuyu tezgâhı vardır. Bunlardan dokuz tezgâh ticaret maksadile faaliyettedir. Diğerleri zati ihtiyaçları için muayyen zamanlarda faaliyette bulunurlar.

İktisaden halkı kalkındıracak yegâne vasıta kazamız için dokumacılıktır. Bu hususta lâzım gelen bütün teşvikler yapılmakta, kolaylıklar gösterilmekte-

dir. İki sene evvel kazada yeni tip tezgâhlardan yalnız iki tanesi faaliyetde idi. Bugün yukarda arz olunduğu şekilde artmıştır. Bir kooperatif kurarak bu iş üzerinde müşterek toplu mesai sarfına ehemmiyet verilmiş ve halk odasında müteaddit toplantılarda faydaları anlatılmış ve kolaylık gösterileceği temin edilmiş ise de muktedir sermayedarları birleştirmek imkânı bulunamamıştır. Sebebi, ruhi hâlleri bahsinde de arz edildiği gibi itimadsızlık ve kârın peşin olmaması düşüncesidir. İkinci bir sebep de daha evvel bu işe teşebbüs edilip biri diğerinin itimadını selbedecek vaziyetlere meydan verilmiş olmasıdır. Fakat bugün, bundan sonra kendiliğinden dokumacılığın inkişaf yönü aldığı ve alacağı güvenle söylenebilir. Bu hususta hükûmet de bundan sonra bol miktarda iplik vermiş ve vermekde olduğundan başlıca amil olacaktır. Bu işin daha süratle geliştirilmesi için hükûmet tarafından meccanen mümkün olmasa bile ucuz fiyatla ve taksitle, tezgâh tevziini sağlamak lâzımdır.

İki sene evveline kadar burada yeni tip tezgâhlarla dokuma yapabilen iki üç kişi var idiyse de bugün bu miktar 25'i geçmiştir denilebilir. Bunlar ticaret maksadile hareket eden şahıs nezdinde meccanen öğrenmekde ve bilahare yardım yapmaktadırlar.

Bilhassa zırai durumu itibari ve çok geri olan Başvartinik'de, dokumacılığın inkişafına ihtiyaç vardır. Çünkü iktisaden de geri olan bu mıntıka hal-kının İstanbul'da, Ankara'da çalışmak için senelerce köylerinden uzaklarda kalmak mecburiyetini hissetmektedirler.

Kazanın iktisadi durumunu ayakta tutan cihet, ziraat ve hayvancılığıdır.

21. Bölgenin Civarındaki Topraklarla İktisadi Münasebeti

Ziraat bahsinde kazanın zırai durumunu tebarüz ettirmeye çalıştım. Bu durumla kaza, civarındaki kazalara faiktir denilebilir. Bilhassa civar kazalarda Ovacık, Hozat, Kemaliye ve kısmen Arapkir, kazanın zırai varlığından istifade ederler. Bunlardan en çok istifade edenler, bu senelere kadar bilhassa Hozat ve Ovacık'dır. Son bir yıl içinde, gerek hükûmetin tevzi ettiği tohumlardan istifade edilmesinden ve gerekse asayişin normal hâle gelmesinden kendine gelen köylerin toprağa bağlanması ve memleketin umumi buhranı gibi tesirler de topraktan istifadeyi öğrenmeleri kısmen istihlâke yetecek mahsulatın elde edilmesini sağlamaya başlamıştır. Kazanın ziraatçılık bakımından merkezini teşkil eden kısımları ve Vaskuvan nahiye köyleri bütün kaza ihtiyacına yetip artacak kadar istihsâl yapmaktadırlar.

Germili, merkez nahiye ve Vaskuvan mıntıkalarının iktisaden merkezi Elazığ'dır. Başvartinik'in iktisadi merkezi Kemaliye kazasıdır. Kemaliye'de

dokumacılık ilerlemiş olduğundan kazamız tüccarları Kemaliye ve Arapkir'den mensucat, yemeni ve ayakkabı mübayaa ederler.

Ağın nahiyesinden kaza ihtiyacına yetecek kadar pirinç ithal edilir. Germili nahiyesi kısmen Arapkir ve Ağın'dan istifade eder. Başvartinik nahiyesi hububat ihracının kısmı azamisini Kuruçay ve İliç'den temin ederler.

Kazanın, Elazığ da dahil civar kazalara sattığı bol gıda maddelerinden birisi de peynir ve yağdır. Bilhassa Elazığ'a dutlarla taze peynir, sahipleri tarafından götürülmektedir. Yağlar, kazamız göçebe köyleri tarafından yaylacılığı itibarile Ovacık, Kemah ve Kemaliye kazalarına satılmaktadır. Bu durum kazada, yağ buhranına dahi sebep olmaktadır.

22. İaşe İşleri

1941 yılında "el koyma": Kazamızda da 1941 yılında fiyatların birden bire tahavvül ve Tunceli kazalarının ekimden mahrum bulunması dolayısıle etrafa hububat satışı çok olduğundan, kazada ilkbaharda kısmen iaşede müşkülat çekilmiş ve köylerde fazla gıda maddeleri tesbit ettirilerek el koyma suretiyle halkın ve köylünün iaşesi temin edilmiş ve bu teminde de müşkülat çekilmiş idi. Açlıktan ölüm olmamıştır.

1942 Borçlandırma: Umumiyetle kazada 170.000 kilo buğday, 57.000 kilo arpa, 1.200 kilo çavdar, 177 kilo mısır borçlandırılmıştır. Bu miktardan 143.626 kilo buğday, 51.003 kilo arpa, 2.808 kilo çavdar ve bunların noksanları yerine kararname mucibince 1.114 kilo mahlut, 10.040 kilo fasulye, 1.486 kilo nohut, 36 kilo mercimek, 63 kilo mısır, 7 kilo bakla, 72 kilo(...) dur. 124 kilo bulgur satın alınmıştır.

Tahsilatın % 25 noksan olmasının sebepleri: Evvelce karnameye göre tarlada tahmin, harmanda tesbit ve köylünün ihtiyacı bırakıldıktan sonra el koyma esas kabul edilmiş ve evvelce ihtiyaç temin kararı karşısında istihsâli tahmin eden subaşılar bu işe layık olduğu ehemmiyeti vermiş ve noksan tahmin etmektense fazla yazmayı tercih etmişler ve sonra da bu tahmin üzerine borçlandırma yapıldığından hakiki miktar çok noksana düşmüş ve tahsilatı müşkül duruma koymuştur.

İkinci sebep, mıntıkada mevsimin kurak gitmesi ve bazı mıntikalarda kımlı ve çekirge haşereleri ve lop hastalığı zuhuru sebepleriyle tahmin edilen istihsâl elde edilememiştir.

1942 yılında elde edilen hububattan 100.000 kilo buğday, 50 ton arpa mahallinde sarf edilmiş ve mütebakisi ofise sevk edilmiştir. İaşe hususunda

zorluk çekilmemiş, belediyenin 5.000 lirasile ve halktan şirket kurmak suretile Konya'dan getirttiğimiz 45 ton kadar hububatla, serbest piyasayı ve ofisin iase ettiği kimseler haricinde kalan kasaba halkını idare etmek imkânı bulunmuştur.

Geçen seneki usulde tahmin memurlarıyla, subaşılardan başka memur kullanılmamıştır. Borçlandırma usulünde görülen noksanlık kararın mevsimsiz değişmesi ve evrakı matbuanın zamanında gönderilmemesinden ibaret kalmıştır. Tahsilat mübayaaya sarf edilen hariç, memurlara müstahdemlere ve amelelere yapılan masraf 2.300 lirayı geçmemiştir. Mübayaaya işi de 15.000 lira ile tedvir edilmiştir.

1943 Toprak Mahsulleri Vergisi ve Devlet Hissesi: Bu esasa göre yapılan ekiliş tahmininde 2.402 öküzle 9.395 dekar buğday, 507 dekar çavdar, 80 dekar mahlut, 3.774 dekar arpa ekildiği tahmin edilmiştir. Bir dekar ortalama 60 kilo buğday ve 65 kilo arpa verebileceğine göre, bu seneki istihşâlin 565 ton buğday, 245 ton arpa, 25 ton çavdar, 4 ton mahlut olacağı ve %20 vergi ve devlet hissesinin 113 ton buğday, 49 ton arpa olacağı tahmin edilmektedir.

Diğer mahsullerin tahminleri ikmal edilmediğinden rakam vermek mümkün olamamıştır. Geçen seneye nazaran ekiliş azdır. Fakat mevsimin yağmurlu gitmesi ve zararlı haşerelerin görülmemiş olmasından mahsul iyi olmuştur. Açığı telafi eder kanaati mevcuttur. Ayrıca geçen sene fazla tahmin yaptırarak zararlı çıkan müstahsil ekilişleri bu sene noksan bildirmiş oldukları, elde edilen hububatın ölçülmesinden de biltecrübe anlaşılmıştır. Bu hesaba göre yukarıda elde edileceği umulan rakamların daha fazla olacağı muhakkak görülmektedir. Bu sene gerek 4429 sayılı kanun ve gerek 452 koordinasyon kararına göre malum olduğu üzere bir kısım mahsul ölçülerek, bir kısım aynen tahmin üzerine, bir kısım paraya tahvil suretile alınacaktır.

Tahmin üzerine aynen ve nakden alınacaklar için yapılan beyan ve kontrol iyi yapıldığı takdirde usul, tatbikat bakımından iyidir. Ancak harmanda ölçülerek alına işi cvvela işi fazla masrafla elde etmek, saniyen kaçakçılığa sebebiyet vererek az mahsul almak, dolayısıyla halkı, belki hırs ve tamahla veya sair sebeplerle ahlaksızlığa sevk etmek bakımından daha az faydası olsa gerektir. Bu iş için yedi tahmin kolu, 14 memur, yedi bölge amiri, 90 ölçü memuru ve 30 bekçi çalıştırılmakda ve bu iş hazineye on binlerce liraya mal olmaktadır. Vasati bir hesapla ve iki aylık bir çalışına kabul ederek 15-20 bin liraya mal olacaktır.

Buna mukabil kazamızdan alınacak vergi yekûn tutup karşılanabilecekse de doğrudan doğruya tahmin üzerine bunu almanın daha kolay, daha masrafsız temini mümkün olurdu. Bilhassa bir köyün bir harman ölçü me-
murunun aynı zamanda çıkan bütün harmanları bir günde ölçmesine imkân
olamayacağına göre müstahsilin gecikme ve belki bu yüzden işinden kalma
ve zarar görmeleri de varittir. Ofis bakımından her köyde bir muvakkat am-
bar memuru istihdamı lâzımdı. Kazamız ve Tunceli kazalarında muayyen
merkezlerde ve nahiyelerde birer muvakkat ambar yapıldığı için ofis masrafı
azaltılmıştır.

Umumiyet itibarile ve mevzuata göre beher köyde bir de muvakkat am-
bar memuru istihdamı kabul ve tatbik etmiş olsaydık masraf bir misli daha
artmış bulunacaktı. Kazamızda merkezde bir depo memuru, bir kantarcı, bir
musahip, bir bekçi çalıştırılmakda ve nahiyelerde dört muvakkat ambar me-
muru çalıştırılmakla iktifâ edilmektedir. Bu mevzuatın tatbikatında güçlük
doğuracak diğer bir cihet de, her köyde muvakkat bir ambar kabul etmesi ve
köylüyü evvela o ambara sonra da merkez alım teşkilâtına teslim mecbur et-
mesidir. Arzu edenlerin doğruca merkeze getirilmesini kabul etmiş olmakla
beraber müşkülâtтан kurtarmış olmamaktadır.

Bunun yerine muayyen müddetle, ölçü pusulaları muhteviyatını alım
merkezine teslim şartı konulmuş olsaydı, gerek köylüye serbest hareket ve
gerekse muamele azlığı ve masraf tasarrufu bakımlarından daha faydalı olur-
du kanaatindeyim.

Hulâsa itibarile: Bir cetvelle İhtiyar Heyeti'ne beyan, kontrol memurları
tarafından tahmin ve hasılatтан İhtiyar Heyeti'nin sevk pusulası üzerine ofise
teslim esasları kabul edilmiş olsaydı bütün masraflar ve kırtasiyecilik ve mua-
mele zorlukları ortadan kalkmış olurdu.

Bu sene, değişmez ve dar gelirliilerden maada şehir ve kasaba halkının yi-
yeceğini de ofis karşılamakta olduğundan iâşe müşkülâtı olmayacaktır. Aynı
zamanda bu usul piyasanın şimdiden düşmesine sebep olmuştur.

23. İnhisar İşleri

Kazamızda inhisar maddelerinden istihsâl yoktur. Ekim kaçakçılığı da ol-
mamaktadır. Kazanın inhisar işleri satış işleridir. Bir memur tarafından idare
edilmektedir.

1942 yılı bilançosuna nazaran kazanın senelik tütün satışı geçen seneden
1.236 kilo naklolunarak 6.253 kilo olmuştur. Tütünlerin pahalılaşmasına ve

kaza istihlâk kontenjanının tahdidine rağmen, tütün satışı artmıştır. Bu hâl, muhitin istihsâl maddelerinin para etmesinden dolayı mali iktidarın düzenliliğine delalet eder.

Tütünlerden senevi, yukardaki satışa göre 22.395 lira para alınmıştır.

Diğer inhisar maddeleri olan ispirto ve ispirtolu içkilerin 1942 satışı, 1941'den 55 litre noksan olarak 1.049 litredir. Bundan alınan para 2.743 liradır. İspirtolu içkilerin satış azlığı bu maddelerin noksan gönderilmesinden ve tahdide tabi tutulmasından ileri gelmiştir.

1943 yılında inhisar mevzuatına alınan çay ve kahveden yeteri kadar gelip satılmaktadır. Ancak, kahve ayda 14 kilo gibi az bir miktar olarak tahsis edilmişse de, ayda 14 kilo kahve, 15.000 nüfuslu kaza birliklerine kifayet etmeyeceğinden, bu madde üzerinde sıkıntı ve mahrumiyet çekilmektedir. Bu aya gelinceye kadar bu miktar 7 kilo iken, bu ay 14 kiloya çıkarılmıştır. Bu miktarın arttırılması ve en az 50 kilo olması lâzımdır.

Kazaya tütün çeşitleri ve gelen tütünlerin miktarları da az gelmektedir. Baş Müdürlükçe muayyen miktarların sarfına mezuniyet verilmiş olduğundan, bu hususta tütündeki tahdidin biraz genişletilmesi ve iyi evsaf tütünlerden gönderilmesi şayanı arzudur.

24. Mali Durum

A) Maliye

Kazamız maliyesinin bir senelik tahakkuku ve tahsili haliye olarak 40.000 lira arasındadır. Tahsilat % 99'u geçmektedir. Halkın ödeme kabiliyeti iyidir. Maliyenin sabıkadan gayri kabili tahsil mulga vergiler ve aşar ve tohumluk bakayaları vardır ki yekûnu 10.000 lirayı geçen bu miktarların terkinin icabettiğinden, terkin muameleleri kısmen bu sene ikmal edilmiş, kısmen ikmal edilmek üzeredir. Maliye varidatının ekseriyetini teşkil eden vergiler; davar ve develer 19.000, diğer hayvanlar 3.000, para cezaları 1.500, kazanç 1.000 lira arasındadır.

Eşhas zimemi yekûn teşkil etmeyecek kadar azdır. Maliyenin bir senelik masrafı 60.000 lirayı geçmektedir. Mali senenin son aylarında merkezden yardım istenmektedir.

B) Hususi Muhasebe

Kaza hususi idaresinin senelik tahakkuku 28.000 lirayı bulmaktadır. Hususi idare varidatından 14.000 lirasını arazi, 10.000 lirasını yol vergisi teşkil etmektedir. Bina vergisi 7.000 lirayı ancak bulmaktadır.

Sabıka itibarile hususi idarenin tahakkuku çok kabarıktır. 27.000 lira kadar sabıka tahakkukunun kısmi azamisi gayri kabili tahsil vaziyettedir. Sabıka tahakkukunun 11.000 lirası araziden, 15.000 liradan fazlası yol vergisinden, 1.000 lira kadarı binadandır.

Sabıkanın bu kabarık ve gayri kabili tahsil durumu, boşaltılmış ve memnu bölge sakinlerinin adına tahakkuk eden vergilerin tahsil edilemeden beklemekte olması ve her sene bu mıntıka sakinlerinin arazilerinin tahakkuk etmekte ve sabıka üzerine ilave edilmesinden ileri gelmektedir.

Bu sabıkadan birçokları müruru zaman haddine girmiş ve terkin evrakları vilâyete sunulmuştur. Bilhassa boşaltılmış bölgeye ait arazi ve yol vergilerinin tahakkuklarının terkin hususi idare sabıkasının yarıdan fazlasının inmesini temin edecektir.

Haliye ve sabıka tahsilat durumu geridir. Yukarıda arz edilen arazi vergisi tahsilat nisbetini düşürmektedir.

Hususi idarenin bir yıllık masrafı 26.000 lira kadardır. Tamam tahsilat yapıldığı takdirde varidat masrafı karşılayacak durumdadır. Ancak tahsilat noksanlığı dolayısıyla senenin son aylarında vilâyetten yardım istemek mecburiyetinde kalınmaktadır.

C) Belediye

Belediye bütçesi hakkında belediye işlerinde kâfi izahat verilmiş olduğundan ayrıca arz olunmamıştır.

D) Köy İşleri

Kazanın nüfus cetvelinin tetkikinden anlaşılacağı veçhile 31 köyde Köy Kanunu tatbik edilmektedir. 31 köyün bütçelerine nazaran yıllık gelir ve giderleri 21.000 lira kadardır. Gelirin ekserisini ve % 75'ini salmalar teşkil etmektedir.

Mahsul, imece, resim harç ve para cezası hemen çok az yekûn tutmaktadır. Gider kısmının 11.000 lirası idari işlerine, 1.000 lirası ziraate, 4.000 lirası kültür işlerine, 1.000 lira kadarı sağlık işlerine, 1.500 lirası bayındırlık işlerine, 1.000 lira kadarı da türlü işler ve asker ailelerine yardım olarak tahsis edilmiştir.

Köy işlerinde muhtarların ekserisinin okuma yazma bilmemelerinden Köy Kanunu'nu tamamen tatbik edememeleri görülen en büyük noksanlardır.

25. Belediye İşleri

Çemişgezek belediye bütçelerinin 1943 ve daha evvelki senelere ait beş senelik varidat, masraf fasılları itibarile aşağıya çıkarılmıştır. Seneler mukayese yapılırsa göze çarpan noksanlık hakikate doğru inmekten başka bir şey değildir.

Üç sene evveline kadar hayali olan bütçe, kısmen hakikate yaklaştırılmıştır. Yine de tamamen hakiki olamamıştır.

Her sene bütçesinde imar işlerine konulan paralar sarf edilememiştir. Sebebi, kısmen bütçede muhassas tahsisatı tahsil edilememekten, kısmen de zaman icabı konulan tahsisatların ihtiyaca kifayet etmemesinden ileri gelmiştir.

Öteden beri yapılan küçük tasarruflardan bugün 6.000 liraya yakın para birikmiştir. İlk kazaya geldiğimde programlı işlere sarf için 4. Umumi Müfettişlik vali ve komutana arz edilmiş, fakat “katiyen sarf etmiyelim” emir edildiği için maalesef sarf edilememiş ve işler de yapılmamıştır.

1943 yılında yaptığım fevkalâde bütçe ile kadime su yollarının tamiri, kaldırım ve sal gibi programlı zaruri işlere sarfı kararlaştırılmış, henüz vilâyet tasdik etmemiştir. Sarfına müsaade edildiği takdirde kazada lüzumlu bazı yapılar yapılacaktır.

1941 yılı bütçesinin yapıldığı sırada yapılması lüzumlu ve noksan tesis ve işlere göre belediye için beş senelik mesai programı yapılmıştı.

Buna göre 1941 yılında:

- 1) Umumi helâ
- 2) Kadime
- 3) Lüzumlu ismîlâklar (çarşının ıslahı için)
- 4) Üzeri kapalı bir pazar yeri

1942- Su projesinin tatbiki ve kabil olmazsa umumi tamirat

1943- Umumi caddelerin kaldırım inşası

1944- Sudan istifade ederek elektrik tesisatı

1945- Fenni ve asri mezarlık tesisi.

Bunlardan yukarda temas ettiğim sebeplerle para mevcut olmasına rağmen bir şey yapılamamıştır. Ancak mektep bahçesine umumi helâ olarak muntazam birkaç bölmeli bir helâ yaptırılabilmiştir.

Diğer işler, belediyenin yapılması lâzım noksan işleri olarak bekletilmektedir. Ve kati olarak yaptırılmasına lüzum vardır.

Belediyenin diğer günlük işleri tabii seyrinde gitmektedir.

İaşe ve ofis işlerinin belediyeye devri ve mahdud kadrosile işin idaresi zarureti şimdiye kadar belediyeyi müşkül duruma sokmakta idi.

Yeni yıl kış kadrolarından istifade ederek iş bölümü yapmak suretile çalışmak mümkün olmuştur.

Beş senelik varidat masrafı:

Varidat:

Nevi Varidat	1943	1942	1941	1940	1939
Devlet vesaitile tahsil olunan	1.255	1.840	1.930	2.425	2.305
Belediye vergi ve resimleri	943	937	931	1.380	1.242
Müteferrik varidat	445	471,56	414	960	900
Teberrular	5	10	10	400	1.000
Asker ailelerine yardım	1.200	1.200	-	-	-
Yekûn	3.848	4.458,56	3.285	5.165	5.447

Masraf:

Maaş ve ücretler	936	936	936	1.464	1.334
İdare masrafları	76	130	119	412	267
Sihhat ve cer işleri	172	155	260	316	150
İmar ve tezyin	29	635	760	1.225	1.574
Muhtelif ve müşterek masraflar	1.071	1.055,56	786	1.538	1.937
Asker ailelerine yardım	1.200	1.200	-	-	-
Tenzifat, tenvirat	364	347	424	210	185
Yekûn	3.848	4.458,56	3.285	5.165	5.447

26. Yol, Köprü ve Diğer Yapılar

Kazamızda yol durumu çok geridir. Görüldüğü veçhile kazayı halen vilâyet merkezi olan Elazığ'a bağlayan yol tesviyei turabiye hâlinde. Her sene kazaya ait olan 30 kilometrelik kısımda mükellef amele ile gerekli temizleme ve tamirler yapılmaktadır.

Vilâyetin beş senelik mesai programında yer alan kaza dahilindeki diğer bir yol da Hıdırdamı-Çemişgezek arasındaki kısımdır. Bunun 1942 yılı bütçesine ve 4 kilometre kadarının 23.000 liraya tesviyei turabiyesi yaptırılmış ve 1942 yılında temadisi olarak 23.000 liralık kısmı yapılacaktır. Ayrıca bu gibi yol üstünde ve bunun eski şoseye birleştiği Tagar Çayı üzerinde bir köprü yaptırılacaktır. Vekâletçe yaptırılacak olan bu köprünün yapılış yeri tesbit edilmiştir. Yeni yol, kazayı ileride Tunceli vilâyetinin merkezi olması umulan Pertek kazasına, daha doğrusu Pertek-Hozat şosesi, Hıdırdamı karakolu önünde kavuşacaktır. 3-5 senede ancak ikmal edileceği söylenen bu yolun, kış mevsiminde işlenemez hâle geleceği muhakkaktır. İktisaden kazayı Elazığ'a bağlayan Elazığ-Çemişgezek yolu her zaman işleyebilen daimi bir yol olmakda devam edecektir.

Bu yol üzerindeki gemi durumu görüldüğü veçhile münakalatı güçleştirmektedir. Burada bu köprünün yapılması kaza için daha verimli bir kalkınma başlangıcı olur.

Kazaya her iki yoldan da gelindiği takdirde burada durmak mecburiyeti vardır. Halbuki kasaba ile Germili ve oradan Ağın istikametine bu yollar temdit edildiği takdirde, kaza ticareti Kemaliye ve Arapkir kazalarına da bağlanmış olacağından iktisaden büyük fayda temin eder. Nahiye yolları ancak hayvanla gidilebilir durumdadır. Vaskuvan nahiyesine yaz aylarında otomobille gitmek mümkündür. Yeni açılan yol da esasen nahiye dahilinden geçtiğinde bu nahiye yolu yapılmış olacaktır.

Germili ve Başvartınik nahiye yollarında motorlular ve tekerlekli vesaitin gidebilmesi devlet kuvvetinin faaliyetine bağlıdır. Ovarız ve mesafe itibarıyla köyler tarafından yapılmasına imkân yoktur. Bu hususlar vilâyete de arz edilmiş ve vilâyetçe malumdur.

Köylerimizden yalnız Elazığ-Çemişgezek şosesi etrafındaki köylere otomobillerle gitmek mümkündür. Diğerlerine otomobil yolu yoktur. Ve gidemez.

A) Köprüler ve Diğer Yollar

Kaza dahilinde tamire muhtaç Çemişgezek-Germili yolu üzerindeki Taşköprü ile Başvartınik yolu üzerindeki Rabat Köprüsü'dür. Rabat Köprüsü her sene köylü tarafından tamir edilmektedir. Ağaç köprüdür. Diğer Taşköprü, Nafia Müdürlüğü'nce görülmüş vilâyete arz edilmiş olduğu veçhile imarı belediyenin iktidarı haricindedir. Vilâyetin el koymasına ihtiyaç vardır. Yeni açılan Hıdırdamı yolu üzerindeki menfezler ve ufak köprüler, nafiaca yaptırılacaktır. Kazada yeni yapı olarak kasabada bir mektep vardır. Köylerde ikmal edilmiş yeni yapı yoktur. Ancak bu yıl yaptırılmaya başlanıp maarif bahsinde de arz edilen eğitimci okul vardır.

27. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri

Çemişgezek kazasında nakil vasıtaları olarak at, katır ve merkep bulunmaktadır.

Araba ve otomobil gibi tekerlekli vesait yoktur. 1943 sayımına göre tesbit edilen hayvan miktarlarına göre kazada at, katır 1.200, merkep 1.300, öküz 3.960'dır. Araba bulunmadığı için öküz çift hayvanı olarak kullanılmakta, nakliyat işlerinde diğer hayvanlardan istifade edilmektedir.

Kazaya, Elazığ-Çemişgezek yolundan otomobil gelmektedir. Senenin yaz aylarında haftada bir iki defa gelen bu vesait, yağmur mevsimi başlar başlamaz durur ve ancak haziranda yeniden gelip gitmeye başlar.

28. Tapu ve Postane İşleri

A) Tapu

Kazanın, Diyarbakır grubuna bağlı bir tapu sicil memurluğu teşkilâtı vardır.

Kazanın, tapu işleri muntazam ve yolunda gitmektedir. Tapu muamelelerinde ve teşkilâtında bir noksanlık ve kayda değer hususi bir muamele yoktur.

B) Posta İdaresi

Kaza P.T.T. teşkilâtı, bir şefin idaresinde bir memur, bir hat bakıcı, bir piyade, iki süvari müvezziden ibarettir. Ayrıca Başvartınik nahiyesinde bir şef, iki müvezziden ibarettir.

Kazaya posta servisi şu suretle işler: Haftada iki gün Elazığ'dan posta gelir ve ertesi günler Başvartinik'e hareket eder. İki günde Başvartinik'den gelir. Ve merkezin postasına beraber Elazığ'a hareket eder.

Postalar, her iki kısımda ayrı ayrı müteahhit sürücüler tarafından ve hayvanla nakledilir. Yaz mevsimlerinde gidiş ve gelişler birer günde ve kış aylarında ikişer günde yapılabilmektedir.

Postanın motorlu vesaitle olması şayanı temenni ise de bugün durum karşısında bu teklif yersiz ve imkânsız bulunmaktadır.

Köy postaları mıntika süvari müvezzileri ve hususi köy postaları marifetiyle idare edilmektedir.

Kazamız posta varidatı postahane masrafını karşılayacak durumdadır. Merkezce de irsalat yapmaktadır. Başvartinik postahanesinin varidatı ihtiyaca kifayet etmez. Bu mıntika köylülerinin pek çokları taşrada kazandıklarından, her sene yalnız ile bu nahiye mıntikasından 15-20 bin liradan fazla para gelir.

Fakat bu varidat verilen merkeze ait olduğundan bu postahane masrafları kısmen merkez yardımı ile karşılanmaktadır.

29. Sular, Dereler, Nehirler ve Mahsulleri

Coğrafya bahsinde de arz olunmuştur. Kazada ve kenarında akan Fırat ve Murat sularıyla Barasor Deresi ve Tagar Çayı belli başlı büyük sularını teşkil eder. Bunların kolları olan küçük derelerden sulama hususunda istifade edilmektedir.

Büyük sulardan hemen hiç istifade edilmemektedir. Dereler ve çaylardan ancak değirmen yapmak ve müsait mahallerde tarla sulama işlerinde istifade edilmektedir. 14.000 hektarlık arazinin 1.000 hektarının sulu olduğunu ve bu sulamanın hepsinin derelerden yapılmayıp, köy civarındaki sellerden de istifade edilmesi, sulama hususundaki istifade derecesini meydana çıkarır.

Kasaba içindeki değirmenlere turbin ve dinamo koymak suretile çok ucuz elektrik istihsâli imkânı vardır. Belediye, beş senelik mesai programına almış ise de, zamanın iş yapmaya müşkülâtı ve her şeye mani olması tehiri zaruri kılmaktadır.

30. Sosyal Durum

Mülki teşkilât bahsinde de arz edildiği veçhile sıhhat kadrosu bir doktor biri seyyar iki sıhhat memurudur. Bir aydan beri seyyar sıhhat memuru

Ovacık'da aşı yapmaktadır. Bu yüzden kazamızın aşı kontrol ve tutmayanını yeniden tatbik işi gecikmektedir. Tedavi evi sıhhat memuru bu işle tavgiz edilmişse de yetişmemektedir.

Kazamızda beş yataklı bir dispanser mevcuttur. İlaç ve malzeme noksanlığından matlup semereyi vermemektedir. Vekâletten ilaçlar az ve geç gönderilmektedir. Bu sene vilâyet hususi idare bütçesine dispanserın yardım tahsisatı konulduğundan daha bol ilaç tedariki mümkün olacaktır. Ayrıca belediyeden fakir hastalara ilaç temini için para konularak aynı yardım yapılmaktadır.

Kazamızın malum olan yolsuz ve kenar durumu birçok hastalıkların teşhis ve tedavisi ve zamanında tedabir ittihazını güçleştirmektedir. Hükûmet tabibi dispanser için bir mikroskoba kat'i olarak lüzum göstermektedir.

Kazamızda resmi ebe yoktur. Ebe kursundan mezun bir ebe ihtiyaca yetişmeye çalışmaktadır. Belediye tarafından fakir hastalar için ayda 10 lira gibi az bir ücretle çalıştırılan bu ebe, vekâlet ebelerinin maaşı hakkındaki emir üzerine ücreti artırmak mümkün olamamış ve tamamen çıkarılmıştır. Ancak fakir hastaların doğumundan dolayı kendisine encümence takdir edilen ücret verilmektedir. Belediyenin doktoru yoktur. Kazada eczahane yoktur. 1940 yılında Halk Odası tarafından kaza ihtiyacını hemen karşılayacak kadar çeşitli ilaçları havi bir dolap ihdas edilmiş, sarf edilen ilaçlar, hasta sahibi tarafından tekrar yerine konulmak üzere acil ihtiyaçları karşılamakta idi.

1941'de Halkevleri müfettişi eski Antalya mebusu Doktor Sayir Peker, Halk Odası'nın bu şekil yardımının muvafık olamayacağı ve tasfiyesi lâzım geldiğini tenkit etmiş olduğundan, bu dolap tasfiye edilmiş ve bugün reçete alan, gidip Elazığ'dan ilaç getirtmek zorunda kalmıştır ki ilaç gelinceye kadar hastalık sirayeti de gitmekte veya ölmekte olduğundan çalışma semeresiz kalmaktadır. Kazaya her sene gönderilen kinin, ihtiyacı karşılayamamaktadır. Bir seneden beri Kızılay da göndermemektedir.

Kazada vasati bir sene zarfında 700 doğum, 400 ölüm tesbit edilmektedir. Her sene doğum-ölüm farkı artmıştır. 1942 yılında doğum 755, ölüm 410'dur.

Belediyenin içtimai yardım sahasındaki hizmetleri mahdud sahada kalmaktadır. Her sene bütçesine sıhhat ve cet işlerine koyduğu para 200 lirayı geçmektedir. Bunlar asri hastalıklarla mücadele, fakirler için teçhiz ve tekfin, hasta nakli ve ilaç bedeli olarak sarf edilmektedir.

31. Teftiş İşleri

Kazaya teftiş için en son müfettiş, 1937 yazında gelmiş Asım Türeli, dahiliye ve bağlı daireleri teftiş etmiştir. Ondan sonra kaymakam Mazhar Onur hakkındaki bir şikâyetin tahkiki için Mülkiye müfettişi Adil Özelçi gelmiş ve yakın zamanda teftiş görmüş olduğundan daireleri teftiş etmemiştir. 1939'dan beri müfettiş gelmemiştir. Yalnız hususi muhasebe müdürü 1942 yılında bu daire muamelatını tetkik etmiştir.

Maliye müfettişleri 1939 senesi yazında gelmiş ve teftiş etmiş, daha sonra maliye müfettişi de gelmemiştir. İnhisar dairesi, her sene müfettişleri tarafından teftiş görmektedir.

1941 yazında adliye müfettişi adliyeyi teftiş etmiştir.

1943 ilk yazında maarif müdürü, maarif dairesi ve birkaç köy okullarını gezmiş ve görmüştür.

Diğer daireler senelerden beri teftiş görmemişlerdir.

Yalnız belediye ofis işleri ve diğer dairelerin işleri lüzum görüldükçe tarafımdan kontrol edilmiş ve edilmektedir.

Jandarma her sene alay ve mıntika komutanları tarafından teftiş görmektedir. 1940 yılında genel komutan tarafından da tetkik ve teftiş edilmiştir.

1942 yılında askerlik dairesi reisi, askerlik şubesinin seferberlik ve diğer bazı kısımlarını tetkik ve teftiş etmiştir.

32. Halkın Yaşayış Şartları

Halkın yaşayış şartları basittir. Eski görenelerde fazla bir tekâmül yoktur.

A) Giyim

Erkekler ceket, pantol ve şalvar, ayaklarına yemeni ve iskarpin ve başlarına şapka veya kasket giyerler. İş mevsim ve zamanlarında başlarına örtü tabir ettikleri yün başlık ve bereler giyerler. Erkeklerin şalvarları yerli dokumalardan, beyaz veya renklidir.

Kadınlar çarşaf ve gençler yeni göreneğe göre tabii kıyafetlerle gezerler. İş zamanlarında kadınlar da şalvar giyerek çalışırlar. Kadınlar, kumaştan yapılmış eski biçim çarşaflarla, yerli dokumalara basılmış çiçekli yatak çarşaflarını da başlarına almak suretile gezerler. Fena bir âdet olarak peçe yerine şemsiye taşımak âdeti mevcuttur.

Bununla beraber taşra görmüş ve belli başlı ailelerden manto ile gezenler de mevcuttur. Bilhassa resmi dairelere gelirken gücün yettiği kadar veya emanet bularak medeni kisve ile gelmeye çalışırlar.

B) Yemek

Halkın ekserisinin umumiyetle gıdasını ekmek ve ayran çorbası teşkil eder. Bulgur döğmeden yapılmış çorbalar veya köfteler günün bir veya bir iki defasında mutlak ortaya gelir. Daha fakir olanlar sabah yemeğinde çorba içer, öğle veya ikindi vakti dut pestili ile de kahve altı yaparlar.

Yemek zamanları öğleye doğru (sabah) ve akşam olmak üzere ikidir. Mıntıkanın bilhassa kasabanın başlıca gıdalarından birini de dut pestilile dut kurusu teşkil eder.

C) Günlük İşler

Herkes az veya çok bulunan davar ve inekleri sağmak, çobana verdikten sonra yayık yaparak yağını almak ve ayranını yemek yaparak içmek, odun kıtlığı hasebile hayvan gübrelerini biriktirmek.

D) Evin Temizlik İşleri

Mevsiminde yapılan işler dut toplamak, kurutmak, pestil ve pekmez yapmak, diğer meyveleri kurutmak, ot toplamak, sel birikintisi ağaç toplamak, bu işler çıkmadan evvel ilk yazda biriken hayvan gübrelerinden tezcek yapmak. Her senenin ilk ve son baharlarında evleri beyaz yerli bir toprakla sıvalamak veya badana yapmak, hemen senenin bütün günlerini dolduracak belli başlı işlerdir. Çamaşır yıkamaları bilhassa yol kenarlarında yapılır. Ve ekseriya kendileri de beraber yıkanır. Kasabada hamam ihtiyacı takdir edilmekte ve hamamları işletilmektedir.

Bilhassa hamlı yakın kadınları ve sancılananları hamama götürerek sıcak su banyosundan istifade ettirmek fırsatını kaçırmazlar.

Bilhassa kasaba halkının zekâ ve kavrayışları iyidir. Menfaat hususunda bunu derhal tatbikte gecikmezler. Buna göre işleri icabı yalan söylemekden de çekinmezler.

E) Mesken

Meskenleri toprak dam ve içinde hayvan beslemeye müsait ahırlar, samanlıklar ve hububat koyacak ambarları havidir.

Yapılış itibarile basit ve daha az aydınlıktır. Alt kat daima yazın oturacak şekilde hazırlanır. Sebebi sıcağın tesirinden kurtulmaktır. Helâlâr umumiyetle evlerin içerisinde. Her evde “Çarh” tabir edilen yıkanmaya mahsus içi oyulmuş müdevver ve az derin bir taş bulunur. Bir yolla suları mecralara akıtılır.

Her evin yüklük tabir edilen dolapları ve mutfakları da bulunur. Mutfaktan ve kilerden bulaşık yıkamada istifade ederler.

33. Siyasi Temayül ve Ruhi Hâller

Çemişgezek kazası halkının siyasi temayülleri geridir. Halk umumiyetle siyasetle iştigal etmez. Ekserisi umumi manada çiftçi olduğundan işlerle meşgûl olmaktan başka bir şey görmez ve düşünmezler. Siyasetle alakaları ancak tezahürü olan harbin anlayabildikleri kadar cereyan şeklini ve Türkiye’yi alakadar eden yakınlık ve uzaklığını takip etmektedir.

Halkın hükûmete karşı olan bağlılık ve düşünceleri iyidir. Verilen emirlere itaat ve mütavaatla hareketten başka türlü bir düşünceleri yoktur. Hükûmetin siyasi hareketini yapılacak en iyi hareket olarak görüp takdir ettiklerine kati kanaat hasıl olmuştur. İnkılaplar benimsiyerek kabul edilmekte ve hükûmetin her sahada verdiği yeni bir kararı ulus ve yurdun refahı ve gelişmesi bakımından yeni bir müjde olarak karşılanmaktadır.

Siyasi ve idari cihetten halkı tereddüde ve düşünceye sevk eden hiçbir fikir ve kanaate tesadüf edilmemiştir. Bu muhitte hâkim fikir mevcut konudan azami istifadedir. Umumiyet itibarile zati menfaate düşkünlük bariz surette his olunmaktadır. Zati menfaati yolunda göze çarpan diğer bir hâlleri de gayriye itimadin noksanlığıdır. Ve teşriki mesai kabiliyeti azlığıdır. Menfaat ve az kârı, endişeli düşünce ile müşterek toplu kâra tercih ederler.

Bu hâlleri iktisaden ilerlemelerine ve fırsatlardan istifadelerine mani olmuştur.

Umumi olarak siyasi gelişme çok azdır. Hükûmet ve kanunlarına mutidirler. Diğerinden daha çok istifade veyahut başkalarının kendilerine daha az kârı olması fikrile hareket ederler.

34. Halk ve Memur Münasebetleri

Kazamızda halk ve memur münasebetleri normal şekilde düzenlenmiş ve yürümektedir.

Memurlarda halkın işini oyalama ve geciktirme kasdı yoktur. Halkın muamelatını şu veya bu safhaya dökerek menfaat temin düşünce ve hareketlerine tesadüf edilmemiş ve meydan da verilmemiş ve verilmemektedir. Kabul ve tatbik edilen usul halkın işini bizzat kendisinin gelip görmesidir. Mütevasıt ve araçlar yoktur.

Her iş sahibinin dilediği zaman dilediği memura başvurup işini sorması ve neticesini alması sağlanmıştır. Halkın her nerede olursa olsun şikâyeti ve dileğini dinlemek hususundaki amade hâlim, müşterek veya münferit kendilerini dinlemekte olduğum bütün muhitçe bilindiğine, bu hususta gerek halk ve gerek memurlar, başka türlü hareketi ve düşünceyi saymamaktadırlar.

Dairelerde yapılan kontrollerde iş sahiplerinin bekletilmemesi, iş sahibi huzurunda memurlara ihtar edilmekte olduğundan aksi bir harekete meydan verilmemektedir.

Halkın hükûmetle münasebeti işinin icabı hâlinde başlamaktadır. Müracaatlara şifahi ve yazılı olarak işin sonu Teşkilâtı Esasiye Kanunu'na göre tebliğ edilmektedir. Mıntıkada birkaç köyde malum birkaç şahıs hükûmet memurlarını izaç edici lüzumsuz şikâyetler yapmaktadır. Yersiz şikâyet ve müfteriler hakkında takibat yapılması neticesinde bu kabil neticesini oyalayıcı şikâyet ve iftiralar kesilmiştir.

Memur ve halk münasebetleri tamamen normal durumdadır.

35. Halk Odası Çalışmaları

Kaza mıntıkasında birisi Başvartinik nahiyesinde olmak üzere iki halk odası var. Her ikisinin de radyosu ve kütüphanesi mevcuttur. Halk odalarının çalışma faaliyetleri bilhassa toplu olarak konuşup oturacağı ve kısmen aradığı çeşitli kitap ve gazeteleri bulup okuyabileceği bir yuva hâlinde bulunmaktadır.

Bundan başka bilhassa kış mevsimlerinde seri konferanslar tertip ederek çeşitli mevzular üzerinde halkı tenvir ve irşad etmek, muhitin hususiyetlerine göre halkın ihtiyaçlarını gidermek bakımından dertleşme ve konuşmalar yaparak tavsiyelerde ve icab ederse mütevasıt ve yardımlarda bulunarak halkın iktisaden kalkınmasını temin etmek bakımından faydalı olmaktadır. Ayrıca üst sınıflardaki talebelerin kendinden aşağı sınıflardaki geri talebelere noksan bilgileri öğretmek hususunda da halk odası ön ayak olmaktadır. Odada bulunan radyo, dünya havadislerini her zaman halka dinletmek ve

belli günlerde takibi icab eden nutuk ve konferansları dinletmek bakımından çok faydalı olmaktadır.

Halk odalarımızın bütçeleri ancak idare masrafını koruyacak kadar azdır. Kısmen teberrular ve 200 lira kadar merkezden yardım, 100-200 lira kadar hususi muhasebeden yardım, kısmen belediyeden yardım suretiyle nihayet senelik bütçesi 400 lira arasındadır. Hademe ücreti, tenvir, teshin, radyonun tamiri, pil temini ve bina icarı gibi masrafları ancak karşılamakta ve halka daha faydalı olabilmek için çeşitli büyük masraflar ihtiyar edememektedir.

Teklif edilen 1943 yılı bütçesi şudur:

Gelir: 200 lira Genel Sekreterlik'ten yardım, 125 vilâyet hususi muhasebesinden, 25 kaza belediyesinden, 50 teberru ki ceman 400 liradır.

Gider: 125 hademe ücreti, 84 bina icarı, 100 sosyal yardım, 96 çeşitli masraflar ki ceman 400 liradır.

Kazada halkın içtimai seviyesini yükseltmek ve iktisaden süratle kalkındırmak, halk oda ve evlerine düşen çeşitli vazifelerin layıkile yapılmasını sağlamak için kazamızda bir halkevi binasına kati ihtiyacı vardır. Bu hususda evvelce de söz verilmiş ve vilâyette mevcut olduğu hâlde tahsisat verilmediğinden yaptırılamamıştır.

Cetvel: Çemişgezek'in Mülki Taksimatı ve Nüfusu

Nahiyesi	Köy adı	Köye bağlı mahalle, kom, mezra ve çiftliklerin adı	Hane adedi	1943 Kaydına göre nüfusu			Kaza merkezine mesafesi (km)	Nahiye merkezine mesafesi (km)	Köy Kanunu tatbik edilen (+)	Düşünceler
				Kadın	Erkek	Yekûn				
Kasaba	Çukur mh. Tepebaşı mh. Kale mh. Hacı Cami mh.	Mırnaht							BelediyeBelediye Kanunu	
	Hamamatik mh. Meydan mh. Medrese mh. Mescit mh.									
Yekûn			413	1.290	1.178	2.468				

Merkez	Ahtük	Yeniköy	6	30	14	44	10		Gayri meskûn boşaltılmış
	Bedretil		20	34	51	85	14	14	
	Birihi		21	43	47	90	7	7	
	Eğnik		7	18	20	38	15	15	Gayri meskûn boşaltılmış
	Ehme		21	66	73	139	25	25	
	Eşkünüsefine		13	36	28	64	25	25	
	Ekrek		18	44	45	89	14	14	Gayri meskûn boşaltılmış
	Erdige		13	43	44	87	8	8	
	Hacıbey		8	29	26	55	30	30	
	Hazeri		6	17	18	35	10	10	Gayri meskûn boşaltılmış
	Hıdıroz		77	158	180	338	25	25	
	Karasar		40	106	113	219	20	20	
	Kermisik		50	160	158	318	20	20	Gayri meskûn boşaltılmış
	Kermiğâr		15	55	56	111	30	30	
	Kızılevler		4	12	15	27	17	17	
	Kürt Karavenk		14	30	28	58	17	17	Gayri meskûn boşaltılmış
	Laluşağı		21	128	129	257	19	19	

	Mahmunut		16	85	86	171	17	17		
	Oğuzar	Haştun	26	73	69	142	13	13		
	Örenceikebir		22	60	61	121	15	15		
	Örenceisagir		24	66	67	133	15	15		
	Oski		13	71	41	112	10	10		Gayri meskûn boşaltılmış
	Poğusu		2	2	5	7	12	12		Gayri meskûn boşaltılmış
	Pulur	Hıdıroz	59	180	188	368	22	22	+	
	Savuk		50	92	96	188	20	20		
	Süderek		20	66	64	130	30	30	+	
	Türk Karavenk		15	45	38	83	20	20		
	Toma Mezrası	Bahçecik	43	91	78	169	18	18	+	
Germili	Aşağıvartınik	Biliç	24	53	51	104	20	10		
	Bradi	Moruşka	12	49	36	85	10	20		
	Dimili		50	187	170	357	20	10	+	
	Evrek		12	34	30	64	25	10		

	Germili		62	187	170	357	15	-	+	Nahiye merkezi
	Mamusa		18	53	50	103	12	5		
	Pazapun	Müştek	15	62	48	110	15	15		
	Saselli		23	83	72	115	15	3		
	Setirge		25	85	75	160	15	4		
	Sisne		40	116	108	224	12	5	+	
	Sığnek	Şingah, Tödge Orzuk, Gemici	100	281	237	518	20	5	+	
	Türkvarınık		22	68	55	123	15	10		
	Venk		45	120	100	220	25	10	+	
Vaskuvan	Ağgi	Mengücek	12	20	24	44	14	5		
	Ağloz		19	29	35	64	18	6		
	Derderiç		36	71	62	133	20	8		
	Doğan		30	90	110	200	17	9		
	Erkagan		15	48	50	98	22	17		

	Vaskuvan	Eşkünüzimyan		15	46	48	94	20	8		Nahiye merkezi
		Hastek		14	42	33	75	16	3		
		Komer	Urik	44	136	129	265	8	5	+	
		Nornik		19	50	48	98	7	6		
		Paşa meşrası		12	32	32	64	20	5	+	
		Sinsor	Köçek	59	157	151	308	14	5		
		Vaskuvan	Page	45	100	101	201	15	-	+	
		Ulukale	Cevizlidere	96	310	300	610	20	15	+	
	Başvartinik		Çaybağı, Reşolu								Nahiye merkezi
		Başvartinik	Bahçecik	162	590	470	1.060	45	-	+	
		Başekrek		78	310	235	545	55	15	+	
		Barasorsüfla	Değirmendere	92	341	270	611	40	20	+	
		Barasorülya	Başbağlar	152	500	458	958	45	25		
		Cancik		23	85	65	150	60	20	+	
		Dralor	Havasör	45	150	143	293	35	20	+	
		Ehnesor		43	135	115	250	35	10	+	
		Hastesi		26	90	68	158	42	3		

	Halmüge		50	146	130	276	53	8	+	
	Hınsor		48	165	141	306	55	15	+	
	Hozakpur		24	75	66	141	25	12		
	Hemmişe		61	160	146	306	25	20	+	
	Hüdü	Merekler	71	209	187	396	55	13	+	
	Kızı		86	335	312	647	25	20	+	
	Kercini		24	84	83	167	47	5		
	Könsar		19	56	45	101	50	5		
	Miçingâh		18	52	44	96	50	7		
	Mansavut		76	266	264	530	40	20	+	
	Persor		34	86	83	169	50	10		
	Rabat		19	63	46	109	25	15		
	Sıptroz kürtleri	Göğce	27	72	58	140	35	5		
	Şih sor		48	156	151	307	60	20	+	
	Tama		58	166	152	318	60	20	+	
	Tırnik		56	166	145	311	33	10	+	
	Vengük		17	50	41	91	60	20		
Umumi Yekûn			3.320	10.292	9.388	19.680	-	-		

OVACIK KAZASI TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ'NE DAİR TETKİKAT (1943)*

Yazan: Avni Akvardar
4. Umumi Müfettişlik
Ziraat Müşaviri

20.08.1943

No: 131
Eki: 8

4. Umumi Müfettişlik Yüksek Makamına,

Telakki eylediğim şifahi emirleri üzerine Ovacık Ofisi'nde yaptığım tetkikat neticesini berveçhi ati arz ediyorum:

1. İlk tetkiki Halkevi'nde oturan belediye binasında 13.08.1943'de yaptım. O gün kaza kaymakamı ve belediye reisi Fikri Kuttan, Elazığ'dan henüz Ovacık'a avdet etmemişti. Bu sebeple belediyede kâtip Ali Yerlikaya'dan ofis işleri hakkında malûmat almakla iktifa edilmiştir:

a) Kaza ofis işleri kaymakam ve belediye reisi olan Fikri Kuttan'ın idaresindedir.

b) Ofisin yazı, hesap ve vezne işleri belediye kâtibi olan Ali Yerlikaya idare etmektedir.

c) Ovacık'ta bir ambar açılmış ise de kısa bir zamanda zahiresi kalmadığından idame edilememiştir.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 2, Belge No: 10.

d) Ovacık Ofisi'ne en son olarak Pülümür'den getirilen 8.241 kilo buğday verilmiştir. Bu buğdayın beher kilosu onar kuruştan mecmuu için 824 lira 10 kuruş nakliye masrafı tahakkuk ettirilmiştir. Nakliye, merkep ve kâğıtlarla yapılmıştır.

e) Nakliye ücreti yerine hayvan sahiplerine buğday verilmiştir.

f) İhtiyaç 15 ton olarak tesbit edilmiş ve ofisten de bu kadar tahsis yapılmış ise de yalnız 8.241 kilo celbile iktifa edilmiştir. Buna sebep olarak nakil için hayvan bulamamak ve çok geç kalındığından yeni mahsulün idrakinin yaklaşmış olması ileri sürülmüştür.

g) Bu buğdayı Pülümür'den getiren nakliyecilerin isimleri, 17 kişi olarak çizgili bir kâğıda cetvel hâlinde el ve mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca bir deftere işlenmemiş ve kayıt edilmemiştir. Verilen nakliye ücretleri kuruş olarak, nakledilen bu buğdayın miktarları da kilo olarak bu cetvele yazılmıştır.

Buna nazaran:

8.241 kilo buğday geldiği ve onar kuruştan 824 lira 10 kuruş nakliye tahakkuk ettirildiği bu cetvelde yazılıdır.

2. Bu buğdayın sureti sarfı ve tevziine gelince:

a) Kâtip Ali Yerlikaya 8.241 kilo buğdaydan peşin para ile muhtaçlara 1.806 kilo 160 gram tevziat yapıldığını ve mukabilinde 812 lira 77 kuruş tahsil edildiğini,

b) Celbedilen buğdayı getiren nakliyecilerin isimlerini ve tevzi edilen buğdayı gösterir cetveli tetkik ederken isimlerin ve miktarların aynılığı göze çarpmıştır. Meğer beher kilonun Pülümür'den Ovacık'a kadar 10 kuruş olan nakliye ücreti yerine nakliyecilere nakit yerine aynen buğday verildiği anlaşılmıştır.

c) Bu cetvelde gösterilen ve nakliyecilere verilen 1.806 kilo 160 gramdan sonra, köyler halkından muhtaçlara 2.432 kilo 840 gram satılmış, artakalan 4.002 kilo kasabada fırıncı Rifat Şen'e verilmiştir. Bu muamele hakkında bize bir gün kayıt veya vesika gösterilemedi.

3. Nakliye hesabına gelince:

Pülümür'den celbedilen 8.241 kilo buğdayın bedeli 2.708 lira 45 kuruştur. Buğday kâmilten sarfedilmiş olduğuna nazaran kasada bunun bedelinin tamam olarak bulunması lâzım gelirken katip Ali Yerlikaya'nın yazı masasının çekinmesinde 1.778 lira 50 kuruş nakit sayılmıştır. Paranın üst tarafı için aşağıdaki hesap verilmiştir. Ve bu hesap bir deftere yazılı değildi.

<u>Lira</u>	<u>Kr.</u>	
50	00	Kırtasiye mübayaa etmek üzere Kaymakam Fikri Kuttan'da
508	00	Perişan haldeki, senet ve makbuzlarla Karaoğlan ambarının tamirini yapan ustaya
824	10	Pülümür'den getirilen buğdayın nakliyesine verilen
1.382	10	Yekûn

Muvazene:

<u>Lira</u>	<u>Kr.</u>	
1.382	10	Gayri muntazam vesikalara göre sarfiyat
1.778	50	Veznede mevcut bulunan nakit
3.160	60	Yekûn
547	85	Vezne açığı
3.708	45	Yekûn

a) Kaymakam Fikri Kuttan'ın aldığı 50 lira için kâtibe bir makbuz verilmemiştir.

b) Karaoğlan Jandarma Karakolu'nun ambar hâline tahvili için ustalara verilen 508 lira mukabilinde alınan makbuzlar sıhhate salih değildir.

c) Bu tadil işi hakkında bir dosya gösterilmemiştir.

d) Pülümür'den celbedilen buğday için nakit yerine aynen buğday verilmiştir.

4. 14 Ağustos Cumartesi sabahı ofis işinin mütebaki aksamının tetkikine devam etmek üzere belediyenin bulunduğu Halkevi binasına gidilmiştir. Bir muhakeme için bir hafta mukaddem Elazığ'a gitmiş olduğundan, dünkü tetkikte birlikte bulunmayan kaymakam ve belediye reisi Fikri Kuttan tetkikte hazır bulunmuştur.

a) Kâtibin vâkıf olamadığı cihetle noksan kalan dünkü tetkiklerin itmamı maksadile Kaymakam Fikri Kuttan'dan izahat istenmiştir. Mumaileyh evvela vezne vaziyetini izah ederek mevcut naktin tadadını istedi. Filhakika vezneyi Tunceli Ziraat Müdürü Cemal Tanışman yardımıyle tekrar tatad etti:

<u>Lira</u>	<u>Kr.</u>	
2.340	50	Nakten mevcut bulunan
36	50	Kırtasiye için sarfedilen
3	00	Ayrıca alınan kilide verilen bedel
2.380	00	Yekûn

Bu hesap Pülümür'den celbedilen 8.241 kilo buğdaya aittir. Bir gün evvel kâtip Ali Yerlikaya'nın bu buğday hesabını verirken tamamlayamadığı hesap böylelikle ikmal edilmiştir.

b) Ovacık Ofisi'ne 1941'de Elazığ ajanlığından 72.988 kilo buğday verilmiştir. Filhakika bu buğdayın vilâyetin kazaya yazdığı ve kaza dosyasında gördüğümüz 05.08.1943 tarihli iâşe 758 sayılı yazıda 82.998 kilo olduğu bildirilmekte ise de kazaya Pertek'ten gönderilen bu buğdayın 10 ton eksik geldiği ve bu 10 tonun Pertek'te kaldığı ifade edilmiştir.

Dairede gösterilen el yazması cetveller üzerinde yazılı kayıtlara göre, bu buğdayın 40.580 kilosu Pertek'ten Hozat'a celbedilerek Ovacık muhtaç halkına Hozat'ta tevzi edilmiştir. 30.576 kilosu Hozat'tan Ovacık'a nakledilmiş ve Ovacık'ta sarf olunmuştur. Üçüncü bir cetvelde 939 kiloluk bir sarfiyat daha gösterilmiştir. Bunların mecmuu 72.095 kilodur. Mütebaki 993 kilonun sureti sarfi gösterilmemiştir.

c) Vilâyetin yazısında aynı yıl içinde kazaya 13 ton buğday verildiği yazılı ise de bunun buğday değil arpa olduğu ve miktarının da 12 ton olduğu ifade edilmiştir. Bu arpanın 11.210 kilosunun muhtaçlara yemeklik olarak tevzi ve sarf edildiği gösterilen el yazısı listelerde yazılıdır. 790 kilonun sarfi sureti öğrenilememiştir.

d) Yukarıda sözü geçen vilâyet yazısında kazaya, İskenderun'dan gelen zahireden, 4 ton arpa verildiği yazılı ise de bunun arpa değil buğday olduğu ifade olunmuştur. Bunun 3.984 kilosunun Ovacık muhtaçlarına tevzi edildiği el yazısı çizgili cetvellerde yazılıdır. Bu buğday 16 kilo fire vermiştir.

e) Ovacık'ta buğday tevziinde yolsuzluk yapıldığı iddia edildiğinden sözü geçen el yazması çizgili kâğıtlardan ibaret cetvellerde isimleri yazılı bulunan ve buğday aldıkları anlaşılan esami arasında 13 kişinin isimleri gizlice kaza jandarma kumandanlığına verilmiş ve bunların celblerinin temini istenilmişti. Sorulan suallerle alınan cevaplar ekli beş varakada yazılıdır. Bu ifadelere nazaran bu adamların isimleri hizalarında yazılı zahireleri tamamen aldıklarını ifade etmişlerdir.

Büyük rakamlarda şüphe edilmiş ve soruşturmalarda ekseriya bunun üzerinde teksif edilmiş ise de neticede bu rakamlarla gösterilen buğdayları alanların köy muhtarı oldukları anlaşılmıştır. Nitekim bu tevziata ait dosyası da mevcut bir makbuzun alınan sureti de keyfiyeti açıkca izah etmektedir. Mezkûr makbuzda kazanın Sıtma köyü halkı için köy ihtiyar heyetinden muhtar Hasan Katar'la iki azaya 80 kilo buğday verildiği zikredilmektedir.

Elazığ ajanlığından verilen 72.998 kilo buğday ile 12.000 kilo arpa ve İskenderun'dan gelen 4.000 kilo buğdayın nakit hesaplarının tetkikine esas olacak kayıtlar görülememiştir. El kâğıtlarında veya cetvellerde yazılı bulunan gerek bu hesapların gerekse 1942'de ofis nam ve hesabına yapılan idharat ve % 25'lerin sarfiyatına ait malûmat olarak ekli, biri ambar vaziyetine, diğeri nakit hesabına dair iki cetvelden ibarettir.

5. Hülâsa ve netice:

- a) Kayıtların düzgün olmamasından ve defter tutulmamasından,
- b) Sarfiyat işlerinin ve nakit hesaplarının gelişi güzel ve hüccete gayri salih şekilde kâğıtlara yazılmasından,
- c) Kasa kullanılmamasından,
- d) Naktin maliyeye teslim edilmeyerek uzun zaman kâtip nezdinde bırakılmasından,

Ovacık ofisi işlerinin salim bir mecrada yürümediği anlaşılmaktadır. Bu hâl ve vaziyet oranın sıkı bir teftişe tabi tutulması lüzumunu gösterdiğini mübeyyin iş bu raporun bittanzim takdim kılındığı maruzdur.

4. Umumi Müfettişlik

Ziraat Müşaviri

Avni Akvardar

***

21.08.1943

Öz: Ovacık kaymakamının yolsuzlukları hk.

Dahiliye Vekâleti'ne,

Ankara

Ovacık kazası Toprak Mahsulleri ve İaşe İşleri hakkında yapılan tetkike ait raporun tasdikli bir sureti bağlı olarak yüksek huzurlarınıza sunulmuş-

tur (Merbut No: 1). Bu işlerin yolunda gitmediği hakkında aksetmiş olan söylentilerin sıhhat derecesini anlamak maksadiyle umumi müfettişlik Ziraat Müşaviri Avni Akvardar'a yaptırılan tetkikten bu hususların daha derin, daha geniş incelemelere ihtiyaç gösterdiğine nazaran keyfiyet muntaka Mülkiye müfettişlerine tevdi olunmuştur.

Kaza kaymakamı Fikri Kuttan'ın evvela kaza memurları arasında ahenksizlik yarattığı ve bu hâl ve vaziyetten şahsi istifade teminine çalıştığı anlaşılmaktadır. Meselâ Ofis hububatını hakiki muhtaçlara tevzi etmek icap ederken fırıncı Rıfat'a 4.000 kilo buğdayı defaten ve icapsız olarak vermesi, kaymakam aleyhinde kaza içinde geniş dedikodu mucip olduğu gibi devlet işlerini şahsi menfaatine hasrettiği ve bu fırıncı ile ortaklık yaptığı hakkında umumi bir kanaat tevliid etmiştir.

Zuhur eden inşaat veya bina tamirat veya tadilat işlerini de aynı suretle menfaat vasıtası hâline koyduğu, bu meyanda Ovacık'ta inşa edilen halk odası binasına ait inşaat parasını da nezdinde alıkoyarak sarfiyat yaptığı ve halk odası radyosunu da usulen demirbaşa kayıt ve halkın istifadesine arz-etmeyerek evinde kullandığını, Halkevleri müfettişi tarafından Umumi Müfettişliğe ihbar ve şikâyet edilmesiyle işin kanuni mecraya sokulduğu (Merbut No: 2 ve 3).

Kaza merkezinin uzak, kışın da uzun zaman kardan yolların kapalı bulunmasından ve bu sebeplerle her vakit murakabe edilememesinden istifade ile bu suretle yolsuz hareketleri itiyad ettiği, köylüden ucuz fiyatla yağ toplatarak ticaret yaptığı hakkında da söylentiler, bulunduğu ve bu gibi meseleler tevatür şeklini aldığı ve yerli ve kocası askerde bulunan bir kadından istifade etmek istediği ve kadının muvafakat etmemesinden kendisini dövdüğü ve sonra da başka bir köye sürdüğü hakkında vaki olan şikâyet ve müracaat üzerine Emniyet Müşavirliği'nce başlanan tahkikatın ifâ ve ikmali için evrakın Mülkiye Müfettişliği'ne tevdi edildiği cihetle, mumaileyh kaymakamın bu kazada çalıştırılması disiplin ve hükûmet haysiyet ve otoritesi bakımından caiz olmayacağından, teftişten alınacak neticeye göre hakkında takibat yapılmak üzere şimdiden başka bir yere nakline emir ve müsaade buyurulması saygı ile arz olunur.

4. Umumi Müfettiş Vekili

Abdülhak Savaş

HOZAT KAZASI GENEL DURUM RAPORU (1943)*

Yazan: İhsan Özalp
Hozat Kaymakamı

04.09.1943

İçindekiler

1. Kazanın Mülki Teşkilât Bakımından Durumu	229
2. Ziraat Durumu	229
3. İmar	229
4. İktisadi Kaynaklar	229
5. Belediye Durumu	229
6. Batıl İtiyatlar	230
7. Halk Türküleri ve Oyunları	230
8. Irk	230
9. Maarif Durumu	230
10. Sular, Nehirler ve Dereler	230
11. Hususi Muhasebe ve Belediye Bütçe İşleri	230
12. Askerlik İşleri	230
13. Emniyet ve Asayiş İşleri	231
14. Halk ve Memur Münasebetleri	231
15. Halkın Siyasi Temayülleri ve Haletiruhiyeleri	231
16. Sosyal Durum	231
17. İnhisar Maddeleri	231
18. Halkın Yaşama Şartları ve Kabiliyetleri	231
19. Eski Aşiretler ve Şekli Hareketleri	232
20. İklim Şartları ve Hususiyetleri	233
21. Halk Oyunları	233
22. Tapu İşleri	234
23. Adliye Teşkilâtı	234

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 18, Belge No: 178.

1. Kazanın Mülki Teşkilâtı Bakımından Durumu

Hozat kazası merkez vilâyete 65 kilometre mesafede olup şarken Kalan, garben Çemişgezek, şimalen Ovacık ve cenuben Pertek kazalarile mahdut bulunduğu.

Kaza 37 köy ve mahallat olup 1.394 hanede 3.393 kadın ve 3.490 erkek bulunmaktadır.

2. Ziraat Durumu

Kaza dahilindeki mezruata altı seneden beri arız olan kıvım haşeresinin tahribi dolayısıyla ekim vaziyeti 1942 senesi nihayetine kadar pek düşük gitmişse de bu sene mahsul durumu % 60 ve 70 nisbetinde fazla görülmekte olduğu. Meyvecilik ve sebzeçilik hususunda ise kaza son derece geridir. İhtiyaçlarını civar kaza ve vilâyetten temin etmektedirler.

3. İmar

Kazaya 1939 senesinde bir şose yolu yapılmıştır. Ve bu meydana Sin nahiyesi yolunun her türlü nakil vasıtasının işleyeceği bir surette şoseye bağlanmış ve Amutka nahiyesi yolunun da bağlanmak üzere bulunduğu ve bu şose üzerinde ve muhtelif yerlerde altı adet köprünün de inşa edilmiş olduğu.

4. İktisadi Kaynaklar

Halkın bir kısmı bahçelerinin mahsulü olan taze dutları kurutmak, ceviz, odun, kereste ve ihtiyaçlarından fazla olan yağ, peynir gibi müstahzar maddeleri yapıp satmakta oldukları.

5. Belediye Durumu

Belediyece bir halkevi inşa edilmiş ve bunu müteakip bir asri mezbaha yapılmış ve daha sonra kaldırımlar, su yolları ve çeşmelerin tamir ve ıslahı gibi terakkiler kaydedilmiştir. 1936 varidat bütçesi 3.060 lira, masraf bütçesi 3.060 lira, 1937 varidatı 4.500 lira, masraf 5.200 lira, 1939 varidat 4.867 lira, masraf 4.867 lira, 1940 varidatı 3.092 lira, masraf 3.092 lira, 1941 varidatı 2.742 lira, masraf 2.742 lira, 1942 varidatı 5.000 lira, 1943 muhammen varidat bütçesi 8.000 lira, masraf muhammenatının 8.000 lira olduğu. Kazada eski eser olarak bir cami, yedi çeşme, bir bina ve bir köprü vardır.

6. Batıl İtiyatlar

Batıl itiyat ve hurafalar arasında bilhassa dünyevi ve uhrevi hâller göze çarpmaktadır. Alevi olan köylüler, insan öldükten sonra dünyadaki iyilik ve kötülüğüne göre ruhlarının diğer hayvanlara intikal edeceğini ve başka bir hayvan olarak tekrar dünyaya geleceğine inanmakta ve ruhun koynuna girdiği takdirde o adamın evliya olacağına hükmedilir.

7. Halk Türküleri ve Oyunları

Türküler yanık şark havalarından ibarettir. Halk oyunları Erzincan, Erzurum ve Diyarbakır'ın eski Hora halaylarıdır.

8. Irk

Türk ırkı ve Türk sülalesinden olup, mezhep itibarile ayrılmaktadır. Bir kısmı Hanefi mezhebinden, diğer kısmı da Alevi mezhebinden olup bunları Horasan Türkleri diye yad ederler.

9. Maarif Durumu

Birisi merkezde, diğeri İnciğa ve Dervişcemal köylerinde olmak üzere üç ilkokul, Deşt ve Türktaner köylerinde de birer eğitimli okul mevcuttur.

10. Sular, Nehirler ve Dereler

Her köyde iki, üç ve bazı köylerde daha fazla su membaları vardır. Bu suların birleşmesiyle dere suları husule gelmektedir. Nehir yoktur. Bu memba sularile halk içmelerini temin etmekle beraber, kısmen mezruatı sulamakta oldukları.

11. Hususi Muhasebe ve Belediye Bütçe İşleri

Kaza hususi muhasebesinde müstakil bütçe tanzim edilmeyip vilâyetçe tanzim edilerek hıfzedilmekte ve formalite hilafına yürünmemesi için bazı senelerde birer nüsha kazalara gönderilmektedir. Belediye bütçesi ise belediyece tanzim edilerek oraca hıfzedilmekte olduğu.

12. Askerlik İşleri

Her yapılan celp ve sevkde % 75 nisbetinde icabet vaki olmakda ve % 25 yoklama kaçağı ve bakaya kalmaktadır. Nakil vasıtaları işlerine gelince: Son

yapılan tahrir esasına ve askerlik dairesine verilmiş olan kuvvelere nazaran hâlen ordu hizmetine elverişli olarak 35 makineli tüfek koşumu ve yedi binek, 214 mekkâri, 239 eşek ve 546 öküzün tesbit edilmiş olduğu.

13. Emniyet ve Asayiş İşleri

1940 senesinde hükûmet konağını su basmış olması dolayısıyla 1936-1940 senesi dahil bütün defter ve dosyalar imha edilmiş olduğundan suç adedi tesbit edilememiştir. 1941 senesinde üç yaralama, beş darp, dört sirkat, iki kumar ve iki sarhoşluk hadisesi olmuş, 1942 senesinde de bir sarhoşluk, bir fuhşa tahrik, bir kumar, bir sirkat, bir bekçiyi esnayı vazifede darp ve yedi Milli Korunma Kanunu'na muhalefet suçları vukua gelmiştir. 1943 senesinin yedinci ayı sonuna kadar bir sirkat, iki yaralama, bir dövme, bir memuru vazifede tahkir ve iki de Milli Korunma Kanunu'na muhalefet suçları olmuş ki geçen senelere nazaran suçlar tedricen azalmış, emniyet ve asayiş normal duruma girmiş bulunduğu.

14. Halk ve Memur Münasebetleri

Öteden beri halk ve memur münasebetleri normal bir şekilde devam edip gitmekte olduğu.

15. Halkın Siyasi Temayülleri ve Haletiruhiyeleri

Halk hiçbir siyasi temayüle sahip olmayacak kadar geridir. Ekserisi rençber ve fakir olduklarından kendi iş ve güçleriyle meşguldurlar.

16. Sosyal Durum

Halk, Cumhuriyet Hükûmeti'nin feyzinden istifade ederek terakki ve tekâmüle doğru gitmekte oldukları.

17. İnhisar Maddeleri

Kazaya bağlı 13 köyde tütün zer edilmekte olup 1936 senesinden 1943 senesine kadar 83.886 kilo tütün ve 49.826 litre içki istihlâk edilmiş olduğu.

18. Halkın Yaşama Şartları ve Kabiliyetleri

Halkın yaşama şartları iptidai bir hâlde olup gün geçtikçe daha uygun bir vaziyet almaktadır. Eski itiyat ve ananeleri ve evlenme âdetleri, toplantı yapı-

lip davul zurna çaldırmak, cirit oyunları tertip etmek, nişan atmak ve nikâh merasiminde seyitlerin ellerini ve omuzlarını öpmek ve yanlarında ağyar bulunduğu takdirde parmaklarını alt dudağının altına götürmekle bu vazifeyi ifâ etmiş olmak ve seyitlerin evlerine geldikleri zaman 5-10 dakika mesafeden karşılamak ve hürmetle misafir etmek ve “Umma” tabir olunan ücretlerini kemali memnuniyetle vermek başlıca âdetlerindendir. Bundan başka seyit, bu evde sevdiği herhangi bir eşyayı sahibinin rızasına bakmaksızın alır. Aşiret ağlarından herhangiisi misafirlğe geldiği takdirde ona hürmeten çifte döşek sermekle istirahatini temin etmiş olurlar. Bir keçi veya bir koyun kurban namile keser, sac kavurması tabir olunan bir nevi yemeği yaparak bu suretle ağayı taziz ederler. Seyitler, halkın günahını çıkarmak için toplanan halkı kibleye doğru ve saf şeklinde rükua eğdirir. Kendisi arkadan elinde bulunan ve “Erkân değneği” tabir olunan bir ağaçla sırtlarına vurmak suretile günahı tecrit etmiş olur. Bu muhitte eskiden beri birer isimle yad olunan ziyaretlere ağır hastalarını ve bilhassa mefluç, ağzı eğrilmiş ve beli bükülmüş kimseleri bu ziyaretlere götürmek suretile şifayab olduğuna inanırlar. Bu ziyaretler şu köylerde ve isimleri şunlardır:

- 1) Bargini köyünde; Ağı İçen.
- 2) Dervişcemal köyünde; Sarısaltık.
- 3) Ağviran köyünde; Masumpak.
- 4) Zive ve Kicori köylerinde; Sultan Hıdır.

Sultan Hıdır’a ekseriya çocukları olmayan kimseler giderler. Bunlardan başka yüksek tepelere ve ulu ağaçlara ve büyük su gözelerine dahi hürmet ederler. Kendilerine ve hayvanlarına bir arıza veya bir bela zuhurunda bahsi geçen ziyaretlerden istindat etmek suretile kurbanlar keserler. Ve hiçbir mana ifade etmeyen duada bulunurlar. Bu âdetler hâlen gizli olarak devam etmektedir. Maddi, manevi hiçbir kuvvete malik olmayan bu seyitler kendi menfaatlerini temin etmek ve zengin olmak için halkın idrak kabiliyetlerine göre böyle inanevi bir usul icat etmiş ve halk bütün varlıklarile bunlara bağlanmış ve hâlen hürmette bulunmakta ve bunlara itaat etmektedirler.

19. Eski Aşiretler ve Şekli Hareketleri

- 1) Karaballı
- 2) Ferhatuşağı
- 3) Yukarı ve Aşağı Abbasuşağı

- 4) Kırgan Aşireti
- 5) Bahtiyar Aşireti
- 6) Laçınuşağı
- 7) Koçi Şam ve Resikuşağı

aşiretleri vardı.

Her aşiret yekdiğerlerine benzer elbise giyer, silah bağlar ve ata binerlerdi. Hükûmete karşı hiçbir sadakat göstermiş değildir. Bu aşiretlerde gezicilik şartları bazan birbirine uygun, bazan de aykırı idi. Aşiret ağaları kol kol hem kendi aşiretleri içerisinde hem de diğer aşiretler içerisinde gezicilik yaparlardı. Beraberlerinde birer ruhani seytleri bulunur, bu esnada yapılacak harekâta dair fetva alınırdı. Bunlardan başka maiyetleri kendi aşiretleri halkından, sadakatlerine itimat ettikleri 10-15 müsellağ cesur adamları bulundurur ve bu sırada civar kazalardan silahsız fakir köylerden hayvanat ve eşya gasp ve yağma ettirir ve birçok menfaatler temin ettikten sonra yerlerine dönerlerdi. Bundan başka bu gezicilik esnasında mağdur olan halktan biri, diğer aşiret ağasına gider mağdur edildiğini ve yağma edilen eşyasının aranmasını rica eder ve kendisine birçok hediye vereceğini vaat ederse, iki aşiret arasında bu yüzden muhasemet başlar, yekdiğerlerinden adam vurulmasına da sebebiyet verilirdi. Bu itibarla hakkını almak için bir ağa yanına giden ve onların himayesine girmiş olan köylüler bu ağanın birer verim köyü olurdu.

20. İklim Şartları ve Hususiyetleri

Havası nisbeten barittir. Cenup tarafı mutedil, şimal şark taraflarında mutena yaylalar ve su başları olmakla beraber ufacık ormanlar da vardır. Dağlık ve arızalıdır.

21. Halk Oyunları

Merkez kasaba ile İnciğ köyündeki türkü ve oyunlar, diğer köylerin türkü ve oyunlarına benzemez. Diğer köylerin türküleri “Lavuktur” bu da dağ Türkçesile yani Kürtçe ve ekseriya sazla söylenmekte ve bütün türküleri, içlerinden ölmüş belli adamları medh etmekten ve ruhiyatı okşayacak derlemelerden ibarettir. Kış mevsimlerinde “Cir” oyunu, ilkbaharda damlarda duvar diplerine dizilmek suretile “Dama” oyunu ve para dikerek ceviz atmak suretile “Ceviz” oyunu oynamak suretile kumar oynarlar. Sonbaharda boş günlerde veya bir davet ve düğün esnasında “Tura” oyunu oynamakla vakit geçirirler.

22. Tapu İşleri

1936 senesinden 1943 senesi Temmuz ayı nihayetine kadar 832 adet tescil muamelesi yapılmıştır. 1937 senesinden 1941 senesi nihayetine kadar muamelenin azalması askeri harekât dolayısıyla vukua geldiği tahmin edilmektedir. 1942 yılında ise tapusuz arazilerin kendilerine bir tasarruf bahşedemeyeceğini anlayarak, herkes kendi namına tapu yaptırmak istemekte oldukları ve muamele gün geçtikçe çoğalmakta olduğu.

23. Adliye Teşkilâtı

Asliye hukuk, asliye ceza, sulh hukuk ve sulh ceza olmak üzere bir hâkim, bir de hâkim muavini tarafından idare edilmektedir. Diğer teşkilâtın başka kazalar gibi olduğunu saygılarımla arz ederim.

Hozat Kaymakamı

İhsan Özalp

KALAN KAZASI GENEL DURUM RAPORU (1943)*

Yazan: Turan Çetin
Kalan Kaymakamı Y.
Tahrirat Kâtibi

16.09.1943

T.C.
Kalan Kazası Tahrirat Kalemi
Sayı: 194

Sayın Bay Sahir Sılan,
Tunceli mebuslarından

Kazamızda istemiş olduğunuz malûmatı gösterir liste ilişiktir. Aldığınız-
da malûmat verilmesini saygile arz ederim.

Kalan Kaymakamı Y.
Tahrirat Kâtibi
Turan Çetin

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 18, Belge No: 184.

İçindekiler

1.	Kazanın Mülki Teşkilâtı Bakımından Durumu	237
2.	Coğrafi Durum ve Hudutları	237
3.	İklim Şartları ve Hususiyetleri	237
4.	Nüfus Durumu	237
5.	İrk	237
6.	Ziraat İşleri; Meyvecilik ve Sebzecilik Durumu	237
7.	Hayvan Durumu; Baytar İşleri, Sağlıklar, Hastalıklar vs.	237
8.	Yol ve Köprü İşleri	238
9.	İktisadi Kaynaklar ve Hareketler	238
10.	Okullar	238
11.	Kız Enstitüsünde Okuyan Talebeler	238
12.	Sağlık İşleri, Hastalıklar ve Mücadeleler	238
13.	Adliye İşleri	238
14.	Diğer Kazalarla Münasebetler	239
15.	Orman İşleri, İşlenmesi ve Ağaç Servetleri	239
16.	Sular, Nehirler, Derele ve Mahsulleri	239
17.	Mali Durum	239
18.	Askerlik İşleri, Mükellefiyet ve İcabet Derecesi	239
19.	Asayiş ve Emniyet	239
20.	Halkın Siyasi Temayülleri ve Ruhi Hâlleri	239
21.	Halk ve Hükümet Münasebetleri	239
22.	Halk Odaları	240
23.	Beledi Hareketler ve Faaliyetleri	240
24.	Nakil Vasıtaları ve Cinsleri	240
25.	Halkın Yaşama Şartları ve Kabiliyetleri	240
26.	Eski İtiyatlar ve Ananeler	240
27.	Halk Türküleri ve Daryonları	240
28.	Eski Eserler, Niyetler ve Batıl İtikatlar	240
29.	Aşiretler	240
30.	Halk ve Memurlar Bakımından Sosyal Durum	240
31.	Tapu ve Posta İşleri	241
32.	İaşe Durumu	241

1. Kazanın Mülki Teşkilât Bakımından Durumu

Kaza Türüşmek ve Kahmut nahiyyelerinden ibaret olmak üzere iki nahiyyeye maliktir. Türüşmek nahiyyesinin 10 köyü, Kahmut nahiyyesinin de beş köyü vardır. Merkez ise üç köyden ibarettir.

2. Coğrafi Durum ve Hudutları

Kalan kazası Tunceli vilâyetinin tam merkezini teşkil etmekte olup kaza bölgesi umumiyetle arızalı ve nısf nisbetinde fundalık, meşelik ve ormanlıktır. Şimalen Pülümür, şarken Mazgirt ve kısmen Nazımiye, cenuben Pertek, garben Hozat ve nısfında Pertek'le huduttur.

3. İklim Şartları ve Hususiyetleri

İklimi sert ve yazın bunaltıcı sıcakları olan yerleri en çok Munzur ve Harçık suları civarına tesadüf eden yerlerdir. Kaza heyeti umumiyesile şimal rüzgârlarından aridir. Diğer rüzgârlar eser ise şiddetli fırtınaları yoktur. Kışın oldukça fazla kar yağmasına rağmen dondurucu soğuk yapmaz, ilk ve son baharda sis bulunmaz.

4. Nüfus Durumu (nahiyelere göre köy evleri, hane miktarları, erkek ve kadın tutarları)

Gerek nahiye ve gerekse köy evleri hemen hemen iptidai bir şekilde yapılmış binalardan olup birbirinden farklı vaziyette değildirlir. Nüfus miktarını erkek ve kadın adedi üzerine gösterir cetvel ilişiktir.

5. Irk

Dağ Türkü'dür.

6. Ziraat İşleri, Meyvecilik ve Sebzecilik Durumu

Ziraat durumu iptidai bir hâldedir. Sebzecilik ve meyvecilik kazanın heyeti umumiyesinde yok gibidir.¹

7. Hayvan Durumu, Baytar İşleri, Sağlıklar, Hastalıklar vs.

Hayvan durumu kaza çevresinde alelumum ortadır. Baytar işleri bir hayvan sağlık memuru ile idare edilmektedir. Kaza bölgesinde hayvanlarda nadiren kelebek hastalığına tesadüf edilmektedir.

1 Ziraat ve hayvancılıkla ilgili cetvel metnin sonundadır. -d.n.

8. Yol ve Köprü İşleri (yapılar, yapılan ve tamire muhtaç olanlar ve yapılacak olanlar)

Kazayı Elazığ vilâyet merkezine bağlayan bir muntazam şosesi vardır. Köy ve nahiyeler arasında patika yoldan başka yol mevcut değildir. Yalnız Türüşmek nahiye merkezi olan Çihik köyüne otomobil gitmeye müsait ise de yapılı bir yol yoktur. Bir de Kalan kazasile Hozat'ın Deşt nahiyesini birbirine bağlayan ve fevkalâde tamire muhtaç 1938'de açılmış bir ham şosesi de mevcuttur.

9. İktisadi Kaynaklar ve Hareketler

İktisadi kaynakları ancak davarcılık ve kömürcülüktür. Bir de meşe ormanları arasında sık sık tesadüf edilen yabancı sakız ağaçlarının aşılansıyla şamfistığı varidatı da elde edilebilir. Halkın %25'i arazisizdir.

10. Okullar (talebe, öğretmen ve eğitimci durumu)

1940 tarihinde beş sınıflı inşa edilmiş kaza merkezinde bir ilkokul mevcuttur. Beş sınıf mevcudu 80-100 arasındır. Bir başöğretmen mektebin tarihi olan 1940'dan itibaren kazadadır.

Nahiye merkezi bulunan Çihik köyünde de beş sınıflı bir öğretmenli ilkokul mevcut olup bunun da talebe mevcudu ancak 50-60 arasındır.

Kahmut nahiyesinde de bu sene bir ilkokul yaptırılmış ise de henüz öğretmen verilmemiştir. İnşa tarihi 1943'tür.

11. Kız Enstitüsünde Okuyan Talebeler

Elazığ Kız Enstitüsü'nde iki talebe vardır.

12. Sağlık İşleri, Hastalıklar ve Mücadeleler

Sağlık işleri; kazada bir sıhhat memuru olup bu da seyyardır. En çok tesadüf edilen hastalık sıtma ile göz ağrısıdır.

13. Adliye İşleri

Kazada adliye teşkilâtı yoktur. Adliye işleri kazaya 4 saat mesafede bulunan Mazgirt kazası adliyesinde görülmektedir.

14. Diğer Kazalarla Münasebetler

Coğrafi durumda 2. maddede arz edildiği gibi kaza arızalıdır. Toprağın dörtte üçü fındalık, meşe ormanlarile örtülmüş sarp kayalıklardan ibarettir. Mücavir kazalarla münasebeti her hususta yok gibidir.

15. Orman İşleri, İşlenmesi ve Ağaç Servetleri

Orman işleri normaldir. İşlenmiş bir orman yoktur. Ve odun, kömürden başka ağaç servetine rastlanamaz.

16. Sular, Nehirler, Dereler ve Mahsulleri

Kaza merkezinde akan Munzur Suyu ile doğusunda akan Harçık Çayı vardır ve bunların sularından şimdiye kadar hiçbir istifade ve mahsul alınmamıştır.

17. Mali Durum (devlet, hususi idare ve belediye gelirleriyle teşekkülleri ve senelik farkları)

Mali durum normaldir. Az miktarda vasıtasız vergilerden ibarettir. Kolayca tahsil edilir. Hususi idarenin senevi varidatı 11.500 küsur liraya balığ olmaktadır. Belediyenin ise senelik varidatı 1.850 küsur liradır. Ve bu varidat umumiyetle hemen hemen değişmez ve değişirse de az bir farkladır.

18. Askerlik İşleri, Mükellefiyet ve İcabet Derecesi

Askerlik işleri normaldir. Mükellefiyet ve icabet derecesi iyidir ve seve seve yapmaktadırlar.

19. Asayiş ve Emniyet

Normaldir.

20. Halkın Siyasi Temayülleri ve Ruhi Hâlleri

Hâlihazır vaziyete göre hükûmete karşı halkın sadakati şayanı takdirdir.

21. Halk ve Hükûmet Münasebetleri

İyidir.

22. Halk Odaları

Halk odası yoktur.

23. Beledi Hareketler ve Faaliyetleri

Halk umumiyet itibarile çobancılık ve kömürcülük işile meşgul olmaktadır. Ve bir kısmı da ziraatle iştigal ederler.

24. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri

Yerli ester ve eşekten başka nakil vasıtaları yoktur.

25. Halkın Yaşama Şartları ve Kabiliyetleri

Yaşam şartları iptidai bir şekildedir. Kabiliyetleri normaldir.

26. Eski İtiyatlar ve Ananeler

Halkın birçoğu aşiret hâlinde olup eskiden seyit denilebilen kimselere ve köy ağalarına hürmetleri gayet fazla olduğu gibi, aslı ve esası olmayan bazı itikatlara da inanmışlardır. Mesela Munzur'a tapına gibi.

27. Halk Türküleri ve Daryonları

Kaza çevresinde Türkçe söylenilmiş bir halk türküsü mevcut değildir.

28. Eski Eserler, Niyetler ve Batıl İtikatlar

Eski eserler yoktur ve tesadüf edilmemiştir. Batıl itikatları, seyitlere inançlarile Munzur'a tapmalarıdır.

29. Aşiretler (bunların eski hareketleri ve hükümete sadık kalmış olanlar ve olmayanlar, gezici aşiretler)

Eski hareketleri çapulculuk ve çobanlık imiş. Gezici aşiret yoktur. Hükûmete sadık kalmış hiçbir aşiret eskiden yokmuş ve bilumumu hükûmetin zayıf bir zamanını gözleyerek eşkıyalık ve yol kesme işlerini temadi ettirmişlerdir.

30. Halk Bakımından ve Memurlar Bakımından Sosyal Durum

Sosyal durum gerek halk ve gerekse memurlar bakımından fevkalâdedir.

31. Tapu ve Posta İşleri

Tapu işlerine, halkın gittikçe ehemmiyet verdiği görülmektedir. Alelum arazinin % 60'ı tapusuzdur. Posta işleri ise hayvanla sevk edilmekte, yalnız kazalar ve vilâyet merkezi arasındaki telgraf ve telefon şebeke muhaberesi muntazam ve normal olarak çalışmaktadır. Kış mevsiminde karın fazla yağması dolayısıyla kaza ile vilâyet merkezi arasındaki posta nakliyat, insan sırtında taşımak suretile yapılmaktadır.

32. İaşe Durumu (açlık ve hükûmet yardımları, tohumluk ve bu seneki tohumla, geçen seneki tohum arasındaki farklar; inhisar vaziyeti)

İaşe durumu halk arasında noksandır. Hükûmetçe yardım yapılmaktadır. 1942 güz ve bahar tohumu olarak muhtaç çiftçiye 10 ton buğday ve 10 ton arpa verilmiş ve müsavi tevziatı da yapılmıştır. 1943 yılı ise henüz çiftçi ihtiyacı tesbit edilmemiş ve tahmine göre geçen seneye nisbeten bu sene çiftçinin ihtiyacı az nisbettedir. İnhisar vaziyetimiz ise, resmi bir müessese mevcut olmayıp ancak bir ser bayi ile inhisar ihtiyaçları temin edilmektedir.

Cetvel: Kazanın Nüfusu

1) Merkez ve merkeze bağlı köylerin nüfus ve hane adedi

<u>Köy ve mahalle adı</u>	<u>Hane adedi</u>	<u>Kadın</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
Mameki Ma.	27	87	77	164
Pirgiç; Kalbusan	69	182	268	450
Çirkiş	13	16	22	38
Sığank	73	214	227	441
Milli; Derviş kö.	45	90	110	200
Harçık	3	12	12	24
Havikpah	2	5	6	11
	232	606	722	1.328

2) Türüşmek nahiyesine bağlı köylerin nüfus ve hane adedi

<u>Köy ve mahalle adı</u>	<u>Hane adedi</u>	<u>Kadın</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
Çihik	108	296	318	614
Çemçeli	30	55	59	114
Tar	18	28	34	62
Taptikler	45	82	90	172
Türüşmek	32	81	84	165
Tumayık	5	26	24	50
Hozan	7	25	23	48
Hosnek	15	54	31	85
Hiç	112	223	230	563
Halil Pınarı	17	45	58	105
Hoso	20	36	50	86
Dinar	16	10	30	40
Rabat	20	61	67	128
Robayık	20	44	50	95
Fındıkan	33	65	62	127
Keykan	13	38	45	83
Kanoğlu	23	52	11	113
Merho	40	85	98	183
Velikan	14	23	17	40
	588	1.341	1.531	2.872

3) Kahmut nahiyesine bağlı köylerin nüfus ve hane adedi

<u>Köy ve mahalle adı</u>	<u>Hane adedi</u>	<u>Kadın</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
Ağdat, Tüllük	71	240	265	505
Uhundu	4	18	18	36
Aliran	8	11	7	18
Pilvenk	20	77	42	119
Derehak	15	52	55	107
Deşt	21	76	72	148
Sahsik	9	44	46	90

Siliç	14	47	33	80
Kahmut	2	6	5	11
Keşişan	20	53	60	113
Vanariç	16	64	64	128
Velikaş	7	10	15	25
Uzuntarla	8	3	22	25
Pakan	2	3	8	11
Hozmerek	2	7	4	11
Holoç	<u>1</u>	<u>-</u>	<u>1</u>	<u>1</u>
	220	711	717	1.425

Cetvel: Ekiliş Tahmin Cetveline Göre Ekilen

<u>Hıububatin cinsi</u>	<u>Ekilen hektar</u>
Arpa	1.414,5
Buğday	1.493
Kumdarı	638

1) Bakliyat kilo hesabı

<u>Mercimek</u>	<u>Kilo</u>	<u>Tahmini verimi</u>
“	212	“
Nohut	3.330	“
Kumdarı	23.712	“

2) Hayvan vaziyeti

<u>Hayvanın cinsi</u>	<u>Dişi</u>	<u>Erkek</u>
Koyun	1.953	130
Kıl keçi	7.763	213
At	14	-
Katır	165	-
Merkep	45	-
Sığır	1.488	-

KALAN GENEL DURUM RAPORU (1943)*

Yazan: Cavit Okyayuz
Kalan Kaymakamı

22.12.1943

Sayın büyüğüm,

Nazımiye kaymakamı muhterem arkadaşla gönderdiğiniz emirlerinizi aldım. Kazaya yeni geldiğim için arzu ettiğiniz gibi cevabı vermekte geciktim. Tetkik ve müşahedelerime ve âdetlere müstenit cevaplarımı bir kap içinde toplayarak yüksek isminize bugün postaya verdim. Memlekete hizmet davasında hüküm, karar ve hareketlerle müessir olabilecek bir durumda olmaklığım sebebile, yalnız ve ancak aziz vatana iç döndürüşün tertemiz heyecanlarına dayanan ahlâklî hükümleri şahsen takibe ve tatbike çalışacağım.

Bu konuda büyük yardımlarınızı bekler en candan saygılarımla ellerinizden öperim.

Kalan Kaymakamı
Cavit Okyayuz

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 18, Belge No: 183.

İçindekiler

1. Kazanın Mülki Teşkilât Bakımından Durumu	246
2. Coğrafi Durum ve Hudutlar	246
3. İklim Şartları ve Hususiyetleri	247
4. Nüfus Durumu	247
5. Irk	248
6. Ziraat İşleri, Meyvecilik ve Sebzecilik Durumu	248
7. Hayvan Durumu, Baytar İşleri, Sağlık ve Hastalıklar	249
8. Yol ve Köprü İşleri	249
9. İktisadi Kaynaklar ve Hareketler	250
10. Okullar	251
11. Kız Enstitüsünde Okuyan Talebeler	251
12. Sağlık İşleri, Hastalıklar ve Mücadeleler	251
13. Adliye İşleri	251
14. Diğer Çevre Kazalarile Münasebetleri	252
15. Orman İşleri, İşletmesi ve Ağaç Servetleri	252
16. Sular, Nehirler ve Mahsulleri	252
17. Mali Durum	253
18. Askerlik İşleri, Mükellefiyet ve İcabet Derecesi	253
19. Asayiş ve Emniyet İşleri	254
20. Halkın Siyasi Temayülleri ve Ruhi Hâlleri	254
21. Halk ve Hükûmet Münasebetleri	254
22. Halk Odası	255
23. Beledi Hareketler ve Faaliyetleri	255
24. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri	255
25. Halkın Yaşam Şartları ve Kabiliyetleri	255
26. Eski İtiyatlar ve Ananeler	256
27. Halk Türküleri	256
28. Eski Eserler ve Batıl İtikatlar	256
29. Aşiretler	257
30. Sosyal Durum	257
31. Tapu ve Posta İşleri	258
32. İaşe Durumu	259

1. Kazanın Mülki Teşkilât Bakımından Durumu

A) Mülki Hudutları

Kalan, doğudan Mazgirt ve Nazımiye, batıdan Hozat ve Pertek'le, kuzeyden Pülümür ve güneyden gene Pertek'le çevrilmiş olup hemen Tunceli vilâyetinin merkezindedir.

B) Teşkilât Bakımından Durumu

Kahmut ve Türüşmek adlı iki nahiyesi vardır. Adliye, askerlik şubesi, İnhisar İdaresi henüz kurulmuş değildir. Teşkilâtın noksanlığı, halk ihtiyaçlarını gidermekte zorluk çıkaran ve mülki hizmetleri tam bir verimlilikle işlemekten alıkoyan önemli bir sebep hâlinedir. Diğer kazalarla içtimai ve ekonomik münasebetler bakımından, halk topluluklarının cemiyet hâline ve ihtiyacına henüz yükselemiyen kısırlığı sebebiyle çok geridir. Teşkilâtın hemen tamamlanmasında mutlak zaruret vardır. Kış şartlarının muvasalayı kesen zorluğu, bu zarureti gerçekleştiren en büyük amildir.

2. Coğrafi Durum ve Hudutlar

A) Coğrafi Hudutlar

Doğudan kazayı baştan başa Harçık Suyu sınırlamaktadır. Batıda Kızıldağ ve Beyazdağ, kuzeyde Kırmızı Dağ yasak bölge ile kaza arasında bir çizgi hâlinde uzamaktadır. Ve göl nektai bu yönden coğrafi sınırı tamamlamaktadır. Güneyde tabii arıza olarak Kandilbaba Tepesi ve Gümürgan Dağı sayılabilir.

B) Coğrafi Durum

Kaza Tunceli'nin iklim şartlarının bütün hususiyetlerini taşımaktadır. Kazayı ikiye bölerek akan Munzur Çayı bazı yerlerinde geçit vermekle beraber hızlı akışı sebebiyle önemli bir arıza olarak sayılmalıdır. Kazanın hemen hemen her tarafında yüksek dağlar birbirlerine gölge düşürerek devam etmektedir. Kahmut nahiyesi şimalinde Kırmızı Dağ hattı balâsından başlayan ve ilişik krokide de gösterilen yasak bölgede her nevi orman işlemesine müsait geniş ve verimli ormanlar bulunmaktadır.

Orman işletmesi açıldığı ve Orman Kanunu ile arzu edilen orman disiplini kurulabildiği takdirde kazanın bağrında büyük ve geniş bir orman kazanılabilir. Bu dağlık bölgenin coğrafi tesirlerine tabi olan hayat düzeni

kendine mahsus bir yol takip etmiştir. Meselâ, nakil vasıtası olarak daha çok katır kullanılmaktadır.

3. İklim Şartları ve Hususiyetleri

İklim şartları bakımından Tunceli'nin genel karakterine tamamen sahiptir. Ancak merkez kazanın irtifainin kısmen alçak olması diğer kazaları nazaran kışının biraz daha yumuşak geçmesini temin etmektedir. Kışı uzun ve karı boldur. Bol kar yüzünden Yeniköy civarında yolların kapanması sebebiyle merkezle dört ay muvasalanın Pertek'e kadar yaya olarak temini mümkün olmaktadır. Kaza çevresinde şiddetli fırtınalar azdır. Merkez kaza, dere içinde olmakla yazın fazlaca sıcak olur.

4. Nüfus Durumu (nahiyelere göre köy evleri, hane miktarları, erkek ve kadın nüfus tutarları)

A) Nüfus Durumu

Nüfus meselesi Kalan için çok önemli bir konudur. Kilometrelerce süren arazi üzerinde dağınık bir yaşayışın imkânsızlıkları içinde kıvranan köylülere hayat ve kitle hareketi kazandıracak amiller yaratılabilirse, bu önemli konunun gelişmesine fikrimizce mani olan en kuvvetli amil ortadan kalkacaktır. Bugün 5.610 nüfusa sahiptir. Bu, yüz binleri geçindirebilecek ekonomik kaynaklara sahip bir kaza için çok zavallı bir adettir. Nüfus hareketlerini ve dağılışını tesbit eden cetvel eklidir.

B) Köy Evleri

Kitlenin doğmadığı yerde bir cemiyet nizam ve temizliğinin bir gerçek olarak müşahedesi mümkün olamayacağındandır ki, kazamız çevresinde ev fikri ve realitesi yoktur. Köylü, toprakla bir ve toprakla beraber yaşayışın gereği içindedir. Bu realiteyi buralardaki Türk köylüsüne kazandırmanın sırrı, hayat ve yaşama telâkkilerine doğrudan tesir edecek kültürel ve ekonomik amillerin yaratılması olacaktır.

Evler çok iptidai bir durumdadır. Yalnız kaza merkezinde Umumi Müfettişliğin yaratıcı hamlesile kurulmuş ve kazanılmış yeni tipte 42 kadar memur ve subay evi vardır.

5. Irk

Türktürler. Ancak Osmanlı idaresinin ilgisizliği içinde asırlarca ihmal edilen bu topraklarda yabancı ihtirasların yürüyüşü ve yabancı kültürlerin tesiri mutlak olmuş ve milli beraberliğimize rağmen bizden koparılmak istenen bir kitle doğmuştur.

Ananede ve milli harsi şuurda bir oluşun imkânlarını elinde tutan Türk inkılabı ve Türk kültür hareketleri bugün yeniden kuruluşun ve yeniden kazanışın zaferi içindedir.

6. Ziraat İşleri, Meyvecilik ve Sebzecilik Durumu

A) Ziraat İşleri

Ziraat işleri çok geridir. İstihsâl vasıtalarının ve arazi kırsılığının imkânsızlıkları içinde sıkışan köylü, zirai verim bakımından çok geri bir bakımdadır. Dağlar arasında minelkadim ormanlardan açılma, kısmen düzce tepelere kurulan komlar bu zirai imkânsızlığın doğurduğu bir neticedir ki; içtimai kalkınma zorluğu bu netice içinde aşikâr olarak görünmektedir. Bir-birlerinden uzak ve birbirlerinden ayrı yaşayan üç veya beş evlik gruplar; cemiyet hayatının kazandırdığı yardımlaşma ve içtimai tesanüt fikirlerinden ve neticelerinden tamamen mahrum bir durumdadırlar. Harekât esnasında yok edilen veya sonradan garba sürülen kimselere ait araziler ve bir tasarruf senedine bağlanmamış topraklar mahsus kanunları gereğince arazisiz köylülere dağıtılmaktadır. Ancak bu türlü hareketler de yalnızca zirai istihsâl nizamının gücüne dayanan bir cemiyet düzeni yaratmak için kâfi değildir.

B) Meyvecilik

Meyvecilik yoktur. Bu güzel ve besleyici hareketin önemine tamamen yabancı kalınmıştır. Fikrimizce Harçık kenarı boyunca bir meyvecilik hareketi yaratılabilir. Ancak boşaltılmış bölgeler içine düşen bu kısımda şimdilik bir hareket yapılamamaktadır.

C) Sebzecilik

Köylerimiz sebzeciliğe tamamen yabancısıdır. Hiçbir köylü tarafından sebze yetiştirilmemektedir. Esasen gıdaları daha çok soğuk şeylerdir. Pişirilmiş şeyleri pek yemezler.

7. Hayvan Durumu, Baytar İşleri, Sağlık ve Hastalıklar

A) Hayvan Mevcudu

Son sayıma göre kazada 1.536 inek, 2.083 koyun, 9.776 keçi, 45 merkep, 165 katır, 865 öküz, 14 at ki ceman 12.684 hayvan bulunmaktadır. Daha çok keçi beslemektedirler. Bu adetlerden de anlaşıldığı üzere hayvancılık da kaza dahilinde tam bir verimle işleyen iktisadi bir hareket olamamıştır.

B) Baytar İşleri

Veteriner işlerine kazamızda bir hayvan sağlık memuru bakmaktadır.

C) Sağlık ve Hastalıklar

Kazada salgın hâlinde yürüyen hayvan hastalıkları görülmemektedir. Ara sıra mevzii olarak kelebek hastalığına rastlandığı anlaşılmaktadır. Hastalıkların azlığına amil olarak, geniş ölçüde hayvan hareket ve temaslarının bulunmadığı gösterilebilir.

8. Yol ve Köprü İşleri (yapılar, yapılan ve tamire muhtaç ve yapılacak olanlar)

A) Yollar

Elazığ'a, 87 kilometre süren ve yeniden yapılmış olan bir şose ile bağlıdır. Büyük emellerin ve büyük bir isabetli kararın değerini taşıyan bu şose, daimi bir tamir disiplinine tabi tutulmalıdır. Geçtiği arazi itibarile birçok yerlerde istinat duvarlarına dayanan şosenin titiz bir ilgi ile korunması çok lüzumludur.

Kalan'dan itibaren iki kısım hâlinde Pülümür şosesi de ihale edilmiştir ve ilgililer işe başlamışlardır. Bu yolun devamı, kazamızın her bakımdan faydasına hizmet edecektir.

B) Köprüler

Elazığ-Kalan şosesi üzerinde ve kazamız dahilinde en mühim köprü, merkez kaza içinde bulunan ve Munzur Suyu üstünde olup henüz yalnızca ayakları yapılmış olan köprüdür. Bu köprünün bir an evvel inşası, kazamızın güzelleşmesine ve hareketlenmesine doğrudan tesir edecektir.

Harçık köyü yanında olup inşası geçen yıl yarım kalan köprü bitmek üzeredir. Kazamızın Nazımıye ile hududunu kesen Kutudere üstündeki beton köprü yeni ve güzeldir.

Harçık Suyu üzerinde ve şehir karakolu yakınlarında yeniden yapılan alışıp köprü inşaatı ilerlemektedir.

C) Köy Yolları

Köy yolları umumiyetle topraktır ve patika durumundadır. Yalnız Tırüşmek nahiyesinin merkezi olan Çihik köyüne yaz günleri otomobil gidebilir. Hozat'ın Deşt nahiyesine uzanan ve 1938 harekâtında yapılan ham şose de fevkalâde tamire muhtaç bir durumdadır.

9. İktisadi Kaynaklar ve Hareketler (nedir, ne olmalıdır ve ne olabilir)

A) İktisadi Kaynaklar

Bugün bu türlü besleyici kaynaklardan tamamen mahrumdur. Arazi kıtlığı sebebiyle dağınık ve iktisadi manada nizamsız bir yaşayışa mecbur olan bu köylülerin, zirai bir iktisat kaynağına da sahip olduğu söylenemez. Ziraat ekonomisinin en basit imkânlarından ve amillerinden mahrum bir durumdadır. Toprak kısır ve az, istihsâl vasıtaları çok geri ve zavallıdır. Fenni ziraat usulleri kazaya sokulabilirse ancak aile iktisadiyatının geçim randumanına kavuşabilirler.

B) İktisadi Hareketler

1) Orman işleri:

Fikrimizce Kalan kazası çevresinde zirai hareketler diğer iktisadi hareket ve kaynaklar yanında yardımcı olarak bir kıymet alabilirler. Kalan'ın yarınki refahını sağlayacak iktisadi hareketler, bol ve verimli bir kaynak olarak değerlendirilen ormanlardan ve orman işletmelerinden doğabilir. Civar vilâyetlerin yakacak ihtiyaçlarını karşılamak mevkiinden olan kazanın ormanları, bu ihtiyaçları karşılama işinde gerekli hukuki ve fiili şartlara kavuşturulabilirse Kalan'ın refah ve kültür alanında muzaffer yürüyüşü mutlak bir gerçek olarak hepimizi sevindirebilir. Kalan'ın yasak bölge içinde kalan ormanlarının yalnız yakacak ihtiyaçları için değil, aynı zamanda kereste ve travers işletmeleri için de verimli olduğunu mütehasıs şahıslar söylemektedirler.

Bu sebeple kazamızda doğacak iktisadi kaynaklar ve hareketlerin başında orman işleri birinci planı işgal etmek mevkiindedir.

2) Maden işleri:

Yasak bölgede madencilik hareketlerine elverişli bir durumun mevcut olup olmadığı tetkik edilmiş değildir. Arazinin tabii kuruluşu ve bazı müşahedelerimiz bize bu konuda da ümit veriyor. Her hâlde bu mevzu da layık olduğu önemle ele alınıp tetkik edilmelidir. Bu iş de Tunceli'ne kazandırılabilirse, memleketin bağrından yeniden geniş bir çalışma sahası şen ve zengin bir köylü âlemi doğacaktır.

10. Okullar (talebe, öğretmen ve eğitim durumu)

Kaza merkezinde 1940 yılında yeniden inşa edilmiş beş sınıflı bir okul vardır ve bugün talebe mevcudu 67 erkek, sekiz kız olarak 75 kişidir. Bir başöğretmen vardır. Nahiye merkezi olan Çihik'te de bir ilkokul bulunmaktadır. Öğrenci sayısı 58 erkek, 12 kız olmak üzere 70'dir. Bu yıl yeniden tedrisata açılan Tüllük nahiyesindeki okulla kazamızda faaliyette bulunan üç okul mevcuttur. Bu okulun öğrenci mevcudu da 44 erkek, bir kız olmak üzere 45'dir.

11. Kız Enstitüsünde Okuyan Talebeler

Elazığ Kız Enstitüsü'nde kazamızdan iki talebe vardır.

12. Sağlık İşleri, Hastalıklar ve Mücadeleler

Sağlık işleri henüz bu kazada gerekli yakın alakanın çemberi içine alınmış değildir. Bütün kaza bir sıhhat memurunun nezaretine bırakılmıştır. Sıtma, korkutucu bir tehlike olarak bütün kaza çevresinde ıstırabını ve acısını duyurmakta, tahribatını genişletmektedir. Tesadüflerin ve manasızlıkların, batıl itikatların yıllardan beri ezdiği bu yerlerde, inkılâbın yeniden yaratan büyük ve müşfik ahlâkını halk ve köylü içinde yayıcı bir unsur olarak doktora şiddetle ihtiyaç vardır. Son günlerde çiçek de ürkütücü bir hareket olarak köylerimizde kıpırdamaktadır. Sağlık memuru daimi bir hareket hâlinde aşılarımızla tehlikeyi karşılamak için savaşmaktadır

13. Adliye İşleri

Kazamızda henüz adliye teşkilâtı kurulmuş değildir. Adli düzen ve iyi geçinme fikri üzerine hâkim adil bir otorite yeniden nizama giren bu muhit için de çok lüzumludur. Bu teşkilâtın da bir an evvel kazamızda kurulması

icab etmektedir. Kazamızın adliye işlerine şimdilik Mazgirt adliye teşkilâtı bakmaktadır.

14. Diğer Çevre Kazalarile Münasebetleri

Diğer çevre kazalarile hemen hemen dostluk münasebetlerinden başka bir temas görülüyor. İktisadi temas ve münasebetlerimiz doğrudan Elazığ'dadır. Nazımiye yolcularının kazamızdan geçmeleri sebebiyle içtimai temaslar zaruri olmakta ve diğer kazalarla hiçbir suret, hiçbir temas vukua gelmemektedir.

15. Orman İşleri, İşletmesi ve Ağaç Servetleri

A) Orman İşleri

Orman işleri bugün bir hareket hâline gelmiş değildir. Türemek nahiye-mizde çok az miktarda kömürcülük ve odunculuk yapıldığı görülüyor. Kanaatimizce bu işte kazaya refah ve içtimai kalkınma bakımından bir hareket vaat eden bir kıymet vardır.

B) Orman İşletmesi

Orman işletmesi henüz açılmış değildir. Bu sebeptendir ki istikbal için bir orman mevkii ve karakterinde olan yamaçlar her vesile ile tahrip edilmektedir. Orman işletmesinin en kısa zamanda açılması bu yolda umulan hareketin hazırlanmasında çok lüzumludur.

C) Ağaç Servetleri

Ormancılığın her alanında verim vaat eden bir durumda olduğunu orman müdürü müşahedesine ve tetkiklerine müstenit bir hüküm olarak söylenmektedir. Bu sebeple bu ağaç servetlerinin verimsiz bir hareketsizliğe terk edilmeyerek işletilmeleri cihetine gidilmesi ve bu mevzuda gerekli tedbir ve hareketlere başvurulması çok faydalı olur.

16. Sular, Nehirler ve Mahsulleri

A) Sular

Kaza merkezinde akan Munzur en önemli suyudur. İçilebilir ve berrak bir hâldedir. Çok süratli akmaktadır. Kazayı şarktan hudutlayan Harçık Suyu da mühimcedir. İçim işinde Munzur kadar elverişli olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer küçük dereleri, ehemmiyeti haiz değildir.

B) Mahsulleri

Her iki suda da çok lezzetli balık bulunmaktadır. Bilhassa alabalık tabir edilen cinsin lezzeti çok ve kılıcı da çok azdır. Ancak bu bol mahsulden de fenni tedbir ve vasıtalarla mahrum bulunmakla gereği şekilde istifade edilememektedir. Fikrimizce mahalli kaydile bu mahsulden istifade imkânları da sağlanabilirse iktisadi bir faide kazanılabilir.

17. Mali Durum (devlet, hususi idare, belediye gelirleriyle teşekkülleri ve senelik farkları)

A) Devlet

Maliyenin teşkilâtı diğer kazaların ölçüsünde tamdır. Verimi muhtelif vergilerden olmak üzere senede % 83 tahsilat nisbetile 17.093 lira 51 kuruş bu mevzuda bir yıllık vergi tahakkuk ve tahsil hareketlerini gösterir musaddak cetvel¹ iştirilmiştir. Bütçe sarfiyatı bir yıl içinde tahsilattan fazla olarak 39.165 lira 13 kuruştur.

B) Hususi İdare

Hususi idarenin teşkilâtı kazamız için dardır. En az bir tahsilat kâtibine ve bir tahsildara şiddetle ihtiyaç vardır. Umumi tahakkukat 5.662 lira, tahsilat 5.131 liradır. Haliyeden tahsilat nisbeti % 91'dir. Bu idareye ait tahakkuk ve tahsilatı gösterir cetvel ilişiktir.

C) Belediye

Belediyenin mahalli gelirleri çok dar ve çok azdır. Yeniden kurulan ve devlete ait olan evlerden alınan tenvirat ve tanzifat vergisi, bu evlerin mahdud sayıda olması bakımından mühim bir şey tutmamaktadır. 1943 yılı belediye bütçesi heyeti umumiyesile 1.830 liradır. Bunun vasati 1.000 lirası idare masrafıdır. Bu sebeple Kalan belediye hizmetlerinin tam bir verimle ifâsı, idare masraflarına ancak yeten bu dar bütçenin meydana çıkardığı imkânsızlık dolayısıyla mümkün olmamaktadır. Belediye kadrosunda bir muhasip, bir tahsildar, bir de tanzifat memuru olarak üç kişi bulunmaktadır.

18. Askerlik İşleri, Mükellefiyet ve İcabet Derecesi

Askerlik işleri Mazgirt kazası askerlik şubesi tarafından idare edilmektedir. Geçmişin alışmamazlığı bu işlerin tedvirinde hiçbir zorluk çıkarmıyordu.

1 Belge okunamadığından metne alınmamıştır. -d.n.

Mükellefiyete icabet gayet muti bir haletiruhiye içinde olmaktadır. Asker ocağının, buraların yeniden kazanılmasına büyük yardımlar yapmasının değeri açıkça görünmektedir. Askerden dönenlerin bir çoğu ile, Türkçe dilin kıvrak ve neşeli ahengi köylere doğru yayılmaktadır. Askerlik ödevi, buralarda maarif hareketlerine doğrudan doğruya yardımcı bir vazife almış gibidir.

19. Asayiş ve Emniyet İşleri

Gayet normaldir. Harekâtın devamında tutulan tatbikat, büyük davamızın mutlak bir iman olarak kıymetlenen manasına buraları da uyandırmıştır. Kazanın muhtelif yerlerine serpilen yedi karakolla bu inandırıcı yürüyüşün devamına gerekli şekil verilmiştir. Kazamıza jandarmaya ilaveten dört ay evvel bir de emniyet komserliği kadrosu verilmiştir. Asayiş raporlarımızda mühim olarak hiçbir vaka bildirilmemektedir.

20. Halkın Siyasi Temayülleri ve Ruhi Hâlleri

A) Halkın Siyasi Temayülleri

Bu mevzu üzerinde herhangi bir hareket müşahede edilmiş değildir. Türk hükûmetinin, idealist bir heyecanla tuttuğu mutlak ve mutlak müsavi olmak prensibi bu vatandaşların ahlâklı hakikatleri öğreten en disiplinli bir tatbikat olmaktadır.

B) Ruhi Hâlleri

Bu konuda da görünen memnunluk hisleridir. Yakın bir geçmişte geceleri nöbette, gündüzleri pusuda bekleyerek bin korku ile yaşayan bu halkın bugün tam bir iş serbestiyetine sahip olması, bilhassa haletiruhiyelerinde asayişe bağlanışın mutlak emniyetini sağlamaktadır. Bu da memnunluk hislerinin bir gerçek olarak beslenmesine yaramaktadır.

21. Halk ve Hükûmet Münasebetleri

Hükûmetin inkılap ahlâkına uygun üstün bir ahlâk ve yaratıcı bir iman kıymetlendiren prensiplerini ellerinde ve kalplerinde taşıyarak savaşan elemanları, bu ahlâk düzenine uygun bir mesaj sistemi takip etmektedirler. Halk uzun senelerin ihmalinde yabancı kaldığı ve hasretini çektiği şefkate Cumhuriyet Hükûmeti'yle kavuşmuştur.

Hükûmete ve onu temsil edenlere çok ileri bir saygı hissi göstermektedirler. Hükûmet emirlerini icra etmekte çok titiz görünmektedirler.

22. Halk Odası

İleri fikrinin her manada yayıcı bir unsuru olarak kıymetlenen halk odasının bugüne kadar kurulmamış olması çok büyük bir kayıp olarak kayıt edilmelidir. Bu yıl kazamızda, bu fikir ve ahlâk ocağının kurularak aziz çalışmalarına kavuşabilmesi için gerekli teşebbüs yapılmıştır. Ancak bu teşebbüsün devamında gerekli muzaffer neticenin mutlak şekilde kazanılması için Cumhuriyet Halk Partisi'nce kazamıza yeniden bir eser katarak büyük bir hizmet sağlayacak olan halk odası binasının inşaatı için lüzumlu tahsisatın verilmesinde çok büyük faydalar vardır. Halk odası şimdilik maliyeye ait evlerden birinde açılacaktır.

23. Beledi Hareketler ve Faaliyetleri

Beledi şimdiye kadar ne iktisadi manadan ne de içtimai, yardım ve spor alanlarında hiçbir hareket yapılmamıştır. İçinde yaşadığı şartların disiplinsiz, ölçüsüz ve muvazenesizliğinde iyiyi ve faydalıyı görmekten uzak kalmış bu muhitte, yeni bir hareketin çıkışını sosyal yardım sahasında kıymetlendirmek için bu teşekküllere bir nizam vermek arzusile işe başlanmıştır. Spor alanında da süreklilik avları tertibine önem verilmelidir. Askerlerin de yardımı sağlanarak köylüler ile süreklilik avlarına başlanmıştır.

24. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri

Elazığ'la muvasalay ve nakliyatı kamyonlar temin etmektedir. Asıl ve kendine has nakil vasıtası katırlardır. Kazanın hususiyeti itibarile çok dağlık bir arazi üzerinde bulunması, bu vasıtanın faydalı çalışmalarına saha hazırlamıştır. Bir nahiyeimize otomobil yaz günleri gidebilir. Kış günleri karın çokluğu sebebiyle ancak yaya alarak muvasalanın temin edilebileceği anlaşılmaktadır.

25. Halkın Yaşam Şartları ve Kabiliyetleri

Halkın yaşam şartları çok geridir. İçtimai hayat nizamının insanlara kazandırdığı bütün iyi ve faydalı bilgilerden mahrumdurlar. Halk, idrakin aydınlığına çıkamamış ve hep zavallı ferdi ve menfi ihtirasların kurbanı olarak yaşamıştır.

Maarifin aydın ve ışıklı nurunu bu âlemin karanlıklarına yaymak, bu âlemi yeniden inkılâbın fikirli ve şuurlu saflarını kazanmak olacaktır. Onun

için maarif hareketlerine, Kalan kazası dahilinde daha fazla emek, daha fazla para verilmesi lüzumu kanaatimizce mutlaktır.

Öğretmenlerle yaptığım temasta, çocuklarımızın büyük kabiliyete sahip olduklarını öğrendim. Büyüklerin yeni şartlara ve Türk diline kısa zamanda intibak edenleri çoktur. Bu deliller, kabiliyet bakımından iyi bir derecede bulunduklarına en açık işaretlerdir.

26. Eski İtiyatlar ve Ananeler

Müsbet hiçbir itiyata sahip değildirler. Yaşama şartlarının geriliği sebebile maalesef pislik hayatlarına karışmış ve bir itiyat hâline gelmiştir. Bu tehlikeyi karanlık kucağında taşıyan bu geri hâllerile şiddetle mücadele edilmektedir. Ay ve güneş tutulmalarında, düğünlerde ve ölümlerde kurban kesme başlıca âdetlerindendir. Başkaca nazari dikkati çeken âdet ve ananelerini görmedim.

27. Halk Türküleri

Türk dili ile halk türkülerine rastlanmamaktadır. Dilin, sosyal hayatı yaratan amiller arasındaki önemi başta geldiğine göre, Türkçe dilden mahrum bırakılmış bu halk yığınlarında, halkın samimi heyecanlarından kaynak alan türkülerimizin bulunmaması tabii bir hâldir. Çok basit şekilde sazla Türk oyunlarına benzer oyunlarına rastladım. Eski ve mutlak bağlılığın gizli kalmış yollarından akıp gelen estetik ruh, hareketleriyle tamamen Türk olan bu oyunları muhafaza edebilmiştir.

28. Eski Eserler ve Batıl İtikatlar

A) Eski Eserler

Kaza dahilinde eski eserlere rastlanmamaktadır.

B) Batıl İtikatlar

Bu konuda hâlâ hâkim bir zihniyetin zavallı ve geri hâli görülmektedir. Yılların ihmalinden mistik bir terbiyenin ve telakkinin tesirinde kalan bu halk yığınlarının bu batıl ve gülünç inanışlardan kurtuluşu, zorlu bir mücadele ile mümkün olabilecektir. Munzur Suyu onlar için akdes bir değer kendisidir. Tabiata hizmet bakımından suyun fikri ölçüde kıymeti açıktır.

Ancak onların telâkkilerinde bu aydın görüşün hiçbir suretle yeri yoktur. Bu vatandaşların telâkkilerine göre Munzur'a kutsiyetini veren, Mun-

zur Suyu'nun başında gömülü "Munzur Baba"dır. Bu batıl inanın diğer kazalarımızda da hâkim misallerini gördüm. Nazımiye'de, Düzgün Dağı ve Hamik Dağı hep böyle babaların vücudile kıymet ve kudsiyet almış yerler olmuştur.

29. Aşiretler (bunların eski hareketleri ve hükûmete sadık kalmış olanları, gezici aşiretler)

A) Aşiretler

Bugün kazamız çevresinde hiçbir aşiret yoktur. Harekâttan evvel mevcut olanları şunlardı: Yusufhan, Kureyşan, Pilvenkli, Haydaran ve Demenan aşiretleri.

B) Eski Hareketleri

Aşiret hayatının nizamsızlığı içinde bir yığın hâlinde yaşayan insanlar bugün ahlâk ve hak fikirlerine hiçbir suretle sahip olmayışın zavallılığında aşiret reisinin emrile, diğer komşu aşiretleri vururlar ve mal-can ayırmaksızın menfi maksatlarla harekete geçerlermiş. Hareketler bütün aşiretçe olmayıp, reisin tayin ettiği kimseler tarafından küçük gruplar hâlinde icra edilirmiş.

C) Hükûmete Sadık Kalanları

Bunlardan Yusufhan, Kureyşan, Pilvenkli aşiretlerinin hükûmet kuvvetlerine karşı toplu bir hareket yapmadıkları ve Demenan ve Haydaran aşiretlerinin imhasında harekete yardım ettikleri yapılan tetkik ve soruşturmalardan öğrenilmektedir.

D) Gezici Aşiretler

Bu aşiretlerin hepsi muayyen bir mıntıkanın çemberinde yaşamakta idiler. Yusufhan aşireti kaza merkezinin kurulduğu Mameki civarında; Kureyşan aşireti Türüşmek nahiyesi civarında, Pilvenkli aşireti Kalan merkezinin kuzeyine düşen Pilvenk köyü civarında; Haydaran aşireti Nazımiye batısında; Demenan aşireti Tüllük ve Kırmızı Dağ civarında otururlarını.

30. Sosyal Durum (halk ve memurlar bakımından)

Sosyal durum, mahrumiyetin üzücü şartları içinde çok geridir. Gıdaı, ruhi, estetik ve sağlık bakımlarından tetkik edilecek sosyal durumumuzun her zaviyeden bozuk ve geri olduğu görülür. İnsan olarak içtimai düzenin

işleyişine hâkim fikir ve hareket kıymetlerine muhtaç olan bizler için şüphesiz bu ıstırap veren bir hâl olmaktadır.

Ancak, yeniden kazanılan yerlerin en ileri millet seviyesine çıkarılmak dileğiyle, millet ölçüsünde bir dava çerçevesine sokulan manevi kıvancı bu ıstırapı gideren bir fikir kıymeti olmaktadır. Sosyal durumumuzun halk ve memur yönünden yükselişe gidişi, dayanmak ve çalışmak fiilinin yaratıcı sabrile mümkün olacaktır.

31. Tapu ve Posta İşleri

A) Tapu İşleri

Kazamızda bir tapu memuru vardır. Bu konuda da kaza iyi bir durumda değildir. Senetsiz tasarruf yerleşmiş ve bir ihtiyat hâline gelmiştir. Hâlâ aralarında haricen senetle alış veriş yapanlara rastlanmaktadır. Bu konuda önemli bir nokta da tapu işlerimizin gereği şekilde yayılmasına ve bu mevzuun büyük öneminin kavranmasına kısmen de olsa mani olmaktadır. Tapu Umum Müdürlüğü 14.05.1938 tarih ve 891 sayılı bir tamimine göre senetsiz tasarruflardan senede bağlanmak istenen yerler için, evvel emirde bir orman fen memuru tarafından bu yerlerin ormanlardan açılma yerler olmadığı hakkında bir rapor alınması zaruri kılınmıştır. Bu vaziyette kazamızda orman işletmesi açılmadığından üç-beş dekarlık bir toprağın tapuya rapti için mühim bir masrafa katlanarak vilâyetten bir fen memuru getiremeyen köylüler, senet almak ve gayrimenkullerini senede rabt etmek işinde büyük müşkülâta uğrayarak harekete geçememektedirler. Bu derdin çaresi bulunmadığı takdirde kadim olarak kullanılan tarlalara tapu senedi vermek mümkün olamayacaktır. Fikrimize göre kazamızda orman işletmesi açılarak, hem ormanları koruma imkânları sağlanmalı, hem de bu vatan sevgisini besleyen gayrimenkule sahip olma ahlâki gereği şekilde tesbit edilmelidir. Ormanların tahdidi işi de bu hareketi durduran amilleri kaldırabilir.

B) Posta İşleri

Postamız hayvan sırtında gelmektedir. Hâlbuki küçük bir himmetle bu otomobil servisine bağlanabilir. Nihayet dört ay hariç senenin sekiz ayında mükemmel bir şose ile Elazığ'a bağlı bulunan kazamıza otomobil servisle posta getirilmesi tamamen mümkündür.

Orta zaman tatbikatının zavallı ve geri hâlinden kurtulmakta verimli ve yapıcı hamlelerin lüzumu aşikârdır. Bu fikirle kazamızın hayvan sırtında ha-

ber beklemesine mani olunmalıdır. En çok dört ay, Yeniköy civarında fazla kar dolayısıyla yolumuz kapandığından yaya olarak posta servisinin devamı mümkün olmaktadır. Telgraf servisi kurulmuştur. Kazaya her sahada faydalı olmaktadır.

32. İaşe Durumu (açlık, hükûmet yardımları, tohumluk, bu seneki tohumla geçen seneki tohum arasındaki farklar ve inhisar vaziyeti)

A) İaşe Durumu, Açlık ve Hükûmet Yardımları

Esasen az ve kanaatkâr bir tegaddi sistemine bağlı bulunan köylü, geçen yıl istihsâl veriminin bozukluğu yüzünden sıkıntılı bir duruma düşmüş, bu sebeple devlet elile kendilerine yardım edilmiştir. Bu yıl, aç köylülere rastlanmıyor. Daha çok darı ekmeği yemekteler. Sıcak yemek sistemi yayılmış değildir. Münferit köylerde münferit köylülerin bulgur aşı ve çorba gibi sıcak yemek yediklerini gördüm.

B) Tohumluk

Geçen yıl 10 ton buğday, 10 ton arpa tohumu verilmişti. Bu yıl, güz ekimi için kazamıza 10 ton buğday verilmiş, bunun 5 tonu borçlanma yoluyla, 5 tonu peşin para ile köylülere tamamen tevzi edilmiştir. İlkbahar tohumu olarak kazamıza 5 ton arpa tahsis edilmiştir. Bu hesaba göre muhassesatımız geçen yıldan 5 ton noksandır.

C) İnhisar Vaziyeti

Kazamızda inhisar idaresi yoktur. Bu her bakımdan sıkıntıya sebep oluyor. Mazgirt İnhisar İdaresi'nin kazamız çevresine de tahsis edilen inhisar mevaddını dağıtımı memnun edici bir hâlde değildir. Meselâ: Bütün vilâyet kazalarına göre en fazla sıtmaya müptela bulunan kazamız, inhisar kinininden hiçbir suretle istifade edememektedir. Hâlbuki bu derdin korkutucu akıbetleri bakımından en fazla korunmaya muhtaç olan, vilâyet dahilinde Kalan'dır. Rakı ve sigara sıkıntısı vardır. Kaza olarak memleket bünyesinde yer alan Kalan'a da, diğer kazaların idari imkânlarını hemen vermek fikrimizce çok lüzumludur.

Cetvel: Kalan Kazası Nüfus Durunu

Nahiyesi	Köyü	Hane adedi	Kadın	Erkek	Yekûn
Merkez	Mameki Mahallesi	27	87	77	164
	Pirgiç, Kalbusan	69	182	268	450
	Çirkiş	13	16	22	38
	Sığank, Rostan	73	214	227	441
	Milli, Derviş komu	45	90	110	200
	Harçık	3	12	12	24
	Havikpah	2	5	6	11
	Yekûn	232	606	722	1.328
Türüşmek	Çihik	108	296	318	614
	Çemçeli	30	55	59	114
	Tar	18	28	34	62
	Taptikler	45	82	90	172
	Türüşmek	32	81	84	163
	Tomayık	5	26	24	50
	Hozan	7	25	23	48
	Hösnek	15	54	31	85
	Hiç	112	233	230	563
	Halil Pınarı	17	45	58	105
	Hosor	20	36	50	86
	Dinar	16	10	30	40
	Rabat	20	61	67	128
	Robayık	20	44	50	94
	Fındıklı	33	65	62	127
	Keykan	13	38	45	83
	Kanoğlu	23	52	61	113
	Merho	40	85	98	183
	Velikan	14	23	17	40
	Yekûn	500	1.341	1.531	2.872
Kahmut	Ağdat, Tüllük	71	240	265	505
	Uhundu	4	18	18	36
	Aliran	8	11	7	18
	Pilvenk	20	77	42	119

Derehak	15	52	55	107
Deşt	21	76	72	128
Sahsik	9	44	46	90
Siliç	14	47	33	80
Kahmut	2	6	5	11
Keşişan	20	53	60	113
Vanariç	16	64	64	128
Velikaş	7	10	15	25
Uzuntarla	8	3	22	25
Pakal	2	3	8	11
Hozmerek	2	7	4	11
Holoç	1	0	1	1
Yekûn	220	711	717	1.428

Umumi yekûn:

5.628

Cetvel: Kalan Kazası Hususi İdare Tahakkuk ve Tahsilatı

Tahakkuk

Arazi vergisi		Bina vergisi		Buhran vergisi		Müdafaa vergisi (Binadan)		Yol vergisi		Bina cezası		Yol cezası		Yekûn	
haliye	sabıka	haliye	sabıka	haliye	sabıka	haliye	sabıka	haliye	sabıka	sabıka		sabıka		haliye	sabıka
3.972	3.605	319	586	102	213	102	103	7.248	16.972	33	-	9.552	-	11.748	31.064

Tahsilat

Arazi vergisi		Bina vergisi		Buhran vergisi		Müdafaa vergisi (Binadan)		Yol vergisi		Bina cezası		Yol cezası		Yekûn	
haliye	sabıka	haliye	sabıka	haliye	sabıka	haliye	sabıka	haliye	sabıka		sabıka		sabıka	haliye	sabıka
3.106	259	37	151	12	50	12	50	5.682	382	-	-	-	183	8.849	1.075

MAZGİRT KAZASININ NAHİYELERİ VE BAĞLI KÖYLERİNİN ADLARI, HANE ADEDLERİ VE NÜFUSLARI (1943)*

31.12.1943

T.C. Mazgirt Nüfus Memurluğu¹

1. Merkez Nahiyesi ve Bağlı Köyleri

Sıra no	Mahalle ve köy adı	Hane adedi	İslam Türk nüfusu		
			Kadın	Erkek	Yekûn
1	İslam mahallesi	150	423	429	852
2	Beyler mezarası	20	43	39	82
3	Beydamı	10	32	35	67
4	Çantur	16	30	31	61
5	Çanakçıülya	10	25	21	46
6	Çanakçısıüfla	6	9	12	21
7	Danaburan	77	280	268	548
8	Dilanoğlu	15	35	33	68
9	Geban	65	174	205	379
10	Hüseyinağa mezarası	16	38	33	71
11	Hezirgeiülya	17	25	35	60
12	Hezirgeisüfla	23	51	48	99
13	Hasorik – Haraba	35	62	68	130
14	Hozinkığ	30	90	91	181
15	İlanlı	18	36	32	68

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 7, Belge No: 63.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

16	İkiz maa Germisi	35	84	93	177
17	Kirzi	60	198	188	386
18	Kocaovanis	21	61	63	124
19	Kalaycı	23	64	65	129
20	Kösoğlu	9	24	18	42
21	Kale	26	107	103	210
22	Karayazı	19	61	71	132
23	Keştun	18	53	44	97
24	Kavaktepe	32	90	90	180
25	Kurçık	39	94	104	198
26	Lazvan	27	46	42	88
27	Sindamülya	46	99	92	191
28	Sindamisüfla	9	34	30	64
29	Şorda	45	99	106	205
30	Tarpasor	21	50	49	99
31	Temürtaht	17	36	46	82
Yekûn		955	2.553	2.584	5.137

2. Muhundu Nahiyesi ve Bağlı Köyleri

			İslam Türk nüfusu			
Sıra no	Köy adı		Hane adedi	Kadın	Erkek	Yekûn
1	Alhan	30	59	57		116
2	Akkilise	14	45	54		99
3	Bağın	17	58	48		106
4	Beroç	33	101	104		205
5	Bilan	60	185	180		365
6	Coşık	56	128	127		255
7	Canık	40	117	135		252
8	Çat	21	55	71		126
9	Deştil	4	15	12		27
10	Dervişan	9	30	32		62
11	Davali	15	38	39		77
12	Feraç	29	98	94		192
13	Haraba	32	86	94		180
14	Hıstan	17	44	43		87

15	Hülüman	36	134	140	274
16	Hacıyusuf	13	38	36	74
17	Hodan	8	18	21	39
18	İbimahmut	66	184	172	356
19	İsnis	5	11	15	26
20	Kortilaçin	8	11	22	33
21	Kaceran	27	83	66	149
22	Kolek	13	18	27	45
23	Kuşhane	26	67	75	142
24	Kamışlı	28	64	69	133
25	Komıkuraç	8	15	8	23
26	Kızılkale	143	476	474	950
27	Kurkurik	65	189	182	371
28	Kupik	54	154	131	285
29	Kârdere	68	162	164	326
31	Koman	47	112	153	265
30	Kortan	6	19	17	36
32	Leink'	21	67	85	152
33	Lödek	19	55	62	117
34	Manekrek	56	159	169	328
35	Mestan	70	168	185	353
36	Muhundu	180	540	596	1.036
					(nahiye)
37	Oruç	6	14	16	30
38	Peri komu	5	17	17	34
39	Pulan	56	192	163	355
40	Reş mezrası	33	126	102	228
41	Riçik	107	351	410	761
42	Şihik	18	56	58	115
43	Şekiyan	35	58	80	138
44	Şilk	64	150	162	312
45	Şöbek	35	122	118	240
46	Veliyan	7	19	15	34
47	Zerikân	22	48	57	105
Yekûn		1.732	4.956	5.058	10.014

3. Pah Nahiyesi ve Bağlı Köyleri

İslam Türk nüfusu

<u>Sıra no</u>	<u>Mahalle ve köy adı</u>	<u>Hane adedi</u>	<u>Kadın</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
1	Alan Hopiği	7	20	23	43
2	Alan Gevreği	21	59	63	122
3	Alikahraman	3	27	21	48
4	Anbar	15	52	44	96
5	Birman	3	19	18	37
6	Bozdere	6	19	28	47
7	Çukur	28	85	94	179
8	Dere	8	21	23	44
9	Derekarsini	4	17	14	31
10	Gervek	2	2	1	3
11	Gömemiş	15	84	93	177
12	Göz	3	10	22	32
13	Haceri	17	91	89	180
14	Hagû	6	15	18	33
15	Hopik	2	9	8	17
16	Horan	2	6	11	17
17	Hovar	23	23	18	41
18	İbiş mezrası	6	23	14	37
19	Kabun	35	84	95	179
20	Kale	12	47	68	115
21	Karsiniler	12	65	78	143
22	Kavahik	2	3	7	10
23	Kırım	2	5	9	14
24	Kilise	14	47	42	89
25	Kortaniülya	32	166	163	329
26	Kortanisüfla	13	57	53	110
27	Kozan-Nuran-Kurnik	5	20	19	39
28	Körkes	40	136	145	281
29	Maman	13	34	24	58
30	Marik	14	38	32	70
31	Mirzeali	18	25	30	55
32	Muhsik	4	19	26	45

33	Pikân	12	34	40	74
34	Pirikâni	9	42	39	81
35	Putik	20	63	64	127
36	Rostan	3	12	9	21
37	Sandal	5	7	7	14
38	Seyitbey	6	22	19	41
39	Sinan	16	45	68	113
40	Şakulan	5	28	15	43
41	Şakirman	9	27	28	55
42	Şögeyikiülya	1	2	3	5
43	Şögeyikisüfla	9	12	13	25
44	Taht	2	5	9	14
45	Tahtihalil	8	19	21	40
46	Teşnek	17	43	52	95
47	Tirkil	23	60	73	133
48	Vankük	27	109	132	241
49	Velikeşan	17	63	59	122
Yekûn		576	1.921	2.044	3.965

4. Çarsancak Nahiyesi ve Bağlı Köyleri

Sıra no	Mahalle ve köy adı	Hane adedi	İslam Türk nüfusu		
			Kadın	Erkek	Yekûn
1	Ayvathı	12	20	25	45
2	Bahşiş	16	46	44	90
3	Basu	19	47	35	82
4	Biçer	25	64	65	129
5	Çankal	14	27	14	41
6	Çalkadan	26	64	70	134
7	Çat	13	8	9	17
8	Çeko mezrası	6	11	18	29
9	Demirci	26	84	90	174
10	Denk	14	22	24	46
11	Hoşi	9	22	21	43
12	İlanlı	26	126	113	239
13	İsmailli	31	50	58	108

14	Karayusuf	14	47	65	112
15	Karsan	18	45	63	108
16	Kayacı	28	35	40	75
17	Kızılıcak	17	61	66	127
18	Kışniş	6	18	26	44
19	Korcan	4	9	11	20
20	Köderiç	26	83	89	172
21	Köktepe	23	102	117	219
22	K(...)rekan	7	28	31	59
23	Kuşçu	17	42	40	82
24	Mürüt	9	29	25	54
25	Örs	28	71	72	143
26	Pahnik	22	44	42	86
27	Peri	190	286	273	559
(nahiye merkezi)					
28	Seyitli	21	86	74	160
29	Sörek	27	45	57	102
30	Şomi	16	68	78	146
31	Tiliülya	18	50	36	86
32	Velişeyh	12	60	53	113
33	Zeri	10	38	40	78
Yekûn		750	1.838	1.884	3.722

TUNCELİ'NİN İDARİ TEŞKİLÂTI¹

(1943)*

Kaza Adet	Nahiye Adet	Köy Adet	Muhtarlık Adet
8	21	571	408
Pülümür kazası (Merkezi Elazığ)	Merkez	6	6
	Deşt	10	10
	Danzik	13	13
	Şeteri	11	11
	Eşil	10	10
Nazımiye kazası	Merkez	14	10
	Hakis	11	11
	İresi	6	6
Hozat kazası	Merkez	18	18
	Amutka	17	17
	Kakbil	14	14
	Sin	17	17
Mazgirt kazası	Merkez	30	23
	Muhundu	47	29
	Çarsancak	33	21
	Pah	49	13

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 2, Belge No: 14.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

Ovacık kazası	Merkez	31	26
	Havaçor	15	24
	Kakbil	22	22
Pertek kazası	Merkez	14	7
	Dere	16	10
	Şavak	9	9
	Vasgirt	50	22
Çemişgezek kazası	Merkez	33	20
	Başvartinik (P.T.)	26	25
	Germili	22	18
	Vaskuvan	19	14
Kalan Kazası	Merkez	5	4
	Kahmut	15	4
	Türüşmek	19	15

TUNCELİ'NİN KAZALARINA BAĞLI NAHIYE MÜDÜRLERİNİN LİSTESİ¹ (1943)*

Kazası	Nahiyesi	Müdür	Kadrosu	Menşei	Maaş (Lira)
	Dere	Örfi Sönmez	20	Orta	15
Pertek	Şavak	Nail Orhan	20	Orta	25
	Vasgirt	Bedri Kaleli	25	Orta	30
	Amutka	Nurettin Erdem	25	Orta	25
Hozat	Sin	Kemal Celayir	20	Rüşdiye	20
	Çarsancak	Haki Akkaynak	20	Orta	25
Mazgirt	Muhundu	Fevzi Demirel	25	İdadi	30
	Germili	Safi Çelik	20	Sultani	25
Çemişgezek	Vaskuvan	Şükrü Erinna	20	Rüşdiye	25
	Eşil	Cevat Başkan	20	Sultani	25
Pülümür	Danzik	Celal Tekin	20	Lise	25
	Deşt	Tevfik Gücer	20	İdadi	25
	Şeteri	Münhaldir			
	Havaçor	Şerif Avcı	25	Rüşdiye	30
Ovacık	Kakbil	Osman Murat	20	Orta	20
	İresi	İsmail Ergun	20	Hukuk	25
				(noksan)	
Nazımiye	Hakis	Ziya Özer	20	Orta	25
	Türüşmek	Hüsnu Dicle	20	Darüşşafaka	25
Kalan	Pah	Latif Keleştimur	20	Sultani	25
				(noksan)	
	Kahmut	Adil İlter	20	Orta	20

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 2, Belge No: 16.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

TUNCELİ'YE BAĞLI KAZALARIN BELEDİYE BÜTÇELERİ (1943)*

1. 1941 Yılı Belediye Bütçeleri (Lira)

	<u>Çemişgezek</u>	<u>Hozat</u>	<u>Mazgirt</u>	<u>Nazımiye</u>	<u>Pülümür</u>	<u>Pertek</u>	<u>Ovacık</u>	<u>Kalan</u>
Devlet vasıtaları ile tahsil edilen belediye hisseleri	1.840	1.345	880	506	995	2.012,48	348,50	1.139
Belediye vesaiti ile tahsil edilen belediye vergi ve resmi	1.134	2.183	1.277	449	1.405	1.756,07	236	476
Varidatı mütenevvia	1.474,56	1.467	150	202	785	-	55,50	215
Teberrular	10	5	225	243	200	680,54	-	-
İstikrazlar	-	-	-	-	-	-	-	-
Yekûn	4.448,59	5.000	2.532	1.400	3.385	4.449,09	640	1.830
Birinci Kısım:								
İdare ve hesap işleri	1.134,24	1.131,06	706,52	539	1.215	1.265	367	798
İkinci Kısım: Sıhhat işleri	1.345	540	325	375	140	151,58	27	100
Üçüncü Kısım: İmar ve tezyin	635	425,25	575	95	240	865,62	-	119
Dördüncü Kısım:								
Tenvirat ve tanzifat	437,36	600,60	250	65	180	259,34	47,50	106
Beşinci Kısım: Müessesat	896,96	237,50	875,48	326	1.221	1.000,88	-	-
Altıncı Kısım:								
Muhtelif masraflar	-	1.865,59	-	-	389	908,67	198,50	707
Yekûn	4.448,56	5.000	2.532	1.400	3.385	4.449,09	640	1.830

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 7, Belge No: 62.
1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

2. 1942 Yılı Belediye Bütçeleri

	<u>Çemişgezek</u>	<u>Hozat</u>	<u>Mazgirt</u>	<u>Nazımiye</u>	<u>Pülümür</u>	<u>Pertek</u>	<u>Ovacık</u>	<u>Kalan</u>
Devlet vasıtaları ile tahsil edilen belediye hisseleri	1.930	1.360	740	265	1.249	1.710	391,50	1.270
Belediye vesaiti ile tahsil edilen belediye vergi ve resmi	863	1.269	910	455	456	1.194	170,50	853
Varidatı mütenevvia	328	1.911	160	410	1.000	1.921	10	237
Teberrular	164	10	70	150	50	5	-	50
İstikrazlar	-	-	-	-	-	-	-	-
Yekûn	3.285	4.550	1.880	1.280	2.755	4.830	572,00	2.410
1. Kısım: İdare ve hesap iş.	1.070	985	466	435	924	1.354	240	702
II. Kısım: Sıhhat işleri	260	235	165	205	150	150	40	120
III. Kısım: İmar ve tezyin	760	835,25	566	140	590	505,50	30	870
IV. Kısım: Tenvirat ve tanzifat	424	492	145	70	280	330	95	143
V. Kısım: Müessesat	00	00	00	430	811	2.490,50	00	575
VI. Kısım: Muhtelif masraflar	771	2.002,75	538	-	-	-	107	-
VII. Kısım: Programlı masraflar	-	-	-	-	-	-	60	-
Yekûn	3.285	4.550	1.880	1.280	2.755	4.830	572	2.410

NAZİMİYE GENEL DURUM RAPORU (1943)*

Yazan: Muhterem Vefa Veznedaroğlu
Nazımiye Kaymakamı

İçindekiler

1. Mülki Teşkilât Bakımından Kazanın Durumu	278
2. Coğrafi Durum ve Hudutları	278
3. İklim Şartları	278
4. Nüfus Durumu	281
5. Ziraat İşleri, Meyvecilik ve Sebzecilik Vaziyeti	283
6. Hayvan Durumu ve Baytar İşleri	284
7. İktisadi Kaynaklar ve Hareketler	284
8. Okullar	285
9. Sağlık İşleri, Hastalıklar ve Mücadeleler	287
10. Adliye İşleri	288
11. Kazanın, Çevresindeki Topraklarla Türlü Bakımdan Münasebeti	289
12. Orman İşleri, İşletmesi ve Ağaç Servetleri	289
13. Sular	290
14. Mali Durum	291
15. Askerlik İşleri, Mükellefiyet ve İcabetler	291

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 15, Belge No: 159.

16. Asayiş ve Emniyet	291
17. Irk	292
18. Halkın Siyasi Tamayülleri ve Ruhi Hâlleri	292
19. Halk, Memur ve Hükûmet Münasebetleri	294
20. Halk Odası ve Çalışmaları	294
21. Beledi Hareketler ve Faaliyetler	295
22. İnhisar Maddeleri ve Hareketleri	295
23. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri	295
24. Halkın Yaşama Şartları ve Kabiliyetleri	296
25. İctimai Hayat, Eski İtiyatlar ve Ananeler	297
26. Halk Türküleri	298
27. Eski Eserler, Hurafeler, Telkinler ve Batıl İtikatlar	298
28. Tapu ve Posta İşleri	298
29. Münakale İşleri	298
30. Maden Cevheri	299
31. Aşiretler ve Durumları	299
32. İaşe Durumu	301

1. Mülki Teşkilât Bakımından Kazanın Durumu

Nazımiye kazası mülki teşkilât noktasından Tunceli vilâyetine bağlıdır. Vilâyet merkezine mesafesi 125 kilometredir. Hakis ve İresi adlarıyla iki nahiyesi ve bu nahiye merkezleriyle 30 köyü vardır. Kaza, 1293 senesinde harekât komutanı Mehmet adlı bir subay tarafından “Kızılkilise” adıyla kurulmuştur. Bilahare 1325 tarihinde Nazımiye adına tahvil edilmiştir. Sultan Hamid’in Nazımiye adında bir kızı doğduğunu haber alanlar bu isme tahvilini istemişlerdir.

2. Coğrafi Durum ve Hudutları

Nazımiye tabii hudut itibarıyla şarken ehemmiyetli araziye malik değildir. Çerme Suyu’nu bu arada zikretmek kabildir. Garben Munzur Suyu ve dağları, şimalen Acıelma, Alibaba ve Demirkapı dağları vardır. Cenupta, şayanı kayıt tabii bir hudut yoktur.

Mülki hudutları, şarken Bingöl vilâyetinin Kiğı ve Elazığ vilâyetinin Karakoçan kazaları, garben Tunceli’nin Kalan (Mameki), şimalen Tunceli’nin Pülümür, cenuben de yine Tunceli’nin Mazgirt kazalarıyla çevrilidir. Kaza halk arasında “Şarki Dersim” ismiyle anılmaktadır. Sathi mesahası takriben 800 kilometredir.

3. İklim Şartları

Deniz seviyesinden 1.550 metre yükseklikte bulunan kaza, yüksek dağlar -2.063 rakımlı Hamikbaba, 2.083 rakımlı Düzgün Baba- ve sık orman ve meşe fundalıklarla örtülü bir yayladır. Umumiyetle kazada bahar ve kış diye iki mevsim vardır. Yaz takriben 10 günlük bir sıcak dalgası hâlinde geçer. Senenin diğer altı ayı her tarafla irtibatı kesen müthiş bir kar ve kış mevsimidir. Kar altı ay hiç yol veremeyecek derecede çok bol yağar. Bu mevsimde ancak mütehasıs insanlar fevkalâde zaruret hâllerinde kısa mesafe için, o da tipi olmayan zamanlarda seyahatte bulunabilirler. Hayvan ve tekerlekli vasıta sureti katiyede işlemez. Bu mevsimde karın asgari irtifai 1,5 metredir. Normal olarak 2 metrelik kar görülür. Çukur ve esintiye maruz yerlerde üç dört metre kar olması adi ahvelden sayılabilir. Bu yüzden bu mevsimde yolculuk yapılamaz ancak resmi posta, mütehasıs insanlar tarafından zorlukla ve tehlikeli ve müşkülâtli bir şekilde ancak temin edilebilir. Bilhassa dağlardan kopan çığlar sık sık ölüme sebebiyet verecek vaziyettir. Bu yüzden Harçık

Suyu üzerindeki ahşap köprüler daimi çığ tehlikesi ile karşılaşmakta ve hemen hemen her sene yıkılmakta ve yeniden yapılmaktadır.

Kar ekseriya ikinciteşrin ortalarında yağmaya başlar. Nisan ortalarına ve hatta bazen mayıs iptidasına kadar devam eder. Karın toprak yüzünden kalkması takriben haziran bidayetini bulur. Aradaki dört beş aylık müddeti, iki baharla bir yaza taksim etmek gerektir. Kışla yaz arasında sühunet farkı çok yüksek olduğu gibi, gece ve gündüz arasındaki sühunet farkı da büyüktür. Bu hâl, kara ikliminin ayırıcı vasfı ise de, bu iklimde fark normalin üstündedir. Senenin ortalama sıcaklığı 10 dereceyi bulmaz. Nisanın nihayeti ile mayıs bidayeti ve eylül nihayetinde yağmurlar bol yağar. Rüzgârları ekseriya şimalden ve ratip eser.

Hususi Not: Kazanın arz edilen iklim vaziyeti ve hususiyetini bir de meslek bakımından incelemek lâzımdır. Malum olduğu üzere dahiliye vekâleti şark hizmeti diye bir usul kabul etmiştir. İcra vekilleri heyeti kararile ve Memurin Kanunu'nun 37. maddesine istinaden tesbit edilecek mahrumiyet mıntıkalarında vazife verenler iki seneyi kamileye mukabil, bir sene kıdem zammı almaktadır. Tunceli vilâyeti kazalarının şarktan addedilerek bu mıntıkada vazife gören arkadaşlara da kıdem zammı verilmesi hakkında Tunceli vali ve kumandanlığından Dahiliye Vekâleti yüksek makamına yazılan (...) tarih ve (...) sayılı yazıya gelen cevapta mezkûr teklifin tetkik edilmekte olduğu bildirilmiştir. Bundan başka Sivas'tan Şarkışla'ya tayinimde, Sivas valisi Naci Beyefendi'nin müsteşar Fuat Tuksal Beyefendi ile yaptığı telefon görüşmesinde ve Nüfus Umum Müdürü Sabri Beyefendi ile yaptığım hususi bir yazı temasında, Tunceli'nin şarktan addi hakkında Dahiliye Vekâleti Müdürler Encümeni'nce verilmiş bir prensip kararı mevcut olduğunu öğrenmiştim. Ancak prensip, bu işin hâlline kâfi değildir zannediyorum. Vekâlet yarın bu prensip kararını değiştirebilir. Değiştirmese bile bu prensip kararile kıdem almak mümkün olamaz. Hâlbuki bu hâl icra vekilleri heyeti kararile teyit edilirse burada çalışan arkadaşlar kıdem almak suretile burada geçen sıkıcı ve cidden tahammülfersa hayatın mükâfatını görmüş olurlar. Tasavvur buyrulsun ki buradaki hayatımız bilhassa kışın 50 metrelik kar, Tunceli'nin bir ucu olan daire ile diğer ucu olan ev arasında geçmektedir. Bu demektir ki her sene altı ay müddetle hücre hapsine mahkûmuz. Buna, ailemiz efradı arasındaki herhangi sıhhi arızanın, imkânsızlık yüzünden düzeltilmesine imkân olamaması endişesi ilave edilir. Postanın vilâyet merkezinden kazaya ancak bir haftada ulaşabildiği düşünülürse mahrumiyetin derecesi hakkın-

da kâfi bir fikir edinilebilir. Nisan bidayetindeki Meclisi Umumi içtimaina, 1-1,5 metrelik kar üzerinde bir hafta mütemadiyen yaya yürümek suretile gittik. Arz edilen bu vaziyetler kazanın mahrumiyet mıntıkası içine alınmasına kâfi telakki edilmezse, yalnızca memleket sevgisi ve vazife noktasından tahammül edilen bu mahrumiyete seve seve katlanmak güç olur. Daha başka tabirle memleketin mahrumiyet mıntıkları sayılan ve kıdem zammı verilmesini icabettiren öyle yerler vardır ki, buradaki müşkülat, sıkıcı ve bedbin edici hayat ve hatta tehlike karşısında oralarda geçen hayat ve medeni vasıtalarla yakınlık noktasından birer şehir hayatı telakki edilebilir. Sırasile Erzurum'un Aşkale, Hasankale; Van'ın Erciş; Kars'ın Sarıkamış, Kağızman ve Iğdır kazalarını bu meyanda zikretmek kabildir. Ben burada vereceğim vazifeye mukabil oralarda kıdem zammı almadan iki misli müddetle kalmaya şimdiden talip ve razıyım. Her sene geçen altı aylık mahkûm hayatına mukabil tahmin etmem ki hükûmet iki seneye mukabil bir sene kıdem zammı vermeyecek kadar hasis olsun veya kadirşinas olmasın. Bu olsa olsa buraları bilip tanımamak ve buradakilerin durumu ile sathi surette meşgûl olmakla izah edilebilen bir keyfiyettir.

Maliye Vekâleti, Tunceli'nin bu kısmını şarktan addetmektedir. Bu vaziyeti isbat eder bir yazı örneği aşağıda dercedilmiştir:

Yazı örneği:

1/1355

18.08.1942

Nazımiye Kaymakamlığı'na,

Vali ve K. N.

Refik Noyan

Şark hizmetini ikmal eden kazanız mal müdürü Mustafa Türkalp almakta olduğu 25 lira maaşla Niksar kazası mal müdürlüğüne tayin edildiği, Maliye Vekâleti'nin 91/731/20805 sayılı emirlerinde işar buyrulmuştur. 200 liralık harcırah tediye emri gönderilmiş olduğundan geldiğinde keyfiyetin tebliği ve işten ayrıldığı tarihin bildirilmesi rica olunur.

Bundan başka:

16 Kanunusani 1936 tarih ve 2/3823 sayılı kararname Tunceli kazaları-
nın şarktan addedilmesi hakkında kâfi bir mesnet olabilir.

Kararname:

16 Kanunusani 1936 Resmi Gazete

8/3823

3807

Orta Anadolu'nun doğu kısımlarında ve bilhassa şark halkının mütekasif bulunduğu Dersim çevresinde, idare ve inzibat işlerinin esaslı surette tan-
zim ve hükûmet murakabesinin daha yakından ifâsını temin için yeniden
kurulacak Bingöl ve Tunceli 1. Umumi Müfettişlik mıntıkasından ayrılacak,
Elazığ vilâyetlerini ihtiva etmek ve 27 Teşrinisani 1927 tarihli talimatname
ile muayyen vazife ve selahiyetleri haiz olmak üzere 1164 sayılı kanunun 1.
maddesine dayanarak dördüncü bir Umumi Müfettişlik kurulması Dahiliye
Vekilliği'nin 04.01.1936 tarih ve 52 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine
icra vekilleri heyetince 06.01.1936'da onanmıştır.

4. Nüfus Durumu (nahiyeler ve köy adları, hane miktarları, erkek ve kadın tutarları)

Kazanın son 1940 senesi tahririne nazaran nüfusu 3.572 kadın, 3.961
erkek olmak üzere ceman 7.533'dür. 1935 senesi nüfus tahriri yekûnu
7.502 olduğuna göre 31 rakamı gibi lehte olmasına rağmen pek az fark gö-
zükürse de hakikatta nüfus tezayüdü bu kadar az değildir. Çünkü bu arada
1936'dan 1942 senesi ağustosu bidayetine kadar muhtelif zamanlarda kaza,
askeri harekâta tabi tutulmuştur. Bu harekâta imha edilenler takriben 1.000
kişi kabul edildiği ve 1935 tahririnde kazamızda kayıtlı oldukları hâlde 1940
tahririnde garba nakledildiklerinden dolayı gözükmeyenlerin miktarı da 338
olduğuna göre 1935 tahririle 1940 tahriri arasındaki artış miktarı hakikatta
"31 gözükken artış-imha edilen miktar 1.000+338 garba nakledilen=1.369"
olması lâzımdır ki bu takdirde halkın çocuk yapma kabiliyetini normal kabul
etmek lâzımdır.

Kazanın üç nahiyesi vardır:

1) Hakis nahiyesi

<u>Köylerin adları</u>	<u>Nüfusları</u>	<u>Ev sayısı</u>
Dercova	174	15
Civarık	469	79
Dalav	162	20
Hakis	936	126
Deşt	144	18
Hilbeş	219	20
Keşküvar	301	30
Kimsor	522	78
Markasor	326	29
Köhser	78	14
Maskan	270	34
Ramazan	246	37

2) İresi nahiyesi

<u>Köylerin adları</u>	<u>Nüfusları</u>	<u>Ev sayısı</u>
İresi	278	50
Aşağıharık	385	41
Balluca	324	51
Çamurek	155	34
Hodik	224	30
Panan	301	60
Yukarıharık	416	51

3) Merkez nahiyesi

<u>Köylerin adları</u>	<u>Nüfusları</u>	<u>Ev sayısı</u>
Merkez kaza	653	92
Azgılar	140	25
Dağyan	61	13
Dizik	151	25
Geriş	307	60
Holik	143	20
Hosum	283	34
Kalmam	177	31

Kıl	181	24
Kirik	288	33
Sap	146	34
Sayrik	142	30

Not: Köylere göre taksim edilen bu rakamlar nüfus kaydına göre olup, tahrir neticesine uymamaktadır. Yanlışlık olduğu zehabına kapılınmamalıdır.

5. Ziraat İşleri, Meyvecilik ve Sebzeçilik Vaziyeti

Kaza zirai mahsul verimi bakımından çok fakirdir. Ekimin kısmı azamisini buğday, arpa ve darı (kuşyemi) teşkil eder. Dağlık arazinin, bünyesi itibarile meşe fundalığı oluşundan tarla namı altındaki topraklar az ve muhit sakinlerini doyuracak evsaf ve hacimde değildir. Verim itibarile toprağın evsafı Orta Anadolu'nun step kısmının verimi gibi az kabiliyetlidir. Ortalama olarak toprağın buğdayda bire karşı beş, arpada sulu kısımlarda bire karşı altı veya yedi nisbetinde verimi vardır. Kazanın zirai istikbâli çok sönüktür. Ya meşe fundalıkları feda edilecektir veya bura halkı, yiyecek ana maddesini daimi surette hariçten tedarik edecek ve fevkalâde zamanlarda da (bugünkü gibi) çok zorluk çekecek ve hatta ana gıda maddelerinin pahalılığı yüzünden açlık tehlikesile karşı karşıya kalacaktır.

Düşünülen yegâne çare köylüyü topraklandırmaktır. Toprağı yerinde bulamadığına göre toprağı müsait yerlere zorla dahi olsa yerleştirilmeleri temin edilmeli. Gübre kullanmak suretile toprağın inbat kabiliyetini yükseltmek, buradaki işe mevzuunu halledecek vaziyette değildir. Esasen köylü, davarını tarlasında yatırmak suretile bu usule riayet etmektedir.

A) Meyvecilik

Hemen hemen halk meyve yetiştirmeye hevesli değildir. Kaza mıntıkasında bilhassa Hakis nahiyesinde Tanrı vergisi ceviz ağacı vardır. Bu yemiştten her türlü istifade yapılmaktadır. Kerestesinden istifade etmek ancak memur tabakasının muhtelif vesilelerle möble yaptırması suretile tecelli etmektedir. Diğer cins yemişler hemen hemen pek az köylere ve çok mahdut ellere ve pek çok mahdut miktar ve adede inhisar etmektedir. Bazı yerlerde ahlat, vişne dahi yetişmekte ve yetiştirilmektedir. Birçok köylerde de beyaz ve karadut bulunmaktadır. Üzerinde çok ciddi emek verilmek kaydu şartile

toprağın her nevi meyveyi yetiştirmeye müsait olduğu bittecrübe sabittir. Bu meyanda kiraz, vişne, kaysı, erik, şeftali, armut, elmayı zikretmek kabildir. Üzüm de yetişebileceğini şahsi kanaat olarak tahmin ediyorum.

B) Sebzecilik

Sebzecilik de, meyvecilik gibi mahdud köy ve cinse inhisar etmektedir. Halk alış veriş vasıtası olarak değil, kendi ihtiyacı için az miktarda yaşı olarak kullanılan ve kuru olarak da istimal edilen fasulye, patlıcan, domates ve bamyayı yetiştirmektedir. Sebzeciliğin inkişafı da kısır bir faaliyete müncer olur. Çünkü bu iş de, arazinin vücuduna vabestedir. Arazi olsa, köylü sebzedden ziyade buğday ve diğer gıda maddelerini ekecektir. Bu itibarla sebzecilik de istikbâl vaat eden bir işgal değildir. Bu vaziyete göre yegâne ümitli istikbâl mevzuu meyvecilik kalmaktadır. Bu da ancak, bedava meyve fidanı dağıtmak, bunları parasız olarak köylere kadar ulaştırmak ve ekilişlerini takip etmekle mümkün olur. Yoksa esasen fakir olan halkı kendilerinin menfaatine de olsa bu işi yapmaya icbar etmek muvaffak olamaz kanaatindeyim.

6. Hayvan Durumu ve Baytar İşleri

Kazada Ziraat Vekâleti'nin mümessili yoktur. Yani ne ziraat mühendisi, veteriner ve ne de hayvan sağlık memuru.

Kaza, hayvancılıkla geçinir. Beslenen hayvanların kısmı azamisi kıl keçidir. Bu arada sığır da ve az miktarda koyun da beslenir. Bunların cinslerinin ıslahı için bir teşebbüs yapılmamıştır. Koyunlarla sığırlar kışın ot ve samanla, keçiler de meşe yaprağı ile geçinirler. Koyun ve keçi damızlıklarını kendileri yetiştirirler. Koç katımı zamanında, sürülerin içine katarlar. Kaza dahilinde, Hakis nahiyesinin Kimsor köyünde hükûmet tarafından verilmiş üç damızlık boğa mevcuttur. Bunlardan köylünün sürüsüne katılmaları suretile azami derecede istifadeye çalışılmaktadır. Halk kasaplık hayvandan ziyade süt hayvanını tercih etmektedir. Bu itibarla fazla süt veren damızlık kıl keçi gönderildiği takdirde halka büyük istifade temin edilebilir düşüncesindeyim.

7. İktisadi Kaynaklar ve Hareketler

Kasabanın iktisadi kaynakları çok zayıftır.

1) Ziraat yapacak toprak çok azdır. Mevcut toprak az verimlidir. Toprak görünüşe göre ziraatten ziyade ormancılığa elverişlidir. Halk bu itibarla topraksızdır. Binaenaleyh başka yerlere iskânı muvafık olur.

2) Hayvancılığı yegâne mesnedidir. Fakat kıl keçi beslediklerinden hayvan tüyünden istifade edilememektedir. Hayvandan temin ettikleri yağ da zaruri ihtiyaçlarını çok dar ve en asgari şekilde temin edebilmektedir.

3) Derisinden istifade edilen av hayvanı avlamakla çok az ve iptidai şekilde meşgûl olunmaktadır.

4) Orman işleriyle alakalı kerestecilik ve kömürcülük işleri yoktur.

5) İşlemeye müsait mermer taşı mevcut olduğu arkeolog Profesör Hamit Nafiz Pamir tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca simli kurşun ve ihtimalen de bakır madeni mevcuttur. Fakat profesörlerin tetkik sahası haricinde kaldığından bu mevzuu ihtimal üzerine bir mütalaa olarak kabul etmek gerektir. Bu itibarla iktisadi hareketlerde membalarile mütenasiben çok zayıf kalmaktadır.

8. Okullar (talebe ve öğretmen durumu)

Tunceli Kanunu'nun kabulünden bu güne kadar kazanın talebe ve öğretmen durumu hakkında yapılan mukayeseli cetvel iştirilmiştir. Bu cetvelin tetkikinden de anlaşılacağı üzere:

1) 1938 senesi nihayetine kadar talebe mevcudunda mahsus bir artış vardır. Harp başlayıp da genç yaşdakilerin ihtiyaç olarak askere alınmalan, mevcut talebelerin köy işlerinde çalışmaları zaruretinin meydana çıkarmış ve bu yüzden de talebe mevcudu azalmaya başlamıştır.

2) Öğretmen kadrosu üçtür. Biri askeredir, biri askere alınmak üzere. Mevcut da zaten yeni askerden gelmiştir. Bu sene tek öğretmenle tedrisata devam edilecektir.

3) Hakis nahiyyemizde bir de eğitimci okul vardır. Öğretmeni askere alınmıştır. Bu sene buraya başka bir eğitimci gelecektir.

4) Elazığ'da kız enstitüsünde hâlen altı kız talebe vardır. Bu enstitüden üç mezun talebe vardır. İki köylerinde atıl vaziyette, biri Elazığ'da bıçkı yurduna devam etmektedir. Hâlen enstitülere talebe olanların ebe olarak yetiştirilmeleri vilâyetin programı iktizasındadır.

5) Yeni eğitimci grupları ile kazanın maarif durumu takviye edilecekse de ben şahsen eğitimci okulların faydalı olduğuna kani olmadığım için, bu teşkilâtın bilhassa Tunceli'nde muvaffak olacağını zannetmiyorum.

6) Mevcut boş kışla, yatılı bir erkek sanat okulu hâline ifrâğ edilirse buradan çıkacak Tunceli çocuklarına sanat öğretmek ve kendilerini memleketin diğer köşelerinde hem hayatlarını kazanmak hem de memleketlerine yenilik getirmek gibi bir faydası olur.

Memleket sanatkâr kazanır. Bu çocuklar aynı zamanda cehaletten kurtarılmış olunur ve İnönü'nün sanat okullarına ehemmiyet verilmesi hususundaki emir ve yüksek direktiflerinden Tunceli çocukları da menfaattar olurlar.

A) Merkez ilkokulu

Ders yılı	Öğretmen durumu		Talebe mevcudu		
	<u>Kadro</u>	<u>Mevcut</u>	<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
1935-1936	3	2	15	89	104
1936-1937	3	2	10	104	114
1937-1938	3	3	9	128	137
1938-1939	3	3	10	89	99
1939-1940	3	3	13	113	126
1940-1941	3	3	14	112	126
1941-1942	3	2	5	81	86
1942-1943	3	2	6	103	109

Geçen talebe

<u>Ders yılı</u>	<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
1935-1936	10	55	65
1936-1937	8	67	75
1937-1938	8	59	67
1938-1939	7	68	75
1939-1940	5	51	56
1940-1941	5	54	59
1941-1942	2	48	50
1942-1943	4	50	54

Sınıfta kalan talebe

<u>Ders yılı</u>	<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
1935-1936	5	22	27
1936-1937	4	23	27
1937-1938	1	57	58
1938-1939	-	15	15
1939-1940	5	56	61
1940-1941	5	44	49
1941-1942	3	25	28
1942-1943	2	46	48

Mezun olan talebe

<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
-	12	12
-	12	12
-	12	12
3	6	9
3	6	9
4	14	18
-	8	8
-	7	7

Orta ve yüksek tahsile giden talebe

<u>Ders yılı</u>	<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
1937-1938	-	3	3
1938-1939	1	2	3
1939-1940	2	3	5
1940-1941	2	5	7
1941-1942	-	2	2
1942-1943	-	-	-

B) Eğitimciler okulu

<u>Ders yılı</u>	<u>Eğitmen durumu</u>	<u>Talebe mevcudu</u>			<u>Mezun</u>		
		<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>	<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
1938-1939	1	10	33	43	-	-	-
1939-1940	1	8	33	41	-	-	-
1940-1941	1	-	-	-	7	32	39
1941-1942	1	9	32	41	-	-	-
1942-1943	1	6	22	28	-	-	-

<u>Ders yılı</u>	<u>Tahsile giden talebe</u>		
	<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
1940-1941	-	4	4

Tunceli'nin kuruluşu olan 1935-1936 ders yılından bugüne kadar kaza merkez okulu ile Hakis eğitimci okulunun öğretmen ve talebe durumunu gösterir çizelgedir.

9. Sağlık İşleri, Hastalıklar ve Mücadeleler

Kazada ne doktor vardır, ne ebe ne de sağlık memuru. Buna inzimamen dispanser ve ilaç da olmadığı teessürle kayda şayandır.

Sari hastalık olarak çiçek vardır. Sıtma azdır. Kinin tedavisile meşgul olunmaktadır. Yazın konjoktivit ve sıtma, kışın da bronşit, zatürree ve grip hastalıklarına tesadüf edilir. Bronşit normaldir. Mücadele mevzuu hastalık yoksa da, mücadele mevzuu pislik vardır. Sari bir hastalığın kazaya intikali, pislik yüzünden feci akibetler doğurması bakımından daima müteyakkız bulunmak gerektir. Belediye tarafından icabında bit mücadelesinde kullanılmak üzere bir etüv getirilmiştir. Halk bünye itibarıyla havanın temizliği sayesinde sağlam kalmaktadır. Gıdasızlık kâfi derecede tahribat yapmaktadır.

10. Adliye İşleri (mahkeme, hâkim, suç, hapishane, cürümlerin mahiyetleri ve intihar olayları)

Kadro: Kazanın adli teşkilâtı kadro itibarile bir hâkim, bir sorgu hâkimliği işlerini görmek üzere bir hâkim muavini, bir müddeiumumi, bir başkâtib, bir zabıt kâtibi, bir mübaşir ve bir cezaevi memurundan ibarettir.

Hâlen hâkimlik kadrosu münhal olup, hâkimlik vazifesini salahiyetle muavini görmekte ve sorgu hâkimliği vazifesi de başkâtib tarafından tedvir olunmaktadır. Mevcut kadronun hâkimi de gönderildiği takdirde adliyenin kâfi gelen kadro ile daha mükemmel surette işleyeceği tabiidir.

Hukukta mahkemeye en çok gelen dava men'i müdahale ve yaş tashihi davalarıdır. Men'i müdahale davalarının ekseriyeti teşkil etmesi toprağın darlığından ve ekserisinin tapularının bulunmamasındandır. Yaş tashihi davalarının da, askerliğe geç gitmek için çocukların doğduktan pek çok sonra kaydettirilmeleri ve bilahare doğan çocuklarını evvelce (hilafı hakikat olarak) kayda geçen çocukları gibi göstermek istediklerinden, askerlik muayenelelerinde nasiyei hâllerile kütük kayıtları birbirine uymadığından askere alınmalarına imkân olamayacağı hakkındaki askerlik meclisi kararile yaşlarının mahkemece tashihi yoluna gidilmesinden veya ölen çocuklarının kaydını düşürmeyi ihmal ederek bilahare doğan çocuklarını ölünün yerine ikame etmelerinden ileri geldiği, cereyanı ahvalden anlaşılmaktadır.

Ceza davalarına gelince: Ekseriyeti hakaret, dövme, zina, bilhassa yalancı şahitlik ve suç tasnii teşkil etmektedir. Bu suçların saikini de maarif bakımından bu yerlerin bakımsız kalmasında ve bilhassa umumi kültür seviyesinin ve bilvesile ahlâk seviyesinin düşük olmasında aramak lâzımdır. Mamafî halk tab'an haşin, yalancı ve tasnici huya bizatihi çok yatkındır. Çünkü fazla menfaatperesttir. En ufak menfaat mukabilinde yalancı şahitlik yapmaktan çekinmez, yaptığı tensiatta göz kırpmayacak kadar cesurdur. Cezaevi yoktur. Kira ile tutulan harap bir bina bu işi görmeye çalışmaktadır. Bir bina yapılmasının faydalı olacağı tabiidir.

Kazada senede bir iki intihar vakası olmaktadır. Fakat şahsen bu hadiselerin katil vakası olduklarına ve keturn olan halkın suçluyu ele vermemelerinden veya dil bilmediklerinden tercümanların oynadıkları rolle katlin intihar şeklinde örtbas edildiğine kani bulunmaktayım.

11. Kazanın, Çevresindeki Topraklarla Türlü Bakımdan Münasebeti

Kazanın, çevresindeki topraklarla avarız itibar ile münasebetinde kayda şayan bir nokta yoktur. Yani kazamızda başlayıp iintidadı başka kazalara ulaşan büyük dağ silsilesi yoktur.

Coğrafi bakımından münasebette de şayanı kayt bir vaziyet müşahede edilemez.

İktisadi bakımından civar topraklarla münasebetine gelince: Bu suali civar kazalarla olan iktisadi münasebet manasında anlamaktayız. Bu itibarla da toprağı kısa olan kazamızın yiyecek bakımından Mazgirt kazasının toprak feyzinden istifade ettiğini zikredebiliriz. Muhundu nahiyesi mahsulatından parası mukabilinde dar zamanlarda istifade edilmektedir. Pülümür kazası ile iktisadi bakımdan tuz alış verişini zikredebiliriz. Yan kazamızın tuz ihtiyacını Pülümür kazasının tuzlaları temin etmektedir. Tuz, para ve bazen de mahsul veya ceviz ile mübadele edilmektedir. Bir de vilâyet merkezinin bulunduğu Elazığ ile yaptıkları yağ satma bakımından münasebeti mevcuttur. Yani Elazığ Nazımıye'nin pazar yeridir.

12. Orman İşleri, İşletmesi ve Ağaç Servetleri

Kazamız arazisinin 800 kilometrekarelik sathı mesahasının hemen hemen % 70'i meşe fundalığı, meşe ve kavak ormanı ile kaplıdır. Bu arada pek az olmakla beraber sakızağacı da mevcuttur. Memnu mıntika ile boşaltılmış bölgede işletme kurulacak derecede ceviz ağacı olduğunu zannediyorum. Bu mevzu bu itibarla tetkikinde enteresan netice ve faydalar verebilir ümidindeyim.

Bu orman ve fundalıklardan şimdilik yakacak olarak kullanılmasından başka şekilde istifade edilememektedir. Bu fundalık ve ormanlar hudayı nabit şekilde olup, hiçbir bakıma tabi değildir. Meşgul olduğu takdirde arazinin diğer ağaç nevilerini de yetiştireceği tahmin edilebilir.

Köylü, orman ve fundalıkların kurumuş aksamından istifade etmektedir. Orman ve fundalık kaçakçılığı hemen hemen yoktur. Çünkü ihtiyaç ve lüzum hasıl olmamaktadır.

Fundalıkların yapraklarından bilhassa hayvan yemi olarak geniş imkyasta istifade edilmektedir. Kazanın küçük ve büyük baş hayvanlarının kışın yedikleri meşe yaprağıdır. Esasen bu yaprak olmasa, kazanın yegâne maişet

istinatgâhi olan yağ mahsulü hayvanların beslenememesi yüzünden iflasa mahkûm olur.

Fundalıkların ve ağaçların yaprakları meyanında dalları da kesildiğinden dolayı ağaçların ölüme mahkûm edildiği hakkında bir kanaat mevcut ise de ben şahsen yaprak kesimi sırasında ufak dalların kesilmesini ağaçların budanması şeklinde telakki ediyorum. Bu itibarla da diyebilirim ki bu şekilde budanma olmasa, bu fundalıkların bu mıntıkada nesli bakımsızlıktan inkiraz bulur. Her hâlde şurası şayanı arzdir ki kaza mıntıkası ormancılık ve orman servetleri bakımından ciddi bir etüde muhtaç, aynı zamanda da ciddi bir etüdün zahmetini korur zannediyorum.

13. Sular (içme suları, nehirler, dereler ve mahsulleri)

Kazanın içme suları, hemen merkez nahiye ve köylerde membalardan temin edilmektedir. Suların ekserisinde kireç miktarı fazladır. Fakat içimleri lezzetli ve bilhassa yazın arzu edilir derecede soğuktur. Yüksek köylerde sular daha soğuk ve lezzeti daha güzel ve hatta kireç miktarları da azdır. Kaza merkezinde iki ayrı membadan iki çeşme suyu vardır. Evsaf itibarile ikisi de aynıdır. Mikyası ma derecesi takriben 25'dir. Çünkü yazın su içildikten sonra bardakta hafif bir rüsüb bırakmaktadır.

Nehir olarak, kaza mıntıkasında memnu ve boşaltılmış mıntika ile kazanın meskûn kısmını ve eski Haydaran bölgesi ile Hakis ve Merkez nahiyelerini birbirinden ayıran Harçık Suyu vardır. Bu su içilir ve yazın suyu az olduğundan hemen her yerinden, kışın ise kar suları yüzünden muayyen yerlerden geçit verir. Yazın genişliği 15-20 metre, kışın 25-30 metre arasındadır. En derin yeri takriben 5 metre vardır. Kar erimesi sırasında birçok taşları da yatağından yuvarlar. Suyu yaz ve kış berraktır. Yağmur sıralarında bulanır. Suda deri itibarile olan av hayvanlarından bazen kunduz (su iti) bulunur. Yiyecek olarak muhtelif cins balıklar bulunur. Lezzeti, deniz balığı derecesinde güzel olan bu balıkların hemen her cinsi fazla kılçıklı olduğundan pek makbul sayılamaz. İçlerinde alabalık tabir edilen ve pişirilince rengi kavuniçi bir hâl alan, üstü kırmızı pullu balık, lezzet ve kılçıksız olması bakımından çok güzel bir balık cinsidir. Yerlilerin bazıları bu cins balığı mukaddes saymaktadır. Bu balığın bazen 15 kilo sikletinde olanları da çıkmaktadır. Normali 0,5 kilo ağırlığındadır. Fakat gayet az bulunmaktadır. Yani diğer balıklara nazaran yirmi veya otuzda bir nisbetindedir.

14. Mali Durum (devlet, hususi idare ve belediye cephesinden)

A) Muvazene-i Umumiye, Maliye

Beş senelik vasati tahsilat 118.031 lira olup beş senelik masraf yekûnu 324.032 liradır. Her sene masrafı ödemek üzere merkezden tahminen 40.000 lira yardım istenmektedir.

B) Hususi Muhasebe

Kazanın beş senelik vasati vergi tahakkuku 9.200 lira ve vasati tahsilat 5.437 liradır. Beş senenin vasati olan senelik masrafı 5.400 lira olup bu masrafın 4.000 lirası maaş, geri kalan 11.400 lirası müteferrik masraftır. Bu vaziyete göre varidat, masrafı (maaşa ve çok ufak masraflara karşılık tutulmak şartile) karşılamaktadır.

C) Belediye

Belediye varidatı belediye gümrük hisseleri ile birlikte tahminen 1.000 lira kadardır. Masrafı da maaşlara ve ufak tefek işlere karşılık olmak kaydile varidatı ancak karşılamaktadır. Kasaba fakir olduğundan varidatın yükselmesi hemen hemen imkânsızdır.

15. Askerlik İşleri, Mükellefiyet ve İcabetler

Askerlik işleri şube reisi ile okuma yazma bilmeyen üç nefer tarafından idare edilmektedir. Bu vaziyette şube reisinin çok sılantı çektiği muhakkaktır.

Mükellefiyetle icabetler normal vaziyettedir. 1336, 1337, 1338, 1339 ve 1340 doğumluların mevcut celbi 536 kişi ve bunların sakat miktarı da beş kişidir. Bu seneler içinde de eskiler hariç sekiz bakaya eri vardır.

16. Asayiş ve Emniyet

Kadro: Kazada polis teşkilâtı mevcuttur. Kadro bir komiser muavini ile üç polis (hâlen biri enstitüde, biri Kalan kazasında müstahdemdir. Bugünkü mevcut, bir komiser muavini ile bir polis) memurundan ibarettir.

Jandarma Kadrosu: Bir yüzbaşı, bir takım subayı, bir başgedikli, beş gedikli er başından mürekkeptir (bölük komutanı yüzbaşı kadrosu münhal ve takım subayı üsteğmen bölük komutan vekilidir). Bölük mevcudu 180 erden ibarettir.

Asayiş ve emniyet, kaza merkezinde polis ve nahiyelerle köylerde jandarma tarafından temin edilmektedir. Jandarma kadrosu asayiş ve diğer idari ve

adli işler için kâfi olmasına mukabil, polis kadrosu tam olmadığından kasabada devriye vazifesi polise yardımcı olmak üzere jandarmanın kuvveti tarafından ifâ edilmektedir. Esasen bir adet polis ve komiser muavini ile karakol nöbeti bile tutmaya imkân yoktur. Bu itibarla kadronun tamamlanarak polisten tamam iş beklemek şayanı arzudur.

Adli kısımda suçların mahiyeti hakkında kâfi malûmat verildiği cihetle burada da bu mevzu tekrar temas lüzumsuzdur.

Umumi olarak bugün için emniyet ve asayiş normaldir. Asayiş bozacak vak'a yoktur. Polis mıntıkasında 1937-1943 arasında işlenen suç nevi ve adetlerine ait cetvel bir fikir verme bakımından ilâştirilmiştir.

İşlenen Suçlar (1937-1943):

<u>Senesi</u>	<u>Suç adedi</u>	<u>Suçun nevi</u>	<u>Düşünce</u>
1937	8	Hakareti adiyе	Polis mıntıkasında
1938	7	Hakareti adiyе	Polis mıntıkasında
1939	4	Sirkat	Polis mıntıkasında
1940	14	Sirkat	Polis mıntıkasında
1941	15	Orman Kanunu'na muhalefet	Polis mıntıkasında
1942	2	Resmi defter imhası	Polis mıntıkasında
1943	14	Milli Korunma Kanunu'na muhalefet	Polis mıntıkasında

17. Irk

Nazımiye sakinlerinin umumiyetle boyları uzun, saçları siyah ve düz, burunları doğru, elmacık kemikleri çıkık, çene yuvarlak ve doğru, gözleri siyah ve badem biçimindedir. Renkleri beyazdır. Kafatasları geniş olup, brokisefaldirler. Sert tabiatlı ve inatçıdırlar. Orta Asya'da coğrafi şartların değişmesiyle dünyanın her tarafına dağılan Türk kollarından bir kısım olduklarına hiç şüphe yoktur. Bunların Horasan Türklerinden oldukları da Ahmet Yesevi'ye mensup olup Celalettin Horzenşahi Türklüklerine en büyük delildir.

18. Halkın Siyasi Temayülleri ve Ruhi Hâlleri

Öz halkın tebellür etmiş hiçbir siyasi akide ve temayülü yoktur. Ancak kendileri Türk olmalarına rağmen tamamen Türk saymadıkları da muhakkaktır. Yabancı memurlara ekseriya kendilerinden başka insan gibi bakmaktadırlar. Bunun sebebini muhtelif zamanlarda ağaların telkini ile hükûmete

asi olmaları üzerine, hükûmetten gördükleri tedibe ve konuştukları dile hamletmek en doğru bir düşünce olur. Tunceli davasına vaktile el atılmış olsaydı, halk rağbeti çoktan öz dili olan Türkçeye çevirir ve kendinin öz benliğini tanımış olurdu.

Bu vaziyet ancak zamanla ve maarifin inkişafı ile tashih edilebilecektir. Tunceli çocuklarının hepsi okuma yazma öğrendiği gün, şimdiki konuştuğu Kürtçeyi unutacak, Türk dilini öğrenince de Kürtlüğü unutup Türklüğüne avdet etmiş olacaktır. Bura halkına muhakkak bir rejim ilıştirmek icabederse, hürriyetine (bugünkü hürriyet telakkisinin çok fazla dışına çıkan) son derece âşık bir zümre demek caiz olur. Yani aklının yattığı her şeyi yapabilmek (suç da olsa) ve inandığı her şeyde tamamen serbest bulunmak şeklinde hülâsa edilebilen ve devlet de dahil olduğu hâlde, hiçbir otorite tanımayan tam bir bedavet hayatı yaşamak şeklinde hülâsa edilebilen bir içtimai hayat. Bu telakki son tedip hayatından sonra şüphesiz ki son derece istihâle etmiş bulunmaktadır. Devlet otoritesi tamamen yerleşmiştir. Eski başı boş hayatın sona erdiği akıllarında yer etmiştir. Bu vaziyetten, ağa nüfuzu da aynı zamanda ortadan kalkması dolayısıyla memnundurlar. Ancak bu vaziyetin yani bu memnuniyetin pek de o kadar samimi olmadığını da düşünmek, her hâlde ihtiyatlı bir fikir olur. Çünkü arzedilen bütün bu vaziyete rağmen en çok korktukları şey “garba nakledilmek” işidir. Mamafî bu endişeyi de tamamen bugünkü içtimai nizamdan mütevellit memnuniyetlerinin samimi olmadıklarına delil göstermek haksızlık olur. Çünkü nihayet uzun hatıra ve akidelerle bağlı bulundukları topraktan ayrılmak her hâlde pek çok zor olsa gerektir.

A) Ruhi Hâllerine Geline

Halk yukarıda arzedildiği veçhile tab’an çok haşindir. Bu husuneti şimdiye kadar geçen serazat hayatlarının yadigârı olarak kabul etmek gerektir. Bundan başka da inatçı, kinci ve bilhassa çok menfaatperesttirler. Belirli bir dine mensup olmadıkları ve akidelerinin de başkaca sağlam bir mezhep ve kanaate bağlı bulunmaması dolayısıyla aile, aile ahlâkı, cemiyet ahlâkı ve binnetice fert ahlâkı maalesef çok aşağı vaziyettedir. İffet mefhumu hemen hemen yoktur. Para her şeyin üstünde yer tutar. Para ile satın alınamayacak hiçbir şey tasavvur edilemez. Kadın, aile iffeti ve namusu, şahitlik, hülâsa her şey. Hülâsa burayı paranın her şeyden daha ağır çektiği bir yer olarak kabul etmek zaruri bir hüküm olur.

19. Halk, Memur ve Hükûmet Münasebetleri

Halkın hükûmet ve hükûmet memuru ile münasebeti doğrudan doğrudur. Yani arada bilinen tavassut tamamen kalkmıştır denilebilir. Ancak ekserinin (bilhassa kadın ve 50 yaşından yukarı erkeklerin) dil bilmemesi dolayısıyla halk ve devlet münasebetlerinde tercümana ihtiyaç hissedilmektedir. Bu hususta ahlâk ve karakterine itimad edilen ve dil bilen memurlar istihdam edildiği cihetle zaruri olan bilvasıta bazı münasebetlerden doğması mütevellit mahzurlar da hemen hemen sıfıra münce olmaktadır. Halk, devlet ve devlet memuru ile doğrudan doğruya münasebete girişinden çok memnundur. Ancak dünün ağası yerine bugünün mütavassıt (bazı zaruri işlerde) köy muhtarlarının kaim olmamasına çok dikkat edilmek lâzımdır ki, şahsen bu hususa her yerde ve bilhassa burada çok itina gösterilmektedir. Halk ve hükûmet münasebetleri meyanında bu münasebetleri tanzim eden müeyyideler yani kanunlara ve Tunceli Kanunu'na da bu vesile ile temas etmek çok faydalı olur.

Halkın normal kanunlarla idaresi son derece arzuya şayan bir keyfiyettir. Esasen bu günkü durum hususi bir kanunun tatbikine ihtiyaç hissettirmeyecek şekilde görülmekte ise de şahsen harbin nihayetine kadar Tunceli Kanunu'nun mer'iyette kalması taraftarıyım. Bugünkü fevkalâde ve nazik zamanlarda, bugünkü düzenliğin bu kanunun müeyyideleri sayesinde durulduğunu çok uzak bir ihtimal olarak düşünürsek, bu kanunun mer'iyette kalmasının daha bir müddet devamı memleket için daha hayırlı olur. Bu demek değildir ki bu kanun bugün kalksa Nazımiye'de emniyet ve asayiş sektedar olur. Böyle bir iddiada bulunmak değil, hatıra bile gelmemek gerek. Fakat ufak bir hadisenin menfi bir propagandaya vesile vermesi mülahazasıyla bu mütalaa yürütülmektedir. Ancak şurası şayanı arzıdır ki sulh ve normal hayat avdet edince Nazımiye'yi boşaltmak ve bu halkı toprağın çorak ve didinmeye değmeyen bereketsizlik ızdırabından kurtarmak işini esaslı bir tetkik mevzuu yapmak ve Tunceli'nin bu kazasının dertlerini siyasi, içtimai ve bilhassa zirai ve iktisadi kökünden halletmek çok ve pek çok yerinde olur.

20. Halk Odası ve Çalışmaları

Kazada halk odası yeni kurulmuş veya yeni faaliyete başlamıştır. Parti Genel Sekreterliği'nin yardımile bir radyo alınmıştır. Bulunduğu yer kira olmasına rağmen bugünkü ihtiyacı karşılayacak vaziyettedir. Halk, halk odasına karşı rağbet göstermektedir. Her akşam radyo ve havadis dinlemek için

muntazaman devam etmektedir. Şimdilik radyosundan ve muhtelif kanunların neşri dolayısıyla halkın bu mevzular etrafında tenviri için bir toplanma yeri olarak istifade edilmektedir. Esasen Nazımıye'nin Tunceli kazası olduğu nazara alınırsa parlak bir faaliyet beklemek de haksızlık olur. Köylü ve kasa-ba sakinleri Halkevi kütüphanesinden şayanı memnuniyet derecede istifade etmektedir. Halk odasının nezahetinin muhafazasına ve gerekli yardımların yapılmasına da itina gösterilmektedir.

21. Beledi Hareketler ve Faaliyetler

Beledi hareket ve faaliyet olarak Cumhuriyet'ten bugüne kadar meydana getirilen belli başlı eseri zikretmek maalesef mümkün değildir. Yalnızca bir belediye binası ve ev darlığından yapılmış bir memur evi, yapılan bütün işi hülâsa etmektedir. Mamafî bu vaziyet bu sahada çalışılmadığı manasında zikredilmemiştir. Yani bir imar faaliyeti bütçe darlığı ve imkânsızlığı yüzünden kabil olmamıştır. Yoksa Belediye Kanunu'nun derpiş ettiği temizlik ve esnafın kontrolü işleri başta olmak üzere diğer beledi işler mümkün olan itina ile yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Esasen, bugünün dar bütçesi çok kısa varidat membalarına inzimamen, ofis işlerinin belediyeler tarafından görülmesi keyfiyetinin verdiği ağırlık diğer varlıklı belediyeler için de aynı atıl vaziyeti doğurmaktadır zannederim.

22. İnhisar Maddeleri ve Hareketleri

Kaza dahilinde gerek sigara ve gerekse mai içkiler normal vaziyette kullanılmaktadır. İnhisar kaçaklığı yoktur. Esasen inhisar maddesi ekilmemektedir. Halk, İnhisar İdaresi faaliyetinden memnundur. Ancak kinin bulundurulursa halkın çok memnun olacağı muhakkaktır. Yakında tabi olan kahve ve çay da muntazaman tevzi edilmektedir. Kışın altı ay kapalı olan kazamızın stokları da kış istihlâkını karşılayacak şekilde tanzim edilmektedir. Tuz ihtiyacını halk Pülümür'den temin etmektedir. Bu vaziyette halk maalesef tuzu pahalıya mal etmektedir. Bura inhisarına bir depo yapmak ve normal fiyattan kaza merkezindeki depodan tuz satmayı temin etmek ileri derecede memnuniyeti mucip olur.

23. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri

Kazamızın yalnızca vilâyete bağlı yolundan tekerlekli vasıta işler. Diğer yolları arızalı ve çok miktarda sel yatağı ve dere ayağı olması dolayısıyla ancak

hayvanla nakliyata müsaittir. Her sene onarılan bu yolları, tekerlekli vasıtaların geçeceği şekle sokmak muhal değil ise de her hâlde çok zordur. Ve esasen lüzum yoktur. Çünkü tekerlekli vasıta nihayet senede bir defa ya gider ya gitmez. Bu bir tek vasıta için de halkın muntazam bir yolun yapılması için gerekli sıkıntı ve müzayekaya sokulması yerine masruf olmayan bir gayret olarak düşünülmektedir.

Kazada, nakil vasıtası cinsi olarak yalnızca katır vardır. Esasen bu sarp ve arızalı muhit için başka cins hayvanın yaşaması ve iş görmesi çok güçtür. Merkep ve nadiren de binek olarak at vardır. Araba ve kağı yoktur.

24. Halkın Yaşama Şartları ve Kabiliyetleri

Halkın yaşama şartları tasavvur edilemeyecek kadar kötüdür. Oturduğu ev karanlık, üstü ve altı toprak, çok iptidai bir dört duvar arasındır. İçeride en varlıklı olanların bir tahta döşemesile bir iki kilimi veya cecimi yaylıdır. Hiçbir köyde (bir ikisi ve onlarda da bir iki aile müstesna) ne yatılacak temiz bir yatak vardır, örtünecek ne bir yorgan veya diğer temiz bir örtü mevcut değildir. Halk yıkanmak âdetini hemen hemen hiç benimsememiştir. Deri âdeta nasırlaşmış vaziyettedir. Pislik ve kirlilik ile haşır ve neşir olmuşlardır. Giydikleri çok yırtık veya aşırı derecede yamalı bir ceket veya gömlekle, bir de kaput bezi dondan ibarettir. Yalnız kasaba sakinleri medeni şekilde giyinirler. Fakat kasaba sakinlerinin hemen hepsini memurlar veya bir ilki Elazığlı esnaf teşkil eder.

Halk yazın yalınayak, kışın çarık giyer. Fakat başı kabak değildir. Eski de olsa, yırtık da olsa muhakkak surette bir şapka giyerler. Erkeklerle mukabil kadınlar daha düzgün giyinirler. Kadın kıyafetleri bol kırmalı ve uzun bir etekle bir zıbın ve bellerinde kuşak, ayaklarında ayrıca şalvar, başlarına muhakkak bir örtü örterler, hatta bu örtüyü kasabada ve yabancı yerlerde yüzlerini kapayacak şekilde peçe gibi de kullanırlar. 10-12 yaşındaki çocuklar arasında yazın ve bilhassa köylerde anadan doğma çırlı çıplak gezenleri çoktur.

Gıdalarına Gelince: Yetiştirdikleri, işlerine pek az kimselerde ve bazıları için de pek az ahvalde kâfi gelir. Dışarıda amelelikle para kazanıp gelirler. Bu itibarla yedikleri ekseriya ekmek ve ayran ile çökelek dedikleri peynire inhisar eder. Bütün gıda bundan ibarettir. Bulguru ancak zenginleri kullanabilir. Yetiştirdikleri hayvanların yağını ancak satarak üst baş alırlar. Kendilerinin boğazlarından geçmek ekseriya kısmet olmaz. Halk bu basit gıdayı tam olarak aldı mı hayatından memnundur. Fazlasını istemeyecek kadar

kanaatkârdır. Hatta olsa bile yemez, satar para biriktirir. Bünyeleri bu basit ve sade gıda ile inkişaf edecek şekilde istihâleye uğramıştır denilse yalan söylenmemiş olur. Bu arada kuru yemiş ve bu civarda bol miktarda bulunan ceviz de esaslı ve mutena gıdalarını teşkil eder. Mahsulün kıt olduğu zamanda dağlardan topladıkları otları (pancar dedikleri zambak yaprağına benzeyen bir nevi ot) yağla kavurmak suretiyle ve meşe palamudunu haşlayarak acısını aldıktan sonra kavurarak sonra da öğütmek suretile yerler.

25. İçtimai Hayat, Eski İtiyatlar ve Ananeler

İçtimai hayat çok iptidaidir. Kaza halkının % 95'i Alevi mezhebinin Caferi koluna mensuptur. Halk yakın zamana kadar mezheplerinin ağa ve şeyitleri elinde kul ve köle vaziyetinde idi. Bu sınıf halk, Hazreti Ali'ye, Hızır'a ve Hasan'a, Hüseyin'e ve babalara inanırlar. Mamafı bu itikadın bugün için kuvvetten düştüğü daha doğrusu kuvvetinin sıfıra yaklaştığı muhakkaktır.

Bugün için hâlen ve gizli olarak mer'i âdetler de yok değildir. Bu arada güneşe ve suya tapmayı zikredebiliriz. Bazıları sabahleyin doğan güneşe yüzlerini çevirirler ve güneşin ilk ışığının temas ettiği yerleri öperler.

Nazimiye halkının cetlerine karşı olan saygılarını gösterdikleri ziyaret yerleri vardır. Bu ziyaret yeri ya bir ağaç ya bir dağdır. Bazen bir kayanın oyuğu da ziyaret olabilir. Bu ziyaret yerleri kudsidir. Buranın taşı, toprağı her şeyi mukaddestir. Bu ziyaret yerlerinin meşhurları “Zülfükâr Geçidi” denilen hâlen inşadaki Pülümür şosesi üzerindeki bir kaya ile “Düzgün Baba” Dağı'dır. Halk, büyük yeminlerini bu mukaddes yerler üzerine yaparlar. “Zülfükâr çarpsın ki”, “Düzgün çarpsın ki” gibi. Bu ziyaret yerleri için muayyen zamanlarda kurbanlar keserler.

Halkı, mezar taşlarında koç başı, kuş heykeli ve at şeldi yaparlar. Ölen bazı kahramanların mezar taşlarına da kahramanlığını hatırlatan kılıç, at ve tüfek resimleri de yaparlar. Bazı mezar taşlarına da ölüye yapılan masrafi hâkkederler. Buna bizzat şahit oldum. Ancak sebebinin ne olduğunu anlamadım.

Alevi olan halk abdest almaz, namaz kılmaz. Hatta o kadar yıkanmazlar ki meşhur bir hikaye bu husustaki vaziyeti canlandırması bakımından zikre şayandır.

Oğlu ölen bir kadın ölüye şu şekilde ağlarmış:

“Kekom (oğlunun adı) su kuşu idi, bir doğduğu zaman yıkandı bir de şimdi yıkanacak”. Hakikaten ölülerini yıkadıklarını zannetmiyorum. Nihayet yıkananlar su kuşu olanlardır.

Nazîmiye Alevilerinin iki büyük dini günü vardır. İkincikânun ayının başından sonuna kadar devam eden Hıdır günleri, diğeri Muharrem orucudur. Bu oruç, 12 gün devam eder. Bu günlerde aşure pişirirler. Saçlarını, sakallarını kesmemeye, yağlı yememeye ve mümkün olduğu kadar su içmemeye gayret ederler.

26. Halk Türküleri

Zikre şayan halk türküsü yoktur.

27. Eski Eserler, Hurafeler, Telkinler ve Batıl İtikatlar

Kazada belli başlı eski eser yoktur. Yalnız Harçık Suyu üzerinde taş, tuğla ve horasanla yapılmış ve bugün yıkılmış vaziyette bulunan ve uzunluğu tahminen 20 metre kadar olan bir köprü enkazı vardır ki bu köprüyü, Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran seferine giderken yaptırdığı rivayet edilmektedir. Rivayetin aslını tetkik edecek mehaza rastlayamadım (hurafe ve telkinler ve batıl itikatlar 25. سوالin cevabında kâfi derecede yazılmıştır).

28. Tapu ve Posta İşleri

Halkın ellerindeki arazinin bir kısmının tapusu mevcut, bir kısmının da mevcut tapuları dedeleri üzerinedir. İntikâl yaptırmamışlardır. Mamefi bu rada arazi zaten mahduttur. Bu itibarla tapu mevzuu olarak zikre şayan tek mesele, kazanın münhal olan tapu memurluğuna birinin tayini suretile bu boşluğun kapatılmasıdır.

29. Münakale İşleri

Telli vasıtalar yaz, kış muntazaman işler. Telgraf hattımız Mazgirt üzerinden işlemektedir. Pülümür'e giden telgraf hattı da Nazîmiye'den geçer. Ayrıca jandarmaya ait bir de telefon hattı vardır. Bu hat Mazgirt ve Mameki-Kalan üzerinden Elazığ'a kadar gider. Fakat arada çok vasıta olduğundan doğru dürüst konuşmak büyük müşkülâtla olur.

Posta haftada iki defa gelir ve iki defa gider. Hayvan sırtında nakledilir. Kışın posta nakliyatı insan sırtında ve mütehassıs kimseler tarafından yapılır. Ve ekseriya tipili havalarda intizamını kaybeder. Memur kadrosu çok dardır. Bir tek (...) posta ve telgraf muhaberatını idare eder. Bir muhabere memuru verilmesi ileri derecede şayanı arzudur.

30. Maden Cevheri

Kazada ancak Hakis nahiyesinin bir kısmında maden araştırılması yapılmıştır. Burada da bulunan simli kurşun madeninin asıl damarlarının Harçık Suyu'nun karşı tepesinde bulunması ihtimali olduğu ve memnu mıntıkaya girmek hususu da son zamanlarda temin edilmiş bulunduğundan burada tetkikat yapan üniversite profesörlerinden Hamit Nafiz Pamir'in tetkikatı yarım kalmıştır. Toprağın bazı kısımlarında bakır olması ihtimalini gösteren emareler olduğu aynı profesör tarafından söylenmiştir. Hülâsa olarak bugün için mekşuf ve kıymetli bir maden yoktur. Tetkikat, Nazımiye'nin çok ufak bir kısmına inhisar etmiştir.

31. Aşiretler ve Durumları

Kazada seyyar aşiret yoktur. Sabit aşiretlerin isimleri şunlardır: Haydaran, Kureyşan, Arilli, Karsanlı, Hörmek, Şadelli, Şeyhmemetli, Alanlı ve Lolanlı.

Bu aşiretlerden Haydaran aşireti 1938 senesinde yapılan harekât neticesinde tamamen ortadan kaldırılmış ve aşiret reisi Kamer Ağa da 1940 senesinde İzmir Hapishanesi'nde ölmüştür.

Kureyşan aşireti şu kollardan mürekkeptir: Mevaliyan, Gülinan, Kalliyan, Hüseyinan, Aliyan ve Kudan ezbetlerine ayrılmıştır. Aşiret reisleri Nazımiye'de Ali Çavuş, onun ölümü ile casus İbrahim adındaki kodamana inhisar etmişti.

Arilli aşireti ezbetleri: Ferhatuşağı, Hüseyinan, Ciban, Kalman ve Şahkulu. Ferhatuşağı'nın büyüğü Pülümür kazasının mezra köyünden Corik Hüseyin Ağa (harekâta ortadan kaldırılmıştır) diğerlerinin Nazımiye'de Gerişli Hüseyin Ağa, onun ölümü ile oğlu Yusuf Ağa'ya intikal etmiş idi. Yusuf Ağa da geçenlerde vefat etmiştir. Son zamanlarda bu ağalıklara karşı halkın rağbeti zail olmuş ve ağalık ortadan kalkmıştır.

Aşiret devrinde yani aşağı yukarı son 1938 tedibine kadar halkın ağa sözüne itimadı ve büyü, fal ve sihre itikadı fazla idi. O günden bu güne kadar bu mevzudaki fitneler hemen hemen sönmüş bir vaziyete girmiştir. Eskiden Kureyşanlılar ve seyitler, cahil halkı yanlış fikir ve telkinlerle cennete götüreceklerini iddia ederek ellerinden en kıymetli şeylerini alırlar, onlar da iffetlerine varıncaya kadar her şeylerini verirler, bunlara karşı kör körüne itaatte bulunurlardı (Kureyşanlılar: Arabın meşhur Kureyş kabilesinden ve Peygamber sülâlesinden geldikleri iddiasındadırlar). Seyitlere karşı itaat ve itimat o kadar fazla idi ki bunlara karşı ağaların dahi büyük zaafı vardı.

Ağalar dahi seyitlere karşı mahkûm ve muti vaziyette idiler. Misâl: Haydaran aşiret reisi Kamer Ağa'nın oğlu Ahmet'in Hakis nahiyesinden aldığı çok güzel bir kızı, Ahmet'in vefatı ile aşiret reisi Kamer Ağa kendisi almak istemiş ve bu yüzden ağanın seyitleri kendilerine darılmış ve beş altı ay kadar evine uğramamak suretile Kamer Ağa'yı iltifatlarından ve dualarından mahrum etmişlerdir. Kamer Ağa (Kamer Ağa üç sene kadar Haydaran nahiyesi müdürlüğü de yapmıştır) çıkar yol olmadığını görünce araya vasıtalı koymuş ve seyitler merasimle günahını çıkarmaya gelmişler, kurbanlar kesilmiş, ziyafetler verilmiş ve bir gece halka teşkil ederek seyidi karşısında sabaha kadar diz çökmüşler ve seyitleri de aldıkları ilham ile günahının affedildiğini, karısının artık kendisine helâl olduğunu tebşir ederek ağayı sevindirmişler, hediye ve behiyelerini alarak savuşmuşlardır.

Bugün için artık aşiret falan diye bir şey kalmış değildir. Aşiretler yalnızca isim olarak yaşamaktadır. Aşiretlerin hemen hepsinin hükûmete sadakat veya hükûmete karşı asi olmaları hükûmetin kuvvetli veya zayıf olmasına bağlı kalmıştır. Yani hükûmet sulh içinde ve kuvvetli bulunduğu zamanlarda hükûmete karşı daima muti kalmışlar ve hükûmet harp içinde ve bilhassa zayıf bulunduğu zamanlarda ayaklanmışlar, hükûmeti tanımamışlar, vergi vermemişler ve civarı talan etmekle vakit geçirmişlerdir. Hükûmete bazen asi ve bazen muti olmalarının bir sebebi de muhtelif zamanlarda girilen tedip hareketlerinin daima yarım kalması ve aşâir rüesasının bu yüzden şımarmalarıdır.

Aşiretlerin hükûmete sadık kalmaları ve hükûmetle beraber hareket etmeleri müstesna zamanlarda vaki olmuştur:

1) Büyük harpte Rusların kazaya yaklaşmaları üzerine evvela Ruslarla beraber olmuşlardır. Çünkü Ruslar kendilerini erzak ve diğer şeylerle tatmin ediyor ve kendilerine ısındırıyorlardı. Bilahare, Rusların kadınlarını istemeleleri üzerine bu vaziyete tahammül göstermemişler ve Ruslardan yüz çevirmişler ve Ruslarla muharebeye tutuşmuşlar ve perişan da etmişlerdir.

2) Şeyh Sait isyanında, şeyhin askerleri olan Zazalara karşı hükûmetle beraber olarak müsademe ve mücadele etmişlerdir. Bunun da sebebi 1332 senesinde hükûmetin zayıf bulunduğu sıralarda, kazayı basarak halk ve hükûmeti yağma etmek suretile yaptıkları büyük suçu örtmek için yaptıkları bilahare sabit olmuştur.

32. İaşe Durumu

Bu seneki mahsul vaziyetinin iyi oluşundan iaşe durumu şayanı mam-nuniyettir. Yani halk önündeki sene için yiyecek ve içeceğini temin etmiş vaziyettedir. Yalnız her zaman olduğu gibi tohumluğa ihtiyaç vardır. Böyle mahsulü iyi olduğu zamanlar istisna edilirse Nazımiye her zaman için dışarı-nın yardımı olmadan iaşesini temin edemez. Toprak yukarıda da arzedildiği şekilde çok dar ve sıkıdır.

Kaymakam

Muhterem Vefa Veznedaroğlu

TOPRAK MAHSULLERİ HULASASI¹

(1943)*

1943 toprak mahsulleri için en elverişli olduğu düşünülen sistemin şematik hulasası:

1. Raporun 3 ve 4. maddeleriyle izah edilmiş olan bu sistem esasen raporda gözden geçirilen usullerin (faydalarını cami ve mahzurlarını mani olarak) birleştirilmelerinden meydana gelmiştir.

2. Toprak mahsullerinin alım nisbetleri ve teşkilât:

A) Küçük müstahsillerden beşte bir, büyük müstahsillerden ve verim nisbetleri yüksek mahsullerden (darılar, mısır, patates, kuru fasulye ve pirinç gibi...) yarıya kadar devlet hissesi alınacaktır.

B) Bu alım işi her muhtarlık köye gönderilecek bir memur vasıtasıyla yapılacaktır.

C) Bu memurlara yerine göre bir veya birkaç kolcu verilecektir.

D) Köylerde eyreti biriktirme yerleri ve her kaza merkezinde bir ofis ambarı bulunacaktır.

Bu ambarlara, devlet hisselerinden başka serbest fiyatla getirilecek mahsulleri almak salahi.

3. Alım nisbetlerinin ve teşkilâtının mucip sebepleri:

A) Küçük müstahsillerde ortalama verim bire beştir. Bu beşin birisi tohum, ikisi müstahsilin iâşesidir. Dördüncü ihtiyaten kendisine kalacak olursa, beşincisini seve seve hükûmete verir.

B) Büyük müstahsillerle verim nisbetleri yüksek mahsullerden yarıya kadar alınacak devlet hisseleri nisbetlerinin takdiri, beşte birlerin tutarı tahmininden doğacaktır.

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 15, Belge No: 165.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

C) Alım işinin ciddiyet ve selameti için, istihsâllerin başında mesul memurların bulundurulması gerektir. Bu işi halktan olanlar yapamazlar.

D) Korucuların asker, memurların sivil olmaları suiistimallere meydan bırakmamak içindir.

E) Her kazada yersel olana göre tahta, beton, harçlı duvar veya kerpiçten herhâlde üzeri çatılı bir hububat ambarı yapılması pek lüzumludur.

Kazaların çoğunda hububatı iyi saklayacak ambar yoktur. Bu yüzden zayıyat ve zararlı karışmalar meydana geliyor. Böyle bir ambar harp zamanında her işe yarayabildiği gibi, harptan sonra da türlü ihtiyaçlara uyar.

8. madde bu mucip sebeplerin bir mütemmimidir.

4. Bu sistemin faydaları:

A) Müstahsil için çok kolaylık olacak, çünkü en elverişli bir sırada devlet hissesini ödemiş bulunacaktır.

B) Halkın eski bir geleneğine uygun düşeceğinden kimseye yabancı gelmeyecektir, halkdaki iyimserlik hükûmetin işlerini de kolaylaştıracaktır.

C) Beşte bir nisbetini köylümüz mutedil görecektir, memnunlukla karşılayacaktır. Bundan başka yurt mükellefiyeti halkımız arasında en adilane bir şekilde yayılmış ve haksızlıklar önlenmiş olacaktır.

Hububat alım işlerinde artık herhangi bir itiraza ve borçlandırmada olduğu gibi makamata karşı yerli yersiz sızıntılara mahal kalmıyacaktır.

D) Hububat işleriyle vazifelendirilecek birçok memur, ücretten faydalananak ve bilhassa küçük memurların geçim yolları nisbeten genişleyecektir.

E) Hububat, bakliyat ve türlü iâşe maddelerinin bu suretle orduya, sabit ve dar gelirliilere daha çeşitli, daha geniş bir nisbette dağıtılması kolayca mümkün olacaktır.

F) Devlet payı memurları, bu arada köylerdeki hakiki dar gelirliileri yakından anlayarak tesbite imkân bulacaklar ve bu sayede bunların himayeleri daha çok adilane olacaktır. (Son zamanlardaki dar gelirli tesbiti evetiye geldiğinden isteğe uygun düşmemiştir.)

G) Yine bu memurlar, tohumluk bakımından yardıma muhtaç olanları daha yakından ve isabetle tesbit edebilirler ki tohumluk tevziinde güdülen istihsâli artırma gayesi için bu pek önemlidir. Tohuma ciddi surette muhtaç olmayanlara verilecek tohumluk araya gitmiş demektir.

H) Şimdiye kadar yapılmış olanlardan daha çok iyi ve doğruya yakın zirai bir istatistik elde edilmek istenirse bu memurlar, hasat zamanında köylerde

bulundukları müddetçe gerekli bilgilerin toplanması ile de vazifelendirilebilirler.

5. Bu sistemin mahzurları:

- A) Hububat alımına memur edilecek eşhasın muhtemel suiistimalleri.
- B) Kimi müstahsillerin, mahsullerini devlet payından kaçırma ihtimalleri.
- C) Birçok kazada yeter sayıda memur bulunmaması.
- D) Fazla masraflı görünmesi (memur ücretleri ve ambar inşa masrafı...)
- E) Kimi müstahsillerin, fazla para alabilmek için temiz mahsul çıkarmaları.

6. Bu mahzurlara karşı tedbirler:

A) Devlet payından, mahsulünü kaçıran veya kaçırmak isteyenlerle, vazifelerini suiistimal edenler hakkında Milli Korunma Kanunu'nun tatbiki ve her hâlde muhakemelerinin mevkuften icrası.

B) Memurlar hakkında ayrıca şiddetli inzibati ve feri cezaların konulması.

C) Mahalli hükûmetlere yeter idari yetkiler verilmesi.

D) Memura ihtiyacı olan kazalara diğer yerlerden (yol masrafları verilerek serbest veya iş mükellefiyeti hâlinde) memur veya emekli gönderilmesi.

E) Korucuların askerden verilmesi, mümkün olmazsa kimi yerde orman ve Jandarma eratından, kimi yerde de sivilden temini.

F) Alınacak devlet payları bedellerinin bu sene olduğu gibi mahsulün temizliği nisbetinde tesbit ve tediyesi.

G) Biraz masraflı görünen bu usulün, hakikatte temin edeceği önemli sonuçlarla diğer bütün usullerden daha ucuza mal olması (her kazada bir ambar inşası, yahut bunun ambar temin edemeyecek kazalara hasredilmesi pek çok masrafa bakmaz).

7. Bu sistemden umulan neticeler:

A) Hükûmetin eline 2.000.000 ton veya ona yakın miktarlarda her cinsten bol toprak mahsulleri gelecek.

B) Ordu, sabit ve dar gelirlielerin işlerinden artacak 1.000.000 tondan çok fazla mahsul hükûmetin elinde ihtiyat olarak kalacak.

C) Tohum ve yiyecek ihtiyacını temin ettikten sonra müstahsil elinde de 1.500.000 ton mahsul artacaktır.

Bu miktar, hükûmetin ucuz işleriyle meşgul olmadığı iki milyon kadar gelirli vatandaşlarla, tohum ve iş sıkıntısı içinde bulunan ve fakat dar gelirli

de sayılmayan pek küçük müstahsillere intikal için serbest bir piyasa tesis edecektir.

8. Önemli diğer bir durum:

A) Tohum ve yiyecek satın almak zorunda olan küçük müstahsiller için teşkilâta lüzum yoksa da, müstehlik şehirlerdeki gelirli halkın iaşelerine gerekli hububatın belediyelerce tedarikci 1942’de iyi sonuçlar vermemiştir.

B) Bu sebeple, ayrılacak bir kısım mütedavil sermaye ile bu iş de yine Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından görülmelidir.

C) Ofis ambarlarının, serbest fiyatla hububat satın almaya salahiyetli olmaları bu maksada yarayacaktır. En emin ve rahat yol budur.

TUNCELİ'DE RESME TABİ HAYVANLAR¹ (1943)*

1. Hayvan Cinsleri (1936-1942)

<u>Hayvanlar</u>	<u>1936</u>	<u>1937</u>	<u>1938</u>	<u>1939</u>	<u>1940</u>	<u>1941</u>	<u>1942</u>
Koyun cinsi:							
Koyun	53.046	55.342	65.265	61.741	56.145	62.751	63.980
Kılkeçi	82.053	91.972	113.920	101.364	100.252	109.818	113.729
Tiftikkeçi	-	19	21	9	12	32	47
Yekûn	135.099	147.333	179.206	163.114	156.409	172.601	177.756
Sığır cinsi:							
Sığır	31.282	34.306	43.019	44.210	45.651	47.400	47.576
Manda	246	236	249	284	312	300	302
Yekûn	31.528	34.542	43.268	44.494	45.963	47.700	47.878
At cinsi: ²							
At	2.404	2.794				2.810	2.276
Katır	2.015	2.330				3.020	2.772
Eşek	<u>5.769</u>	<u>5.552</u>				<u>6.305</u>	5.672
Yekûn	10.188	10.676				12.135	10.720
Umumi							
Yekûn	176.815	192.551	222.474	207.608	202.372	232.436	236.354

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 23, Belge No: 203.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

2 1938 senesinden itibaren vergisi kaldırılan bu cins hayvanların sayımı yapılmadığından miktarları öğrenilememiştir. 1941'den itibaren vergi alınmamakla beraber sayımı yapılmaktadır.

2. Kazalar İtibariyle Hayvan Miktarları (1936-1943)

Kazaların ismi	1943				1942			
	Umumi hayvan adedi	Koyun/keçi	Manda/sığır	At/eşek/katır	Umumi hayvan adedi	Koyun/keçi	Manda/sığır	At/eşek/katır
Pertek	48.646	39.142	7.316	2.188	50.327	40.695	7.321	2.311
Çemişgezek	43.142	33.110	7.403	2.629	44.115	33.167	7.992	2.956
Mazgirt	40.419	26.979	11.159	2.281	41.092	26.686	11.744	2.662
Pülümür	31.859	24.182	6.693	984	32.913	24.916	6.936	1.061
Nazımiye	25.300	20.463	4.428	409	23.103	18.312	4.340	451
Hozat	19.459	15.724	3.174	561	18.250	14.926	2.743	581
Ovacık	15.414	9.973	5.051	390	14.032	9.107	4.499	426
Kalan	13.137	10.512	2.401	224	12.522	9.942	2.303	272
Yekûn	237.376	180.085	47.625	9.666	236.354	177.756	47.878	10.720

Kazaların ismi	1941				1940			
	Umumi hayvan adedi	Koyun/keçi	Manda/sığır	At/eşek/katır	Umumi hayvan adedi	Koyun/keçi	Manda/sığır	At/eşek/katır
Pertek	50.940	40.389	7.537	3.014	44.231	36.530	7.701	-
Çemişgezek	42.313	31.314	7.900	3.099	37.729	29.694	8.035	-
Mazgirt	41.255	26.780	11.516	2.959	33.214	22.648	10.561	-
Pülümür	31.550	23.228	7.183	1.139	29.056	22.292	6.764	-
Nazımiye	23.133	18.309	4.335	489	22.417	18.174	4.248	-
Hozat	18.754	15.129	2.934	691	17.428	14.343	3.085	-
Ovacık	13.118	8.499	4.135	484	9.285	5.699	3.586	-
Kalan	11.406	8.953	2.193	260	9.012	7.029	1.983	-
Yekûn	232.469	172.601	47.633	12.135	202.373	156.409	45.963	-

Kazaların ismi	1939				1938			
	Umumi hayvan adedi	Koyun/keçi	Manda/sığır	At/eşek/katır	Umumi hayvan adedi	Koyun/keçi	Manda/sığır	At/eşek/katır
Pertek	48.846	41.122	7.724	-	52.841	43.138	9.703	-
Çemişgezek	41.651	33.827	7.824	-	42.812	35.305	7.507	-
Mazgirt	35.226	24.634	10.592	-	38.869	29.260	9.609	-
Pülümür	28.676	21.798	6.878	-	37.706	30.201	7.505	-
Nazımiye	19.368	15.509	3.859	-	20.035	16.287	3.748	-
Hozat	17.752	14.713	3.039	-	24.092	20.989	3.103	-
Ovacık	6.969	4.323	2.646	-	6.119	4.026	2.093	-
Kalan	-	-	-	-	-	-	-	-
Yekûn	207.608	163.114	44.494	-	222.974	179.206	43.268	-

Kazaların ismi	1937				1936			
	Umumi hayvan adedi	Koyun/keçi	Manda/sığır	At/eşek/katır	Umumi hayvan adedi	Koyun/keçi	Manda/sığır	At/eşek/katır
Pertek	50.411	38.647	8.586	3.178	43.018	32.041	7.872	3.105
Çemişgezek	41.305	32.475	6.323	2.507	39.703	31.554	5.526	2.623
Mazgirt	28.705	19.839	6.846	2.020	29.640	20.774	6.825	2.041
Pülümür	37.279	29.196	6.821	1.262	35.086	27.510	6.409	1.167
Nazımiye	17.357	14.074	2.889	394	14.653	11.888	2.416	349
Hozat	11.252	8.865	1.479	908	10.546	8.403	1.430	713
Ovacık	6.242	4.237	1.598	407	4.169	2.929	1.050	197
Kalan	-	-	-	-	-	-	-	-
Yekûn	192.551	147.333	34.542	10.676	176.815	135.099	31.528	10.188

3. Kazalar İtibariyle Ayrıntılı Hayvan Miktarları (1936-1943)

1936

Kazaların ismi	Umumi hayvan adedi	Koyun	Kılkeçi	Manda	Öküz	İnek	At	Eşek	Katır	Tiftikkeçi
Mazgirt	29.640	5.324	15.450	68	6.757	-	337	1.388	316	-
Nazımiye	14.653	2.275	9.613	-	2.416	-	75	178	96	-
Çemişgezek	39.703	15.186	16.368	6	5.520	-	553	1.452	618	-
Pertek	43.018	15.881	16.160	168	7.704	-	696	1.796	613	-
Ovacık	4.169	1.220	1.709	-	1.050	-	161	10	19	-
Hozat	10.546	3.772	4.631	-	1.430	-	188	309	216	-
Pülümür	35.086	9.388	18.122	4	6.405	-	394	636	137	-
Yekûn	176.815	53.046	82.053	246	31.282	-	2.404	5.769	2.015	

1937

Kazaların ismi	Umumi hayvan adedi	Koyun	Kılkeçi	Manda	Öküz	İnek	At	Eşek	Katır	Tiftikkeçi
Nazımiye	17.357	2.584	11.490	-	2.889	-	91	193	110	-
Mazgirt	28.705	4.821	15.018	64	6.782	-	347	1.309	364	-
Ovacık	6.242	1.541	2.696	2	1.596	-	313	3	91	-
Pülümür	37.279	10.008	19.184	2	6.819	-	469	643	150	4
Pertek	50.411	18.202	20.430	160	8.426	-	771	1.713	694	15
Hozat	11.252	3.762	5.103	-	1.479	-	267	356	285	-
Çemişgezek	41.305	14.424	18.051	8	6.315	-	536	1.335	636	-
Yekûn	192.551	55.342	91.972	236	34.306	-	2.794	5.552	2.330	19

1938

Kazaların ismi	Umumi hayvan adedi	Koyun	Kılkeçi	Manda	Öküz	İnek	At	Eşek	Katır	Tiftikkeçi
Pülümür	37.706	10.407	19.784	2	4.904	2.599	-	-	-	10
Nazımiye	20.035	3.011	13.276	-	2.554	1.194	-	-	-	-
Mazgirt	38.869	6.512	22.748	69	4.188	5.352	-	-	-	-
Pertek	52.841	20.388	22.739	171	4.702	4.830	-	-	-	11
Hozat	24.092	7.610	13.379	-	1.866	1.237	-	-	-	-
Ovacık	6.119	1.743	2.283	-	1.410	683	-	-	-	-
Çemişgezek	42.812	15.594	19.711	7	3.579	3.921	-	-	-	-
Kalan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yekûn	222.474	65.265	113.920	249	23.203	19.816	-	-	-	21

1939

Kazaların ismi	Umumi hayvan adedi	Koyun	Kılkeçi	Manda	Öküz	İnek	At	Eşek	Katır	Tiftikkeçi
Pertek	48.846	19.609	21.511	54	7.563	107	-	-	-	2
Mazgirt	35.226	6.282	18.351	221	10.235	136	-	-	-	1
Ovacık	6.969	1.553	2.770	0	2.589	57	-	-	-	-
Nazımiye	19.368	2.956	12.553	0	3.668	191	-	-	-	-
Kalan	9.120	1.534	5.654	0	1.912	20	-	-	-	-
Hozat	17.752	4.989	9.724	0	2.910	129	-	-	-	-
Çemişgezek	41.651	16.508	17.319	7	7.787	30	-	-	-	-
Pülümür	28.676	8.310	13.482	2	6.764	112	-	-	-	6
Yekûn	207.608	61.741	101.364	284	43.428	782	-	-	-	9

1940

Kazaların ismi	Umumi hayvan adedi	Koyun	Kılkeçi	Manda	Öküz	İnek	At	Eşek	Katır	Tiftikkeçi
Pülümür	29.056	8.138	14.148	2	2.339	4.423	-	-	-	6
Nazımiye	22.417	3.212	14.959	5	1.348	2.895	-	-	-	3
Mazgirt	33.214	5.581	17.065	241	4.665	5.655	-	-	-	2
Kalan	9.012	1.460	5.569	-	806	1.177	-	-	-	-
Pertek	44.231	16.914	19.615	57	3.851	3.793	-	-	-	1
Hozat	17.428	4.773	9.570	-	1.076	2.009	-	-	-	-
Ovacık	9.285	1.920	3.779	-	993	2.593	-	-	-	-
Çemişgezek	37.729	14.147	15.547	7	4.099	3.929	-	-	-	-
Yekûn	202.372	56.145	100.252	312	19.177	26.474	-	-	-	12

1941

Kazaların ismi	Umumi hayvan adedi	Koyun	Kılkeçi	Manda	Öküz	İnek	At	Eşek	Katır	Tiftikkeçi
Pülümür	31.550	8.752	14.448	-	2.597	4.586	441	571	127	28
Nazımiye	23.133	3.433	14.874	-	1.402	2.933	54	252	183	2
Mazgirt	41.255	6.491	20.289	229	5.051	6.236	562	2.045	352	-
Kalan	11.406	1.891	7.062	-	873	1.320	17	53	190	-
Pertek	50.940	19.559	20.828	65	3.786	3.686	576	1.444	994	2
Hozat	18.754	5.051	10.078	-	997	1.937	131	322	238	-
Ovacık	13.118	2.515	5.984	-	1.141	2.994	365	10	109	-
Çemişgezek	42.313	15.059	16.255	6	3.919	3.975	664	1.608	827	-
Yekûn	232.469	62.751	109.818	300	19.766	27.667	2.810	6.305	3.020	32

1942

Kazaların ismi	Umumi hayvan adedi	Koyun	Kılkeçi	Manda	Öküz	İnek	At	Eşek	Katır	Tiftikkeçi
Pülümür	32.913	8.799	16.070	-	2.446	4.490	391	537	133	47
Nazımiye	23.103	3.309	15.003	-	1.388	2.952	41	246	164	-
Mazgirt	41.092	6.404	20.282	241	5.141	6.362	411	1.861	390	-
Kalan	12.522	2.044	7.903	-	841	1.462	22	60	190	-
Pertek	50.327	19.860	20.835	56	3.573	3.692	405	1.101	805	-
Hozat	18.250	4.855	10.071	-	946	1.797	87	304	190	-
Ovacık	14.032	2.704	6.403	-	1.294	3.205	325	45	56	-
Çemişgezek	44.115	16.005	17.162	5	3.817	4.170	594	1.518	844	-
Yekûn	236.354	63.980	113.729	302	19.446	28.130	2.276	5.672	2.772	47

1943

Kazaların ismi	Umumi hayvan adedi	Koyun	Kılkeçi	Manda	Öküz	İnek	At	Eşek	Katır
Pülümür	31.859	8.763	15.419	-	2.406	4.287	326	504	154
Nazımiye	25.300	3.605	16.858	-	1.409	3.019	32	214	163
Mazgirt	40.419	6.326	20.653	208	5.006	5.945	321	1.639	321
Kalan	13.137	2.167	8.345	-	867	1.534	14	45	165
Pertek	48.646	19.930	19.212	64	3.682	3.570	340	992	856
Hozat	19.459	5150	10.574	-	1.097	2.077	55	322	184
Ovacık	15.414	3.005	6.968	2	1.477	3.572	263	38	89
Çemişgezek	43.142	16.626	16.484	2	3.478	3.923	493	1.330	806
Yekûn	237.376	65.572	114.513	276	19.422	27.927	1.844	5.084	2.738

TUNCELİ'DE EĞİTİM VE ÖĞRETİM DURUMU¹ (1943)*

1936-1942 Senelerinde Tunceli Vilâyetinin Kazalar ve Köyler
İtibarile İlk, Eğitimci² ve Ulus Okullarının Okul, Öğretmen
ve Öğrenci Durumlarını Gösterir Çizelge:

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 27, Belge No: 257.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

2 Eğitimci ve Ulus Okullarına ait veriler yazarı tarafından umumi yekûnda verilmiştir.
-d.n.

Kaza adları	Seneleri	Okulun bulunduğu yerler	İlkokullar									
			Okul sayısı	Öğretmen sayısı			Talebe sayısı			Mezun sayısı		
				E	K	Y	E	K	Y	E	K	Y
Çemişgezek	1936-37	Şehirlerde	1	-	-	-	140	54	194	18	2	20
		Köylerde	10	-	-	-	356	161	517	67	16	83
		Yekûn	11	-	-	-	496	215	711	85	18	103
	1937-38	Ş	1	-	-	-	141	57	198	15	8	23
		K	11	-	-	-	384	202	586	61	34	95
		Y	12	-	-	-	525	259	784	76	42	118
	1938-39	Ş	1	-	-	-	127	59	186	20	7	27
		K	8	-	-	-	323	161	484	10	4	14
		Y	9	-	-	-	450	220	670	30	11	41
	1939-40	Ş	1	-	-	-	123	57	180	24	3	27
		K	11	-	-	-	458	220	678	18	6	24
		Y	12	-	-	-	581	277	858	42	9	51
	1940-41	Ş	1	-	-	-	115	71	186	16	8	24
		K	11	-	-	-	467	234	701	66	7	73
		Y	12	-	-	-	582	305	257	82	15	97
	1941-42	Ş	1	-	-	-	123	74	197	19	6	25
		K	11	-	-	-	418	203	621	48	9	57
		Y	12	-	-	-	541	277	818	67	15	82
Hozat	1936-37	Ş	1	-	-	-	117	37	154	16	2	18
		K	2	-	-	-	90	10	100	-	-	-
		Y	3	-	-	-	207	47	254	16	2	18
	1937-38	Ş	1	-	-	-	114	38	152	9	6	15
		K	2	-	-	-	85	10	95	-	-	-
		Y	3	-	-	-	199	48	247	9	6	15
	1938-39	Ş	1	-	-	-	105	31	136	22	1	23
		K	1	-	-	-	30	3	33	-	-	-
		Y	2	-	-	-	135	34	169	22	1	23

[illegible]

Kaza adları	Sene	Okulun bulunduğu yerler	İlkokullar									
			Okul sayısı	Öğretmen sayısı			Talebe sayısı			Mezun sayısı		
				E	K	Y	E	K	Y	E	K	Y
Hozat	1939-40	Ş	1	-	-	-	120	40	160	14	4	18
		K	2	-	-	-	86	10	96	-	-	-
		Y	3	-	-	-	206	50	256	14	4	18
	1940-41	Ş	1	-	-	-	132	36	168	10	1	11
		K	2	-	-	-	71	17	88	-	-	-
		Y	3	-	-	-	203	53	256	10	1	11
	1941-42	Ş	1	-	-	-	128	42	170	16	4	20
		K	2	-	-	-	77	18	95	7	1	8
		Y	3	-	-	-	205	60	265	23	5	28
Mazgirt	1936-37	Ş	1	-	-	-	101	17	118	15	2	17
		K	2	-	-	-	184	3	187	8	-	8
		Y	3	-	-	-	285	20	305	23	2	25
	1937-38	Ş	1	-	-	-	110	13	123	11	-	1
		K	2	-	-	-	274	10	284	13	-	13
		Y	3	-	-	-	384	23	407	24	-	24
	1938-39	Ş	1	-	-	-	94	21	115	4	3	7
		K	1	-	-	-	376	16	392	14	-	14
		Y	2	-	-	-	470	37	507	18	3	21
	1939-40	Ş	1	-	-	-	106	19	125	10	-	10
		K	4	-	-	-	406	16	222	19	-	19
		Y	5	-	-	-	512	35	347	29	-	29
	1940-41	Ş	1	-	-	-	103	27	130	11	3	14
		K	4	-	-	-	444	21	465	44	3	47
		Y	5	-	-	-	547	48	595	55	6	61
	1941-42	Ş	1	-	-	-	123	26	149	12	-	12
		K	4	-	-	-	455	31	486	42	-	42
		Y	5	-	-	-	578	57	635	54	-	54

[illegible]

Kaza adları	Sene	Okulun bulunduğu yerler	İlkokullar									
			Okul sayısı	Öğretmen sayısı			Talebe sayısı			Mezun sayısı		
				E	K	Y	E	K	Y	E	K	Y
Nazımiye	1936-37	Ş	1	-	-	-	104	10	114	12	-	12
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	104	10	114	12	-	12
	1937-38	Ş	1	-	-	-	128	9	137	12	-	12
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	128	9	137	12	-	12
	1938-39	Ş	1	-	-	-	89	10	99	6	3	9
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	89	10	99	6	3	9
	1939-40	Ş	1	-	-	-	113	13	126	6	3	9
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	113	13	126	6	3	9
	1940-41	Ş	1	-	-	-	112	14	126	14	4	18
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	112	14	126	14	4	18
	1941-42	Ş	1	-	-	-	81	5	86	8	-	8
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	81	5	86	8	-	8
Ovacık	1936-37	Ş	1	-	-	-	30	1	31	-	-	-
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	30	1	31	-	-	-
	1937-38	Ş	1	-	-	-	53	5	58	-	-	-
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	53	5	58	-	-	-
	1938-39	Ş	1	-	-	-	34	6	40	-	-	-
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	34	6	40	-	-	-

[illegible]

Kaza adları	Sıraları	Okulun bulunduğu yerler	İlkokullar									
			Okul sayısı	Öğretmen sayısı			Talebe sayısı			Mezun sayısı		
				E	K	Y	E	K	Y	E	K	Y
Ovacık	1939-40	Ş	1	-	-	-	53	4	57	-	-	-
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	53	4	57	-	-	-
	1940-41	Ş	1	-	-	-	62	20	82	4	-	4
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	62	20	82	4	-	4
	1941-42	Ş	1	-	-	-	63	20	83	4	-	4
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	63	20	83	4	-	4
Pertek	1936-37	Ş	1	-	-	-	109	41	150	9	5	14
		K	4	-	-	-	174	30	204	10	1	11
		Y	5	-	-	-	283	71	354	19	6	25
	1937-38	Ş	1	-	-	-	122	50	172	17	5	22
		K	4	-	-	-	220	37	257	15	-	15
		Y	5	-	-	-	342	87	429	32	5	37
	1938-39	Ş	1	-	-	-	116	53	169	19	3	22
		K	3	-	-	-	166	44	210	-	-	-
		Y	4	-	-	-	282	97	379	19	3	22
	1939-40	Ş	1	-	-	-	126	41	167	16	6	22
		K	3	-	-	-	174	35	209	8	-	8
		Y	4	-	-	-	300	76	376	24	6	30
	1940-41	Ş	1	-	-	-	147	49	196	13	5	18
		K	2	-	-	-	138	14	152	10	-	10
		Y	3	-	-	-	285	63	348	23	5	28
	1941-42	Ş	1	-	-	-	145	40	185	17	3	20
		K	2	-	-	-	131	13	144	18	-	18
		Y	3	-	-	-	276	53	329	35	3	38

[illegible]

Kaza adları	Sene	Okulun bulunduğ <u>u</u> yerler	İlkokullar									
			Okul sayısı	Öğretmen sayısı			Talebe sayısı			Mezun sayısı		
				E	K	Y	E	K	Y	E	K	Y
Pülümür	1936-37	Ş	1	-	-	-	83	15	98	10	1	11
		K	1	-	-	-	71	7	78	5	-	5
		Y	2	-	-	-	154	22	176	15	1	16
	1937-38	Ş	1	-	-	-	92	11	103	10	1	11
		K	1	-	-	-	39	5	44	-	-	-
		Y	2	-	-	-	131	16	147	10	1	11
	1938-39	Ş	1	-	-	-	77	12	89	6	1	7
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	77	12	89	6	1	7
	1939-40	Ş	1	-	-	-	105	25	130	15	-	15
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	105	25	130	15	-	15
	1940-41	Ş	1	-	-	-	94	14	108	5	-	5
		K	1	-	-	-	43	4	47	-	-	-
		Y	2	-	-	-	137	18	155	5	-	5
	1941-42	Ş	1	-	-	-	93	20	113	11	1	12
		K	1	-	-	-	62	4	66	-	-	-
		Y	2	-	-	-	155	24	179	11	1	12
Kalan	1936-37	Ş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	1937-38	Ş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	1938-39	Ş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

[illegible]

Kaza adları	Sıradan	Okulun bulun- duğu yerler	İlkokullar									
			Okul sayısı	Öğretmen sayısı			Talebe sayısı			Mezun sayısı		
				E	K	Y	E	K	Y	E	K	Y
Kalan	1939-40	Ş	1	-	-	-	35	8	43	-	-	-
		K	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Y	1	-	-	-	35	8	43	-	-	-
	1940-41	Ş	1	-	-	-	51	11	62	2	2	4
		K	1	-	-	-	52	6	58	-	-	-
		Y	2	-	-	-	103	17	120	2	2	4
	1941-42	Ş	1	-	-	-	57	9	66	2	1	3
		K	1	-	-	-	78	11	89	15	-	15
		Y	2	-	-	-	135	20	155	17	1	18
Umumi Yekûn	1936-37	Ş	7	18	6	24	684	175	859	80	12	92
		K	19	24	-	24	875	211	1086	90	17	107
		Y	26	42	6	48	1559	386	1945	170	29	199
	1937-38	Ş	7	21	4	25	760	183	943	74	20	94
		K	21	27	-	27	1002	264	1266	89	34	123
		Y	28	48	4	52	1762	147	2209	163	54	217
	1938-39	Ş	7	20	6	26	642	192	834	77	18	95
		K	16	24	-	24	895	224	1119	24	4	28
		Y	23	44	6	50	1537	416	1953	101	22	123
	1939-40	Ş	8	22	6	28	781	207	988	85	16	101
		K	20	28	-	28	1124	281	1405	45	6	51
		Y	28	50	6	56	1905	488	2393	130	22	152
	1940-41	Ş	8	23	5	28	816	242	1058	75	23	98
		K	21	33	-	33	1215	296	1511	120	10	130
		Y	29	56	5	61	2031	538	2659	195	33	228
	1941-42	Ş	8	23	5	28	813	236	1009	89	15	104
		K	21	24	-	24	1221	280	1501	130	10	140
		Y	29	47	5	52	2034	516	2550	219	25	244

	Eğitmenli okullar							Ulus okullan									
Okul sayısı	Eğitmen Sayısı	Talebe sayısı			Mezun sayısı			Derhane sayısı	Öğretmen sayısı			Talebe sayısı			Mezun sayısı		
		E	K	Y	E	K	Y		E	K	Y	E	K	Y	E	K	Y
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	40	-	40	27	-	27
-	-	-	-	-	-	-	-	6	8	-	8	163	-	163	98	-	98
-	-	-	-	-	-	-	-	7	9	-	9	203	-	203	125	-	125
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	7	230	13	243	-	-	-	2	2	-	2	48	-	48	18	-	18
7	7	230	13	243	-	-	-	2	2	-	2	48	-	48	18	-	18
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	7	221	17	238	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	7	221	17	238	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	1	3	55	38	93	29	30	59
15	15	473	50	523	68	11	79	5	5	-	5	115	10	122	68	9	77
15	15	473	50	523	68	11	79	8	7	1	8	170	48	218	97	39	136
-	-	-	-	-	-	-	-	7	4	2	6	88	74	162	39	47	86
27	27	707	123	830	39	1	40	13	13	-	13	544	28	572	350	11	361
27	27	707	123	830	39	1	40	20	17	2	19	632	102	734	389	58	447
-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	22	-	22	16	-	16
33	33	836	208	1046	219	29	248	6	6	-	6	135	-	135	84	-	84
33	33	836	208	1046	219	29	248	7	7	-	7	157	-	157	100	-	100

MAZGİRT GENEL DURUM RAPORU (1944)*

Yazan: Hüseyin Koçyiğit
Mazgirt Kaymakamı

31.01.1944

Sayın Bay Necmeddin Sahir Sılan,

Kazamızı teşriflerinizde istediğiniz malûmata ait toplanılan bilgileri 14 sayfaya yazarak bir adet kroki¹ ile nüfus vaziyetini gösterir cetvelleri takdim ediyorum.

Geç bırakılmış olmasından dolayı özür diler gösterdiğiniz büyük alakaya minnettarlığımı arz ederek saygılarımı sunar, emirlerinize intizar ederim.

Mazgirt Kaymakamı
Hüseyin Koçyiğit

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: Belge No: 59.

1 Sözü edilen kroki arşivde mevcut değildir. –d.n.

İçindekiler

1. Mülki Teşkilât Bakımından Kazanın Durumu	328
2. Coğrafi Durum	328
3. İklim Şartları ve Hususiyetleri	328
4. Nüfus Durumu	328
5. Irk	329
6. Ziraat İşleri, Meyvecilik ve Sebzecilik	329
7. Hayvan Durumu ve Baytar İşleri	329
8. Yol, Köprü İşleri ve Binalar	329
9. İktisadi Kaynaklar ve Hareketler	330
10. Okullar, Talebe ve Öğretmen Durumu	330
11. Kız Enstitüsü	331
12. Sağlık İşleri, Hastalıklar ve Mücadeleler	331
13. Adli İşler	332
14. Kazanın Çevresindeki Kazalarla Münasebetleri	332
15. Orman İşleri, İşlenmesi, Ağaç ve Mahsulleri	333
16. Sular	333
17. Mali Durum	333
18. Askerlik İşleri	334
19. Asayiş ve Emniyet	335
20. Halkın Siyasi Temayülleri ve Ruhi Hâlleri	335
21. Halk, Memur ve Hükûmet Münasebetleri	336
22. Halk Odası Çalışmaları	336
23. Beledi Hareketler	336
24. İnhisar Maddeleri ve Hareketleri	337
25. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri	337
26. Halkın Yaşama Şartları ve Kabiliyetleri	337
27. Eski İtiyat ve Ananeler	337
28. Halk Oyunları ve Türküleri	338
29. Eski Eserler, Hurafeler, Telkinler ve Batıl İtikatlar	338
30. Aşiretler	338
31. Sosyal Durum	339
32. Tapu, Posta İşleri, Arazi Meselesi ve İşe Vaziyeti	339

1. Mülki Teşkilât Bakımından Kazanın Durumu

Bağlı bulunduğu Tunceli vilâyetine (Tunceli vilâyetini merkezi hâlen Elazığ'dır) 85 kilometre uzaklıkta ve şimali şarkisinde olup Çarsancak, Muhundu ve Pah ismiyle anılan üç ve bir de merkez nahiyesi olmak üzere dört nahiyeye inkisam etmiş, 90 muhtarlık hâlinde toplanmış olan köy teşekkülleri yukarıda bahsedilen kaza teşkilâtı tarafından idare edilmektedir. Kaza merkezinde ziraat, baytar dairelerinden başka diğer teşkilât mevcut olup kaza merkezine 22 kilometre uzaklıkta ve cenubu şarkisinde olan Çarsancak nahiyesi 21 muhtarlığı; 20 kilometre uzaklığında ve cenubu şimalinde olan Muhundu nahiyesi 30 muhtarlığı; 20 kilometre uzaklığında Pah nahiyesi ve kazanın şimalinde 16 muhtarlığı ve merkez nahiesile 23 muhtarlığı kendi teşkilâtile bağlı olduğu kaza hesabına idare etmektedir.

2. Coğrafi Durum

Tunceli'nin Pertek, Kalan, Nazımiye ve Elazığ vilâyetinin Palu ve Karakoçan kazalarile hemhudut olan Mazgirt kazası arazisi hemen her yerde dalgalı, Pah ve Muhundu mıntıklarında fazla arızalı olup, bu arızalı arazinin üçte birini de fundalık ve çalılık kaplar. Mıntika dahilinde, Sindam Taşı ve Kırklar Dağı namile iki dağ olup, irtifaları 1.750 metredir. Ovacık'tan neban eden Munzur Suyu, Mazgirt mıntikasının Kalan ve Pertek kazalarile hudutlarını ayıran 20 kilometre kadar bir tul ile Mazgirt mıntikasından geçip Peri ve Palu sularile karışarak Murat Irmağı'nı teşkil etmektedir.

3. İklim Şartları ve Hususiyetleri

Senenin dört mevsimi de tamamen hükmünü icra eder. Gece ve gündüz suhnet farkları pek bariz şekilde değildir. Kırklar Dağı, kasabanın şimalini örttüğü için şimal rüzgârlarına karşı mahfuzdur. Vasati olarak bir metre kar yağar. Senelik yağmur nisbeti 20 ile 25 santimdir. Yağmur mevsimleri ilkbahar ve sonbahar aylandır.

4. Nüfus Durumu (nahiye ve köy adları, hane miktarları, kadın ve erkek tutarları)

Nahiye itibarile köy köy, kadın ve erkek ayrı olmak üzere nüfus ve hane miktarını gösterir liste² işliktir. Nüfus tahminen 2.000 kilometre murab-

2 Sözü edilen liste arşivde mevcut değildir. -d.n.

balık bir saha üzerinde, küçük küçük köy teşekkülleri hâlinde toplanmıştır. Kadın ve erkek aşağı yukarı müsavat arz etmektedir.

5. Irk

Irk umumiyetle beyazdır. Uzun çehre, siyah göz ve saç, şakak kemikleri çıkıktır.

6. Ziraat İşleri, Meyvecilik ve Sebzecilik

Meyvecilik ve sebzecilik, taammüm etmiş vaziyette olmayıp ev bahçelerinde ancak ihtiyaç için yetiştirilir. Arazisi çok dağlık olan Pah nahiyesi hariç olmak üzere Tunceli vilâyetinin ziraate en elverişli kazasıdır. Yalnız bilhassa Çarsacak nahiyesi mıntıkasında arazinin bazı ellerde toplanmış bulunması bir hususiyet arz etmektedir. Bir veya iki köy, bir şahsın elinde bulunmaktır. O köy halkı tamamen bir adama yarıklık yapmaktadır. Bu noktadan halkın toprağa bağlanmasının ön planda düşünülmesi lâzımdır. Bununla beraber ihtiyacı karşılayacak hükûmet elinde toprak da yoktur. Bütün kaza mıntıkasında 120.000 dönüm mezru arazi olup, bunun 20.000 dönümü mera, çayır ve hususi mülkiyete tabi ormanlık olup, kalan 100.000 dönüm ziraat edilmektedir. Ziraatte münavebe usulü caridir. Gübreleme âdeti yoktur. Toprağın verim kabiliyeti vasatın üstündedir. Yalnız işleme usulleri ıslah edilmelidir. Bu da halkı topraklandırmakla mümkündür.

7. Hayvan Durumu ve Baytar İşleri

Hayvanatı, umumiyetle yerli hayvan olup cinsi ıslah edilmemiştir. Her cinsten damızlık ve tohumluk hayvanın, her sene teminine çalışılmaktadır. Arazinin arızalı oluşu küçük tipteki hayvanlar ve bilhassa katır yetiştirmeye, halkı sevk etmektedir. Fundalık ve çalılığın fazla olması keçi yetiştirmeye elverişli bulunmaktadır. 20.000 keçi, 6.000 koyun, 10.000 sığır, 400 at, 300 katır ve 1.500 merkep olmak üzere 40.000'e yakın hayvan beslenmektedir. Bu cins hayvanatın tohumluğa elverişli olmayanları fırsat bulundukça enenmektedir. Arazisi ziraate elverişli olduğu kadar iyi hayvan yetiştirmeye müsaittir. Buna rağmen veteriner teşkilâtı yoktur.

8. Yol, Köprü İşleri ve Binalar

Vilâyet merkezine 85 kilometre uzaklıkta bulunan Mazgirt'e gelen yolun ancak 58 kilometresi şose olup diğer kısmı ham yollardır. Motorlu vesait

güçlükle ve yaz aylarında işleyebilir. Nahiyelere giden yollar hâlihazır vaziyette motorlu vesaitin işlemesine müsait değildir. 22 kilometre uzaklıkta ve cenubunda bulunan Çarsancak nahiyesinin yolu tesviyei turabiye h linda olup sel sularının açtığı dere yataklarındaki menfezler yapıldığı takdirde motorlu vesait işleyebilir bir hâle gelir. Muhundu nahiyesi 20 kilometre cenubu  arkide olup, tesbit edilen yol g zerg hındaki heyelanlı m ntukalardan yol uzaklaştırıldığı ve mevcudu da ıslah edildiği takdirde her türlü vesaitin işlemesine müsait olur. Pah nahiyesine Mazgirt'ten Köy Kanunu'na tevfikan yol açmak imkânsızdır. (Bu nahiye köylerle beraber Kalan kazasına bağlanmıştır.) Elazığ yolunda Munzur Suyu üzerinde muntazam bir köprü vardır. Mimari ve iktisadi kıymeti haiz bir bina yoktur. Yalnız kaza merkezinde be  sınıflı bir ilkokul binası vardır.  sk n vaziyeti köylerde ve kasabada çok fena  artlardadır.

9.  ktisadi Kaynaklar ve Hareketler

Ziraate elverişli olmak itibarile ziraat mahsullerinden istifade edilir. Nazımiye, Kalan ve Pertek kazalarında ve Palu kazasında arpa ve buğday ihracı yapılır. Bir miktar da susam ve pamuk ekilir. Pamukla, köylü kendi giyeceğini ve  ama ırlarını im l eder.  ktisat Vekâleti'nden yeni verilen tezg hlar ile dokuma usulünün taamm m ne çalışılmaktadır. Dokumacılık umumiyetle kendi yaptıkları tezg hlar ile yapılır. Senede 25-30 ton kadar yağ ihracı yapılır. Yapma usulleri iptidaidir. Arıcılık ve peynircilik yoktur.

10. Okullar, Talebe ve  ğretmen Durumu

Birisi merkezde,    nahiye merkezlerinde, birisi Muhundu nahiyesine bağlı bulunan Pulan köyünde olmak üzere beş sınıflı be  ilkokul olup, bir bölge teşkil etmek üzere ve bir geçici öğretmenin idaresinde sekiz de  ğitmenli okul vardır. Okullarda 550'si erkek 55'i kız olmak üzere 605  ocuk okutulmaktadır.  ğitmenli okullarda 114'  kız, 271'i erkek olmak üzere 385  ocuk okutulmaktadır. Mekteplerde okutulan  ocuk yekûnu 990'ı tutmaktadır. 1941 yılı  ocuk sayımına göre mecburi tahsil çağında 2.861 erkek, 2.022 kız olmak üzere 4.883  ocuk vardır.  u hâle nazaran mecburi tahsil çağındaki çocukların ancak % 27'si okutulmaktadır. Halk dershanelerinde 300'e yakın okutulanlarla beraber okuryazar nisbeti % 15'i geçmemektedir. Merkezde Pah ve Muhundu nahiyeleri merkezindeki binalarla Pulan köyündeki bina okul olarak yapıldığından vaziyetleri müsaittir. Peri nahiye

merkezindeki mektep hükûmet konağının altındadır. Köylüler tarafından malzemesi hazırlanmış vaziyette olduğundan bir miktar tahsisatla binanın yapılması mümkün ise de vaziyet dolayısıyla inşaata başlanamamaktadır. Eğitimli okullardan altı tanesi birer odalardan ibaret bulunduğundan okul vaziyetinde yeniden bina inşası lâzımdır. Bunun için de hususi muhasebeden bir miktar yardım yapılması zaruridir. Kızılale köyündeki bina ilkokul binası olabileceğinden ve mevcudun fazla olmasından burada bir ilkokul açılması lüzumludur. Mıntıkada eğitimli okullardan layikile istifade edildiğinden bir bölge hâlinde Köderiç, Germisi, Kurkurik ve Lazvan köylerinde eğitimli okul açılması çok yerinde olur. Mıntika halkını kazanmak için ikinci derecede ehemmiyeti haiz bu sahada hâlihazır durumun geriliği dolayısıyla çok önem vermek zaruri görülmektedir.

11. Kız Enstitüsü (Mazgirtli talebe var mıdır? Ne olmuştur? Ne olmalıdır?)

Elazığ'daki kız enstitüsüne her sene üç, beş, sekiz kız çocuğu gönderilmektedir. Bunlar enstitüden çıktıktan sonra köylerine dönmekte ve tekrar eski aile hayatına intibak etmektedirler. Beklenen netice alınamıyor. Enstitüyü ikmal eden kızları ya tahsillerine devam ettirip temamlı yetiştirmek veya enstitülerde tahsiline devam ettirerek köy öğretmeni yapmak ve yine aynı seviyedeki erkekler ile aile teşkiline vesile olacak vaziyetler ihdas edilerek hiç olmazsa kendilerini yetiştirdikten sonra gaip etmemek için bu çarelerden birine başvurmak lâzımdır. Yazdıklarım müşahedeme müstenittir. Bugünkü hâlile istifadenin hemen hiç yok denecek derecede olduğu tahakkuk gibidir.

12. Sağlık İşleri, Hastalıklar ve Mücadeleler

Nüfusun sıhhi durumu umumiyetle iyi denecek vaziyettedir. Sari, müstevli ve mahalli hastalık yoktur. Kazada bir hükûmet tabibi, bir seyyar ve bir sabit sıhhat memuru vardır. Faal vaziyette bir de dispanser mevcut olup bir sene zarfında 300 hasta müracaat etmiş ve mümkün olan tedavi yapılmıştır. Muvakkat ve acil hâllerde yatırılan 11 hastadan hepsi şifa bularak dispanserden çıkmıştır. Müracaat eden hastaların ekserisi sıtmalıdır. Verilen kinin kâfi gelmemektedir. Sene bidayetinde kasaba ve köylerde yedi lekeli humma ve sekiz kara humma vakası tesbit edilmiş olup yalnız bir kara humma vefiyatı verilmiş, diğerleri tamamen şifa bulmuştur. Akciğer veremi hiç görülme-

miştir. Birkaç frengi musabu da tedavi edilmekte olup ehemmiyetle takip edilmektedir. Küçük çocuklarda vefiyat fazla göze çarpmaktadır. Kalan ve Nazımiye kazalarının vasatında bulunan Mazgirt'e bir kabilenin verilmesi hayati zaruretler icabıdır. Hıfzıssıhha meclisi her ay muntazaman ictima etmekte olup verdiği kararları tatbik etmektedir. Son zamanlardaki çiçek aşısı muntazam devam etmektedir. Dispanserde bir sene zarfında 255 evlenme ve 207 de adli rapor verilmiştir. Seyyar sıhhat memuru vasıtasile köylerde gerekli temizlik işleri takip edilmektedir. Sıhhi bakımdan göze çarpacak aksaklıklar gıdasızlıktan ziyade temiz olmamaktır. Görgü ve bilgiye dayanan bu cihet de zamanla kalkacaktır. Kabili tedavi olarak görülen arazın tedavi edilmesi için dispanserde kâfi ilaç bulunmamaktadır. Belediye bütçesinin müsait olmaması sağlık teşkilâtına gerekli yardımların yapılmasına mani olmaktadır. Hazine'ce yapılamayacak mali yardıma hususi muhasebenin iştirak etmesi çok lüzumludur. Mahallen yapılacak yardımlarda bir kabile temini ehemmiyetle gerekmektedir.

13. Adli İşler (mahkeme hâkimi, sorgu hâkimi ve hapishane durumu)

Kazada bir sulh mahkemesi vardır. Müddeiumumi hâkim bir başkâtip, iki zabıt kâtibi, bir mübaşir ve bir gardiyan vardır. Kalan kazasında adliye teşkilâtı olmadığı için iki kazanın işine bakıldığından işte kesafet vardır. İşlenen suçlar arazi ve kız kaçırmaktan mütevellittir. Suç adedi itibarile memleketimizin hemen pek çok yerlerinden daha normal şekilde işlenmektedir. Katil ve cerh hadiseleri bir veya iki defaya inhisar eder. Nazari dikkati celp edecek derecede ifsadat vardır. Bundan mütevellit iftira ve hakaret davaları fazla miktardadır. Üç odalı bir hapishane vardır. İkisi beşer kişilik, birisi 15 kişilik olan bu bina belediyeye ait olup icar edilmiştir. Bina muntazam değildir. Esasen hafif cezalılar bulunmaktadır.

14. Kazanın Çevresindeki Kazalarla Münasebetleri

Kazanın çevresinde Palu, Karakoçan, Nazımiye, Kalan ve Pertek kazaları vardır. Kalan ve Pertek kazaları, Elazığ ve Erzincan'a umumi şose ile bağlıdır. Diğer kazalara umumi yol yoktur. Esasen iktisadi münasebet Elazığ iledir. Yakınlığı hasebiyle Çarsancak nahiyesi Palu'yla, Muhundu nahiyesi Nazımiye ile, kaza merkezine bağlı köyler ile Pah nahiyesi de Kalan kazası ile temas ediyorlarsa da iktisadi bağıllık yoktur. Emniyet ve asayiş çok normal-

dir. Kış aylarında İkincikanundan 15 Nisan'a kadar muvasala kesilir ve umumi hayatta hiçbir hareket görülmez.

15. Orman İşleri, İşlenmesi, Ağaç ve Mahsulleri

Mühim ormanlar yoktur. Meşelikler vardır. Mahsulünden istifade edilmez. Meşeliklerin kısmı azamisi de hususi mülkiyete tabidir. Keçi hayvanatının yetiştirilmesinde ehemmiyeti haizdir.

16. Sular (içme suları, nehirler, dereler ve mahsulleri)

Kaza mıntıkasında içilmeyen su yoktur. Köylerde ekseriyetle memba suları içilir. Kasabada memba suyu, demir borular ile kasaba içine kadar gelip dört çeşmede akıtılmaktadır. Suları umumiyetle iyidir. Kasabadaki suların derecesi üç ila dördttür. Tahlil edilmiştir. Mıntıkayı Palu ve Karakoçan'dan ayırmak suretile şimalden cenuba doğru akan Peri Suyu Bingöl Dağı'ndan çıkar ve Çarsancak nahiyesi mıntıkasında Munzur Suyu ile birleşir. Şimalinde Kalan kazasile hudut teşkil eder.

17. Mali Durum (devlet, hususi idare ve belediye vaziyetleri)

Kazanın muhtelif namalar altındaki hazineye ait geliri 24 kalem kaynaktan alınmakta olup 1942 mali senesi umumi tahakkuku 37.516 liradır. 1941 mali senesinden 2.063 lira bakaya devr etmiş olup, geçen seneye ait umumi nisbetin % 98 olduğu görülmektedir. Birincikanun 15'ine kadar haliye tahakkukundan 31.056 ve 774 lira da sabıkadan tahsilat yapılmış olup haliye tahsil nisbetinin % 76,5 fazla olduğu görülmektedir. Mali senenin yedinci ayı içinde bu nisbet şayanı memnuniyettir. Haliye ve sabıkadan kalan 7.749 liradan 4.107 lirası terkine tabi kısımlardan olup, mütebaki 3.645 liranın da takiben tahsil edilmekte olduğu ve mahalli aylık masrafın vasati olarak 4.500 lira olduğuna göre varidat ile masrafın yekdiğerine tekabül ettiği anlaşılmaktadır.

Kazamız hususi muhasebe dairesi, bir memur ile varidat memuru bir tahsil kâtibi ve üç de tahsildar ile çalışmaktadır. 1942 mali senesi haliye tahakkuku 27.418 lira olup Birincikanun gayesi itibarile 17.440 lira tahsilat olup, nisbeti tahsiliye % 63'dür. Sabıka umumi tahakkukat 144.129 lira, tahsilat ise 8.179 lira olup nisbeti % 6'dır. Mühim bir yekûna balığ olan sabıkadan 73.000 küsur lirası 1935 senesinde maliyeden devredilmiş olup, hâlen kabiliyeti tahsiliyesi kalmayan kısımdır. 35.000 lirası da müruruzaman

haddini doldurmuş olduğundan kaza kabiliyeti tahsiliyesi kalmayan kısımlardır. Mütebaki miktar mükelleflerin mühim bir kısmının akibetlerinin meçhul kalmasından tahsili müşkül olan kısımdır. Gerek maliyeden devren gelen ve gerekse müruruzaman haddini doldurmuş olan vergilerin tahsil edilmemesi harekât esnasında mükelleflerin imha veya akibetinin meçhul olmasından ve matrahının bulunmamasından ve eski senelerde verginin köy namına tarh edilmesinden ileri gelmektedir. Kabil tahsil olan lûsımlar şiddetle takip edilmekte olup, diğer kısımların da muamelesi tekemmül ettirilerek terkini cihe-tine gidilmek üzeredir.

Mazgirt kazasında belediye reisliği hâlen kaymakam uhdesindedir. 1942 mali senesi bütçesi 2.532 liradır. Birincikanun gayesi itibarile 744 lira tahsilatı olup bu miktardan 340 lirası idare işlerine 110 lirası gayri müsmir işlere sarf edilmiş, mütebaki kısım da bütçedeki fasıl ve maddelerine uygun olarak sarf edilmiştir. Bütçenin darlığı yüzünden beledi ihtiyaçlar kâfi derecede karşılanmamaktadır. Ya muvazenei umumiyeden veya hususi muhasebeden bir kabile tayini, kaza halkının umumi sıhhati bakımından çok lüzumludur. Ovacık kazasından çıkan Munzur Suyu, Kalan ve Pertek kazalarile Mazgirt kazasını ayıran tabii bir hudut teşkil ederek şimalden cenuba doğru akar ve Çarsancak nahiyesi mıntıkasında Peri ve Palu sularile karışarak Murat Suyu'nu teşkil eder. Oldukça büyük bir su olarak Harçık Suyu, Pah nahiyesi ile Kalan kazasının hududunu teşkil eder. Mıntıkada başka mühim bir dere yoktur. Zikredilen sulardan ne ziraatten istifade edilir ve ne de suyun mahsulünden istifade edilir. Esasen bu suların inecraları yumuşak toprak olduğu için bulanık aktığından balık bulunmaz.

18. Askerlik İşleri

Halkın toprağa bağlanınmış olmasından muayyen bir yerde bulunmaları yüzünden ve ekseriyetle hariçte amelelik yaptıklarından dolayı askerlik mükellefiyetleri bihakkın ifâ edilememektedir. Bu mazeret de bir dereceye kadar muhik görüldüğünden ve başka bir sebep de olmadığından halkın bu ödevi karşı büyük bir ilgisi mevcuttur. Bakayanın fazla nisbette bulunması aynı sebepten ileri gelmekle beraber, nüfus vukuatının günü gününe verilemediğinden işlenememesi ve bu yüzden de hakiki miktarın belli olmaması bakaya mevcudunu yükseltmektedir. Şu hâlde göre mevcut kayıtlar hakikati ifade etmemektedir. Bu sahada da ademi memnuniyeti gösterir bir hâl yoktur.

19. Asayiş ve Emniyet

Memleketimizin hemen her tarafından daha normal bir hâle gelmiş diyebileceğimiz şekilde, emniyet ve asayiş vaziyeti memnuniyeti mucip bir hâldedir. İşlenen suçlar ekseriyetle arazi ve kız kaçırmak yüzünden olmaktadır. Umumi seviye düşüklüğü, kötü gösterilerden tezvirat hâli de iftira ve hakaret gibi suçların işlenmesine sebep olmaktadır. Hayvan hırsızlığı soygunculuk ve yol kesmek gibi suçlar yok denecek derecede azdır. Hayat şartları iptidai görgü ve bilgi pek mahdud olup, bütün hareket sevki tabii-nin gösterdiği yollarda vaki olup hayat münferit ve asûde bir tarzda cereyan etmektedir. Topluluk veya bağlılık hissi aşiret hayatının ve tarikatın tesirile doğmuş olduğundan inkişaf edememiş, ancak barınma ve korunma esasları ile hemhal olarak kalmıştır. Biraz muhiti ve mühim bir kısmı da küçük topluluklara hâkim bazı şahısların maddi menfaatleri, bir lokma ekmeğini büyük bir emekle kazanan zavallı halkı içinde sürüklendiği bu hâlden kurtulmak yolunu tamamen kapamıştır. Arzedilen bu sebepler yüzünden işlenmekte olan suçların mani sebepleri için hükûmetçe atılan her adım iyi neticeler vermektedir.

20. Halkın Siyasi Temayülleri ve Ruhi Hâlleri

Tabiat ve muhit gibi bazı müessirlerle ve bu görenekle aşiret hayatı şeklindeki topluluklara fazla kıymet verildiği ve eski itikatların umumi durumda müessir olduğu görülmektedir. Henüz milli benliğini idrak edememiş olmakla beraber manevi benlikleri batıl itikatlarının çevresi dahilinde kendini göstermekte ve bu yüzden bazı dini akidelerde hususiyet hissedilmektedir. Tunceli'nin sistematik mesaisile benlikleri hissettirilmekte dil ve giyim itibarıyla günün icaplarına uymak vechesi verilmektedir.

Siyasetle müştakil parti göze çarpmamakla beraber, halk üzerinde müessir şahıslar bulunmaktadır. Bu hâl geniş mülkiyeti olan toprak sahiplerinde görüldüğünden halkın toprağa bağlanması işi, bu sahada hususi amillere en iyi bir darbe olacaktır.

Mıntıkanın hususiyetlerini teşkil eden geri düşünceler görgü ve bilgisizlik eseri olarak devam ettiğinden ruhi temayül müsbet sahaya çevrilmektedir. Kötü düşüncelerin sebebi izale edildiğinden halk artık başka bir mürşit aramaktadır. Hukukunun muhafazasını maddi ve manevi varlığının himayesini tamamen hükûmete bırakmıştır. Siyasi düşünceler umumi istikamete muvazi hâl almıştır.

21. Halk, Memur ve Hükûmet Münasebetleri

Halk ve memurların münasebetleri iyidir. Halk hükûmete müracaat ederek kanuni şekilde işinin hâllini takip etmektedir. Yalnız gayrimenkul alım satımlarını noter senedile yaptırmaya alışmışlardır. Tapuya müracaat ettikleri takdirde intikal görmesi, harç verilmesi gibi muameleleri zamana ve masrafa mütevakıf olduğundan gayrimenkule ait muamelat kendi aralarında yapılmaktadır. Bütün işlerinde halk hükûmeti benimsemiş, eski kötü düşünceler kalkmıştır. Küçük toplulukta hâkim nüfuzlar artık kalmamış gibidir.

22. Halk Odası Çalışmaları

Birisi kasaba merkezinde, diğeri Muhundu nahiyesi merkezinde olmak üzere iki halk odası vardır. Bu sene de Çarsancak nahiyesinde açılacaktır. Her nevi toplantılar halk odasında yapılmaktadır. Oda her zaman açık bulundurulmakta ve mevcut kitap ve mecmualardan istifade edilmekte olup *Ulus* ve *Yurt* gazeteleri gelmekte belediyenin radyosundan istifade ettirilmektedir. Senenin muayyen zamanlarında cirit oyunları tertip edilmekte olup bu sene bir bina yaptırılması düşünülmektedir. Nahiyedeki oda binası halk tarafından yapılarak teberru edilmiştir. Hususi muhasebeden ve belediyeden her sene yardım edilmektedir. Muhundu nahiyesindeki odada aynı şekilde mesai yapılmaktadır.

23. Beledi Hareketler (mezbaha ve kanal teşkilâtı)

Belediye bütçesi 2.500 liradır. Bu miktardan 600-700 lirası müstahdemine ücret olarak verilmektedir. Reislik, kaymakamlık uhdesindedir. 200-300 lira bakaya kalmakta olup diğer kısım, tenvirat, tanzifat ve tamirat işleriyle su yollarının tamirinde, bahçelerin tanziminde kullanılmaktadır. Bütçesinin darlığı yüzünden planlı ve programlı işler takip edilememektedir. Su yolları membadan çeşmelere kadar demir borular içinde gelmektedir. Mezbaha ve kanal teşkilâtı yoktur. İaşe işlerinde stok yapmak ve açlığa meydan vermemek için 1942 senesinde zahire mubayaasından 9.000 lira kâr temin etmiştir. Bu para ile bir belediye binası yapılması mutasavverdir. Belediyeye ait hiçbir gayrimenkul yoktur. Varidatı umumiyetle Vergi ve Rüsumlar Kanunu'nun esaslarına göre tarh edilen paralardır.

24. İnhisar Maddeleri ve Hareketleri (içkili maddelere inhimaki)

Kazamızda inhisar memurluğu teşkilâtı olup her nevi içki maddeleri bulundurulmaktadır. Aylık vasatı satış 1.000-1.500 lira arasındadır. Umumi nüfusa göre satış nisbeti bu maddelerin istihlâkine fazla inhimak olmadığını gösteriyor. Kalan kazasında memurluk teşkilâtı olmadığından Mazgirt'teki inhisar teşkilâtı her iki kazaya bakmaktadır.

Umumi refah derecesile alakadar olan işbu husus vasatın dunundadır.

25. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri

Kazanın yegâne nakil vasıtası hayvandır. Motorlu vesait bulunmamakta ve esasen yollar da müsait değildir.

26. Halkın Yaşama Şartları ve Kabiliyetleri

Yaşayış ve tarzı telebbüs pek iptidai bir hâldedir. İhtiyaç gayet basit, üzerini örtecek ve midesine gidecek her hangi bir şey onun idamei hayatına kâfidir. Kendisine yol gösterecek bir rehber her zaman ihtiyaç hisseder. Eski hâlile bunu seyitler, ağalar yapmakta idiler. Hâlen bu hâl mahsus derecede mevcuttur. Aile hayatında erkek hâkimdir. İş taksim edilmiştir. Göçebe ve aşiret hayatı yoksa da mıntıka dahilinde halk toprak sahibi olmadığından muayyen bir yere bağlı değildir. Usulü veraset kendi aralarında yapıldığı takdirde ahkâmı şeriyeye göre yapılır. Göreneğe tab'an devam eden bu hâl, iyi bir istikamete tevcih edildiği takdirde müsait kabiliyetten dolayı ıslahı mümkün görülmektedir.

27. Eski İtiyat ve Ananeler

Bir ailenin içerden ve dışardan dünya işlerine hakimi, bağlı bulunduğu aşiretin veya ezbetin reisidir. (Ezbet: Aşiretin bir koludur. Bu kolun bir reisi vardır. O da aşiret reisine bağlıdır.) Manevi bakımdan aşiretler seyitlere tabidir. Seyitler dini telkinlerde bulunur. Dürüst ve ahiret yollarını rehberleri vasıtasile halka gösterirler. (Rehber: Seyitliğe namzet olacak adam demektir.) Seyitlik sülale takib eder. O ailenin büyüğü ve küçüğü seyittir. Aile reisi hayatta oldukça seyit odur. Seyitler aileleri arasında büyük tanınanlar ki bunlar (ya âlim olurlar veya Kureyşan kabilesine mensup bulunan ailelerdir) en büyük seyit hakkına haizdirler. Halkın ekserisi Alevi mezhebindendir.

Asya Türklerinin istilasile İran'dan gelen Ahmet Yesevi tarafından aşılınmış olan bu fikir, bir kısmı malum ve bir kısmı da bir sır hâlinde saklanan Alevi mezhebinin umumi kaidelerine riayet ederler. Ve meselâ: (Muharrem ayında oruç tutmak ve yine bu ayda hiç kan akıtmamak ve kana kana su içmemek, Hıdırilyas gününde keza oruç tutmak, yemek yedirmek, gizli topluluklar yapmak gibi), ki seyitler tamamen tufeylidir. Onların bütün ihtiyaçları halk tarafından temin edilir. Dünya malına kıymet vermedikleri için hiçbir şeye sahip değillerdir.

28. Halk Oyunları ve Türküleri (Mahalli hususları var mı?)

Halk arasında yetişmiş halk şairleri yoktur. Telaffuz ekseriyetle Kürtçedir. Düğünlerde ve eğlence zamanlarında Şark'a mahsus halay oyunları vardır. Bu hususiyet arzetmez. O daima ağanın ve seyidin emirlerle hareket ettiği için başka hâl ve hareketlerle benliğini gösterecek durumda değildir. (Hâlen bu hâl hissedilecek kadar kalmamıştır.)

29. Eski Eserler, Hurafeler, Telkinler ve Batıl İtikatlar

İstilas zamanında Uzun Hasan'ın hemşiresi Elti Hatun tarafından yaptırılmış bir cami ile mezkûr hatunun bir de harap türbesi, kaza merkezinde bulunmaktadır. Her aşiret kendisini korumak için tabii manilerden istifade etmeye kalkmış olduğundan müsait yerlerde büyük mağaralar vardır. Evliya olarak tanınmış Mansurbaba ile Düzgünbabalara senenin muayyen zamanında dileklerinin kabulü için kurban kesmek suretile niyazda bulunurlar. Bu âdetler de yavaş yavaş sönmektedir.

30. Aşiretler (bunların eski hareketleri, esasen sadık kalanlar ve kalmayanlar)

Mazgirt ve mıntıkasında Şadili, İzoli, Hıran, Alan ve Kureyşan aşiretleriyle bu aşiretler derece kuvvetinde ve daha ziyade maneviyata hâkim seyitler vardır. Bundan başka aşiretin yol gösterecek ve komuta edecek vaziyette Sürüşağı ve Cibanlışağı namile iki de kabile vardır. Bu aşiretler diğerleriyle az temas ettikleri için isyankâr hareketleri pek az görülmüştür. Bunlar, kendi aralarında daha hâkim kalmaları için aşiret kavgaları yaparlarmış. İsyankâr hareketleri görülenler Mazgirt mıntıkasında bulunmayan Demenan, Haydaran ve Yusufhan aşiretleridir. Aşiretler kendi mıntıkları dahilinde de bir reisin idaresi altında diğerlerine saldırmak ve herhangi bir hadiseye daha ağır

bir şekilde mukabele etmek suretile intikam alarak, diğerlerine üstünlüklerini temin etmeye çalışırlar. Gezici değildir.

31. Sosyal Durum

Aile hayatında kadın ve erkeğin hukuki durumları müsavi şartlar göstermemektedir. Aynı zamanda kadın içerde ve dışarıda umuru idareye müstektir. Bu telakki eski telkinin tesiri altında devam etmektedir. Bu sebeptendir ki aile uzvu arasındaki bağlar da zayıf kalmıştır. Ailenin büyüğü ve hâkimi erkek olup kadın onun emri altında, onun yardımcısı ve teşçi vasıtasıdır. Usulü veraset kendi meyanelerinde devam eden kendi ananelerine tabidir. İtikadı batile ve ef'ali mezmume eskiden beri mevcut olup kötü bir itiyadın neticesi olarak devam edegelmektedir. Giyim tarzı üzerinde telkinin tesiri görölmektedir.

32. Tapu, Posta İşleri, Arazi Meselesi (Toprak Kanunu Vergisi'nin tatbikatı, tohumluk) ve İaşe Vaziyeti

Arazi, öteden beri intikal görmediği için halk alım ve satımlarını adi el senetlerle yapmaktadır. Bunun önüne geçmek için gayrimenkul satışlarında noterlikçe tanzim edilen senetlerin kanuni kıymetinin olmaması lâzımdır. Gerek intikal ve gerekse ferağ suretile gayrimenkul tedavülünü veya her hangi bir şekilde gayrimenkul mükellefiyeti harçsız tescil edilmesi ve çok basit bir usule ifragile memleketin her tarafında aynı vaziyette bulunan gayrimenkullerin, muhtelif hâllerinin esaslı surette tescili temin edilmelidir. Çünkü kadastro yapılması henüz imkânsızdır.

Muntazam şose olmadığı için kış aylarında posta nakliyatı iki ay kadar durur. Ve insan sırtında nakledilir. Diğer zamanlarda hayvanla yapılmaktadır.

Arazi muayyen ellerde toplanmıştır. Topraksız halk pek çoktur. Halkın toprağa bağlı olmaması yüzünden, toprak imar görmemekte ve halk da iskân bakımından istikrar göstermemektedir.

Bu sene mer'iyete giren Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu tatbikatta pek çok müşkülât göstermekte ve suiistimale açık bir kapı hâlinde bulunmaktadır. Maliye Vekâleti tarafından büyük masraflarla temin edilen vergi, yalnız ofis teşkilâtı tarafından yapılan masrafla temin edilir. İşe ya Maliye Vekâleti veya ofis el koymalıdır. Tamamen aşar usulüne müşabih olan ölçme böyle bir zamanda hem halkın ve hem de memurun ahlaki zaafını meydana

koymaktadır. Bu seneki işler esas olmak üzere mahsul tarhiyatı yapıldığı takdirde yalnız mübayaa için masraf yapılmak suretile aynı iş görülmüş olur.

Halka ihtiyacı nisbetinde tohumluk dağıtılmış ve geçen senelere nisbeten ekim işi havaların da müsait gitmesi yüzünden çok iyi yapılmıştır. 70 ton buğday ve 90 ton arpa tohumluğu dağıtılmış, buna mukabil bu sene 600 tonu mütecaviz vergi ve devlet hissesi alınmıştır. Toprak mahsullerinden alınan gerek vergi ve gerekse devlet hissesi geçen seneye nazaran buğdayda % 45, arpada % 15 nisbetinde fazlalık vardır. Bütün bu mesai yukarıda arzettiğim gibi bir teşkilât tarafından idare edilmek ve ölçme usulü de kardırılmak şartile daha müfit bir şekilde yapılabilir. Belediye mütedavül sermaye ile iaşe stoku yaptığından Mazgirt halkına olduğu gibi, Tunceli vilâyetine de şamil olmak üzere büyük yardımlarda bulunmuştur. Bu suretle mıntıkada hiçbir suretle iaşe sıkıntısı çektirilmemiştir.

TUNCELİ'DEKİ OKULLARA AYRILAN TAHSİSAT (1944)*

Yazan: İhsan Sungu
Maarif Vekili a.

05.06.1944

Ankara

T.C.
Maarif Vekilliği
İlköğretim Umum Müdürlüğü
Sayı: 6/09655

Tunceli Valiliği'ne,

643/1906 sayı 25.05.1944 tarihli yazıya k:

Vekilliğimiz bütçesinde vilâyetlere yardım faslına ayrılan tahsisat hâlen valiliklerde vazife başında bulunanların aylık ücretlerini ödemeye kâfi gelmemektedir.

Bu durum karşısında Valiliğiniz köylerinde inşa edilecek okullar için istediğiniz 15.000 liralık yardım tahsisatının gönderilmesine imkân görülmemiştir.

Gereğinin yapılmasını rica eder, saygılarımı sunarım.

Maarif Vekili a.
İhsan Sungu

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 40, Belge No: 294.

TUNCELİ MAARİFİ GENEL DURUM RAPORU (1944)*

Yazan: İbrahim Tuncay
Tunceli Maarif Müdürü

12.09.1944

Elazığ

Tunceli maarifinin 1943-1944 ders yılına ait umumi raporudur:

1. Tunceli Maarif Müdürlüğü: Kadrosu 50 lira maaşlı bir maarif müdürü, bir ilköğretim müfettişliği (münhal), 20 lira maaşlı bir başkâtip, 15 lira maaşlı bir kâtip ile 20 lira ücretli bir odacıdan ibarettir. Bu teşekkül vilâyetin muvakkat merkezi olan Elazığ'daki 4. Umumi Müfettişlik binasında ayrılan iki oda içinde faaliyetine devam etmektedir.

Vilâyet merkezinin Elazığ'da bulunuşu, sekiz kazadan ibaret olan bölge-mize uzaklık ve muhitin dağlık olması yüzünden bilhassa kış mevsiminde teşekküllerin çalışmalarından tez haber alınamamak ve bazı önemli işleri anında karşılayamamak gibi mahzurları görülmektedir. İki seneden beri vilâyetin önemle el koyduğu ilkokul binalarının yapı ve arazi istimlâki işlerinin süratle neticelenememesi ve müfettişliksiz yüzünden mevcut öğretmenlerin kanuni terfilerinin zamanında sağlanamaması, idareyi çetin bir duruma düşürmektedir. İmkân ve fırsatları kaçırmayarak ağustos ve mayıs aylarında Hozat, Ovacık, Pertek, Kalan, Nazımiye, Mazgirt ve Çemişgezek kazalarındaki okul binalarını, idare işlerini ve öğretimi kısmen teftiş etmek mümkün olmuştur. Bunlara ait malûmat kazalar bahsinde açıklanacaktır.

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 27, Belge No: 265.

2. 1943 Mali yılı maarif bütçesinin sureti sarfı: 21, 22, 23, 76, 77. fasıllarında bulunan tahsisatla öğretmenlerin maaşı, hademe ücreti, makam ücreti, pahalılık zamları, çocuk ve yakacak zamlarına usulü dairesinde sarfedilmiştir. Maaş tasarrufundan 12 öğretmen vekili de çalıştırılmıştır. 24. faslın 1. maddesinde bulunan 3.060 lira mesken bedeli kadroya göre ve 4357 sayılı kanun gereğince öğretmenlere mesken bedeli ödenmiştir. 25. faslın 1. maddesindeki 400 liradan 389 lira 40 kuruşu ile yerleri değiştirilen öğretmenlerin harcırahları ödenerek, 11 lira 60 kuruşu tasarruf kalmıştır. Bu faslın 2. maddesindeki 100 lira muvakkat memur harcırahı –ilköğretim müfettişliği münhal olduğundan- Çemişgezek, Pertek ve Nazımiye maarif memurlarına verilerek eğitim bölgesi kurmak, bölge okullarını görmek ve öğretmenler hakkında zuhur eden şikâyetler üzerine tahkikat yaptırmak için gönderilmişlerdir. 26. ve 27. fasıllardaki 700 lira ile okullarımızın kırtasiyesi temin edilmiş ve müteferrik ihtiyaçları karşılanmıştır. 27. faslın 1. ders tesis, atölye levazımı ve mefruşat maddesinde bulunan 900 liradan, merkezde sıraların kira parası, Mazgirt merkez okuluna bir kütüphane dolabı, Pertek merkez okuluna sıra, Pertek merkez okulunda inkılâp köşesi, Hozat merkez okuluna bir kütüphane dolabı ile yangın söndürme malzemesi, Pülümür merkez okulunun öğretmenler odasının mefruşatı ve okulun noksan sobaları temin edilmiştir. Bu faslın 2. maddesinde bulunan 600 lira, tenvir teshin karşılığı okulların dershanelerindeki soba sayısına göre kazalara paylaştırılmıştır. 28. ve 29. fasıllarda bulunan 605 lira okul kütüphanelerine kitap ve fakir talebelerin kitap ve defter, kalem karşılığı, üç tam takım klasik eserlerden, altı tane küçük maarif yıllığı alınarak okullara dağıtılmış ve 50 lira da Pülümür maarif memurluğuna verilerek okul kütüphanesine mesleki kitap aldırılmıştır. Okullarımıza devam eden talebelerden kitap alamayacak derecede fakir olanlara ilkokul kitabı alınarak gönderilmiştir. 29. faslın 2. maddesindeki 145 lira ile Akçadağ Köy Enstitüsü'ne ve Elazığ Kız Enstitüsü'ne giden fakir talebelerin yol paraları karşılanmıştır. 30. fasılda bulunan 9.000 lira ilkokulların tamirâtı karşılığından, 8.993 lira 35 kuruşu kazalarca harcanarak Çemişgezek ve Pertek merkez okullarının eksikleri, Pertek'in Camiikebir Mahallesi'nde yeniden bir okul, Hozat, Pülümür, Nazımiye, Ovacık ve Kalan okullarının önemli tamirleri yaptırılmıştır. 31. fasılda bulunan 200 lira Ulus okulları masrafı ile bu yıl açılan 22 ulus dershanesinin tenvir ve teshinlerine harcanmak üzere havaleleri kazalara verilmiştir. 32. fasılda bulunan 90 lira posta telgraf ücretiyle, kaza merkez okullarının posta ve telgraf ücreti karşılanmıştır. 33. fasılda bulunan

50 lira 3335 sayılı kanun gereğince yapılacak tedavi ve yol masrafı karşılığında 10 lirası Kalan merkez okulu öğretmeni Mehmet Orhan'ın tedavi ücreti olarak Elazığ Memleket Hastanesi'ne verilmiş, 40 lira tasarruf kalmıştır. 34. fasılda bulunan ve yüksek vekillikten gelen 12.362 lira 70 kuruş ile köy öğretmenlerinin aylık ücretleri, çocuk ve pahalılık zamları ve bu sene açılan 17 okula 15 lira hesabıyla tesis eşyası alınmıştır. 35. ve 36. fasıllarda bulunan 150 liradan 15 lirasıyla Mazgirt merkez okulunun tapu muamelesi yaptırılmış, 100 lirasıyla de Hozat merkez okuluna Hazine'den bir bahçe istimlak edilerek 35 lira artmıştır. 37. fasıldaki tahsisat geçen seneler düyunu karşılığı olan 347 lira 50 kuruş ile öğretmen Enver Metinel'in 1939'dan mesken bedeli, öğretmen Ahmet Erdoğan, Ahmet Atılgan ve Kemal Coşkun'un askerde oldukları zamana ait yakacak zamları ödenmiştir. Fevkalâde bütçenin 3. faslında bulunan 6.350 lirası ile Çemişgezek, Pertek, Hozat, Pülümür, Nazımiye ve Ovacık köylerinde yeniden yaptırılan ve tamire muhtaç olan köy okullarının bulunduğu köy sandıklarına yardım yapılmıştır.

3. Tahsil çağındaki çocuk miktarı (1940 sayımına göre)

<u>Erkek</u>	<u>Kız</u>	<u>Yekûn</u>
11.933	8.850	20.783

Öğretmenli ve eğitmenli okullara kayıtlı olanların sayısı

<u>Erkek</u>	<u>Kız</u>	<u>Yekûn</u>
3.018	1.165	4.183

Devam nisbeti %22'dir.

4. İlkokul sayısı

<u>Şehir</u>	<u>Köy</u>	<u>Yekûn</u>	<u>1 dershaneli</u>	<u>2 ders.</u>	<u>3 ders.</u>	<u>4 ders.</u>	<u>5 ders.</u>	<u>Yekûn</u>
9	71	80	65	10	2	2	1	800
(49		(49						
eğitmenli)		eğitmenli)						

5. Öğretmen ve eğitmen sayısı

<u>Öğretmen sayısı</u>	<u>Eğitmen sayısı</u>	<u>Yekûn</u>
53	57	110

6. İlkokul binaları: Vilâyet ve hususi idareye ait yapılmış olan bina 17'dir. Adları 1 numaralı listededir. Köy adına yapılmış olan binalar 21'dir. Adları 2 numaralı listededir. Kira ile tutulmuş bina yoktur. Mevcut binalar her yıl tamir görmektedir. Yeniden yapılmakta olan okul sayısı 65'dir. Adları 3 numaralı listededir. Bu yıl valiliğimizde enstitü mezunları için 18 okul açılacaktır. Bunların tayin edilecekleri köyleri, köy bütçelerine konulan tahsisat miktarı 4 numaralı listededir. Bu okulların binaları ders yılı başına bitirilecektir.

7. Valiliğimizde, Pertek, Hozat ve Pülümür kazaları merkezinde bir Halkevi ve Çemişgezek, Başvartinik, Mazgirt, Çarsancak, Muhundu, Nazımiye, Kalan, Tahsini ve Ovacık kazalarında birer halk odası vardır. Çalışmaları iyidir.

8. Vilâyetin öğretmen kadrosu: 4357 sayılı kanunla tesbit edilen 53 öğretmen kadrosu bu sene de aynen muhafaza edilerek, öğretmenlerin almakta oldukları maaşlara fevkalâde zamlarıyla, bu sene terfi müddetlerini dolduran 17 öğretmenin maaş farklarıyla beraber maarif bütçemiz 79.604 lira 08 kuruş olarak kabul edilmiştir.

9. Öğretmen vekilleri: 1943-1944 ders yılı başında 53 öğretmenimizden silah altında olanların yerlerine bütçe tasarrufundan, münhallere de kadro maaşlarının üçte ikisiyle ortaokul ve lise mezunlarından öğretmen vekili olarak 21 genç çalıştırılarak okullar kapalı kalmaktan kurtarılmıştır.

10. Öğretmenli okullarda talebe durumu: Sene içinde 640 kız ve 1.883 erkek olmak üzere 2.523 talebe okutulmuş ve beşinci sınıflardan 268 talebe diploma almıştır. Okullarda devam meselesi normale yakın bir durumdadır. Devamsızlar için kanun hükümleri tatbik edilmiş ve edilmekte bulunmaktadır.

11. Eğitimci durumu: 1942 yılından 1943 yılına 43 eğitimci devir edilmiş, bunların dördü muhtelif sebeplerle vazifeden ayrılarak 39 eğitimci kalmıştır. Ders başında 18 eğitimci kurstan çıkararak bunların altısı evvelce münferit hâlde iki eğitimci bulunan Pertek kazasında bir bölge teşkil edilerek bir gezici başöğretmenle idare edilmiştir. Altı eğitimci de aynı şekilde Hozat kazasına yerleştirilmiştir. Dört eğitimci Nazımiye'de bulunan bir eğitimci okul etrafında beşlik bir bölge teşkil edilmişse de gezici başöğretmeni aynı sene içinde Gazi Terbiye Enstitüsü imtihanını kazanmak suretiyle kadromuzdan ayrılmış olduğundan maalesef sene içinde bölge gezicisiz kalmıştır. Önümüzdeki yılda burası için de bir gezici seçilerek ismi yüksek vekillığe bildirilmiştir. Bir eğitimci Mazgirt bölgesinde noksan olan Hülüman köyü-

ne, bir eğitimci de Çemişgezek bölgesindeki eksik verilmiştir. Bu suretle eğitimcilerimizin sayısı 57'yi bulmuştur. Bunlardan sekiz eğitimci de ilkokullarda yardımcı olarak çalışmaktadır.

12. Eğitimci okulların talebe vaziyeti: 49 eğitimci okulumuzda 525'i kız ve 1.135'i erkek olmak üzere 1.660 çocuk okumuş, bunlardan 317'si diploma almıştır.

13. Ulus dershaneleri: Sene içinde Millet Mektepleri Talimatnamesi'ne göre 185 kadın ve 243 erkek olmak üzere A ve B dershanelerinde 428 vatan-
daş okutulmuş ve gerekli belgeleri tevzi edilmiştir. Bu dershanelerin tenvir ve teshin masraflarına karşılık olmak üzere bütçemizde bulunan 200 lira ayrılmıştır. Parasız olarak bu dershaneleri okutan elemanların isimleri vekillik arzedecektir.

Not: İlkokullarda devam işi iki türdür. Şehir ve kasaba okulları evvelki gibi "İlk Tedrisat Kanunu" gereklerine göre uzun bir merasime tabidir. Köy okulları ise 4274 sayılı kanun hükümleriyle daha süratli netice vermektedir. Bu ciheti, teftişini yaptığım kasaba okullarında bazı arkadaşlar da ileri sürdüler. İlkokullarda öteden beri büyük bir dert olan devam işlerinin kestirme yoldan önüne geçilmesi için 4274 sayılı kanunun devam hakkındaki maddelerinin şehir ve kasaba okullarında da tatbikine dair bir karar alınması dileğimizdir.

14. İnşaat: Valiliğimiz köylerinde 1942'den beri başlanan ve bu sene il-
mal edilecek olan 45 köy okulumuz vardır. Köyde tedariki mümkün olmayan cam, çivi vesaire gibi masraflar karşılığı olarak 1942 bütçesinden 500, 1943 bütçesinden 6.950 lira yardım yapılmıştır. Bu sene de Umumi Meclis'te 3.000 lira kabul edilmiştir. Bu okulların büyük köylerde olanlarından 19'u bu sene çıkacak olan enstitü mezunlarına tahsis edilmiş ve kanun gereğince yeteri kadar arazi istimlakine de başlanmıştır. Geriye kalan 45 okul, öğret-
menli ve eğitimci olup bu sene tedrisat zamanına yetiştirilecektir. Eğitim-
ci okulların çoğuna da, arazi istimlak muamelesine başlanmıştır. Bunlardan madda 12'si Pülümür'de, diğerleri muhtelif kazalarda olmak üzere 20 okul inşaatına daha başlanmış, bunlardan da bir kısmının ders yılına yetişmesi mümkün görünmektedir. Bu yeni yapı işleriyle beraber Mazgirt ve diğer kazalarda tamire muhtaç olan okulların onarımı işi de ele alınmıştır.

Temmuz ayında ilköğretim kurumunda yapılmasına başlanmış olan okul binalarının ders yılı başına kadar yetiştirilmeleri için sayın generalin emirle-
riyle vilâyet hususi bütçesinde bulunan münzam ihtiyat tahsisattan 20.000

lira bir yardım yapılmıştır. Buna göre inşaat hâlinde bulunan bütün okullarımız ders yılı başına kadar mükemmel bir surette ikmal edilerek Cumhuriyet Bayramı'nda toplu bir açılma töreni yapılacaktır. Bu kadar himmet ve gayretlerle meydana gelen bu okulların içi ve dışı beyaz sıva ile güzelleştirilerek her bir köyde Cumhuriyet'in birer abidesi olacaktır.

15. Vilâyetin ilköğretimi gerçekleştirme kurulu: 04.05.1944 tarihinde Vali Kumandan Korgeneral Sayın Muzaffer Ergüder'in başkanlığında, vali muavini, maarif müşaviri, nafia müdürü ve maarif müdüründen müteşekkil toplanan ilköğretim kurulunda, talebe devamı, propaganda ve yapı işleri hakkında harita üzerinde genel durum incelenerek münakaşalar yapılmış, bu sene bu işlerin mutlaka başarılması hakkında verilen karar kazalara, ilgililere bildirilmiştir. Sayın general, umumi müfettişlik emrinde bulunan bütün taşıt vasıtalarının bu uğurda çalışmalarını, lüzumu hâlinde bir yazı ile istenilmesini emir buyurmuşlardır. Vilâyetin bütün ilköğretim durumunu gösterir izahlı bir haritayı makamlarına alarak göz önünde bulundurmuşlardır. Bu yakın ve sıcak ilgi sayesinde başlanmış olan bu fevkalâde işin müsbet sonuç vereceğine tam kanaatimiz vardır.

16. Hozat merkez okulu: 16-17.05.1944'de teftiş edilmiştir. Hozat merkezinde beş dershaneli iki oda ve bir salondan ibaret tek katlı, düz ayak bir okul binası vardır. Binanın iç ve dış kısımlarının badanaya ve bazı ufak tamire ihtiyacı olduğu görülerek 250 liralık bir havale verilmiştir. Bu onarım sene sonuna doğru yapılmıştır.

Bahçe: Okulun etrafı açık, çocukların oyun ve teneffüslerine müsait vaziyettedir. Okul ile hükûmet konağı arasında bulunan ağaçlı bir bahçe istimlâk suretiyle okula maledilmiştir. Yalnız bu bahçe ile okulun etrafına, önümüzdeki senelerde bir duvar çekilerek hariçle ilgisini kesmek lâzımdır.

İdare işleri: Maarif memuru ve başöğretmen olan Osman Ural, geçen sene Mazgirt'ten buraya nakledilmiştir. Öğretmenlerle beraber bir odada vazifesini yapmaktadır. İdare işlerinde biraz gevşek hâli görülmüştür. Okulun tamirat karşılığı olan 250 lira sene başında verildiği hâlde son günlerde takibimiz üzerine yapabilmıştır. Arkadaşlarının ödevlerini de nüfuzlu bir hâlde takib edememiştir.

Maarif memurluğu odasının mobilyası binanın durumuyla münasip değildir. Eski püskü şeylerden ibarettir. Bu seneki bütçeden imkân bulunursa bu okula bir yazıhane ve mobilya almak lâzımdır.

Kütüphane: Okulun ve kazanın en mühim kültür kaynağı olan kütüphanesinde bir mikdar mesleki umumi eser varsa da bu sene Maarif Vekilliği'nin tercüme ettirdiği klasiklerden bir tam takım mübayaa edilerek buraya verilmiştir. Mevcut kitaplıklar, kitapları muhafazaya kâfi gelmediğinden, 100 lira kıymetinde bir kitap dolabı da yaptırılmıştır.

Öğretim işleri: Maarif memurundan başka okulda asil öğretmen yoktur. Öğretmenlerden biri asker, biri sene sonuna doğru Elazığ emrine verildi. Biri de münahaldir. Bunların yerine ortaokul mezunu üç vekil çalıştırılmıştır.

Beşinci sınıfı, öğretmen Naci Sungur okutmaktadır. Bu öğretmen, geçen sene Konya'dan Tunceli emrine verilerek, Hozat'ın Dervişcemal köyü öğretmenliğine tayin edilmiştir. Tam teşkilâtlı olan merkez okulunun tamamıyla vekiller elinde kalması mahzurlu görüldüğünden, Hozat'ın teklifiyle merkezde çalıştırılan öğretmen vekili Dervişcemal köyüne gönderilmiştir. Mesleki bir menşei olmayan bu öğretmenin tedrisi ve idare durumu orta, kendiliğinden iş görme kabiliyetinden mahrum ve sönük bir hâldedir. Esasen az olan mesleki bilgisini artırmamış ve çocukları orta derecede yetiştirmiştir.

Dördüncü ve birinci sınıfları ortaokul mezunu iki öğretmen vekili sene içinde idare etmek suretiyle okutmuşlardır. Hozat merkez okulunun 47 kız ve 123 erkek talebesi vardır.

Hozat'ın İnciğa köyü öğretmenli okulu: 18.05.1944'de teftiş edilmiştir. Başöğretmen Abdullah Özdemir geçen sene Mazgirt'in Pah nahiyesi okulundan nahiye müdürü ile geçinemediğinden ders yılı başında buraya nakledilmiştir. Öğretmen okulu mezunu ve 1311 doğumlu olan öğretmen, dokuz nüfusa maliktir. Güçlkle geçinmektedir. Sene içinde 60 talebesinden 27'sini yetiştirmiştir. Muvaffakiyeti iyi sayılabilir. Bu sene vilâyetimizden dokuzuncu eğitimci yetiştirme kursuna, gezici başöğretmen olmak üzere ismi vekillğe arzedilmiştir. Belki bu hareketli işte daha çok muvaffak olur ve biraz refaha kavuşur.

Dervişcemal köyünde de bir öğretmenli okulumuz vardır. Sene içinde bir ortaokul mezunu öğretmen vekili olarak gönderilmekle, öğretime devam ettirilmiştir. 52 talebesi vardır.

Eğitmenli okullar: Geçen seneye kadar yalnız iki eğitimci okulu olan bu kazada bu sene başında yedi okuldan mürekkep gezici başöğretmen elinde bir bölge kurulmuştur. Bunların ikisine birer enstitü mezunu da verilecektir.

İn köyü oldukça büyük, genel vaziyeti öğretmenli okul açmaya müsaittir. Burada bir eğitimci vardır. Bir odalı evde öğretim yapılmıştır. Köyün en iyi bir yerinde okul binasının planı tatbik ve tesbit edilmiştir. 55 talebesi vardır.

Ergen köyünde de bir eğitimci okul vardır. Geçen sene bir oda içinde tedrisat yapılmıştır. Burada da muvafık bir yerde plan toprağa tesbit edilmiş, ihtiyar heyetiyle bina yapımı ve arazi temini işleri görüşülmüştür. 49 talebesi vardır.

Peyik nahiyesi: Eğitimci bölgesinin bir okulu da bu köydedir. Nahiye merkezi olduğundan ve genel vaziyeti öğretmenli okula müsait bulunduğu için burada bir enstitü mezunu çalıştırılması muvafık görülmüştür. Bunun için enstitü mezunları okul planı, bu köyün çok önemli bir yerinde istimlak edilen arazinin tam üst tarafındaki hafif meyil üstüne tesbit edilmiştir. Binanın ders yılı başına yetiştirileceği önemle tahmin edilmektedir. Bu köyde bulunan eğitimci Hıdır Çetin, geçen sene 45 talebe okutmuş ve iyi durumda yetiştirerek muvaffak olmuştur.

Bu kazada, biri nahiye merkezi olan Peyik'e, diğeri öğretmen evi mevcut olan Taner köyüne olmak üzere iki enstitü mezunu verilmiştir. Arazi ciheti de sağlanmıştır. Bölgenin daha Deşt (binası ve öğretmenevi var), Karaca ve Askisor köylerinde de birer eğitimci okul varsa da, bu üç okulun teftişine maalesef imkân bulunamamıştır.

Tunçspor Kulübü: 1943 yılında vilâyet Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı'nın 10.305 liralık bir bütçesi vardı. Bu bütçe ile 25.03.1944'de vali kumandan sayın generalin emriyle Pertek, Kalan, Hozat kaza merkezlerinde birer spor gençlik kulübü açılmıştır. Her kazada birer spor sahası meydana getirmek için 2.500'er liralık havale verilmiş ve İstanbul'dan 2.026 lira 40 kuruşluk üç takım futbol malzemesi celbedilerek bu kazalara gönderilmiştir.

Hozat Hükûmet Konağı'nın önünde bulunan geniş arazi düzeltilerek ve amele çalıştırılarak spor sahası yaptırılmış, bu saha 19 Mayıs'a yetiştirilerek mutat tören bu yeni alanda yapılmıştır. Tiribün ve sair eksikleri de yapılmaktadır.

Halkevi: Hozat'ta güzel bir halkevi vardır. Bina geniş bir salon ile iki idare odası ve koridordan ibarettir. Sahnenin konforu ve mobilyası da iyidir. Kitaplığında epeyce kitap, risale varsa da camları kırık olduğundan, bu kitapların kolaylıkla alınması mümkündür. Kazaya gelen memur misafirler burada ağırlanırlar.

17. Ovacık okulu: 25.08.1943'de teftiş edilmiştir. Ovacık merkezinde üç dershaneli, öğretmenevi içinde güzel bir okul binası vardır. Evvelki sene öğretmenleri silah altında olduğundan bir öğretmen vekiliyle idare edilmiş ve hükûmetçe dershanelere hububat doldurularak okul ambar edilmişti. Bu yüzden fareler her tarafı delik deşik bir hâle getirerek okul harap bir hâle gelmişti. Zemininde bozuntular, duvarların diplerinde oyuklar hasıl olmuş, cümle kapısının yanındaki duvar fena hâlde çatlıyarak inmişti. Helâları da yıkılmıştı. Bu eksiklerin onarılması için ders yılı başında 538 liralık havale verilmiştir.

Kadrosu iki öğretmenli olan, bir öğretmeni iki yıldır silah altında bulunan okula, Başöğretmen Nezir İnal ders senesi başında Hozat'ın Dervişcemal köyü öğretmenliğinden terfien buraya maarif memurluğuna getirilmiş, ders yılına tek başına okulun idari ve tedrisi işlerini yapmıştır. 70 talebesi vardır.

Başöğretmenin karısı İstanbul Kadıköy Dikiş Yurdu'ndan mezun olduğu cihetle kazada kadınlar için bir dikiş ve biçki yurdu da açılmıştır. Sayın generalim bu kazayı teftiş buyurduklarında başöğretmen Nezir İnal'ın ve eşinin mesailerinden memnun kaldıklarını takdirle buyurdular.

Ovacık'taki halk odası da görülmüştür. Planlı yapılmış geniş bir salon ile iki idare odası ve bir koridoru var. Aydınlık, ferah bir evdir. Mefruşat mobilyası, sahnenin perdesi ve dekorları yoktur. Biz orada iken jandarma birliği elemanlarından birkaç münevver genç başöğretmenin rehberliğiyle 30 Ağustos'a bir temsil hazırlıyorlardı. Provalarında bulunduk. Mükemmel bir varlık sayılabilecek mahiyettedir.

Ovacık'ın Zeranik köyünde bir eğitmenli okul vardı. Geçen sene buranın eğitmeni dileği üzerine Hozat kazasının Türktaner köyüne nakledildi. Bura ya da Kalan'ın Pah nahiyesi okulundaki yardımcı eğitmen Ali Erdoğan verilmişti. Ali Erdoğan, Zeranik'e gidemediğinden bizzarur yerinde çalıştırılmış, bu okul da kapalı kalmıştır. Bu köyden bir talebemiz bu sene enstitüden mezun olduğundan, Zeranik'te yeniden bir okul ve öğretmenevi yaptırılarak gerekli arazi teminine başlanmıştır.

Ayrıca vali kumandan sayın generalin başkanlığında toplanan ilköğretim kurumunda bu kaza köylerinde öğretmenli üç okul binası yaptırılması kararlaştırılmış, vilâyet hususi bütçesinde bulunan 3.000 lirası, köy okullarına yardım parasından 500 lirası, bu kazaya yardım yapılmıştır. Yapılacak okullar enstitü mezunları planı verilmiş, faaliyete başlanmıştır.

Karaoğlan'daki yeni bir okul: Sayın generalim, Ovacık'ı teftişlerinde Karaoğlan köyünde evvelce okul olarak yapılan büyük bir koğuş hâlinde bulu-

nan binayı incelemişlerdir. Ve önümüzdeki ders yılına kadar taksimatı yapılarak faaliyete getirilmesi için derhal muameleye başlanılmasını buyurdular. Okulun ders yılı başına yetiştirilmesi lüzumu esaslı bir surette kaymakamlığa yazılmıştır.

Not: Sakız; Munzur Suyu'nun ilk yatağı olan bu ovada ne kadar çok sakızotu vardır.

25.08.1943'de buradan geçiyoruz. Ovanın hemen tarafında kadın erkek 10 yaşına kadar çocuklar ellerinde birer kazma ve birer bıçak olduğu hâlde mütemadiyen uğraşıyorlar. Bu işe meraklanarak yanlarına gittik. Otun kökü çıkıncaya kadar yeri kazıyorlar, bıçakla keserek başkasına geçiyorlar. Bu suretle birçok otun baş tarafını kestikten sonra çıkan sakızları topluyorlar. Kesilen kökün üstüne otun sütü biraz toplanarak bir yelek düğmesi gibi oluyor. Bu defa bıçakla bunları alıp başka bir kaba atıyorlar. Küçük bir hesap yaptık. Senede bu ovada 15-20 ton sakız çıkarılıyor. Ve 45-50 bin lira memlekete bir para getiriyor. Bunun kazancı için Elazığ'dan, Kemah'tan ve daha başka yerlerden tüccarlar gelir sakız toplayarak İstanbul'a götürürler. Bu sayede çalışanlar yevmiyelerini 1,5-2 liraya kadar çıkarıyorlar.

Fasulye; Ovacık merkez ve köylerinde bolca fasulye yetişiyor ve memlekete çok para getiriyor. Ancak Ovacık fasulyelerinin daneleri pek küçük olduğundan piyasada sürüm yapamıyor. Bu tohum ıslah edilecek olursa halk mükemmel bir servet kaynağı elde etmiş olur.

Burada bir de çirişotu çokça yetişiyor. Bu da oldukça fayda temin ediyor.

18. Pertek merkez okulu: 07.05.1944 tarihinde teftiş edilmiştir. Merkez okulu Elazığ'dan gelen şosenin tam kasabaya giriş noktasında hafif bir meyil üstünde kurulmuş beş derslane, iki oda ve bir salondan ibaret düz ayak güzel bir binadır. Etrafında bugünkü ihtiyaçtan fazla birkaç kademeli bahçesi vardır. Bahçede birkaç yıl önce dikilmiş ağaçlar bulunduğu gibi son iki sene içinde de hayli ağaç dikilerek yetiştirilmiştir. Binanın ve bahçenin bazı eksiklerini tamamlamak ve içme suyu getirmek için 1.420 lira tamirat parası verilmiş ve bu para yerli yerine sarfedilmiştir.

Merkez okulunun kadrosu beş öğretmendir. Sene içinde öğretmenin biri Balıkesir emrine verilmiş, biri de geçen seneden silah altına alınarak bu sene sonuna doğru terhis edilerek vazifesi başına gelmiştir. Bu vaziyete göre sene başından sene sonuna kadar üç daimi öğretmenle sınıfları birleştirmek suretiyle idare edilmiştir.

Maarif memuru ve başöğretmen Adil Gürtürk'ün, kazanın maarif umuru ve okulun idare işleriyle birlikte üçüncü sınıf öğretimini de başarı ile yaptığı görülmüştür.

Okulun tertibi, düzeni ve temizliği memnurluk verecek mahiyettedir. Okulun ders vasıtaları, başöğretmen odasının mobilyası, eşyası yeter bir durumdur. Talebe devamı normale yakındır. 223 talebesi vardır. Önümüzdeki ders yılına hazırlanmak üzere okulun genel bir badanaya ihtiyacı vardır. Bu meyanda pencere duvar aralarındaki bozuntular da onarılmalıdır. Yazı tahtaları bugünkü ihtiyacı karşılamadığı gibi boyaları da silinmiş bir hâldedir. Badana ve tamirat yapılırken dersanelerin ön tarafına boydan boya sabit tahta yaptırılması lâzımdır. Bu ihtiyaç başöğretime anlatılmıştır.

Beşinci ve dördüncü sınıf tedrisatı; bu iki sınıfı bir dershanede öğretmen Saadet Dilek okutmaktadır. Her iki sınıfta da müfredat programına sadık kalarak, planlı bir suretle tedrisat yapmış ve dersleri çocuklara hazmettirmiştir. Dördüncü sınıfın sekiz kız, 36 erkek, beşinci sınıfın 17 kız, 33 erkek talebesini gerek öğrenim ve gerekse eğitim alanında başarı ile yetiştirdiği görülmüştür.

İkinci sınıf öğretmeni Kadri Onur, geçen sene silah altına alınmış, bu ders yılı sonuna doğru terhis edilerek vazifesi başına gelmiş ve bu sınıfın okutulmasını üzerine almıştır. Sınıfın öğretim durumu iyidir. Çocuklar program çerçevesi içinde ders görmüş, bilgi cihetiyle iyidirler. Çocuklara iyi bir terbiye verilemediğinden sınıfın disiplini zayıf görülmüştür.

Birinci sınıf öğretmeni Lutfiye Onur, sene başından beri okutmaktadır. Öğretim işleri metotlu değilse de pratik olarak çocukların yetişmesini kısmen sağlayabilmiştir. Sınıfta bulunan 50 talebeden 33'ü okuma yazma öğrenmiştir. Öğretmenin ifadesine göre gelmeyenlerden de yedi çocuk yetiştirmiş, bu itibarla da 50 çocuktan 40'ını yetiştirmiştir. Planları geçen yıl kullandığı planlardır. Öğretmen menşesiz kur yetiştirmesi olduğundan pek hassas değildir.

Pertek kasabası coğrafi vaziyet itibariyle çok dağınık bir hâldedir. Cami-ikebir Mahallesi'nde eski bir mektep binası vardır. Bu mahallenin çocukları buraya gelmediğinden, halkın sızlanması üzerine dershaneli bir okul vücuda geleceği anlaşılmış, bunun üzerine 3.000 lira hususi bütçemizden, 1.000 lira ile işçi amele mahallinden olmak üzere kaymakam, nafia müdürü, bir mühendis, maarif müdüründen ve mahallenin ileri gelenleriyle bu yolda bir anlaşmaya varılmıştır. Geçen sene maariften verilen 3.000 lira ve halktan toplana-

nan bir kısım para ile üç dershaneli olan okulun üstü örölmüş, bir derslane ile bir öğretmen odasının ahşap işleri ve kapı-pencere camları yapılmış, diğer kısımlar öylece kalmıştır. Binanın üstü iyi yapılmadığından dam çukurlanmış ve kışın akmıştır. Ders yılı yarısına doğru bir öğretmen vekili verilerek 30 talebe ile birinci sınıf teşkil edilerek öğretime devam edilmiştir. Önümüzdeki sene buraya, bir veya iki öğretmenli bir kadro verilmesi de düşünölmektedir. Bu binanın yapı işlerinde halkın taahhüdünü yapmadığı görölerek, inşaatın ikmalî hakkında valilik yoluyla müessir bir surette keyfiyet kaymakamlığa yazılmıştır.

Spor sahası: Bu sene Tunceli’nde açılan spor gençlik kulüplerinden biri de Pertek’tedir (Murat Spor Gençlik Kulübü). Okulun yanbaşındaki meylli bir yer düzeltilerek alan yapılmasına 08.05.1944 tarihinde başlanmıştır. Burası için bölge başkanlığının 1943 bütçesinden 2.500 lira sarf edilmişse de arazi çok arızalı olduğundan ikmal edilemediğı, komisyon raporundan anlaşıldığı için 1944 bütçesinden de 1.200 lira verilmek suretiyle saha ikmal edilecektir. Kulüp için futbol malzemesi de alınarak faaliyete geçirilmiş ve memnurluk verecek mahiyeti almıştır. Önümüzdeki kışa dağcılık sporu için yeteri kadar kayak celbine teşebbüs edilmiştir.

Halkevi: Kazada güzel bir halkevi vardır. Geniş salonun önünde iki idare odası ve bir medhal vardır. Bugünkü ihtiyacı karşılayacak kadar mobilyası ve sahnesinin perde konforu vardır. Kütüphanesinde oldukça kıymetli kitaplar da mevcuttur. Bu halkevi memleket gençliğinin inkişafına büyük hizmetler yapmaktadır. Binanın önünde bulunan (parkın) bahçenin de yardımı vardır.

Not: Dispanserin yanında okulun üst tarafında dağa kadar yükselen büyük bir sathımâil üzerinde beş, altı yıl önce kaymakam tarafından bir bademlik vücuda getirilmiştir. Bakımsızlık yüzünden her sene biraz büyüyerek yetişen bu badem fidanları, hayvanların kırıp yemesiyle azalır, ilkbaharlarda yine büyümeye başlar. Bu bademliğe iyi bakılırsa memleket için büyük bir servet kaynağıdır. Buraya bakılması ve korunması belediye reisi bulunan sayın kaymakamdan rica edilmiştir.

Pertek Sağman köyü: Dağlık ve taşlık bir arazide; tepeler ve derelerden sızan suların başında üçer, beşer, onar ev hâlinde kurulmuş bir köydür. Okul, bu seyrek mahallelerin ara yerinde tek olarak bir derslane, iki küçük oda ve bir koridordan ibaret olarak yapılmıştır. Öğretmen, yakında ev olmadığından yarım, üç çeyrek saat mesafede bulunan köyün bir parçasında oturmaktadır. Bu sebepten öğretmen, yakından okulla ilgilenememektedir. Binanın

doğru tarafına, üç duvar ilavesiyle dersane ve öğretmen odasının fazla olan bu tarafındaki pencerelerinden istifade edilmek üzere üç gözlü bir öğretmen evi yapılması, köy muhtar ve heyetiyle kararlaştırılmıştır. Okulun etrafında bahçe olmaya elverişli arazi ve tarla vardır. Bunlardan da faydalanabilir. Beş sınıflı olan okulun başöğretmeni Haşim Öcal geçen sene Çemişgezek'in Germili okulundan buraya nakledilmiştir. 61 talebesinden 55'i devamlıdır. Mesaisinden istifade edilmektedir.

Not: Bu köyde eski devirlerden kalma çok sanatkârane yapılmış bir cami vardır. Caminin kubbesi ve duvarları güzel çinilerle kaplı, önüne somaki mermer sütunlar dikilmiştir. Rivayete göre bundan 12 yıl önce haydutlar tarafından yıkılarak harab edilmiştir. Şimdi kubbesi düşmüş, köylü tarafından ağaçla dam yapılmıştır. Çiniler sökülüp götürülmüştür. Somaki mermer sütunlar tamamiyle kırılmıştır. Güzel kabartmalar kırılmıştır. Caminin tarihi 983'dür. Caminin yanındaki bir odada üç kişilik bir kabir vardır. Ortada yatan adamın sağında karısı, solunda çocuğunun mezarı vardır. Mezarın üstünde, mermere işlenmiş büyük, yuvarlak sarıklı baş vardır. "Bu baş çıkarılarak atılmış, sonra köylülerin derelerden bularak getirdikleri" söyleniyor. Bir de çeşme vardır. Çeşmenin tarihi 693'dür. Taş üzerinde, Pir Hüseyin bin Keyhüsrev yazılıdır.

Tefüşini yapmaya imkân bulamadığım bu kazanın Ulupınar köyünde de bir öğretmenle, bir yardımcı eğitmenen müteşekkil öğretmenli bir okul vardır.

Bundan başka sekiz köyden ibaret bir eğitmen bölgesi vardır. Bölgenin Vagirt nahiyesi merkezinde öğretmeneni de içinde bulunan güzel asri okula bir enstitü mezunu verilecektir. Bunun için 83 dekar sulu tarla istimlak edilmiştir. Bölgenin diğer dört eğitmenli okulunun binaları plana göre yapılmış, üçünün de bu sene yapılmaktadır. Bu okulların hepsine de 4274 sayılı kanun gereğince yeteri kadar arazi istimlak muameleleri, vilâyetin tasdikinden geçirilmiş, okullar verimli bir hâle getirilmiştir.

19. Kalan: Merkezinde üç dersaneli öğretmeneni içinde güzel kullanışlı yepyeni bir okul vardır. Okulun temizlik tertibine de layık olduğu itina ve önem verilmiştir. Bu mütevazı okulun kadrosu iki öğretmenlidir. Başöğretmen Bahattin Öge, geçen sene silah altında idi. Bu ders yılı başında vazifesine gelerek sene sonuna kadar dördüncü ve beşinci sınıfların öğretimini ve idare işlerini başarı ile yapmıştır. İkinci öğretmen Seniha Okyayuz, birinci devrenin üç sınıfının tedrisatını başarıyla yapmıştır. Tedrisatta, metotlu,

planlı çalışmaları ve çocuklara iyi bir terbiye tarzı tatbik etmekte olduğu görülmüştür. Bu öğretmen kaza kaymakamının eşi ise de arkadaşına ve talebelerine karşı bir gurur hissettirmemektedir. 11'i kız olmak üzere bütün talebe 72 çocuktan ibarettir. Kaza merkezinde bu kadar az talebe bulunuşu dikkati çekmekte ise de, bu kaza yeni kurulduğu cihetle ahali yok gibidir. Okulda subay, memur, müstahdemlerin çocuklarıyla yakın köylerden gelen çocuklar okumaktadır.

Bu sene bir halk odası açılmış, memur evlerinden biri odaya tahsis edilmiş, faaliyete başlamıştır. Askeri mahfelle beraber gibi çalışıyor.

Çihik nahiyesi merkezinde öğretmen eviyle beraber modern bir okul binası yapılmıştır. Okulun etrafında bahçe vardır. Bahçenin bu sene etrafı çitle kapatılmış, içersine epeyce meyve ağaçları dikilmiştir. 11'i kız olmak üzere 58 talebe vardır. Öğretmen bulunan Hayati Sezgin, geçen ders yılı başında burada vazifeye başlamıştır. Mesleki vaziyeti iyi, çocukları yetiştirmede kabiliyetli ise de ahlâki cihetleri zayıftır. Bu sene memleketi olan İzmir'e naklini istemiştir. Nakline muvafakat edilmiştir. Önümüzdeki sene enstitü mezunları için hazırlanan binalardan yetişmeyenler olduğu takdirde bir mezunu buraya vermek ciheti düşünülmektedir.

Bu kazanın teftişini yapamadığım iki öğretmenli okulu daha vardır. Bunlardan Kahmut nahiyesinin merkezi olan Tüllük nahiyesinde harekât zamanında, ciheti askeriye yapdırılan büyük bir koğu, 1943 bütçemizden 600 lira sarfiyle bir okul binası vücuda getirilerek, sene zarfında bir ortaokul mezunu öğretmen vekiliyle tedrisat yapılmıştır. Önümüzdeki sene bir öğretmen kadrosu verilecektir.

Bir de geçen sene Mazgirt kazasına bağlı olan Pah nahiyesi, Kalan'a bağlandığundan bir öğretmen ve bir yardımcı eğitmenden ibaret olan öğretmenli okul var. Pah nahiyesinin Çukur köyünden Akçadağ Köy Enstitüsü'nden mezun olacak olan bir öğretmen namzedi için, Çukur köyünde plan dahilinde bir okul binası ve arazi temini yolunda gayretler sarf edilmektedir.

Not: Ağustosun ikinci haftası güzel bir gün, sabah erken Kalan'dan kalkarak Nazımiye'ye gidiyoruz. Yol kenarları bazen büyük asır görmüş ağaçlarla süslenmiş bir hâlde görülüyor, bazen meşelikler arasından geçerek, Harçık Suyu boyunca ilerliyoruz. Yol üstünde bulunan bir tünelden geçtikten sonra Harçık Köprüsü'nde Pülümür yolundan ayrılarak Nazımiye'ye doğru yöneliyoruz. İlerden dağlar arasından toz dumanını göstererek son süratiyle bir makine geliyor. Bizim at, belki ömründe ilk defa olarak medeni insanların

icadını görmüş olacak ki kulaklarını öne dikerek yaylanır gibi ürkeklik belirtileri gösterdi. Vaziyetin vahametini hissederek biraz yoldan aşağı bulunan meyilli araziye kendimi attım. Fakat atın başından dizgini çözmeye vakit kalmadığından, yabani hayvan şahlanarak meşeliklere doğru fırladı. Bereket versin az geride bulunan kiracımız bu komediyi görerek vakit kaybetmeden koşuyordu. Bizim bu hâlimizi bir sinema perdesi karşısında bulunur gibi temaşa edegelen ve bize yabancı olmıyan kamyon da duruyordu. Şöyle, böyle bu tevakkuf 20 dakika yarım saat kadar devam ettikten sonra at tutularak getirildi. Yolumuza koyulduk ve akşam üstü Nazımiye'ye vardık. Sabahtan akşama kadar güneşin altında süregelen yolculukta tam hırpalandık. Nazımiye, adeta bir dağ mecmuası üzerinde kuruluş itibariyle güzel, kendine mahsus hoş bir manzarası vardır. Doğusunda Hamdi Baba, güneybatısında Düzgün Baba Dağları yeşil bir kurdele gibi kasabayı dekorlamıştır. Nazımiye, imara müsait olup iklim itibariyle kışları çok karlı geçer, lakin o oranda soğuk yapmaz.

20. Nazımiye: 11.09.1943 tarihinde teftiş edilmiştir. Merkez okulu pek de sağlam olmayan bir tepecik üzerine kurulmuştur. Okul, üç derslane öğretmenevi içinde kullanışlı bir durumdadır. Evvelki sene öğretmenler silah altında olduğundan okul öğretmen vekilleriyle sıkıntılı bir surette idare edilmiştir. Sene sonuna doğru başöğretmen terhis edilerek vazifesi başına gelmiş, diğer öğretmen henüz silah altında bulunmaktadır. 1943-1944 yılı kadrosu üç öğretmenli olan bu okulun başöğretmeni ve maarif memuru Hilmi Özbay öğretimi sene başından sonuna kadar pürüzsüz olarak devam ettirmişlerdir. Okulun 13 kız, 113 talebesi vardır. Geçen sene okulun tamire muhtaç olan yerlerinin onarılmasıyla odunluk ve helâ yapımı için 250 liralık bir havale verilmiştir. Bu eksikler yapılmıştır. Okulun ders vasıtaları ve mobilyası bugünkü ihtiyacını karşılamaktadır.

Halk odası, çarşı içinde bir odadan ibaret bir bina veya dükkân içinde faaliyete devam ediyor. Kazada memurlar candan çalışarak evi geliştiriyorlar. Radyo, kitap, gazete gibi medeni vasıtalarından faydalanıyorlar. Bir ev temin etmek çok lâzımdır. Elemanların böyle bir teşebbüsleri vardı.

Hakis nahiyesi merkezinde öğretmen eviyle müşterek bir okul binası var. Bir eğitimle çalışmakta idi. Geçen sene burada sekiz kişilik bir bölge açmak için çok çalışıldı ise de eğitimcilerin bir kısmı kursa gitmediler. Kurs sonunda bu kazadan ancak dört eğitimci yetiştirilebilmiştir. Hakis eğitimci de bu ders yılı başında asker edildiğinden mevcut eğitimcilerden biri Hakis'de,

diğer üçü kendi köylerinde çalıştırılmıştır. Bu bölge için kurs öğretmenliğine gönderdiğimiz gezici başöğretmen olacak arkadaş Gazi Terbiye Enstitüsü imtihanını kazanarak valiliğimizden ayrılmış, burası da sene içinde gezicisiz kalmıştır. Geçen sene bütçemizdeki muvakkat memur harcırahından 25 lira vererek maarif memuru eğitimci okulların yerini tesbit için köylere gönderilmiştir. Bu sene dokuzuncu eğitimci kursuna gönderdiğimiz dokuz eğitimci beraber üç gezici başöğretmeninden birisi Nazımiye bölgesi içindir.

04.05.1944 günü sayın generalin başkanlığında toplanan Tunceli ilköğretimini gerçekleştirme kurumunda verilen karar üzerine, bu ders yılı başına yetiştirilmek üzere Nazımiye kazasının üç büyük köyünde (enstitü mezunları için yaptırılan) okul binası yapımına başlanmıştır. Bunların arzi istimlak işleri de yapılmak üzere eldedir.

Not: 1) “Düzgün Baba”; Nazımiye’nin önünde ve Nazımiye ile Mazgirt arasında boylu boyunca uzanan bir dağ vardır. Bunun adı Düzgün Baba’dır. Dağ umumi manzarası itibariyle hoş, ağaçlı ve yeşil görünmektedir. Bu civar halkı bu dağı kutlu sayarlar, sabah erken kalkarak yüzlerini dağa çevirerek ayın yaparlar; kurban keserler, and içerler. Her müşkülli bu dağa sığınmakla halledilir kanaatinde dirler. Yolda, önünden geçtiğimiz bir sırt üstünde dağa karşı meyilli bir vaziyette bulunan birkaç meşe ağacının bu eğilişlerinin dağa karşı bir hürmet alameti olduğunu kiracımız tam bir itikatla anlatıyordu. Herhangi önemli bir meselede muhatabını inandırmak için iki üç taş üst üste koyarak “Düzgün Baba” yapar and içerler. Böyle kutlu birkaç dağ daha varsa da en büyüğü budur. Dağın tam önünden geçiyoruz. Kiracımız bu konu üzerine bütün saffetıyla Düzgün Baba’nın kudsiyetinden bahsediyor. Dağın üstünde “Kayaran” büyük bir kazan bulunduğunu, orada neler yapıldığını hararetili hararetili anlatıyordu. Bu sırada ben “şu halde Düzgün Baba’ya biz ilk geliyoruz. Bize de bir ikramda bulunmalıdır” dedim. Kiracı, biraz düşündükten sonra başını kaldırarak “Evet yapar, fakat siz önce ona bir adakta bulunun ki o da sırası gelince size yardımda bulunsun” diye cevap verdi.

2) Bu dağlar arasında gezerken insan alakadar olsun olmasın kendi kendine birçok sorular soruyor. Acaba bu bölgenin imar inkişafı nasıl sağlanabilir. Meselâ hatıra gelenler: Islâhat zamanında maddi fedakârlıklar sarfiyle birçok kışlalar yaptırılmış, belki bunlar askeri ihtiyaçlardan fazladır bile. Bir kısmını gezdik gördük ki senede on binlerce lira yalnız tamir parası veriliyor. Acaba bu binalarda bazı fabrika kurulsaydı meselâ: Deri, ayakkabı, yün ve pamuk iplikleri, halı kilim, et, süt, konserve fabrikaları açmak ve aynı zamanda

halkı iktisaden memlekete bağlamak, bir taraftan ham malları almak, bir taraftan kendilerine mamul eşya satmak suretiyle muayyen bir para akıntısıyla iktisadî büyük merkezlere bağlamak.

21. Mazgirt: 14.09.1943 tarihinde teftiş edilmiştir. Merkezde bulunan okul, üç derslane ile bir salondan ve iki küçük odadan ibarettir. Bina kullanışlı, bugünkü ihtiyaca karşılık verecek bir durumdadır. Öğretmeneviyle beraber yapılan bu binanın öğretmen evinden salona bir kapı açılarak ev kısmı da okula katılmak suretiye biraz daha büyütülmüştür. Okulun mobilyası ve sair eşyası bugünkü ihtiyacı karşılayacak bir hâldedir. Geçen sene bir güzel kütüphane dolabı yaptırılmışsa da maalesef vasıta yüzünden daha okula gönderilememiştir.

Binanın onarıma muhtaç kısımlarıyla kış ve bahar yağmurlarının şiddetinden yıkıldığı anlaşılan helâ ve ambarı bu sene yeteri kadar bir tahsisat verilerek yaptırılacaktır.

Kadrosu üç öğretmenli olan bu okulun başöğretmeni geçen ders yılı başında Hozat maarif memurluğuna, Ovacık maarif memuru da buraya nakledilmişlerdir. Diğer öğretmenlerinden biri ders yılı başında terhis edilerek vazifesine başlamıştır. Asker olan yerine, sene zarfında bir ortaokul mezunu vekil çalıştırılmıştır.

Okulun 26 kız olmak üzere 153 talebesi vardır. Devam meselesi burada memnurluk verecek bir derecededir.

Bahçe: Okulun önünde küçük bir yerin etrafı kapatılarak ağaç yetiştirilmiş ve bir çeşme yaptırılmıştır. Bahçenin önündeki meyle, geçen sene bir miktar akasya dikilmiştir. Okulun her tarafında gayri muntazam, geniş ölçüde boş yerler varsa da etrafı açık olduğundan istifade edilememektedir.

Burada bir halk odası vardır. Çarşı da iki gözlü bir dükkândan ibarettir. Maalesef bulunduğumuz zaman faaliyette değil, eşyası kaldırılmış çıplak bir hâlde idi.

Muhundu nahiyesinde iki öğretmenli, üç dershaneli bodrum üstünde ferah bir okul binası vardır. İlkbahara doğru yağın sürekli yağmurlardan binanın mühim bir kısmı yıkılmıştır. 4274 sayılı kanun gereğince yapılmasına başlanmıştır.

Muhundu Halk Odası'nın geçen seneki eksiklerinin yerine getirilmesi için 300 lira vilâyet bütçesinden bir yardım yapılmıştır.

Çarsacak nahiyesinde de bir öğretmen ve bir eğitimci bir okulumuz vardır. Öğretmen askerde, bir vekil tayin edilerek birlikte iki senedir öğretim

yapılmaktadır. Burada iki katlı büyük bir hükümet konağı vardır. Bunun altlı üstlü yarısı okula tahsis edilmiştir. Dershaneleri büyük ve aydınlık bir binadır. Bu köylü iki enstitü mezunu vardır. Bunları buraya yerleştirmek için 4274 sayılı kanun gereğince bu sene yalnız iki öğretmeneviyle, miktarı kâfi arazi istimlâkiyle uğraşılmaktadır. Bina gelecek sene yapılacaktır. Sene başında kadro yapılırken eski elemanların başka okullara nakli düşünülmektedir. Burada, bu sene bir halk odası açılmıştır

Pulan köyünde de bir öğretmen ve bir eğitimci okulumuz vardır. Binası plana göre öğretmeneviyle birlikte yapılmışsa da plan iyi tatbik edilemediğinden ve binanın iç kısmı şimdilik yapılamadığından tamire muhtaç çok yerleri vardır. Bu köy öğretmeni silah altında olup, Bakırköy Akıl Hastanesi'nde öldüğü haberi alınmıştır. Eğitimci de ders yılı başında istifa ettiğinden ders yılı, vekil çalıştırılmak suretiyle sona erdirilmiştir.

Mazgirt'in Muhundu-Çarsancak nahiyesi arasında sekiz köyden ibaret bir eğitimci bölgesi vardır.

Bunların ikisinin binaları evvelce mevcuttu. Altısı geçen sene başlanarak bu sene ikmal edilmektedir. Hülümanlı olan iki enstitü mezunundan biri kendi köyü olan Hülüman'a, biri yakın olan Kızılkale köyüne verilmiştir. Binaları buna göre tadil, ıslah edilmiştir. Bir enstitü mezunu da Riçik köyüne verilmiş, bina plana göre yapılmıştır. Buralar için gerekli kurullar tarafından yeteri kadar arazi istimlâk edilmek üzeredir. Bunlardan başka Köderiç ve Kızılcık köylerinde halk kendi arzusuyla bir okul yaparak arazi sağlamaktadır. Enstitü mezunları ve yerleştirdiğimiz köylerden tasarruf edilen eğitimci buralara verilecektir.

22. Çemişgezek merkez okulu: 26.05.1944 tarihinde teftiş edilmiştir. Bina, kasabanın orta yerinde eskiden mezarlık olan meyilli bir satıh üzerine iki katlı olarak kurulmuştur. Üçü alt, üçü üst katta olmak üzere altı dershane ile yine altlı üstlü iki salon, bir idare, bir de öğretmen odası vardır. Binanın üst katı aydınlık ve ferah, alt katı arazinin durumuna göre daha sıkıntılıdır.

Bahçe: Bir tepe üzerinde kurulan okulun dolaylarında epeyce yerler vardı. Fakat bir kademe verip düzeltilmediğinden faydalanılamıyordu. Evvelki yıl 1.500, geçen sene 2.735 lira 35 kuruş sarfedilerek bahçe üç kademe hâlinde düzeltilmiştir. Bu baharda epeyce meyveli, meyvesiz ağaçlar dikilmiş, bir çeşme ve önüne bir havuz yaptırılmıştır. Artık okul bahçesi verimli bir hâl arz etmektedir. Bir çatı altında dört helâ vardır. Okulun müzesi yoktur. Bir müze yaptırılması lâzımdır.

İdare işleri: Okulun kadrosu beş öğretmenlidir. Öğretmenlerden biri geçen ders yılı Gazi Terbiye Enstitüsü imtihanını kazanarak ayrıldığından, bu münahale bir ortaokul mezunu tayin edilmek suretiyle mevcut dört öğretmenle öğretim muvaffakiyetli bir durumda sona erdirilmişti. Maarif memuru ve başöğretmen hem okulun tedrisi terbiye işleriyle hem de kazanın bütün maarif durumuyla meşgul olmaktadır. Gelecek ders yılına, buranın öğretmen kadrosunu altıya çıkarmak lüzumu düşünülmektedir. Bu okulda bulunan arkadaşların hepsi de ödevlerini başarı ile yapmışlardır. Vali kumandanımız sayın generalimiz bu okulun muvaffakiyetlerinin övülmeye layık olduğunu raporlarında takdirle kaydetmişlerdir. Okulun ders vasıtaları ve eşya mobilyası bugünkü ihtiyaçları karşılamaktadır.

Teftişini yaptığım köy okulları derecelerine göre aşağıya yazılmıştır:

Sisne eğitimli okulu: Germili nahiyesine pek yakın küçük bir köydür. 40 talebesi vardır. Burada, geçen sene temelleri atılmış küçük tip eğitimli okul yaptırılmaktadır. Bu köylü, Sivas'ın Yıldızeli Köy Enstitüsü'nden mezun olacak bir namzet varsa da burası pek küçük (150) nüfuslu olduğundan ve öğretmenli okulları bulunan Germili ve Sığnek köylerine 1,5-2 kilometre mesafede bulunduğundan bu namzedin, bizzarur köyü daha büyük ve okulu enstitü planına uygun bir durumda yaptırılan Dimili köyüne verilmesi uygun görülmüştür. Bina ve arazi istimlakı ders yılı başına yetiştirilecektir.

Türkvartinik köyü eğitimli okulu: Bina köyün iyi yerinde, duvarları iki metre kadar kaldırılmış, usta içinde çalışmaktadır. 39 talebesi vardır. Bina yapımı ve arazi sağlanması ders yılı başına yetiştirilecektir. Faaliyet yerindedir.

Germili nahiyesi öğretmenli okulu: Bina üç yıl önce yaptırılmış, iki ders-hane iki küçük oda ve bir salondan ibarettir. Mükemmel ağaçlı bir bahçesi vardır. Eşya malzemesi bugünkü ihtiyacı karşılamaktadır. Bu okulda bir öğretmen, bir de yardımcı eğitim çalışmaktadır. 30 kız, 35 erkek olmak üzere 65 talebesi vardır.

Not: "Avcı keklik": 27.05.1944 günü Çemişgezek'ten yola çıkarak iki gün okulu teftiş ettikten sonra akşamı Germili nahiyesinde gezici başöğretmenin evindeyiz. Ara sıra ahenkli bir keklik ötüşü işitiyoruz. Geziciye bu sesin nereden geldiğini sordum. Evde avcı keklik beslediğini "isterseniz yarın gideceğimiz yerde çok keklik vardır. Beraber alalım" dedi.

Ertesi günü beraber alarak yola koyulduk. Akşam konaklayacağımız Savuk köyünde saat altı, hemen o, yerine giderek kekliği bir yerde yapraklı ağaç dallarıyla gizledi, biz de avlağımıza yerleştik. Meğer keklik de ne usta imiş,

hemen ahenkli sesiyle ötmeye koyuldu. Ve civar kayalıklardan karşılıklar gelmeye başladı. Biz heyecanlanıyoruz. Az sonra dehşetli bir gürültü ile erkek keklik oturduğumuz avlakta tam benim başımın üstüne konuyordu. Bizi o sinmiş vaziyette görür görmez uçuştı. Bir iki dakika sonra tekrar karşılıklı ötüşler devam ederek biri daha gelip önümüzde hararetili hararetili araştırmalar yaparken, arkadaşım bir ateş etti. Keklik biraz uzağa fırladı. Yaralandığını sandık. Gezici koştuyorsa da kayalıkların içine dereye doğru kaçtığından boş geldi. Tekrar aynı hâl devam ediyor. Bir üçüncüsü daha geldiyse de ateş etmeye fırsat vermeden uzaklarda dolaştı. Gün gittiğinden, biz de boş boşuna konuk olduğumuz eve döndük.

Sığnek: Bina, bodrum üstünde iki dersane, iki küçük oda bir koridor-dan ibarettir. Bu köylü bir çocuk, bu sene köy enstitüsünden mezun olacağından ders yılı başında buraya verilecek, burada çalışan esas öğretmen de başka bir yere nakledilecektir. Bu enstitü mezunu için, binanın yanı başında müstakil bir öğretmen evi ile kanun gereklerine göre arazi istimlâk edilmektedir. Burada bir yardımcı eğitmen de vardır. Ders yılı başında yine enstitü mezunu ile birlikte çalıştırılacaktır. Bu teftişte nahiye sayın müdürü de bize refakat ederek işlerin daha hızlanmasını temin etmişlerdir.

Aşağıvartınık: Burada bir eğitmenli okul vardır. Köy 17 haneden ibarettir. Geçen sene temelleri atılan küçük tip eğitmenli okul inşaatına büyük bir faaliyetle çalışılmaktadır. Usta ve amelenin çalışmakta oldukları görülmüştür. Bina ve arazi istimlâk işleri ders yılı başına kadar ikmal edilecektir.

Germisi: Bu köyde bina kapatılmış, bir eğitmen çalışmaktadır. Bu seneki köy enstitüsü mezunlarından biri de buraya verilecektir. Arazi meselesiyle bina, sıva ve ahşap işleri ders yılı başına kadar yetiştirilecektir. Eğitmenli okulun 28 talebesi vardır.

Savuk köyü: 210 nüfuslu küçük bir köydür. Küçük eğitmenli okul tipi olan binaya geçen sene başlanmış, bu sene kapatılmıştır. Arazi işi de sağlanmaktadır. Ders yılı başına kadar gerek arazi işleri ve gerekse binanın ahşap ve sıva işleri ikmal edilecektir. Bu eğitmenli okulun 21 talebesi vardır.

Karasar: Burada bir eğitmenli okul varsa da bina enstitü mezunları tiplerine göre inşa edilmiş fakat planı iyi tatbik edilemediğinden binanın heyeti umumiyesi biraz küçük olmuştur. Buradan daha küçük olan Bahçecik köyüne verilen enstitü mezununun burada çalıştırılması daha yerinde görülmüştür. Eğitmenli okulun kız ve erkek 30 mevcudu vardır.

Bahçecik: Burası bir küçük köydür. Bina geçen sene köyün en iyi bir yerinde yapılarak ikmal edilmişti. Öğitmen, ailesiyle bina içindeki evde oturuyordu. Kız, erkek 24 talebesi vardır.

Hıdıroz: Bu köyde bir öğretmenli okul vardır. Bina yapımına bu sene başlanmıştır.

Binanın temelleri atılmış, ders yılı başına yetiştirileceği kuvvetle tahmin edilmektedir. Arazi işi de hep beraber yapılacaktır.

Not: Bahçecik köyüne geldik, hava rüzgârlı olduğundan biraz dinlenmek ve okul işlerini görmek için bir eve girdik. Ev sahibi oğlunu evlendiriyormuş. Düğün işleri için kasabaya gitmiş. Bizi temiz bir odaya aldılar. Yanımızda öğretmen ve köylüler vardı. Onlarla konuşuyoruz. İkrâm edilen ayrıları içiyoruz. Bir sene evvel bu öğretmenli okuldan çıkmış köyün aydın gençleri arasında sayılan ve tahminen 13-14 yaşlarında bulunan evin kızı; uzun boyuyla beraber kırmızı ipekli entarisini giymiş, başını ipekli şarpesiyle örtmüş, ayaklarında parlak iskarpinleri olduğu hâlde çok samimi ve güler yüzle odaya girerek hoş geldiniz diyerek elimizi öptü. Birkaç adım geri çekilerek durdu. Epeyce konuştuk. Suallerimize cevaplar verdi.

En medeni münevver insanlara layık bir durumda babasına vekâlet ederek misafirlerini ağırlayan bu köylü Türk kızının terbiyesine hayran olmamak mümkün değildir. Görülüyor ki öğretmenli okullarımız da milli ve içtimai terbiyemiz üzerine önemli tesirler yapmaktadır. Memleket kültürü için sarf edilen emekler küçük de olsa boş gitmiyor.

Pulur: Bu köyde bina en müsait bir yerde yapılmış, duvarları ikmal edilmişse de üstü örtülmemiş bir hâlde görülmüştür. İşler müteahhide verilmiş olduğundan bunun, ders yılı başına kadar arazi işiyle ikmal edileceğine eminiz. Buraya ders yılı başında bir enstitü mezunu verilecektir. Çemişgezek'in iyi ve zengin köylerinden biridir.

Geminin güvertesi: Çemişgezek'e giderken Murat Suyu'nun Aşvan geçidinde bir gemi vardır. Muntazam rıhtım ve iskele olmadığından suyun yükselme alçalmasına göre birçok zahmetler mukabilinde taşlarla iskele yapılarak yolcu geçirilir. Bu kayık icabına göre, yaya yolcu, otomobil, sürü hâlinde veya yüklü hayvanlar da nakleder.

30.05.1944 günü kayığın içine yolcu eşyaları taşındıktan sonra katırlar dolduruldu, öyle ki hiç boş yer kalmadı. Katırlar birbirlerine yapışarak adeta sırtları yekpare bir hâlde geldi. İnsanlar tuhaf olur. Muzip adamlar her yerde muzipliklerini yaparlar. Sonradan gelen birkaç yolcu katırların üzerine

çıktılar. Gemiciler gemiyi bin müşkülâtle, bağırarak sırkılarla yürütüyorlar. Herkes korkuyor. Hayvanlar bile. İşte bu sırada bahsettiğimiz muzipler (kâtırların sırtında) geminin güvertesinde nasıl danslar, rakslar yapıyorlar. Gör-meye mahsus. Sırası gelmişken şu iyi haberi de yazıyorum. Aynı gün sayın generalim de buradan geçtiler. Her tarafı, her şeyi tetkik buyurdular. Bu ip-tidai geçit vaziyetinden müteessir oldular. Ertesi günü ilgililer tarafından bu mahallin keşfi yapılarak müteharrir ve sağlam bir iskele yapılmasına başlandı. Ve bu tehlikeli iş de artık emniyet altına alındı demektir.

23. Pülümür Kazası: Pülümür'ün, Erzincan yer sarsıntısında okul binası yıkıldığında, Kızılay tarafından kaza merkezinde yapılan barakalardan biri, o zaman okul planına göre yapılarak okula tahsis edilmiştir. Ahşaptan bir katlı olan bu bina, üç dershane ile bir öğretmen odası ve bir salondan ibarettir. Bugünkü ihtiyacı karşılamakta ise de birkaç sene sonra için böyle bir pavyon-da, binanın ön tarafında bulunan ve belediyeye ait olan tarlada yaptırılması çok yerinde ve faydalı olur. Kızılay'a ait olan okul binasıyla diğer memur evleri Kızılay kurumunca kaza belediyesine devredilmiştir. Bilhassa okula ait olan bina her sene tamir istemekte, meselâ geçen sene 200 kûsur lira sarf edilerek bazı eksikleri ikmal edildiği gibi bu sene de 250 liralık bir tamir havalesi verilmiştir. Geliri az olan belediye, okulun bu gibi senelik onarımını yapamamaktadır. Bu hususta en doğru iş, bu okul binasının hususi muhase-beye devredilmesi cihetidir.

Bahçe: Okul etrafında az miktarda boş yerler vardır. Okulun üç öğret-menlik bir kadrosu vardır. Başöğretmen maarif memuru Ahmet Atılğan, öğretmen okulu mezunu, çalışkan muvaffakiyetli bir gençtir. Bu sene Gazi Terbiye Enstitüsü Pedagoji imtihanına girmiştir. İkinci öğretmen Kamile Atılğan, maarif memurunun eşi ve muallim mektebi mezunudur. İki öğret-men de vazifelerinde başarı gösterdiklerinden bu sene maaşı 25 liradan 30 liraya çıkarılmıştır. Üçüncü öğretmen Kemal Coşkun da, öğretmen okulu mezunu olup bu sene başarısı görüldüğünden terfi ettirilerek maaşı 25 liraya çıkarılmış, isteği üzerine memleketi olan Çorum valiliğine verilmiştir.

Halkevi: Kaza merkezinde güzel bir halkevi binası temelleri atılmış, mal-zeme hazırlanmış, içersinde ustaların çalışmakta olduğu görülmüştür.

Bu kazanın merkeze yakın ve büyük köylerinden Hasangazi'de bir öğret-menli okul vardır. Öğretmeni bulunan Ali Demircan, öğretmen okulu mezunu, çalışkan ve kıymetli gençlerimizdendir. Bu sene maaşı 25 liradan 30 liraya terfi etmiş, isteği üzerine memleketi olan Sinop vilâyeti emrine verilmiştir.

Pülümür’de maarif teşkilâtı bu seneye kadar bu yazdıklarımızdan ibaretti. Bu sene ilkbaharda yapılan ilköğretim kurumunda bu kazanın okul azlığı gözönüne alınarak mevcut kadromuzdan üç öğretmenin buraya verilmesi kararlaştırılmış ve kazanın üç büyük köyünde birer enstitü mezunları tipi planına göre okul binaları yaptırılmıştır. Yine bu sene dokuzuncu eğitim kursuna dokuz eğitimci namzediyle bir gezici başöğretmen gönderilmiştir. Bunlar için de dokuz köyde birer okul binası yaptırılmaktadır. Bu ders yılı başına üçü öğretmenli, dokuzu eğitimci olmak üzere 12 okul yeniden faaliyete geçecektir.

24. Elazığ Kız Enstitüsü: Elazığ Kız Enstitüsü’nün akşam sanat yatılı kısmında üç sene üzerine ders gören ve valiliğimizin köylerinden alınan 50 çocuk vardır. Bunlar enstitüye alınırken ve tatillerde köylerine gönderilip getirilirken meydana gelen masraflar bütçemizden ödenmektedir. Bu okul mezunları Akçadağ Enstitüsü’ne gönderilmekte, bu sene mezun olan 18 kız çocuğunun yol paraları verilerek 26.06.1944 günü Akçadağ Enstitüsü’ne gönderilmişlerdir. Bu suretle Akçadağ Enstitüsü’ne gönderilen kız çocuklarının sayısı 50’den fazladır.

Elazığ Kız Enstitüsü’nde bulunan bu teşekkülün feyizli verimleri yüksek valilikçe de anlaşılacak bu yıl talebesi 75’e çıkarılmış olduğu memnuniyetle haber alınmıştır.

27 sahifeden ibaret yıllık rapordan birer nüshası yüksek Maarif Vekilliği’ne, 4. Umumi Müfettişliğe ve Tunceli Vali Kumandanlığı’na saygıyla sunulmuştur.

Tunceli Maarif Müdürü
İbrahim Tuncay

Liste 1: Hazine ve Hususi İdarenin Yaptığı İlkokul Binaları

- 1- Çemişgezek merkez
- 2- Pertek merkez
- 3- Pertek Camiikebir Mahallesi
- 4- Pertek Mercimek köyü
- 5- Mazgirt merkez
- 6- Hozat merkez
- 7- Hozat İnciğa köyü
- 8- Hozat Dervişcemal köyü

- 9- Hozat Deşt nahiyesi
- 10- Hozat Taner köyü
- 11- Kalan merkez
- 12- Kalan Çihik nahiyesi
- 13- Kalan Tüllük nahiyesi
- 14- Nazımıye merkez
- 15- Nazımıye Hakis nahiyesi
- 16- Ovacık merkez
- 17- Pülümür merkez.

Liste 2: Köy Adına Yapılan İlkokul Binaları

- 1- Çemişgezek Başvartinik nahiyesi
- 2- Çemişgezek Germili nahiyesi
- 3- Çemişgezek Sığnek köyü
- 4- Çemişgezek Hüdü köyü
- 5- Çemişgezek Barasor köyü
- 6- Çemişgezek Tama köyü
- 7- Çemişgezek Kızı köyü
- 8- Çemişgezek Şihisor köyü
- 9- Çemişgezek Başekrek köyü
- 10- Çemişgezek Mansavut köyü
- 11- Çemişgezek Halmüge köyü
- 12- Pertek Ulupınar köyü
- 13- Pertek Sağman köyü
- 14- Pertek Paşavenk köyü
- 15- Mazgirt Çarsancak nahiyesi
- 16- Mazgirt Pulan köyü
- 17- Mazgirt Danaburan köyü
- 18- Mazgirt Kızılkale köyü
- 19- Pülümür Hasangazi köyü
- 20- Kalan Pah nahiyesi
- 21- Ovacık Zeranik köyü

Liste 3: Tamir Edilen İlkokul Binaları

- 1- Çemişgezek Dimili
- 2- Çemişgezek Venk

- 3- Çemişgezek Setirge
- 4- Çemişgezek Aşağıvartinik
- 5- Çemişgezek Germisi
- 6- Çemişgezek Oğuzar
- 7- Çemişgezek Savuk
- 8- Çemişgezek Örence
- 9- Çemişgezek Karasar
- 10- Çemişgezek Karavenk
- 11- Çemişgezek Bahçecik
- 12- Çemişgezek Pulur
- 13- Çemişgezek Luluşağı
- 14- Çemişgezek Hıdıroz
- 15- Çemişgezek Süderek
- 16- Çemişgezek Eşkünü
- 17- Çemişgezek Nornik
- 18- Çemişgezek Komer
- 19- Çemişgezek Vaskuvan
- 20- Çemişgezek Sinsor
- 21- Çemişgezek Ulukale
- 22- Çemişgezek Mahmunut
- 23- Hozat Peyik
- 24- Hozat Ergen
- 25- Hozat İn
- 26- Hozat Askisor
- 27- Hozat Karaca
- 28- Pertek Koçpınar
- 29- Pertek Hirnik
- 30- Pertek Balışer
- 31- Pertek Ağzunik
- 32- Pertek Puhateris
- 33- Pertek Sağmandersimi
- 34- Mazgirt Mestan
- 35- Mazgirt Canik
- 36- Mazgirt Hülüman
- 37- Mazgirt Muhundu
- 38- Mazgirt Coşık

- 39- Mazgirt Riçık
- 40- Mazgirt Şilk
- 41- Mazgirt Çarsancak nahiyesi
- 42- Mazgirt Kızılıcık
- 43- Mazgirt Köderiç
- 44- Nazımiye İresi
- 45- Nazımiye Yukarıharik
- 46- Nazımiye Aşağıharik
- 47- Nazımiye Ramazan
- 48- Nazımiye Kimsor
- 49- Nazımiye Civarık
- 50- Pülümür Tahsini
- 51- Pülümür Deşt
- 52- Pülümür Şeteri
- 53- Pülümür Bırastık
- 54- Pülümür Hacılar
- 55- Pülümür Rabat
- 56- Pülümür Pintige
- 57- Pülümür Üçdam
- 58- Pülümür Yarbaşı
- 59- Pülümür Karagöl
- 60- Pülümür Mukuf
- 61- Ovacık Zeranik
- 62- Ovacık Karaoğlan
- 63- Ovacık Kakbil
- 64- Ovacık Garipuşağı
- 65- Ovacık Çırpazin

Liste 4: Köy Enstitüsü Mezunlarının Tayin Edilecekleri Köyler ve Tahsisatları

<u>Tayin edilecekleri köyler</u>	<u>Köy bütçesine konulan tahsisat miktarı</u>
1- Çemişgezek Dimili köyü	-
2- Çemişgezek Ulukale köyü	-
3- Çemişgezek Vaskuvan nahiyesi	-
4- Çemişgezek Sığnek köyü	-
5- Çemişgezek Başvartinik nahiyesi	-

6- Çemişgezek Başekrek köyü	-
7- Çemişgezek Karasar köyü	-
8- Çemişgezek Germisi köyü	250 lira para, 37,50 kuruş imece
9- Çemişgezek Pulur köyü	252 lira para, 75 lira imece
10- Hozat Peyik nahiyesi	-
11- Hozat Türktaner köyü	-
12- Pertek Vasgirt nahiyesi	255 lira para
13- Mazgirt Hülüman köyü	-
14- Mazgirt Çarsancak nahiyesi	-
15- Mazgirt Kızılkale köyü	-
16- Mazgirt Rıçık köyü	-
17- Kalan Çukur köyü	300 lira para
18- Ovacık Zeranik köyü	-

MAZGİRT’TE MAARİFİN MUKAYESELİ DURUMU (1944)*

Yazan: Muhterem Vefa Veznedaroğlu
Mazgirt Kaymakamı

05.10.1944¹

Mazgirt Kaymakam ve Belediye Reisliği,

1. Kaza İçinde Geçen Sene Kaydı Bulunan Talebe Mevcudu (kız ve erkek)

<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>
23	129

2. Bu Yıl (kazada) Mukayyed Talebe Miktarı

<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	
23	118	Geçen seneden kalan
16	62	Bu yıl yeniden kayıt olanlar
39	150	Bu yılki mukayyed talebe mevcudu

Kayıt devam etmekte ve takip edilmektedir.

3. Köylerde (hepsi dahil) Geçen Sene Kaydı Bulunan Talebe Mevcudu

<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>
124	580

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 9, Belge No: 67.

1 Çevrimyazı Tuba Akekmekçi. -d.n.

4. Bu Yıl Bütün Köylerde Talebe Mevcudu

<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>
152	610

Kayıt devam etmekte ve kayıt edilenler takip edilmektedir.

5. Geçen Sene Mugalatada Bulunan Okul Adedi

<u>Öğretmenli</u>	<u>Eğitmenli</u>
5	8

6. Bu Yıl Mugalatada Bulunan Okul Adedi

<u>Öğretmenli</u>	<u>Eğitmenli</u>
6	5

Haşiyeye: Bunlardan bu sene mugalatada bulunan: Kızılkale (...) okullarında öğrencimiz olmakla beraber aynı zamanda eğitim de vardır.

7. Geçen Yıllık Öğretmenler Kadrosu

<u>Öğretmen</u>	<u>Eğitmen</u>
5	9

8. Bu Yıllık Öğretmen Kadrosu

<u>Öğretmenli</u>	<u>Eğitmenli</u>
9	9

HOZAT'A DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1944)*

Yazan: İhsan Özalp
Hozat Kaymakamı

10.10.1944

Sayın büyüğüm,

Kazayı ilgilendiren ve lüzumlu olan aşağıda yazılı hususata ait malûmatı, işlerimin çokluğu yüzünden zamanında veremeyerek geciktirdiğimden dolayı affımı dilerim.

1. Kışlaların bulunduğu sahadaki arazi 83 parça, 200 dönüm ve 21 şahsa aittir. Bunların istimlâk muamelesinin ikmali, eşhasın alacaklarının tediye edilebilmesi için heyeti vekile kararına lüzum olduğundan, evrakı tekemmül ettirilmiş ve vilâyete gönderilmişse de henüz karar verilmemiş olduğundan bizzarur intizar edilmektedir.

2. Boşaltılmış bölgelerin vaziyetinin değiştirilmesi için vali ve kumandanlığın yüksek emirleri üzerine Çemişgezek kaymakamı ile bu bölgeler gezilmiş, Hadişar, Karataş, Ahtük, Dehke, Oshik, Pogosi, Ardige ve Kızılevler köyleri tamamen serbest hâle getirilmiş ve bunlardan ancak Hadişar ve Karataş köyü kazamıza ait olup buranın da eşhas namına tapulu bulunmasından tevzi suretile iskân şekli vali ve kumandanlıkça tayin edilmek üzere vaziyet arz edilmiştir.

3. İlk öğretim işi: Kazamızda üç öğretmenli ve yedi eğitimci okul vardır. Bunlara 174 kız ve 387 erkek okur devam etmektedir. Buna ait müf-

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 18, Belge No: 177.

redatlı cetvel ilişiktir. Bu yıl Akçadağ Enstitüsü'nden mezun olacaklardan kazamıza üç öğretmen verilecek ve bunlar için üç köyde plana göre üç okul inşa ettirilmiş ve mikdarı kâfi arazi de istimlâk edilmiştir. Talebe devamı ve sair eksiklikleri de yakından ve hassasiyetle takip edilmektedir.

4. Halkın mali durumu: Halkın mali durumu geçen yıllara nazaran çok iyidir. Bu yıl mahsul daha verimli ve ekim daha fazladır. Nitekim garba gidenlere ait olan arazinin satışında ekli cetvelin tetkikinden de anlaşılacağı üzere 100 lira kıymetindeki bir tarla, dört beş misline çıkarılarak satın alınmaktadır ki bu da halkın mali durumunun iyiliğine bir delildir. Daha önce halk, satılan bu arazinin belki ileride geri alınacağına zahib olarak talip olmamakta idiyse de, bunların kati olarak gelip bu malları alamayacakları ve devlet muamelesinde hakikat ve katiyet olduğu etraflıca anlatılınca ikna olarak, topraklanmak için her türlü fedakârlıkda bulundukları görülmektedir. Garba gidenlerin tapulu arazileri, bir yıl içinde kendileri tarafından tasfiye edilmeyenler, Hazine'ce 2510 sayılı kanun hükümlerine göre satılmakta ve tapusuzlar için de hâlen bir muamele yapılamamaktadır. Bu husus vilâyete arz edilmiştir. Alınacak cevaba göre iş yapılacağı.

5. Deşt kışlaları bir manga asker tarafından muhafaza edilmekte ve na-hiye müdürü tarafından da nezaret edilmekte ise de boş bulunduklarından, bazı ufak arızalar var. Bunların tamiri için de tahsisat istenilmiş ve 800 lira tahsisat verilmiştir. Pek yakında tamir ettirilecektir.

6. Mahkeme işleri: Mahkemelerin resmen kayıt vermeye mezun bulunmadıklarından ancak hâkimin şifahi beyanatına göre, hukuk işlerinde geçen yıl 180 kadar, bu yıl da geçen bu dokuz ay içinde 230 küsur mahkeme olduğunu arz etmektedir.

7. Alayın notu: Alayın durumunu yüksek nazar ve takdirleriniz verecekleri notlardan daha üstün olacağından, bu rapor hakkında şahsen buluştuğumuz zaman iç yüzünü sizlere sunacağımı ve dertlerimi de yüksek şahsınıza tevdi eder, ebedi saygılarımı sunarım.

Hozat Kaymakamı

İhsan Özalp

Cetvel: Hozat Kazası Okul ve Öğrenci Durumunu Gösterir Muhtıradır¹

<u>Öğretmenli okullar</u>	<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>	<u>Öğretmen sayısı</u>
Kaza Merkezi	46	109	155	5
Dervişcemal köyü	16	34	50	1
İnciğa köyü	24	33	57	1
Yekûn	86	176	262	7

<u>Eğitmenli okullar</u>	<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>	<u>Eğitmen sayısı</u>
Türkstaner	19	20	39	1
Ergen	15	34	49	1
İn	17	37	54	1
Karaca	11	28	39	1
Peyik (Amutka N.M.)	10	35	45	1
Deşt (Sin N.M.)	5	30	35	1
Askisor	11	27	38	1
Yekûn	88	211	299	7
Umumi yekûn	174	387	561	14

Cetvel: Garba Giden Eşhasın Satılan Gayrimenkulleri²

<u>Köyü</u>	<u>Tahmini kıymeti</u>	<u>Satış bedeli</u>	
	<u>Lira</u>	<u>Lira</u>	<u>Parça</u>
Similke	1.365	2.348,50	5 parça
Orzuk	455	1.849,50	14 parça
Ağzunik	5.070	43.683,00	34 parça
Segedik	2.700	24.213,00	5 parça
Haçeli	350	731,00	5 parça
Türkstaner	1.555	15.904,00	62 parça
Hozakpur	1.135	1.887,00	13 parça

1 Belgeyi yazan Hozat Maarif Memuru Osman Ural'dır. Belgenin tarihi 25.09.1944'tür. -d.n.

2 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

Cetvel: Hozat Toprak Mahsulleri Vergisi³

1) 1943 senesinde vergi olarak tahakkuk eden

Köy	Arpa Kilo	Buğday Kilo	Kumdarı Kilo	Mahlut Kilo	Fasulye Kilo	Mercimek Kilo	Nohut Kilo	Yekûn Kilo
Askisor	104	24	92	48	-	-	9	495
Şakak	42	267	99	-	-	-	-	408
Çölkirek	160	374	222	330	-	10	1	1.097
Bornek	176	348	300	-	-	-	-	824
Müşkirek	107	263	125	290	-	-	-	785
Haçeli	418	439	302	452	-	8	-	1.619
Teşteek	140	501	375	-	-	-	-	1.016
Pakire	116	319	126	556	-	-	16	1.133
Kırnik	41	279	95	-	-	-	-	415
Zımık	79	924	445	-	-	-	-	1.448
Torut	204	958	626	179	-	-	5	1.972
Sin (Deşt)	392	797	929	648	-	-	-	2.766
Türkstaner	109	524	606	-	-	10	77	1.326
Geviç (Taçkirek)	231	249	896	61	8	4	85	1.534
Cemolar	217	727	176	206	-	-	5	1.331
Bargini	62	52	-	14	-	-	-	128
Lolantaner	298	1126	712	361	-	7	99	2.603
Hoşan	423	369	322	439	-	15	-	1.568
İn	300	596	2.720	7	-	-	-	3.623
İnciğa	-	-	-	-	-	-	-	-
(Kurkurik)	829	430	1.965	268	-	-	-	3.492
Şirtikan	257	82	285	284	-	-	-	908
Puhami	236	282	268	104	-	-	29	1.919
Tarnoti	140	75	59	3	-	3	22	302
Derikler	417	148	94	315	-	3	3	980
Hopik	238	86	24	191	-	-	6	545
Karaca	478	331	413	113	-	-	75	1.410
Tavuklar	122	88	170	-	-	-	10	390
Dervişcemal	304	118	186	272	-	-	6	886

3 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

Ağvıran (Kicori)	187	147	338	160	-	-	-	832
Ergen	1.184	1.167	928	-	-	18	101	3.398
Fikri Paşa ve								
Hamidiye M.	501	1.621	359	406	-	-	30	2.917
Akpınar	392	318	774	-	-	3	29	1.516
Kalecik	347	155	1.584	-	-	60	-	2.146
Kilise	168	83	767	75	-	-	26	1.119
Peyik	373	35	1.181	51	-	21	22	1.683
Yekûn	9.792	14.520	18.563	5.833	8	162	656	49.534

2) 1944 senesinde vergi olarak tahakkuk eden

Köy	Arpa Kilo	Buğday Kilo	Kumdarı Kilo	Mahlut Kilo	Nohut Kilo	Mercimek Kilo	Fasulye Kilo	Yekûn Kilo
În	85	515	1.246	1.980	-	5	-	3.831
Derikler	1.042	691	118	635	-	6	-	2.492
Şirtikan	487	485	101	-	-	-	-	1.073
Ağvıran	448	352	343	587	-	-	-	1.730
Torut	598	2.090	1.057	-	5	2	-	3.752
Çölkörek	322	1.066	436	-	2	48	2	1.876
Deşt (Sin)	1.702	3.218	1.582	-	-	-	-	6.502
Geviç	1.111	1.255	690	1.256	4	5	-	4.321
Haçeli	893	666	675	1.070	-	22	-	3.326
Tarnoti	483	625	30	-	8	5	-	1.151
Dervişcemal	1.032	161	372	908	-	13	-	2.486
Fikri Paşa	596	2.396	35	-	-	-	-	3.027
İnciğa	1.616	1.178	29	1.865	-	-	-	4.954
Hamidiye	298	2.543	80	-	19	-	-	2.940
Bargini	812	57	-	361	-	-	-	1.230
Peyik	1.288	160	890	198	21	15	-	2.572
Zımık	182	2.442	1.340	3.964	-	-	-	-
Ağzunik	1.286	876	261	222	70	19	-	2.734
Tavuklar	418	1.210	250	-	2	-	-	1.880
Pakire	455	1.275	342	-	-	-	-	2.072
Kalecik	1.857	309	712	171	10	84	24	3.167
Köprübaşı	279	1.318	-	-	-	-	-	1.597

Lolantaner	757	1.640	652	3.112	108	25	-	6.294
Hoşan	463	1.055	218	-	16	32	-	1.784
Karaca	887	639	285	999	52		-	2.862
Puhami	472	124	160	590	7	-	-	1.353
Teşteek	543	-	435	1.214	-	-	-	2.192
Kilise	985	655	418	204	30		-	2.292
Bornek	670	73	420	1.111	-	-	-	2.274
Sakak	431	39	133	631	-	-	-	1.234
Hopik	692	336	-	498	-		-	1.526
Askisor	424	-	188	820	83	-	-	1.515
Ergen	1.398	2.515	650	-	145	8	-	4.716
Cemolar	520	2.747	515	110	27	-	-	3.919
Kırnık	310	609	445	-	-	-	-	1.364
Müşkirek	1.135	100	321	1.390	-	-	-	2.946
Türkstaner	611	898	1.120	2.034	122	57	-	4.842
Yekûn	27.588	36.318	16.815	21.966	731	346	26	103.790

3) İcmal

	Arpa	Buğday	Kumdarı	Mahlut	Nohut	Mercimek	Fasulye	Yekûn
	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo	Kilo
1943 yılına göre	9.792	14.520	18.563	5.833	656	162	8	49.534
1944 yılına göre	27.588	36.318	16.815	21.966	731	346	26	103.790

ÇEMİŞGEZEK'İN İSKÂN VE MAARİF DURUMU (1944)*

Yazan: Rauf Öktem
Çemişgezek Kaymakamı

14.10.1944

Sayın Necmeddin Sahir Sılan
Tunceli Mebusu,

Ankara

Kazamıza teşrif buyurulduğu vakit emir buyurulan notlar hakkındaki yazı leffen takdim kılınmıştır.

Yurt muvacehesinde mühim kıymet ifade eden bu mevzular üzerindeki isabetsiz olan kanaatlerimin mevzuun ehemmiyetine bağışlanmasını diler, her vakit emirlerinize hizmetten zevkle müterafık şeref duyacağımı arzeder, bilvesile saygılarımın kabulünü reca ederim.

Çemişgezek Kaymakamı
Rauf Öktem

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 110, Belge No: 381.

1. Kazanın Maarif Durumu

A) Okul adedi: Kazada hâlen öğretmenli 13, eğitimci 16 olmak üzere 29 okul mevcut olup bu sene henüz mezun olarak vazifeye başlayacak olan Köy Enstitüsü mezunlarından yedi öğrencimiz mevcuttur. Kazamız bu kadar okula sahip olmak bahtiyarlığına kavuşmuştur.

B) Okul durumları: Bugüne kadar mazbut ve tedrisata elverişli üç okuldan maadısı okul olmak evsafından uzak, gayri sıhhi köy odalarında veya köy camilerinden ibaret iken, bu sene içinde 24 köyümüzde Maarif Vekâleti'nin gösterdiği tiplere uygun öğretmen ve eğitimci evini ihtiva eden yeni okullar inşa olunmakta ve hepsi de azami teşrin gayesine kadar bitmiş olacaktır. 1944-1945 ders yılı içinde yavrularımızın bu sıhhi evsafa haiz binalarda okutulmasına başlanılmıştır.

C) Halkın kültüre olan iştiağı: 4274 ve 3800 sayılı kanunlar dairesinde köy halkının çok samimi olarak ifade olunabilecek derecede içten gelen arzularıyla yaptıkları bu köy okulları halkın bu iştiağı derecesi müeyyet yegâne ve bariz bir misal olacağı kanaatindeyim. Şurası memnuniyetle kayda değer ki, birçok az nüfuslu ve hane adedi noksan olan köylerde dahi maarif nurundan istifadelenmek kaygısı ve sadece kendi arzularıyla gösterilen tipte okul binası yaparak öğretmen ve eğitimci gönderilmesi talebinde bulunmaktadır.

D) Okuma çağında bulunanlar ve devam: Kaza devresinde 952 kız, 1.210 erkek olmak üzere 2.162 okuma çağında bulunan çocuk mevcut olup bunlardan 695'i öğretmenli, 476'sı eğitimci okullara devam etmektedir. Vasati olarak devam nisbeti % 50'yi bulmakta ise de, bu nisbet düşüklüğüne bazı okul öğretmenliklerinin münhal bulunması amil olmuştur.

İçinde bulunduğumuz ders yılında münhal kadrolara tayinler yapılmış ve yapılmakta olup bu nisbetin memnuniyet verici hadde çıkarılması kuvvetle ümit edilmektedir.

Devam nisbetinin beklenen haddi bulması için düşünülen hususlar:

Tedris devresi kışa tesadüf etmesi itibarile okul binalarının mazbut ve oldukça mefruş, teshininin temin edilmiş olması ve ekserisi fakir durumda olan köy çocuklarının temiz ve mevsime uygun olarak giydirilmesi, ders kitaplarının temini ve yavrunun mehmaimkân her türlü esbabı istirahatinin temin edilmiş olması için hususi idare ve hatta kabil olduğu takdirde umumi muvazeneden köy okullarına bu noksanların telafisi maksadile vaktinde müessir yardımlarda bulunulursa matlup neticenin elde edileceği ümidindeyim.

E) İlkokul davasının daha müsait şerait altında ve süratle intacı için düşünülen hususat: Milli şefimizin yüksek direktifleri üzerine her tarafta büyük bir hızla yürümekte olan ilk tahsil işi, kazamızda da en önde bir iş olarak ele alınmış ve ezcümle bütün halka okumanın yurt muvacehesindeki hudutsuz faydaları anlatılmış ve yüce şeflerinin emirleri kendilerine tebliğ olunmuş, yukarıda da arzedildiği vechile oldukça yüksek bir mana ifade edeceğini ümit ettiğim 24 köyde yeni okul inşaatı kolaylıkla temin olunmuş bulunmakta ve tahsil nisbetinin artırılması maksadile her okulun 2 kilometre çevresindeki köylerde mahallatta mezra ve komda bulunan okuma çağındaki çocukların ilk tahsile devamları üzerinde hassasiyetle durulmaktadır.

Kanaatimce okul binasının yapılmış olması maksadı tahakkuk ettirmiş olamaz, konforlu ve modern bir bina tipini ancak köy okulu olarak görecektir yavrunun bu okulu kendisine daha sevimli olmasını göstermek, çocuk ve hatta büyük insan psikolojisinin tatmini için tabii ve yavrunun ruhen gelişmesi için zaruri bir mesele olarak ele almak lâzımdır. Okul, köylümüşe her cephede bir mana ifade etmeli ve manevi gelişmesine müessir olacak durumda bulunmalıdır. Bunun için yukarıdaki fıkrada da arzolunduğu vechile okul masrafları sadece verimsiz olan köy bütçelerinden çıkarılarak sair suretlerle yardım yapılması temin olunmalıdır.

Kanunen yurttaki ilk tahsil görmeyen tek bir vatandaşın kalmaması asıl olduğuna göre Maarif Vekâleti'nce gösterilen üç sınıflı eğitimci okul tiplerinin beş sınıf olan ilk tedrisat ihtiyacına cevap verip veremeyeceği mucibi teemmül olsa gerek.

Köy Enstitüsü mezunlarile yurdumuzun 40.000'i mütecaviz köyünde öğretmen bulmak kısa bir zamanda tahakkuk edeceği mutlak olan bir dava iken, kanaatimce köy okullarına yardımın önemli bir sureti ele alınarak ikinci bir masraf ve emek kapısı bırakılmadan beş sınıflı okulların inşaatı yerinde olur.

İlkokul davamızın cezri surette halli için merkezi mahallerde pansiyonlu ilkokul açmak faydalı ve müessir bir hal çaresi olur kanaatindeyim. Zira yurdumuz köylerinin çok dağınık olduğu göz önüne alınırsa münferit olarak okul yapıp bunların idame masraflarının omuzlarına yüklenen köylerimizin müşterek yardımlarile bu okullara kolaylıkla inşa ve masraflarını idame, dolaşisile yavrular daha müsait şerait altında okuma imkânlarını bulmuş olurlar.

F) Köylümüzün okul inşaatında karşılaştığı müşküller: Küçük sanatkârlara pek mahdud olan bu mıntıkada inşaatın süratle ikmal intacı için en başta bina

yapı ustası ve malzeme olarak tahta ve çivi temininden güçlük çekmektedirler. Her ne kadar çivi ihtiyacı vilâyet yolile halle çalışılmakta ise de tahta ve usta bulmaktaki güçlük devam etmektedir.

2. 4429 Sayılı 1943 Toprak Mahsulleri Kanunu'nun Tatbikatı

Birçok masrafların ihtiyarını icabettiren bu kanunun tatbikinden istihdamı muktezi fazla miktardaki ehil ve müstakim eşhas bulmak güçlüğü ve ölçme esasını kabul eden bu usuldeki külfet, kontrol ve sair bakımdan her türlü müşkülâtla karşılaşmakta idi.

Bir köyde aşgari 10 harman olduğu kabul olursa dahi, çok dağınık bulunan köyler harmanlarının kontrol edilerek herhangi bir kaçakçılığa mahal bırakılmaması ve vazife mefhumunu müdrik eşhas bulmanın imkânsızlığı da göz önünde bulundurulursa, bu kanunun tatbikinden çekilen güçlük yapılan masrafla buna karşılık elde edilen hububat yekûnu hiç de mucibi memnuniyet olmamıştır.

3. 4553 Sayılı 1944 Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'nun Tatbikatı

Mezkûr kanunun yukarıda arzolunan güçlükleri bertaraf ederek Hazine ve halk manfaatlerinin mütevasin tutan bir kanun olduğu kanaatindeyim. Bhusus müstahsile itiraz sahasını geniş olarak kabul etmesi itibarile kanun maddelerinde kanaatimce değiştirilmesi veya ilavesi muktezi herhangi bir cihet yoktur.

Müstahsil bu kanunun tatbikatından memnun ve borcunu vaktinde getirmektedir. Hiçbir kanunun takibatına mahal verilmemektedir.

4. Faydalı Olacağı Umulan Mülahazalar

Sadece kanun tatbikatında lüzumu aşılâr olup evrakı matbua alakalı yüksek mercilerden vaktinde gönderilemediğinden bu mahsul senesinde şekil bakımından bir parça zorlukla karşılaşmış ise de önümüzdeki yıllarda bu maninin zail olacağına muhakkak nazarile bakılabilir.

5. Nafia Hazine Bakımından

Mezkûr kanunun tatbikatında çalıştırılacak memur ücretlerinin her mahal için aşgari ve azamisi yüksek Maliye Vekâleti'nce tesbit olursa faydalı olur kanaatindeyim.

6. İddiharda Karşılaşılan Müşkülât

Tahsil olunan hububat ve bakliyatın hüsnü muhafazası için ambar ittihazına elverişli yerler bulunamamaktadır. Ve bulunan yerlerde her cihetten muhafaza evsafına haiz olmamaktadır. Bu itibarla yekûnu oldukça mühim olan bu mevaddın muhafazasına elverişli ofis tarafından ambar yaptırılması çok iyi neticeler verebilir.

7. 1943, 1944 Toprak Mahsulleri Tahsilatı ve Eldeki Mevcudun Muhafazası

1) 1943 hububat ve bakliyatın tahsilat miktarı

<u>Cinsi</u>	<u>Kilo</u>
Buğday	144.218
Arpa	57.346
Mahlut	30.021
Çavdar	6.892
Akdarı	380
Çeltik	59
Nohut	2.619
Fasulye	1.835
Mercimek	885
Kumdarı	17.386

2) 1944 mahsul tahakkuk ve tahsilatı

<u>Cinsi</u>	<u>Tahakkuk</u>		<u>Tahsilat</u>	
	<u>Ton</u>	<u>Kilo</u>	<u>Ton</u>	<u>Kilo</u>
Buğday	149	198	147	891
Arpa	46	203	44	524
Çavdar	2	50	1	988
Mahlut	5	556	-	426
Nohut	-	-	-	525
Mercimek	-	-	-	42
Fasulye	-	-	-	15

Mevcut hububat mahalli ambarlarda güçlükle havaland rmak ve aktarma suretile muhafaza edilmektedir. Bu sene mahsulün bolluğu itibarile serbest piyasanın ofis fiyatından düşük olması dolayisile ambarlarımızdan satış yapılamamaktadır. M stahsilin korunması maksadile ambar yapıldığı takdirde serbest mubayaa için ofis tarafından kazamıza da müsaade edilmesinin iyi olacağını  mit etmekteyim. Kazamız çevresinde baldiyat idrak zamanının geç olması itibarile tahakkuk muamelesini henüz tekemmül ettiremeyen bazı köyler bulunmakla bakliyat tahakkuk cetvelde gösterilememiş, yalnız tahsilatla iktifa olunmuştur. Hububattan tahsilat nisbetimiz % 98'i bulmuştur.

Geçen seneki tahakkukat ile bu seneki tahakkukatın yarı yarıya fark etmesine rağmen elde edilen fazla mahsul, her ne kadar bu seneki mahsulün bol olmasından ileri gelmekte ise de tahsilattaki kolaylık da buna esaslı ve müessir bir amil olmaktadır.

8. Kazamızın Boşaltılmış Mıntıkası

Kazanın şimal kısmında belediye hududunun içinde kalan bir kısım araziyi dahi içerisine alacak kadar ve en m mbit sulu arazileri bulunan sekiz köyü muhtevi Koçoğlu yasak bölgesi emniyeti için bırakılmış olup Haceri ve Ekrek köylerini içine alan kısım bugün için boşaltılmış olarak bırakılmış ve vali komutanlığın son emirlerine atfen eskiden beri muattal bir durumda kalmış olan yukarıda arzedilen saha tamamen serbest bir hâle konulmakla hall n her türlü ihtiya ı mehmaink n giderilmiş bulunmaktadır. Kati olarak serbest bırakılan bu sahada yeniden köylerin teşkili çok muvafık olacağından bu husustaki tetkiklere devam olunmakta ve netice ayrıca vali komutanlığa arz olunacaktır. Vali komutanlığın son emirleri üzerine halkın mutlak istifadesine arzolunan bu sahanın memleket iktisadiyatında müessir bir refah amiri olacağını  mit etmekteyim. Aynı zamanda mezkûr sahada mevcut Hazine arazilerinin de 3667 sayılı kanunla muhtaç topraksız çiftçilere tevziine başlanılmak üzeredir. Yasak bölgenin emniyeti için bırakılmış olan yukarıda yazılı saha, bu saha kadar önemli bir saha olmadığından ve bu şekilde bırakılması da zaruri olduğundan bunun üzerinde düşünülecek bir husus yoktur.

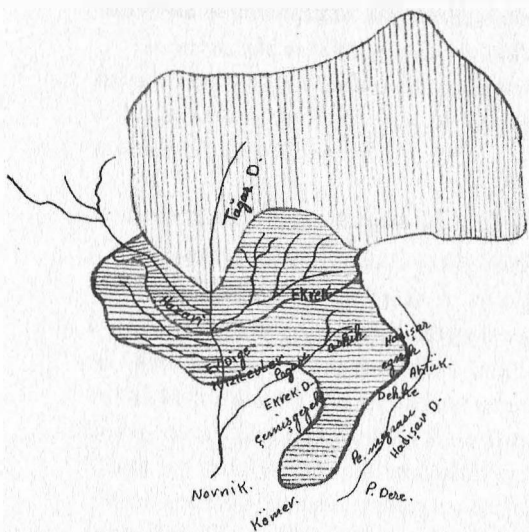
Hâlen boşaltılmış olan mıntika ile muvakkaten serbest bırakılıp muahher emirle tamamen serbest bırakılan sahayı gösterir kroki ilişiktir.

Kazamızdan ayrılarak Kemaliye kazasına bağlanan Başvartınık köyleri nüfusu çıktıktan sonra kazamızın son nüfus durumu:

Kazanın kayda nazaran umumi nüfusu 3.330 hane, altı harap köy, iki mezra ile birlikte 99 köy, 10.350 kadın, 9.476 erkek olmak üzere 19.826'dır. Kemaliye'ye bağlanan 12 köyün, 645 hane, 2.164 kadın, 1.829 erkek umum 3.993 nüfusu Kemaliye'ye bağlanmakla umumi nüfustan çıktıktan sonra, kazamız nüfusu hâlen 15.883'tür. (Tunceli harekâtı sırasında yok olanlar ve teb'it edilenlere ait birçok nüfus harekâtı kayıtlara geçmemiş olmakla bu rakamın daha düşük olması muktezidir.)

Kazada bir nüfus sayımı yapılarak hakiki nüfusun tesbiti faydadan hâli olmayacağı düşünülmekte iken, 1945'te yapılacak umumi nüfus sayımına intizar edilmekte olduğunu arzederim.

Çemişgezek yarak ve basaltlımsı balçeklerini
güsterir kraki

/// yasak bilgi

Basaltitimus balge

gottliebshausen
temanen sochesis

9-6-944

As. miss

Kess. Bab

TUNCELİ'NİN EĞİTİM DURUMU (1944)*

Yazan: İbrahim Tuncay
Tunceli Maarif Müdürü

03.11.1944

1. Tunceli Maarifi 1943-1944 Ders Yılına Aittir

Kazası	Öğretmenli	Eğitmenli	Tahsil çağındaki		Okula devam eden		
	okul adedi	okul adedi	çocuk mevcudu	çocuk sayısı			
			Kız	Erkek	Kız	Erkek	Yekûn
Çemişgezek	12	22	1.515	2.010	476	640	1.116
Pertek	4	8	1.263	1.819	112	375	487
Hozat	3	7	673	1.096	78	347	425
Mazgirt	4	8	2.021	2.862	149	729	878
Nazimiye	1	4	848	1.006	22	227	249
Pülümür	2	-	997	1.535	37	107	144
Kalan	4	-	391	661	24	128	152
Ovacık	1	-	495	963	12	57	69
Yekûn	31	49	8.203	11.952	910	2.310	3.220

2. 1943-1944 Ders Yılından Bugüne Kadar Olan Talebe Mevcudu

Kız	Erkek	Yekûn
1.147	3.369	4.516

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 40, Belge No: 296.

3. Enstitü Mezunlarının Kaza İtibariyle Mikdarı (1943-1944)

<u>Enstitü mezunu mikdarı</u>	<u>Verildiği kaza</u>
7	Çemişgezek
1	Pertek
1	Ovacık
1	Kalan
1	Hozat
<u>5</u>	Mazgirt
Yekûn 16	

KALAN'A DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1944)*

Yazan: Cavit Okyayuz
Kalan Kaymakamı

15.12.1944

Sayın Büyüğüm,

Emirlerinize uygun olarak hazırlanacak notları göndermekte biraz geciktim. Huzurunuzda bu türlü bir ihmalin utandıran acziyle gelmek istemezdim. Fakat bazı amiller, bu türlü bir gecikmeye sebep oldular. Aziz ve asil hisleriyle bağışlayacağınızı umuyorum.

Tunceli'nin zorlu şartları içinde inkılâp hareketlerinin verimli yolculuğunda emek vermek vazifesinde olanların tükenmez bir enerji ile işbaşı etmeleri huzurunu çok iyi biliyorum.

Vazife heyecanımın bu (...) olağan hareketli işleyişi olaki, size hemen bu notları göndermekliğime mani oldu.

Af etmekliğinizi istirham eder aziz ellerinizden öperim.

Kalan Kaymakamı

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 18, Belge No: 182.

1. Toprak Mahsulleri İşleri

A) 1943 Yılında Tatbikat

Geçen mahsul yılındaki tatbikatı verim ve masraf bakımından mütalaa etmekte, doğru olan neticeyi almak bakımından isabet vardır.

1943 verimi: 1943 yılında % 20 üzerinden bir tahakkuk nisbeti konmuş olmasına rağmen, Kalan kazasının bütün verimi, karışık 66.981 kilodan ibaret olmuştur. Geçmiş yıllara ait olan bu sistemin işleyişindeki sakatlıklar bu kötü hasılaya başlıca amil olmuştur.

1943 masrafı: 1943 yılı tatbikatında kazamızda, ofisin mübayaa için verdiği 6.000 lira hariç, idare masrafı olarak 12.000 lira sarfedilmiştir.

B) 1944 Yılında Tatbikat

1944 verimi: 4.253 sayılı kanunun tatbikatı basitleştiren hükümleri, müsbet faydalar sağlamış ve verim 140.000 kiloya çıkmıştır. Bu yekûnu mütalaa ederken alım nisabetinin % 20'den % 9'a indirildiği de unutulmamalıdır. Ancak Pah nahiyasının kazamıza katılmış olması da bu verimi artıran amiller arasındadır.

1944 masrafı: Bu yıl verimimizin bu nisbet artışına mukabil kanun tatbikatının basitleştirilmesi sebebiyle masraf, kazamızda bir nahiyenin idaresi de artmış olmasına rağmen geçen yıldan 2.000 lira az ile 10.000 liradır. Bu neticeler de gösteriyor ki kazamızda bu yıl toprak mahsulleri vergisinin tahsili daha ucuz ve daha verimli olarak mümkün olabilmektedir.

C) 4553 Sayılı Kanunun Tatbikatında Görülen Noksanlar

Kazamız, küçük ve verim itibarile birkaç cins hububat üstünde çalışmaktadır. Bu sebeple tatbikatta mutlak bir zorluğa rastlanmamış ve kati bir kanaat da edinilememiştir. Ancak kanunun 9. maddesinin son fıkrasında beyanın kontrolü hakkında konan hükmün fikrimizce hiçbir faydası yoktur. Çünkü, mükellefin bu beyanını müteakip birliklerce verilen mahsul beyannameleri ve bunları mahallinde tesbit ve tetkik eden ehlivukuf raporları esasen bu kontrol işinin ifâsını mümkün kılmakta, doğru veya doğruya çok yakın olarak beyanların yeniden incelenmesini sağlamaktadır.

Kanunda tesbit edilen bu kontrol işi takdire terk edilmiş olmakla beraber, fiili bir faide sağlamayacağına göre lüzumsuz masraflara yer açabilir bir hükümdür ve kanaatımca faydasızdır.

Kanun, 43. maddesinde müstahsilin elinde olmayan sebeplerle ziyaa uğrayan mahsullerin vergilerinin Maliye Vekâleti'nin mezuniyetile terkin edi-

lebileceğini tesbit etmiş bulunmaktadır. Bu hüküm şüphe yok ki yerindedir ve faydalıdır.

Ancak terkin işinin hiçbir miktara tabi olmaksızın Maliye Vekâleti'nin mezuniyetile mümkün olabileceğini kabul etmesi fikrimizce yanlıştır. Bu kanunun tatbikatına mevzu olan mahsulün, çiftçinin hayatına karışan hususiyeti göz önüne alınarak, onu uğradığı bu türlü acılar içinde amme otoritelerinin tazyik ve takibinden bir an evvel kurtarmakta kanaatimizce isabet vardır. Bu sebeple bu terkin işi hiç olmazsa bazı miktarlar için esas sistemlere aykırı dahi olsa vilâyetlerin mezuniyetine terk edilmelidir.

2. İlköğretim İşleri

Kazamız 31 köylüdür. Enstitü mezunu arkadaşların verilmesiyle yeniden açılan iki okulla birlikte bütün okul mevcudumuz merkez de dahil beştir. 1.300 tahsil çağındaki çocuğa mukabil bu beş okula devam eden öğrenci sayısı 460'tır. Şüphe yok ki köy adedi önünde küçük bir nisbet olarak görülen okul adedine göre bu netice iyidir. Ancak bütün çocuklarımızı okutmak konusunda büyük ve canlı bir hamle içinde bulunan bizler için bu adetler tatmin edici olamıyor. Bu yılki ilköğretim seferberliği okullarımıza 230 talebe kazandırmıştır. Kazamızda yüzde yüz bir hasıla alabilmek için, en emin yol fikrimizce yatılı bir sistem takip etmektir. Kazamızdaki köyler, nüfus bakımından ve iktisadi yönden çok zayıfırlar. Planlı bir okulun ağırlığını teker teker taşımaları mümkün olsa bile, bu okullara verecekleri talebe miktarları çok az olacaktır. Kuruluşları itibarıyla köy sahaları kom denen küçük ev grupları hâlinde büyük bir arazi üstüne sağılmıştır.

Kışımız sert ve uzundur. Bu çocukların komlardan her gün okullara devamını sağlamak, tabiat şartlarının müsaadesizliği sebebiyle mümkün olamayacak kadar zordur. Bütün bu gayrı müsait şartları, yatılı bir okul sistemine yenmek ve bu çocukları yekûn hâlinde okutabilmek fikrimizce mümkündür. Bu okullarda köy yaşama şartlarının istikbale uygun inkişafı göz önüne alınarak değişmeden tatbiki sağlanırsa, onları kendi içtimai bünyeleri içinde yetiştirmek ve işler birer dimağ hâline getirmek kazanılır bir netice olacaktır.

3. Pah Nahiyesinin Kazamıza Bağlanması

Bu nahiye'nin Mazgirt'ten alınarak Kalan kazasına verilmesi, kazamızı Tunceli kazaları arasında güçsüz durumdan çıkarmış ve diğerlerinin ölçüsünde iktisaden kuvvetlendirmiştir.

Pah, kazamıza yeniden 3.560 nüfus kazandırmıştır. Kazamızın umum nüfusu 9.148 olduğuna göre bu nahiye, merkez nahiyesi dahil diğer üç nahiyenin nüfus yekûnunun yarısını Mazgirt'ten getirmiş oluyor.

Ancak, bu nahiyeye yaptığım teftiş ve tetkiklerle edindiğim kanaate göre çok geri ve çok zavallı bir durumdadır. Durmadan çalışan sabırlı ve her mada idealist bir nahiye müdürüne şiddetle ihtiyacı vardır. Harçik üzerine geçen yıl yapılan ahşap köprü, ilkbahar feyezanında suların şiddetle tamamen parçalanmış ve yıkılmıştır. Bugün nahiye halkı bu yüzden büyük bir sıkıntı içindedir. Nafiaca iş ele alınmıştır ve bu dert de yapıcı bir hamlenin değerile yenilecektir.

Pah nahiyesile kazamıza geçen muhtarlıkların adları şunlardır: Pah, Putik, Sinan, Şögeyik, Taht, Vankük, Velikeşan, Anbar, Alan Gevreği, Çukur, Gömemiş, Haceri, Kortan ve Körkes.

4. Yol Durumu

A) Elazığ-Kalan-Pülümür Yolu

Kazamızdan geçen ve Elazığ-Erzincan arasında muvasalayı temin edecek olan yol inşaatına bu sene de devam edilmiştir. Pülümür kazası dahilinde de inşaatı devam edilmektedir. Bu yıl kazamızdan itibaren Kutuderesi'ne kadar olan hudut içinde tesviye turabiye ve imalatı sınaie üzerinde çalışılmış, 5 kilometre kadar da şose tamamlanmıştır. Bugün mevsim dolayısıyla iş paydos edilmiş durumdadır. Baharda yeniden inşaatı başlanacaktır. Pülümür mıntıkasındaki inşaat kısmile kazamız bölgesindeki kısım arasında henüz taahhüde verilmemiş 20 kilometrelik bir kısmın da keşfi yapılmıştır ve ilgili yüksek makamlarca bu çalışmalar en titiz bir ilgi ile takip edilmektedir. Bu alandaki çalışmalar köylümüze iş imkânları hazırlamakta ve iktisadi yönden büyük faydalar sağlamaktadır. Bu yolun açıldıktan sonra da Tunceli için hayırlı ve müsbet neticeler sağlayacağı aşîkârdır.

B) Mameki-Sin Yolu

Kazamızı Hozat kaza merkezine bağlayan bu yol harekât esnasında acele ile yapılmış tam bir tesviyeden ibarettir. Bugün, uzunca bir zamandır hava şartlarının sert tesirine maruz kalmaktan mütevellit bir bozulma yüzünden tekerlekli vasıtaların işlemesine müsait durumdan çıkmıştır. Güzergâh itibarile çok sert ve çok keskin virajlarla kötü bir istikamet takip etmiş olan bu yolun, ana yola şimali garbi Tunceli'ni kolayca bağlayıcı bir durumu olması

bakımından yeniden elden geçirilmesi ve esaslı bir plana bağlanarak inşası fikrimizce zaruridir.

Üst makamların da bu yolda önemli ve kıymetli teşebbüsleri olduğu öğrenilmiştir.

5. Yasak Bölge ve Boşaltılmış Bölge

Kazamız çevresinde bu bölgeler üzerinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Kazamızın orman bakımından oldukça kıymetli kaynakları yasak bölge içindedir. Kırmızı Dağ şimalinde kalan arazi, geçmişin şekavet hareketlerine kaynak olması itibarile yasak bölge olarak içtimai hareketlere kapatılmıştır. Yarın için bu muntika orman işletmesinin mesaisi teksif edeceği amilleri taşımaktadır.

Boşaltılmış bölge hudutlarında hasıl olan değişiklik, yeni bir kararla olmuş değildir. Son defa mesul makamlardan alınan krokilerde tesbit ve tayin edilen hudutlar, arazi üzerinde tetkik edildiğinde Mameki tarafında şehir karakolundan itibaren takriben 2 kilometre eninde ve 10 kilometre boyunda bir arazinin yanlışlıkla boşaltılmış bölge muamelesi gördüğü anlaşılmış ve bu arada bulunan arazi, mahalline gönderilen bir maliye memuru tarafından tesbit ettirilmeye başlanmıştır. Hazine'ye ait olarak bulunacak arazi, 2510 sayılı İskân Kanunu hükümleri çerçevesinde arazisiz ve muhtaç olan çiftçilere dağıtılacaktır.

6. Ağaç Ekme İşleri

Kazamız, zirai ve içtimai her türlü kalkınma hareketlerine, geçmişin büyük ihmali içinde tamamen kapalı kalmış ve bu türlü hareketlerin maddi ve manevi zevklerini tatmamıştır.

Bu yıl şahsi teşebbüslerle nihayet mahdud adetlerde meyveli ve meyvesiz fidan getirtilerek dikilmiş ve iyice neticeler alınmıştır. Ağaç sevgisinin müsbet ahlâkını yaratıcı bir kıymet olarak kazanmak için hasılda esas bir değer taşıdığından, bu yıl mümkün olursa meyveli fidan hareketine daha fazla yer vermek arzusundayız. Bu, Malatya fidanlığından kazamıza kazandırılabilir bir harekettir. Belirli ve intizamlı ambalajlar içinde Elazığ istasyonuna gönderilecek 2.000 kadar fidan bizim ihtiyacımızı ve arzumuzu tatmin eder. Dün, yalnız eşkıyalık ahlâksızlığı içinde hep gerilemiş bu köylere, yeşilin ve yeşilliğin gönül tutan ve gönül yapan sırrını sokmakta yapılacak büyük yardımı, şimdiden en aziz bir şükran hissinin derinliği ile karşılamaya hazırlanıyoruz.

OVACIK GENEL DURUM RAPORU (1944)*

Yazan: Kamil Efes
Ovacık Kaymakamı

18.12.1944

Muhterem Efendim,

Kazamız hakkındaki malûmatı hazırlatarak takdim ediyorum. Vefa Veznedaroğlu'ndan sualleri üç hafta evvel almıştım. Biraz geciktirdiğimden dolayı kusurumun affını rica ederim.

Bizler sıhhatça iyiyiz. Sizlerin de sıhhat ve afiyetinizi diler bilvesile saygılarımı sunarım.

Kaymakam

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 2, Belge No: 07.

İçindekiler

1. Mülki Teşkilât Bakımından Kazanın Durumu, Coğrafi Durumu ve Hudutları	394
2. İklim Şartları	394
3. Nüfus Durumu	394
4. Ziraat İşleri, Meyvecilik ve Sebzecilik Durumu	395
5. Hayvan Durumu ve Baytar İşleri	396
6. İktisadi Kaynaklar ve Hareketler	396
7. Okullar, Talebeler ve Öğretmen Durumu	396
8. Sağlık İşleri, Hastalıklar ve Mücadeleler	397
9. Adliye İşleri	397
10. Kazanın Çevresindeki Topraklarla Türlü Bakımdan Münasebeti	397
11. Orman İşleri, İşletmesi ve Ağaç Servetleri	398
12. Sular	398
13. Mali Durum	398
14. Askerlik İşleri, Mükellefiyet ve İcabetler	399
15. Asayiş ve Emniyet	399
16. Irk	399
17. Halkın Siyasi Temayülleri ve Ruhi Hâlleri	399
18. Halk, Memur ve Hükûmet Münasebetleri	399
19. Belediye Hareket ve Faaliyetleri	400
20. İnhisar Maddeleri ve Hareketleri	400
21. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri	400
22. Halkın Yaşama Şartları	400
23. İçtimai Hayat, Eski İtiyatlar ve Ananeler	400
24. Halk Türküleri	401
25. Eski Eserler, Hurafeler, Batıl İtikatlar ve Telkinler	402
26. Tapu ve Posta İşleri	403
27. Münakalat İşleri	403
28. Maden Cevherleri	403
29. Aşiretler ve Durumları	403
30. İaşe Durumu	404

1. Mülki Teşkilât Bakımından Kazanın Durumu, Coğrafi Durumu ve Hudutları

A) Mülki Teşkilât Bakımından

Ovacık kazasında nahiye müdürlüklerle idare olunan Havaçor, Kakbil adlarında iki ve merkez jandarma teşkilâtına bağlı bir merkez nahiyesi ile ilkokul, posta ve telgrafhane, hususi muhasebe, tapu, nüfus, maliye, hükûmet tabibliği, adliye ve orman mesaha memurluğu teşkilâtı, bir komiser muavin ve iki polis memurundan ibaret emniyet komiserliği teşkilâtı vardır.

Banka, ziraat, veteriner teşkilâtı yoktur.

B) Coğrafi Durumu

Kaza merkezile Havaçor nahiyesi tamamen Antitoros silsilesinden ve en yüksek tepesi 3.449 metre bulunan ve 100 kilometre batıdan doğuya uzanan, 30 kilometre derinlikte Munzur Dağı eteğinde düz bir ova üzerindedir.

Kazanın diğer iki nahiyesi kazanın cenubunda ve dağlık, meşelik arazi içindedir.

C) Hudutları

Şimalde Erzincan vilâyeti ve Kemah, batıda Kemaliye, doğuda Kalan ve Pülümür, cenupta Hozat ve Çemişgezek kazalarile mahduttur.

2. İklim Şartları

Kazada senenin sekiz ayı kış, dört ayı yazdır. Senede 5-6 metre kadar kar yağar. Nisan sonuna kadar 1 metre yüksekliğini muhafaza ederek mayıs ayının 15'ine kadar tamamen erir ve kalkar. Kışın rüzgâr pek esmez. Batıda cenupta kazalarla münasebet kesilir. Yollar 3-4 ay kar ile kapalı bulunur. Posta, Hozat yolu ile ve insan sırtında gelir gider.

3. Nüfus Durumu (kadın, erkek, nahiye ve köy adları ile hane miktarları)

Kasaba üç mahalle, 72 hane ile 170 kadın ve 165 erkek nüfustan ibarettir.

Merkez nahiyesinin 1.681 kadın, 1.591 erkek olmak üzere 3.272 nüfusu vardır.

Merkez 23 köy, 622 hanedir.

Merkez nahiyesine bağlı köylerin adları şunlardır: Kedek, Kodi, Tanzi, Köseleler, Çakperi, Arzumak, Şavolar, Dedikuşağı, Mıstuşağı, Konaklar, Ker-dizuşağı, Arıl, Çakmaklı, Mekikuşağı, Bektaşuşağı, Büyükköy, Tatuşağı, Bo-zikuşağı, Isıtma, Çırpazın, Kalikuşağı, Şamuşağı, Diriki ve Kozluca.

Havaçor nahiyesinin nüfus miktarı ve hane adedi: Merkezi Zeranik köyü olan bu nahiye 16 köy, 1.464 kadın ve 1.394 erkek olmak üzere 2.858 nüfusu ve 548 hane vardır.

Havaçor nahiyesine bağlı köylerin adları şunlardır: Ziyaret, Ada, Burnak, Eğripınar, Havaçor, Hanuşağı, Hülukuşağı, Kızık, Küredere, Pardi, Söğüt-lü, Topuzlu, Zeranik, Merho, Kızılviran ve Ferolar.

Kakbil nahiyesinin nüfus miktarı, köy ve hane adedi: Merkezi Karaoğlan köyü olan bu nahiye 17 köy, 1.069 kadın ve 1.027 erkek olmak üzere 2.096 nüfus ve 326 hane vardır.

Kakbil nahiyesine bağlı köylerin adları şunlardır: Karaoğlan, Aktaş, Bali-kuşağı, Nanikuşağı, Laşkan, Almacık, Elgazı, Kazıkuşağı, Garıpuşağı, Kevrik, Halitpınarı, Kızılmezra, Kandilli, Pozvenk, Mamlis, Sevgi, Tilek ve Varsilli.

Kazanın umumi nüfusu, nahiye, köy ve hane miktarını gösterir cetvel:

	Hane	Köy veya mahalle	Nüfus		
			Erkek	Kadın	Yekûn
Kasaba	72	3	165	170	335
Merkez Na.	622	23	1.591	1.681	3.275
Havaçor	548	16	1.394	1.464	2.885
Kakbil Na.	356	17	1.069	1.047	2.096
Yekûn	1.568	59	4.219	4.426	8.561

4. Ziraat İşleri, Meyvecilik ve Sebzeçilik Durumu

Kazada buğday, çavdar, arpa, fasulye ve patates, ekilir. 1944 yılında 225 ton buğday, 361 ton mahlut, 277 ton çavdar, 261 ton kumdanı, 62 ton arpa, 84 ton fasulye, 3 ton patates hasılatı alınmıştır. Nohut ve mercimek çok iyi yetişirse de köylü bunları ekmek için heves etmiyor.

Kazada, meyve ağacı ve sebze yetiştirilmesi usul edilmemiştir.

Yerli halk, sebze ekmesini bilmediği gibi yemeğini pişirmesini dahi bilmez ve yemezler. Yaz mevsiminde kendi evlerinin önünde müsait yerleri olan memurlar salatalık, kabak, domates, biber, fasulye, soğan ve patates

gibi sebzeler ekerler. Bamya, patlıcan, kavun ve karpuz soğuğa mütehammil olmadığından bunlar ekilse de bir fayda temin etmez.

5. Hayvan Durumu ve Baytar İşleri

Kazada baytar teşkilâtı yoktur.

Geçen 1944 yılı hayvan sayımında kaza çevresinde 7.818 kılkeçi, 3.159 koyun, 211 beygir, 14 merkep, 89 katır ve 2 manda tesbit edilmiştir.

Bunlar arasında hastalık görüldüğünde vilâyet merkezinden celbedilecek hayvan sağlık memurları tarafından lâzım gelen muâlece verilir. Ve tedbirler ittihaz olunur.

6. İktisadi Kaynaklar ve Hareketler

Kazanın iktisadi kaynağı mahdud ve zengin değildir. Ova kısımlarda hüdâ-yinabit olarak her sene temmuz ve ağustos aylarında yetişen kenger sakızı (çiğneme sakızı) erkek, kadın ve çocuklar tarafından devşirilerek Kemah, Er-zincan, Konya ve Erzurum taraflarına bu ticaretle meşgul olanlar tarafından satın alınarak sevk edilir.

Her sene tahminen 12 ton sakız istihsâl olunarak beher tonu 650 lira ile 700 lira arasında satılır.

Bu sene Ziraat Vekâleti hesabına kauçuk tecrübesi için 675 liraya bir ton sakız satın alınarak gönderilmiştir.

Halk inek, keçi ve koyun besler ve bunlardan istihsâl eyledikleri yağ ile çiftçilik mahsulünden istifade ederler. Hayvanlardan kırtıkları keçi kılı ve yünlerinden çuval, çadır ve palas yapmak için ancak kendi ihtiyaçlarını karşılar.

7. Okullar, Talebe ve Öğretmen Durumu

Kaza merkezinde 1938 yılında inşa olunan beş sınıflı bir başöğretmen ile bir öğretmenli ilkokulda şimdiki hâlde 28'i kız ve 145 erkek olmak üzere 173 talebe vardır.

Bu sene yeniden beş köyde birer öğretmenli, beş okul binası daha inşa ve ikmal olunmuştur.

Havaçor nahiye merkezi Zeranik köyünün okulunda 15 kız ve 40 erkek olmak üzere 55 talebe; Kakkbil nahiye merkezi Karaoğlan köyünde 10 kız ve 30 erkek olmak üzere 40 talebe; Garipuşağı köyü okulunda 10 kız ve 40 erkek olmak üzere 50 talebe tahsile devam etmektedir.

Kozluca ve Çırpazın köylerindeki okullar için öğretmen gelmesine intizar olunmaktadır.

8. Sağlık İşleri, Hastalıklar ve Mücadeleler

Kazanın sağlık durumu umumiyet itibarile iyi olup, kazanın her tarafında mebzul sular bulunmasından hasıl olan bataklıklardan dolayı sıtma vak'aları çoğalmaktadır.

Kazada hükûmet tabipliği teşkilâtı vardır. Bir buçuk sene evvel başka yere nakli memuriyet eden hükûmet tabibinin yerine şimdiye kadar tabip gelmediğinden bütün kazanın sıhhat işleri bir sıhhat memurunun üzerinde kalmıştır.

Hastalanan halk ve memurlar kazada oturan 3. Jandarma Er Okul Tabur doktorluğuna tabur komutanının müsaadesi ile muayene olmak mecburiyetinde kalırlar. Alınan reçetelere ilaç tedariki imkânsızdır. Elazığ gibi uzak mesafelerden ilaç temin olunur.

1944 yılı içinde 513 sıtma musabı kayıt edilmiş, buna karşı 3.100 adet Atebrin verilmiş ve 30 adet kinin iğnesi tatbik olunmuştur.

1943 yılında 216 sıtma, 126 çiçek hastalığına karşı, çiçekten 30 nüfus vefat etmiştir.

Mezkûr sene zarfında 3.000 adet Atebrin, 650 adet Plazmokin, 1 kilo 300 gram kinin tevzi ve 20 adet kinin ampulü tatbik olunmuştur.

Ara sıra zatürree ve bronşit hastalıklarına da tesadüf edilir. Zikrolunan hastalıklar nisbetine göre muayene ve tedavi kabiliyeti çok düşüktür.

9. Adliye İşleri

Kazada asayiş ve emniyetin yolunda ve mükemmel olması dolayısıyla umumi emniyet ve asayiş bakımından, adliyemizi fazlaca ilgilendirecek asayiş müessir hadisat yoktur.

Mahkeme en ziyade sulh ceza ve hukuk ceza işleriyle meşgul olmaktadır.

1944 yılında hayvan sirkatından bir kişi mahkûm olmuştur.

Adliye işleri de süratle görülmektedir.

10. Kazanın Çevresindeki Topraklarla Türlü Bakımdan Münasebeti

Kazanın toprağı çevresindeki kazalar topraklarile aynı iklim şartları altındadır. Bu itibarla toprak mahsulleri arasında herhangi bir ticari mübadele

olmadığı gibi, yol ve iklim vaziyetleri ve halkın haletiruhiyesi de bu işe manidir.

Halk elde ettiği mahsul ile geçinir, ticari bir gaye gütmmez.

11. Orman İşleri, İşletmesi ve Ağaç Servetleri

Kaza çevresindeki ormanlar fundalıktır. Kazanın bilumum odun ihtiyacı bu fundalıklardan temin edilir. İşletmeye elverişli ağaç yoktur.

Kazanın 1 kilometre cenubundan başlayarak Hozat kazasına kadar sağ ve solundaki bütün dağlar ve dereler meşeliktir.

Şimalde Munzur silsilesine düşen kısımlar ağaçlık değildir. Kâmilten çıplaktır. Kazaya 1944 yılında bir orman mesaha memuru verilmiştir.

12. Sular (içme, dere suları ve su mahsulleri)

Kazanın hemen her kısmında bol bol su kaynakları vardır. Hepsi de soğuk olmakla beraber oldukça hafiftir. Munzur Suyu namile maruf olan suda nefis alabalık yetişir. Dere suları kar sularıdır. Yazın kurur, kaynak sular kış ve yaz kesilmeden fışkırır.

Kaza çevresindeki akarsuların başında Munzur Suyu gelir. Kaza merkezini 16 kilometre batısındaki Ziyaret köyündeki gözelerden fışkırarak, az beride Havaçor Suyu ile birleşerek, batıdan doğuya akan Ovacık kazası önünden geçerek, Büyük ve Küçük Munzurlardan gelen Aksu, kazanın 15 kilometre şimali şarkında bulunan yasak bölgede kalan Mercan Suyu'nu da aldıktan sonra cenuba döner ve ilerlerde daha bir çok yerlerden gelen sularla karışarak Murat Suyu'na müntehi olur.

13. Mali Durum

A) Muvazeneyi Umumiye Bakımından

Kazanın takribi olarak senelik tahakkukatı 21.000 ve hasılatı 20.000 küsür liradır. Halk vergilerini muntazaman vermektedir. Bakaya kalan her sene 500 ile 700 lira arasındaki meblağın da tahsiline azami önem verilmektedir.

B) Belediye Bakımından

Belediye varidatının az olmasından Belediye Kanunu'nun emrettiği işleri yapacak iktidarda değildir.

Kaza kaymakamı aynı zamanda belediye reisidir. Belediyemizin muhammen varidatı 1.300 lira kadardır. Gümrükler, maliye kazanç vergilerinden,

fevkalâde zam karşılığından ve mahalli müteferrik rüsumlardan ibarettir. Varidatı masarifatına kâfi gelmektedir. Bir belediye kâtibile belediye zabıta memuru ve müstahdemdir.

14. Askerlik İşleri, Mükellefiyet ve İcabetler

Kazanın askerlik işleri muntazam ve zabitanın takibi sayesinde icabet tamdır.

15. Asayiş ve Emniyet

Kaza çevresinde kazanın umumi emniyet ve asayişine müessir hiçbir hadise kayıt edilmemiştir. Bugünkü asayiş çok iyidir. Ara sıra vukua gelen hayvan hırsızlığı ile kız kaçırma hadiseleri üzerinde yapılan tahkikat sonunda; hayvanın dağda vahşi hayvanat tarafından itlaf edildiği hâlde bunun hırsızlandığı iddia olunduğu ve zorla kaçırıldığı bildirilen kız kaçırma hadiselerinde de zor kullanılmadığı ve bilirza yapıldığı tahkikat sonundan tebarüz eder.

Şimdiye kadar cebren kız kaçırılmasına dair hiçbir iddia tahakkuk etmemiştir. Yapılan üç hırsızlık iddiasından ancak birinin doğru görülerek failinin mahkûm edildiği ve kız kaçırma ile hırsızlık adedinin bir sene zarfında üçü geçmediği anlaşılmıştır. Kazanın evvelki senelere nazaran 1944 yılı asayiş şayanı şükrandır.

16. Irk

Kaza halkı tamamen Türk ırkındandır. Dağ Türkçesini de bilirler.

17. Halkın Siyasi Temayülleri ve Ruhi Hâlleri

Halk, Cumhuriyet Hükûmeti'ne sadık, iş ve gücü ile meşgul, 1938 harekâtının kendi içlerindeki fena maksatlı şahıslardan ileri geldiğine müdrik, hükûmetin daima kendileri için çalıştığına kanidirler. Ancak münferit fena maksatlı şahıslar mevcut olup, hükûmetçe durumları daimi olarak takip edilmektedir.

18. Halk, Memur ve Hükûmet Münasebetleri

Memurlar, kanuni vazifeleri şumulüne giren halkın müracaatlarını takip ederler. Kaza halkının ekserisi okuryazar değildir. Bu itibarla memurlar kendilerine daima teshilat gösterirler. Halk, memur ve hükûmet münasebetleri çok iyi geçmektedir.

19. Belediye Hareket ve Faaliyetleri

Belediyemiz teşkilâtı yenidir. Kaza belediyesine ait bina olmadığından halk odası müstemilatından bir oda, belediye için tahsis edilmiştir. Kazada halk malı olarak bir fırın, üç bakkal, bir kahvehane, bir berber dükkânı vardır. Belediyenin emlak, akar ve tesisatı sairesi yoktur. Başlıca varidat kaynakları kantariye ve dellaliye ceraimi ile belediye para cezalarından ibarettir.

20. İnhisar Maddeleri ve Hareketleri

Kazada inhisar maddeleri istihsâl teşkilâtı yoktur. Halkın tütün, alkol, çay, kahve gibi ihtiyaçları bir bayi vasıtasile Hozat kazası inhisarından temin edilir.

21. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri

Kazanın yaz mevsiminde nakil vasıtası at, katır ve merkeptir. Kış mevsiminde kar üzerinde kayan mahallince “Tevik” denilen ağaçtan mamül kızaktan ibarettir. Kış mevsiminde hayvanların çalışmadığı zamanlarda, münakalat insanların sırtları ile temin olunur.

22. Halkın Yaşama Şartları

Köylü hayatı pek basit ve iptidaidir. Oturdıkları evler ufak tefek yuvarlak taşlardan çamur ve kerpiçe yapılmış azami 2,5 metre yüksekliğinde ekseriya bir kattır. Geniş bir gözden ibaret olan odanın içinde hayvanatlarıyla birlikte bulunurlar. Evlerde güneş almaya ve hava girmeye yarayacak delik bulunmadığından içeriye girildiği zaman bir zindana girmiş gibi göz önü görülmez, biraz sonra evin bir tarafının ağıl, bir tarafının da bir ocak ve sedirlerinin üzerine dizilmiş zahire çuvalları, döşek ve yatakları görünmeye başlar.

Halkın sıhhi evler yaptırması için gerekli telkin yapılmaktadır.

23. İçtimai Hayat, Eski İtiyatlar ve Ananeler

Halkın içtimai hayat gidişleri ibtidaidir. Halk, eski Türklerin ahlak ve ananelerinden hâlen fiili tezahüratı yapılmayan eski ananeler şunlardır:

Eskiden her sene martın ilk çarşambasında bir tören yapılmış. Bu törende bir gül dalını ortasından yarıp ayırarak bir çember yapar ve içinden geçtikten sonra bulurlarsa taze elma, bulamazlarsa elmanın kurutulmuş kabuğunu birbirlerine dağıtarak ikram yaparlarmış.

Yılda üç bayram yaparlarmış: Hızır, Kegan ve Aşure.

1) Kegan bayramı: İkincikanunun birinci haftasının son günüdür. O günde çocuklara kuru üzüm ve meyve kuruları dağıtırlar ve et yerine komşu komşuya tavuk hediye edermiş, bu da Aşure ayında tuttukları orucun iktisadiyatı manasında imiş.

Oruç: 12 gündür. Her gün, gün battıktan sonra iftarlarını yaparlar, sahura kalkmazlar. 12 gün katiyen su içmezler. Bazıları da orucu bir gün baştan, bir gün ortadan ve bir gün de sonundan olmak üzere üç gün tutarlarmış.

2) Hızır bayramı: Şubat ayının 17'inci günüdür. O gün kavrulmuş buğdaydan un yaparak çorba pişirirler. Buna "Kavut" çorbası derlermiş. Mezarlıklara yağlı çörek götürerek fukaralara dağıtırlar ve mezarların üzerlerini düzelterek dualar ederlermiş. Bundan sonra bir çıra yakarak mezarların üzerlerini o çıra ile dolaşırlar, sonra "Biz mezarlarımızı ziyaret ederken Hızır da evlerimizi ziyaret etmiştir ve bereket saçmıştır" diye evlerine dönerler, mevcut yağlarının, zahirelerinin üzerlerine el sürerek, tükenmez ve bereketli durması için dua ve niyaz ederlermiş.

3) Aşure bayramı: Hicri sene Muharrem ayının 12. günüdür. Bu bayram Muharrem'in ibtidasından başlayarak 12'sine kadar ve her günü bir imama saygı olmak üzere 24 saatte bir defa yemek yenmek suretile oruç tutulurmuş. 12 gün su içmemenin sebebi, İmam Hüseyin'in Kerbela'da susuzlukla şehit edilmesinin hatırası imiş. Bayram günü kurban keser, Aşure çorbası pişirir ve dağıtırlarmış. Aşure çorbasının içine 12 imamın ismi sayılarak her biri için bir madde konulurmuş. Bu maddeler de kuru üzüm, incir, fasulye, kuru hıyar kabuğu, kurutulmuş elma, ceviz içi, ayran veya süt, pekmez veya şeker gibi mutlaka 12 türlü olması meşrut imiş.

24. Halk Türküleri

Keklik kuında esinir

Esinir de desinir.

Benim sevdiğim yarım

Şimdi nerde düşünür.

Gel gel yanıma keklik

Otur canıma keklik

O kınalı parmaklarını

Batır sineme keklik.

25. Eski Eserler, Hurafeler, Batıl İtikatlar ve Telkinler

A) Eski Eserler

Kaza dahilinde eski eserlere tesadüf edilmemiştir. Söylendiğine göre Zeranik köyünün doğusuna doğru iki saat kadar mesafede eski bir şehir harabesi görülmekte ve ismi de “Ağdat” imiş.

B) Hurafeler

Vaktile Kara Hacı isminde bir adam varmış. Bu da Kedek köyünde oturmuş. Kara Hacı, Hicaz’a gitmiş. Bir gün Munzur adındaki çobanın, ağasının karısına “ben bu gece rüya gördüm ağın helva istedi” deyince hatun çobanın göynünün helva istediğini anlıyarak ona bir helva yapmış. Çoban, helvayı ağasına götürceğini söyliyerek evden dışarı çıkmış, akşam davarlarla beraber eve geldiğinde “helvayı ağama götürüp verdim” demesine hatun gülümsemiş. Nihayet Kara Hacı Hac’dan dönüp gelirken köy halkı bunu karşılamış. Çoban Munzur da bir tas süt ile halk arasına karışarak ağasını karşıladığında köylüler ağanın el ve ayağına tazimle eğildiklerinde, ağa onlara siz gidin bizim çoban Munzur’un elini öpün. O bana bu köyden bir saatin içinde helva getirdi, helvanın kabı benim hurcun içindedir deyince tabii halkın ağanın emri üzerine arkalarından bir kap süt ile gelen Munzur’un üzerine doğru koşuşmaya başlamışlar. Munzur ise korkarak geri dönüp dağa doğru kaçmaya başlamış ve koşarken bazı yerlerde elindeki kaptan yerlere süt saçılmış ve nihayet şimdiki Ziyaret köyündeki kayalıkların yanına gelince, sütü orada serpmiş ve kendisi kayaların arasında kaybolmuş. Bunun üzerine sütün saçıldığı her yerde bembeyaz sular fışkırmaya başlamış ki şimdi kazada meşhur ve halkça mukaddes sayılan su, Munzur Suyu’dur.

C) Batıl İtikatlar ve Telkinler

Eskiden bir kimse bir kimseyi yapmadığı bir suçtan dolayı ikna etmek istediğinde, yukarıda bahsi geçen Munzur kaynağında ve su içinde çıkan bir ağaç kökü (bu köke Munzur kökü deniliyor ki bundan bir parça evlerde daima bulunduruluyor) ve Munzur Suyu’ndan bir bardak su meydana getiriliyor, maznun olan adama bu kökten bir parçası yutturularak Munzur Suyu içirtiliyor. Maznun bunu yaparsa o suçu işlemediği ve mahsun olduğuna kati kanaat hasıl ediliyor. Şayet maznun bunu yapmazsa bir anda çarpılacağından ve öleceğinden korkarak işlediği suçu itiraf ediyormuş.

Munzur Baba'nın Değneği: Daha basit şekilde bir ant usulüdür. Lalet-tayin bir değnek maznunun önüne atılarak "Sen bu işi yaptınsa ve doğruyu söylemezsen Munzur Baba'nın bu değneği seni çarpsın" derlermiş, o adam da bundan korkarak suçunu söylemiş.

26. Tapu ve Posta İşleri

A) Tapu İşleri

Halk eskiden tapu işlerine pek kıymet vermezlermiş. Bu sebeple birçok arazi ve emlak bugün tapusuz bulunuyor. Fakat tapunun kıymetini ve ehemmiyetini idrake başlayan halk, mallarını tapuya bağlatmak için gayrete düşmüşlerdir.

Kazamızda bu işlere bakan tek bir memur vardır.

B) Posta İşleri

Kazaya posta yalnız Hozat yolundan işler. Haftada iki defa yazın hayvanla, kışın adamların sırtında gelir ve gider.

Teşkilâtın da bütün muhasebesi ve muhaberesi bir şefin idaresindedir. Bir hat çavuşu ile bir müvezzi ve iki süvari müvezzii vardır.

Posta ve telgraf, hükûmet binası içindedir. Tek bir oda tahsis olunmuştur.

27. Münakalat İşleri

Kazada, posta ve telgraf müessesesinden başka münakalata bağlı müessesesi yoktur.

28. Maden Cevherleri

Kaza dahilinde maden olup olmadığına dair henüz bir malûmatımız yoktur. Ancak 1944 yılı Ağustos ayı içinde Maden Tetkik Arama Enstitüsü'nden iki mütehasşıs gelerek birkaç gün tetkikat yaptıktan sonra gitmişlerse de bu tetkikattan elde edilen netice bildirilmemiştir.

Binaenaleyh kazanın yasak bölgesinde kalan topraklarda zengin madenler olacağı ihtimali verilmektedir.

29. Aşiretler ve Durumları

Kaza halkı Arslanuşağı, Koçuşağı, Bizkeruşağı, Leçenuşağı, Beyituşağı ve Şamuşağı namı ile anılan birtakım aşiretlere mensupturlar.

Bunlardan 1938 askeri harekâtında seçilerek köylerinde ibka edilenler, hükûmete muti ve durumları iyidir. Aşiretler arasında münaferet ve geçimsizlik yoktur.

30. İaşe Durumu

Kaza halkı kendi çiftliklerinden kazandıkları mahsul ile geçinirler. Yetişen buğday ve çavdarlarda birçok ecnebi maddeler bulunur.

Bu itibarla bulgurluk buğdayı Erzincan, Çemişgezek ve Hozat'tan temin ederler.

Memurların ekmeklik ihtiyacı ofis ambarından verilir. Her sene ekilen buğday, çavdar ve darı halkın ihtiyacına ancak kâfi gelir.

Başka yerlere sevkıyat yapılamaz.

PAH NAHİYESİNE DAİR BAZI SORULAR (1944)*

Yazan: Muhterem Vefa Veznedaroğlu
Mazgirt Kaymakamı

Sorular:

1. Pah nahiyesile Kalan'a geçen köylerin adları ve nüfusları?
2. Pah nahiyesine bağlı iken Mazgirt'te kalan köylerin adları ve nüfusları?
3. Bu duruma göre Mazgirt kazasının son nüfus durumu?
4. Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu tatbikindeki neticeler ve mahzurlu cihetleri ıslah için düşünceler?
5. Toprak mahsulleri durumu stok, muhafaza bakımlarıyla ve yıllar itibariyle?
6. 1944 ekim işleri ve mahsul durumu?
7. İaşe durumu (geçen yıla göre mukayeseli)?
8. Halkın mali durumu?
9. İlköğretim durumu, okulların bulunduğu yerler, faydalandığı köyler?
10. Nazımiye'den ayrılıştan önce vaki jandarma müddeiumumi hadisesi?

Soru 1, 2 ve 3: Ayrı bir yazı ile cevaplandırılmıştır.¹

Soru 4: Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'nun tatbikatından bu yıl daha az masrafla daha iyi netice alınmıştır. Şayanı kayıt ve tadile muhtaç mahzur tesbit edilemediği cihetle ıslaha muhtaç bir cihet zikredilemeyecektir.

Soru 5:

1) Toprak mahsulleri 1943 yılı mahsulünden 146.206 kilo vergi, 1.062 kilo ceza, 222.700 kilo devlet hissesi ki cem'an 369.968 kilo buğday ve

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 9, Belge No: 66, 69.

1 01.01.1944 tarihli belgedir. -d.n.

87.006 kilo vergi 389 kilo ceza 135.589 kilo da devlet hissesi ki cem'an 222.984 kilo arpa ve 925 kilo vergi, 1.991 kilo devlet hissesi ki cem'an 2.916 kilo nohut, 968 kilo vergi, 2.119 kilo devlet hissesi ki cem'an 3.087 kilo mercimek, 16 kilo vergi, 34 kilo da devlet hissesi ki cem'an 50 kilo bakla tahakkuk ettirilmiş ve yüzde yüz tahsilat yapılmıştır.

2) 1944 yılı mahsulünden 336.476 kilo buğday tahakkuk ettirilip bugüne kadar % 97'si ve 121.765 kilo arpa tahakkuk ettirilip bu güne kadar % 98'i ve 1.407 kilo vergi 2.814 kilo devlet hissesi ki cem'an 4.221 kilo nohut tahakkuk ettirilip % 98'i ve 2.488i vergi, 4.976 kilosu devlet hissesi olmak üzere 7.454 kilo mercimek tahakkuk ettirilip bunun da % 88'i tahsil edilmiş bulunmaktadır.

Şurası gözden uzak tutulmamak lâzımdır ki halktan geçen sene alınan devlet hissesi ve vergi mecmuu yetişen mahsulün % 20'si iken, bu sene alınan miktar yalnız vergi ve geçen sene miktarının yarısı olan % 10'dur. Mukayese yapılırken bu noktanın gözden uzak bulundurulmaması lâzımdır.

3) Geçen sene Pah nahiyesine ait vergi ve devlet hissesinin kazamızca tahakkuk ve tahsil edildiği nazarı dikkate alınır ve 4.337 kilo buğday, 4.110 kilo arpa ki cem'an 8.447 kiloluk miktar geçen seneki 598.955'den çıkarılınca 590.508 kiloluk geçen seneki % 20 nisbetli vergi tahakkukuna mukabil, bu seneki yarı yarıya % 10 tahakkuk olan 469.816 kilo mukayese edilince arada 130 ton bir fark göze çarpar ki bu da henüz tahsil edilmeyen kısım ve cezalarile telafi edilince geçen seneki mahsulün %20'si ile bu seneki mahsulün %10'u aynı miktar olur. Bu vaziyet mahsulün geçen seneden iyi olmasına delalet etmekle beraber bu seneki vergi tahakkuk ve tahsil şeklinin daha iyi tertiplenmiş olmasına ve iyi çalışıldığına da delâlet eder.

4) Geçen seneden sevk olunmayıp ambarlarımızda mevcut 175 ton buğday, 186 ton arpa, 690 kilo mercimek, 2.916 kilo nohut ve bu yılki alımla cem'an 515.227 kilo buğday, 333.861 kilo arpa, 4.634 kilo mercimek, 6.040 kilo nohut ve 50 kilo baklanın cami binası dahil olmak üzere muhtelif 10 depo içerisinde muhafaza edildikleri, depoların cami müstesna gayrı mazbut ahır bozması binalar olduğu, bu yüzden geçen seneki arpa ve buğday mahsulünün büyük bir kısmının gösterilen yakın ilgi ve bakıma rağmen küflenmiş veya bitlenmiş olduğu ofis mütehasısları tarafından dahi tesbit edilmiş olup nakil masrafının pahalı olması dolayısıyla sevkine imkân bulunmadığı yapılan takipli muhabereden elde edilen yegâne netice olmuştur.

Soru 6: 1944 ekim işleri bütün teşviklere rağmen arzu edilen şekilde ve geçen seneki mikyasta değildir. Bunun yegâne sebebi mahsulün geçen seneye nazaran daha düşük olması, ofisin kazada belediye elile nazım mubayaa yapmaması ve buna inzimamen ofisin satmasına izin verdiği bozuk mahsulün piyasayı büsbütün düşürmesi karşısında köylünün buğday ekmekten ziyade iş yerlerinde gidip vaktini amelelikle geçirmeyi tercih etmesi sayılabilir.

Soru 7: İaşe durumu gerek halk ve gerek memur için çok müsaittir. Yeni buğday mahsulünün kilosu 15 kuruşla 20 kuruş arasında satılmaktadır. Bu fiyat geçen seneye nisbetle en aşağı bir hesapla üçte biridir yani geçen sene 60 kuruş olan buğdayın kilosu bugün 20 kuruş, geçen sene 50 kuruş olan buğdayın daha başka kaliteleri de bugün 15 kuruş arasında müşteriyi hatta zorlukla bulabilmektedir.

Soru 8: Halkın mali durumu geçen seneye nazaran bu itibarla memnunluğu mucip şekildedir denilemez. Ancak bu hâl köylünün fena durumda olduğunu da göstermez. Çünkü geçen seneden paralı olan köylü bu yıl geçen senenin yüksek fiyatlarla edindiği sermaye ile geçinebilecek durumdadır. Esasen kendisine en çok lâzım olan ana gıda maddesi buğday hem kendisinde bol yetişmiş hem de piyasada ucuz vaziyettedir.

Soru 9: Okulları öğretmenli ve eğitmenli olmak üzere ikiye ayıracağız.

1) Öğretmenli okullar: Mazgirt, Muhundu, Çarsancak, Kızılkale (bu yıl öğretmenli olmuştur), Hülüman (bu yıl öğretmenli olmuştur), Riçik (bu yıl öğretmenli olmuştur).

2) Eğitmenli okullar: Pulan, Coşık, Canik, Mestan, Şilk, Danaburan, Kızılcık (bu yıl yeniden eğitmenli olarak açılmıştır), Köderiç (bu yıl yeniden eğitmenli olarak açılmıştır).

Bu vaziyete göre altısı öğretmenli ve sekizi eğitmenli olmak üzere 14 mekteple 11 öğretmenle (bunlardan biri gezici başöğretmen olup Muhundu mıntıkasındaki eğitmenli ve enstitü mezunu öğretmenli okulların başöğretmenidir) sekiz tane eğitmen maarif kadromuzu teşkil etmektedir.

Bu okullar anıldıkları köylerdedir. Bu okullardan kanunun derpiş ettiği 2 kilometre dahilindeki köyler mecburi olarak istifade ettirildikleri gibi, bazen köye 5 kilometre mesafedeki köylerin çocukları da mesafenin uzaklığına bakmadan okula gelmektedirler.

Kazamızın öğretmenli okullarında 164 kız ve 719 erkek olmak üzere 883 talebe kayıtlı olup, muntazaman devam etmektedirler.

Eğitmenli okullarda 66'sı kız ve 203'ü erkek olmak üzere 269 talebe kayıtlı ve muntazaman devam etmektedir.

Netice olarak öğretmenli ve eğitimli okullarda 922'si erkek, 230'u kız olmak üzere cem'an 1.152 talebe devam etmektedir. (Kızılıçık ve Köderiç köyleri eğitmenleri vazifelerine bu ay içinde başladıkları için, bu köylerin talebe mevcudu henüz alınamamıştır.)

Soru 10: Nazımiye'den ayrılıştan önce vaki jandarma müddeiumumi hadisesi:

Bir jandarma erinin vazife sırasında bir kızını bozmasından jandarma eri hakkında haklı olarak takibata başlayan müddeiumuminin bu hareketinden maiyetini haksız olarak himaye etmeye kalkan jandarma bölük komutanı, müddeiumumi ve hâkimi korkutmak kasdile evlerinin önünde takım atışı yaptırmıştır. Hadisede jandarmalardan başka şahit yoktur. Ancak bu vak'ayı bölük kumandanının tehdit maksadile yaptığından şüphem yoktur. Yaptığım hususi tetkikat bu neticeyi vermiştir. Mamafih müddeiumumi diğer bazı lüzumsuz müdahalelerle jandarma bölük kumandanını tahrik etmiştir. Hülasa olarak hadisede mücerret olarak jandarma bölük komutanı Kemal Ateş tamamen haksız ve ileri derecede aşırı hareket etmiştir. Bu hadisede müddeiumumi tamamen haklıdır. Bundan sonra bu işbirar uzun zaman devam edegelmiştir.

Saygı ile arzederim.

Mazgirt Kaymakamı
Muhterem Vefa Veznedaroğlu

***

01.01.1944

Soru 1: Pah nahiyesi ve bağlı köyleri

<u>Sıra no</u>	<u>Köy adı</u>	<u>Hane adedi</u>	<u>İslam Türk nüfusu</u>		
			<u>Kadın</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
1	+Anbar	15	52	44	96
2	Alan Hopiği	7	21	26	47
3	Alan Gevreği	21	58	63	121

4	Alikahraman	3	27	22	49
5	Birman	3	19	18	37
6	Bozdere	6	19	28	47
7	+Çukur	28	86	95	181
8	Dere	8	21	23	44
9	Derekarsini	4	17	14	31
10	+Gömemiş	15	84	92	176
11	+Gevrek	2	2	1	3
12	Göz	3	10	21	31
13	+Haceri	17	89	91	180
14	Horan	2	5	10	15
15	Hopik	2	9	8	17
x16	Hovar	23	23	18	41
17	Hagû	6	17	18	35
18	İbiş mezrası	6	25	14	39
19	Kale	12	45	68	113
20	Kavahik	2	3	7	10
21	+Kortaniülya	32	166	162	328
22	Kortanisüfla	13	57	53	110
23	Kırım	2	5	9	14
24	Kozan-Nuran-Kurnik	5	20	19	39
x25	+Kabun	35	84	91	175
26	+Körkes	40	138	147	285
27	Kilise	14	46	42	88
28	Karsiniler	12	66	78	144
29	Mirzeali	18	26	32	58
30	Maman	13	34	23	57
31	Marik	14	38	32	70
32	Muhsik	4	19	26	45
33	Pirikâni	9	41	39	80
34	+Putik	20	63	63	126
35	Pikân	12	34	44	78
36	Rostan	3	12	9	21
37	+Sinan	16	46	69	115
38	Sandal	5	7	7	14
39	Seyitbey	6	24	20	44

x40	Şakulan	5	28	15	43
41	+Şögeyikiülya	1	3	3	6
42	Şögeyikisüfla	9	12	13	25
43	Şakirman	9	27	29	56
x44	+Tirkil	23	64	72	136
45	Tahtihalil	8	22	27	49
46	+Taht	2	5	9	14
47	Teşnek	17	44	53	97
48	+Venkük	27	114	123	237
49	+Velikeşan	17	63	58	121
	Yekûn	576	1.940	2.048	3.988

1- x işareti olan köyler, Mazgirt'te kalan köylerdir. Bunlardan Tirkil ve Kabun köy olup, Hovar ve Şakulan mezradır.

2- + işareti olan köyler Kalan'a Pah nahiyesi ile birlikte devredilen köylerdir.

3- Geri kalan işaretsizler Pah nahiyesinin mezralarıdır.

4- Pah nahiyesinin merkezi olan "Pah" adlı bir köy yoktur. Eski kaza merkezi nahiye merkezidir.

5- Pah'a devredilen nüfustan yani 3.988'den bizde kalan iki köy Tirkil ve Kabun mezralarının nüfus yekûnu olan 395 adedi çıkarılınca 3.988-395=3.593. Pah nahiyesile Kalan'a devredilen hakiki nüfus da 3.593 kalır ki asıl devir olunan miktar budur.

Soru 2: Pah nahiyesine bağlı iken kazamıza bağlanan köy ve mezralar

Sıra no	Köy adı	Hane adedi	İslam Türk nüfusu		
			Kadın	Erkek	Yekûn
1	+Anbar	15	52	44	96
1	Tirkil	23	64	72	136
2	Şakulan	5	28	15	43
3	Kabun	35	84	91	175
4	Hovar	23	23	18	41
Yekûn		86	199	196	395

Soru 3: Pah nahiyesi çıkınca geri kalan kazanın umumi nüfusu

<u>Mahalle</u>	<u>Köy adedi</u>	<u>Hane adedi</u>	<u>Kadın</u>	<u>Erkek</u>	<u>Yekûn</u>
1	114	3.533	9.537	9.712	19.249

Mazgirt Kaymakamı
Muhterem Vefa Veznedaroğlu

TOPRAK KANUNU'NA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME İLE PERTEK KAZASI GENEL DURUM RAPORU (1945)*

Yazan: Hakkı Uygur
Pertek Kaymakamı

05.03.1945

Sayın beyefendi,

Burayı teşrifinizde bazı hususlar hakkında zatıâlilerine mektupla malûmat vermemi istemiş ve ayrıca Mazgirt Kaymakamı Vefa Veznedaroğlu tarafından bana gönderilecek suallerin cevapları da doldurularak takdim edeceğimi de vaat etmiştim.

Bu vaadimin is'afında biraz gecikmiş oluyorum. Fakat bunu ihmal veya ehemmiyet vermediğim gibi bir zanla karşılamamanızı bilhassa rica ederim.

Gerek kaza muamelatı ve işlerinin çokluğu ve gerekse üzerimizdeki vazifelerin çokluğu bu işin vaktinde yerine getirilmesine engel olmuştur.

Bütün soruların cevapları tam olarak ve esaslı kayıt ve incelemelere dayanılarak verilmiştir.

Tekrar affınızı rica ederken, en derin saygı ve kalbi temennilerimi sunar, sıhhat ve muvaffakiyetler dilerim.

Pertek Kaymakamı
Hakkı Uygur

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 18, Belge No: 189.

Toprak Kanunu'nun Kamutay'da görüşülmeye başlandığı şu günlerde burada zatîlilerine şifahen arzettiğim ve büyük arazi sahiplerinin ileri sürdükleri mahzurları vaat ettiğim gibi bildirmeyi bir borç bilerek aşağıda arz ediyorum.

1) Büyük toprakları bulunan kimselerden alınarak muhtaç çiftçilere dağıtılacak olan araziye işletmek için çiftçi, ziraat alet ve vasıtaları temin etmek güçlüğü karşısında kalacaktır. Müracaat edeceği çareler arasında en başta para bulmak meselesi gelir. Bunun için de ya Ziraat Bankası'ndan birbirine bağlı kefalet suretile veyahut da murabahacı kimselere veya başka bir kimselere yüksek faiz ödemek ve aynı zamanda arazisini ipotek etmek suretile bulabilecektir. Bu parayı birkaç senelik fazla istihşâle karşılamasına imkân olmayacaktır ve neticede arazisi elinden gidecek, arazi ya yine eski sahiplerine veyahut başka zengin kimselere intikal edecektir.

2) Bu arazilerin küçük parçada bulunması memleket istihşâlinin azalmasını doğuracaktır. Zira büyük arazi sahipleri fenni alet ve vasıtalarla bu araziye işletmek imkânlarına sahiptirler. Hâlbuki küçük ve muhtaç çiftçiler ise bunu yapamayacaklardır. Elllerinde karasabanlar ve öküzlerle sürecekle arazilerinden ve aynı zamanda gübrelemek imkânlarından mahrum ve faidelerini layıkile bilmeyen bu ziraat erbabı layıkile istihşâl temin edemeyeceklerdir.

Bütün bu mütalaat ve mahzurlar tabiidir ki devletimizin takip ettiği memleket ve milli siyasete uymuyorlar.

Devlet her şeyden evvel halkı topraklandırmak, maraba ve yarıcılıktan kurtarmak ve aynı zamanda topraklarına sahip olacak olan bu kimseler arazilerini daha iyi imar ve işletmek isteyeceklerdir. Bu memleketin dahili asayiş ve emniyetini sağlamak bakımından da mühimdir. Zira toprağa bağlanacak çiftçi göçebelikten kurtulacak, evine ve yurduna daha ziyade bağlanacaktır. Bu böyle olunca serserilikten, hırsızlıktan ve şekavetlerden kendisini alıkoyacaktır. Her bakımdan faydaları aşikâr olan bu kanunun biran evvel çıkmasını temenni etmekteyiz.

İçindekiler

1. İlçenin Mülki Teşkilât Bakımından Durumu	415
2. Coğrafi Durum	415
3. İklim Şartları	415
4. Nüfus Durumu	415
5. Ziraat İşleri	415
6. Hayvan Durumu	416
7. İktisadi Kaynaklar ve Hareketler	416
8. Okullar	417
9. Sağlık İşleri	417
10. Adliye İşleri	418
11. İlçenin Çevresindeki Topraklarla Münasebeti	418
12. Orman İşleri	418
13. Sular	418
14. Mali Durum	419
15. Askerlik İşleri	419
16. Güvenlik Durumu	419
17. Irk	420
18. Halkın Siyasi Temayülleri ve Ruhi Hâlleri	420
19. Halk, Memur ve Hükûmet Münasebetleri	420
20. Belediye Hareket ve Faaliyetleri	420
21. İnhisar Maddeleri ve Hareketleri	420
22. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri	421
23. Halkın Yaşama Şartları	421
24. Eski İtiyatlar ve Ananeler	421
25. Halk Türküleri ve Oyunları	422
26. Eski Eserler, Hurafeler ve Batıl İtikatlar	422
27. Tapu ve Posta İşleri	422
28. Münakale İşleri	423
29. Maden Cevheri	423
30. Aşiretler	423
31. İaşe Durumu	423

1. İlçenin Mülki Teşkilât Bakımından Durumu

Pertek ilçesi 1250 tarihinde kaymakamlık olmuş ve Elazığ iline bağlanmıştır. Bundan sonra ilçe merkezi Çarsancak namı altında Peri kasabasına naklolunmuş ve Pertek bucak merkezi olmuştur. 1926 senesinde ilçe merkezi tekrar Peri'den Pertek'e nakledilerek Peri bucak hâline ifrağ edilmiş ve Pertek'e bağlanmış, bilahare 1938 tarihinde tekrar Peri bucağı Pertek'ten alınarak Mazgirt ilçesine bağlanmıştır. 1936 tarihinde de teşkil olunan Tunceli'ne bağlanmak suretiyle bugünkü vaziyet hususiyle gelmiş ve Vosgirt, Dere, Şavak adlarında üç bucak ilhak olunmuştur.

2. Coğrafi Durum

İlçenin mesahai satiyesi 635 kilometre murabbai olup doğusunda Mazgirt, batısında Çemişgezek, kuzeyinde Kalan ve Hozat, güneyinde Murat Nehri ile Elazığ vilâyeti vardır. Kaza arazisinin üçte ikisi dağlık ve üçte biri de kabili zer ve istifade edilir araziden ibarettir.

3. İklim Şartları

Kazanın denizden irtifaen ilçe merkezindeki 1.050 yüksekliği ile Vosgirt bucağındaki 1.500-1.700 yüksekliği arasındadır. Bu itibarla ilçe merkezinin kuzeyi Süpürgeç Dağları ile kapalı olduğundan iklimi kışın mutedil ve kar az yağmaktadır. Nahiyelede ise kışın şiddeti fazla olup kar, bazen 1-1,5 metre-yi bulmaktadır. Yazın sıcaklık derecesi azami 34'tür.

4. Nüfus Durumu

Kazanın nüfus kuyudatına göre umum nüfus miktarı 9.416 kadın, 8.849 erkek olmak üzere 18.265 kadardır.

Hane miktarı ise 2.920 adettir.

5. Ziraat İşleri

Umumi ziraat sebzeçilik ve meyvecilik; kaza arazisinin üçte ikisi dağlık ve arızalı olup, ziraat ancak vadilerde ve dağ yamaçlarında mahdut arazi parçalarında yapılmaktadır. Ziraati bol ve geniş değildir. İstihsâlatın en başında buğday, arpa, kumdarı gibi hububat ile fasulye, mercimek ve nohut gibi bakliyat gelmektedir. İstihsâl edilen mahsuller kazanın ihtiyacına kâfi gelmediğinden halk hariçten noksanına karşılık zahire satın almaktadır. Bu seneki buğday ve arpa kışlık zeriyaı 2.250 hektardır.

A) Meyvecilik

Münhasıran kasaba dahiline toplanmıştır. Kasabanın suları bulunması dolayısıyla meyve fidanları yetiştirmek imkânları mevcuttur. Meyvecilik kaza halkının gıdasına yardımcılık etmektedir. Yetiştirilen başlıca meyveler: Dut, kayısı, badem, ceviz, zerdali ve kirazdır. Köylerde, su bulunan yerlerde ufak bahçeler hâlinde meyveler yetiştirilmektedir.

B) Sebzecilik

Sebzecilik daha ziyade yaz sebzelerine inhisar etmektedir. Kış sebzeleri henüz taamüm etmemiştir. Yetiştirmeyi halk henüz itiyat etmemiştir. Sebzelerden patlıcan, domates harice ihraç edilmektedir. Meyvelerden üzüm henüz inkişaf hâlinindedir. Daha ziyade kavun-karpuz harice ihraç olunur.

6. Hayvan Durumu

İlçenin bilhassa Şavak bucağı halkı tamamen davarcıdır. Ve geçimleri de bu yüzdendir. Bu nahiye halkı en geç mayıs ortasında hayvanlarıyla beraber Munzur Dağları'na yaylaya gitmekte ve teşrinisani ayında tekrar köylerine dönmektedirler. 1944 hayvan sayımına göre kazamızda 20.200 koyun, 2.400 keçi, 360 adet at, 1.200 katır ve 5.700 sığır bulunmaktadır. Bu miktarlardan 14.000 koyun ile 5.000 keçi Şavak bucağına mütebaki miktarlar ise ilçenin diğer nahiye ve köylerine aittir.

Şavak bucağı halkı beslemekte oldukları clavarların mahsulatı ile geçinmekte ve senenin beş altı ayını köylerinden hariç yaylalarda geçirmekte olduklarından ziraatle uğraşamamaktadırlar. Yazın yaylaya giderler, kışın köylerine dönerler. Hayvan ürünlerini kısmen hariçte ve kısmen de Pertek'te satarlar.

Hayvan hastalığı yoktur. Ufak tefek mevzi hastalıklara tesadüf olunmakta ise de, bunlar da zamanında söndürülebilmektedir. İlçede veteriner yoktur. Bir veterinerin mevcudiyeti elzemdir.

7. İktisadi Kaynaklar ve Hareketler

Ziraati mahdud, sanayii mevcut olmayan kazamızda iktisadi hareketler basit ve mahduttur. İhtiyaçtan fazla olarak elde edilen bazı zirai mahsulat Elazığ'a götürülüp satılmakta ve buna mukabil de ilçe halkının ihtiyacına sarf edilmek üzere yine mahdud miktarda bazı eşyalar Elazığ'dan getirtilip ilçede satılmaktadır.

8. Okullar (talebe ve öğretmen durumu)

İlçe dahilinde bir tanesi kasabanın İstiklal Mahallesi'nde beş sınıflı ve beş öğretmenli ve diğeri de Camiikebir Mahallesi'nde üç sınıflı, bir öğretmenli olmak üzere merkezde iki okul mevcut olup, bunların her ikisi de yeni yapılmış binalarda tedrisat yapmaktadır. Vasegirt bucağının merkezi olan Paşavenk köyünde enstitü mezunu ve bir de eğitmeni bulunan bir okul vardır. Burada muntazam yapılmış okul binasında tedrisat yapmaktadırlar. Yine bu nahiyenin Koçpınar, Hirnik, Balışir köylerinde eğitmenli ve üç sınıflı birer okul mevcut olup, bunlar da köylü tarafından yeni yapılmış binalarda tedrisat yapmaktadırlar. Dere nahiyesinin Ağzunik, Sağmandersimi ve Puhateris köylerinde birer eğitmenli okul mevcut olup binaları planlarına göre yeniden yapılmıştır. Ayrıca yine bu bucağın Ulupınar köyünde bir öğretmenli, bir de eğitmenli olmak üzere beş sınıflı okul bulunduğu(...).

Şavak bucağında önümüzdeki sene için Apşeker, Titinik, Aşağıkumraş ve Bahrav köylerinde birer okul yaptırılması tekrarrür etmiş ve bu iş için köy bütçelerine tahsisat konularak tahsil edilmiştir.

İlkbaharda derhal inşaatlarına başlanacak ve ders zamanında çocukların istifadelerine açık bulundurulacaktır. Merkez bucağına bağlı Sağman köyünde beş sınıflı, bir öğretmenli ilkokul ile Mercimek köyünde bir eğitmenli okul mevcuttur. Bu okullar da kendi binalarında tedrisat yapmakta olduklarından gerek merkez kasabada ve gerekse bucak ve köylerdeki okullara talebelerin muntazaman devamları temin edilmiş ve okul çağında bulunan çocukların bir tanesinin dahi okuldan hariç kalmaması ciheti sıkı bir şekilde kovalanmakta ve bunun için lâzım gelen tedbirler de alınmış bulunmaktadır.

9. Sağlık İşleri

Mücadeleler: Kazanın umumi sıhhat durumu normaldir. Doğum adedi ölüm adedinden daima fazladır. Bulaşıcı hastalık yoktur. Mahdud bir iki köyde mevzii olarak trahomlara tesadüf edilmektedir. Sıtma mevsiminde memleketin her tarafında olduğu gibi, kazamızda da sıtma yaz aylarında çokça görülmektedir. Fakat tevzi edilen Atebrinler muntazaman halka verilmekte ve bu suretle kısmen önlemek mümkün olmaktadır. Başka nevi hastalık yoktur. Kazanın sıhhi teşkilâtı ve elemanları iyidir. Bir hükûmet tabibi, biri seyyar diğeri sabit olmak üzere iki sıhhat memuru ve bir dispanseri vardır.

10. Adliye İşleri

Pertek adliye işleri teşkilâtında bir asliye ceza mevcut olup, bir asliye ceza yargıcı aynı zamanda sulh hukuk, sulh ceza ve asliye hukuk işlerini de görmekte, ayrıca bir yargıç muavini ve bir de savcı vardır. Yargıç muavini sorgu işlerini de görmektedir. Adliye işleri daha ziyade hukuk ve sulh cezaya taluk eder mahiyette olup bunların da daha ziyade arazi ihtilafları ve şahsi şikâyeteye bağlı suçlardan ibaret olduğu ve muhakeme işinin nisbeten ilçemizde hafif bulunduğu.

11. İlçenin Çevresindeki Topraklarla Münasebeti

İlçemizin doğu kuzey, doğu ve kuzeyile batısında sırasıyla Mazgirt, Kalan ve Hozat ilçesinin yolları Pertek'ten geçmektedir. Bu itibarla ilk üç ilçenin Pertek'le münakale noktasından münasebeti vardır. Bundan başka Mazgirt ilçesinin ziraat imkânlarının ve binnetice istihşâlinin büyük miktarda olması itibariyle bazı köylerimiz hububat ihtiyaçlarını Mazgirt'ten temin etmektedirler. Kalan ilçesinin geniş ormanları bulunması hasebile Pertek'in odun kömür ihtiyacının bir kısmı oradan temin edilmektedir. Hozat ve Çemişgezek ilçesine gelince; davarcı olan kazanın Şavak bucağındaki halkın bir kısmı Hozat'taki yaylalarda yazı geçirmekte, diğer bir kısmı da Çemişgezek ilçesinden geçip Ovacık ilçesindeki yaylalara gitmektedirler. Buna mukabil Pertek'te çıkan meyve ve sebzenin bir kısmı Hozat, Kalan ve Mazgirt kazalarının ihtiyaçlarını temin etmektedir.

12. Orman İşleri

İlçe dahilinde büyük ormanlar mevcut değildir. Bu itibarla orman işlemesi mevzubahis olamaz. Halkın bazılarının tasarruflarında küçük miktarda bal-talıklar mevcutsa da onlar da ruhsatiye ile yalnız yakacaklarını tedarik ederler. Başka bir şekilde orman mahsulatından istifade keyfiyeti varit değildir.

13. Sular (içme, nehirler ve dere suları)

Kaza dahilinde suyu en bol olan yer Pertek kasabasıdır. Kasaba dahilinde belediyenin ve şahısların mülkiyetinde olmak üzere 43 su membaı vardır. Bunlardan edilen yegâne istifade araziye ve bağ-bahçeyi sulamaktan ibarettir. İki kasaba dahilindeki meyve-sebze bolluğu sular sayesinde yetiştirilen meyve ağaçlarından ileri gelmektedir. İçme suları ilçenin her bölgesinde mebzul olup, tamamen memba sularıdır: Bunların hepsi içmeye salih ve temiz olup

kesafet nisbeti fazladır. İlçe dahilinde muntazam borularla getirilmiş içme suları mevcut olup dört, beş çeşmeden akıtılmaktadır. Bu sular membaların-
dan itibaren demir borulardan geçmektedir.

İlimizde birisi Ovacık'ın Munzur silsilesinden membainı alarak Kalan kazasından hududumuza giren ve diğeri de membalarını Bingöl'den alarak Palu'dan geçip kazamıza uğruyan iki büyük su vardır.

Bu iki su, kazamızın Abdulu köyünde birleşerek Murat Nehri ismini alarak cenubi garbiden itibaren Elazığ vilâyetini hudut teşkil edip cenup kıyı-
larından geçerek batıya akmaktadır. Bu sudan hiçbir suretle istifade edilme-
mektedir.

İlçemiz çevresinde daimi surette akan ve zikre şayan çay yoktur. Ancak kazanın şimalinden ve bilhassa Hozat'tan gelerek bölgemizde Singeç adını alan bir çay mevcuttur. İlkbaharda fazla kabaran bu çay her türlü münakale vasıtasına geçit vermekte, ancak 1938 yılında bu çay üzerine kurulan pek kıymetli bir köprüden geçilmek suretiyle gidiş ve geliş temin edilmektedir.

14. Mali Durum

İlçe dahilinde maliye dairesinin tahsil ettiği vergiye nispeten 1943-1944 seneyi maliyesi itibariyle tahsil nisbeti yüzde yüzdür. Hususi muhasebe ile belediyenin aynı seneler tahsilat nisbetleri 90 ile 95 nisbetleri arasındadır. Bu terakki de gösteriyor ki maliye, hususi muhasebe ve belediyenin tahsilat işlerinin muntazam olduğu kadar halkın da devlet tekalifini günde ve zamanında ödemeye hazır olduğunu göstermektedir.

15. Askerlik İşleri

İlçemizde askerlik işleri muntazam görülmektedir. Herhangi bir davet vukuunda kazada mevcut bulunanlar gününde icabet etmektedir. Çağrı-
lanlardan gelmeyenler beş, on sene evvel aher ilçelere gitmiş ve yerleşmiş olanlardır. Bunların da takip neticesi bulundukları şubelere teslimleri temin edilmektedir.

16. Güvenlik Durumu

İlçenin güvenlik durumundan vaziyeti pek mükemmeldir. Güvenliğe müessir hadise pek nadirdir. Gerek kasaba ve gerekse bucaklarda hırsızlık vakası hemen yok gibidir. Bazen vukua gelen ufak hadiseler derhal kollukça el konularak adliye teslim edilmektedir.

17. İrk

İlçe nüfusu ırk bakımından mütalaa edilirse, bütün halkın esas olarak Türk soyundan gelme olduğunu kabul etmek gerektir. Lisan ve din meselesine gelince; ilçe merkezi, merkez bucağına bağlı Sağman, Til, Mercimek, Dereli ve Vosgirt nahiyelerinin Hafsikler, Balışer, Şamlı, Kalender, Şihzo, Sorpiyan köylerinde oturan halkın lisanı Türkçe olduğu gibi, dinleri de Sünnidir.

İlçemiz Şavak bucağı halkı ise dinen Sünni olmakla beraber lisanları Kürtçedir. Kazanın geri kalan halkının ekseriyetle dilleri Kürtçe ve dinleri ise Alevidir.

18. Halkın Siyasi Temayülleri ve Ruhi Hâlleri

Halkın siyasete temayülleri yoktur. Herkes kendi iş ve gücü ile iştigal eder. Devlet emirlerine muti ve yapılan tekâlifi ifâda kusur etmezler.

19. Halk, Memur ve Hükûmet Münasebetleri

Halkla memur münasebeti iyidir. Bilhassa bucaklardaki halk, köyüne giden bir memura çok hürmet gösterir. Ve elinden gelen ikramı yapmak ister. Aynı zamanda hükûmete güveni vardır. Ufak bir müşkülât karşısında hükûmete başvurur ve çaresini arz eder.

20. Belediye Hareket ve Faaliyetleri

Belediyemizin bütçe itibariyle pek fakir bulunması ve çok dağınık olan mahallelerinin yekdiğerine uzaklığı hasabile, kasabada bir topluluk temini ve bu arada iyi eserler meydana getirmek mümkün olamamıştır. Önümüzdeki senelerden plana alınan belediye işlerinin kasabaya güzel eserler yaratacağına emin bulunmaktayız.

21. İnhisar Maddeleri ve Hareketleri

Kazadaki tek el idaresi ilçenin bütün sigara, çay, rakı, şarap, likör ihtiyacını temin etmektedir. Her ay inhisar idaresi satışı bütün maddeler itibariyle 12.000 lirayı bulmaktadır. Kaza dahilinde kaçakçılık yoktur. İçkiye münhemi kimse bulunmaz.

Kazada tütün ekim işi de vardır. Bu sene 50.000 kilo (...).

22. Nakil Vasıtaları ve Cinsleri

İlçe dahilinde halkın yegâne nakil vasıtasını canlı hayvanlar teşkil eder. Halk elinde motorlu ve motorsuz nakil vasıtası yoktur. Yalnız geçen sene ziraat bakımından halkı teşvik mahiyetinde Vasegirt bucağı köylülerine iki adet at arabası getirilmiş ve yolu müsait olan köylülere de bu kolay nakil vasıtasından istifade etmek üzere birer araba temin etmeleri anlatılmıştır. Gerçi halkta bir rağbet uyandırılmış ise de bölgemizin ekseri muhitinin dağlık olması, kışının uzun sürmesi itibariyle bu nakil vasıtasının bütün sene imtidadadınca işlemesine imkân vermemekte olduğundan, bu cihet işin fiili sahaya dökülmesine engel olmaktadır. Bu sebeple kazanın nakil vasıtasını en ziyade katır ve cüzi derecede beygir temin etmektedir.

23. Halkın Yaşama Şartları

Bölgemizdeki halk umumiyet itibariyle rençberdir. Belli başlı istihsalatı buğday, arpa, darı, gilgildir. Köylüler tarlasında çıkan bu mahsullerden bilhassa darı ve gilgili kendi ekmeklik ve yemekliğine hasreder, diğerini satışa arz eder. Kasaba merkezinde ve bazı köylerde darı ve gilgile rağbet gösterilmez. Buğday ve arpa ile geçimlerini temin ederler.

Kasaba merkezi ile 5, 10 köy müstesna olmak üzere diğer köylerimizde halkın mesken vaziyeti arz edilen şekilde değildir. Ekseriyetle bir kat havasız basit tavanlıdır. Mamafih idare ve sıhhi elemanlarımız her fırsatta bu mahzuru izaleye çalışmakta ve halkı sıhhi bir mesken altında barındırmaya uğraşmaktadırlar.

24. Eski İtiyatlardan ve Ananeler

Kasaba merkezile merkez nahiyesine bağlı köylerde Türklüğe has olan âdet ve ananeye bağlıdırlar ve eski âdet ve ananelerden olup hâlen mevcut olan bazı âdetler aşağıda gösterilmiştir:

- 1) Düğünlerde ve milli günlerde cirit oynamak.
- 2) Sünnet düğünlerinde kirve yapmak. (Kirveler çocuğun akrabası meyanına geçecek kudret sahibi olur.)
- 3) Evlenmelerde sağdıç yapmak. (Sağdıç güveyinin düğündeki merasimine yol gösterir.)
- 4) Kazanın kasaba merkezile herhangi bir köyüne gidecek misafire kudreti derecesinde fevkalâde hürmet göstermek.

25. Halk Türküleri ve Oyunları

Pertek kazasının kendisine has bir türküsü yoktur. Fakat üçayak ve bir de halay adile iki oyunu vardır. Bunlardan üçayak en ziyade kasaba ve kasabanın civar halkı arasında oynanır. Halay ise umumi halk arasında oynanmaktadır.

26. Eski Eserler, Hurafeler ve Batıl İtikatlar

Eski eserlerden; kasabanın cenubunda ve Murat kenarında tarihi bir kalesi ve iki camii ve bu camiler civarında harap ve eseri mevcut kütüphane, bir medrese, hamam ve fırın ile Murat kıyısında yalçın kayalar üstünde Mengüç ailesine mahsus bina vardır.

Camilerin Rumi 885 senesinde Bay Sungur ve Çelebi Ağa tarafından inşa edilmiş olduğuna dair kitabeler mevcuttur. Kalenin kapısı başında bir kitabe varsa da zamanla bu kitabe okunulmayacak bir hâle gelmiştir.

Bir de kasabaya 10 kilometre mesafede bulunan Sağman köyünde Mengüç Gazi ailesinden Keyhüsrev tarafından dahili mermer direk ve taşlardan yapılmış ve duvarları çini olmak üzere 893 senesinde inşa edilmiş bir cami mevcut ise de zamanla ve bakımsızlık yüzünden tavanı çökmüş ve mermerleri sökülmüştür. Hâlen harap bir vaziyettedir.

Hüviyetleri ve asılları meçhul birtakım mezarlara ziyaretgâh diye, buralarda pazar ve perşembe günleri kurban kesmek, fukaraya sadaka vererek uzun ömürler dilemek, deli ve malül kimselere şifa beklemek ve evladı olmayanlara evlat istemek ve pamuk ipliğini kola bağlamak suretile sıtnayı kestirmek ve nuska ile bütün dertleri ve maddi ve manevi ihtiyaçları gidermek gibi hurafeler mevcut iken, hâlihazırda bu gibi batıl itikatlardan eser kalmamıştır. Bunların yerine Cumhuriyet Hükûmeti'nin faideli eserleri kaim olmuş, her tarafta açılan halkevleri ve odaları dolayısıyla halk bu cehaletten fazilete doğru yol almış ve yer yer kurulan sıhhi ve içtimai müesseselerden faydalanarak yaşamanın şartlarını ve yollarını öğrenmeye başlamıştır.

27. Tapu ve Posta İşleri

Gerek tapu ve gerekse posta işleri şayanı şükran bir vaziyettedir.

Tapu senedinin emniyet ve faidesini anlayan bütün köylülerimiz alım ve satımlarda mutlaka tapuya başvurmakta ve muamelesini yaptırmayı ihmal etmemektedir. Bölgemizde tapusuz arazi pek mahdud bulunmaktadır. Her ay 300 tapu muamelesi intaç ve senetleri verilmektedir.

Kazaya haftanın iki gününde posta gelir ve iki gününde de naklini temin eder. Kışı hafif olan senelerde posta münhasıran kamyonla gelir gider. Bu arada da muayyen haddi dahilinde yük ve yolcu da nakleder. Yolların karla kapalı olduğu vakitlerde hayvanla nakliyat yapılır.

28. Münakale İşleri

Kaza dahilindeki münakalat iki vasıtaya inhisar etmektedir. Birisi halk kendi hayvanile, diğeri de kasabaya gelen ve giden kamyonlardır. Başka münakale vasıtası yoktur.

29. Maden Cevheri

Kazamız dahilinde Vagirt nahiyesile Dere nahiyesi arasında zayıf ve işletmeye değmez bir linyit madeninden başka hiçbir maden yoktur.

30. Aşiretler

Kazada iki aşiret vardır. Bunlarda birisi Dere nahiyesinin bütün köylerinde meskûn Pilvenk aşireti, diğeri de Şavak nahiyesinin bütün köylerinde meskûn Şavak aşiretidir.

1) Pilvenk aşireti: 10 sene evvelisine kadar civarındaki Dersim aşâirinin emel ve maksadına alet olmuş ve hükûmete karşı menfi fikir taşımak suretile cephe almış ise de tedip hareketinden sonra bu emel ve maksatlarından feragat ederek hükûmete bağlanmışlardır.

2) Şavak aşireti: Öteden beri hükûmete karşı sadık kalmış ve Dersim aşâirinin zaman zaman mütemadi tasallut ve tecavüzlerine maruz kalmalarına rağmen bu hâle tahammül göstermiş bir aşirettir. Kaza dahilinde koyunculuk ile uğraşan ve her sene Munzur ve Yılan Dağı yaylalarına giden yalnız Şavak aşiretidir. Bu aşiret ilkbaharda yaylaya çıkar ve bir aralık zeriyaat mevsiminde bir kısım halkı yayladan köylerine dönerek tohumlarını ektikten sonra tekrar yaylaya dönerler. Hasat zamanı tekrar gelip ekinlerini kaldırırılar. Bu aşiret ilkbaharda yaylaya çıkar ve kasım sonlarında köylerine dönerler.

31. İaşe Durumu

Kazamız dahilinde başlıca ekilen ve istihsâl edilen hububat şunlardır: Buğday, arpa, darı, gilgil, nohut, fasulye, mercimek, maştır.

Halk kazandığı bu mahsulün kendi seviyesine göre istihlâk edeceği kısmını nüfusu itibarıyla bir senelik olarak evinde ambar eder ve iaşesinden artan

kısmını da pazarda satar. İstihsâlatla istihlâkat ancak birbirini karşılar. Hari-
ce sevkıyat yapılamaz. Halkın iâşe maddelerini kısmen bunlar ve bunlardan
yapılan bulgur, makarna, döğme, un teşkil eder. Halk et ve av etlerini de
yemektedirler.

TUNCELİ VE KAZALARININ EĞİTİM RAPORU (1945)*

Yazan: İbrahim Tuncay
Tunceli Milli Eğitim Müdürü

10.08.1945

Tunceli 1944-1945 ders yılına ait genel rapordur:

1. Tunceli Milli Eğitim Müdürlüğü kadrosu 60 lira maaşlı bir müdür, 30 lira maaşlı bir ilköğretim müfettişi (30.07.1945'te başlamıştır), 20 lira maaşlı bir başkâtip, 20 lira maaşlı bir kâtip, 30 lira ücretli bir odacıdan ibarettir. Bu teşekkül il muvakkat merkezi olan Elazığ'da 4. Genel Müfettişlik binasında iki odada çalışmaktadır. İlköğretim müfettişinin merkezi, ilçelerin ortasında bulunan ve nisbeten teşkilâtı çok olan Pertek kabul edilmiş, maaş ve bütün ödenekleri Pertek'e istenilmiştir.

Ders yılı içinde ilköğretim davasını geniş ölçüde ele alan müdürlüğümüz imkân fırsatlarından faydalanarak Hozat, Pertek, Kalan, Mazgirt, Nazımiye, Çemişgezek ilçe merkez ve köy okullarından mümkün olanları bizzat teftiş edilerek gerekleri yapılmıştır. Bu teftişlere ait bilgi ilçeler bahsinde ifade edilmiştir.

2. 1944 akçalı yılı milli eğitim bütçesinin harcanması:

22, 23, 24, 25 ve 79. bölümlerde bulunan tahsisatla öğretmenlerin maaşları; hademe ücreti, makam ücreti, mesken bedeli, çocuk zammı, yakacak zammı usulü dairesinde kadroya göre harcanmıştır. 26. bölümün 1. daire memur harcırahı maddesinde bulunan 1.300 liranın 1.183 lira 84 kuruşu ile

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 40, Belge No: 298.

12 öğretmen zati ve aile harcırahları ödenmiştir. Bu bölümün 2. muvakkat memur harcırahı maddesindeki 400 liranın tamamı sarf edilerek 300 lirası enstitü mezunlarının tayin edilecekleri köylerde okul, arazi işlerini teftiş giden milli eğitim müdürüne, 100 lirası da bu yolda çalışan Çemişgezek, Pertek milli eğitim memurlarının yolluklarına verilmiştir. 27. bölüm 1. kırtasiye ve matbû evrak maddesindeki 400 lira ile kırtasiye ve matbu evrak satın alınarak okulların bu ihtiyaçları karşılanmıştır. Bu bölümün 2. öteberi gideri maddesindeki 300 lira ile ilçe merkez okullarının öteberi giderleri karşılanmıştır. 28. bölümün 1. ders tesis, atölye levazımı ve mefruşat maddesinde mevcut 1.000 lira ile Hozat merkez okuluna bir yazıhane, Nazımiye merkez okuluna yangın söndürme malzemesi, Pertek, Mazgirt ve Ovacık merkez okullarına sıra yaptırılmıştır. Bu bölümün 2. ısıtma, aydınlatma maddesindeki 1.000 lira ile ilçe merkez okullarının teşkilâtlarına göre bu ihtiyaçları karşılanmıştır. 29. bölümün 1. ilkokul kütüphaneleri maddesindeki 500 lira ile devlet resim ve heykel sergisinden bir adet yağlıboya tablo alınarak Pertek Halkevi'ne armağan edilmiştir. Öğretmenlerin bilgilerini artırmak ve okul kitaplıklarını zenginleştirmek için Milli Eğitim Bakanlığı'nca tavsiye edilen eserlerden satın alınarak okullara dağıtılmıştır. 30. bölümün 1. fakir talebelerin enstitülere sevk masraf maddesinde bulunan 600 liradan 458 lirası Akçadağ Köy Enstitüsü'ne ve Elazığ Kız Enstitüsü'ne sevk edilen fakir çocukların yol ve yiyecek paralarına harcanmıştır. 31. bölümün 1. ilkokullar tamirâtı maddesinde mevcut 2.000 lira ile Çemişgezek, Pertek, Mazgirt, Pülümür, Nazımiye, Ovacık ve Kalan ilçe merkez okulları onartılmıştır. 32. bölümün 1. ulus okulları masrafları maddesinde bulunan 400 lira ile açılmış olan 22 ulus okulunun ısıtma ve aydınlatmasına harcanmıştır. 33. bölümün 1. posta, telgraf ücreti maddesinde mevcut 390 lira ile sekiz ilçe milli eğitim memurlarının posta ve telgraf ücretleri karşılanmıştır. 34. bölümünün 1., köy öğretmenleri ücreti maddesindeki 16.080 lira ile kadroya göre öğretmenlerin aylık ücretleri, olağanüstü zamlarıyla çocuk zamları ödenmiştir. 35. bölümdeki 50 lira, ilkokullar sigorta ve ferağ masrafları karşılığı ile 36. bölümün 1. maddesinde bulunan 100 lira ilkokullar istimlak bedeli karşılığı harcanamamıştır. 37. bölümün 1. tahsisatsız geçen yıllar borcu maddesindeki 184 lira 8 kuruş ile Başşekrek öğretmen vekili Fazlı Başkan, Şihşor öğretmen vekili Vehbi Polat, Halmüğe öğretmen vekili Sıtkı Başaran, Barasor öğretmen vekili Mazhar Ersoy'un geçen yıldan ödenemiyen maaşları verilmiştir. Olağanüstü bütçenin 3. bölümün 1. köy okulları inşaat ve tamirâtına yardım maddesinde

(muhtelif tarihlerde verilen) 24.050 lira ile geçen yıl ilçelerimizin köylerinde yapılmakta olan 64 okul binası inşaatına ve sıra ihtiyaçlarına yardım olarak ilgili köy bütçelerine verilmiştir. 30. bölümün 2. fakir çocuklara defter, kalem, kitap maddesindeki 250 lira ile defter, kalem, kitap ve saire alınarak okullarımıza devam eden fakir çocuklara verilmek üzere ilçelere gönderilmiştir.

3. Tahsil çağındaki çocuk sayısı

<u>Erkek</u>	<u>Kız</u>	<u>Yekûn</u>
11.933	8.850	20.783

Öğretmenli ve eğitimli okullara devam eden öğrenci sayısı

<u>Erkek</u>	<u>Kız</u>	<u>Yekûn</u>
4.944	1.807	6.771

Devam nisbeti geçen yıl % 22 iken, bu yıl % 33'e çıkarılmıştır.

4. İlkokul sayısı: 31 öğretmenli, 18 enstitülü, 56 eğitimli olmak üzere 105'tir.

<u>Özel idareden maaş alan öğretmen sayısı</u>	<u>Devlet bütçesinden maaş alan Öğretmen sayısı</u>	<u>Eğitmen sayısı</u>	<u>Yekûn</u>
53	19	62	134

5. 105 okul binası vardır. 26 okul da bu yıl yapılmaktadır. (Bu ders yılı başında Bölge Köy Enstitüsü'nden 20 enstitü mezunu öğretmen ile eğitimci yetiştirme kursundan 10 eğitimci kadromuza ilâve edilecektir.)

6. Ayrıca beşi maaş tasarrufundan olmak üzere 13 öğretmen vekili çalıştırılarak okullarımız kapalı kalmaktan kurtarılmıştır.

7. Bu yıl beşinci sınıflardan 302 öğrenci diploma almıştır. 11 vatandaş, her üç ayda bir hariçten sınava girerek diploma almıştır.

8. Millet Mektepleri Talimatnamesi'ne göre 34 ulus dershansı açılarak 966 vatandaş okutulmuştur. Bu dershanelerde çalışan öğretmenler bu hizmetleri için bir ücret verilmemiştir.

9. 04.05.1945 tarihinde Hozat merkez okulu teftiş edilmiştir. Okul binası birkaç yıl önce yaptırılmış beş dershaneli modern bir yapıdır. Kadrosu beş öğretmenlidir.

A) Merkez okulu eski başöğretmeni ve ilçe milli eğitim memuru Osman Ural'ın sağ ayağında bulunan kemik veremi hastalığı fazla ilerlediğinden 08.11.1944 tarihinde ilçe hükûmet doktorunun gösterdiği lüzum üzerine Elazığ Devlet Hastanesi'nde yaptırılan muayene sonunda Diyarbakır Numune Hastanesi'nde ameliyat olmuş, iyileşerek 21.02.1945 gününde görevine başladıktan az sonra hastalık tekrar baş göstermiş, bu defa Elazığ Askeri Hastanesi'nde ikinci defa ameliyat yaptırılmıştır. Üç aydan fazla süren bu tedaviden sonra tedavi eden doktor buraca tedavisinin mümkün olamayacağı mütalaasında bulunmuştur. Bunun üzerine olay bütün vuzuhiyle yüksek Milli Eğitim Bakanlığı'na arz ile sanatoryumlardan birine yatırılarak bu genç arkadaşın kurtarılması dilenilmiştir.

B) Okulun başöğretmenlik vekâleti bir öğretmen arkadaşına verilerek ders yılı sonunda erdirilmiştir. Sene içinde okulda üç asıl öğretmen, bir de öğretmen vekili çalışmıştır. Okulun maddi ve manevi cepheden faaliyetleri iyi bir durumda görülmüştür. Teftiş sonu iyi kötü tarafları ilgililere bildirilmiştir.

C) Okul binasının onarıma muhtaç olan yerleri senesi içinde verilen para ile yaptırılmıştır. Başöğretmenlik odasına bir güzel yazıhane ve bir kütüphane dolabı yaptırılmış ve bu suretle okula daha iyi bir şekil verilmiştir. Bu yılki ödeneklerinden de birtakım mobilya yaptırılacağı düşünülmektedir.

10. Türkstaner köyü okulu: Bu köye geçen yılki enstitü mezunlarından bir başöğretmen verilmiştir. Arazi davası halledilmemiş bir hâlde bulunuyordu. İlgililerle köye kadar gidilerek arazi işi ikmâl ve öğretmene teslim edilmiş, okul teftiş edilerek iyi çalıştığı görülmüştür.

11. Torut köyü eğitimli okulu: Bu okulda ders yılı başında açılmış bir köy odasında öğrenim yapılmakta idi. Devlete ait iki büyük eski bina yaptırılarak enstitü tipi plana göre okul binasına başlanılmıştır. Okulun önünde mükemmel bahçe de vardır. Köyün çeşmesi yanı başındadır. Bir miktar arazi de kamulaştırılmıştır. Ya bu yıl veyahut gelecek yıla bu okula bir enstitü mezunu verilecektir. Bu sarp dağlar arasında bulunan Torut köyü halkı öz Türktür. Çocukları, ihtiyaçları gayet iyi Türkçe konuşurlar.

12. Deşt bucağı eğitimli okulu: Burada büyük kışlalar, dört memur evi, bir okul binası yaptırılmıştır. Köy yoktur. Ancak iki üç ev vardır. Öğrenci bir saat uzakta bulunan köylerden gelmektedir. Burada mevcut memur evlerinden faydalanılmak suretiyle bir bölge okulu kurulmasını sayın general uygun bulmuşlardır. Bölge okullarına ait evraklar, bu iş için gelen enstitü köme başına, müfettişe ve gezici başöğretmene verilmiş, mahallinde gerekli incelemeler yapılmaktadır.

A) Karaca köyü eğitimci okulu: Bu köy Hozat’a çok yakındır. Öz Türk-tür. Türkçe konuşmaktadırlar. Burada eski bir evde öğretim yapıldığı görül-müş, ev yıkılmak tehlikesinde olduğundan müsait bir yer gösterilerek yeni bir bina, öğretmen evi yaptırılması için ilçeye bildirilmiştir.

13. Bu ilçede teftişlerini yapmak suretiyle gördüğüm okullar bunlardan ibarettir. Teftişlerini yapmaya imkân bulunmayan okullar da kadro üzerine aşığıya yazılmıştır.

A) Dervişcemal köyü okulu: Özel muhasebeden maaş alan bir öğret-menle idare edilmekte olup, öğretmeni eğitimci yetiştirme kursuna gönde-rilmiştir.

B) İnciğa köyünde enstitü mezunu bir öğretmen vardır. Okul binası, öğretmen evi ve yeteri kadar arazi temin edilmiştir.

C) Amutka bucağı merkezi olan Pehik köyünde bir enstitü mezunu ile bir eğitimci vardır. Geçen sene okul kısmı yapılmış, bu sene de eğitimci evi yapılmaktadır. Ayrıca bir öğretmen evi de mevcuttur. Enstitü mezunları için arazi temin edilmiştir.

D) Bunlardan başka da İn, Ergen, Bornek köylerinde eğitimci okul var-dır. Bu ilçede bir de gezici başöğretmen vardır.

14. 01.05.1945’te Pertek merkez okulu teftiş edilmiştir.

A) Pertek merkez okulunun kadrosu ders yılı başında tamamlanmış ise de sene içinde bazı mübrem sebepler dolayısı ile iki öğretmen Mazgirt’e nakledildiğinden ders yılı üç asil ve iki vekil öğretmenle sona erdirilmiştir. Sene içinde öğretmen arkadaşların el ve fikir birliğiyle yaptıkları gayret iyi sonuçlar vermiştir. Okulun öğretim ve yönetim işlerinin teftişlerinde arka-daşların başarıları görülmüştür.

B) İkinci okul: Sene başında Pertek Camiikebir Mahallesi’nde ikinci bir okul yaptırılarak bir öğretmen vekiliyle derse başlanmış, 66 kadar çocuk okutulmuştur. Önümüzdeki yıl bu okula iki öğretmenli bir kadro verileceği düşünülmektedir.

15. Sağman köyü okulu: İki dershaneli bir okul ötedenberi vardır. Geçen yıl okula yapışık plana göre bir öğretmen evi yapılması teklif edilmiştir. Bu bina çok uygun bir şekilde yapılmış ve mükemmel bir hâle gelmiş bulunmak-tadır. Okul başöğretmeni Haşim Öcal bu sene eğitimci yetiştirme kursuna gönderilmiş, sene başında gezici başöğretmen olacaktır. Sağman köyüne de bu yılki enstitü mezunlarından bir başöğretmen verilecektir. Bir kısım arazi tahsis edilmiş, bir kısmı da sağlanmaktadır.

16. Pertek'in Dere bucağına bağlı Sağmandersimi öğretmenli okulu: Okul enstitü tipi plana göre geçen yıl yaptırılmış, çok güzel bir hâldedir. Bu yıl da öğretmen evi yapılmıştır. Önümüzdeki ders yılına bir enstitü mezunu verilecek, eğitmen de başka bir köye nakledilecektir. Kanun gereğince arazi de sağlanmıştır.

17. Puhateris köyü: Burada da aynı şekilde geçen yıl okul, bu yıl da öğretmen evi yapılmıştır. Gerekli arazi temin edilmiş. Bir enstitü mezunu da buraya verilecektir.

18. Ağzunik köyü: Okul binası plana göre geçen yıl yaptırılmış, bu yıl da öğretmen evi yapılmıştır. Sene başında bir enstitü mezunu verilerek eğitmen başka bir köye alınacaktır.

19. Ulupınar: Öteden beri ilçenin eski bir öğretmenli okuludur. Hâlen bir öğretmen ile yardımcı bir eğitmen vardır. İki derslane, ayrıca öğretmen evi ve bir de küçük odası vardır. Bir kısım verimli bahçe ve arazisi de vardır. Bu sene buraya bir enstitü mezunu verileceğinden özel muhasebeden maaş alan öğretmen başka yere verilecektir.

20. Rumkiğ: Dere bucağı merkezi olan bu köyde de bu sene bir okul inşasına başlanmış, ders yılı başına kadar tamamlanacaktır. Bir enstitü mezunu da buraya verilecektir. Arazi de temin edilmek üzeredir.

21. Vosgirt bucağının Balışer köyü eğitmenli okulu: Okul binası geçen sene plana göre eğitmen eviyle birlikte yapılmıştır. Yeteri kadar arazi kamulaştırılma suretiyle alınmıştır.

22. Vosgirt bucağı merkez okulu: Okul binası evvelce yapılmış üç derslane, bir salon, bir öğretmen evinden ibaret mükemmel bir okuldur. 80 küsur dönümlük arazi sağlanmıştır. Bir enstitülü öğretmen ve bir yardımcı eğitmenle sene sonuna kadar çalışmalara devam edilmiştir. Bir öğretmen evi de bu yıl yapılmakta olup, ders yılı başına yetiştirilecektir.

23. Mercimek köyü eğitmenli okulu: Bu köy küçük ve Pertek'e pek yakındır. Okul binası eşyası tamamdır. 20 kayıtlı öğrenciden okulda altı çocuk görülmüş ve ilgililer cezalandırılmıştır. Ancak köyde öğrenim çağında çocuk az olduğundan bu ders yılı başında eğitmen bir devre için başka bir köye kaldırılacak, üç yıl çocuk sayısı arttıktan sonra tekrar getirilecektir. Buraya kadar teftişleri bizzat yapılan okullar yazılmıştır.

24. Kadroda bunlardan maada Vosgirt bucağında daha iki eğitmenli okul vardır. Bu sene de şimdiye kadar hiç okul bulunmayan Şavak bucağında beş okul binası yaptırılmasına başlanmış, ders yılı başına kadar ikmâl edilecektir.

Bu yeni yapılan okulların kapalı kalmamaları için bu sene çıkacak olan enstitü mezunlarının yerleştirildikleri köylerin eğitimcileri yeni binalara yerleştirileceklerdir. Bu ilçede eskiden bir gezici başöğretmen var. Bu sene de kursa gönderilecek olan gezici başöğretmenlerden biri tayin edilecektir.

25. 19.05.1945'te Kalan merkez ve köy okullarının teftişi yapılmıştır. Kalan'ın Fındıklıyan köyünde bu sene enstitü tipi plana göre okul binası ve öğretmen evi yapılmasına başlanmıştır, ders yılı başına kadar tamamlanacaktır. Burada müfettiş, gezici başöğretmen teşkilâtı olmadığından Pertek ilçesi gezici başöğretmeni ile buraya gidilerek arazi kurulu teşkil ettirilmiş, kanun gereğince kamulaştırılma yaptırılmıştır.

26. Çihik nahiye merkez okulu: Burada evvelce yaptırılmış güzel bir okul binası vardır. Geçen yıl bir enstitü mezunu verilmiştir. Bu sene de yukarıda yazıldığı şekilde arazi kamulaştırılmıştır. Okulun bir eksiği kalmamış, öğretmen çalışmalarında faydalı olmuştur. Yine bu kazanın diğer iki köyünde inşasına başlanan okullara arazi kamulaştırılması için gezici başöğretmenle bucak müdürü gönderilmiştir.

27. Kalan merkez okulunda çok itina ile çalışılmış; okulun maddi ve manevi hayatında bir varlık görülmüştür. İki kadrosu olan okulun milli eğitim memuru ile öğretmenin gayretlerinden ötürü her ikisi de takdir başarı listesine konulmuştur.

28. Tüllük bucağı merkezinde özel muhasebeden maaş alan bir öğretmenli okul vardır. Bu binanın duvarları askeri harekâta çok sağlam bir surette yapılmıştır. Kapı pencereleri takılmıştır. Sonra üstü yıkılmış bir hâlde bulunan bu binaya geçen yıl 600 lira sarf edilerek iki dersane, bir öğretmen odası yaptırılmış, geriye kalan kısmına da bir öğretmen evi yapmak mümkündür. Gelecek yıl bu öğretmen evi de yapılacaktır. Buraya kadar bizzat teftişleri yapılanlar yazılmıştır. Bundan maada Pah bucak merkezinde özel muhasebeden maaş alan öğretmenli bir okul ve aynı bucağın Çukur köyünde enstitülü bir okul vardır. Bu enstitülü okul binası gayet büyük olup tadilen okul hâline getirilmiştir. Yeteri kadar arazi kamulaştırılmıştır.

29. Bu sene Kalan'ın muhtelif köylerinden beş öğretmen adayı kursa gönderilmiştir. Ders yılı başında bu eğitimciler yeni yaptırılan okullara verileceklerdir. Kursta bulunan öğretmenlerden biri buraya gezici başöğretmen olarak verilecektir. Bu suretle bu ilçenin milli eğitim işleri kısmen tamamlanmış olacaktır.

30. Mazgirt merkezinde evvelce yaptırılmış güzel bir okul mevcut olup başöğretmeni ile üç öğretmenli bir kadrosu vardır. Bundan önceki milli

eğitim memuru Saim Konat'ı kaymakam sevmediğinden aleyhinde hareket ederek başka il emrine verilmesine sebep olmuştur. Bura milli eğitim memurluğuna Pertek öğretmenlerinden (karısı da öğretmen bulunan) Kadri Onur tayin edilmiştir. Sene sonuna kadar okulun dirliği yerine getirilerek çalışılmıştır.

31. Muhundu bucağı merkezinde özel muhasebeden maaşlı iki öğretmen vardır. Okul çok faal ve verimlidir. Bu sene bu okula iki enstitü mezunu yerleştirilecek, eski öğretmenler başka yerlere verileceklerdir. Binanın üç büyük dershane salonu, öğretmen odası vardır. Bu iki mezun için yeteri kadar arazi sağlanmasıyla öğretmen evi yaptırılması, bölge Köy Enstitüsü'nden gelen köme başı ile müfettiş gezici başöğretmenin işbirliği yaparak başarımları temin edilmiş ve ilden iki emir çıkarılmıştır.

32. Bu ilçede ayrıca geçen sene yerleştirilen ve arazi, okul, öğretmen evleri hazırlanan beş enstitülü okul mevcuttur. Bunların her türlü ihtiyaçları sağlanmıştır.

33. Pulan köyünde bir öğretmenli okul vardır. Bu okulun başöğretmeni Nazımiye Milli Eğitim Memurluğu'na atandığından buraya da bir enstitü mezunu yerleştirilecektir. Okul binası evelce yaptırılmış, öğretmen evi vardır. Arazi istimlak edilmektedir. Ayrıca yedi bağımsız eğitimli okul vardır. Binaları tamam ve yeni yaptırılmışlardır. Bunlardan ikisine bu sene birer enstitü mezunu yerleştirilecektir. Eğitimci tipi binalara birer ışık ile yeteri kadar arazi sağlanacaktır. Bu ilçede gezici başöğretmen vardır.

34. Nazımiye okul binası muntazam, üç öğretmenli bir kadrosu vardır. Sene başındaki faaliyetleri yerinde ve yolundadır. Bu sene Nazımiye milli eğitim memuru ehemmiyetine binaen Hozat ilçesine alınmış, buraya yeni bir genç tayin edilmiştir. Öğretmenlerden biri sene ortasında askerliğini bitirerek ödevine başlamış ve seneyi sona erdirmiştir. Diğer öğretmen son aylarda silah altına alınmıştır.

35. Nazımiye'nin beş köyünde eğitimli okul vardır. Geçen sene üç enstitü tipi okul binası yaptırılarak ikmal edilmiş ve sene içinde öğretmen vekilleriyle idare edilmiştir. Bu sene de iki enstitü tipi plana göre iki köyde okul binası, öğretmen evi yapılmaktadır. Ders yılı başına ikmal edilecektir. Bu okullara bu seneki enstitü mezunlarından verileceği kararlaştırılmıştı. Sonra enstitü mezunlarının kendi ilçelerinde çalıştırılmaları enstitüce ileri sürüldüğünden, bu hazırlanmış binalara özel muhasebeden maaş alan öğretmenlerin yerleştirilmeleri düşünülmektedir.

36. Ovacık merkezinde üç dershaneli güzel bir okul binası vardır. İki öğretmenli olan okula ders yılı başında milli eğitim memuru tayin edilmiş, ders yılının baharına doğru silah altında bulunan ikinci öğretmeni de görevi başına gelerek ders senesi sonuna kadar normal bir surette öğretim devam etmiştir. Eğitimci yetiştirme kursunda öğretmenlik yapma ve gezici başöğretmen olmak üzere bu ikinci öğretmen Akçadağ Köy Enstitüsü'ne gönderilmiştir.

A) Ovacık'ın Zeranik bucağına geçen sene enstitü mezunlarından bir öğretmen tayin edilmiş, arazi, okul, öğretmen evi ve diğer istihşâl vasıtaları, ders aletleri tamamdır.

B) Bu ilçenin büyük köylerinden üçünde geçen sene plana göre okul binası yaptırılmıştır. Kadro müsait olmadığından öğretmen vekili çalıştırılmıştır.

C) Karaoğlan bucağında mevcut okul binası tamir edilerek bağımsız bir eğitimci okul ders yılı sonuna kadar çalıştırılmıştır.

D) Bu sene bu ilçenin muhtelif köylerinden beş eğitimci namzedi kursa gönderilmiştir. Geldiklerinde mevcut okullara tayin edileceklerdir. Özel muhasebeden maaş alan öğretmenlerden bu ilçe köylerine öğretmen de atanacaktır.

37. 16.12.1944'te Çemişgezek ilçesi merkez ve köy okullarının teftişi:

A) Vaskuvan bucak merkezinde yaptırılmış olan eğitimci tipi bir okul binası ve öğretmen evi vardır. Ders yılı başında buraya bir enstitü mezunu verilmiş ve gerekli arazi kamulaştırma suretiyle sağlanmıştır. Öğretmenin istihşâl vasıtası ve her türlü ödenekleri verilmiştir. Kış ortasında bu öğretmen hastalandığından, Elazığ merkezine celp edilerek Elazığ Devlet Hastanesi'ne yatırılarak iyileştirilmiştir.

Vaskuvan bucağının Sinsor köyünde bir eğitimci okul vardır. Bina, öğretmen evi geçen yıl ıkmal edilmiş, bir kısım da arazi temin edilmiştir. Okulun durumu normal görülmüştür.

Ulukale köyü: Çok eski ve kalabalık olan bu köyde enstitü tipi bir okul ve öğretmen evi yaptırılmış, köye yarım saat mesafede bulunan Peydere mevkiinde çok arazi temin edilmişse de uzaklığından iyice faydalanamamakta olduğu görülmüş; köyün içinde ayrıca bir bağla 7,5 dönüm arazi kamulaştırılmıştır. Bu suretle başöğretmenin işi kolaylaştırılmıştır.

B) Merkez okulu: birkaç yıl önce modern iki katlı bir bina yaptırılmış, beş öğretmen kadrosu vardır. Okulun başöğretmeni aynı zamanda ilçe milli eğitim memurudur. Okul ödevlerinde başarılı görülmüştür. Okulun geniş bahçesi güzel bir şekilde ağaçlanarak faydalı bir hâle getirilmiştir.

C) Germili bucağında eskiden yaptırılmış iki dershaneli bir okul binası vardır. Bu okulda özel muhasebeden maaşlı bir öğretmenle bir yardımcı eğitimci çalışmaktadır.

Germili bucağının dört köyünde bulunan enstitülü okullar görülmüştür. Teftiş tarihinde binaları, öğretmen evleri tamamiyle ikmal edilmiş; bazılarında sıva, tavan, taban gibi eksikler görülmüşse de şimdi bu eksikliklerin hepsi de bitirilmiştir. Öğretmenlerin arazileri ve istihşâl vasıtaları ellerine verilmiş ve ziraat işleri sene içinde mükemmelleşmiştir. Buraya kadar ifade edilen kıssımlar bizzat teftiş edilmiştir. Bundan maada 22 bağımsız eğitimci okuldan başka üç de özel muhasebeden maaş alan öğretmenli okulları vardır. Bütün ilçede ilköğretim durumu memnurluk verici bir duruma gelmiştir.

Pülümür ilçesi: bu ilçe merkezinde üç dershaneli Kızılay tarafından yaptırılmış bir okul binası vardır. Öğretmen kadrosu üçtür. Ders yılı içinde başöğretmen maarif memuru ile bir iki mezun asil öğretmenle bir öğretmen vekili çalıştırılmıştır. İlçenin milli eğitim durumu iyi bir durumdadır.

D) Geçen yıla kadar ilçenin bir köyünde özel muhasebeden maaş alan öğretmenli bir okul vardı. Geçen sene dokuz köyden ibaret bir eğitimci bölge teşkil edilerek plana göre enstitü tipi okullar yaptırılarak ders senesi başına yetiştirilmiş ve öğretim yapılmıştır. Bundan başka geçen sene yapılan köylerdeki okul binalarına maaş tasarrufundan üç öğretmen vekili tayin edilerek gönderilmiştir. Bu sene ilçenin bir köyüne enstitü mezunu verilecek ve geçen sene vekille idare edilen köy okullarına özel muhasebeden maaş alan öğretmenler atanacaktır.

Dokuz sahifeden ibaret yıllık raporundan birer nüshası yüksek Milli Eğitim Bakanlığı'na, IV. Genel Müfettişliğe, Tunceli Vali ve Komutanlığı'na saygıyla sunulmuştur.

Tunceli Milli Eğitim Müdürü
İbrahim Tuncay

TUNCELİ ÖZEL İDARESİ SAĞLIK BÜTÇESİ (1945)*

Yazan: Dr. Fuat Arıkan

Tunceli Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü

16.08.1945

Elazığ

T.C.

Tunceli İli

Sağlık ve Sosyal Yardım

Müdürlüğü

Sayı: 852

Tunceli İli Yüksek Katına,

06.08.1945 tarihli ve Özel İdare Müdürlüğü 965 sayılı yazılarınızın cevabıdır.

1946 yılı akçalı yılı özel idare bütçesine sağlık ve hayır işleri için aşağıda yazılı tahsisatın konulmasına müsaade buyrulmasını saygile arz ederim.

Tunceli Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü

Dr. Fuat Arıkan

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 41, Belge No: 303.

1. Gerekçe Tasarısı İliştirilerek Sunulmuştur

Sıra No	1945 yılında kabul olunan ödenek miktarı	1946 yılı için teklif olunan	Ödeneğin nev'i
	Lira	Lira	
1	292	500	Fakir hastaların nakliye ve iâşe masrafı
2	1.458	1.400	İlçe merkezleriyle köylerde yapılan sıtma savaşı için lüzumlu olan mazot ve krolin, sıtma ilaçları bedeli
3	583	1.500	İlçelerdeki fakir hastalara verilecek ilaç bedeli
4	876	800	Dispanserlere yardım yapmak üzere belediyelere yardım
5	560	800	Emrazı sariye mücadele masrafı
6	292	500	Muhtelif hususat için lüzumunda köylere gönderilecek doktor ve sağlık memurları harcırahı
7	-	1.000	Yıkanma yeri olmayan ilçelerde temizlenme yeri yaptırılmak üzere
8	-	6.000	Sari hastalık zuhurunda kullanılmak üzere iki adet seyyar etüv satın alınması için
9	-	500	İki yerde bulunan can kurtaran istasyonlarına ilaç alınmak üzere
10	-	1.000	İlçelerde tedavi altında bulunan frengililere alınacak ilaç bedeli
11	1	-	Ebe kursuna gönderilecek öğrencilerin yol ve iâşe masrafları
12	292	-	Buğu sandıklarının yerleştirilmesi için belediyelere yardım
Yekûn	4.354	15.500	

2. Gerekçe Tasarısı

1) Mahallince tedavilerine imkân görülmeyen hastaların fenni zaruret hâlinde Elazığ Devlet Hastanesi'ne veyahut diğer numune hastanelerine nakil ve iâşe masrafı olarak 500 liranın;

2) Tunceli iline bağlı ilçe ve köylerinde yapılan sıtma savaşı için lüzumlu olan mazot ve krolin ile sıtma ilaçları bedeli olarak 1.500 liranın;

3) İlçelerdeki fakir hastalara verilecek ilaçları satın almak üzere 2.000 liranın;

4) Muayene ve tedavi evleri talimatnamesi mucibince dispanserlere tedavi maksadiyle hasta yatırılmak mümkün olmadığı ve ancak yakın bulunan hastanelere sevk edilecek hastaların 24 saat yatırılabilceği ve Tunceli ili dahilindeki ilçelerin hemen hepsinin kış mevsiminde fazlaca yağın kar dolayısıyla Elazığ ili ile bazı yıllar irtibatının kesilmesi ve araba ile nakliyat mümkün olmaması, bazen hayvan bile işlememesi ve bazı hastaların hayvanla sevklerinin mahzurlu olması yüzünden bu gibi ağır ve bilhassa sari hastalıklara musap hastaların muayene ve tedavi evlerinde tedavilerini temin için mahalli belediyelere yardım yapılmak üzere 1.000 liranın;

5) Tunceli ilinde ve ilçelerinde görülecek sari hastalıklarla mücadele işlerine yardım ve bilhassa bit mücadelesi için lüzumlu olan sabun ve diğer ilaç ve malzeme temin ve tedarik edilmek üzere 1.000 liranın;

6) Muhtelif hususat ilçelere ve köylere gönderilecek doktor ve sağlık memurlarının harcırahlarına verilmek üzere 500 liranın,

7) Yıkınma yerleri olmayan ilçelerde ve köylerde yıkınma (temizlenme) yerleri yaptırılmak üzere 1.500 liranın;

8) Lüzumu hâlinde ilçelerde emrazı sariyede kullanılmak üzere iki adet seyyar etüv mübayaa edilmek üzere 6.000 liranın;

9) Pertek-Kalan arasında ve Pülümür ilçesinde bulunan iki can kurtaran istasyonları için gereken ilaç satın alınmak üzere 500 liranın;

10) İlçelerde tedavi altında bulunan frengililere gereken frengi ilaçları satın alınmak üzere 1.000 lira ki cem'an 15.500 liralık ödeneğin Tunceli ili 1946 yılı bütçesine konulmasına yüksek buyruk ve müsaadeleri arziyle işbu gerekçe tasarısı tanzim ve takdim kılındı.

TUNCELİ'NİN EĞİTİM DURUMU (1945)*

Yazan: İbrahim Tuncay
Milli Eğitim Müdürü

24.08.1945

Vali ve Komutanlığına,
Tunceli

1. 4357 sayılı kanun gereğince ilimize tahsis edilen özel muhasebeden maaş alan 53 öğretmen kadrosu devam ettirilmek üzere her yıl bölge Köy Enstitüsü'nden çıkacak olan öğretmenlerle eğitimci mevcut kadroya katılacak, beş yıl sonunda ilimizde okul sayısı 320'ye, öğretmen 246'ya, eğitimci 122'ye çıkmak suretiyle ilimizin mevcut 370 köyünden aşağı yukarı 320'si okullandırılmış olacaktır.

2. Enstitü mezunu öğretmenler ve eğitimci köylere yerleştirildikçe özel muhasebeden maaş alan ve köylerde çalışan öğretmenlerden her sene birkaç öğretmen ilçe merkez okullarına nakledilerek merkez kadroları takviye edilecektir. Bu yıl Pertek ve Çemişgezek merkez okulları kadrosuna üç öğretmen verilmek suretiyle üç öğretmen merkezlere alınacaktır.

3. Tablomuzda görüldüğü veçhile nüfusu 400'den fazla olan büyük köylerde öğretmenli, nüfusları 400'den aşağı olanlarda da eğitimci okullar açılacaktır. Daha büyük köylerde ise ikişer ve icabına göre üçer öğretmen ve öğretmenli-eğitimci okullar da açılacaktır.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 40, Belge No: 292.

4. İlimizin münasip yerlerinde bölge yatılı okulları açmak için de gereken tedbirler alınmış, Köy Enstitüsü köme başlarından bir öğretmen ilimiz ilköğretim müfettişi ve her bölgenin gezici başöğretmeninden düzenlenmiş bir kurul tarafından incelemeler yapılmaktadır.

5. Okullarımızda ayrıca öğrenim çağında yaşları büyük çocuklar için özel yetiştirici sınıflar, akşam okulları açmak suretiyle ilköğrenimlerini tamamlamaları tedbirleri alınmıştır.

6. Bu okulların denetleme işlerini pürüzsüz bir surette yürütebilmek için mevcut bir ilköğretim müfettişliği kadrosu da beş yıl sonunda üçe çıkarılacaktır.

7. Bir müdür, bir başkâtip ve bir kâtipten ibaret olan müdürlüğümüz kadrosuna en az iki kâtip daha eklenmesi gerekmektedir.

8. Ekli program gereğince her yıl yeniden açılacak olan okul binaları yapımını ve ders vasıtalarının teminini 4274 sayılı kanun köy bütçelerine yüklemektedir. İlimiz köyleri fakir olduğundan bu işleri yapamamaktadırlar. Bunun için fakir olan köy bütçelerine her yıl yapılacak okul sayısına göre yeteri kadar yardım karşılığının il bütçesine konulması gerektir.

9. İlkokulların sayısı arttıkça ilimiz için bir ortaokul açmak ihtiyacı doğmaktadır. Gelecek yıl Pertek merkez ilkokulunu ortaokula çevirerek her sene bir sınıf ilave etmek suretiyle bir ortaokul vücuda getirilecek ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan okul binası yaptırılması dileğinde bulunulacaktır.

10. Tunceli kadınlarını medeni hayata kavuşturmak için Hozat ilçesinde bir akşam kız sanat okulu kurularak anadilin kendiliğinden kullanılmasını sağlamak lâzımdır.

İlimizin 24.08.1945'den itibaren beş yıllık Milli Eğitim Kalkınma Programı yukarıdaki şekilde düzenlenmiş olduğunu saygıyla arz ederim.

Milli Eğitim Müdürü
İbrahim Tuncay

1) Tunceli'nin 1945'ten 1950 yılına kadar beş yıllık ilköğretim kalkınma programı

<u>Yıllar</u>	<u>Öğretmen sayısı</u>			<u>Eğitmen sayısı</u>			<u>Okul sayısı</u>		
	<u>Mevcut</u>	<u>İlave</u>	<u>Yekûn</u>	<u>Mevcut</u>	<u>İlave</u>	<u>Yekûn</u>	<u>Mevcut</u>	<u>İlave</u>	<u>Yekûn</u>
1945	72	20	92	62	10	72	48	57	105
1946	92	9	101	72	10	82	68	67	125
1947	101	30	131	82	10	92	98	77	175
1948	131	30	161	92	10	102	128	87	215
1949	161	40	201	102	10	112	168	97	265
1950	201	45	246	112	10	122	213	107	320

2) Müfettiş sayısı

<u>Yıllar</u>	<u>Mevcut</u>	<u>İlave</u>	<u>Yekûn</u>
1945	1	-	1
1946	1	-	1
1947	1	1	2
1948	2	-	2
1949	2	1	3
1950	3	-	3

TUNCELİ HALKININ SAĞLIK DURUMU (1945)*

Yazan: Dr. Fuat Arıkan
Tunceli Sağlık ve Sosyal Yardım Md.

05.09.1945

T.C.
Tunceli İli
Sağlık ve Sosyal Yardım
Müdürlüğü
Sayı: 878

İl Yüksek Katına
Tunceli

11.08.1945 tarihli ve Özel İdare 986 sayılı yazılarının cevabıdır.

1944 mali yılı Özel İdare bütçesinin sıhhi ve hayır işleri için konulmuş olan ödenekten yapılan iş ve sarfiyat:

1. Numune hastahanelerine gönderilecek Tunceli halkından fakir hastaların yol ve iâşe masrafı karşılığı olarak bütçenin 51. faslının 1. maddesine konulmuş olan 70 liralık ödenekten 67 lirasıyla, bir hasta Diyarbakır'a gönderilmiş ve Pülümür'de bulunan bir hastanın da Pülümür'den Elazığ'a kadar geliş yol ve iâşe masrafına verilmiş olduğu;

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 41, Belge No: 306, 307.

2. Tunceli halkından fakir ve sıtmalı hastalara verilmek üzere sıtma ilaçları tedariki için bütçenin 52. faslının 1. maddesine konulmuş olan 1.500 liradan 1.460 lira 45 kuruşu ile İstanbul Kızılay deposundan 36.000 adet Atebrin celp edilerek ilçelere gönderilmiş olduğu;

3. Fakir hastalara verilecek ilaç bedeli olup bütçenin 52. faslının 2. maddesine konulmuş olan 300 liralık tahsilatla, Elazığ Şifa Eczahanesi'nden ilaç ve malzeme satın alınarak ilçelere gönderilmiş olduğu;

4. Emrazı sariye mücadele masrafı olarak bütçenin 53. faslının 1. maddesine konulmuş olan 200 liradan 145 lira 25 kuruşu, Tunceli merkezinden Nazımiye'de görülen tifüs hastalığı ile mücadeleye gönderilen sıhhat memurunun mesarifi zeruriyesine verilmiş olduğu;

5. Dispanseri bulunan ilçelerdeki dispanserlere yatırılacak fakir hastaların belediyeler tarafından temin edilecek iâşe masraflarına yardım yapılmak üzere bütçenin 52. faslının 3. maddesine konulmuş olan 1.000 liralık ödenekten; 150 lira Çemişgezek, 150 lira Hozat, 150 lira Pertek, 150 lira Mazgirt, 100 lira Nazımiye, 100 lira Kalan, 100 lira Ovacık ve 100 lira Pülümür ilçelerine gönderilmiş olduğu;

6. İlçelerde buğu sandıklarının yerleştirilmesi masrafı olarak bütçenin 55. faslının 1. maddesine konulmuş olan 500 liralık ödenekten 150 lirasının Pertek ilçesine ve ellışer lira da Çemişgezek, Hozat, Kalan, Mazgirt, Nazımiye, Ovacık ve Pülümür ilçelerine gönderilmiş olduğunu saygılarımla arz ederim.

Tunceli

Sağlık ve Sosyal Yardım Md.

Dr. Fuat Arıkan

***

Tunceli ilinde sene başından şimdiye kadar ilçelere gönderilen sıtma ilaçları

İlçenin adı	Kinin Gram	Atebrin Adet	Plazmokin Adet	Tesbit edilen sıtma adedi
Çemişgezek	200	9.000	300	437
Hozat	200	9.000	267	445
Kalan	200	9.000	250	275
Mazgirt	200	9.000	000	219
Nazımiye	200	6.000	000	197
Ovacık	400	9.550	252	452
Pertek	300	12.000	200	522
Pülümür	-	3.000	1.000	330
Yekûn	1.700	66.550	2.269	2.877

1945 yılında beher kutusu ellişer adet olmak üzere beş kutu 1,0 gramlık ve beş kutu da 0,50 gramlık ampul kinin gelmiş ve ilçelere gönderilmiştir.

1945 yılında ilçelerdeki frengililerin tedavisinde 100 gram Neosalvarsan'la 150 C.C. Kaspis sarf edilmiştir.

1945 yılında Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi'nden 18 kilo tifüs aşısı gelmiş ve ilçelere gönderilmiştir. İlçelerde tifüs aşısı tatbikatına başlanılmış ve önemle takip edilmektedir.

1945 yılında ilçelerde 2.930 kişiye çiçek aşısı yapılmıştır.

Bu yıl içinde dokuz ayda 100 evlenme, 300 doğum, 225 ölüm vak'ası tesbit edilmiştir. Boşanma vak'ası görülmemiştir.

Muhtelif yıllarda Çemişgezek'e yedi, Hozat'a beş, Kalan'a üç, Mazgirt'e üç, Nazımiye'ye dört, Ovacık'a dört, Pertek'e sekiz ve Pülümür'e beş olmak üzere cem'an 39 buğu sandığı ile buğu bidonu gönderilmiştir.

1945 yılında Çemişgezek'de üç, Nazımiye'de 56, Pülümür'de 144 ve Mazgirt'te iki olmak üzere 175 anneye 5.650 lira (çok çocuklu olduklarından) para mükafatı verilmiştir.

İşkân işi: Şimdiye kadar Tunceli ili ilçelerinde 1.204 aileye 15.722 dekar 255 metre murabbai arazi verilmek suretile topraklandırılmışlardır.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

OVACIK HALKININ HÜKÜMETTEN TALEPLERİ VE BOŞALTILMIŞ KÖYLERİN DURUMU (1945)*

Yazan: Saffet Kıratlı

Ovacık As. Şb. Bşk. Bnb.

01.10.1945

Sayın Beyefendi,

1) Şifahi emirlerinizi ifâ etmek şerefine nail olmak için köylü ile konuştum. Dileklerini madde madde yazdım ve sundum.

2) Boşaltılmış bölge köylerle yasak bölge köylerinin isimlerini gösteren cetveli de taktim ettim.

3) Daha ne gibi emirleriniz varsa işar buyurmanızı ve üstün saygılarımın kabul buyrulmasını arz ederek teveccühlerinizin esirgenmemesini istirham ederim.

Ovacık As. Şb. Bşk. Bnb.

Saffet Kıratlı

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 2, Belge No: 08.

1. Bölgemiz Köylülerinin Dilekleri

- 1) Halkın geçim sıkıntısının azaltılması için boşaltılmış bölge köylerinin açılmasına müsaade.
- 2) Köylünün ekinlerini mahveden domuzların itlafı için kat'i çare.
- 3) Köylünün keçilerinin köy yakınındaki ormanlarda otlamasına emir.
- 4) Yedi ay devam eden şiddetli ve sürekli kış içinde yakılacak odunun kolaylıkla verilmesine emir.
- 5) Ovacık-Hozat yolu kışın kardan beş ay kapalı bulunduğundan insandan başka hiçbir taşıt işleyememektedir. Açık bulundurulmasının sağlanmasına emir.
- 6) Hükûmet tabibi ve ilaç olmadığından hastalar tedavi edilemiyor. Gereği derin ve sonsuz saygılarla istirham olunuyor.

2. Memurların Dilekleri

- 1) Bölgemizin kışı şiddetli ve sürekli olduğundan yakacak bedeli verilmesine müsaade.
- 2) Hükûmet tabibi ve ilaç bulunmadığından hastalar tedavi edilmiyor.
- 3) Ovacık-Hozat arasında kamyon çalışmadığından yiyecek ve sair ihtiyaçlar mekkâre ile nakil olunduğundan her şey pahalıya mal oluyor. Kamyonla nakliyat yapılabilmesi için gereği üstün saygılarla arz olunur.

3. Boşaltılmış Bölge Olup 1945 Yılında Halka Açılmış Olan Köyler

- 1- Ağzunik
- 2- Arzular
- 3- Çolaklar
- 4- Gözeler
- 5- Hopik
- 6- Karataş
- 7- Markar
- 8- Perikuşağı
- 9- Solasan
- 10- Sosvenk
- 11- Yeniköy
- 12- Yılanlı

4. Boşaltılmış Bölge Olup Henüz Halka Açılmamış Köyler

- 1- Birdo
- 2- Hurnik
- 3- Kakpel
- 4- Mollaaliler
- 5- Periuşağı
- 6- Sarıoğlan
- 7- Semik
- 8- Şahverdi
- 9- Velolar

5. İlçemiz Sınırında Bulunan Yasak Bölge Köyleri

- 1- Ağanın komu
- 2- Çırpat
- 3- Delan
- 4- Demir
- 5- Harmi
- 6- Harsi
- 7- İksa
- 8- Kırımni
- 9- Merho
- 10- Vornik
- 11- Zağge
- 12- Zimak

TUNCELİ'NİN EĞİTİM DURUMU (1945)*

Yazan: İbrahim Tuncay
Tunceli Maarif Müdürü

01.10.1945

1. Tunceli 1944-1945 Öğrenim Yılı Okul ve Öğrenci Sayısı

İlçeler	İl bütçesinden öğretmenli okul		Devlet bütçesinden öğretmenli okul		Bağımsız eğitimli ilkokul sayısı	Öğrenim çağındaki çocuk sayısı		Okullara devam eden öğrenci sayısı		Düşünceler	
						Erkek	Kız	Erkek	Kız	Öğretmen	Eğitmen
Çemişgezek	4	6	1	1	2.000	1.515	853	541	18	24	
Pertek	4	-	-	1	1.819	1.263	725	292	10	9	
Mazgirt	3	4	-	-	2.862	2.021	1.120	255	12	7	
Hozat	2	1	-	-	1.096	673	444	248	10	7	
Nazımiye	4	-	-	-	1.006	848	443	107	6	5	
Pülümür	5	-	-	-	1.535	997	671	267	6	9	
Kalan	3	2	-	-	661	391	409	70	6	-	
Ovacık	4	1	-	-	963	495	266	60	5	1	
Toplam	29	14	1	2	11.933	8.850	4.931	1.840	72	62	

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 24, Belge No: 297.

2. 1944-1945 Öğrenim Yılında Açılan Ulus Dershaneleri

A. dershanesi	B. dershanesi	Devam edenlerin sayısı	
		Erkek	Kız
34	18	703	263

3. Bu Yıl Enstitüden Mezun Olan 20 Öğretmen Adayının Atanacakları Yerler

Adet	İlçe
6	Pertek
7	Mazgirt
3	Çemişgezek
1	Kalan
1	Pülümür
2	Hozat
20	Yekûn

Ayrıca 10 eğitimci kursa gönderilmiş, Kalan ve Ovacık köylerine yerleştirilecektir.

4. Mevcut Halkevi ve Halk Odaları

Halkevi	Halk odası	Yekûn
3	28	31

5. İlimizde üç kulüp açılmıştır. Bu yıl dağcılık kursuna gönderilen öğretmen, bir ay kulüplerimizde dağcılık spor tatbikatı yaptırmıştır. Bu yıl bunlara ilâve olarak Çemişgezek ve Nazımiye ilçelerinde de birer kulüp açılacak ve spor alanı yaptırılacaktır.

6. 1946 yılında açılacak halk odaları, bugüne kadar ilçelerden alınan cenvellere göre 12'dir.

KARAOĞLAN BUCAĞINA DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1945)*

Yazan: Avni Yurtsever
Ovacık İlçesi Kakbil Bucağı Müdürü

05.10.1945

Sayın Bay Necmeddin Sahir'e,
Tunceli Milletvekili

Bucağımızdan geçerken buyruklarınız vecihle tanzim kılınan denemeyi
sunuyorum. Saygılarımla.

Ovacık İlçesinin Kakbil Bucağı Müdürü
Avni Yurtsever

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 2, Belge No: 09.

1. Bucağın Mülki Teşkilât Bakımından Durumu ve İklimi

Karaoğlan Bucağı Hozat'la Ovacık ilçeleri arasındadır. Bucak merkezi her iki ilçe arasında Karaoğlan köyüne yakın, yüksek bir tepe üzerinde kaimdir. Bucak 12 muhtarlıktan teşekkül etmiştir. Muhtarlıklar şunlardır: Karaoğlan (Bucak Merkezi), Halitpınar, Balıkan, Aktaş, Mamlis, Garipuşağı, Nenikuşağı, Gazikuşağı, Gevrek, Pozvenk, Tilek ve Sövgе; bucağın gündoğusunda Munzur silsilesinin Sultanbaba Dağı; doğuda Kakbil (eski bucak merkezi) Laçınuşağı ve Kızılkilise. Güneyde Hozat, kuzeyinde Ovacık ilçelerine bağlı arazi ile çevrilmiş ve hemhuduttur. Bucak köyleri dağlıktır. Dereler, çaylar yoktur.

Bucağa doğu kuzeyde sekiz saat mesafede Abbasuşağı, batıda altı saat mesafede Koçuşağı boşaltılmış ve yasak bölgeleri ve güneyde Hozat'la bucak arasında bucağa bir saat mesafede boşaltılmış Laçınuşağı bölgesi vardır. İklim serttir; ikinciteşrinde sonbahar yağmurları başlar, ikinciteşrin içinde veya sonunda kar başlar.

Kış, beş altı ay devam eder, mayıs sonunda ancak ortalık açılır. Kışın yollar kar ve çığla kapanır. Posta ve sair nakliyat güçleşir.

2. İdari Durum

Bir bucak müdürü, bir karakol komutanı (onbaşı), 18 erden ibarettir. Köy Kanunu'na tabi köylerimiz vardır; ancak köylerin gelirleri pek mahduttur. Köylüye salınan paradan ibarettir. Orta mallar ve başka gelir kaynakları yoktur.

3. Öğretim, Eğitim ve İlkokul Binaları

Bucakta iki ilkokul vardır. Birisi bucak merkezi Karaoğlan'da, üç sınıflıdır, bir egitmenle idare edilmektedir, kız-erkek 54 talebesi vardır. Diğer okul bucak merkezine dört saat mesafede Garipuşağı köyündedir. Burada öğretmen vardır. Bu da üç sınıflıdır, kız-erkek 55 talebesi vardır. Umumiyetle öğretime karşı heves ve istek vardır, ancak köylü ekserisi geçim zorluğu yüzünden güçlüğe uğramaktadır. Çünkü köylünün geçimi tarlası ve keçisidir. Bu ikisinde de çocuğu kendisine destektir. Bununla beraber kayıt ve devam durumu iyidir. Tahsil çağında birçok çocuk her bakımdan kimsesiz oldukları için himaye ve bakıma muhtaçtır.

4. Halk Odaları

Birisi bucak merkezindedir (Karaoğlan Halk Odası), diğeri okul bulunan Garipuşağı köyünde açılmak üzere yeniden teklif edilmiştir. Buna ancak 1946'da başlanabilecektir. Halk odaları için radyoya, dergilere, tarihi kitaplara fakir ve yoksullar için paraya ihtiyaç vardır.

5. Nüfus

Bucak merkezi ve köyleri dahil 1.600 raddesindedir; nüfus pek azdır.

6. Emniyet ve Asayiş

Kaçakçılık, hırsızlık ve adam öldürme vakaları yoktur. Kız kaçırma âdeti varsa da az tesadüf edilir.

7. Hububat ve Yiyecek Maddeleri

Arpa, buğday, kumdarı yazlık ekilir. Toprak fakirdir. Verim bire iki ile azami bire beş-altı arasındadır. Ekin suları çok azdır. Ekseri toprak susuzdur, yağmura bağlıdır. Bağ, bahçe, meyve ağacı hiçbir köyde yoktur. Arazi bodur meşe ile kaplıdır. Hububat mahsulatı bazı yerlerde köylünün iaşesine yetmiyor. Bu yüzden birçok köylü satın alıyor. Her bakımdan istihsâl pek azdır. Endüstriye ait nebati maddeler yoktur.

8. Geçim ve Halkın Yaşayışı

Halk umumiyetle çiftçi ve rençberdir. Geçim buğday, arpa ve kumdarı iledir. Hayvani gıdalar da azdır. Hulasa köylünün geçimi elindeki tarlası ve keçisidir. Bölge keçi beslediği için meşe yaprağını kesmeye muhtaçtır. Esasen hayvan yemleri noksandır. Bilhassa keçi için de meşe yaprağı en mübrem ihtiyaçtır. Bu iş de Orman Kanunu çerçevesine girdiği için köylü teshilata muhtaçtır.

9. Halkın İhtiyaçları

Köylü öküze ve tohuma muhtaçtır. Öksüzler, yetim ve kimsesizler çoktur. Yardım temini için hususi idarelerden köy bütçelerine ve ilgili makamlardan halk odalarına bu maksatlarla para muavenetine ihtiyaç vardır. Bundan başka köylünün toprağa çift ve ziraat aletlerine ihtiyaçları vardır.

KALAN'IN EĞİTİM DURUMU (1945)*

Yazan: Milli Eğitim Memuru¹

24.12.1945

Kıymetli ve değerli sayın büyüğümüze,

İlçemize ve merkez ilkokuluna teşriflerinizde ilçe milli eğitim durumu hakkında bilgi gönderilmesini emir buyurmuştunuz.

Gerek 24.11.1945 günü yapılan ilk tahsil çağındaki çocuk sayımı sonuçlarını almak ve gerekse 01.12.1945 tarihinde yeniden faaliyete geçen eğitimci okullarımızı da bu bilgiye katmak amacile ve daha sıhhatli bir malûmat arz edebilmek düşüncesile şimdiye kadar geciktirilmiş bulundu.

İlçe milli eğitim durumu ilişik olarak sunulan listede arz edilmiştir.

İlköğretim davası uğrunda siz büyüklerimizin emrinde daima artan bir kuvvet ve güvenle durmadan çalışacağız. Aziz yurdumuzun bakımsız kalmış bu köşelerinde de okuma yazma nisbetini çoğaltmak ve bu davayı gerçekleştirmek azmindeyiz.

Başta kendim olmak üzere ilçedeki bütün öğretmen ve eğitimci arkadaşlarımla birlikte hürmetle ellerinizden öperiz.

Milli Eğitim Memuru

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 40, Belge No: 295.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

Liste: Kalan İlçesi Milli Eğitim Durumu

1. Okul durumu

İlçede üç öğretmenli, üç enstitülü, dört eğitimci olmak üzere 10 ilköğretim okul bulunmaktadır.

Okulun bulunduğu yerler

İlçe merkez İlkokulu (öğretmenli)

Pah köyü ilköğretim (öğretmenli)

Tüllük köyü ilköğretim (öğretmenli)

Çukur köyü ilköğretim (enstitülü)

Çihik köyü ilköğretim (enstitülü)

Hiç köyü ilköğretim (enstitülü)

Fındıkan köyü ilköğretim (eğitmenli)

Merho köyü ilköğretim (eğitmenli)

Bina durumu

Yeni binadır

Eski binadır

Eski binadır

Eski, tadil ve tamir edilmiş bir binadır

Yeni binadır

Yeni binadır

Yeni binadır

Şimdilik köy evlerinin birinde oturulmaktadır. İlkbaharda okul binası inşasına başlanacaktır

Sahsik köyü ilköğretim (eğitmenli)

Yeni binadır

Havikpah köyü ilköğretim (eğitmenli)

Yeni binadır

Bunlardan yalnız Saksik köyü okulu öğretilenevi ilkbaharda tamamlanacaktır. Diğerlerinin öğretilenevi kısmı yapılmıştır.

2. Öğretmen durumu

İlçede özel muhasebeden maaşlı üç öğretmen, ayrıca bir gezici başöğretmenle bir vekil öğretmen, üç enstitü mezunu öğretmen ve beş eğitimci olmak üzere öğretmen ve eğitimci heyeti toplamı 13'dür.

3. Öğrenci durumu

İlçe okullarında 140 kız ve 600 erkek olmak üzere 740 öğrenci vardır.

4. İlk tahsil çağındaki çocuk sayısı

İlçede 656 kız ve 1.193 erkek olarak ilk tahsil çağındaki 1.849 çocuk vardır.

5. İlk tahsil çağındaki çocuklarla hâlen ilköğretilere devam edenlerin nispeti %40'dır.

6. Enstitü mezunu öğretmenlere arazi tahsisi yapılmıştır.

7. Okullarda öğrenci devamı normal bir seyir takip etmektedir.

8. İlçe'deki bütün okullarda 01.12.1945 tarihinden itibaren ulus dershaneleri de açılarak öğretilere başlanmıştır.

TUNCELİ’NİN YASAK BÖLGE KÖYLERİ¹ (1945)*

1. Kalan

- 1- Ateş mezrası
- 2- Bağvisari
- 3- Bornek
- 4- Çal
- 5- Çardağ
- 6- Delon
- 7- Demir
- 8- Eriki
- 9- Hinzori
- 10- Hilnor
- 11- Hingirvan
- 12- Hormin
- 13- Horsin
- 14- İkisör
- 15- Kafot
- 16- Kerinku
- 17- Keşiş
- 18- Kırallı
- 19- Konik
- 20- Kor
- 21- Kürk
- 22- Merbu
- 23- Peter
- 24- Rivak
- 25- Sirbat
- 26- Zemek
- 27- Zima
- 28- Zoğge

2. Koç

- 1- Arnutka
- 2- Avgölü
- 3- Binidan
- 4- Bozan
- 5- Çerhik
- 6- Demir Mağara
- 7- Donzi
- 8- Gözerek
- 9- Hanıfe
- 10- Hira
- 11- Karsi
- 12- Koçyeri
- 13- Kozluca
- 14- Kurmikan
- 15- Otular
- 16- Payamlı
- 17- Şomsit
- 18- Ziyat

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 2, Belge No: 12.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

TUNCELİ'DE SERBEST HÂLE GETİRİLEN BOŞALTIILMIŞ BÖLGE KÖYLERİ¹ (1945)*

---

1. Çemişgezek

- 1- Ahtük
- 2- Bırastık
- 3- Dekke
- 4- Eğnik
- 5- Egrek
- 6- Erdige
- 7- Hazeri
- 8- Oskih
- 9- Peydere

2. Hozat

- 1- Hadişar
- 2- Karataş mezrası

3. Kalan

- 1- Doğbek
- 2- Harsi
- 3- Hurnik
- 4- Molla Ali
- 5- Pangirons
- 6- Perikuşağı
- 7- Seyik
- 8- Şahverdi
- 9- Veldor

4. Ovacık

- 1- Ağzunik
- 2- Arzular
- 3- Gözeler
- 4- Hopik
- 5- Karataş
- 6- Markar
- 7- Periuşağı
- 8- Subasan
- 9- Yeniköy
- 10- Yılanlı

5. Pülümür

- 1- Acırır
- 2- Dersim Pardi
- 3- Danzik
- 4- Gersunut
- 5- Meçi
- 6- Mordofon
- 7- Pardi

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 2, Belge No: 12.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

TUNCELİ'DEKİ AĞIR CEZA DAVALARININ NEV'İ VE ADEDİ¹ (1945)*

1. 1943 Yılında Tunceli Ağır Ceza Mahkemesi'ne Gelen Davaların Nev'i ve Adedini Gösterir Listedir

Adet	Nev'i
1	Suç isnat etmek
1	Kız kaçırmak
1	Vazifede ihmal
1	Gayri meşru doğurduğu çocuğunu öldürmek
1	Ölüme sebebiyet vermek
1	Vazifede darp ve tahkir
1	Çocuğunu öldürmek
1	Taammüden adam öldürmek
1	Hilafihakikat zabıt tanzim etmek
1	Vazifede ihmal
1	Evli kadını yanında alıkoymak
1	Hilafihakikat zabıt tanzim etmek
1	İhrak
1	İhtilas
1	Adam öldürmek
1	Irza geçmek
1	Gasp
1	Gayri meşru doğan çocuğunu öldürmek
1	Gasp
1	Sahtekârlık
1	Ev yakmak
1	Sahtekârlık
1	Gasp
1	Gasp

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 2, Belge No: 13.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

1	Askeri eşyayı bilerek satın almak
1	Irza geçmeye teşebbüs
1	Ölüme sebebiyet vermek
1	Ölüme sebebiyet vermek
1	Ölüme sebebiyet vermek
1	Adam öldürmek
30	Yekûn

2. 1944 Yılında Tunceli Ağır Ceza Mahkemesi'ne Gelen Davaların Nev'i ve Adedini Gösterir Listedir

Adet	Nev'i
1	Gaspa teşebbüs
1	Milli birliği bozmak
1	Sahtekârlık
1	Vazifeyi suiistimâl
1	Adam öldürmek
1	Sahtekârlık
1	Askeri eşyayı bilerek satın almak
1	Kız kaçırmak
1	Vazifede ihmal
1	Ölüme sebebiyet vermek
1	Gasp
1	Cebren kadın kaçırmaya teşebbüs
1	Yalan havadis yayarak halkı heyecana düşürmek
1	Sahtekârlık
1	Öldürmeye teşebbüs
1	Gayri meşru doğan çocuğunu öldürmek
1	Cebren ırza geçmek
1	Suç isnat etmek
1	Kız kaçırmak
1	Askeri eşyayı bilerek satın almak
1	Vazifede ihmal
1	Askeri eşyayı bilerek satın almak
1	Öldürmeye teşebbüs
25	Yekûn

TUNCELİ'DEKİ NEHİR GEÇİTLERİNDE MÜRURİYE ÜCRET TARİFESİ VE UMUMİ HÜKÜMLER¹ (1945)*

1. Ücret Tarifesi

1) Yolcu	Kr.	Yüklü Kr.	Yüksüz Kr.
a) Büyüklerden	5		
b) Mektep talebesi (12 yaşından yukarı)	2,5		
2) Hayvanlar			
a) Küçük hayvanların yavruları	1,5		
b) Küçük hayvanlar	2,5		
c) Büyük hayvanların yavruları	6		
d) Büyük hayvanlar	6		
1) Öküz, manda ve sair çift hayvanları		12.5	10
2) Deve		20	15
3) Eşek			50
e) Vahşi hayvanlar			
3) Kara nakil vasıtaları			
a) Tek hayvanlı araba		50	40

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 9, Belge No: 71.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

b) Çift hayvanlı araba		60	50
c) Otomobil		125	100
d) Kamyon		250	125
4) Eşya			
a) 30-75 kiloya kadar	7,5		
b) 76-200 beher denginden	15		

2. Umumi Hükümler

1) Sal müruriye ücretlerinden müstesna olan yolcular aşağıda gösterilmiştir:

- 12 yaşından aşağı çocuklar
- Geçirilen nakil vasıtalarının sahip veya sürücüleri
- Askerler
- Jandarmalar
- Posta memurları
- Göçmenler
- Mevcudten sevk olunanlar
- Ziraat için geçen köy ahalisi

2) Sal müruriye ücretinden müstesna olan hayvanlar aşağıda gösterilmiştir:

- Posta hayvanları
- Askeri hayvanlar
- Göçmen hayvanları

3) Sal müruriye ücretinden müstesna olan eşya aşağıda gösterilmiştir:

- Askeri eşya
- Göçmen eşyası
- Posta eşyası

4) İşbu tarifiede yazılı olan müruriye ücretleri azami olup alakadarlar hakkında seyyanen muamele yapılmak şartile belediye ve hususi muhasebenin bu tarife dununda ücret tatbikine salahiyetleri vardır.

TUNCELİ GENEL DURUM RAPORU¹ (1945)*

İçindekiler

1. İdari Teşkilât ve Taksimat	461
2. Emniyet ve Asayiş	462
3. Milli Eğitim Durumu	464
4. Sağlık ve Soysal Yardım Durumu	466
5. Jandarma Durumu	468
6. Nüfus Durumu	470
7. Veteriner Durumu	471
8. Orman Durumu	473
9. Mali Durum	474
10. Ziraat Durumu	475
11. Seferberlik Durumu	477
12. Bayındırlık Durumu	478
13. Özel Saymanlık	480
14. Köy İşleri	481
15. Belediyeler	482

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 22, Belge No: 201.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

1. İdari Teşkilât ve Taksimat

İlimiz 04.01.1936 gün ve 2884 sayılı kanunla teşekkül etmiştir.

Çemişgezek, Ovacık, Hozat, Pertek, Kalan, Mazgirt, Nazımiye ve Pülümür adlı 8 ilçesi olup Bakanlar Kurulu'nca görülen lüzum üzerine sonradan münasip görülecek yere kaldırılmak üzere Elazığ ili merkez ittihaz olunmuştur.

İlimiz ilçelerine bağlı 20 bucak ve 349 köy olup, bu köylerden 227'sinde Köy Kanunu tatbik edilmektedir. Nazımiye ve Bingöl ilinin Kiğı ilçesine bağlı birtakım komşu köylerin, münasebeti olan ilçelere bağlanması hakkındaki işlemler evrak yaz mevsimi geldiğinde kaymakamların birleşmesi ve karar vermesine talik edilmiştir.

Çemişgezek ilçesine bağlı Başvartınık bucağının 13 köyü, yapılan incelemeler sonunda Erzincan iline bağlı Kemaliye ilçesine verilmiştir. Germili'ye bağlanan diğer 13 köyden dokuz köyün yapılan müracaat üzerine gine Kemaliye'ye bağlanması için İçişleri Bakanlığı ile muhabere yapılmaktadır.

Jeolojik durumu istenir derecede ekime elverişli değildir. Küçük küçük ve dağınık parçalar hâlindeki araziye sürmek ve ekmek kaygısıyla arazi sahipleri bizzat tarlaları başlarında veya yakınında barınmak zorluğunu duymakta ve bu vesile ile de mevsime göre davalarını besleme ve muhafaza eyleme görevini yapmakta iseler de bu zaruret dolayısıyla toplu yaşamak imkânını bulamamakta ve büyük köyler kuramamak durumunda kalmaktadırlar.

Böyle parça parça, arazi üzerinde barınılan yerlere kom denilmektedir. Bu kom hayatının devam edegelmesi asayiş ve inzibat noktai nazarından her ne kadar mahzurlu görülmekte ise de bunun da ancak her zaman için yıkılmaya mahkûm olan komların bir daha yeniden diriltirme ve yapılmasına engel olmak suretile geçilebilmekte ve en az 20 hane, bir mektep ve evlerde helâ olmak suretile yeniden tesisine izin verilmektedir.

İlimizin ilk teşekkülünden beri evkaf ve iskân idareleri tesis edilmemiştir. Evkaf işleri Elazığ Vakıflar Memurluğu'nca görüldüğü gibi, iskâna ait işlemler de Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Kalan ilçesinde bu sene kurulması kesinleşen adalet teşkilâtı birçok zorluklar karşısında Kalan halkını sevindirmiş ise de Tekel İdaresi teşkilâtsızlığı yüzünden karşılaştıkları mahrumiyet ve çetinlikler, eskisi gibi sürümünü muhafaza eylemek ve halkın inhisar maddelerine olan düşkünlükleri bazı hususi teşebbüslere başvurmalarını icap ettirmekte ve dolayısıyla kaçakcılığı doğurmak ihtimalini çoğaltmaktadır. Bu ilçede sağlık memurunun olsun bulunmaması

yüzünden sıhhi durumunun gittikçe anormal bir vaziyet almasını icap ettirmekte ve kinin, Atebrin gibi sıtma mücadele ilaçları lalettayin bir memur tarafından dağıtılmakta ve aşı ve serum gibi ihtiyaçlar tatbikinin muztar bir hâle girmesinde aher ilçelerden hekim veya sağlık memurunun gelmesi beklenilmekte ve bu suret, halkın acı ve ıstıraplarını mucip olmaktadır. Gerek bu cihetin sağlanması, gerekse diğer benzer mahrumiyet ve müşküllerin giderilmesi için ilgili makamlara müteaddit yazılar yazılmış ve her yılki genel durum raporlarımızda arz edilmiştir.

2. Emniyet ve Asayiş

İlimiz çevresinde, emniyet, asayiş ve güvenlik normalin bile üstünde emniyet verecek bir nisbet ve şekilde kendisini göstermektedir.

Filhakika son harekâtı askeriye ve tedibiyeden elde edilen iyi sonuçların sürümünü muhafaza etmek amacile bazı elebaşların batıya göçürölmelerinden müteessir bu göçmenlere nisbeti olan aile efradı ile Tunceli Kanunu'nun 32. maddesi gereğince tecili gerekli bazı zorbalarda kin ve hırs ve intikam alma hevesi hissedilmekte ise de, bunların her zaman ve her yerde sıkı gözaltı hapsinde bulundurarak gerekli tedbirlerin alınmasına son derece çalışıldığından, bunlar tarafından yapılmasına ihtimal verilen herhangi bir uygunsuzluk ve yolsuzlukların da önüne bu suretle geçilebilmektedir.

Bu parti dışındaki bütün halk, meskûn ve Cumhuriyet Hükûmeti prensiplerine her suretle bağlı ve kanunlarımızın verdiği güvenliklere bel bağlamış ve her suretle bu emniyetten istifadeyi fırsat bilmiş mut'î kimselerdir. İlimizde gezici kabile yoktur. Bunların bir kısmı ellerindeki ufak tefek tarlalarını ekmekle, ziraatle ve bir kısmı da toprak darlığı yüzünden davarcılıkla iştigal etmektedirler. Evvelce bazı çapulcu ve elebaşların bulunması dolayisile davarlarını yaylaya götürmekten korktukları için davarcılık mahdud nisbette iken, harekâtı tedibiyeden sonra bu gibi eşkıyalıkla geçinmeyi âdet edinen elebaşların bir kısmı ortadan kaldırılmış ve bir kısmı da batıya göçürölmüş olduklarından şu hâli şükranla karşılayan davarcılar, sürülerini pervasızca mevsim mevsim yaylalara götürerek gütmekte ve bu suretle davarcılık günden güne inkişaf eylemektedir.

İlerlemekte olan şu durum halkı bu buhranlı günlerde köycölük kalkınması adına dağıtılan tezgâhlarda yünlöl kumaş alaca, şal ve saire dokumalar yaparak ihtiyaçlarını karşıladıkları gibi yün, yağ, peynir, deri ve etlerinden de istifade ederek başka sıkıntılarını da bu suretle az çok gidermekle muvaffak olmaktadırlar.

Eğitim durumlarının eksikliği dolayısıyla bazı halkın sihir ve büyüculük gibi hurafata inanmaları bulunmakta ise de kendilerinin de nasihat dinler ve itaat sever olmaları ve uysal bulunmaları, bu konuda yapılagelmekte olan irşatları uygun bulup kabul eylemeleri, bu hâli az çok ortadan kaldırmakta olduğu gibi, son günlerde seferber edilen eğitim kolunun okumaya ve anlamaya olan teşviki sayesinde zaten bu yönde kabiliyeti olan halkımızın bu gibi hurafelerin sahteliğini ve bazı menfaatlerini seven softa kılıklı kimselerin düzmeceleri olduğuna kanaat getirmekte ve bu hâlin de pek yakın zamanda kendiliğinden kalkacağı inanını vermektedir.

Emniyet durumunu ve asayiş yoluna koymak için istihbarat büroları terip edilmiştir. Bu hususu ilçelerde polis ve dışarı köylüklerde de jandarma teşkilâtı sağlamaktadırlar. Evvelce vücuduna lüzum görüldüğünde açılan bazı asayiş karakolları son zamanlarda vaziyetin salahlı bulması görülmesiyle kaldırılmışlardır. Bu yoldaki çalışma ve işlemler polis ve jandarma bentli yazarımızda arz edilecektir.

A) Polis Mıntıkalarında

Merkez emniyet teşkilatımız bir emniyet amiri, bir başkomiser, bir komiser, bir komiser muavini, beş polis ve iki muamelat memuru olup, emniyet amiri müdür vekâletine, başkomiser adli kısım, komiser siyasi kısım, komiser muavini idari kısım ve ayniyat işlerine baktıkları gibi, bir polis adli, bir polis siyasi kısım bürosunda, bir polis emniyet müşavirlik emrinde, bir polis vali ve kumandanlık emrinde ve iki muamelat memuru da idari kısım vazifelerinde çalışmaktadırlar.

1945 yılında bu müdürlüğe müteaddit makamattan 5.945 evrak gelmiş, bundan 5.885'i tamamen infaz olunup geri kalan 260 tanesi takipte olarak 1946 yılına devredilmişti. Merkeze ait hiçbir kısım işlem olmayıp, ancak C. savcılığınca bazı hususata mütedair gönderilen tahkikatlar zamanında yapılmıştır. İlçe polis teşkilâtının adli kısım üzerinde 56 hazırlık tahkikat evrakı yapıp, 247 kimse dinlenmiş ve 45 sanık C. savcılıklarına teslim kılınmıştır. Adliyeden verilen ve zaruri tazammun edilen 112 ihzar, 30 tevkif, 35 yakalamadan, 12 ihzar ve üç tevkif infaz edilmiştir. 1.545 her çeşitten davetiye ve calp müzekkereleri tebliğ olduğu gibi maliyeden verilen 37 tevkif müzekkeresinden 34'ü ve özel muhasebeden verilen iki tevkif müzekkeresi infaz ve tahsildarlara da yardım için 20 polis terfik kılınmıştır.

Gayri Menkullere Tecavüzün Men'i Kanunu'na göre, 17 tahkikat evrakı düzenlenmiş ve bu suçlarda 79 kişi dinlenmiştir.

Askerlik şubelerinden gelen 40 evrakın müddeti içinde işlemi yapılmış ve 145 muameleten 50 bekaya, 12 firar, 47 yoklama kaçağı ve bir tebdilihava eri teslim edilmiştir.

1945 yılı içinde tahaddüs eyleyen bir devlet kuvvetlerine karşı gelme, bir kalp para sürme, bir Mili Korunma Kanunu'na muhalefet, bir sahte hüviyet taşımak, bir mesken masuniyetini ihlal, dokuz cebri kız kaçırma, 14 rıza ile kız kaçırma, iki kadın kaçırma, iki izalei bikir, sekiz kazaen yangın, bir amme selameti aleyhine, iki öldürme, bir ateşte yanma suretile ölüm, bir tehevvrle ölüm, 15 dövme, 13 yaralama, dört domuz tarafından yaralama, iki çocuk boğma, 12 intihar ve intihara teşebbüs, 17 ev hırsızlığı, yedi hayvan hırsızlığı, bir ahlakı umumiye aleyhinde, yedi ihtikar, bir emniyeti suiistimal, üç çığ altında kalma, iki ağaçtan düşerek ölme, iki damdan düşerek ölme, bir yanmak suretile ölüm, bir nakil vasıtası içinde ölüm, bir havuzda ölüm, bir karada boğulma ki topyekûn 134 suç vukuatıdır.

Bunlardan 126'sı kasti suç ve sekizi kazaen vukua gelmiştir. Bu suçlardan beş hırsızlık vak'asının faileri meçhul kalıp diğer suç işleyenler tamamen yakalanıp adalete teslim olunmuş ve bu yıl içinde bir tüfek müsadere edilmiştir.

Yasak bölgelerde haydut görülmemiş ve evvelce dehalet ederek Kalan ilçesinin Pah bucağı mıntikasına yerleştirilen eşhas iş ve gücile iştigal eylemektedir.

3. Milli Eğitim Durumu

Tunceli Milli Eğitim İdaresi'nin 60 lira maaşlı bir müdür, 30 lira maaşlı bir ilk öğretim müfettişi, 20 lira maaşlı iki kâtip ve 30 lira ücretli bir odacısı olup, müfettiş Pertek ilçesinde oturmaktadır. İlimizde 60 öğretmenli ve 53 eğitimli olmak üzere 113 ilkokul bulunmakta olup bunlardan 39'u devlet bütçesinden, 53'ü özel muhasebeden maaş alan 92 öğretmen ve 68 eğitimci ki topyekûn 160 öğretici vardır. Özel muhasebeden maaş alan öğretmenlerin boş olan 16'sının yerlerine ortaokul mezunlarından vekil çalıştırılmaktadır. Önümüzdeki tedris yılı içinde yedi enstitü mezunu öğretmen, 12 eğitimci yeniden göreve başlayacak, iki bölge okulundan birisi Hozat ilçesinin Deşt, diğeri de Pertek ilçesinin Vagirt bucak merkezlerinde açılacaktır.

Son yapılan tahsil çağı çocuk sayımında okulu bulunan ilçe ve köy merkezlerindeki çocuk sayısı, 5.745 erkek ve 3.674 kız olarak 9.419 çocuk tesbit olunmuştur.

1945-1946 öğretim yılında okullarımıza devam eden öğrenci sayısı 5.727 erkek ve 2.179 kız olmak üzere 7.906'dır. Bu yıl ilkokul son sınıflarından 312 öğrenci diploma almış ve 33 vatandaş da sınav görerek diploma almaya muvaffak olmuşlardır. Pertek merkezinde köy kadınları gezici kursu açılıp 65 öğrenci ile işe geçilmiştir.

Millet Mektepleri Talimatnamesi'ne göre (A. 27), (B. 86) ulus dershanesi açılmış, 2.365 vatandaş okutulmuştur. Öğreticilere bu hizmetlerine mukabil bir ücret verilmemiştir. Gelecek yıl için bütün ilçelerde hazırlanan plan mucibince 4276 sayılı kanun hükümlerine göre münasip yerlerde okul binaları inşa edileceği gibi, öğretmen evleri ve lâzım gelen arazi tahsisi işi de yapılacaktır. Bunlardan başka enstitü mezunlarının çalıştıkları köylerde meslek kursu açılarak 112 öğretici okutulmaktadır. Hâlen Kalan ilçesinin Çihik ve Çukur köylerinde birer meslek kursu açılmıştır. Çihik köyünde dülgelik ve Çukur köyünde de yapıcılık kursu faaliyette bulunup gereken alât ve edevat getirilmiştir.

Pertek, Hozat ve Pülümür halkevleriyle Mazgirt ve Kalan halk odalarında C.H.P. Genel Sekreterliği'nin emirleriyle birer halk dershanesi açılmış ve bu dershanelerde 13 öğretmen ve bir denetleyici müfettiş hizmet etmiş ve bunlara karşılık sekreterlikten gönderilen 800 lira yerlerine gönderilmiş ve bundan da memnuniyetli sonuç alınmıştır.

Elazığ Kız Enstitüsü akşam sanat yatılı kısmında, ilçelerimizin muhtelif köylerinden okuma yazma bilmeyen sahipsiz kızcağızlar da buradaki teşkilâtımıza verilmektedir. Buradan çıkan kızların Akçadağ Köy Enstitüsü'nde köy öğretmenleri olmalarına çalışılmaktadır.

Ayrıca bu idare, ilimize ait spor işleriyle de meşgul bulunmak üzere Hozat, Pertek ve Kalan ilçelerinde birer spor kulübü açmıştır. Bu husustaki çalışmalar da normal şekilde devam etmektedir. Aynı zamanda üç halkevi ve 55 halk odasına müteallik işlemler de bu daire tarafından yapılmaktadır. Her biri bir milli varlık ve kültür ocağı olan bu ev ve odalar işlemi de iyi bir durumda yapılmaktadır. Milli eğitim davasının layiki veçhile takibinden elde edilen randıman, esasen sönmeye yüz tutan seyitlik ve ağalık manasını da kökünden sökmektedir.

24, 25, 26, 27, 36 ve 40. bölümlerden gönderilen ödenekler öğretmen maaşı, hademe ücreti, ek görev tazminatı, mesken bedeli, köy öğretmen ücretleri, çocuk zammı, yakacak zammı ve aynı yardım gibi hususlar için yerli yerince ödenmiş ve daimi memur yolluğundan 1.500 liradan 905 lira 15 ku-

ruş ile 12 öğretmenin yollukları verilmiştir. Geçici memur yolluk parasından 300 liradan 150 lirası ilköğretim müfettişine, 74 lira 30 kuruş da Ovacık ve Pertek ilçelerini denetliyen Milli Eğitim müdürüne verilmiştir.

400 lira kırtasiye ödeneğiyle gerekli malzeme Mersin kırtasiye depo ambarından getirtilerek okullara dağıtılmıştır. Öteberi tertibi 200 lira okulların teşkilâtına göre pay edilerek ilçelere yollandığı gibi ders tesisi, atölye levazımı ve mefruşat bölümündeki 800 lira, dokuz sıra, bir kütüphane dolabı Pertek merkez ikinci okuluna, dokuz sıra Ovacık merkez okuluna yaptırılmak suretile tamamen harcanmıştır. Isıtma, fakir çocukları enstitülere sevk ve ders araçları ve ilkokullar tamirâtı ve ulus okulları posta telgraf ücreti, ilkokullar sigorta ve ferağ masrafı, ilkokullar istimlâk bedeli ve geçen yıllar düyunu bölümleri için tahsis edilen ödenekler de lüzum görülen yerlerine sarf edilmiş ve sarf evrakları mahallerine verilmiştir.

İlimizin ilköğretim gerçekleştirme davasını, bir amaç ve bir bütün olarak ele almış olan Milli Eğitim idaremiz, birinci derecede bu amacına erişmiş ve memnunluk verir derecede bütünlüğünü muhafaza eylemiş ve göstermiştir.

4. Sağlık ve Sosyal Yardım Durumu

1945 yılı içinde sağlık durumu normal bir şekilde bulunmaktadır. Köylü halkımızın cehaleti ve sıhhi durum hakkında iyi görüş ve gösterileri olmaması yüzünden temizliğe karşı bağısız bulunmakta ve bu hâl, alınan tedbirlere rağmen yine bazı hastalıkları doğurmaktadır. Bu hastalıkların başlıca amili hemen bütün köylerimizde evlerin, su yollarının, ahır ve ağıl teşkilâtının sıhlı kaidelere uygun olarak yapılmaması ve başlıca helâların bulunmamasından ötürü köylülerin rast gele yerlere defî hacet eylemeleri ve buna benzer daha bir kısım sıhhi usullere riayetsizlikleridir.

Hâl böyle iken fazla olarak yine bu bilgisizlik tesirile hastalarını doktor yerine okuyucu ve üfleyicilere göstermek ve ziyaret yerlerine götürmek gibi manevi çarelere başvurmaları da acı sonuçlar husule getirmekte ve sıhhi durumun daha fena genişlemesine sebep olmaktadır. Bu cahil halk en acı bir vaziyete düşmedikçe doktora müracaatı akıllarından bile geçirmez ve kulaktan dolma tedbirlere ve kurşun dökmelerine koşarlar. Bunun için, söze yatar dert dinler bu zavallı halkı irşat etmek ve sıhhi kaideler üzerinde yürütebilmek için her ilçe merkezinde bir hekimle, bir sağlık memurunun ve bir ebenin bulundurulması zaruret hükmünü almıştır. Ve ancak uzak yerlere bir hayli masraf ihtiyarile doktora koşamamalarından ve tedaviyi sıhhiyeye baş-

vuramamalarından dolayı acınacak surette ölmeye mahkûm olan bu halkın sefaletine ve ıstıraplarına set çekmek bu suretle kabil olacağı kanaatindeyim.

İlimizin merkezi vaziyeti bulunmaması yüzünden hastahanesi yoktur.

Çemişgezek, Hozat, Mazgirt, Pertek ve Pülümür ilçelerinde faaliyetde bulunan dispanserlerimiz vardır. Bu dispanserlerin çalışmalarının daha memnuniyet verici bir şekil alması için özel muhasebe bütçesinden imkân dahilinde yardım yapılmakta olup bu yıl için ayrılan 876 liradan 276 lirası Çemişgezek ve 200'er lirası da diğer ilçelerdeki dispanserlere gönderilmiştir.

Merkezde bir sağlık ve sosyal yardım müdürü ve bir kâtip; Çemişgezek, Hozat, Mazgirt, Pertek, Pülümür ve Nazımiye ilçelerinde de birer hükûmet hekimi ile birer gezici sağlık memuru ve Çemişgezek ve Pertek ilçelerinde birer dispanser sağlık memuru bulunmaktadır. Hozat, Mazgirt ve Pülümür ilçeleri dispanser sağlık memurlukları açıktır, Kalan ilçesine hükûmet hekimi ve sağlık memuru tayin edilmemiştir. Sağlık memurlarının tayini için 17.06.1945 tarih ve 325/2483 ve 18.10.1934 tarih ve 1024/3847 ve 07.12.1943 gün ve 1263/4851 ve 09.02.1944 gün ve 171/660 ve 24.02.1944 gün ve 245/907 ve 23.03.1944 gün ve 1280/386 ve daha müteaddit ve müteakip tarih ve sayılı yazılarla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na arz edilmiştir.

Çevremizin hiçbir tarafında ebe yoktur. Her yerde halk ebelerinden istifade edilmektedir. İlçelerimizde bulunan Kızılay ve Çocuk Esirgeme kurumları faaliyette olup Elazığ ili kurumlarına bağlıdır. Fazla miktardaki doğum vakalarına, doğumevi bulunmaması dolayısıyla tam manasile yardım edilememekte olduğundan çocuk ölüm vakası fazla miktardadır.

İlçelerimizde 1945 yılı içinde 3.469 sıtma vakası tesbit edilmiş ve 71.601 Atebrin ile 3.000 gram kinin dağıtılmak suretile mücadele olunmuştur. 12.571 kişiye çiçek, 7.200 kişiye tifüs ve 1.290 kişiye de tifo aşısı tatbik olunmuştur. Serolojik muayene ile müsbet netice veren firengili hastalar tedavi altına alınmış ve muayyen günlerinde tedavisine bakılıp iyi sonuçlar elde edilmiştir.

Sari hastalıklardan altı tifüs ve 12 çocuk ishali vakası görülmüş ise de alınan sıhhi tedbir ve yapılan tedavi neticesinde yalnız bir tifüs vakası ölmüş, diğerleri şifa bulmuşlardır. Bu arada tesbit edilen trahomlu hastalara karşı da gereken tedaviden geri durulmamıştır.

Özel idareden yapılan yardımlardan iâşe ve nakliye masrafından 292 liradan 142 lira 36 kuruş, üç hastanın Diyarbakır ve diğer illerdeki hastanelere

gönderilme ve iâşe edilme masraflarına harcanmış, ilçe ve köylerdeki su birikintilerinin kurutulması için ayrılan 1.458 liradan 200 Çemişgezek, 150 Hozat, 100 Kalan, 250 Mazgirt, 150 Pertek, 150 lira dahi Ovacık ilçelerine gönderilmiştir. Bugün için normal durumda bulunan ilimizin sağlık ve sosyal yardım vaziyetinin daha iyi memnuniyet verici bir hâl alması için yukarıda arz edilen sağlık memurlarının çoğaltılma ve gönderilmeleriyle mümkün olacağını arzeylerim.

5. Jandarma Durumu

1945 yılı içinde meşhut cürüm suçları muhakeme usulüne dair 3005 sayılı kanuna göre yapılan suçlardan şikâyetle bağlı 34 suç vukua gelmiş, bunlar için 23 zabıt varakası düzenlenerek 31 suçlu adalete verilmiş ve bu hususta 195 tanık dinlenmiştir. C. savcılıklarından vaki istem üzerine çeşitli suçlar hakkında 498 hazırlık tahkikatı yapılmış, bu konuda 1.227 tanık dinlenerek tesbit edilen 201 suçlu adalete teslim olunmuştur.

Adliyeden zoru tazammun eden 1.025 ihzardan 871'i, 35 tevkifden 22'si, 65 yakalamadan 39'u ve icradan iki zoru mutazammın müzekkeresi ve maliyeden verilen 326 tevkifden 315'i infaz olunmuş ve tahsilat komisiyonu karare ile 174 müzekkere için tahsildarlara yardım yapılmıştır. Gayrimenkullere Tecavüzün Men'ine Dair Kanun'a göre, 205 tahkikat evrakı tutulup bu konuda 443 ilgili kimseler dinlenmiş ve suçlulardan 16 kişi üzerinde zor kullanılmıştır.

Askeri şubelerden verilen 254 evrak yeniden celp edileceklerle tebliğ ve 283'ü muameleten, 348'i mevcuden teslim edilmiştir. İki silahsız firar vardır. Bakayadan 140 er istenmiş, 71 muameleten, 39'u mevcuden verilmiştir. 20 iznini geçirenin hepsi, saklıdan 22'si, 61 tebdilihavadan, gününü geçiren eratin 52'si, 99 şahıs ve 33 mevkuf kimseler jandarma muhafazasında sevk edilmiştir. Dört kasden yangında, bir suçlu ve 12 hayvan çalmak suretile yedi vakada beş suçlu tesbit edilmiş ve bunlardan üç hayvanla dört suçlu yakalanmıştır. Bir kaçakçı vakasındaki bir suçlu ve bir öldürme hadisesindeki dokuz suçlu tutulmuş ve 36 kız ve kadın kaçırma fiilinden suçlu 47 kişi tesbit edilerek 44'ü ve darptan 150 suçludan 142'si ve 26 cerh işinden 55 suçlunun hepsi ve sekiz fiili şeni suçluları ve söz atmadan iki suçlu ve kumar vakasından 12 suçlu ve bir tahditten iki suçlu ve bir jandarma kuvvetlerine karşı gelen şahıs ve üç rüşvetten altı suçlu ve 20 hırsızlık işinden maznun 45 suçludan 39'u yakalanıp adalete teslim olunmuşlardır.

İlimiz güvenlik ve asayiş emniyet verici derecede normaldir ve bu hâli bozucu hiçbir olgunun vuku bulmaması için gerekli tedbirler alınarak bütün vilâyet çevresinde devriye işlerine önem verilmiş ve günün gelen geçen suç failleri yakalanarak ilgili makama teslim edilmiş ve bu önem tesirile takibe değer bir hadise meydana gelmemiştir. Bu arada yasak bölgelerde de vakitli vakitsiz taramalar yapılmış ve jandarma kuvvetleri tarafından gözetlemeler eksiltilmemiştir.

Bu işlemlerde vücutlarından istifade edilmekte olan köy bekçileri de yardımdan geri durmamışlardır. 1945 yılı içinde hemen kaçakçılık vakası görülmemiş gibidir. Ufak tefek tahaddüs eden hayvan hırsızlığının da önüne geçilmesi için bu husustaki kanun ahkâmının tatbikinden geri durulmamış ve hırsızlanan bir kısrağ, bir tay, dört katırdan arama sonunda tay bulunmuş ve diğerlerinin de arama neticesi bulunacağı tahmin edilmektedir.

Jandarmaya tevdi edilen mülki, adli ve askeri işlerin hepsi de imkân dahilinde vakit ve zamanında yapılmış ve bu hususta herhangi bir mukavemet ve müşkülâtla karşılaşmamıştır. Ve bu bakımlarla olan münasebet kanun, nizam ve tüzükler içinde ve iyi bir surette yürüye gelmiştir. Bu sırada mali kısma ve tahsilata taalluk eyleyen işlemler de tamamiyle infaz edilmiş ve tahsildarlara da gereken yardımlardan geri durulmamıştır. Esasen muti ve Cumhuriyet rejim ve kanunlarına tamamiyle bağlı olan halkla, kanuni ve kanun yollu işlemleri yapmakla mükellef jandarma arasındaki münasebet pek iyi olup, tarafsız yapılmakta ve görülmekte olan işlemlerden de halkımız beyanı memnuniyet göstermektedir. Jandarma eratı uhdelilerine verilen işleri verilen emirler ve kanun çerçevesi içinde bihakkın ve tamamiyle yapmakta ve bu suretle geçen yıla göre bu konuda da bir ilerleme kaydedildiği görülmektedir. Jandarma kadrosu icabatı mahalliyeye göre muvazeneli olarak tanzim kılınmış ve 1944 yılına nazaran bir değişiklik yapılmasını gerektirir bir vaziyet olmamış ve bunun için karakollardan herhangiisinin kapatılmasına veya yeniden açılmasına lüzum görülmemiştir.

İlimiz ağır ceza teşkilâtı Elazığ'da olup, bu il hapisanesindeki tutukluların muhafazasına memur jandarma erlerinin bu hususta görevlerini tamamiyle yaptıklarından hapis kaçma vakası olmamış ve bu yönden suçlu aramızda yoktur. Yine bu erlerin yaptıkları dikkat ve itina sayesinde hapishaneye kaçak eşya sokulamadığı da yapılan arama sonundan anlaşılmakta ve Jandarma Nizamnamesi'nin 225. maddesine aykırı bir hareket de görülmemektedir.

1945 yılı içinde yeniden inşaat olmamıştır. 1946 yılında inşası düşünülen 17 karakol için İçişleri Bakanlığı'ndan 08.11.1945 gün 8721 sayılı yazı ile gereken ödeneğin verilmesi arzu edilmiş ve aynı tarihte 9529 sayılı yazı ile de üç jandarma bölge komutanlığına da gönderilmiştir.

İlimiz jandarma kıtası birliklere telefonla irtibatı sağlamak için gücün üstünde çalışmaktadır. Daimi surette tamire muhtaç olan telefon tel ve direklerini onarmak için gayret edilegelmektedir. İstifade edilemeyecek dereceye gelmiş eski direkler bu çalışmayı kırmaktadırlar. Yapılan inceleme sonucunda 8.000 direğin değiştirilmesi kesin olarak anlaşılmış ve Orman İşletme Müdürlüğü'yle yapılan görüşmelere göre beher direğin 9 liraya mal olabileceğine nazaran 72 bin liraya ihtiyaç olduğu görülmüştür. Bu büyük yekûn parayı özel muhasebe bütçesinden temin edilmesinin imkânı olamaması ve Genel Jandarma Komutanlığı'nca verilemeyeceği kanaati yine eski şerait içinde çalışmaya kuvvet verilmesini icap ettirdiğinden şimdilik tamirat suretile irtibatı sağlamak zorluğunda kalmıştır.

Geçen yılda da arzedildiği veçhile ilimize pek irak olan Pülümür ilçesinin telefon irtibatının Elazığ-Pertek-Kalan direk hattile Nazımiye ilçesini takiben Pülümür'e kadar bir hattın inşası bu eksikliği gidereceği düşünülmüş ise de, karşılık ödeneğin bulunmaması gerekli işin başarılmasını akamate uğratmıştır. Bu sene genel komutanlığa gönderilen 5 kilometrelik çıplak telle, Pülümür'ün Şeyhan ve Nazımiye'nin Zağa karakolları ile bağlanarak güç bela Pülümür ile irtibatın az çok sağlanması düşünülmektedir.

Pülümür ilçesine bağlı ve ilçeye uzak bulunan Fem ve Eşil karakollarının hâlâ telefon tesisatı olmaması büyük mahsurlar doğurmaktadır. Bunun için de 50 kilometrelik çıplak tele ve ona göre de gerekli direğe ihtiyaç bulunmaktadır. En lüzumlu görülen irtibatın temini için gerekli ödeneğin tahsisi herhâlde lâzım gelmekte olduğundan, bu cihetin nazarı dikkate alınması ve ilimiz için haber alma lüzumu da göz önünden kaçırılmamış ve bu hususta da emniyetine bel bağlanır kimselerden istifade edilmiş olduğunu arz eylerim.

6. Nüfus Durumu

1945 yılı içinde sekiz ilçe, 20 bucak mezra ve komlar dahil 578 köyünde 53.812 kadın ve 53.048 erkek olmak üzere 106.860 nüfus kayıtlıdır. Bu yıl da 280 yeniden kayıt, 4.439 doğum, 699 yer değiştirme suretile gelen vakaları olmuş ve 5.418 artış ve 910 yer değiştirme suretile giden ve 1.929 ölüm vakaları tahaddüs ederek 2.839 eksiliş vukua gelmiştir.

Yine bu yıl içinde 1.472 evlenme ve 50 boşanma vakaları olmuş ve mevcut nüfusa göre evlenmenin binde 14 nisbetinde ve boşanmanın ise hemen yok gibi olduğu görülmektedir. Bu seneki genel nüfus sayımına nazaran kayıtlı nüfus arasında 18.153 nüfus eksikliği görülmekte ise de, bu eksikliğin de hâlihazır buhran dolayısıyla halkın öteye beriye geçimlerini temin maksadile gittiklerinden doğduğuna hükmedilmesi yerindedir. 1926-1927 yıllarında Pertek ilçe merkezine ve Vosgirt bucağının Şamlı köyüne 816 nüfus Yugoslav göçmenleri yerleştirilmiştir. Arazi ve alâti ziraiye verilmiş ve bugün müstahsil vaziyetini almışlardır. Nüfus idaresi teşkilâtımız, merkez ve ilçelerde bir müdür veya memur ve birer kâtipden ibarettir. Bucaklarda nüfus teşkilâtımız bulunmamaktadır. Bu yüzden halkın nüfusa mütedair her çeşit kayıtlarını yapmak külfetini ihtiyar eylemekten kaçınmakta oldukları bariz bir hakikat hükmünü almıştır.

Nüfus kayıtlarının vaktinde ve tam manasile yapılmasının sağlanması için bu teşkilâtın bucaklara da teşmili pek yolunda olacağı ve zikre değer ileri gelen işlerden birisi olduğu kanaatindeyiz.

7. Veteriner Durumu

1945 yılı içinde ilimizin 13 köyünde ve Kalan ilçe merkezinde 5.466 bulaşık hayvan hastalığı tesbit edilmişti. Bunlardan 140'ı uyuz olup dört köyde görülmüş makdoğal sabunu ve Kreolin banyosile tedavi edilmiş ve bu hayvanların bulundukları yerler dezenfekte olunmak suretile temizlenmiştir. Altı köyde görülen 3.169 antırak ve yanık hastalıklarına karşı bakanlıktan getirtilen aşı ameliyatı yapılmak suretile kurtarılmalrı sağlanmış ve alınan tedbir sayesinde sirayeti önlenmiştir. İki köyde tesbit edilen Distomatoza hastalıklı hayvanlara Distofajin kapsülü verilerek hastalığın önü alınmıştır. İki köyde görülen 30 Piroplazmoz hastalığı Akabirin ilacı tedavisi yapılmış ve muvaffakiyet elde edilmiştir. Bir köyde görülen şap hastalıklı 45 sığır hemen kordon altına alınarak telkihi billuzum yapılmış ve bu suretle hem sirayetin hem de hastalığın önüne geçilebilmiştir.

Kalan merkezinde jandarma eratı hayvanatından birisinde ruam hastalığı arazi görülmüş ve malleinle yapılan muayenesi sonunda müsbet taamül göstermekle paralı olarak öldürülmüştür. Bununla beraber köylerdeki 210 at, 276 katır, 427 eşek, 36 manda, 4.546 sığır, 4.847 koyun ve 7.422 keçi ki topyekûn 17.764 hayvan muayeneden geçirilmiş ve hastalıksız oldukları anlaşılmıştır.

Pertek, Çemişgezek ve Ovacık ilçelerinde yaylacılara ait 4.776 koyun, 17.304 keçi, 2.414 sığır, 448 at, 755 katır, 35 eşek ki topyekûn 68.760 baş hayvanın muayenesi sonunda sağlam görülmüş ve bunların Munzur ve Havaçor yaylalarına gitmelerine müsaade edilmesi mahzurlu görüldüğünden oralara gitmeleri men olunmuştur.

İlçelerimizde yalnız Hozat'ta bir kesim evi vardır. Diğer ilçelerde de bu evlerin te'sisine çalışılmakta ve bu belediyelerimizin te'min edegeldikleri varidatın müsaadesi hâlinde yapılması tasavvur edilmektedir. Binaenaleyh sıhhi durum göz önüne alınarak bu ilçelerde yine tensi olunan yerlerde kesim işi yaptırılmaktadır. 1945 yılı içinde 620 sığır, 20 dana, 1.652 koyun, 284 kuzu, 2.020 keçi ve 410 oğlak ki topyekûn 5.006 baş hayvan kesilmiştir. İlçelerimizde veteriner teşkilâtı bulunmaması yüzünden hayvan maddelerinin giriş ve çıkışlarının bildirtilmesine imkân bulunamamıştır.

İlimizdeki hayvanatın ıslaha ihtiyacı çoktur. Bunun özel muhasebe bütçesinden sağlanması düşünülmüş ise de bütçenin kifayetsizliği dolayısıyla yeteri kadar gerekli yardım yapılması imkân dışında kalmıştır. Mamafih bu gayeyi te'min için sığır neslinin ıslahına yardım olma üzere Kars vilâyetinden 1940-1941 yılında 52 boğa celbedilip köylülere parasız olarak dağıtılmıştır. Maalesef bu boğalar muhit ile intibak edememelerinden ve arız olan bazı hastalıktan ölmeleri ve altı başın da ademi iktidarı tahakkuk eylediğinden enenmiş ve bugüne kadar sayısı 14'e düşmüştür. Her ne kadar imkân içinde bunlardan gerekli istifadeden geri durulmamış ise de günden güne ihtiyarlaşmaları yüzünden matlup neticeyi te'min edemedikleri görülmektedir.

Halkımızın atcılığa olan merakı dolayısıyla bu neslin ıslahı daha ileri mevkî almakta ve bu heves te'sirile atcılığın ilerlemekte olduğu görülmektedir. Bu yolda gereken ıslahat hususunda ilgili memurların önemle işe sarılmaları esbabı sağlandığı gibi 1944 yılında Akçadağ deposundan celbedilen aygırlar vasıtasile yapılan sıfatlardan aşılana 18 tayın layıkile beslenme ve muhafazalarına itina edilmektedir.

1945 yılı sıfat mevsimi içinde bakanlıktan iki aygırın Akçadağ deposundan verilmesi istenilmişse de daha evvel aygır tevziinin yapılması dolayısıyla alınamamıştır. Geçen seneki aşılama 13 baş taya menşeye diploması verilmiştir.

Binaenaleyh bu neslin üremesi için şimdiden gerekli tertibat alınmış ve mevsimi hululunda lâzım gelen tedbirlerin yapılması tekrerrü eylemiştir.

8. Orman Durumu

Orman İşletme Müdürlüğü, 1945 yılı içinde teşekkül ederek ilimizden ayrılıp Elazığ vilâyetine bağlanmıştır. İlimiz çevresindeki orman işleri de bu müdürlüğe bağlıdır. İlimiz ormanları yüzölçümü 163.000 hektardır. Bunlardan Dere, Karadağ ve Rabat ormanları muhafazaya alınmışlardır ki 23.000 hektardan ibarettir. Kinzir, Bilgeç, Gülkanlı, Büyük Paşa, Zel, Şehir, Yeşiltepe, Zarkavut, Kert, Kirik, Pah, Hıran, Bezik ve İresi ormanları elverişlilikleri dolayısıyla istihsâl kısmına ayrılmışlardır ki 14.000 hektardan ibarettirler. Senelik verimleri 100.000 ton odundur. Bu ormanlarda hâkim ağaç meşedir. Şimdilik odun ve kömüründen istifade edilmekte olup, gelecek için travers, direk ve inşaat malzemeleri mevzuu için de lâzım gelen tetkikler ve çalışmalar yapılacaktır.

Merkezi Elazığ olan işletme merkezinin altı bölgesi bulunup işletmenin sikleti ilimiz olduğuna göre bu bölgelerden dördü Tunceli'ne isabet etmiştir. Bunlardan:

A) Laledağ Bölgesi

Hudut: Doğuda Ovacık şosesi Hozat'a kadar ve Hozat'tan kuzeye doğru Singeç Çayı, kuzeyde Munzur Dağları, batıda Fırat Nehri, güneyde Murat Nehri bulunur. Pertek ilçesi, mülki hudutlarla bu bölgeye dahildir.

Bölge merkez: Segedik.

Ormanlar: Kinzir, Bilgeç, Hıdırdamları, Dere ve Karadağ ormanları.

B) Munzur Bölgesi

Hudut: Doğuda Munzur Çayı, kuzeyde Munzur Dağları, Batıda Hozat-Ovacık şosesi ve Singeç Çayı, güneyde Çihik ve Deşt bucakları bulunur.

Bölge merkezi: Deşt.

Ormanlar: Gülkanlı ve Büyük Paşa ormanları.

C) Kutuderesi Bölgesi

Hudut: Doğuda Harçık Çayı, kuzeyde Pülümür hududu ve Munzur silsilesi, batıda Munzur silsilesi takiben Munzur Çayı, Çihik ve Deşt bucakları hududu, Dere bucağı-Çihik hududu, Vosgirt-Çihik hududu, güneyde Kalan mülki hududu bulunur.

Bölge merkezi: Kutudere.

Ormanlar: Zel, Şehir, Rabat, Yeşiltepe ve Zarkavut ormanları.

D) Kert Bölgesi

Hudut: Nazımiye ve Mazgirt ilçeleri, Harput, Vazgirt ve Karaçor bucakları mülki hudutlarile Elazığ'ın Karakoçan ilçesi dahilindeki büyük su serisi bu bölgeye dahildir.

Bölge merkezi: Mazgirt.

Ormanlar: Kert, Kirik, Pah, Hıran, Bezik ve İresi ormanlarıdır.

Her yönden kadrosu tamam olan bu işletmenin bölgelerde şefleri, ölçü memurları ve ormanlarda bakım memurları bulunmaktadır. Teşekkülünü müteakip bugüne kadar mahalli ihtiyaç göz önüne alınarak gerekli istihsalat için icab eden çalışmadan geri durulmamış olup teşkilât, tesisat ve planını hazırlayan işletme, bundan sonraki istihsâl ve inşaat devresinde tatbikata girişecektir. Bugün yalnız Elazığ-Pertek Köprüsü ve Murat Suyu kırağında bir bakım memuru evi yapılmıştır. Bundan sonra işletmecilik prensiplerine uygun olarak bölge ve bakım merkezleri tesis eyleyecektir. İnzibat altına alınmamış hiçbir orman yoktur. Ağaçlandırma hususunda da hazırlanan plan içinde önümüzdeki devrede tetkikata girişilecektir. Ormanların ıslahı ve tatbiki gereken usullerin daha iyi, daha kolay surette yapılabilmesine yardım edeceği muhakkak olan ziraat ve orman mektebinin de açılması mutasavver olup, bunun için de teşebbüsata geçilmesinin faydadan hâli olmadığını ve henüz teşekkül eden bu müessesenin bugünkü durum ve faaliyeti normal derecede olup, şayani memnuniyet bir hâlde olduğu kanaatinde bulunduğumu arzeylerim.

9. Mali Durum

Son sayfadaki cetvel² gösterisine göre tahsilat nisbetlerinin haddi layikinde olduğu memnuniyetle görülmektedir.

Bakaya nisbetleri her ne kadar düşük bir durum arzetmekte ise de tahsili hakkında gösterilen son gayret ve ihtimallere karşı muvaffakiyeti hasıl olamaması aşağıda gösterilen değer sebeplerden ileri geldiği anlaşılmaktadır.

Şöyleki: 1945 yılı içinde haliyeden 10.487 ve sabıkadan 24.459 lira ki topyekûn 34.964 lira bakaya 1946 akçalı yılına devir olunmuştur. Bu bakayadan 9.960 liraya yol inşaat müteahhitlerinden Faik Çitçi borçlu olup, bununla bayındırlık dairesinden alacağından 1946 yılı içinde (S.T.Ü.A.S.Y.O.N.İ.N.I.N.) Hakediş raporunun düzenleneceği bayındırlık müdürlüğünün bildirmesinden anlaşılmıştır.

2 Sözü edilen cetvel arşivde mevcut değildir. -d.n.

Şu hâle göre bu borcun kapatılması için tediye zamanını gözetlemek gerekmektedir. 1.505 lira borç, Pülümür ilçesinden garba nakledilen ölü kaymakam Mustafa ve vereselerine ait olup bunların gayrimenkullerinin kira bedelleri üzerine haciz konulmuştur. Bu suretle de bu borcun kapatılması sağlanmıştır. Bu iki borçtan sonra, geri kalan 23.481 liradan 2.051 lirası adresleri bilinemiyen mükellefler üzerinde ve tahsili mümkün olmayanlar olduğu tevsik edildiği gibi, 447 lirasının da mahkeme para cezasından borçlu mükellefler bulunup, bunların taşınır taşınmaz malları olmadığından borçlarının hapse çevrilmesine zaruret hasıl olmuştur. 704 lirası da 1945 Aralık ayı içinde terkine tabi olan borçlar olup, bunların da ancak 1946 Ocak ayında işlerinin yapılacağı ve bunlar çıktıktan sonra geri kalan 20.289 lira bakayadan birçoğunun 1945 akçalı yılının son aylarında verilmiş mahkeme harcı ve para cezaları tahakkukatı olup 1946 yılında tahsilinin temini cihetine gidileceği ve cüz'i nisbette kalacak bakayanın zikre değer nisbette bulunmadığı görülmüştür.

Yedi aylık 1945 yılı tahakkukatı 1944 mali yılına göre 85.923 lira fazlalık ve bu yıl içinde tahsilatın da geçmiş yıla nisbeten 12.937 lira ziyadeliği göstermesi ayrıca mali durumun normalliğine delalet etmekte bulunduğunu arzeylerim.

10. Ziraat Durumu

Arazinin sarp ve dağlık olması dolayısıyla her tarafta zirai durum istenir derecede değildir. Ancak Mazgirt, Pertek ve Çemişgezek ilçelerinde ve müsait arazide hububat ekilmekte ve ilimizin ihtiyacını mümkün mertebe karşılayabilmektedir. Dedelerinden miras kalan ve göreneklerinden ayrılamayan bu ilçeler halkı ancak mahdut cins hububat ekmektedirler. Garba göçürülen halktan kalma bir kısım arazi, ihtiyacı olanlara dağıtılmış ise de son Toprak Kanunu bu dağıtmayı durdurmuştur. Ve hâlen 1.980 çiftçi ailesinin toprağa ihtiyacı olduğu tesbit edilmiştir.

İlimizin yüzölçümü 20.250 hektarı ekilen, 30.100 hektarı nadaslanan, 146 hektarı sebze ye ayrılan, 467 hektarı bağlık, 1.365 hektarı tabii çayırılık, 405 hektarı harman yerleri, 9.300 hektarı ormanlık, 27.500 hektarı çalılık, 140.200 hektarı mer'a, 252.100 hektarı dağlık ve taşlık, 9 hektarı da suni çayırılık olmak üzere topyekûn 726.500 hektardan ibaret olup, ekim yerlerinin 8.980 hektarına ekilen buğdaydan 11.091 ton, 5.747 hektarına ekilen

arpadan 4.970 ton, 36 hektarına ekilen çavdardan 40 ton, 91 hektanına ekilen mısırdan 69 ton, 551 hektarına ekilen darıdan 966 ton, 91 hektarına ekilen fasulyeden 86 ton, 62 hektarına ekilen pamuktan 17 ton, 62 hektarına ekilen patatesten 137 ton, 137 hektarına ekilen soğandan 182 ton hasılat alınmıştır.

Geçen yıl sürmekte olan süne ve domuz tahribatı mücadele ile önlenmiştir. Hâlihazır bulıranın ekim işine de müessir olmasından zeriyaatın fazla ekilememesi dolayısıyla hasılat da geçen yıla nazaran azlık arz etmektedir.

Ziraatin ilerlemesi için gerekli ve önemli tedbirler alınmakta ve tesirli nasihatler söylenmekte ve teşvikler yapılmaktadır. Bu işlem üzerinde en ziyade amil olan ziraat aletleri henüz iş sahasına girmemiştir. Ancak eğitim ve öğretmenlere dağıtılan pulluklar bir numune teşkil eylemekte iseler de bunları da işletmeye muhit hayvanların cer kabiliyeti olmaması yüzünden hemen hemen muattal bir hâle girmektedir. Bu hâl göz önüne alınarak Ege ve Kastamonu mıntıkalarında kullanılan kulaklı ve hafif tipten pullukların tedariki ve bunun da özel saymanlık bütçesinden temin edilerek ilçelere dağıtılması düşünülmektedir.

Ziraatin ilerlemesi çarelerinden diğer biri de nakil vasıtalarının oldukça yeni kalıba sokulması lâzım ise de bir taraftan halkın fakruhali, diğer taraftan bu vasıtaların işleyebileceği kabiliyetteki yolların bulunmaması şimdilik bu düşüncenin münasip bir zamana bırakılmasını gerektirmektedir. Arazinin orak ve çayır makinelerinin işletilmesine müsaadesi varsa da aynı mahzur bu aletlerin tedarik edilmemesini icab ettirmektedir. Harman makinesi mevcut olmayıp bunun yerine Tinaz kalbur makinesi kullanılarak az çok amacı sağlamaktadır.

Pertek ilçesinde tesis edilen bir örnek fidanlıktan matlup nisbette istifade görülemediğinden geçen yılki Vilâyet Genel Kurulu'nda yapılan konuşmalar sonunda bu fidanlığın mevcut fidanlar dağıtıldıktan sonra kaldırılıp istimlâk edilen yerinin satılması daha uygun görülmüş ve o suretle karar verilmiştir.

Erzincan fidanlığından ilimize 2.000 çeşitli fidan tahsis emri verilmiş ise de nakil ve ambalaj masraflarının ziyadeliği dolayısıyla vazgeçilerek bu yıllık Pertek fidanlığındaki fidanların dağıtılması ile iktifa edilmesi daha muvafık görülmüştür. Geçen yıl Antep'ten getirilip 2.000 sakızağacına aşılana fıstık çubuklarının muhafazasına itina edilmekte ve bunların şumullu bir dereceye varmasına ve tohum temizleme müessesesi olmadığından bunun da yine bazı tedbirlere müracaatla teminine çalışılmaktadır.

1945 Mayıs ayından 1945 Aralık ayına kadar öldürülmesi komisyonca kararlaştırılan 180 domuza mukabil, 273 domuz öldürülmüştür. Binaenaleyh boşaltılmış ve yasak bölgelere domuzlardan başka kimse giremediğinden bunlar serbestçe bu mıntıkada dolaşmakta ve günden güne fazla miktarda üremektedirler. Domuz sayısı türeyen miktara göre pek cüzi olduğundan bu yıl yaz mevsiminde müfrezeler tertibi suretile bu zararlı hayvanatın öldürülmesi düşünülmektedir. Ve bu şeklin münasip ve doğru bir hareket olduğu kanaati hasıl olmaktadır.

Çemişgezek, Pertek ve Mazgirt ilçelerinde yapılan fare mücadelesinde 610 hektar araziden 553 hektarı temizlenmiştir. Güney tarafından ilimizin Pertek, Hozat ve Mazgirt ilçelerine hücum etmekte bulunan süne haşaratına karşı mihaniki usullerle yapılan mücadele istenir nisbette fayda sağlanamakta olup teknik usullerle savaş yapılmasını gerektirmektedir. Buğdayın süt hâlinde iken gelen bu haşareler, ziraate pek fazla zarar vermekte olduğu görülmesiyle, bu haşerenin gelme mevsimleri tesbit edilip o zamanlarda alınan tedbirler sayesinde önlerine geçilmeye çalışılmaktadır. 1945 yılı içinde 5.185 kilo süne öldürülmüştür.

Zirai durumunun kalkınmasına başlıca yardımı olacak Zirai Kredi ve Satış Kooperatifi'nin bulunmaması zurra için ayrı bir tesir uyandırdığı gibi, eşhas ve devlete ait sınai fabrikaların bulunmaması da zurraın elde edebildiği pamuk ve yün ve benzerlerinin ancak el tezgâhlarında dokumasını mecbur kılmaktadır. İhracat da yapamadıklarından ayrıca mutazzarrır olmakta ve ancak zati ihtiyaçlarını sağlayabilmektedirler.

İlimizin merkez teşkilâtı olmadığından bankası dahi yoktur. Zurra ihtiyaçlarını Elazığ Ziraat Bankası vasıtasile temin eyleyebilmektedirler.

11. Seferberlik Durumu

İlimiz merkezinde seferberlik işleri sorumlu bir memur tarafından görülmektedir. İlçelerde ise bizzat kaymakam veya seçeceği bir memur arkadaş tarafından işlenmektedir.

Seferberlik işleri iki ana bölüme ayrılır:

- 1) Seferberlik hazırlıkları ve işlemler.
- 2) Pasif korunma tedbirleri ve hazırlıkları.

Seferberlikle ilgili hazırlıklar; eldeki mevzuat ve ayrıca alınmakta olan tamamlayıcı ve ek buyruklara uyularak zamanında düzenlenmekte ve her an için hazır bulunmaktadır.

Pasif korunma mevzuatına göre alınması gerekli tedbirler ve kurulması gerekli teşkilât planları, Pasif Korunma Komsiyonu'nca planlaştırılmış ve Hava Savunma G. Komutanlığı'na onaylanmıştır.

Bu planın uygulanmasını mümkün kılacak ihtiyaçlar, mahalli belediyeler ve özel saymanlık bütçelerine konmakta olan ödeneklerin müsaadesi nisbetinde sağlanmaktadır. Bu hususa ait teferruatlı yıllık raporlar, muayene zamanında İçişleri ve diğer ilgili bakanlıklara ve Hava Savunma G. Komutanlığı'na sunulmaktadır.

Önemi kesin olarak bilinmekte olan seferberlik işlerinin ilçelerde mesul bir memur tarafından yapılması ve kaymakamlar veya tensip edecekleri bir memur arkadaş tarafından yapılması bu işin matlup derecede muayyen zamanlarda ve tam manasile yapılmasını sağlayamamaktadır

Bu amacın temini için ilçelerde dahi sorumlu memurlara bu hususun tevdi, bu işlemin daha normal bir hâle sokabileceği kanaatinde bulunduğumu arzeylerim.

12. Bayındırlık Durumu

Pertek Köprüsü-Hozat-Ovacık arası yolun uzunluğu 80 kilometredir. 8 kilometresi köprüsüz tesviye ve 34 kilometresi de araba yolu olup Pertek Köprüsü-Hozat arasında yaz, kış ve Hozat'la Ovacık arasında yalnız kurak aylarda otomobil işler. Pertek Köprüsü-Hozat arasının bakımı Bayındırlık Bakanlığı bütçesinden ve Hozat-Ovacık arasının 191 mükellef amele çalıştırılmak suretile yol tesviyesi edilmiş ve 2.678 lira keşif bedelli altı adet büz ile Pertek-Hozat arasında 1.475 liraya üç adet çeşme inşa edilmiştir.

Pertek Köprüsü-Kalan-Mutu Köprüsü yolunun uzunluğu 153 kilometre olup 71 kilometresi iyi, 1,5 kilometresi bozuk tesviye, 25,5 kilometresi köprülü tesviye, 21 kilometresi köprüsüz tesviye ve 18 kilometresi araba yolu hâlinindedir. Yolun Elazığ'dan itibaren 116 kilometresine ve Erzincan tarafından 131'inci kilometresine kadar otomobil işlemektedir. Bu yolun 63 kilometresi sürekli onarmaya tabi tutulmuş ve diğer kısımlar üzerinde iki tamirat postası çalıştırılmak suretile gidiş geliş temin edilmiştir.

1945 yılında gelen 428.000 lira ödenekten bu yolda yapılmakta olan 671.000 lira keşif bedelli birinci kısım ve 833.000 lira keşif bedelli ikinci kısım inşaatına ki topyekûn 271.300 lira ödenmiştir. Bu paradan eski seneler taahhüdatlarına ve emanet inşaatlarına sarfiyat yapıldıktan sonra geriye 51.000 lira kalmış olup bu mikdar Bakanlar Kurulu kararı gereğince memur evlerine sarf edilmek üzere ilimiz özel saymanlığına devredilmiştir.

1944 yılından özel saymanlığa yardım olarak verilen 178.000 liradan 1945 yılına devrolunan 92.000 liradan 28.500 lira ikinci kısma ve 53.522 lira da bu yolun 172-180 kilometreleri arasındaki tesviye inşaatına verilmiştir. Ayrıca 104+500-113-141-172 kilometreleri arasında 7.976 liralık emanet inşaatı yaptırılmıştır. 112-640 kilometreleri arasında 12.478 liralık tesviye işi 3.000 liralık beş adet çeşme de özel idare bütçesinden yaptırılmıştır.

Pülümür iltisakı-Mazgirt yolu 27 kilometre olup araba yolu hâlidir. Yaz mevsiminde motorlu vasıtalar işlemekte olup bir tamirat postası bir ay çalıştırılmıştır.

Mazgirt-Peri 25 kilometre uzunluğunda olup araba yoludur. Yaz mevsiminde motorlu vasıtalar işler.

Mazgirt-Muhundu 25 kilometre uzunluğunda olup 15 kilometresi araba yolu, 10 kilometresi güzergâhtır. Motorlu vasıtalar işler.

Pülümür iltisakı-Nazımiye 20 kilometre uzunluğunda olup araba yoludur. Yaz mevsiminde motorlu vasıtalar işler.

Hıdırdamı-Çemişgezek yolu 34 kilometre uzunluğundadır. 8 kilometresi köprü, 4 kilometresi köprüsüz ve 16 kilometresi araba yoludur.

Aşvan-Çemişgezek; 29 kilometre uzunluğunda olup 9 kilometresi bozuk şose ve 20 kilometresi araba yoludur. 9 kilometrelik kısmın tamirine 1.000 lira sarf edilmiş ve 1.450 liraya kârgir köprü ve 360 liraya da ahşap menfez onarılmıştır.

4. Genel Müfettişlik emrine gönderilen genel bütçeden 200.000 lira ilimiz için ayrılıp özel idareye verilen 90.000 lira ile Mazgirt ilçesinde üç çift memur evi yaptırılmıştır. Para kâfi gelmediğinden ayrıca 17.500 lira da il bütçesinden ilave edilerek inşaat tamamlanmıştır.

Kalan-Mutu yolu için gelen 428.000 liradan 377.000 lirası da bu yola sarf edilmiş ve 51.000 lira da özel idareye devredilmiştir. Özel idare bütçesinde mevcut 92.300 lira yardım, 18.600 lira olağanüstü ve 3.500 lira da bedeniden nakde çevrilen ki topyekûn 114.000 kûsür lira da yine yukarıda arzedildiği veçhile tamamen sarf edilmiştir. Muhitin sarp ve dağlık olmasından köy yollarının durumu iyi değildir. Kasabaların harita ve planları yoktur. İçme suları için fenni tesisat ve projeler yapılmamıştır. Elektrik tesisatı bulunmayıp ilçelerde hal, kesimevi, otel de yoktur. 1954³ yılında hükûmet konakları ve cezaevleri inşaatı olmamıştır.

3 Bu tarih sehveti 1954 olarak yazılmış olabilir. -d.n.

Önümüzdeki yıl için yapılmakta olan yolların daha fenni bir surette onarılması için il merkezinde yol çavuşluğuna ait en önemli hususat hakkında kurs şeklinde gerekli malûmat verilmek suretile elamanlar yetiştirmek sağlanmış ve faaliyete germiyet verilmiştir.

Pülümür-Mutu ana yolunun ikmali kesin olarak tahmin edilmektedir.

Normal olarak yürümekte olan bayındırlık işlerinin daha üstün olması yolunda son derece gayret edilmekte ve ilgili memur arkadaşlar tarafından sarfi mesai olunmakta ise de kadro darlığı bu amacı az çok sektedar eylemekte bulunduğundan kadronun takviyesi hâlinde daha memnuniye verici bir şekil alacağı kanaatinde bulunduğumu arzeylerim.

13. Özel Saymanlık

1945 yılı içinde özel saymanlık idaresinin arazi vergisi 31.869 lira tahakkukatı ve bundan 26.969 lira tahsilatı olup tahsilat nisbeti % 85 ve sabıkadan 32.851 lira tahakkuku olup 3.279 lira tahsili vardır. Nisbeti % 10'dur.

Bina vergisinden haliye tahakkukatı 67.688 lira olup tahsili 2.031 lira ve nisbeti % 79 ve sabıkadan 4.817 lira tahakkuku olup tahsili 447 lira nisbeti % 9'dur.

Yol vergisinden haliye tahakkuku 67.688 lira olup tahsili 60.387 lira nisbeti % 89 ve sabıkadan tahakkuku 97.805 lira olup tahsili 2.815 lira nisbeti % 3'dür.

Genel varidatı haliyeden 168.008, sabıkadan 171.153 liradır. Bu yılki varidatının geçen yıla nazaran düşük olması buhran dolayısıle halkın öteye beriye gitmelerinden ve sahipsizlik yüzünden yıkılmaya mahkûm evlerin tadilcın vergilerinin düşümlerinden ileri gelmiştir. Sabıkanın kabarık olması ve tahsilat nisbetinin düşüklüğünde dahi bu amilin tesiri olduğu gibi, harekâtı tedibiyeden sonra bazı eşhasın tagayyubu ve garba nakillerinin de bu iş üzerinde büyük tesiri görülmüştür. Aher yerlerdeki mükelleflerden tahsilat yapılması için gerekli işlemlerden geri durulmadığı gibi, eşhası mütegayyibeye ait olup da tahsili mahal hükmünü alan vergilerin düşümünün yapılması için de lâzım gelen evrak yapılmış ve bazılarının muamelesi bitmesiyle düşümleri icra edilmiş ise de diğer bir kısmının işlemli evrakı ilçelere gönderilerek henüz muamelesi sona erdirilmemiş olduğundan bu kısım vergiler düşümü yapılmamış ve sabıka yekûnunun kabarık görünmesine sebebiyet vermiştir. Halk fakruhalile beraber hemen zoru ımtazammın bir hâle müracaat etmeden vergilerini vermektedir ki bunun da halkın itaatkâr ve kanunlara bağlı

olduğuna bariz bir delil gösterilmesine revadır. Binaenaleyh haliye ve sabıka bakayalarının tahsili sadedinde gerekli takibat yapılmakta ve tahsiline çalışılmaktadır.

Yukarda sözü geçen esaslı üç gelir mecmuu olan 95.928 liraya genel bütçeden yardımlar, zebhiye, mururiye, nakil vasıtaları gibi resimler ve müteferrik ve benzer gelirler de ilave edilince 162.034 liraya çıkarkan, genel varidata Elazığ-Mutu Köprüsü arasındaki yollara sarf edilmek üzere 92.381 lira ve Mazgirt ilçesinde inşa edilmekte olan memur evleri inşaatına karşılık genel bütçeden alınan 90.000 lira ve 1944 yılından müdevver 89.461 lira katılınca 433.867 liraya baliğ olmaktadır.

Bu paradan 1945 yılı içinde birinci kısım il kurulu ve özel saymanlık işlerine 40.333 lira, ikinci kısım bayındırlık işlerine 121.488 lira, üçüncü kısım milli eğitim işlerine 68.274 lira, dördüncü kısım tarım ve veteriner işlerine 5.547 lira, altıncı kısım muhtelif ve müşterek işlere 122.282 lira ki topyekûn 360.163 lira sarfi fiyat yapılmış ve yine 1945 yılı içinde evvelki senelere ait adi ve bütçe emanetlerinden de 6.848 lira tediye yapılmış olduğu bittetkik anlaşılmış ve 68.865 lira dahi 1946 yılına nakden devredilmiştir.

Özel saymanlıkça ilimizin taahhüdü altında ki borçlar tamamen ödenmiş ve 1945 bütçesinin normal ve mütevazın yürümüş olduğu memnuniyetle görülmüştür.

14. Köy İşleri

İlimizin teşekkülünü müteakip gaye edinilen ıslahata mütedair işlerin hazırlanması ve yapılması dolayısıyla köy kalkınma ve koruma cihetine bu amacın tamamlanmasından sonra ilgi göstermek mecburiyeti, bu işin biraz teahhürünü mucip olmakla beraber, ehiren bu yolda yapılan çalışma ve gösterilen ilgi bu teahhürü hemen hemen telafi etmiş gibidir.

Bugün ilçelerimizin birçok köylerinde tatbik edilen Köy Kanunu ve kalkanmalar sayesinde günden güne yenilikler ve terakkiler kaydedilmektedir.

25'i mezra olmak üzere 386 köyden 255'inde Köy Kanunu tatbik edilmekte olup mecburi işlerden birçoğunun yapılması memnuniyeti mucip sonuçlar vermektedir. 1945 yılı için düzenlenen köy bütçeleri yekûnu 290.386 liraya baliğ olup bundan imceceye ayrılanları köy su harkları, yolları ve diğer inşaatta çalıştırıldığı gibi, kanıt kısımları da bütçedeki bölümlerin gösterdiği hususata harç edilmekte ve bu suretle köyün güzelleşme ve verimli olmasına yardım edilmektedir.

Bununla beraber en ziyade okul inşaatına sarfı mesai olunduğundan her sene için bu sahada ilerlemeler ve muvaffakiyetler hisolunmaktadır.

İlçe ve köylerimizde 60'ı öğretmenli ve 53'ü eğitimci olmak üzere 113 okul bulunmaktadır. 5.745'i erkek ve 3.674'ü kız 9.419 tahsil çağında çocuk olup bunlardan 4.927 erkek ve 2.179 kız çocuğu okumaktadırlar.

Köylerimizde 280 dokuma tezgâhı dağıtılmış olup muhtelif numaralardan 760 paket iplik verilebilmesi sağlanmıştır. Bunlardan köylülerimizin kendi ihtiyaçlarını temin eylemekte oldukları gibi faydalanmaktan da geri durmamaktadırlar. Halkımızın bu tezgâhlarda yün ve kıl iplerden dokunan şal, çulaki, palaz, kilim ve benzerleri şeyler de çıkarıp faydalandıkları memnuniyetle görülmektedir.

15. Belediyeler

İlçelerimizde belediye reislikleri, kaymakamlar uhdesindedir. Bu arkadaşların gösterdiği ilgi ve gayret ilçelerimize hemen bir şehir süsü verecek niteliktedir. Esasen geliri az olan belediyelerimizin gösterdikleri bu varlık sayanı şükrandır.

Bu yıl bulunan başlıca varidat kaynaklarından birisi de belediyeler adına alınıp iyi bir surette işletilmekte olan otomobil arabalarından alınan ücretlerdir.

Gelecek yıllar için kesim evleri gibi sıhhi durumun icabettirdiği bazı müesseselerin yapılması mütesavverdir. 1945 yılı içinde düzenlenip tasdik kılınan sekiz ilçemiz belediyeleri bütçe yekûnu 36.475 liradır.

Bugün için memur ve müstahdem maaşını ancak karşılayabilecek olan bu para ile normal denecek kadar belediyeye ait işler yapılmakta olup, bulunan bazı gelir kaynaklarının verdiği verim sayesinde dört kat fazlasına çıkacak olan ileri seneler bütçesile yapılacak işlerin daha normal bir vaziyet yaratacağı kanaatinde bulunduğumu arz eylerim.

TUNCELİ'NİN SAĞLIK TEŞKİLÂT¹ (1945)*

---

1. Çemişgezek, Hozat, Mazgirt, Pertek ve Pülümür ilçelerinde beşer yataklı ve muvazenei umumiyyeye ait beş dispanser vardır. Bunlardan Çemişgezek, Hozat, Pertek ve Pülümür ilçelerindeki hâlâ faaliyettedir. Mazgirt ilçesinde olan dispanser ilçede hükûmet tabibi olmadığından kapalı bulunmaktadır.

2. Bir sıhhat müdürü, bir kâtip ve bir merkez sabit sağlık memuru vardır.

3. Çemişgezek, Hozat, Pertek ve Pülümür'de hükûmet tabibi olup Kalan, Mazgirt, Nazımiye ve Ovacık ilçeleri hükûmet tabiblikleri münhâldir.

Çemişgezek ilçesinde bir dispanser ve bir gezici sağlık memurları, Hozat'ta bir gezici sağlık memuru, Mazgirt'te bir gezici sağlık memuru, Ovacık'ta bir gezici sağlık memuru, Pertek'te bir dispanser ve bir gezici sağlık memuru, Pülümür ilçesinde bir gezici sağlık memuru vardır.

Hozat dispanser sağlık memuru, Kalan gezici sağlık memuru, Mazgirt dispanser sağlık memuru, Nazımiye gezici sağlık memuru, Pülümür dispanser sağlık memurları yoktur. Bu memurluklar hâlen münhâldir.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 41, Belge No: 304, 305.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

Tunceli Vilâyeti Kazalarında Tayin Kılınacak Köy Sağlık Memurlarıyla Köy Ebelerininin Grup Merkezleri:

İlçe	Grup merkezinin adı	İzahat
Çemişgezek	Pulur Örenceikebir Laluşağı Sinsor Vaskuvan Şihisor Kızı Barasorülya Germili Türkvertinik	10 grup
Hozat	Karaca İnciğa Türkkaner Peyik Deşt Haçeli	6 grup
Kalan	Çihik, Pah Velikan, Körkes Tüllük	5 grup
Mazgirt	Şorda Danaburan Lazvan Peri İlanlı Göderiç Muhundu Kızılkale Bağın	9 grup

Nazımiye	Hosum İresi Hakis, Civarık	4 gurup
Ovacık	Kodi Kozluca Çırpazin Zeranik Burnak Karaoğlan Garipuşağı	7 gurup
Pertek	Sorpiyan Pirinççi Paşavenk Sağmandersimi Puhateris Rumkiğ Sağman, Abşeker	8 gurup
Pülümür	Hacılı Şeteri Tahsini Deşt Üçdam	5 gurup

PERTEK KAZASI CEZA DAVALARI (1946)*

Yazan: Ali Rıza Önder
Pertek Cumhuriyet Savcısı

22.10.1946

Çok sayın milletvekilimiz,

Ankara'daki adresinize mektupla bildirilmesini arzu buyurduğunuz istatistiki bilgiyi arz ediyorum:

Pertek Ceza Mahkemesi'nin asliye ve sulh kısımlarında 2884 sayılı Tunceli Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 02.01.1936 tarihinden 01.10.1946 tarihine kadar nihayetlenerek karara bağlanan ceza davalarının adedini yıllara bölerek cetvel hâlinde şöylece hulasa edebildim:

<u>Yıl</u>	<u>Sulh</u>	<u>Asliye</u>	<u>Yekûn</u>	<u>Tehir edilenler</u>	<u>Tecil edilenler</u>
1936	56	46	102	1	-
1937	58	71	129	1	1
1938	25	40	65	2	-
1939	73	42	115	-	-
1940	60	51	111	-	-
1941	38	26	64	2	-
1942	77	56	133	-	1
1943	40	25	65	-	-
1944	33	31	64	-	-
1945	29	35	64	-	-
1946	51	41	92	1	1

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 18, Belge No: 188.

Bu cetvelden anlaşıyor ki Pertek'teki ceza davalarında tehir ve tecil edilenlerin nisbeti hemen hemen her yıl aynı kalmış ve bir iki sayıyı geçmemiştir. Fakat dairemizde mevcut umumi tehir ve tecil dosyalarının incelenmesinden anlaşıldığı üzere, bütün Tunceli'de tehir ve tecil edilen takibat ve cezaların adet ve nisbeti, 1936'dan 1941 yılına kadar -az çok değişmelere rağmen- büyük bir yekûn hâlinde devam etmiş, 1942'de çok azalmış ve 1942'den sonra hiçe yaklaşmıştır. Bunu da rakamlarla arz arz ediyorum:

Yıl	Bütün Tunceli ilçelerinde tehir ve tecil edilenler ¹
1936	703
1937	206
1938	159
1939	74
1940	89
1941	347
1942	12
1943 ²	-----

Dosyalarımızdan çıkardığım bu rakamlar, çeşitli sebeplerden dolayı belki ufak tefek isabetsizlikler gösterecektir. Halkiki rakamları tam ve mutlak olarak ifade etmiyecektir. Fakat hiç olmazsa Pertek'teki kayıtlara istinat ile genel durum hakkında gerçeğe çok yakın bir fikir verebilir.

Tehir ve tecillerin 1942'den sonra sıfıra yaklaşmasının sebebini uzun uzun araştırmaya lüzum kalmadı. Çünkü tehir ve tecil kararlarını bildiren tamimlerin incelenmesinden anlaşılabacağı üzere, vali ve komutanlık, 32. maddedeki yetkiyi daha çok 31. maddedeki ahvalin zuhuru hâlinde uygulamıştır. Yani, ekseriyetle, başka yerlere nakil ve sevk edilen sanıklar ve suçlular hakkındaki takibat ve cezaların tehir ve tecili yoluna gidilmiştir. Bir de bütün aramalara rağmen bulunamıyanlar hakkında uygulanmıştır. Bundan da anlaşıyor

1 Bu rakamlara hem tehir, hem tecil dahildir. Aynı ayrı tespit edemedik. Zira bazı mahzurlar mani oldu.

2 Bu yıldan itibaren 1946 yılına kadar gelmesi gereken bazı tehir ve tecil tamimlerinin hiçbirisine rastlanamadı. Anlaşılan, nakil ve sevke dayanmayan tehir ve teciller her ilçeye tamim edilmemiştir. Pertek'i ilgilendirenlerin adedi de birinci cetveldedir. Diğer ilçelerinki tahmin edilmediğine göre 1943'ten sonra onlarda da adet bir ikiye düşmüş olsa gerektir.

ki Tunceli'nin istikrarsızlığı, garba nakiller vesaire 1936'dan 1942'ye kadar devam etmiş, ondan sonra normal hayat başlamış ve 31. madde uygulanmadıkça 32. maddenin dahi uygulanmasına lüzum ve ihtiyaç kalmamıştır.

Bu maddenin uygulanmasını, işbu hâllere inhisar ettirmekle vali ve komutanlık makamının pratik hayat icaplarına göre iyi bir yol tuttuğu şüphe-sizdir. Fakat kanunun maksat ve ruhuna uymak noktasından da aynı isabetin gösterilmiş olup olmadığı hususunda acelesiz ve kesin bir hükme varabilmek için Tunceli Kanunu'nun müzakereleri sırasında konuşulanları ihtiva eden Meclis tutanaklarını okumak ve gerekçeyi her madde için bütünü ile kavramak lâzımdır. Tunceli Kanunu hakkında etraflı ve hukuki bir inceleme yapmak bizim için faydalı olabilir. Bu suretle *Adalet Dergisi*'ne bir konu hazırlanabilirdi.

Fakat iki sebep beni bundan alıkoymaktadır:

1) İnceleme için muhtaç olduğumuz bir kısım malzeme ve mehzadan mahrum oluşumuz;

2) Esasen ömrü olmıyan geçici bir kanun hakkında işbu zahmeti ihtiyar etmenin fazla olacağı düşüncesi.

Hulasa, bu son yıllarda Tunceli Kanunu'nun en çok uygulanan ve özelliğini fiilen de muhafaza eden hükümleri, her hâlde adli hükümleridir. Bunlar arasında da bilhassa ceza mahkemelerinden verilen kararlarda temyiz hakkının bulunmadığını ifade eden 29. madde önemlidir. Bu yüzden birçok yurttaşın, isabetsiz verilmiş hükümlere kurban gittiği veya bir kısım suçluların beraat ederek cezasız kaldığı görülmektedir. Yazılı emir yolu, bazı sebeplerle Yargıtay'ın normal yolundan alınacak semereyi verememektedir. Komutanlığın tecil yetkisi de yukarıda arzolunduğu gibi olağanüstü şartlar zail olduğu için artık nadiren kullanılmaktadır. Binaenaleyh memleketin iç durumunun istikrarlı olduğu şu normal zamanda 29. maddenin tadili veya kaldırılması herkes gibi biz adliyecileri de memnun edecektir. Zira Yargıtay yolundan mahrum olarak çalışmak, bizler için birçok balımlardan zevksiz ve faydasız olmaktadır. Fakat bu madde kalkmasa bile nasıl hafifletilebilir? 30. maddedekine benzer bir tahditle hiç olmazsa ağır cezalı suçlar için yolu açık tutmak kabil olabilir. Yahut da daha başka çarelerle ihtiyaca cevap verilebilir. Bununla beraber bu maddenin kaldırılması ile Tunceli Kanunu'nun epeyce sarsılmış olacağına şüphe yoktur. Onun için, daha başka sebeplerle, bilhassa dış politikaya dokunan amillerle olduğu gibi bırakılmasında daha çok fayda görülebilecek olan bu kanun hakkındaki düşüncelerimin birer şahsi düşünce

ve ima etmek istediğim dileklerimin de gayri resmi mahiyette dilekler olarak işbu hususi mektubumuzda kalmasını rica ederek derin saygılarımı sunar, ellerinizden öperim efendim.

Pertek C. Savcısı
Ali Rıza Önder

HOZAT'IN ADLİ, İDARİ VE İKTİSADİ DURUMU (1946)*

Yazan: Cengiz Rahimoğlu
Hozat Yargıç Yardımcısı

15.10.1946

Muhterem beyefendi,

İlgi ve arzunuza uyarak yazıyorum. Bence çok kıymetli olan ilginiz, dile-
rim ki bu hususda da verimli olur. Görüşlerim şahsidir, tenkid hudutlarının
dışındadır. Sadece bir hasbihal ve samimi fikirler mesafesini geçemez. Bu
bakımdan siyasi mülâhazalarla dostluğu yoktur. Sadece ağır bir darbe yiyen
bu bölgenin kalkınması ve devlete daha bağlı bir halk olması gibi vatani
hissiyatdan mülhemdir. Yazım bu ilin, hukuki, idari, iktisadi ve bunların dı-
şındaki işlerini inceleyecek, noksanları ve çareleri gösterecektir.

1. Adli Sahada

Bu il hudutları dahilinde hükme bağlanacak umum ceza davaları ve de-
ğerleri 300 lirayı geçmeyecek olan hukuk davaları hakkındaki kararlar kesin-
dir. Ölüm cezası valinin tasdiğiyle ve diğer kararlar verildikleri anda katiyyet
kesbederler.

Yargıtay yolunun, asayiş ve idare bakımından ceza davaları hakkın-
daki kararlara kapatılmış olması mümkün ve yerinde olabilir. Hatta aynı
mülâhazanın bugün için dahi mesmu olacağı hatıra gelebilir. Ancak 300
lirayı geçmeyecek hukuk davaları için yargıtay yolunun kapalı bulundurul-
ması, bence doğru olmasa gerek. Çünkü;

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 111, Belge No: 393.

1) Burası gibi fakir bir bölgenin hukuk davaları umumiyetle 300 liradan aşağıdır.

2) Davaların büyük bir ekseriyeti toprak davasıdır. Toprak davaları ise, hem kadastronun ademi mevcudiyeti ve hem de tapu kayıtlarının kifayetsizliği yüzünden halli güç davalardandır. Bu itibarla ya pek tecrübeli yargıçlara veya yargıtayın yüksek murakabe ve ikazına ihtiyaç gösterir.

3) Pek fakir olan bu bölge halkı için “mal, candan evvel gelir”. Hürriyetlerine vaki tahdidat, bunları pek üzmez. Fakat mal bahsinde, kendileri için kâfi teminatın olmayışı, iyi bir sonuç veremez. Bahse mevzu hukuk davaları için, yargıtay yolunun temini bu sebeplere dayansa gerek.

4) Keşif masrafları: Davaların büyük bir kısmı toprak işleridir. Bu davalar ise, umumiyetle mahallen keşif yapılmasını gerektirir. Bir keşfe, yargıç, zabıt kâtibi ve mübaşir giderler. Yargıç 3, zabıt kâtibi ve mübaşir de 1,5 lira gider alırlar. İlçeden, münazaalı tarla başına hayvanla gidilir. Üç hayvanın bir günlük kira rayici toptan 12 liradır. Buna yargıç ve diğer vazifelilerin aldıklarını da eklersek, bir keşif 18 Türk Lirası mukabilinde oluyor demektir. Bazen bir davada birden fazla keşif icrası da mümkündür.

Tarlası az ve küçük olan bu bölgede, vasati tarla değerleri 30-100 lira arasında değişir. Şimdi, 30 lira değerindeki bir tarlaya vaki müdahalenin önlenmesi davasının keşif ve diğer masraflarla birlikte 25 liraya çıktığını görüyoruz. Pek fakir olan bu halkın, bir hakkını iskat ve müdafaa için 25 lira gibi büyük bir meblağı (cidden büyük bir para) peşinen sarfedebileceğini zannetmek güç olur. Eğer gerekli harcı yatırmaz veya istenilen masrafı yapamazsa, davasını isbat edemeyeceğinden, dava reddolunacaktır. Masrafı yapamıyor ne yapsın?.. veya hayvanile yatağını, masrafı yatırmak için satıyor.

Uzun bir devre ağalar saltanatının kölesi olan bu mağdur ve perişan halkı, seri, ucuz ve kolay bir adaletle millete ve devlete bağlamak gerekir. Onlara devlet kapılarının, masrafsız ve âdil bir yer olduğunu anlatmak gerek ve buna daha pek çok şeyler eklenebilir. Şu hâlde:

Bu davalar keşifsiz yapılamayacağına ve halk da, keşif masrafını veremediğine göre, sırf Tunceli ili için hukuk davalarındaki keşif masrafını Hazine ödemiş olsa. Her ilçede yılda 150 keşif yapılsa, yedi ilçeli Tunceli’nde 1.050 keşif ve tutarı da yıllık toptan 20.000 lira eder. Devlet için, büyük bir masraf olmasa gerek.

Bu cüz’i masrafa mukabil, kendileri için bu fedakârlığı yapan devlet ve millete karşı bunların duyacakları yakın sevgi, maddi değerle ölçülemez sanırım.

5) Şahit ücreti: Hukuk davalarında şahitler için yargıcın tayin edeceği zaruri masraflar, mahkeme veznesine depo edilmedikçe, bir kimsenin istediği şahitleri dinletmesi imkânsızdır. Ta ki, tanıklarını bizzat getirebilsin.

Davacı veya davalı, umumiyetle tanıklarını bizzat getiremediklerinden, para yatırmak zorunda kalıyorlar. Tayin kılınan şahit ücretini yatıramadığı için, şahidini getiremeyen ve neticede davasını kaybeden çok oluyor. Parayı verebilenler ise, ne şekilde veriyorlar? Halbuki, köyler ilçeye yakındır. Tanık olarak gelen vatandaş hiçbir maddi zarara uğramıyor. Bu itibarla, ceza davalarında olduğu gibi, hukuk davalarında da (sırf bu il için) tanıkların ücretsiz olarak davetiye üzerine gelmelerini temin mümkün olsa, pek isabetli olacağı kanaatindeyim.

6) İlk tahkikat: Ağır cezalı işlerin, ilk tahkikatının mevkufen yapılacağı hakkındaki hükmün de kaldırılması, tatbikatta vatandaşlar için çok daha hayırlı ve samimi olacaktır.

2. İdari İşlerde

Bu civar halkı çekingen, korkulu ve soğuktur. Sebepleri malum. Eski bir geleneğin intibai olsa gerek ki, her sahada resmi teşebbüs bu kimselere daima korkulu gözükmektedir. Bu sahada şu veya bu tedbir serd edilemez. Ancak idare âmirlerine ve jandarma birliklerine yapılacak münasib ve daha onlar seviyesine inilerek muamele ifasını havi bir ikazın verimli olacağı ümidindeyim. Bu arada kaymakamlar uhdesinde bulunan, belediye reisliği vazifesinin, seçilmiş belediye reislerine devri, hem idari ve hem de halk üzerinde bırakacağı tesirler bakımından iyi sonuçlar verecektir.

3. Ekonomik Sahada

Tunceli, avarız itibariyle dağlık, iklim itibariyle sert bir muhittir. Ziraatta elverişli tarlalar az ve dardır. Temin edilen mahsul, istihsâle yetmez. Bu bakımdan, Tunceliler müstehliktirler. Mustahsil sayılamazlar. Geniş meralar bulunmadığından, büyükbaş hayvanların da bakımı güç ve bu itibarla adetleri pek azdır. Geriye yalnız keçi kalıyor ki, bugünkü şartlar altında bununla da yeter derecede geçimin sağlanamayacağı aşikârdır.

Şu hâlde, bu mıntika halkı müstehlik, işsiz ve fakirdir. Vaktiyle, dış memleketlere ve bilhassa Amerika'ya vaki, bu civardan yapılan külliyetli muhaceret de bu sebeplere dayansa gerek.

Hakikatten uzaklaşmamak şartıyla, nelerin mümkün olabileceğini arzedeyim:

1) Bu bölgede veya yakın civar bölgelerde kurulacak bir sanayi müessesine, halkın işçi olarak celbi suretiyle.

2) Evvelce pek bol bir suretde ve iyi bir kalitede yetiştirilen tütün ziraatine, iyi bir fiyat verilerek teşviki, halkı kısmen olsun kalkındırabilir.

3) Ofisin topladığı buğday ve sarı yiyecek, bu muntıkada ucuz bir fiyatla sattırılırsa, halk için faideli olacağı ümidindeyim.

Hozat ve civarı hakkında edineceğim sürekli intibaları sizlere arz etmekle, pek sevinçli olacağım.

Çemişgezek'deki tarihi mağaraların çektiğim fotoğrafları, maalesef ziya vaziyeti sebebiyle pek bozuk çıkmış. Bu itibarla tetkik konum olan yazılar ile birlikte yeniden çektireceğim fotoğrafı takdim edeceğimi umarım.

İfade ve fikir hatalarını mazur görmenizi istirham eder, en derin saygılarımı sunarım.

Hozat Yargıç Yardımcısı
Cengiz Rahimoğlu

ÇEMİŞGEZEK'DE MİLLETVEKİLİ SEÇİMİ SONUÇLARI¹ (1946)*

1946 yılı milletvekili seçimi için Çemişgezek ilçesi seçim kurulunca mahallat ve köyler defterleri üzerinde yapılan tetkikat sonunda ilçenin kadın, erkek ve 22 yaşını doldurmamış nüfus sayısı ile seçim büro merkezleriyle bu merkezlere bağlı köyleri gösterir çizelgedir.

Seçim bürosu numarası ve merkezin adı	Seçim bürosuna dahil mahalle ve köyler	Nüfus durumu 22 yaşını bitiren seçmenler			22 yaşını henüz doldurmamış	Umumi Yekûn
		Kadın	Erkek	Yekûn		
1 Numaralı Belediye	Kale Mahallesi	48	59	107	110	217
	Çukur Mahallesi	72	82	154	167	321
	Hamamatik Mahallesi	27	45	72	77	149
	Hacı Camii Mahallesi	55	58	133	146	279
	Tepebaşı Mahallesi	29	48	77	63	140
	Medrese Mahallesi	31	44	75	77	152
	Meydan Mahallesi	18	23	41	41	82
	Mescit Mahallesi	36	56	92	100	192
		316	435	751	781	1.532
2 Numaralı Örenceisagır Köyü	Örenceisagır köyü	34	31	65	71	136
	Örenceisagır Kebir köyü	18	29	47	53	100
	Karasar köyü	33	51	84	131	215
	Türk Karavenk köyü	22	26	48	86	116
	Kürt köyü	18	20	38	51	89
	Savuk köyü	43	52	95	122	217
	Germisi köyü	60	69	129	160	289

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 110, Belge No: 382.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

Birih köyü	33	26	59	84	143
Bedretil köyü	17	15	32	54	86
Oğuzar köyü	28	26	54	74	128
Bradi köyü	13	14	27	22	49
Mahmunut köyü	<u>19</u>	<u>20</u>	<u>39</u>	<u>43</u>	<u>82</u>
	338	379	717	933	1.650

3 Numaralı	Pulur köyü	57	74	131	185	316
Pulur	Laluşağı köyü	38	29	67	106	173
	Eşkünüsefine köyü	9	13	22	33	55
	Germikâr köyü	19	18	37	46	83
	Hıdıroz köyü	58	60	118	152	270
	Ehme köyü	31	31	62	76	138
	Südere köyü	15	20	35	44	79
	Tama mezarası köyü	37	42	79	113	192
	Hacıbey köyü	<u>8</u>	<u>13</u>	<u>21</u>	<u>23</u>	<u>44</u>
		272	300	572	778	1.350

4 Numaralı	Germili köyü	29	46	75	91	166
Germili	Türkvarinik köyü	20	22	42	61	103
	Aşağıvarinik köyü	22	18	40	69	109
	Mamusa köyü	21	23	44	50	94
	Saselli köyü	19	25	44	43	87
	Evrek köyü	14	12	26	36	62
	Sıgnek köyü	64	103	167	231	398
	Pazapun köyü	13	14	27	40	67
	Sisne köyü	<u>32</u>	<u>46</u>	<u>78</u>	<u>102</u>	<u>180</u>
		234	309	543	723	1.266

5 Numaralı	Dimili köyü	30	66	96	153	249
Dimili	Rabat köyü	14	26	40	45	85
	Hozakpur köyü	25	30	55	75	130
	Venk köyü	23	38	61	79	140
	Setirge köyü	<u>31</u>	<u>34</u>	<u>65</u>	<u>73</u>	<u>138</u>
		123	194	317	425	742

6 Numaralı	Kızı köyü	71	124	195	212	407
Kızı	Hemnişe köyü	<u>44</u>	<u>79</u>	<u>123</u>	<u>113</u>	<u>236</u>
		115	203	318	325	643

7 Numaralı	Vaskuvan köyü	46	35	81	80	161
Vaskuvan	Eşkünüzimyan köyü	18	19	37	41	78
	Oğlaz köyü	23	18	41	51	92
	Hastek köyü	8	11	19	34	53
	Ağgi köyü	17	17	34	52	86
	Paşa mezarası köyü	7	5	12	19	31
	Derdereçt köyü	42	48	90	106	196
	Komer köyü	<u>70</u>	<u>70</u>	<u>140</u>	<u>181</u>	<u>321</u>
	Nornik köyü	28	20	48	61	109
		259	243	502	625	1.127
8 Numaralı	Ulukale köyü	142	132	274	258	532
Ulukale	Sinsor köyü	85	89	174	161	335
	Doğan köyü	23	25	48	43	91
	Erkagan köyü	16	20	36	59	95
	Dehke köyü	<u>24</u>	<u>21</u>	<u>45</u>	<u>73</u>	<u>118</u>
		290	287	577	594	1.171
1 Numaralı belediye		316	435	751	781	1.532
2 Numaralı Örenceisagir köyü		338	379	717	933	1.650
3 Numaralı Pulur köyü		272	300	572	778	1.350
4 Numaralı Germili köyü		234	309	543	723	1.266
5 Numaralı Dimili köyü		123	194	317	425	742
6 Numaralı Kızı köyü		115	203	318	325	643
7 Numaralı Vaskuvan köyü		259	243	502	625	1.127
8 Numaralı Ulukale köyü		<u>290</u>	<u>287</u>	<u>577</u>	<u>594</u>	<u>1.171</u>
Yekûn		1.947	2.350	4.297	5.194	9.481

KEDEK VE MERCAN MEVKİLERİNİN KAVAKLANDIRILMASI (1947)*

Yazan: Muammer Tapucu
Ovacık Kaymakamı

27.04.1947

T.C.
Ovacık İlçesi
Tapu Sicil Me.
Sayı: 18

Orman Genel Müdürlüğü
Kavak İşleri Orman Başmühendisliği'ne,

C: 26.04.1947 gün ve 4 sayılı yazıya:

Kavak ormanları yetiştirmek için birlikte görüş tesbit ettiğimiz doğusu Ovacık, batısı Kedek köyü, kuzeyi Köseler, Danzi ve Kodi köyleri arazileriyle ve güneyi Munzur Çayı ile çevrili tahminen 3.000 hektar Kedek Düzü adı ile tanılan bir parça, keza bir tarafı Mercan, Markar, Çakperi, Kandolar, Ovacık kasabası ve Kodi köyleriyle Munzur silsilesinin başlangıç hattı olmak üzere tahminen 2.000 hektar Mercan Düzü adı ile anılan diğer parça ki ceman 5.000 hektar gayri mezru, hâli arazi olup tapu kaydı yoktur.

Medeni Kanun'un 641'inci maddesi hükümlerine göre devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 9, Belge No: 74, 76.

Tunceli'nin bu küçük ilçesinin, fakir halkının ekonomi ve sosyal olarak kalkındırılması bakımından bu bölgede kavak ormanları yetiştirilmesinin çok faydalı olacağı kanaatindeyiz.

İcab eden işlerin tekemmül ettirilmesine delâlet buyurulmasını arz ve rica ederim.

Kaymakam

Muammer Tapucu

***

02.05.1947

Tunceli İli Ovacık ilçesi dahilinde Kedek Düzü ve Mercan Düzü kavaklık sahalarına ait rapordur:

1. Mevkii

Tunceli il merkezinin batı kuzeyinde ve Ovacık ilçesinin doğu kuzey ve batı kuzeyinde ve 500 metre mesafesinde başlamakta ve batıdan kuzeydoğu istikametine uzanmaktadır.

2. Mülkiyeti

Ovacık Kaymakamlığı'nın sureti ekli 27.04.1947 tarih ve 18 sayılı yazısına atfen iki parçadan ibaret bulunan bu sahalar Medeni Kanun'un 641. maddesi hükümlerine göre devletin hüküm ve tasarrufunda olup hâli araziden mağdud bulunmaktadır.

3. Hudutları

Esaslı şekilde bir parçadan ibaret bulunan bu sahalar Ovacık, Kodi, Danzi, Köseler köyleri arazilerinin araya girerek iki parçaya taksim edilmiş olup, 1. sahanın hududunu sözü geçen köylerle Munzur Çayı, Kedek köyü tarlaları ve Karagöl Deresi'nden Kedek köyüne inen su harkı çevrelemekte ve 2. sahanın doğusunu Mercan Deresi, batısını Kodi ve Ovacık tarlaları, kuzeyini Munzur sathı mailinin ovaya birleştiği hat ve güneyini ise Markar, Çakperi, Kandolar ve Ovacık tarlaları sınırlamaktadır.

200.000 mikyaslı haritadan kopya edilen ekli krokiden anlaşılacağı üzere:

Kedek Düzü 3.000 hektar

Mercan Düzü +2.000hektar olmak üzere

5.000 hektardan ibarettir.

4. Topografik Durumu

Batıdan hafif kuzeydoğuya uzanmakta olan Munzur Sıradağları'nın güneyinde ve bu dağdan inen Mercan, Karataş, Aksu, Yılanlı, Camgöz, Karagöl derelerinin getirdiği rusubatla meydana gelmiş ve çok hafif güneye meyilli bir araziden ibarettir.

Kavaklanacak bu sahaların içinden yukarda sözü geçen dereler geçer ve bu derelerden akan su ile sahanın her noktasının sulanması mümkündür.

Arazi, umumiyetle üçüncü zamana ait kalker sahalarının inkisam ve tefessühünden meydana gelmiştir. Görünüşte arazinin üstü muhtelif çapta kalker taşlarıyla örtülü bulunmaktadır. Toprak derinliği iyidir. Yağmur ve akan sular tesiriyle toprak kısmı süzülerek kalker taşlarını meydana bırakmıştır. Bu taşlar toplanmak suretiyle altından kırmızı renkte aliviyonal bir toprak meydana çıkmaktadır. Köylülerin bu araziye bitişik yerlerde ve ziraat yapmakta oldukları tarlalar bu kabildendir. Ziraat sahasındaki ekinlerin ve bilhassa civardaki ehrami, titrekkavak ve karakavaklarla huş ağaçlarının iyi bir şekilde teşekkülleri toprağın kuvvei inbatıyece zenginliğine en iyi bir alamettir. Arazi, denizden 1.200 ve 1.350 metreler arasındadır.

5. İklimi

40 kilometre kuzeydoğuda ve 1.186 metre yükseklikte bulunan Erzin-can rasat merkezinin 1930-1933, 1937-1939, 1941-1943 seneleri rasatlarının bu saha için uygun ve muvafık görülerek kaydı faydalı bulunmuştur.

Bu hesaba göre: Normal sıcaklık ortalaması 10,07 derece ve azami sıcaklık ortalaması 16,07 derecede olup mutlak azami sıcaklık 1937 senesi temmuz ayında 40,06 derece ve mutlak asgari sıcaklık 1942 senesi ocak ayında -26 olarak kaydedilmiştir.

Aylık mutlak asgari sıcaklıklar kasım-mart aylarında ve her sene ekim-şubat ve hatta mayıs aylarında bazı seneler sıfırın altında kalmaktadır.

Yaz günleri normal ortalama olarak 113 yaz günü vuku bulmakta ve şimdiye kadar bir mevsimde en az 1933 senesinde 95 gün, en fazla 1941 senesinde 125 gün geçmiştir. Yaz günleri umumiyetle nisanda başlar ve ekim ayında sona erer.

Senede 58 gün tropik geçer. Tropik günler umumiyetle mayıs ayında başlar ve eylül ayında son bulur. 1932 senesi ekim ayında yalnız üç tropik gün kaydedilmiştir. Aylar içinde en fazla tropik gün ağustos ayında görülür. Normal ortalama olarak senenin 116 günü donlu, en az 1940-1941 kışında 93 gün, en fazla 1932-1933 kışında 137 gün sürmüştür. Bu bölgede en erken don, ekim ayının altıncı günü, günler bilhassa ocak ayında fazla kesafet gösterir. Şiddetli donlu günler normal ortalama olarak 29 gündür. En az 1938-1939 kışında altı gün, en fazla 1932-1933 kışında 51 gün geçmiştir. Umumiyetle şiddetli donlar, kasım ayında başlamakta ve mart ayında son bulmaktadır.

1) Kış günleri:

Normal ortalama olarak senenin 32 günü tam kış günü olarak geçer. 1929-1930 kışında olduğu gibi iki kış günü vuku bulduğu görüldüğü gibi, 1931-1932 kışında 54 kış günü de görülmektedir. Kış günleri umumiyetle kasım ayında başlar, mart ayında sona erer.

2) Yağış:

Normal ortalama olarak 381,01 milimetre düşmekte, mevcut rasat seneleri içinde 1932 senesinde en az 223,03 milimetre, en fazla 1941 senesinde 510,09 milimetre olarak düşmüştür. Temmuz-ağustos ayları tamamen bazı seneler yağışsız geçer. En fazla yağış mart ve nisan aylarıdır. Senenin ortalama olarak 101 günü yağışlı geçer, en az yağış 1932 senesinde 73 gün, en fazla 1941 senesinde 121 gün olarak tesbit edilmiştir. Ocak, mart, nisan ve mayıs ayları senenin yağışlı gün veren aylarıdır.

3) Karla örtülü günler:

Senede normal ortalama olarak 43 gündür. 1929-1930 kışında en az olarak beş gün, 1941-1942 kışında ise en fazla olarak 96 gün karla geçmiştir. Mevsim içinde en fazla karla örtülü geçen ay ocak olup, kar örtüsü umumiyetle aralık ayında başlamakta ve pek ender olarak nisan ayına kadar uzamaktadır. Ovacık ağaçlama sahası, Munzur ve Tunceli Dağları arasında ve bu dağların da rakımlarının yüksek bulunması hasebiyle aralık ayında ovaya düşen ilk karın erimeyerek müteakiben yağın karlarla 2-2,5 metre bir kalınlık iktisap ederek nisana kadar devam ettiği mahallen yapılan soruşturma ve incelemelerle sabit olmuştur.

4) Kırğılı günler:

Ortalama olarak senede 43 gün kırğılı vuku bulur. Mevcut rasatlara göre 1938-1939 mevsiminde 22 gün en az, 1941-1942 mevsiminde de en fazla

51 gün olarak tesbit edilmiştir. En erken kırağı eylül ayının 30. gününde ve en geç kırağı mayıs ayının ikinci gününde düşmektedir. Kırağı hadisesi bilhassa aralık ve mart aylarında fazla görülmektedir.

5) Nisbi rutubet:

Senelik normal nisbi rutubet ortalaması % 50, en düşük senelik nisbet 1932 senesinde % 41 ve en yüksek ise 1943 senesinde % 61'dir.

6) Bulutluluk:

Bu bölgelerde normal ortalama olarak senenin 92 günü kapalı geçer. 1930 senesinde en az 58 gün, 1933 senesinde en fazla 119 gündür. Kapalı günlerin en fazla görüldüğü aylar ocak ve şubat, en az görüldüğü aylar temmuz ve ağustosdur. Temmuz, ağustos, eylül ve ekim ayları birçok seneler hiç kapalı gün vermezler.

7) Bulutlu günleri:

Senenin ortalama olarak 172 günü bulutlu geçer; en az bulutlu gün 1932 senesinde 105 gün, en fazla bulutlu gün 1931 ve 1943 senelerinde 187 gün olarak tesbit edilmiştir. Bu civarda umumiyetle her senenin her ayı bulutlu gün vermekte, en fazla mayıs ve en az ağustos ayında bulutlu gün vermektedir.

6. Ağaç Durumu

1) Ağaç cinsleri

Bu sahalar civarında ve umumiyetle sulak bulunan kısımlarda ehrami, titrek ve karakavaklar göze çarpmaktadır.

Ağaçlama sahasının içinde Karataş Deresi ve ağaçlama sahası ittisalinde bulunan Munzur Çayı'nın çatal teşkil ettiği ve ada tabir edilen mevkide müteferrik gruplar hâlinde huş ağaçlıklarına rastlanmıştır.

Ehrami kavaklarda kesili görülen ağaçlarda bulunan çap ve halkai senevi-yeler aşağıda gösterilmiştir:

Halka adedi	Çapı
10	0,16
13	0,18
12	0,19
13	0,20
14	0,21
15	0,22

17	0,23
19	0,25
<u>20</u>	<u>0,26</u>
133	1,90

Bu rakamlara göre ehrami kavaklarda senede 1,5 santime yakın kutren tecessüm olduğu ve yapılan incelemede ortalama tulen 1 metre tecessüm vaki olduğu tesbit edilmiştir.

Keza kesilmiş titrekkavaklarda yapılan ölçmelerde:

<u>Halka adedi</u>	<u>Çapı</u>
21	0,16
22	0,17
23	0,18
22	0,19
24	0,20
24	0,21
26	0,22
25	0,23
28	0,24
<u>28</u>	<u>0,25</u>
243	2,05

Bu hesaba göre senevi titrekkavakların kutren 0,09 metre ve tulen 0,50 metre büyüdükleri görülmüştür.

Karakavaklarda yapılan ölçmelerde:

<u>Halka adedi</u>	<u>Çapı</u>
16	0,17
18	0,18
19	0,20
14	0,20
17	0,21
21	0,21
21	0,27
22	0,31

19	0,35
<u>24</u>	<u>0,40</u>
191	2,50

olmak üzere kutren tecessüm 1,3 santimdir.

Huş ağacında yapılan ölçmelerde:

<u>Halka adedi</u>	<u>Çapı</u>
10	0,12
11	0,13
16	0,14
18	0,15
<u>20</u>	<u>0,16</u>
75	0,70

olmak üzere kutren tecessüm 1 santimetredir.

Yukarda arzedilen ağaçlardaki kutren ve tulen tecessüme nazaran bu bölgede kavak nevilerinin iyi dikim ve bakımla çok iyi sonuçlar alınacağı kanaatine varılmıştır.

2) Ağaçlama işleri

Bu mıntıkada Kanada ve ehrami kavağının yetiştirilmesi ve vatani bulunması hasebile Huş ağacının da ihmal edilmemesi gerekmektedir.

Ağaçların kutren tecessümlerine nazaran 25 senelik bir devirle idaresi münasip görülmüş ve bu yaşta ağaçların asgari 0,40 kutrene iktisap edecekleri anlaşılmıştır.

Bu hesaba göre 5.000 hektarlık ağaçlama sahası 25 seneye taksim suretiyle senevi 200 hektarının ağaçlamaya tabi tutularak 25 senede ağaçlamanın ikmali lâzımsa da ağaçlamanın daha az zamanda bitirilmesi arzuya şayandır. 20. sene yapılacak kontrolde ağaçların matlup hacmi verdikleri takdirde devrin 20 seneye indirilmesi ve buna göre sahanın 20 parçaya taksimi uygun bulunmaktadır. Devir şimdilik 25 sene kabul edilmek suretile her sene: $200 \times 2.500 = 500.000$ fidanın sahaya dikilmesi ve 25. seneden itibaren de senede 500.000 ağacın kesilmesi icabetmektedir.

Ağaçlama ikişer metre aralıkla hektara 2.500 kavak dikilmek suretiyle tatbik edilecektir. Çok asgari bir hesapla 10 ağacın 1 metre küp vereceği he-

saplanırsa bu ağaçlama sahalarında senevi 50.000 metre küpü muntazaman çıkarılması mümkün görülmektedir.

İstihsâlât, Munzur Suyu vasıtasıyla Pertek Köprüsü civarında karaya çıkarılan tomruklar 27 kilometre mesafede Elazığ istasyonuna kamyonla getirilerek buradan her istikamete sevki mümkün bulunduğu gibi, Pertek Köprüsü'nden çıkarılmıyarak Murat ve Fırat nehirlerinden nakli suretiyle Suriye hududunun münasip bir yerinde karaya çıkarılarak oradan Suriye ve Irak'a da satılması yine bu nehirle mümkündür.

7. Teklifler

1) Kısmen halkı boşaltılmış Markar, Solasan, Hopek, Çakperi köyleri arazisi dahil edilmek ve hâlen meskûn bulunan Kandolar, Ovacık, Kodi Dazı ve Köseler köyleri arazisi hariç bırakılmak şartile, diğer hâli arazinin hudutlarile hazine namına tescili yapıldıktan sonra kavak ormanları yetiştirmek üzere Orman Genel Müdürlüğü'ne tahsisine,

2) Memur edilecek bir Omenajman mühendisi, işletmenin katacağı mühendislerle bu sahanın haritasının alınarak bu harita üzerinde ağaçlama planlarının yapılmasına,

3) Merkezi Ovacık'ta olmak üzere bir kavaklama şefi ihdas olunarak bu yaz devresinde fidanlık ve ilk ağaçlama sahasının taşları toplattırılmak suretiyle toprağın hazırlanmasına,

4) Sonbaharda Elazığ fidanlığında mevcut bütün kavak fidanlarının bu-
raya verilerek seneden gaip etmemek üzere bir kısım arazinin ağaçlandırıl-
masına,

5) Sahanın münasip yerinde ve yerli malzeme ile bir idarehane, bir memur evi ve iki bekçi evinin yapılmasına,

6) Bu suretle, devlete ait 5.000 hektar gibi mühim bir sahanın ağaçlanarak kıymetlendirileceği ve çok fakir ve hiçbir iş sahibi olmıyan bu ilçe köylüsünün iktisaden kalkınmasını sağlayacağı gibi ileride devlete de büyük faydalar vereceği sonucuna varıldığını arzeder rapordur.

Orman Genel Müdürlüğü
Kavak İşleri Başmühendisi
Necmettin Koçuş

05.05.1947

T.C.

IV. Genel Müfettişlik

Ziraat Müşavirliği

Özel No: 8084

Genel No: 1042

Tarım Bakanlığı'na,

Ankara

1. Yurdun ağaçlandırılması amacıyla devlete ait müsait toprak parçalarının tetkik ve etüdüne memur edilen Orman Başmühendisi Necmettin Koçaş tarafından Tunceli'nin Ovacık ilçesi sınırları içinde Munzur Sıradağları eteklerinde ve Munzur Nehri boyunca Kedek ve Mercan Düzü mevkiilerinde tesbit edilen ve iktisadi kıymeti haiz Kanada ve ehrami kavağın yetişmesine müsait ve elverişli 5.000 hektar arazinin bulunduğu, bu hususta aldığım rapordan anladım.

2. Daha evvelce 26.08.1946 tarih ve 745 sayılı yazımızla da tetkik ve orman yetiştirilmesi teklif edilen bu toprak parçası Tunceli harekâtında boşaltılmış yerler olup bu muhit halkının işsiz ve boş bulunması dolayısıyla Orman Genel Müdürlüğü'nce ele alınan büyük kavaklandırma programına bu sene buradan başlanmak suretiyle 28.03.1947 gün ve Tarım Müşavirliği 8074/663 sayılı yazımızın "B, D, H" bentlerinde tebarüz ettirdiğim gibi hem Tunceli'nin ve hem de boş bulunan binlerce vatandaşın kalkınmasının sağlanmasına müsaadelerini bilhassa saygılarımla arz ederim.

IV. Genel Müfettiş

Korg. Ekrem Baydar

03.09.1947

Ankara

T.C.

Tarım Bakanlığı

H.K.

2063

Soruyu soran ve cevap verilecek olan adres:

Adı: Sayın Necmeddin Sahir Sılan

Sıfatı: Tunceli Milletvekili

Yeri: Ankara

Sorunun verildiği servis:

Orman Umum Müdürlüğü'ne,

Soru:

1. Tunceli halkının yakacağı için ormanlardaki enkazdan istifade için mahalli işletmeye emir. Bu acele tellenmesi,
  2. Ovacık'da Kedek ve Mercan Düzü kavak yetiştirme etüdü neticeleri ne oldu? (05.05.1947 G. Müfettişlik 8084/1042)
- F.K.

İlgili servisin cevabı:

1. Ormanlarda bulunan enkazın birer raporla tesbit edilerek raporlarının Orman Genel Müdürlüğü'ne gönderilmesi yolunda Elazığ İşletmesi'ne telle talimat verilmiştir.
2. Orman Fakültesi profesörleri tarafından, yurdumuzun bütün kavak yetiştirilecek sahaları teker teker etüd edilmektedir. Bu etüdlerin neticesinde kavaklık tesisine en uygun gelen yerlerden işe başlanacaktır.

Saygılarımla arzederim.

Tarım Bakanı

Faik Kurdoğlu

[illegible]

1:10000

1:20000 lik haritada büyütmeler.

Dr. Baş. Müh.
Necmettin Koçer

as above.
13.8.94
J. Smith

TOPRAKLARINA GERİ DÖNECEKLERİN SEVKİYATI VE İSKÂNI (1947)*

01.07.1947¹

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 01.07.1947 gün ve İskân Genel Müdürlüğü mahrem büro 1440 sayılı yazılarının örneğidir.

IV. Genel Müfettişliğe,

1. 2510 sayılı kanunun bazı maddelerini ilga ve tadil eden ve yeniden bazı maddeler ekleyen 5098 no'lu kanunun geçici 1. madde gereğince, bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce Bakanlar Kurulu kararıyla nakledilmiş olup da bu defa oturma mecburiyetiyle haklarındaki bütün kayıtlar kaldırılan ve bu suretle serbest duruma girmiş bulunan menkul eşhasın geriye dönecekleri için yapılacak muamele 01.07.1947 tarih ve 1438 sayılı tamim ile bildirildiği üzere mürettep yerleri valiliklerine yazılmıştır.

2. Yukarıda tarih ve sayısı yazılı tamim mucibince naklolunan ve şimdi serbest kalan bu şahıslardan geri dönmek isteyenler, mahallerince eski yerleriyle olan münasebetleri göz önüne alınmak suretiyle trenle doğruca Erzurum, Kars, Erzincan, Elazığ, Malatya, Mardin, Diyarbakır, Kurtalan, Palu ve Mutu istasyonlarına sevk olunacaktır.

3. İl merkezinizi ihtiva eden istasyonlara bu kabileler geldiği zaman mahallerince ellerine verilecek hüviyet vesikası ve aynı zamanda idare amirleri tarafından makamınıza gönderilecek cetvellere göre bunlar gidecekleri yerin en yakın istasyonuna kadar valiliğinizce aynı suretle irsaliyelerle sevk edileceklerdir.

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 10, Belge No: 100-102.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

4. Eğer iliniz merkezinde eski yerlerine en yakın istasyonlara gönderilecek olan bu şahıslar, ayrıca karayolunu takip ederek yerlerine varmak mecburiyetinde iseler, bu takdirde bunların kara nakliye vasıtaları için valiliğinizce takdir edilecek bedel, ellerine nakden verilecektir.

5. İliniz merkezine geldikleri zamandan sevkıyat zamanına kadar geçen müddet için bunların iâşe, ibatelerinin iskân tahsisatından sarf edilmesi.

6. Mürettep yerlerinden gönderilecekler içerisinden yasak bölge halkından olanlarının kanunun 12. maddesi mucibince bu bölge içinde kalan eski yerlerine dönmeleri men edilmiş olduğundan bittabi bu bölge halkının eski yerlerine gönderilmeleri keyfiyeti mevzubahis değildir.

7. Kanunun geçici 12. maddesi mucibince yalnız yasak bölge halkının, bu bölgenin bağlı olduğu il veya civar illerinde iskân edilmeleri kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu itibarla bu yasak bölgeler halkından olup da iskân talebinde bulunanların valiliğinizce her bakımdan muvafık göreceğiniz yerlere toprak verilmek suretiyle iskânları cihetine gidilmesi lâzımdır. Bu hususta bütün idare amirlerinin çok yakından alakalanması ve bu vesile ile zararlı yollardan istifade teminine meydan verilmemesi için azami hassasiyet göstermeleri ve iskân talebinde bulunanların bir an evvel yerleştirilmelerini temin etmeleri bilhassa matluptur.

8. Bu suretle iskân edilenlerin evvelki mürettep yerlerinde iskân yolu ile kendilerine verilen gayrimenkuller istirdat edileceğinden, yukarıda tarih ve numarası yazılan tamimin 6. maddesinde açıklandığı veçhile her aile için gönderilen cetvellerden birer nüshası ait olduğu valiliğe ve aynı zamanda doğrudan İskân Genel Müdürlüğü'ne gönderilecektir. Sevk eden mahal tarafından doldurulan cetvelde iskân yolu ile bir gayrimenkul verilmediği yazılmış ise, bu takdirde böyle bir iş'ara lüzum yoktur.

9. Yine bu tamimin 7. maddesinde yazıldığı veçhile esas memleketindeki gayrimenkullerine sahip oldukları takdirde dahi yine mürettep yerlerinde iskân yolu ile verilen gayrimenkuller istirdat edileceğinden, bu hususun dahi alakalı valiliklere bildirilmesi.

10. Kanun yürürlüğü tarihinden itibaren meriyete girdiğine göre, bu kanun neşrinden evvel nakledilmeleri hakkında kararname istihsâl edilmiş olup da herhangi bir suretle bugüne kadar nakledilemeyenler ile bu kanun neşrinden evvel haklarındaki kararnamenin kaldırılması suretiyle serbest kalıp da eski yerlerine dönenler veya daha önce mürettep yerlerinden kaçıp da eski yerlerinde veya civarında bulunanlar haldarında sevke müteallik hükümler tatbik olunmayacaktır.

11. Kara naklieleriyle diğer masraflar için muktezi ödenekler İskân Genel Müdürlüğü'nden ilgili valiliklere gönderilmiştir.

12. Keyfiyetin alakalı ilçelere tamimini ehemmiyetle rica ederim.

13. Gereği ve bilgi için Birinci, Üçüncü ve Dördüncü Genel Müfettişlikleriyle Tunceli, Erzurum, Kars, Erzincan, Elazığ, Malatya, Mardin, Diyarbakır, Siirt, Van, Ağrı, Muş, Bitlis, Urfa, Gaziantep, Hatay, Çorum ve Yozgat, bilgi için Trakya Genel Müfettişliği ile Afyon, Amasya, Ankara, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bolu, Bursa, Burdur, Çanakkale, Çankırı, Denizli, Edirne, Eskişehir, Konya, Kocaeli, Kütahya, Kayseri, Kastamonu, Kırklareli, Kırşehir, Manisa, Muğla, Giresun, İstanbul, Isparta, İzmir, Niğde, Ordu, Samsun, Sivas, Sinop, Seyhan, Tekirdağ, Tokat ve Zonguldak valiliklerine yazılmıştır.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yerine

***

24.07.1947

IV. Genel Müfettişlik Sağlık Müşavirliği 24.07.1947 tarih ve 6097/1620 sayılı yazılarının örneğidir.

İvedi

Uçakla

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na,
Ankara

İskân Kanunu'nun bazı maddelerinin kaldırılmasına ve değiştirilmesine ve bu kanuna yeniden bazı maddeler ve fıkralar ilavesine dair 5098 sayılı kanunun tatbikatının bölgemiz valileri toplantısında müzakeresi esnasında o kanunun geçici 2. maddesinin 1. fıkrası gereğince yasak bölge olarak tespit edilmiş yerler halkından olup da o kanun neşrinden itibaren bir yıl içinde iskânını isteyenlerin muhtaç olup olmadıklarının hangi esaslar dahilinde tespit edileceğinden tereddüt hasıl olmuştur.

Yasak bölge halkından iskânını isteyenlerin muhtaç olup olmadıklarının ne suretle ve hangi makamlar tarafından tespit ve iskâna tabi tutulanlara

aynı kanunun 4. maddesinin “c” fıkrasına göre verilmesi gerekli iâşe ve ibate masraflarının hangi ölçüye göre tayin edileceğinin acele işarına müsaade buyurulmasını arz ederim.

IV. Genel Müfettiş
Korg. Ekrem Baydar

***

31.07.1947²

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nın 31.07.1947 gün ve İskân Genel Müdürlüğü Mahrem: 1532 sayılı yazılarının örneğidir.

Dördüncü Genel Müfettişliğe,

24.07.1947 gün ve Sağlık Müşavirliği 6097/1620 sayılı yazı karşılığıdır.

Bu yazılarla, 5098 sayılı kanunun geçici 2. maddesinin 1. fıkrası mucibince bir sene içinde iskân dileğinde bulunan yasak bölge halkının muhtaç olup olmadıklarının hangi esaslar dahilinde tespit edileceği ve bu kanunun 4. madde C bendine tevfikân verilmesi icap eden iâşe ve ibate masraflarının hangi ölçüye göre tayin edileceği hususunda tereddüde düşüldüğü bildirilmekte ve bu cihetin acele işarı istenilmektedir.

Filvaki, kanun ancak muhtaç olanların iskânını emrettiği cihetle, bu yolda talepte bulunanlardan hangilerinin muhtaç bir durumda bulunduğunun tayin edilmesi ve ona göre iskânları cihetine gidilmesi zaruri bulunmaktadır.

Her ne kadar iskân işlerinin İçişleri Bakanlığı’nca tedvir edildiği sıralarda 17.12.1940 tarih ve 5870/56 sayılı tamimin 3. maddesiyle muhtaç olanların durumunu tespit edecek bazı esaslar gösterilmiş ise de bugünün ahval ve şeraiti itibariyle bu esasatın aynen kabul edilmesi mümkün görülememektedir.

Yine fevkalâde ahval dolayısıyla eskiden olduğu gibi bir esas tespitinin de faydalı olamayacağı kanaatinde bulunan bakanlığımız, bu hususu mahalli idarenin yapacakları tetkikat neticesinde edinecekleri kanaate terk etmeyi muvafık bulmaktadır.

2 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

Bu itibarla mahallince yapılacak inceleme sonunda bir ailenin muhtaç durumda olup olmadıklarını tayin etmek mümkün olabilecektir.

İaşe ve ibate hususuna gelince; bunun da evvelce yapıldığı gibi nüfus başına tespit edilecek iaşe ve bir aile için verilebilecek ibate bedelleri mahalli rayiçlere göre idare heyetlerince verilebilecek kararlarla tayin olunabilecektir.

Kanunda başkaca bir hüküm bulunmadığına göre, işin bu esaslar dairesinde halli hususunda gerekenlere emir verilmesini saygı ile rica ederim.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yerine

ŞAVAK AŞİRETİ İLE KEMAH VE ERZİNCAN MERKEZ KÖYLERİ ARASINDAKİ YAYLA İHTİLAFI (1947)*

Yazan: Korg. Ekrem Baydar
IV. Genel Müfettiş

11.08.1947

Elazığ

T.C.
IV. Genel Müfettişlik
Emniyet Müşavirliği
Genel No. 1745
Özel No. 3316

İçişleri Bakanlığı'na,
Ankara

Erzincan milletvekili Sabit Sağıroğlu'na ait dört köyle, Kemah ilçesinin 16 köyüne ait yaylaların Şavak aşiretine tahsis olunduğundan bahsile Sabit Sağıroğlu'nun bakanlıklarına şikâyetinde bulunduğunu bildiren İller İdaresi 07.08.1947 tarih ve 22328/30-8/9221 sayılı tel yazıları alındı. Müfettişliğimizi bu konuda hassasiyetle durmaya sevk eden sebepleri şu suretle belirtmek mümkündür:

1. Erzincan ve Tunceli valiliklerine yazılan ve dört maddeden ibaret olup bir örneği de Yüksek Bakanlıklarına sunulan 07.04.1947 gün ve Emniyet

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 23, Belge No: 204.

Müşavirliği 1994 sayılı yazımızın incelenmesinden anlaşılacağı gibi, Tunceli iline bağlı Pertek ve Çemişgezek ilçelerinde mukim Şavak aşiretine mensup sürü sahipleri her yıl yaz mevsiminde hayvanlarıyla birlikte Munzur silsilesindeki yaylalara intikal etmektedir. Bu intikal sırasında köylere ve ekinlere zarar verdirilmemesi ve yasak bölgeden geçilmemesi için sürülerin yaylalara gidiş ve dönüş yolları bir talimatla tesbit edilmiş olmasına rağmen her yıl yol üzerindeki köylülerin zarar ve ziyan şikâyetleriyle karşılaşmakta ve güzergâhtaki karakollar marifetiyle emniyet tedbirleri aldırılmaktadır. Bu yıl da aynı şikâyetlere meydan verdirmemek ve miktarı 100.000'i bulan koyunlarından bu aşiret halkının yağ, peynir gibi yapacakları istihşâlleri iptidai şekilden kurtarıp daha verimli ve fenni bir hâle sokmak maksadiyle sürü sahipleri Müfettişliğe çağırılmış ve kendileriyle etraflı bir görüşme yapılmıştır. Yaylalara gidiş ve dönüş yolları bir defa daha gözden geçirilerek yapılan değişiklikler uygulanmak üzere ilçelere ve valiliklere bildirilmiş ve bu suretle yaylaya gidiş sırasında bu yıl köylülerden bir zarar şikâyeti alınmamıştır.

2. Erzincan valiliği ile 1946 yılında yapılan muhaberede valilik, Sabit Sağıroğlu'nun bahis konusu ettiği köylerin koyun mevcudunu 8.000 olarak tesbit eylemiş, bu yıl da bu miktarın 15.000'e yükseldiği aynı valiliğin iş'arından anlaşılmıştır. Şavak aşiretine mensup sürü sahiplerinin hayvan miktarı da bu yıl 100.000'e yaklaşmış bulunmaktadır. Her yıl sürülerini Munzur silsilesindeki yaylalarda otlatan Şavaklılar, bu yıl yaylaya intikal etmeden önce ve Müfettişlikte yapılan görüşme sırasında, geçen yıl Kemahlıların kendilerine müşkülât gösterdiklerini ve Kemah'tan birkaç şahsın 40.000 lira vermedikleri takdirde bu yaylalardaki intifalarına engel olacaklarını bildirdiklerini ifade ve bu yaylalardaki huzurun teminine matuf tedbirlerin aldırılmasını talep etmişlerdir. Bunun üzerine 1. maddede gün ve sayısı yazılı emirle, her iki valilide de yaylaların şahıs mülkiyetinde olamayacağı ve milli servetimiz arasında bulunan hayvancılığın inkişafını durduracak müdahalelere meydan verdirilmeyeceği belirtilerek vatandaşların yayla mevsiminde emniyet ve huzurlarının sağlanması ve bir mahkeme ilamı veya kararı olmadıkça yaylaklara vuku bulacak şahsi müdahalelerin (Köy Kanunu'nun ve geleneklerin kabul ettiği intifa şekil ve hakları dikkate alınarak) önlenmesi ve mülkiyet iddiasında bulunanlar olursa bunlara da mahkemeye müracaatlarının anlatılması ve bu maksatla iki ilin teşkil edecekleri heyetlerin mahallinde incelemeler yaparak münazaalara ve ihtilaflara meydan verdirilmemesi lüzumu açıkça bildirilmişti.

3. Yayla mevsiminde, iki il hey'etinin mahallen yaptığı incelemede Tunceli ili heyeti yaylalardaki otların Kemahlılarla Şavaklılara kâfi geldikten başka artmakta bulunduğu, Erzincan ili hey'eti ise Şavak aşireti sürülerinin Kemah köyleri halkının ihtiyaçlarını tazyik eylediği sonucuna varmışlar ve raporlarını ayrı ayrı ve kendi görüşleri zaviyesinden tanzim ederek bağlı bulundukları valiliklere tevdi eylemişlerdir. Bir neticeye bağlanamamış olan raporlar mün-derecatı bu defa valiler toplantısında tartışma konusu olarak ele alınmış ve Erzincan valisinin de dahil bulunduğu bu görüşmede Şavak aşireti sürülerinin geçen yıl olduğu gibi Koçgölbaşı tepesi-Katır tepesi-Akbaba hattının biraz daha şimalindeki yaylaklardan faydalanmalarının lüzum ve zarureti üzerinde mutabakat hasıl olmuştur. Erzincan valiliğinin bu konu ile ilgili 01.08.1947 gün ve 944 sayılı yazısı örneği (Ek: 1) bağlıdır.

Şikâyetlerin sebepleri üzerinde lâıkiyle durabilmek, iki il tarafından mahalline gönderilmiş olan heyetlerin görüş ayrılıklarını hakkıyla bilmeye bağlıdır. Bunun için valiler toplantısında Erzincan ve Tunceli illeri memurlarından olmamak şartıyla Genel Müfettişliğin tarafsız bir heyet teşkil ederek mahallinde bu heyet marifetiyle inceleme yaptırması lüzumu üzerinde durulmuştur. Müfettişliğimiz bu heyeti yakında teşkil ederek Munzur silsilesindeki yaylakları ve ot miktarı ile otlatma durumunu tetkik ettirecek ve ondan sonra kesin bir kanaate sahip olmak mümkün olabilecektir.

4. Esas mesele şudur ki iki tarafın yıldan yıla artan koyunlarının otlatılmasına Munzur silsilesindeki yaylaklar hakikaten kifayet etmekte midir? Söylendiğine göre bu yaylaklarda bugünkü hayvan mevcudundan daha fazlasına yetecek kadar ot vardır. Bu takdirde 40 küsur yaylayı, şahıs mülkiyetinde olmadığı hâlde, yalnız Kemah ilçesinin muayyen köyleri halkının 10-15 bin koyununa terk etmek ve Şavaklıların 100.000'i bulan koyunlarını yaylasız ve otsuz bırakmak doğru olacak mıdır? Bugünkü fiili durum şunu göstermektedir ki her iki tarafın koyunları yaylalardan faydalanabilmekte ve hiçbir taraf, otsuzluk yüzündün hayvan telefâtı olduğundan şikâyetçi bulunmamaktadır. Bu itibarla, Kemahlıların, kendi ihtiyaçlarının tazyik edildiği yolundaki şikâyetlerinin yaylakları para mukabilinde Şavak aşiretine satamamalarından mütevellit olduğu zannı mevcuttur.

Yaylalarda şuna veya buna tahsis yapılmış olmayıp, iki tarafın da birbirlerinin haklarını gözeterek birlikte intifa eylemeleri tedbirleri üzerinde durulmuş olduğundan yaylakların tahsisi ve dolayısıyla imha ve tahrip edildiği yolundaki iddialar, mahallinde muvakkat bir karakol da bulunduğuna göre,

varit olamayacağı gibi devlete ait yaylaların herhangi bir il veya köy sınırı içinde bulunması, yıllardan beri devam eden geleneklerle teessüs etmiş kaideleri ve nizamları ve vatandaşların sürülerini otlatabilmeleri emniyetini ihlâl edecek müdahale ve iddiaları da hiçbir suretle haklı gösteremez. Açıklanan bu durum dışında tel yazılarında işaret olunan köylerin veya şahısların mülkiyetindeki yaylaklara tecavüz varsa bunun derhal önlenmesi Erzincan valiliğine yazılmıştır. Burada dikkate alınabilecek tek mes'ele, Medeni Kanunu'muzun da kabul ettiği şeklide intifa geleneklerinin, hayvancılığın inkişafına engel teşkil etmeyecek surette mahfuz tutulabilmesinden ibarettir.

Şikâyet konusu olan yaylalarda ne miktar hayvanın otlatılabileceğini lâıkiyle tesbit edecek olan tarafsız heyetin yapacağı incelemeden sonra vasıl olunacak kanaate ve duruma göre gerekli tedbir alınabileceğinden o zamana kadar geçen yıllardaki durumun aynen ibka ve muhafazasından ibaret olarak alınmış olan tedbirden başka, bugün için yeni bir düzenin re'sen kurulmasını müfettişliğimiz arz edilen sebebler ve mülahazalar dolayısıyla mümkün görememektedir.

Vatandaş haklarını ve milli serveti koruyacak şekilde mevzuata daha uygun ve daha emniyetli olarak alınacak bir tedbir varsa müfettişliğimizin yüksek bakanlıklarınca tenvir ve irşat buyrulmasına müsaadelerinizi saygılarımla arz ve rica ederim.

IV. Genel Müfettiş
Korg. Ekrem Baydar

***

Ek: 1

Erzincan Valiliğinin 01.08.1947 gün ve Em. I. Ş. 944 sayılı yazısı örneğidir.

4. Genel Müfettişliğe,

1. Yayla yüzünden Şavak aşiretleriyle ilimizin Kemah ve merkez ilçeleri köyleri arasında çıkan ihtilafı hâlletmek üzere gönderilen heyetin verdiği rapor Dördüncü Genel Müfettişliğe sunulmuş ve Erzincan heyetinin raporuyla Tunceli heyetinin raporu arasında mutabakat bulunmaması üzerine bu

durum karşısında yeniden bir ihtilafa meydan kalmamak üzere geçen seneki durumun muhafazası yolunda 09.07.1947 gün ve 866 sayı ile ilçenize emir verilmişti.

Her ne kadar vilâyette Erzincan heyetinin inceleme raporundaki mütalalara mutabık mütalaada ise de bölge valileri toplantısı dolayısıyla Elazığ'da bulunduğum sırada Tunceli valisinin de huzuru ile genel müfettiş huzurunda bu mesele etrafında yapılan müdaveleyi efkârda her iki heyetin de meseleyi halledememiş olmasına binaen bu mıntıkaya ayrıca Genel Müfettişlik'ten bir taraf bir heyet gönderilmesi tekrarr etmiş olup sayın genel müfettiş Munzur yaylalarının gerek Şavaklıların gerekse Kemah ve Erzincan köyleri hayvanlarının otlatılmasına müsait bulunduğu ve binaenaleyh her iki tarafın bu yaylalardan istifadelerinin sağlanması lâzım geldiği kararına varmış ve bu yolda emir verilmesi arzusunu izhar etmiş olduğundan bu seneki yayla mevsiminin sonuna kadar bir hakkın doğmasına vesile teşkil etmemek ve hayvanlarını otlatmakla beraber ot biçmelerine müsaade edilmemesi kaydıyla Şavaklıların Koçgölbaşı tepesi, Katır tepesi, Akbaba hattının biraz daha şimaline inmelerine müsaade edilmesi ve bir nizaa mani olmak üzere mahallinde muvakkat bir karakol açılmakla beraber her iki taraf çadırlarının birbirine karışmamasının teminini rica ederim.

2. Gereği için Kemah kaymakamlığına yazılmış, bilgi olarak 4. Genel Müfettişliğe arz edilmiştir.

Erzincan Valisi

Recai Türeli

GERİ DÖNENLER İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER (1947)*

Yazan: Korg. Ekrem Baydar
IV. Genel Müfettiş

26.08.1947

Elazığ

Batıdan eski yerlerine dönen menkul eşhas hk.

T.C.
Dördüncü Umumi Müfettişlik
Sıhhat Müşavirliği
Sayı: 6132
Özel: 1892

İçişleri Bakanlığı'na,
Tarım Bakanlığı'na,
Sağlık Bakanlığı'na,

İşkân Kanunu'nu değiştiren ve bu kanuna bazı maddeler ekleyen 5098 sayılı kanunun yayınlanmasını müteakip batı illerinden eski yerlerine dönenlerin durumlarını gözden geçirmek üzere Tunceli ili dahilinde yaptığım tef-tiş gezisinde ve müşavirlerime, mahallinde yaptırdığım inceleme sonucunda edindiğim intibai ve kanaati ve alınması lüzumlu gördüğüm tedbirleri mucip sebeplerile birlikte arz ediyorum.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 10, Belge No: 114, 120.

1. 1938 harekâtı esnasında ve onu müteakip, yalnız Tunceli halkından 15.000 kişi, Erzincan ili halkından 3.000 kişi batıya aktarılmıştı. 5098 sayılı kanunun yayınlanmasından bugüne kadar Tunceli halkından geriye dönenler 1.017 hanede 5.582 ve Erzincan ili halkından eski yerlerine gelenlerden yalnız yasak bölge halkı olmak üzere 168 hanede 885 nüfustur.

Bu durum batıya aktarılmış olanların artan nüfusları ile birlikte tamamen geriye döneceklerini göstermektedir.

2. Yasak bölge halkından olup bugüne kadar Tunceli'ne gelenler 212 hanede 1.935 ve Erzincan iline gelenler de yukarıda işaret edildiği gibi 168 hanede 885 nüfustur.

Yasak bölge halkı, kendilerinin batıdaki yerlerinden kaçınıldıkları günden itibaren işe ve ibatelerinin hükûmetçe sağlanacağını düşünerek gelmiş bulunmaktadırlar.

Dinlediğimiz kimseler, batıda bulundukları yerlerde süratle eski yerlerine dönmelerinin teşvik edildiğini ve hatta bazı mahalde zor kullanıldığını ifade etmektedirler.

Yersiz ve yurtsuz bulunmalarına rağmen, akın hâlinde eski yerlerine gelmeleri batıda teşvik gördüklerini anlatacak mahiyettedir.

3. 5098 sayılı kanunun geçici 2. maddesi, yasak bölge halkından muhtaç bulunanların eski yerlerinin bulunduğu ilde veya civar illerde yerleştirilebilmeleri hükmünü tesis etmiştir.

Kanun metnindeki (Yerleştirilebilir.) tabiri her ne kadar vucubu ifade etmemekte ise de muhtaç olanların eski illerinde veya civarında yerleştirilmek zarureti (yerleştirilebilmenin) hükûmetçe tensip edilecek mahal ve mıntıkaya mutlaka iskân zaruretine matuf ve maksur bulunduğu düşünülmektedir. Bu düşüncüyü kuvvetlendiren kanun vazının maksadını açıkça belirten Büyük Millet Meclisi müzakere ve tutanaldarını muhtevi sekizinci dönemin altıncı cildindeki geçici komisyon sözcüsünün (eski illerinde veya bu illere civar illerde yerleştirilirler) yolundaki kesin beyanatıdır.

Ayrıca bunu teyit eden Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 01.07.1947 gün ve İskân Genel Müdürlüğü 1440 sayılı genelgelerinin 7. maddesindeki açık talimattır.

Bakanlık bu talimatta kanunun geçici 2. maddesi mucibince yalnız yasak bölge halkının, bu bölgenin bağlı olduğu il veya civar illerde iskân edilmelelerini kabul etmiş bulunmaktadır. Bu itibarla bu yasak bölgeler halkından olup da iskân talebinde bulunanların valilikçe her balımdan muvafık görülecek

yerlere toprak vermek suretile iskânları cihetine gidilmesi lâzımdır. İskân talebinde bulunanların bir an evvel yerleştirilmelerinin temini bilhassa matluptur ifadesile yasak bölge halkının iskân talebinde bulunan ihtiyaçlarının vakit geçirilmeden topraklandırılmak suretile iskânları cihetine gidilmesini emretmiş ve kanun vaziinin maksadını açıklamış bulunmaktadır.

Şu hâle göre; bugüne kadar Tunceli iline gelmiş olan 212 hanede 1.935 nüfusla Erzincan iline gelmiş bulunan 168 hanede 885 nüfus ki ceman 2.820 nüfusun iskân talebinde bulunmuş olmalarına binaen derhal iskânları cihetine gidilmesi gerekmektedir. Kanunun 4. maddesi mucibince iskânları gerekenlerin iskân edildikleri güne kadar geçen zaman zarfında ve iskânlarından itibaren bir yıl içinde hükûmetçe iâşe ve ibateleri zaruri bulunmaktadır.

Yalnız bugüne kadar gelmiş bulunan, miktarı yukarıda yazılı yasaklı bölge halkından muhtaç ve iskâna tabi olanların günlük iâşe masrafları mahalli idare heyetlerinin kararlarına göre ortalama nüfus başına büyükler için 100, küçükler için 50 kuruş olduğundan, aylık iâşe masrafı 75.000 liraya yakındır. Mahrukat, ibate ve tedavi ücretleri bu miktarın haricindedir.

Buna mukabil Tunceli iline 10.000 lira gönderilmiş olup para gelen vatandaşların yol durumları bakımından köylerine kadar sevklerine kâfi gelmemektedir.

Bu itibarla Tunceli valiliği gelen vatandaşların durmadan vaki taleplerine cevap veremeyecek derecede zor duruma girmiş bulunuyor.

4. Gerek Tunceli ili ve gerekse Erzincan ili halkından bugüne kadar eski yerlerine gelenlerin hane itibarile yekûnu 1.185'dir.

Buna mukabil 714'ü Tunceli ilinde ve 168'i Erzincan ilinde olmak üzere ilk hamlede 882 eve ihtiyaç vardır. Kaldı ki Erzincan, yüksek bakanlıklarınca bilindiği gibi büyük deprem felâketine maruz kalmış bir il olup, depremden zarar görmüş olanlar bile bugüne kadar laykile yerleştirilememiş durumdadır.

Buna, geleceklerden başka, evsiz olarak 168 hanede filhal inzımm etmiş bulunuyor.

Tunceli'ndeki durum daha müşkül bir manzara arz etmektedir. Yerli halkın ev, toprak, geçim bakımlarından çok dar olan hâllerinin gelen vatandaşların barınmalarını ve geçimlerini hiçbir cihetle sağlayamayacağı kesin olarak anlaşılmıştır.

Yalnız Tunceli'nde bugüne kadar gelen, iskâna tabi hane için kışa kadar 300 evin inşa ettirilmesi zaruridir.

5. Arazi vaziyetlerine gelince:

Tunceli ili halkından batıya aktarılmış olanlarının esasen % 10'u arazi sahibi olup % 90'ının arazisi yok idi. Bunlar geçimlerini yarıcılık suretile ve zorlukla sağlamakta idiler. Batıya aktarıldıktan sonra arazi sahibi olanlarının tapulu yerleri tasfiye edilmiş ve paraları kendilerine verilmiştir.

Ancak tapuda kayıtlı olmayan arazi, hazine malı addedilerek yerli halka dağıtılmış ve bir kısmı da halk tarafından işgal edilmiştir.

Bakanlıklarınca malum olduğu gibi Medeni Kanunu'muzun tesis eylemiş olduğu hükümler karşısında tasarruf vesikası yalnız tapu kaydı olmayıp, mahalli örfe göre zilyetlik suretile, tasarruflu ve senetli satışlarda mülkiyete esas olarak kabul edilmiş bulunduğundan, Tunceli ilinin tapusuz arazisinin yerli halka mesnetsiz ve kanunsuz olarak dağıtılmış olması bugüne kadar geriye gelen vatandaşlarla yerli halkı toprak bakımından karşı karşıya getirmiş bulunuyor.

Mevzuatımıza göre geriye dönen vatandaşın eski toprağa sahip olabilmesi, dağıtılmış ve tapuya bağlatılmış olan arazinin tapusunun mahkeme karare ile iptal ettirilmesine bağlı bulunmaktadır.

Gerek tevzi ve gerekse işgal suretile yıllardan beri imar ve ihya ederek usul ve kanuna aykırı şekilde ellerinde bulundurdukları araziye yerli hallın elinden almak, bunları sıkıntılı duruma sokmak demek olur.

Fakat ilk sahipleri de bu yerleri mahkeme karare ile istirdat edebilmek hakkına maliktir. Yalnız bunların bu hakkı kullanmaları birçok merasime ve uzun zamana mütevakıftır ki, gelen vatandaşlar arada geçecek zaman içinde yerli halkla mütemadi münazaa hâlinde bulunacak ve bu hâl aralarında müessif ve feci hadiselerin meydana gelmesine sebep teşkil edecektir.

Esasen Tunceli ili toprakları verimsiz olup bu bölge halkının geçinmesine bile kâfi gelmediğinden, yasak bölge halkını bu ilde topraklandırmak suretile iskânları çok müşkül ve hatta imkânsız görülmektedir.

6. Tunceli ili sağlık teşkilâtı çok noksandır. Bundan başka iskân teşkilâtı da yoktur. Kafiler hâlinde gelmiş vatandaşlar cvsizlik yüzünden açıklarda barınmaya çalışmaktadır. Kış mevsimi de yaklaşmış bulunduğundan bugün perişan bir manzara arzeden vatandaşların sağlık durumları, kış mevsimi içinde büyük tehlikelere maruz kalacak bir hâldedir.

Valilikçe gelenlerin bir kısmı, muvakkat bir tedbir olan yerli halkın şefkatine müracaat edilmek suretile köylere sevk ve tevzi edilmiş ise de esasen fakir olan yerli halkın bu vatandaşlara daha fazla bakmalarına imkân görülmemektedir.

Netice olarak:

A) Pek yakın bir zamanda geleceklerinden şüphe olmayanlarla birlikte yekûnu en az 10.000'i geçecek olan vatandaşların Tunceli dahilinde barınmalarına ve geçimlerine kesin olarak imkân görülmemektedir.

Bu hâl, il dahilinde umumi bir sefalet ve sağlık durumu bakımından da tehlikeli hastalıkların zuhurunu mucip olabilecektir.

Şimdiden bu il dahilinde yollar kapanmadan toprak mahsulleri ofisi tarafından kâfi miktarda buğday stoğu bulundurulmasına; muhtaçlara borçlanma suretile ekmeklik buğday dağıtılmasına ve sıhhat teşkilâtının süratle tamamlanmasına ve buna vatandaşların durumları ile meşgul olacak iskân teşkilâtının katılmasına kesin zaruret vardır.

B) Yasak bölge halkından olup, muhtaç bulunanların Tunceli ili ile Elazığ ve Erzincan illeri dahilinde kış gelmeden iskânlarını sağlamak bu illerde mesken inşa ettirmek ve bunların işlerine müktezi ödenekleri vaktinde göndermek başlıca tedbirlerden biridir.

C) Serbest bölge halkından olup da arazi tedarik edebilecek olanların müteselsil kefalet yolu ile tohumluk, ziraat aletleri ve hayvan satın almalarını kolaylaştıracak şekilde Ziraat Bankası'nın kredi açması ve bunun için de hiç olmazsa Tunceli ili merkezinde bir Ziraat Bankası şubesinin kurulması lâzımdır.

D) Arazisi olmayanlarla geçimlerini yarıcılık suretile sağlayanlara toprak dağıtmak zarureti vardır. Bunları topraklandırmak ve bu suretle halk arasında zuhuru kuvvetle muhtemel toprak münazaalarına meydan vermemek için Tunceli ili dahilinde Toprak Kanunu'nun diğer illere tercihi uygulanması zaruri görülmektedir.

E) Eski yerlerine gelen vatandaşlardan müşkül durumu görüp de tekrar batıya dönmek isteyenlerin müracaatları ile de karşılaşılacaktır.

Kanun bunların bir defaya mahsus olmak üzere eski yerlerine kadar sevk masraflarının hükûmetçe verileceği hükmünü tesis eylemiş bulunduğundan bu müracaatlar terviç edilememektedir.

Halbuki geriye dönmek isteyenlerin arzularını yerine getirmek, hem kendileri ve hem de Tunceli halkı için genişlik sağlayacağından, bu istekleri karşılayacak çarelerin üzerinde durulması çok yerinde bir tedbir bulunmaktadır.

F) Gelenlerin açıkta kalmamaları için, hiç olmazsa acil bir tedbir olarak Kızılay tarafından Tunceli, Elazığ ve Erzincan illerine yeter miktarda çadır

gönderilmesi ve kış mevsiminde maruz kalmaları muhtemel sefaleti önlemek üzere Kızılay'ca diğer yardımların yapılmasını sağlayacak şekilde Tunceli ilinde bir heyetin bulundurulması gerekli görülmektedir.

H) Tunceli ili dahilinde incelemeler yaptırmış olduğum Sağlık Müşaviri Dr. Mahiri durumun ve konunun arzetmekte olduğu öneme binaen maruzatımı daha etraflıca açıklamak ve yüksek bakanlıklarınızı aydınlatmak üzere Ankara'ya göndermeyi uygun gördüm.

7. Gereğine yüksek müsaadelerini saygılarımla arz ve rica ederim.

8. Gereği için Sağlık ve Sosyal Yardım, Tarım ve İçişleri bakanlıklarına arz edilmiştir.

IV. Genel Müfettiş
Korg. Ekrem Baydar

***

06.09.1947

Kızılay Derneği Genel Başkanlığı'na,

Acele

Dördüncü Genel Müfettişlik'ten alınan 27.08.1947 gün ve Sağlık Müşavirliği 6132/1892 sayılı bir yazıda:

5098 sayılı kanunla serbest kalanlardan Erzincan, Tunceli ve Elazığ illerine iade edilen menkul eşhasın, açıkta kalıp pek perişan bir durumda oldukları bildirilmekte ve acil bir tedbir olarak bu illere yeter miktarda çadır gönderilmesine lüzum gösterilmektedir.

29.08.1947 gün ve İskân Genel Müdürlüğü 1752 sayılı yazımızla Erzincan ili için 500 çadırın bu il merkezine gönderilmesi ayrıca rica edilmişti.

Bu meyanda Elazığ'a 100 ve Tunceli'ne 500 olmak üzere bu iller merkezine 600 çadırın hemen gönderilmesini ve sonundan bilgi verilmesini önemle rica ederim.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yerine

GERİ DÖNENLERE YEMEKLİK BUĞDAY TAHSİSİ¹ (1947)*

05.09.1947

800 ton yemeklik buğday hakkında:

Çok aceledir

Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü'ne,

2510 sayılı İskân Kanunu'nun bazı maddelerini değiştiren 5098 sayılı kanunun muvakkat 2. madde ve 6 no'lu bentleri mucibince; eski yerlerine sevk edilen yasak bölge halkı, muhtaç bulundukları ve bir sene zarfında müracaat ettikleri takdirde eski illerinde veya bu illere civar illerde yerleştirilebileceklerdir.

Bu hükme istinaden Tunceli, Sason ve sair yasak bölgeler halkından olup, eski yerlerine dönmüş bulunanlardan muhtaç olanlar iskân talebinde bulunmakta ve eski yerleri civarında yerleştirilmelerini istemektedirler.

Bu talepler karşısında bu kimselerin yerleştirilmeleri hususunda bakanlığımız tarafından ilgililere gereken emirler verilmiştir.

Hâlen Tunceli, Erzincan ve Siirt illeri dahilinde mütekâsıf bir şekilde toplanmış olan yasak bölge halkının 3242 sayılı kanun hükümlerinden istifade ederek kendilerine borçlanma suretiyle yemeklik buğday verilmesi de muvafık görülmüştür.

Binaenaleyh 3242 ve bunu tadil eden kanunlar mucibince 400 tonu Tunceli merkezi ile illerince ve 200 tonu Erzincan iline ve 200 tonu da Siirt ili merkez ve ilçelerine hasredilmek suretiyle ceman 800 ton yemeklik buğdayın bu kanun hükümlerine tevfikân tahsis ve dağıtım muamelesinin yapılması hususunda gerekenlere emir verilmesini saygı ile rica ederim.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yerine

* Fon kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 10, Belge No: 117.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

ŞAVAKLILAR VE ERZİNCAN İLE TUNCELİ ARASINDAKİ YAYLA İHTİLAFINA DAİR MÜFETTİŞ RAPORU (1947)*

Yazan: Nazım Üner
Mülkiye Müfettişi

Cemil Calan
Mülkiye Müfettişi

06.09.1947

Mülkiye Müfettişi Nazım Üner ve Cemil Calan tarafından düzenlenen 326-168/47 sayılı rapor örneği.

Erzincan ve Tunceli illeri arasında ihtilaf konusu olan yaylaların mahallinde incelenmesi İçişleri Bakanlığı'nın 17.08.1947 gün ve 24 sayılı buyruklarile (Ek.1)¹ emredilmesi üzerine 25.08.1947 gününde Erzurum'dan hareket ve 30.08.1947 gününe kadar Erzincan; Kemah ve bu il ve ilçeye bağlı yaylalarda yapılan inceleme sonunda işbu rapor düzenlenmiştir.

İnceleme konusu:

Erzincan ve Tunceli illeri arasında bulunan yaylaların intifa ve kifayeti hususlarında iki il arasındaki ihtilafın incelenmesi:

Bahis konusu olan yayla ihtilafı her iki il için ayrı ayrı kısımlara ayrılmak suretile mütalaa ve tetkik edilmiştir.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 23, Belge No: 205.

1 Ekler arşivde mevcut değildir. –d.n.

1. Erzincan İlinin Mütalaası: (ek. 2)

Erzincan iline bağlı Gözeler, Kurtkendi, Dacirek, Eryon, Gelensi, Sürbehan, Sekizerli, Caferli köylerle Kemah ilçesinin Kamerik bucağına bağlı Kamerik, Bırastık, Meyvanlı, Deretımığı, Tımığı, Apošta, Tizinsor, Dereşoran, Maksutuşağı, İrenos, Tıgınkâr köylerinin istifade ettikleri yaylaları:

A) Köy sınır kâğıtlarına göre Erzincan ve Kemah köyleri sınırlarının girdiği ve bu köylerin müştereken intifa eyledikleri,

B) Bu yaylalar üzerinde Şavaklıların hiçbir suretle zilyet bulunmadıkları ve intifa hakları olmadığı, ancak 1944-1945 yıllarında makbuz mukabilinde okul inşaatı için gelir temin etmek maksadı ile kendilerine icara verildiği ve İçişleri Bakanlığı'nın 26.03.1946 gün ve 23364/3005 sayılı buyrukları üzerine bu intifalarının 1946 yılında men edilmiş olduğu,

C) Bu yaylaların Erzincan ve Kemah yukarıda adları yazılı köylerine ait 15.000 hayvanın otlamasına yetebileceği ve Şavaklıların 60.000'den fazla hayvanlarıyla bu yaylalarda barınmalarına imkân görülmediği,

D) Şavaklıların bu yaylalara gelmelerinin emniyet ve asayiş bakımından mahzurlu bulunduğu gibi sebeplere istinaden ancak adı geçen köylerin istifadelerine bırakılması icab edeceği Şavaklıların bu yaylalardan çıkarılması icab edeceği mütalaa kılınmaktadır.

2. Tunceli İlinin Mütalaası: (ek. 5)

A) Bu yaylalardan yüzyıllardan beri Şavaklıların istifade ettikleri

B) Yaylaların Erzincan ve Kemah'ın adı geçen köylerle Şavaklıların hayvanlarına yetecek ve hatta artacak miktarda bulunduğu

C) Tasarruf senetlerine istinat etmeyen ve devlete ait olması lâzım gelen bu yaylalardan milli servet bakımından Şavaklıların istifadelerinin sağlanmasının uygun olacağı,

D) Şavaklıların geçiş yollarının tesbit ve asayişin temini için lüzumlu tedbirler alındığı takdirde asayişin bozulmasının bahse mevzu olamayacağı gibi sebeplerle mezkûr yaylalardan Şavaklıların da istifade ettirilmesi lâzım geleceği mütalaa kılınmaktadır.

3. İncelemeler

Bu yaylaların Erzincan ve Kemah ilçeleri köylerinin müşterek intifalarına tahsis edilmiş olduğuna dair Erzincan ili raporunda söz konusu edilen sınır

kâğıtları Erzincan ve Kemah köy büroları, idare kurulu kayıtlarından mevcut olanlar çıkarılmış ve örnekleri alınmıştır. (Ek.4)

Tapu idaresinden sınır kâğıtlarına ait cetvel ilişiktir. (Ek.5)

Adı geçen köylerin hâlen hayvan miktarını gösterir maliyeden alınan liste ile Tunceli ve Erzincan veteriner müdürleri tarafından hayvan mevcuduna dair düzenlenen rapor bağlıdır. (Ek.6)

Bu yaylalar tarafımızdan birer birer görülmüş ve her yaylanın uzunluk, genişlik ve dekarı tahmini olarak tesbit edilmiş olup, bu hususa ait düzenlenen cetvel bağlıdır. (Ek.7) Söz konusu edilen yaylaların arazi tahririnde hiçbir köy namına kayıtlı olmadığı Kemah Özel İdare Memurluğu'ndan alınan yazıdan anlaşılmıştır. (Ek.8)

Erzincan ve Tunceli illerinin heyetlerinin 29.04.1947 gününde yayla ihtilafına ait müşterek raporları ilişiktir. (Ek.9)

Şavaklıların 1946 yılında yaylalardan intifalarının men edilmesine dair Kamerik bucak müdürlüğü ile Kemah kaymakamlığı yazılarını ve bu yazılara göre işlem yapılmasının bakanlıkça uygun görüldüğüne dair Erzincan ili yazısı ilişiktir. (Ek.10)

Şavak aşiretile Kemah ve Erzincan köyleri halkının yaylalardan istifadeleri sırasında vukua gelen asayişe müessir hadise ve münazaalara ait ve yaylalarda muvakkat bir asayiş karakolunun açıldığına dair Kemah Jandarma Komutanlığı'nın 11.08.1947 günlü raporu ilişiktir. (Ek.11)

Yaylaların durumunu ve iki il arasındaki sınırı gösterir krokiler bağlıdır. (Ek.12)

4. Açıklamalar

Yukarıda ek sayılı yazılı kâğıtların incelenmesinden anlaşılabacağı üzere iki ilin anlaşamadıkları aşağıdaki maddelerde yazılı hususların birer birer açıklanması faydalı görülmüştür.

1) Yaylaların hangi il dahilinde kaldığı ve bu yaylalarda kimlerin intifa hakları bulunduğu; Erzincan ilinde, köy bürosu, idare kurulu ve tapu kayıtları üzerinde yapılan incelemede: Bu yaylalardan istifade eden Erzincan merkezine bağlı köylerden Kürkendi, Decirek ve Caferli köylerinin sınır kâğıtları mevcut ise de bunlarda yaylalardan bahsedilmemiş ve istifade şekli gösterilmemiştir. Diğer köyler, Ergen, Gelensi ve Sürbehan köylerinin sınır kâğıtları düzenlenmemiş ve sınırları tahdid edilmemiştir.

Kemah ilçesine bağlı ve mezkûr yaylalarla ilgili bulunan köylerden, Bırastık, Dereşoran, Deretımığı, Tirenoz, Kamerik, Komik, Maksutuşa-

ğı, Meyvanlı, Tıgıncâr ve Tımığı köylerine ait sınırlardan tahdit ve 1939-1943 arasında tapuya tescil edildiği Kemah Tapu Memurluğu'ndan alınan 27.08.1947 günlü çizelgede gösterilmiş ise de bu köylerin intifa eyledikleri yaylaların adları ve intifa şekilleri gösterilmemiş, gerek şahsi ve gerekse köy hükmi şahsiyeti adına yayla kaydına rastlanmadığı mezkûr cetvelin not kısmında işaret olunmuştur. Yalnız Köy Kanunu'nun 4. maddesinin 7. fıkrasına göre bir köyün malı olan yaylaların o köy ihtiyar meclisi tarafından ayrıca sınırı çizileceği hükmüne istinaden, Komik, Deretımığı, Tımığı, Kamerik, Meyvanlı, Bırastik ve Apaştör köylerine ait yayla sınır kâğıtları bu köylerce çizilerek 1946 yılında ve Tirenoz, Tıgıncâr, Dereşoran, Maksutuşağı köylerine ait yayla sınır kâğıtları ise 1947 yılında çizilerek idare kurulunca onanmış ve fakat tapuya gönderilerek henüz tescil ettirilmemiştir.

Yaylalar için düzenlenen bu sınır kâğıtlarına göre, Ovacık ilçesi ile hudud olarak Koçgölbaşı, Katırgediği, Sebilbaba ve Akbaba sırtları gösterilmiştir ki, bu suretle Munzur silsilesi arasında kalan ve dosyada bulunan krokide gösterilen ihtilaflı yaylalar Erzincan merkez ilçesile Kemah ilçesi hududları dahilinde bırakılmıştır.

Erzincan ve Tunceli heyetlerinin 29.04.1947 tarihinde müştereken düzenledikleri raporda kabul edilen bu mevkilerin Erzincan ve Tunceli illerini birbirinden ayıran tabii birer hudut teşkil ettiği ve bu iki ilin hududlarının bu tepelerden geçmesinin uygun olacağı tarafımızdan da bizzat müşahade edilmiş ise de bu hududları sadece Kemah köylüleri tarafından çizilen sınır kâğıtlarına göre tesbiti muvafık olmayıp usulu vechile ve kanunî formaliteye uygun olarak tesbit ve çizilmesi icap eder. Esasen inceleme konumuz iki il arasındaki sınır ihtilaflı olmayıp bu sınırlara yakın bulunan yaylalardan intifa etmekte bulundukları veya etmeye haklı oldukları cihetleridir. Yukarıda bahsedilmiş olan yayla sınır kâğıtlarında ihtilaflı olan bu yaylalardan intifa hakkı sadece Kemah köylülerine tanınmış ise de, bu yaylalara mücavir olan Ovacık ilçesi köylülerinin muvafakat ve tasdikleri alınmadan sırf Kemahlılara intifa hakkı tanıyan, son zamanlarda tek taraflı düzenlenen bu sınır kâğıtları hukuki kıymet ifade eder mahiyette görülmemiştir. Gerek tapu ve gerek arazi vergisi kayıtları üzerinde yapılan incelemede ise, hakiki ve hükmi şahıslar namına yayla ve yaylalardan intifa haklarına dair bir kayda rastlanmamıştır.

Bu yaylaların hangi il dahilinde kaldığı ve kimlerin intifa hakları bulunduğu hususunda mevzuata uygun belgelere rastlanmadığından fiili durumun ne olduğu araştırılmış ve bu maksatla mahallinde bulunan Kemah, Erzincan

ve Şavaklı köylülerden soruşturma yapmıştır. Bu soruşturmalarda edinilen bilgi ve kanaate göre bu yaylalarda, çok eski zamandan beri Erzincan, Kemah ve Ovacık köylülerinin istifade eyledikleri ve bu köylülerin muvafakatlari ile Şavaklılardan mahdud şahısların Koçgölü yaylası civarına gelerek çadır kurdukları ve hayvanlarını otlattıkları anlaşılmıştır. Dersimlilerin baş kaldırmaları ve müteakiben bu mıntıkada askeri harekâtın başladığı ve devam ettiği zamanlarda ise Erzincan, Kemah ve Şavaklıların korkularından bu yaylalara çıkamadıkları ve Tunceli harekâtının başarı ile ve kat'i olarak neticelendirilmesinden ve Ovacık köylülerinin garba naklinden sonradır ki, bu yayla bölgelerinden evvela Erzincan ve Kemahlılar ve sonra Şavaklılar istifadeye başlamışlardır.

Şavaklıların mezkûr yaylalardan istifadeler, evvelce tanınmış ve mevcut bir hakka müstenit bulunmadığı ve ancak Erzincan ve Kemahlıların 1943, 1944 ve 1945 yıllarında köy adına kendilerinden yayla icarı namı altında aldıkları paralar mukabilinde 1946 yılına kadar devam ettiği ve bu husustaki köy makbuzlarının incelenmesinden anlaşılmaktadır.

Ezcümlc: Kamerik köyüne ait 111900 cilt sayılı makbuzun 17, 18, 70, 73, 74 sayılarile 1943, 1944 yıllarında 420 lira ve aynı köyün 1945 yılına ait 122365 cilt sayılı makbuzun 37, 38, 39, 40 sayılı makbuzlarla 312 lira, Brastik köyüne ait 111896 sayılı cilt makbuzun 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46 ve 48 sayılı makbuzuile 1944 yılında 520 lira ve yine bu köyün aynı cilt makbuzunun 97, 98, 99, 100 sayılı makbuzlarla 1945 yılında 200 lira, Tımığı köyüne ait 117088 cilt sayılı makbuzun 29, 30, 31, 32, 33 sayılarile 1944 yılında 300 lira ve aynı cilt makbuzun 97, 98, 99 sayılarile de 1945 yılında 253 lira Şavaklılardan yayla icar bedeli olarak alındığı görülmüştür.

1946 yılında Şavaklılar yine mezkûr yaylalara gelmiş iseler de Kemahlıların vaki müracaatları üzerine İçişleri Bakanlığı'nın 26.08.1946 gün ve İller İdaresi Genel Müdürlüğü 30005/23364 sayılı buyruklarile bu aşiretin yaylalara gelmemelerinin tebliği bildirilmiş ve bunun üzerine Şavaklılar bu yaylalardan 1946 yılında istifade ettirilmemiştir.

Esasen Şavaklılar bu yaylalara mücavir ilçeler halkından olmayıp Tunceli ilinin Pertek ilçesine bağlı Galadur, Tirtınık, Barav ve Çemişgezek ilçesine bağlı Sinsor, Doğan, Ulukale, Tahsurlu, Kohpınık ve sair köyler halkından olup bu yaylalara ilçeler aşırı çok uzak mesafelerden gelmektedirler. Bu duruma ve ellerinde bu yaylalardan istifadelerine dair kanuni hiçbir belge bulunmadığına ve bilakis istifade için Kemahlılara yayla icar bedeli adı altında

bir meblağ da ödediklerine göre bu yaylaların kendilerine ait olmadığı açıkça anlaşılmaktadır.

Hülasa: Yukarıdaki açıklamalara göre Şavaklıların bu yaylalardan kanuni intifa haklarının mevcudiyetine dair hiçbir belge ve delile rastlanmadığı ve bu yaylalardan ancak komşu Ovacık ilçesi köyler halkının intifalının bahis mevzuu olabileceği ve bunun için de Kemah, Erzincan, Ovacık köylülerinin bu yaylalardan intifa haklarının usulu dairesinde tesbit ve tasdik ettirilmesi gelecek yıllarda bu gibi ihtilaflara sebebiyet verilmemesi bakımından önemle üzerinde durulması gereken bir keyfiyet olarak mütalaa kılınmaktadır.

2) Yaylaların vüsat derecesi ve Erzincan, Kemah ve Sadaklılara ait hayvanların otlamasına kâfi gelip gelmiyeceği:

Tarafımızdan atla ve yaya olarak dolaşmak suretile gezilen ve görülen adları ve tahmini ölçüleri dosyada bulunan listede yazılı yaylaların ölçüleri yekûnu 100.000 dekarı bulmaktadır. Gezilen ve görülen bu yaylaların oldukça mühim bir kısmı taşlık ve geven denilen dikenli otlardan ibaret ve gezişimiz yayla mevsiminin sonuna rastlaması dolayısıyla boylu ot görülemediği ise de yaylanın hemen her tarafından (kayalık ve taşlık kısmı müstesna) hayvanların gezip dolaşmak ve otlamak suretile istifade edebilecekleri gerek görüşlerimizden ve gerekse mütalâalarına başvurulmuş şahısların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Gerçi yaylaların ot biçilmesine müsait çayırlik kısımları pek az ve ekseriya çasur denilen otlardan ibaretse de yukarıda da işaret olunduğu üzere yaylanın taşlık ve kayalık kısımları müstesna her tarafının hayvan otlamasına müsait olduğu görülmüştür.

Kemah ve Erzincan maliyelerinden alınan kayıtlara göre sayım vergisine tabi hayvan miktarı 11.762 baştan ibarettir. Bunun sayım vergisine tabi olmıyan hayvan miktarı olarak % 30'u ilave edildiği takdirde hayvan miktarı 150.000'i bulmaktadır. Bu işleme ait dosyadaki kayıtlara göre Şavaklılara ait hayvan mevcudu da 60.000 olarak kabul edilirse bu yaylalardan ceman bugün için 75.000 hayvanın istifade ettirilmek istendiği anlaşılmaktadır. Salahiyetli şahıslardan yaptığımız soruşturma da bu yaylalarda bir mer'a mevsimi müddetince iki dekarda ancak bir hayvanın otlaması kabil olduğuna göre yaylanın kayalık ve taşlık kısımları istisna edilecek olursa 40.000-50.000 kadar hayvanın buralarda otlamasının mümkün olacağı kanaatine varılmıştır.

Ancak bu cihetin, yani bu yaylalarda ne kadar hayvanın otlayabileceği keyfiyetinin, yaylanın ot kabiliyetine göre yayla mevsimi girmeden evvel veteriner ve tarım mütehassıslarından müteşekkil bitaraf bir heyet marifetile tesbitinin daha muvafık olacağı mütalaaındayız.

Yukarıda 1. maddede bahsedilen intifa haklarına bakılmaksızın bu yaylaların mücavir köylerin değil, devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yaylalar gibi telakki edilerek Kemah ve Erzincan köylülerile Şavaklıların halen mevcut hayvanlarının otlamasına kâfi gelebileceği düşünülse bile, evvelce garba nakledilmiş olup İskân Kanunu'nun son tadili üzerine eski yurtlarına dönmekte olan ve yaylalarla hemhudut bulunan Ovacık ilçesi köylülerinin edinecekleri hayvanlarla Erzincan ve Kemah köylülerinin yıldan yıla artmakta olan hayvan miktarlarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

3) Şavaklıların bu yaylaya gelmelerinin emniyet ve asayiş bozup bozmadığı:

Bu aşiretin yaylalara intikali sırasında geçtikleri yerlerde bazı zararlara sebebiyet verdikleri, yol üzerinde bulunan köylülerin şikâyetlerinde ve zararların önlenmesi hususunda Dördüncü Genel Müfettişlik'çe bazı tedbirlerin alındığı ve son zamanlarda bu yaylalarda bir asayiş karakolunun kurulmasına mecburiyet hasıl olduğu dosya arasında bulunan Dördüncü Genel Müfettişliğin ve Kemah Jandarma Komutanının raporundan anlaşılmaktadır.

Yaylalarına ortak çıkmayı istemeyen Kemah ve Erzincan köylülerinin Şavaklıların gelmelerinden memnun olmayacakları ve bunları kendi yaylalarında barındırmak istemeyecekleri ve bu yüzden aralarında her zaman münazaa ve ihtilaf çıkacağı tabii olmakla beraber Şavaklıların Sünni ve Kemah, Erzincan köylülerile garptan dönmekte olan Ovacık köylülerinin Alevi olmaları da bunların aralarında uyuşma ve karşılıklı münasebet tesisini imkânsız kılmakta, ihtilaf ve münazaaların devamına sebep olmaktadır.

Ancak Şavaklıların bu yaylalardan istifadeleri kabul edildiği takdirde yaylalarda kuvvetli bir asayiş karakolunun bulundurulması ve bunların yaylalara intikali sırasında geçiş yollarında tertibat alınması ve intifa edecekleri yayla kısımlarının diğer köylülerin intifâna bırakılacak kısımlardan belirli ve ihtilafa mahal vermeyecek bir surette ayrılması gibi tedbirin alınması sayesinde zararların önüne geçilebileceği ve asayişin korunabileceği mümkün görülmektedir.

5. Sonuç

Yukarıda yazılan incelemeler ve buna müsteniden yapılan açıklamalardan anlaşılabileceği veçhile;

1) Söz konusu olan yaylaların hangi il dahilinde kaldığı hakkında kati bir bilgi edinilemediğinden iki il arasında tabii hudut olarak tarafımızdan mü-

talaa edilen Koçgöbaşı Katırgediği-Sebilbaba ve Akbaba sırtlarından geçen hattın evvel emirde usulü dairesinde sınır olarak tesbiti,

2) Erzincan, Kemah ve Ovacık köylülerinin müşterek intifa ettikleri mütalaa edilen yaylaların intifa durumlarının Köy Kanunu'nun tayin ettiği şekiller dairesinde tesbit ve tevsiki,

3) Yaylaların tahmini vüsatine göre 40.000-50.000 kadar hayvan otlatılabileceği mütalaa kılınmış ise de, bu cihetin ot durumunun belli olacağı mayıs veya haziran ayında veteriner ve tarım uzmanlarından teşkil olunacak bir hey'et marifetile tesbitinin uygun olacağı,

4) Erzincan, Kemah, Ovacık köylülerinin bugünkü ve gelecekteki hayvan miktarı göz önüne alınarak bunların otlamasından artacak yaylaların hayvancılığın teşvik ve inkişafını sağlamak ve bu suretle milli serveti arttırmak ve korumak bakımlarından Şavaklıların da bir kısım hayvanlarının istifadelerinin temini cihetine gidilmesinin muvafık olacağı,

5) 4. maddede yazılı hususlar kabul olunduğu takdirde Şavaklıların yaylalara intikalinde, geçiş yollarında tertibat alınması ve yaylalarda kuvvetli bir asayiş karakolunun bulundurulması gerek Şavaklılar ve gerek Kemah, Erzincan ve Ovacıklıların istifade edecekleri yayla parçalarının kati olarak belli edilmesi gibi tedbirlerin alınması gerekeceği hususunun kati olarak belli edilmesi gibi tedbirlerin alınması gerekeceği sonucuna varılmıştır.

İşbu rapor iki nüsha olarak düzenlenmiş ve ilişik ek listede² yazılı 86 parçadan ibaret eklerle birlikte İçişleri Bakanlığı yüksek makamına (T.H.B.) sunulmuştur.

Nazım Üner
Mülkiye Müfettişi

Cemil Calan
Mülkiye Müfettişi

---

2 Sözü edilen liste arşivde mevcut değildir. -d.n.

TUNCELİ'DE BAYINDIRLIK İŞLERİ (1947)*

Yazan: Arif Pelit

Yollar 8. Bölge Müdürü

08.09.1947

Elazığ

T.C.

Bayındırlık Bakanlığı

Şose ve Köprüler Reisliği

Yollar 8. Bölge Müdürlüğü

D. No: 7

H. 2701

Ek/2

Sayın Bay Necmeddin Sahir Sılan

Tunceli Milletvekili

Ankara

1947 yılında Tunceli'de genel muvazeneden ve özel bütçeden yapılmakta olan bayındırlık işlerini gösterir rapor ile aynı yılda ihale edilip halen devam etmekte olan işlerle 1948 ve 1949 yıllarında ihale edilecek işleri gösterir cetvelin¹ ilişik olarak sunulduğunu saygı ile arz ederim.

Yollar 8. Bölge Müdürü

Arif Pelit

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 24, Belge No: 219.

1 Sözü edilen cetvel arşivde mevcut değildir. -d.n.

1947 yılında Tunceli’de yapılmakta olan bayındırlık işleri:

1. Yol: Genel Muvazeneden

1) Geçen yıl ihale edilen 140.149 lira keşif bedelli iki adet sekiz ve altı adet 10 metrelik köprü işi bu yıl içinde bitirilmiştir.

2) Geçen yıl ihale edilen 131.740 lira keşif bedelli Elazığ-Mutu yolunun 104+500-107. kilometreleri arasındaki yol inşaatı bu yıl içinde bitirilmiştir.

3) Geçen yıl ihale edilen 256.056 lira keşif bedelli 30 metrelik Dinar ve 2x24 metrelik Aşağırabat köprülerinden Dinar Köprüsü’nün ayakları ikmâl edilmiş, kemer kalıbına başlanmış ve Aşağırabat Köprüsü’nün orta ayağı ikmâl edilmiş, iki kenar ayağının hafriyatı ikmâl edilmek üzeredir. Bu iki köprünün 100 ton çimentoya ihtiyacı olup, temin edilememiştir.

4) Bu yıl ihale edilen 493.774 lira keşif bedelli, 56 metrelik Kalan, 2x17 metrelik Hilbeş, 2x15 metrelik Salördelç, 2x15 metrelik Tahsini köprülerinden Tahsini Köprüsü’nün iki kenar ayak hafriyatına başlanmıştır. Bu dört köprünün ikmâli için 700 ton çimentoya ihtiyaç olup, bu yıl 330 ton çimento verildiği takdirde ayaklar ikmâl olunacak, tabliyeleri gelecek yıl sonunda ikmâl olunacaktır.

5) Bu yıl ihale edilen 38.382 lira keşif bedelli Elazığ-Mutu yolunun 101+000-104+500. kilometreler arasındaki şose inşaatı ile 108. kilometredeki anroşman işi eylül sonunda ikmâl olunacaktır.

6) 12.690 lira keşif bedelli Elazığ-Mutu yolunun 143-156. kilometreleri arasındaki emanet tesviye ve menfız inşaatı bitirilmiştir.

7) Bu yıl ihale edilen 369.898 lira keşif bedelli Elazığ-Mutu yolunun 119-131. kilometreleri arası köprülülük tesviye işine başlanmış olup, bu yıl 218.000 liralık iş yapılarak iki ay sonra bu yol motorlu vasıtalarla açılmış olacak, yalnız Hilbeş Köprüsü bu yıl bitmeyeceğinden bu köprü başında aktarma yapılmak suretiyle mürur ve ubur temin olunacaktır.

8) Bu yolun tamamen ikmâli için 1948 yılında 1.136.056 lira ve 1949 yılında da 551.256 liraya ihtiyaç olup cetveli iliştilmiştir.

2. Özel Bütçeden Yapılan İşler

1) Geçen yıl açılan Sorpiyan-Mazgirt yolunun 7 kilometrelik kısmın blokajlanması işine ait 7.172 liralık keşiften bütçenin açığı dolayısıyla ancak 1.043,60 liralık iş yapılmış ve terk edilmiştir.

2) Hıdırdamı-Çemişgezek yolunun 15. kilometreden ilerisinde kapalı olan yolun bir kısmının açılması için tanzim olunan 15.645 liralık keşif bedelli yol inşaatına devam edilmekte olup, bu yılda bitirilecektir.

3. Yapı İşleri

Kalan'da mevcut iki kışladan birinin 41 lojman, diğerlerinin hükûmet konağı, iki tavladan birinin nafıa garajı, hapishane ve diğerinin sinema, hal olarak tadiline ve mevcut ilkokulun tevsi edilerek üstüne bir kat daha çıkarılarak ortaokul yapılmasına dair 396.000 liralık işe başlanmış olup, bu yıl içinde ancak 41 lojmanlık kışla tadilatı ikmâl edilecek, diğerleri gelecek yıla kalacaktır.

4. Elektrik İşleri

Kalan kasabasının elektrikle tenviri için Genel Müfettişlik'ten 16.000 liraya 20 kilovatlık grup elektrojen alınmış ve mahalline gönderilmiştir. 15.000 liralık şehir tesisatı ihaleye konmuş olup, bu yıl içinde bitirilecektir.

1948 yılında Çemişgezek, Pülümür ve Sorpiyan'da birer hükûmet konağı ile Pülümür'de ve Hozat'ta yapılması Bakanlar Kurulu kararına iktiran etmiş memur evlerinin yapılması için Genel Müfettişlik'çe bakanlıklar nezdinde teşebbüsatta bulunulacağı, ayrıca Kalan'da memur evi darlığını önlemek üzere daha 400.000 liranın temini gerekmektedir.

Yollar 8. Bölge Müdürü

Arif Pelit

KALAN'IN İMAR PLANI VE HARİTALANDIRILMASI¹ (1947)*

15.09.1947

Tunceli (Kalan) kasabasının hâlihazır harita ve imar planı dosyasının özeti:

1) 26.12.1946 tarihinde İçişleri Bakanlığı'ndan İller Bankası'na:

Kalan'da vilâyet merkezi kurulacağı, tatbikata geçilmek üzere derhal 50.000 nüfusluk bir kasaba planının yapılması için tedbir alınması emir edildi.

2) 02.01.1947 tarihinde İller Bankası'ndan Tunceli Valiliğine:

Kalan'ın hâlihazır harita ile imar planının bankamız tarafından yapılacağı, 2,5 ay zarfında ikmal edilebileceği bildirildi. Nakil vasıtaları durumunun bildirilmesi; beton, yuvarlak demir, kereste gibi malzemenin mahalli idarelerce temininin mümkün olup olmayacağı soruldu.

3) 02.01.1947 tarihinde İller Bankası'ndan İçişleri Bakanlığı'na:

Bu işin ele alındığı, gönderilecek mühendis ve mimarlar için, yol ve vasıtaların durumu ve mevsimin çalışmaya müsait olup olmadığının valilikten sorulduğu bildirildi.

4) 13.01.1947 tarihinde Valilikten İller Bankası'na:

Mühendis ve mimarların jandarma tabldotundan iâşe edileceği, mesken mevcut olup portatif karyolarını beraberlerinde getirmeleri, her zaman Elazığ'dan Palu'ya atla gitmek mümkün olduğu, kar ve tipi yapmazsa tekerlekli vasıtaların işlediği, hâlen karın 5 santim olduğu, nirengi için iktiza eden demir ve kerestenin oraca temin edilebileceği bildirilmiştir.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 24, Belge No: 221.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

5) 20.01.1947 İller Bankası'ndan Tunceli Valiliğine:

Harita alımı için arazi işlerinin müsait havalarda asgari bir ay süreceği, bu mevsimde ise 3-3,5 ay sürebileceğinden mesainin kısmen heder olacağı, esasen il merkezi yerinin yakında Bayındırlık Bakanlığı şehircilik mütehas-sıslarından birisinin gönderilmesi için bu bakanlığa yazılacağı, il bayındırlık müdürü ile IV. Genel Müfettişlik bayındırlık müşaviri Ankara'ya geldikleri zaman bu hususta mutabık kalındığı, mart ayının ortasında bu işe memur edilecek heyetin hareket edeceği bildirilmiştir.

6) 18.01.1947 tarihinde Valilikten İller Bankası'na tel:

Yolun açık olup heyetin gönderilmesi istenildi.

7) 21.01.1947 İller Bankası'ndan Bayındırlık Bakanlığı'na:

İl merkezi yerinin tayini için bir mütehas-sın gönderilmesi istenildi.

8) 23.01.1947 İller Bankası'ndan İçişleri Bakanlığı'na:

Gönderilecek heyetin mart ayı ortalarında hareket edeceği bildirildi. He-yete kimin başkanlık edeceği soruldu.

9) 24.01.1947 Valilikten İller Bankası'na:

Yolun kapandığı, heyetin hareketinin tihiri bildirildi.

10) 06.02.1947 gidecek heyete Y. Mühendis Zahit Mutlusoy'un tayin edildiği bildirildi.

11) 10.02.1947 İller Bankası'ndan İçişleri Bakanlığı'na:

Bayındırlık Bakanlığı'nca Zahit Mutlusoy'un tayin edildiği bildirildi.

12) 10.02.1947 İçişleri Bakanlığı'ndan İller Bankası'na:

Gönderilecek fen adamları için valilikten istenilen bilgi alınınca bakanlığa bildirilmesi istenildi.

13) 14.02.1947 İller Bankası'ndan İçişleri Bakanlığı'na:

Valilikten alınan telden yolların kapalı olduğunun öğrenildiği bildirildi.

14) 27.02.1947 İller Bankası Teknik İşler Müdürlüğü'nden Genel Mü-dürlüğe:

Tunceli'ne gidecek elemanların bazı ihtiyaçlarının sağlanması hakkında çizme-spor elbisesi-karyola-battaniye hurç.

15) 14.03.1947 Genel müdürlük, idare meclisinden müsaade istedi.

16) 10.03.1947 Valilikten İller Bankası'na:

Yolun tamamen açıldığı, motorlu vasıtaların işlemekte olduğu, heyetin hareket etmesi bildirildi.

17) 10.03.1947 İdare meclisi istenilen malzemenin alınmasına karar ver-di.

18) 17.03.1947 İller Bankası'ndan Valiliğe tel:

Heyetin yakında hareket edeceği, tarihinin ayrıca bildirileceği hakkında.

19) 21.02.1947 İller Bankası'ndan Bayındırlık Bakanlığı'na:

Zait Mutlusoy'un hareket edebileceği en yakın tarihin bildirilmesi istenildi.

20) 22.03.1947 İçişleri Bakanlığı'ndan İller Bankası'na:

Heyete, Tunceli valisinin başkanlık etmesinin uygun görüldüğü bildirildi.

21) 31.03.1947 İller Bankası'ndan İçişleri Bakanlığı'na:

Heyete katılacak olan Bayındırlık Bakanlığı mümessilinin hareket edebileceği tarihin bu bakanlıktan sorulduğu bildirildi.

22) 05.04.1947 Valilikten İller Bankası'na tel:

Heyetin gönderilmesinin tesrii.

23) 09.04.1947 İller Bankası'ndan Valiliğe tel:

Heyetin harekete hazır olduğu, bayındırlık mümessili başka bir vazife ile seyahatte bulunduğundan yerine başka bir uzmanın tayin edilmesinin beklendiği, salı postasına yetişebileceği bildirildi.

24) 08.04.1947 Bayındırlık Bakanlığı'ndan İller Bankası'na:

Y. Mimar Celal Uzer'in tayin edildiği bildirildi.

25) 14.04.1947 İller Bankası'ndan Valiliğe:

Heyetin 19.04.1947'de hareket edeceği bildirildi.

26) 14.04.1947 İller Bankası'ndan İçişleri Bakanlığı'na:

Heyetin 19.04.1947'de hareket edeceği bildirildi.

27) 29.04.1947 Valilikten İller Bankası'na:

Heyetin hazırladığı raporun gönderildiği, işe başlanıldığı bildirildi.

28) 07.05.1947 İller Bankası'ndan İçişleri Bakanlığı'na:

Komisyon raporundan anlaşıldığına göre il merkezinin Kalan kasabasından 5 km güneyde Sehenk düzlüğünde kurulması kararlaştırıldığı ve harita işine başlandığı bildirildi.

Komisyon Raporunun Özü:

Askeri düşüncelerle kurulan ve bir köprübaşı olmaktan ileri geçmeyen Kalan'ın bugünkü bulunduğu yerde bir kasaba bile kurulamayacağından Sehenk düzlüğüne naklinin uygun olacağı belirtilmiştir.

Bu arada İller Bankası ile haritayı alanlar arasında teknik mahiyette muhabere olmuştur.

29) 03.06.1947 İçişleri Bakanlığı'ndan İller Bankası'na 26.12.1946 tarihli yazılarına ek:

Kalan il merkezinin 5.000 nüfuslu bir kasabaya göre düzenlenmesinin uygun görüldüğü bildirildi.

30) 07.06.1947 İller Bankası'ndan Harita Ekibine;

350 hektar olarak tahdit edilen sahanın yalnız 70 hektarının işlenmesine emir verildi.

Bu arada yine İller Bankası ile ekip arasında teknik ve yapılan masraflara dair muhabere olmuştur.

31) 23.06.1947 İçişleri Bakanlığı'ndan İller Bankası'na:

Kalan'da bulunan kışlalardan birinin 40-50 lojmanlık bir apartman, diğer kışlanın hükûmet binası, şimdiki hükûmetin adliye, postane ve belediye-yi içine alacak bir bina, şimdiki ilkokulun üstüne bir kat çıkarak ortaokul ve ilkokullu bir bina, ahırlardan birinin cezaevi, nafia garaj ve deposu, diğerinin sinema ve hâl şeklinde tanzimi işinde genel müfettişin de huzur ile yapılan konuşmada Bayındırlık Bakanlığı ile mutabakat hasıl olduğu;

Özel idareye ikraz edilecek 250.000 lira ile de talimhanede lojmanlar yaptırılması kabul olunduğu, Tunceli merkezi belediyesine son çıkan kanun mucibince gereken yardımın yapılması ancak bu merkezin harita ve planının süratle yapılmasına bağlı bulunduğu, bu maksatla Sehenk düzlüğünün haritasının şimdilik bırakılarak bugünkü merkezin bulunduğu yerin haritasına hemen başlanılması bildirilmiştir.

32) 24.06.1947 Valilikten İller Bankası'na:

Kalan haritasının yaptırılması hususunda mühendislere emir verilmesi istenildi.

33) 02.07.1947 İller Bankası'ndan Valiliğe:

Kalan haritasının yaptırılması için Dünder Artun ile Orhan Ulukut'un gönderildiği bildirildi.

34) 28.06.1947 İller Bankası Muamelât Müdürlüğü'nden Teknik İşler Müdürlüğü'ne:

Tunceli Özel İdaresi'nin, vali konağı, otel, gazino ve memur evleri yaptırmak için 250.000 lira Tunceli merkez belediyesinin, belediyenin Kalan'a nakli dolayısıyla 125.000 lira istediği bildirilmiş, Teknik İşler'in görüşleri sorulmuştur.

35) 02.07.1947 İller Bankası'ndan Valiliğe:

İstenilen borç paraların verilebilmesi için keşiflerin ve planların bankaya gönderilmesi istenilmiştir.

36) 03.07.1947 İller Bankası'ndan İçişleri Bakanlığı'na:

Sehenk haritasını yapan ekibin döndüğü, Kalan haritasını yapacak ekibin 05.07.1947'de Ankara'dan hareket edeceği, bu iş bittikten sonra planının yapılacağı bildirilmiştir.

37) 22.07.1947 İçişleri Bakanlığı'ndan İller Bankası'na:

Harita ekibinin tekrar oraya gönderilmesi hakkında Tunceli valiliğinden 24.06.1947 tarihinde bir tel yazı alındığı, gereğinin yapılması bildirildi.

38) 05.08.1947 İller Bankası'ndan İçişleri Bakanlığı'na:

Durum tavzih edilerek, son defa gönderilen harita ekibinin işlerini bitirerek Ankara'ya dönmekte olduklarının öğrenildiği bildirildi.

39) 22.08.1947 Valilikten İller Bankası'na tel:

400.000 liralık tahsisatın kontrolüne memur Mimar Süreyya'ya bina projelerinin yaptırılması ve istikrazın bir an önce yapılması gerektiğinden harita ve imar planlarının gönderilmesini istedi.

40) 18.09.1947 İçişleri Bakanlığı'ndan İller Bankası'na:

Aynı mealde valiliğin yazı sureti gönderildi. Gereğinin yapılması istenildi.

41) 23.09.1947 Bayındırlık Bakanlığı'ndan İller Bankası'na:

Kalan haritasının kontrolü için Şeref Kızıltepe'nin tayin edildiği bildirildi.

42) 15.09.1947 Valilikten İller Bankası'na:

İmar planının Ankara'da bulunan Mimar Süreyya'ya verilmesi istenildi.

GERİ DÖNENLERE KIZILAY'IN YARDIMI (1947)*

Yazan: Behçet Uz

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

18.09.1947

Serbest duruma girmiş olan eşhasa Kızılay'ca yardım yapılması hk.

Başbakanlık Yüksek Katına,

2510 sayılı İskân Kanunu'nun bazı maddelerini değiştiren 5098 sayılı kanunun geçici 1. maddesile serbest bir duruma girmiş olan eşhasdan mühim bir kısmı ve bu arada Tunceli ve Erzincan illeri ahalisinden binlerce vatandaş eski yerlerine dönmüş bulunmaktadır.

Bunların döndükleri yerlerde çok müşkül bir durumla karşılaştıkları birçok valiliklerden alınan yazılarda açıklanmaktadır.

Bilhassa Dördüncü Genel Müfettişlik'le Erzincan ve Tunceli valiliklerinden gönderilen müteaddit raporlarda; bu illere dönmüş olan 10.000'i mütecaviz eşhasdan mühim bir kısmına ait evlerin, harekât dolayisiyle evvelce yıkılmış ve arazilerinin tasfiye sebeble başka ellere geçmiş olduğu ve bir kısmının ise esasen kendi köylerinde arazi ve evleri bulunmadığı cihetle aç ve sefil bir hâlde ağaçlar altında ve müşkül şartlar içinde vakit geçirdikleri ve hemen her gün yardım talebinde bulundukları belirtilmekte ve bu ızdırıp, sefaletin tasavvur edilemeyecek kadar acıklı olduğuna ve bu hâlin devamı takdirinde sefaletin bilhassa kış mevsiminde artacağına işaret olunmakta ve bunlardan bir kısmı, muvakkat bir tedbir olarak yerli halkın şefkatine bırakılmak suretile

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 10, Belge No: 121.

köylere tevzi edilmişse de esasen fakir olan yerli halkın bu vatandaşlara daha fazla bir yardımda bulunmalarının mümkün olamayacağından bahsile diğer illerce talep olunduğu gibi, bu valiliklerce de yasak bölge haricindeki yerler ahalisi için süratle bir yardım yapılması istenilmekte ve bu cihetler; mahallinde yapmış olduğu inceleme ve müşahadelerine istinaden Tunceli Milletvekili Necmeddin Sahir Silan tarafından da teyit olunmaktadır.

Halbuki 5098 sayılı kanunla bu gibiler tamamen serbest bir vaziyete girmiş ve yalnız 2. geçici maddenin 1. bendile, yasak bölge ahalisinden muhtaç bir durumda bulunanlara bir sene içinde başvurdukları takdirde eski illerinde veya bu illere civar yerlerde yerleştirilebilmek kaydile iskân hakkı tanınmış bulunmaktadır.

Kanun, bu hükümlerile münhasıran yasak bölge halkına hükûmetçe bir yardımı kabul etmiş ve bunun dışında kalan yerler ahalisini tamamen serbest bir halde bırakmış ve kendilerinin iskân bakımından bir yardıma tâbi tutulmasını derpiş eylememiştir.

Bu vaziyet karşısında yasak bölge halkından olan kimselere şimdiden imkân olan yardımların yapılmasına başlanmış ise de bunun haricinde kalan eşhasa bakanlığımız bütçesinden bir para sarfı mümkün görülememiştir.

Yasak bölge dışındaki yerler ahalisinin bu acıklı durumlarının; afete uğramış veya depreme maruz kalmış vatandaşlar misulli kabul edilerek kendilerine muvakkat bir zaman için Kızılay derneğinden yardım yapılmasının muvafık olabileceğini ve haklarında bundan başka bir tedbir alınmasının mümkün olmayacağını mütalaa eden bakanlığımız keyfiyeti olduğu gibi, yüksek katlarına arza mecbur kalmıştır.

Bu düşüncemiz yüksek makamlarınca da tasvip buyrulduğu takdirde Kızılay derneğinden kendilerine acil bir yardım yapılması için icab edenlere emir buyurulmasını saygılarımla arz ederim.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

GERİ DÖNENLERİN TÂBİ OLACAKLARI İŞLEMLER¹ (1947)*

Dördüncü Genel Müfettişliğe,
Tunceli Valiliğine,
Erzincan Valiliğine,
Elazığ Valiliğine,

5098 sayılı kanunla serbest kalanlar hakkında:

Bakanlar Kurulu kararlarile batı illerine nakil ve iskân edilmişken, 5098 sayılı kanun gereğince serbest kalıp eski yerlerine dönen şahısların durumları itibarile tâbi olacakları işlemler aşağıda gösterilmiştir.

1. 5098 sayılı kanunun geçici 2. maddesinin 1. bendinde yasak bölge halkından olup eski yerlerine dönenlerden muhtaç bir vaziyette bulunanların eski illerinde veya bu illere civar yerlerde yerleştirilebilecekleri hakkındaki kayıt, mutlak bir hüküm ifade etmemekle beraber bakanlığımız bu gibilerin imkân dahilinde eski yerleri civarına topraklandırılmak suretile yerleştirilmelerini esas itibarile kabul etmiştir. Ancak bunların hakikaten yasak bölge halkından ve yardıma muhtaç kimseler olup olmadıklarının tahkik ve tesbiti ve bunu müteakip kendilerine mürettep yer gösterilerek verilecek toprakların tefrik ve tevzii oldukça uzun bir zamana bağlı olmakla beraber, pek ziyade azalmış olan iskân tahsisatının, umumi bütçenin müsadessizliği karşısında kâfi derecede tezyidine de imkân olamayacağı göz önüne alınarak bu gibilerin şimdiden yardıma bağlanması muvafık görülmemişti.

2. Bununla beraber, müteaddit iş'arlarınız karşısında ve bilhassa 27.08.1947 tarihli son yazınız üzerine iskân tahsisatından bu gibilerin işçilerine sarf edilmek üzere Tunceli ve Erzincan valilikleri emrine ancak 15.000 lira gönderilebilmiş ve bu miktarın kifayetsizliği karşısında yemeldik ihtiyaçlarının 3242 sayılı kanundan istifade edilerek teminine teşebbüs edilmiştir.

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 10, Belge No: 116.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

3. 3242 sayılı kanuna göre ve yalnız yasak bölge halkından muhtaç bir durumda bulunanlara hasredilmek üzere Tunceli'ye 400 ve Erzincan'a 200 ton yemeklik buğdayın tahsisi Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü'nden istenilmiş ve bankadan alınan malûmata göre tahsisin yapıldığı ve keyfiyetin Banka Genel Müdürlüğü tarafından ilgili ajanlıklara telle bildirilmiş olduğu anlaşılmıştır.

4. Yemeklik olarak tahsis edilen bu buğdaylar 3242 sayılı kanuna ve talimatnamesine tevfikân borçlanma suretile yasak bölge halkına dağıtılacak ve bu suretle kendilerinin bir senelik yemeklik ihtiyaçları karşılanmış olacaktır.

5. Yasak bölge halkından muvakkaten barındırılması için Erzincan valiliği emrine 500 çadırın verilmesi lüzumu Kızılay Genel Müdürlüğü'ne bildirilmiş ve görülen lüzum üzerine bu kerre Tunceli'ye ayrıca 500 ve Elazığ'a 100 çadırın daha tahsisi için yeniden yazılmıştır. Telefonla alınan malûmata göre bu miktara yakın çadırların adı geçen valilikler emrine verilmesinin Kızılay Genel Müdürlüğü'nden ilgililere emrolunduğu anlaşılmıştır.

6. Yasak bölge halkından tertip ve iskân edilecekleri yerlerde kendilerinin ve imece hâlinde köylülerin çalışmaları suretile evlerinin yapılabilmesi için Diyarbakır'daki iskâna ait kerestelerden Tunceli'ye şimdilik 100 ve Erzincan'a 50 metreküp kereste tahsis edilerek, bu valilikler emrine gönderilmesi lüzumu Diyarbakır valiliğine tebliğ edilmiştir.

7. Gönderilen tahsisatın, bütçe vaziyeti daima göz önünde bulundurularak yasak bölge halkından hakikaten muhtaç bir durumda bulunanlara hasredilmesi ve çalışarak hayatlarını kazanabilecek vaziyette olanlara çalışmaları lüzumunun anlatılması lâzımdır.

8. Yasak bölge dahili ve haricindekilerden çalışabilecek vaziyette olanların iş sahalarında istihdamlarının temini Çalışma Bakanlığı'ndan rica edilmiştir.

9. Nakledilen şahıslardan mürettep yerlerini bırakarak eski yerlerine dönmek isteyenlerden yeni bir emre kadar hiçbir kimsenin sevk edilmemesi lüzumu mürettep bulundukları valiliklere tamimen bildirilmiştir.

10. Eski yerlerine gelenlerden tekrar mürettep yerlerine dönmek isteyenlerin, devlet vesaitile meccanen gönderilmelerine 5098 sayılı kanun hükümleri müsait olmamakla beraber, bu gibilerin Devlet Demiryolları'na ait 114 ve 118 no'lu yolcu tarifesi hükümlerinden istifade edilerek işçi grupları hâlinde sevk edilmeleri kabildir. Mürettep yerlerindeki vaziyetleri müsait olanların geriye dönmeye teşviki ve mevcut imkânlardan istifade edilerek sevklerinin temini çok yerinde bir hareket olacaktır.

11. Mürettep bulundukları illere işçi grupları meyanında iadelerine imkân görülemeyenlere bedeli mukabilinde 40 kişilik yük vagonlarından tahsis edilmesi Ulaştırma Bakanlığı'ndan rica edilmiştir.

12. Mürettep yerlerine iadelerine imkân görülemeyen ve iskânlarını istemekte bulunan yasak bölge halkı, aşağıda gösterilen esaslar dairesinde yerleştirilecektir.

A) Bunların tertip ve sevk edilecekleri köylerde her şeyden evvel yerli halkın ihtiyaçlarından fazla olmak üzere, ne kadar nüfusun iskânına kâfi gelecek toprak bulunduğu tahkik ve tesbit edilerek, ona göre sevkıyatta bulunacak ve toprakları müsait olmıyan yerlere hiçbir ailenin gönderilmesine meydan verilmeyecektir.

B) Tertip edildikleri yerlere gelenlerin ev yerleri ve toprakları derhal verilip namlarına temlik ve tescil olunacak ve evlerinin yapılmasında kendileri çalıştırılacağı gibi, 2510 sayılı kanunun 43. maddesi hükümlerine istinaden bu hususta köylülerin de imece suretile yardımları temin olunacaktır.

C) Diyarbakır'dan gelecek olan kereste ve çivilerden bu husustaki yazımızda belirtildiği üzere her ev için lâzım gelen miktarlar iskân edilecek aile adedine göre mürettep yerlerine gönderilecektir.

D) İskân edilecek ailelere verilecek topraklar, 2510 sayılı kanunun 43. maddesi hükümlerine dayanılarak köy sandıklarının ve yerli halkın yardımları temin edilmek suretile sürdürülecektir.

E) Verilecek topraklar için ne miktar tohumluk buğdaya ihtiyaç olduğu tespit edilip mahalli Ziraat Bankası ajanlıklarına ve ayrıca bakanlığımıza bildirilecektir.

F) Kaç evde ne kadar nüfusun hangi köylere tertip ve sevk edildiği, isim ve baba isimleriyle soyadlarını, eski mürettep yerlerini ve kendilerine kaçır nüfus itibarile nerelerde ne kadar toprak verildiğini gösterir bir cetvel tertip edilip bakanlığımıza gönderilecek ve bunlardan maada yasak bölge halkından daha ne kadar ailenin nerelere iskânları kabil olabileceği tahkik edilip bildirilecektir.

13. Yasak bölge dışındaki yerli halka gelince:

A) Bunlar istedikleri yerlerde yerleşmeye serbest oldukları gibi, iskân yolile eski yerlerinde veya başka yerlerde topraklandırılmalarına müsait kanuni hiçbir hüküm de bulunmadığından haklarında iskân bakımından hiçbir işlem yapılmasına ve iskân bütçesinden kendilerine yardım teminine imkân görülememiştir.

B) Eski yerlerindeki gayrimenkullerine mukabil kendilerine istihkak mazbatas1 verilmiş ve bu mazbata muhteviyatı m1rettept yerlerinde kendilerine verilen menkul ve gayrimenkul yardımlara mahsup edilmek suretile hesabı kapatılmış olanların gayrimenkulleri kanunen devlet uhdesine geçmiş bulunduğundan, bu gibi gayrimenkullerin hiç mahsup edilmemiş bulunanların mahsup harici kalan mazbatalarına tekab1l eden gayrimenkullerinin kendilerine iadesi icap ettiğinden bu hususta m1rettept yerleriyle muhabere edilerek kendilerine ne kıymette ve ne gibi gayrimenkuller verildiğı ve bunlardan ne kıymetlerde ve hangilerinin istihkak mazbataları muhteviyatı ile mahsup edildiğı ve mazbata muhteviyatından ne kadarının mahsupsuz kaldığı tahkik ve tesbit olunacak ve mazbata bakiyeleri mahallerinden celp edilerek iptal edilecek ve bu bakiyelere muadil kıymetteki gayrimenkulleri kendilerine verilecektir. Bu iş için Maliye Bakanlığı'na bir genelge de hazırlanmaktadır.

C) Eski yerlerindeki gayrimenkulleri; 2510 no'lu kanunun 27. maddesi h1k1mleri dairesinde m1zayede ile satılıp taliplerinc kat'i olarak ihale edilmek veya mukabillerinde istihkak mazbatas1 verilip tamamen mensup olunmak suretile tasfiye edilmemiş bulunanlara bu gayrimenkullerin derhal iadesi zaruri olduğundan, gerek devlet dairelerinin ve gerekse herhangi bir surette başkalarının işgalinde bulunanlar derhal tahliye ettirilerek kendilerine teslim olunacaktır. Bu husus İişşleri Bakanlığı'ndan ayrıca rica olunmuştur.

D) Bu gibilerin toprak' ihtiyaçları ancak 4753 sayılı Toprak Kanunu ge-reğince temin olunabileceğinden, bu kanunun Tunceli ve Erzincan mıntıkalarında tatbikine başlanılması Tarım Bakanlığı'ndan rica edilmiştir. Bu husus bakanlığımızın tavassutuna hacet bırakılmadan Tarım Bakanlığı ile muhabere edilerek temini l1zımdır.

E) Yasak b1lge haricinde bulunanların yemeklik ve tohumluk ihtiyaçlarının 3242 sayılı kanun h1k1mleri dairesinde Ziraat Bankası'nca temini kabil ise de bu iş bakanlığımızı ilgilendirmediğinden bu hususta doğrudan doğruya Tarım Bakanlığı ve Ziraat Bankası Genel M1d1rl1ğ1 ile muhabereye girişilmesi icap eder.

Yukarıda g1sterilen esaslar dairesinde bu işlerin takip ve intacı ile sonucun bildirilmesini 1nemle rica ederim.

14. 27.08.1947 tarihli ve Sağlık M1şavirliğı 1982/6132 sayılı yazıya karşılık olarak D1rd1nc1 Genel M1fettişliğı ve gereğı yapılmak 1zere Tunceli, Erzincan ve Elazığ valiliklerine yazılmıştır.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Yerine

GERİ DÖNENLERİN İSKÂNINA DAİR SÖZLÜ SORU ÖNERGESİ (1948)*

Yazan: Necmeddin Sahir Sılan
Tunceli Milletvekili

15.03.1948

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Genel Kâtip
Kanunlar Müdürlüğü

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığı'na,

Aşağıda yazılı maddelerin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nca sözlü olarak cevaplandırılmasını saygılarla dilerim.

Tunceli Milletvekili
Necmeddin Sahir Sılan

1. 5098 sayılı kanuna göre, her türlü takyitleri kaldırılarak, eski yerlerine dönmekte serbest kalmış olan vatandaşların gittikleri yerlerde, bazı zorluklarla karşılaştıkları görülmekte ve işitilmektedir. Bunların, genel olarak durumlarını düzenlemek için ne gibi tedbirler alınmış ve düşünülmüştür, ne gibi tedbirler düşünülmektedir?

2. Bu gibiler arasında yasak bölge halkından olup mevzubahis kanuna göre, iskâna tabi tutulmaları gerekenlerin eski illerinde veya bu illere civar illerde yerleştirilmeleri mümkün olmuş mudur? Henüz mümkün olmamış ise, bunların perişan vaziyetten kurtulmaları ve bir an evvel müstahsil hâle getirilmeleri için ne gibi tedbirler alınmıştır, ne gibi tedbirler düşünülmüştür?

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 10, Belge No: 124, 125.

3. 5098 sayılı kanuna göre, yerlerine dönmekte serbest kalmış ve yasak bölge halkından oldukları için eski illerinde veya bu illere civar illerde iskânları kabul edilmiş bulunanlardan eski yerlerine dönmek istemeyen ve evvelce yerleştirildikleri yerlerde kalmak isteyenlerin, bulundukları yerlerde iskân yardımlarından, eskisi gibi faydalanmalarının idame edilmesi hakkında ne düşünülmektedir?

4. Yine mevzubahis kanun hükümlerine göre, yerlerine dönmekte serbest bulunanlardan bir defaya mahsus olmak üzere, hükûmetçe eski yerlerine parasız gönderilmiş olanlar içinde, evvelce iskân edildikleri yerlere dönmek isteyenler bulunmaktadır. Bu gibilerin yine hükûmetçe ve son defa olarak eski mürettep yerlerine parasız gönderilmeleri için ne düşünülmektedir?

5. 5098 sayılı kanun ile tahdit edilmiş olan bazı yasak bölgeler civarında, evvelce herhangi bir sebeple boşaltılmış olan yerler halkının dahi, yasak bölge halkı gibi, iskâna tâbi tutulmaları için ne düşünülmektedir?

A) 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun 34. maddesi göçebelerle, göçmenler ve göçürülenlerin bu kanun hükümlerine göre topraklandırılacakları açıkça gösterilmiştir.

2510 sayılı kanunun bazı hükümlerini değiştiren ve bu kanuna bazı hükümler ilave eden 5098 sayılı kanun ile göçürülmek konusu kaldırılmış ise de evvelce şarktan garba göçürülmüş olup da 5098 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle garptan şarka gönderilenlerin durumları 4753 sayılı kanun karşısında ne suretle mütalaa edilmekte ve bunların topraklandırılarak yerleştirilmeleri hakkında ne düşünülmektedir?

B) Kars ve Erzincan illerinin, toprak komisyonları 1948 yılı programı içine alınmış olduğunu memnunkla öğrenmiş bulunuyoruz. Bu illerin Toprak Kanunu şumulü içine alınmasına âmil olan durum daha ağır şartlarla diğer doğu illerimiz arasında bilhassa Tunceli için mevzubahistir. Tarım Bakanlığı genel olarak doğu illerinde ve özel olarak da Tunceli'nde Toprak Kanunu'nun uygulanması için ne düşünülmektedir?

C) Toprak Kanunu'nun uygulanmasıyla toprak durumunun ıslahı konusunda nasıl bir inünasebet görülmektedir. Bunu telif edici, dağıtımı çabuklaştırıcı ve bilhassa Tunceli'ne dönmüş ve dönmekte olan vatandaşların bir an evvel topraklandırılıp yerleştirilmeleri hakkında düşünülmüş ve üzerinde durulmuş bir program var mıdır?

***

Geri Dönenlere İlişkin Sözlü Soru Önergelerine Verilen Yanıt¹

Gündemimizin maddesini teşkil eden soru hakkında cevabımı arzedeceğim.

Ancak, madde hâlinde bazı soruları ihtiva etmekle beraber aslında aynı konuya temas eden ve Tunceli Sayın Milletvekili Necmeddin Sahir Sılan tarafından verilmiş olup yüksek başkanlığınızdan bakanlığıma tevdi edilen ikinci bir sözlü soru önergesi daha mevcuttur.

Aynı mahiyette olan bu iki önergeye, tensip buyurulduğu takdirde, birlikte cevap vermeme ve ikinci önergenin de gündeme alınmasına müsaadenizi rica ederim.

Sayın Fikri Apaydın'ın önergesi² bu konuda tamamen umumi bir sorun mahiyetindedir. Necmeddin Sahir Sılan arkadaşımızın önergesi ise umumi bir mahiyet taşımakla beraber ayrıca bazı hususlara da temas etmektedir.

Bu itibarla cevabımı bu tasnife göre arzedeceğim.

1. Muhtelif tarihlerde alınan Bakanlar Kurulu kararlarile yurdun muhtelif yerlerine nakledilmiş olan vatandaşlar, 18.06.1947 tarihinde yürürlüğe giren 5098 sayılı kanunun geçici 1. ve 2. maddelerile haklarındaki her türlü takyidat kaldırılmış ve tamamen serbest bir duruma girmiş bulunmaktadır.

A) Kanunun yayınlanmasından sonra bu vatandaşlardan eski yerlerine dönmek isteyen 3.033 haneden 15.388 nüfus geçici 2. maddenin 6. bendi hükmüne tevfikân gidecekleri yerlere kadar hükûmetçe parasız gönderilmişlerdir.

Eski yerlerine dönen bu vatandaşlardan 1.185 hanede 5.931 kişi yasak bölge ahalisinden ve 1.848 hanede 10.457 nüfus da yasak bölge dışı halkındandır.

B) 5098 sayılı kanun; yalnız yasak bölge halkının iskânını kabul eylediği ve bu bölge haricindeki yerler ahalisinin yerleştirilmeleri hakkında bir hüküm ihtiva etmediği cihetle bakanlığımız yalnız yasak bölge halkının iskânları mevzuu ile uğraşmaktadır.

Ancak, geriye dönmek ve iskân edilmek istekleri kanunun neşrinden 2-3 ay sonra başlamış olduğu için, kış mevsiminin yaklaşmış bulunması dolayısıyla bu vatandaşlar 1948 yaz aylarında iskân edilmek üzere daimi surette oturacakları yerler civarında muvakkaten yerleştirilmişlerdir.

1 Belgenin yazarı ve tarihi belirsiz. -d.n.

2 Sözü edilen önerge arşivde mevcut değildir. -d.n.

C) Yasak bölge halkının eski yerleri civarına döndükleri tarihten itibaren kendilerine 800 ton yemeklik buğday verilmiş ve ayrıca iaşe ve diğer zaruri masrafları için 1947 bütçesinden 142.361 lira sarf edilmiş ve sıhhi durumlarla de yakından ilgilenilmiştir.

İlgili valiliklerden alınan yazılara ve mahallen müfettişimize yaptırdığımız tetkikat neticesinde verilen rapora nazaran, eski yerlerine civar olan mahallere muvakkaten yerleştirilmiş bulunan bu vatandaşların umumiyetle durumlarının iyi olduğu ve hâlen sıkıntıda bulunmadıkları anlaşılmaktadır.

İşbu umumi maruzatımdan sonra şimdi Tunceli Milletvekili Necmeddin Sahir Silan arkadaşımızın önergesindeki soruları sırasile cevaplandıracağım.

2. Yasak bölge halkının 1948 yılı yaz aylarında eski yerlerine civar il, ilçe ve köylerde yerleştirilmelerine ait tedbirler alınmış ve evlerinin inşası için ke-reste ve diğer malzeme mahallerine sevk edilmiş olmakla beraber bir an evvel müstahsil hâle gelebilmeleri için de ayrıca 1948 yılı bütçesinden 179.560 liralık ödenek mahallerine gönderilmiştir.

Bu yurddaşlarımızın yerleştirilmelerine ve bir an evvel müstahsil vaziyete girmelerine ait tedbirler alınmış ve tatbik şekilleri şimdiden tesbit olunmuştur.

3. Sözlü sorunun 3. maddesi yasak bölge halkından olup eski yerlerine dönmek istemeyen ve evvelce yerleştirildikleri yerlerde kalmak isteyenlerin bu yerlerde iskân yardımlarından eskisi gibi faydalandırılmalarının idame ettirilmesi merkezindedir.

Yukarıda arzetmiş olduğum veçhile 5098 sayılı kanun gereğince tamamen serbest kalan bu şahısların artık iskânla bir alâkaları kalmamış olması itibarile haklarında iskân yardımlarının idame ettirilmesine kanunen imkân yoktur.

4. Yine bu sözlü sorunun 4. maddesi; geriye dönenlerden tekrar eskiden iskân edildikleri yerlere dönmek isteyenlerin hükûmetçe bir defaya mahsus olmak üzere meccanen iade ettirilmelerine mütedairdir.

Aynı kanunun geçici 2. maddesi ancak, mürettep yerlerinden geri dönmek isteyenlerin gidecekleri yerlere kadar hükûmetçe meccanen sevk edilmelerini âmir olduğuna göre bunların parasız olarak tekrar avdet etmek istedikleri garptaki mürettep yerlerine sevklerine imkân yoktur.

5. Önergenin 5. maddesi, 5098 sayılı kanunla tahdid edilmiş olan bazı yasak bölge civarında evvelce herhangi bir sebeple boşaltılmış olan yerler halkının da yasak bölge halkı gibi iskâna tâbi tutulması hususunu ihtiva etmektedir.

Evvelce hudutları haritalarla tesbit edilip Bakanlar Kurulu'nun tasdikinden geçen ve bilahare 5098 sayılı kanunla da kabul edilen bölgeler haricinde hâlen boşaltılmış bölge namile bir yer bulunmadığı cihetle iskân ve men edilmeyen yerler ahalisinin yasak bölgeler halkı gibi iskâna tâbi tutulmalarına mevzuatımız müsait değildir.

TUNCELİ'NİN İMÂRÎ (1948)*

Yazan: İhsan Oğuz

Tunceli Belediye Başkanı

26.04.1948

Sayın milletvekilimiz,

14.04.1948 tarihinde yapılan belediye başkanlığı seçiminde Kalan belediye meclisi üyelerinin oybirliğiyle başkanlık görevi bendenize tevdi ve seçim yüksek tasdike arzolundu. Vilâyetçe uygun bir şekilde yazıldığı cihetle onanmaması için bir engel göremiyorum. Bu itibarla fiilen vazifeye başladım. Bu sırada ilk defa siz milletvekillerimizin tasdikiyle işe başlamayı Kalan'ın malum durumu karşısında kendime bir ödev bildim.

1. Şehir imar planının 1/2000 makyaslı olarak İller Bankası'nca yapılarak Bayındırlık Bakanlığı'na tasdik için sunulduğu haber alınmıştır. Esas imar planlarının 1/1000 nisbetinde tanzimi gerekirken, 1/2000 olarak yapılması işin ivediliğinden ileri gelmiş ve inşaat mevsimi başlar başlamaz faaliyete geçebilmemiz imkânı sağlanılmak istenilmiştir.

Bayındırlık Bakanlığı'nca nisbet üzerinde durulmayarak planın onanmasına ve ayrıca ilerideki zorlukları gidermek için de yine 1/1000 nisbetinde düzenlenmesi yolunda İller Bankası'na yazı yazılmasına delalet ve müsaadelerinizi;

2. Asker ailelerine yardım fonunda toplanan 15.000 liranın, 5116 sayılı kanun gereğince şehir planları tanzim edilmiş olan belediyelere dağıtılmasının bugünlerde kararlaştırılmak üzere olduğu da haber alınmaktadır.

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 111, Belge No: 395.

İlimizin yeni teşekkül eden bir durumu bulunması ve gerek evsizlikten ve gerek han, otel, dükkân, mezbaha, gazhane gibi müesseselerin yokluğundan halk ve memurlar büyük bir ihtiyaç ve sıkıntı içindedirler. Geçen yıl vilâyet İller Bankası'ndan özel saymanlık adına 250.000, belediye adına da evvela 125.000, bilahare bunu karşılık göstererek yeniden 125.000 lira istikraz suretile sağlamayı da düşünmüş ve İçişleri Bakanlığı'ndan bu yolda vaad alarak teşebbüsata geçilmişse de henüz elde plan mevcut olmadığından, istenilen para için sarf yerleri olan han, otel, vali konağı, özel idare evleri, belediye binası, gazhane, mezbaha ve saire gibi tesislerin keşif ve mahallelerinin tayini istenilmesi üzerine bu iş bugüne kadar tahakkuk ettirilememiştir. O zamanlar bu istikraz işlemi tahakkuk etmiş bir safhada bulunduğu için vilâyetten asker ailelerine yardım fonundan yalnız kasaba elektriği için 100.000 lira istenilmiş idi. Yeni bakanın karşılıksız belediye için istikraz aktine cevaz verip veremeyeceği bizce meçhuldür. Bu itibarla geçenlerde şehrimizi şereflendiren Sayın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye keyfiyet arzedilmiş ve belediyemiz için imar planının tahakkuku su, elektrik tesislerinin sağlanması ve yeniden açılacak bazı caddelerin yapılabilmesi için 300.000 liranın asker ailelerine yardım fonundan belediyemize tahsisi istirham edilmiş idi. Diğer illerin milyonlar istemelerine mukabil bizim bütün mahrumiyetler karşısında bu küçük talebimize fevkalâde memnuniyetini mucip olmuş ve behemahal sağlanılacağı vaadi ile baş yaverlerine not buyurmuşlardı. Eğer imkân bulunabilirse belediye binası, otel, han ve dükkânların inşası için bu miktarın 500.000 liraya çıkarılmasını yüksek himmet ve delaletlerinizi arz ve istirham ederken, Tunceli hakkında başarılı faaliyetlerinizi radyo yayınlarıyla kulağınıza kadar inikâs eden müsmir sonuçları hakkında halkımızın minnet ve şükranlarını sonsuz saygılarımla arz ederim.

Tunceli Belediye Başkanı
İhsan Oğuz

ŞAVAK AŞİRETİNİN YAYLA MEVZUU (1948)*

Yazan: Necmeddin Sahir Sılan
Tunceli Milletvekili

03.06.1948

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığı'na,

Aşağıda yazılı soruların İçişleri Bakanı tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını saygılarla dilerim.

1. Yurdumuzda sınırları henüz kesin olarak tesbit edilmemiş olan iller var mıdır? Var ise bunun sebebi nedir? Sınırların tesbit edilmemesinden doğan ihtilâflar ne şekilde halledilmektedir?

2. Memleketimizde yayla ihtilâfları yüzünden asayiş bozan hadiseler var mıdır?

3. Yasak bölgeleri bulunan Ağrı ve Tunceli gibi illerde, münhasıran hayvancılıkla geçinen ve öteden beri yaylalardan istifade etmekte olan vatandaşlar hakkında şimdiye kadar uygulanmakta bulunan usulleri bozucu bir tedbir alınmış mıdır?

4. Tunceli sınırları içinde yaşayan ve değil 1936 yılından önce, 1938 yılındaki hareketler esnasında ve hatta bu hareketlerin hitamından son yıla kadar istifade etmekte oldukları yaylalardan, münhasıran hayvancılıkla uğraşan Şavaklı vatandaşlar şimdi neden mahrum edilmektedir?

5. Adı geçen vatandaşların, Munzur yaylalarından istifadeleri men edilmiş ise, geçimleri için ne gibi tedbirler düşünülmüştür? Bu takdirde geçimlerini

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No:23, Belge No: 206, 207.

ve hayatlarını ötedenberi münhasıran canlı hayvanlar ile hayvan mahsullerine bağlamış olan bu vatandaşların asayiş bakımından vaziyetleri ne şekilde mütalaa edilmektedir?

Tunceli Milletvekili
Necmeddin Sahir Sılan

***

12.06.1948

Özü: Erzincan ve Tunceli sınırlarının saptanması lık.

T.C.
İçişleri Bakanlığı
İ. İdaresi U.M.
2. Ş.M. Teşkilât
Sayı: 22104-109/9261

Erzincan ve Tunceli Valiliklerine,

1. Tunceli ili içinde oturan ve geçimlerini hayvan ve hayvan maddeleri teşkil eden Şavak aşiretinin Munzur Dağları'ndaki yaylalara çıkmaları münasebetiyle hasıl olan anlaşmazlığı incelemek üzere mahline gönderilen Mülkiye müfettişleri, evveli emirde Erzincan ve Tunceli illeri arasındaki sınırın kesin surette saptanması lüzumunu ileri sürmüşlerdir.

Ayrıca Kemaliye ilçesinin Barasorülya ve Mansavut köyleri de, Şavaklıların yaylaya çıkışlarında Havaçor ve kendi köyleri civarındaki mer'a ve arazilere tecavüz ve ağaçlariyle ekinlerini tahrip ettiklerinden bunların önlenmesi yolunda bakanlığa müracaatta bulunulmuş ve yapılan haberleşme sonucunda; bâhis konusu olan Karataş Yaylası yüzünden Ovacık'la Kemaliye ilçeleri bölgelerinde de sınır anlaşmazlıklarına düşüldüğü anlaşılmıştır.

Bu itibarla iki il arasındaki bütün sınırın zaman ve masraftan tasarruf maksadiyle anlaşmazlık olan bölgelerden başlanmak ve bu bölgenin çok çetin olan doğal teşekkülü bakımından değişmez ve belirli noktalardan geçirilmesi ve il sınırları içinde kalıp da köy sınırları dışında mütalâası gereken yayla parçaları varsa onların da ayrıca belirtilmesi göz önünde bulundurulmak suretiyle Vilâyet İdaresi Kanunu uyarınca tesbit edilmesi gerekmektedir.

Bu durum karşısında; 3656 sayılı genel yazımız esaslarına göre teşkil edilecek karma kurullar aracılığıyla mevsimin ilk imkânında işin incelenerek gerekli kararlarının gönderilmesini ve karma kurulların hangi tarihte ve nerede birleşerek işe başlayacaklarının illerinize tesbit edilir edilmez bakanlığa da bilgi verilmesini, karma kurulların hakiki yolluk masrafının da ödeneği gönderilmek üzere bildirilmesini,

2. İki valinin bir araya gelerek Şavak aşiretine mensup eşhasa ait sürülerin sınır ihtilâfi halledilinceye kadar telef olmamalarını tatmin bakımından Erzincan ve Kemah köylüleriyle Şavaklıları temin edecek şekilde bir anlaşmaya varmaları ve asayişe müessir olacak hadiseleri şimdiden önlemleri yerinde bir hareket olur.

Gereğinin yapılmasını ve bildirilmesini rica ederim.

3. Erzincan ve Tunceli valiliklerine yazılmıştır.

İçişleri Bakanı

Münir Hüsrev Göle

ÖĞRETMENLERİN MESLEKİ İŞBİRLİKLERİNİN VE KÖYLÜLERLE İLİŞKİLERİNİN DÜZENLENMESİ (1948)*

Yazan: Nazmi Vural
Milli Eğitim Müdürü

28.09.1948

Köy işbirliği ve mesleki toplantılar hk.

İlköğretim müfettişliklerine,
Milli Eğitim memurluklarına
ve merkez gezici başöğretmenliklerine,

Her türlü iş, görev ve bulunduğumuz çevrede birbirimize fikir, bilgi ve güç itibarile yardımda bulunmak suretile, muvaffakiyeti, köyde refah ve köylünün huzurunu sağlamış olacağınıza şüphe olunamaz.

Bu maksatla gezici başöğretmenlerin başkanlığında ve her ayın ilk pazar günü bölge merkezi veya uygun görülecek köyde bölge kesimindeki bütün eğitim ve öğretmenlerin bir araya gelip mesleki hasbihâllerde bulunması, başardıkları, başaramadıkları işlerde tartışmaları yapılacak işlerin şekli, zamanı, oluş ve imkânların eğitim ve öğretim özelliklerini görüşüp karara bağlamalarını mesleki işbirliği, toplantı ve işlemlerinde:

1. Bölge gezici başöğretmeninin elde mevcut aylık mesai programlarına göre müştereken işlenmesi ve görüşülmesi, lüzumlu gördüğü köy işleri, eğitim, öğretim konuları, uygulama işlik çalışmaları, okul ve diğer yönetim

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 27, Belge No: 252.

işlerini ilk toplantıda döküm yapıp bu yıl üzerinde hep beraber durulacak konuları tesbit etmesi.

2. Yukarıdaki maddeye göre toplantıda görüşüleceklerin evvelden gündemini hazırlayıp arkadaşlarına duyurması ve yapacakları hazırlık, getirecekleri vesait, okuyacakları kitapları tayin etmesi.

3. Öğitmen, öğretmen ve başöğretmenlerin tatbikatında müşkülâta uğradıkları konuları yapılış, sebep ve çareleriyle işlemesi.

4. Görüşülen mevzuların, toplantı işlemlerini, alınan kararların bir tutanakla toplantıyı müteakip bölge müfettişliğine gönderilmesi.

5. Her ay birbirine civar, gidilmesi kolay dört beş okul arasındaki bir köy okulunda örnek olacak ve kritiki yapılmak suretile ikişer ders tatbikatı yapılması.

6. Bölge merkezlerinde bu yıl muhakkak bir kitaplık kurularak Milli Eğitim Müdürlüğü, halkevlerinden ve diğer şahsi teşebbüslerle köye ve köylüye uygun düşecek kitaplarla mesleki kitapların temini.

7. İnşaat, çift sürmek, fidan, uygulama, okul gibi işlerle hark açmak, su getirmek, yol yapmak ve saire gibi köy işlerinde en az beş öğretmen veya öğretmenin bir yerde ve o köy veya okulun işinde birlikte çalıştırılması ve elde edilen sonucun ilgililere bildirilmesi,

8. Her köy okulunun bulunduğu köyde yılda bir defa olmak üzere münasip görülecek zaman ve bayramlarda öğrencilerle birlikte mahalli oyun, türküleri içine alacak köy eğitimi ile veya yaşamasile ilgili temsiller verilmesi, çocuk eğitimi ve köy konuları üzerinde topluca görüşülmesi.

9. Uygun düşecek köyler arasında yine öğretim yılı zarfında üç beş köy bir arada müşterek müsamereler tertiplemesi.

10. Resmi bayramların Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan, Toprak Bayramı gibi muhakkak evvelden tertip edilmiş bir programla, bayramın oluş gaye ve tesirlerini yaşatmak amacile kutlanması.

Bu bayramlardan münasip görüleceklerin birkaç köy arasında birlikte geçirilmesi.

11. Dini bayram ziyaretlerini köyler arasında birbirine uğramak suretile de yapılması.

12. Çalışılan köyde ve yakın köyler arasında müşterek ev, güreş, manda dövüşü, taş atma, cirit eğlenti ve müsabakaları tertiplenmesi.

13. Köyde ve civar köylerde yapılan sünnet, düğün, mevlüt gibi toy ve toplantılara çağırılması, iştirâk edilmesi ve birlikte yaşatarak daha hoş geçi-

rilmesi, misafir kaldırılması, hizmet olunması suretile yardım ve beraberliğin duyurulması.

14. Yangın, sel, deprem gibi kaza ve afetlerde yardıma koşulması, ölüm, taziye gibi acılı günlerin teessürüne katılması -köyler arasında-.

15. Köyde ve köyler arasında bakıma, el atmaya ve durumu icabı yardıma muhtaç aile ve kişilere kayırılması için yolu ve zamanile teşebbüste bulunulması.

16. Köy ve köylünün şahsi ve umumi işlerinde köy, ilçe, il ve resmi daireler nezdinde ilgililer vasıtasile izlemelerde bulunmak, haksızlığa uğrammalarını takip, intacı gerekli muamelelerin geciktirilmesini önlemek, insan ve hayvan hastalıklarına da mahallen tedbir almak ve duyurmak, sağlık, tarım ve veteriner dairelerinden ilaç temin etmek yolunda çarelere başvurulması.

17. Köyde ve köyler arasında az sermaye ile ucuz fiyatlarla satış uyar görüldüğü takdirde alıp kooperatifler kurulması.

18. Köylü ve köyler arasındaki icar, yarıcılık, su, otlak, sınır gibi ihtilâflı konuları hak ve hukuk gözetilerek zamanında mahalline gidilerek halledilmesi yolunda köyün ileri gelenleriyle birlikte faaliyette bulunulması.

19. Köy Kanunu'nun amir bulunduğu işlerde mahalli şart, işin icabı ve imkânları gözetilerek devamlı faaliyette bulunulması, bu maksatla köy ihtiyar kurulunu teşkil eden muhtar ve üyelerle fikir ve işbirliğine önem verilmesi, onlar için ve onlar hesabına yapılacak işlerde komşu öğretmen ve eğitimcilerin birbirlerini kollamaları, ikaz ve irşatta bulunmaları gerekli görülmüştür.

Bu işin içten gelen bir ilgi, tevazu, beceriklilik, bilgi, yetki ve ısrarla tahakkukunda her arkadaşımı işi bilfiil kavrayarak ve yapmak suretile görevlendiriyorum.

Duyuşlarınıza ve köy davasındaki inanışlarınıza güvenerek başarınızı müsbet görüyor ve şimdiden kıvanç duyuyorum.

20. Bilgi için bölge ilköğretim müfettişliklerine, gereğini izlemek ve yapmak için Milli Eğitim memurluklarıyla merkez gezici başöğretmenliklerine yazılıştır.

Milli Eğitim Müdürü
Nazmi Vural

GERİ DÖNENLERİN ÇEMİŞGEZEK'E İSKÂNI (1948)*

Yazan: Fahir Tezgören
Çemişgezek Kaymakamı

10.10.1948

Çok saydığım muhterem efendim,

04.10.1948 tarihli emirlerinizi dün telakki ettim.

Batıdan dönenlerden bazılarının adlarına havi listedeki eşhasın durumlarını arz ediyorum.

1) Ali Yıldız: Dört nüfus. Erzincan'da arazisi olduğundan bahsile ilçemizden ayrılarak Erzincan'a gitmiştir.

2) Mehmet Sert: 10 nüfus. Vaskuvan bucağına bağlı Sinsor köyünün Köçek mezrasında ev yeri verilmek suretiyle yerleştirilmiştir.

3) Veli Tepe: Üç nüfus. Vaskuvan bucağına bağlı Sinsor köyünün Köçek mezrasında ev yeri verilmek suretiyle yerleştirilmiştir.

4) Hüseyin Tepe: Üç nüfus. Vaskuvan bucağına bağlı Sinsor köyünün Köçek mezrasında ev yeri verilmek suretiyle yerleştirilmiştir.

5) Maksut Tezik: Yedi nüfus. Erzincan'da arazisi olduğundan bahsile ilçemizden ayrılarak Erzincan'a gitmiştir.

6) Hasan Tutan: Beş nüfus. Vaskuvan bucağına bağlı Sinsor köyünün Köçek mezrasında ev yeri verilmek suretiyle yerleştirilmiştir.

7) Hıdır Dolu: Dört nüfus. Vaskuvan bucağına bağlı Sinsor köyünün Köçek mezrasında ev yeri verilmek suretiyle yerleştirilmiştir.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 110, Belge No: 384.

8) Mahmut Gazel: Dört nüfus. Vaskuvan bucağına bağlı Sinsor köyünün Köçek mezrasında ev yeri verilmek suretiyle yerleştirilmiştir.

9) Ahmet Tava: İki nüfus. Vaskuvan bucağına bağlı Sinsor köyünün Köçek mezrasında ev yeri verilmek suretiyle yerleştirilmiştir.

10) Mehmet Tava: Bir nüfus. Beş nüfuslu olan bu aileden dört nüfus kendi istek ve arzuları ile batıda menkul bulundukları İvrindi ilçesine gitmek üzere 02.08.1948 tarihinde ilçemizden ayrılmışlar ve mezkûr ilçeden alınan cevapta geldikleri ve eski yerlerine yerleştirildikleri bildirilmiştir. Mehmet Tava yalnız kaldığı ve tek nüfusa iskân tanınmadığı için kardeşi (9 numara-da) Ahmet Tava ile birlikte iskânları tertiplenmiştir.

11) Ferhat Bıçım: Dört nüfus. Batıdaki mürettep yerine gitmek üzere ilçemizden ayrılmıştır. Henüz muvasalatı hakkında cevap alınmamıştır.

12) Hasan Çolak: Altı nüfus. Batıdaki mürettep yerine gitmek üzere ilçemizden ayrılmıştır. Henüz muvasalatı hakkında cevap alınmamıştır.

Bu eşhas aslen Ovacıklı olup batıdan dönüştü Ovacık'a gelmişlerdir. Bu ilçede kendilerini yerleştirecek toprak bulunmadığından ilçemize tertiplenmişlerdir. Kör Abbasuşağı'nın bakıyesidirler. Muameleli dosyaları bir buçuk ay evvel ilçemize gelmişse de kendileri müracaatla iskân talebinde bulunmamışlar. Ancak ilçemize gelip gönüllerinin istediği köy ve mezralarda, yaylalarda konaklayıp mevsimi geçirmek isteyenlerin dosya kayıtları açık kaldığından ve Ovacık ilçesiyle yapılan muhaberede de sevk edildiklerinden bahsedilmesi dolayısıyla bu gibi eşhası bizzat takip etmek ve yerleştirmek lüzumunu hissederek ilçe içinde yaptığım taramada yukarda adı geçenleri ilçenin Bırastık köyü civarında bir yaylada konaklama ve davarları ile meşgul olma vaziyetinde görerek kendilerini Hazine arazisinin fazla olduğu Köçek mezrasına tertipleyerek ev yerlerini göstertmiş ve eşyalarını bu mezraya naklederek ev yapmaya teşvik etmiş bulunmaktayız. Evlerinin duvarları tamamlanmış, yalnız üstlerinin örtülmesi kalmıştır. Arazileri de tevzi komisyonu tarafından en son 7-10 gün içinde gösterilmiş bulunacaktır.

Evlerinin üstlerinin örtülmesi için lüzumlu kereste Elazığ ambarından dün çekirtilmeye başlanmıştır. Bugün ilk yardım kerestesi köylerinde bulunmuş ve kendilerine tevzi edilmiş olacaktır.

Evlerinin tamamlanması ve arazilerinin teslimini müteakip çift hayvanı ve tohumluk işine geçilip bunlar da sağlanacaktır.

Diğer göçmenlerle beraber bunların da yerleştirme durumu en son bu ay nihayetine kadar ikmal edilmiş olacaktır.

03.08.1948 tarihli dilekçenin bir sureti Tunceli valiliği yüksek katına da sunulmuş ve tetkiki için 02.10.1948 tarihinde ilçemize gelmiştir. Bu şahısların durumlarını bizzat mahallinde tetkik etmek üzere bir iki gün içinde gideceğim. Tetkikatımın sonucunu zatiâlilerine ayrıca arz edeceğim.

Önümüzdeki bayram tatilinden istifade ederek 5098 ve 5227 sayılı kanunların ilçemizdeki tatbikatı, doğrudan ilçemize gelenleri, Hozat ve Ovacık'tan tertip edilenleri, tekrar geri dönenleri, ilçemizde yerleştirilenleri ve yerleştirilenlerin durumlarını ihtiva etmek üzere hazırlayacağım maruzatımı ekim ayının 20. günü Ankara'da bulundurmak üzere postalayacağımı saygılarımla arz ederim.

Sıtmadan muzdarip olduğu için ilçemizden alınan komutan 10 gün evvel ayrıldı. Yerine henüz arkadaş gelmedi. Teğmen olarak birliğe gelmiş bulunan Vehbi Parlar, 10 Ağustos'ta üsteğmen oldu. Birlik komutanına o vekâlet etmektedir. Komutanın ayrılması münasebetiyle gönderilmesi düşünülen yeni komutandan Vehbi Parlar'ın üsteğmen olması dolayısıyla sarfınazar edilmiş bulunulduğunu tahmin ediyorum.

Köçek mezrasına yerleştirilen vatandaşların kerestelerinin tevziinde bu köyde bulunacağım. Aldığım emirlerinizden bahsederek kendilerine selamlarınızı ulaştıracağım.

Maruzatıma son verirken saygı ile ellerinizi öper, sağlığınıza candan dilerim. Çok saydığım ve çok sevdiğim muhterem efendim.

Çemişgezek Kaymakamı
Fahir Tezgören

ÇEMİŞGEZEK'İN BAYINDIRLIK VE İAŞE İŞLERİ İLE GERİ DÖNENLERİN DURUMLARI (1948)*

Yazan: Fahir Tezgören
Çemişgezek Kaymakamı

22.10.1948

Çok saydığım, çok sevdiğim muhterem efendim,

20 Ekim'de Ankara'da bulunduracağımı arz eylediğim yazılarımı üst üste gelen ve hemen yapılması icap eden işlerle meşgul oluşum ve göçmen işlerini bizzat köylerde takip edişlerim dolayısıyla gönderemedim. Bugün de 13.10.1948 tarihli emirlerinizle karşılaştım. Arz ettiğim yazımın gecikmiş olmasından üzgünüm, emin olun ki bir gün durduğum dinlendiğim yok, bir aydan beri günlerim köylerde geçti dersem itimat buyurun. Geciken yazılarından da bilhassa af buyurun.

13.10.1948 tarihli yazınızda Çemişgezek için büyük müjdelerinizi köylere kadar yayınladım. Bunun sonunda vali beyle birlikte Çemişgezek'e şeref veren elektrik mühendisi, daha evvel köprü etüdü yapmak üzere gelmiş bulunan Elazığ nafia müdürü ve 10 günden beri de köprü inşaatına başlanmış bulunması büyük müjdelerinizin tahakkukunun delili oldu.

Hıdırdamı-Çemişgezek yolunun doğu yol planına alınması, varagele sisteminin Murat Suyu üzerinde tesisinin kararlaştırılmış bulunması, Çemişgezeklilerin siz sevdikleri sayın büyüklerine bağlılıklarını bir kat daha arttırmış, mühmel durumlarının tarafınızdan giderileceğinden emindirler. Şükrân temennilerini, hayır dualarını her gün tekrarlamaktadırlar.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 111, Belge No: 394.

Tohumluk buğdayın ilçemiz için 11 tondan 61 tona çıkarılması müstahsilin yüzünü güldüren en büyük müjde oldu. Bugüne kadar 54.455 kilosu tamamen müstahsil eline geçmiş ve ekilmiştir. Köylü sevinç içindedir. 10 ton tohumluktan da 5.625 kilosu dağıtılmış, geri kalan da dağıtılmak üzeredir.

Müsaade buyurulursa burada bir noktaya temas edeceğim.

İlçeye getirilmiş bulunan 61 ton tohumluk buğdayla arpanın nakliyesi Tarım Bakanlığı'nın malûm fonundan Zerbank'a ödeneceği cihetle ilçe merkezinde buğday tohumluğunun müstahsile satış fiyatı 27 kuruş 80 santimdir. Kalite itibariyle iyidir. Yerli buğdaya nazaran vasıf farkı çoktur. Köylü adeta hücum etmiştir.

Yemeklik buğdaya gelince; ilçede satış fiyatı 37 kuruş 50 santimdir. Sebebi; ofis ambarından Zerbank'ca alınan bu buğday 27 kuruş 80 santime alınmış, üzerine nakliye, sigorta ve diğer banka masrafları bindirilince satış fiyatı 37,50'ye yükselmiştir. Tohumluğu ki çok iyi vasıflıdır. Onu 27,80'e alan müstahsil bunun yanında 37 kuruş 50 santime yemekliği almamakta ve bilhassa ilçe pazarında ve köylerde hemen hemen aynı buğdayı 28 kuruşla 32 kuruş arasında satın alan müstahsile 37,50 fiyatı yüksek bir fiyat olarak gelmektedir.

Bugüne kadar ilçeye gelen yemeklik 100 tondur. Bunun 22.200 kilosu satılmıştır. Köylerde dolaştığım müddet içinde Zerbank'tan yemeklik buğday almaları için köylüyü ne kadar zorladım ise de tamamını aldirmek mümkün olamadı. Büyük gayretlerinize temin edilmiş bulunan yemeklik buğdayın alınmaması sebebi yukarda da arz eylediğim gibi yalnızca tohumluğa nazaran kiloda 10 kuruş fazla fiyatlı oluşu ve ilçemiz ova köylerinde buğdayın 28-32 kuruş arasında satılmış bulunmasıdır. Bunda bankanın Hozat'ta yaptığı satışın da tesiri vardır. Çünkü banka Hozat'ta yemeklik buğdayı 32 kuruşa satmaktadır. Köylü fiyat farkı olmasa idi, ilçemize tahsis edilen buğdayı aldığı gibi, daha da buğday isteyecekti. Fakat fiyat farkı satışı durdurmuş bulunmaktadır. Emin olun ki benim durumum sizlerin durumunuzdan daha nazik ve ben sizlerden daha çok müteessir ve ıstırablıyım. Büyük himmetinizle sağlanmış olan yemeklik buğdaydan köylünün fiyat farkı dolayısıyla faydalanmamış olması ıstırabımı sonsuz hadde çıkarmıştır. Hele bankanın buradaki tek memurunun vatandaşlara vermemesini beyan etmesi ve vermemesi bu ıstırabımı büsbütün arttırmış bulunmaktadır.

İlçemizdeki göçmen durumunun bankanın dar düşünceli memurunun tahayyül ve tasavvur ettiği şekilde olmadığını açıklamak isterim.

İlçemize gelmiş bulunan yüzleri aşan göçmen ailesinin kısmı küllisini yasak bölge halkı teşkil etmektedir. Bunlardan Ovacık ve Hozat'tan gelenlerin hemen hepsi topraklandırılmıştır. Durumu aşağıda tafsilen arz edeceğim.

Evleri yaptırılmış, arazileri dağıtılmış, ellerinde birer ikişer inekle, en aşağı 10 keçisi, katırı, kısrağı, atı, öküzü bulunan ve toprakları da tarafımdan tahsisen ekilecek durumda kendilerine teslim edilmiş (Hazine malı olduğu için yerli halk tarafından sürülmüş olanlar verilmiştir) bulunan ve tohumlukları da verilmiş olan bu göçmenlere Zerbank'ın dar düşünceli bir memurunun zihniyetile yemelik buğday verilememesi zatîlilerinin isdarına sebep olduğunuz bir kanunla anayurtlarına dönen birçok masraf, emek sarfi ile medeni bir insan olmalarına çalışan bu eşhasa karşı itimatsız oluşumuzun delili olur sanıyorum.

Evi yapılan, toprağı verilen ve elinde az veya çok bir malı da bulunan bu göçmenlere yerli halka olduğu gibi yemeklik buğday verilmemesi bilmem ki müsavat prensibine aykırı olmaz mı?

Buna rağmen ve her ne pahasına olursa olsun, ilçedeki evini yaptırdığım, toprağını dağıttığım göçmenlere yemeklik buğdayı dar düşünceli Zerbank memuruna verdirmeye çalışacağım. Ve bu arada 29 aileye verdirdiğimi arz edersem bunu sağlayacağımdan emin olunuz.

1. İlçedeki Kımlı, Süne Tahribatı Derecesine Gelince

İlçenin 51 köyü vardır. 22 köy hasar görmüştür. Hasar dereceleri şöyledir;

1 köyde % 90

5 köyde % 75

17 köyde % 5-25 arasındadır. Bu köyler de Germili bucağının tamamı, Vaskuvan bucağının dört köyü ve merkez kasabadır.

22 köyde 340 çiftçi ailesine 54.455 kilo tohumluk buğday, 49 çiftçi ailesine de 5.625 kilo arpa tohumluğu tevzi edilmiş ve buğday ekilmiştir.

2. Batı İllerinden Avdet Eden Vatandaşların Durumlarına Gelince

İlçemize 203 hanede 1.045 nüfus gelmiş. Bunlardan;
76 hanede 399 nüfus eski mürettep yerlerine gitmişler.
127 hanede 646 nüfus kalmıştır. Bunlardan;
21 hanede 100 nüfus yasak bölge halkı,

21 hanede 80 nüfus serbest bölge halkı,
85 hanede 466 nüfus boşaltılmış bölge halkıdır.

3. Ovacık İlçesinden İlçemize Yerleştirilmek Üzere Tertip Edilenler

152 hanede 727 nüfus (dosyaları tamamen gelmiş). Bunlardan;
59 hanede 295 nüfus eski mürettep yerlerine gitmiş.
93 hanede 432 nüfustan;
28 hanede 133 nüfus henüz ilçemize gelmemişlerdir.
65 hanede 299 nüfusa muhtelif köylerde ev yeri ve arazi gösterilmiş,
evleri yapılmıştır.

4. Hozat İlçesinden 92 Hanede 461 Nüfus Tertip Edilmiş

Bunlardan;
11 hanede 42 nüfus eski mürettep yerlerine dönmüşler.
81 hanede 419 nüfus ilçemizde kalmış ve bunlara da ev yeri ve arazileri
tamamen gösterilmiştir.

5. İlçemize Gelenlerle Ovacık ve Hozat'tan Tertiplenenlerin Umumi Durumları

447 hanede 2.233 nüfus gelmiş. Bunlardan;
146 hanede 736 nüfus eski mürettep yerlerine avdet etmişler.
301 hanede 1.497 geri kalan nüfustan;
21 hanede 80 nüfus serbest bölge halkı yardım yapılmayacağından ilçede
muhtelif eşhasa maraba olmuşlardır.
280 hanede 1.417 nüfustan;
85 hanede 466 nüfus boşaltılmış bölge halkı (kendilerine yardım yapılacaktır).
195 hanede 951 nüfus yerleştirilecek ve yardım yapılacak yasak bölge
halkı.
195 hanede 951 nüfustan,
28 hanede 133 nüfusun Ovacık ilçesinden dosyaları gelmişse de kendile-
ri bugüne kadar gelmemişlerdir. Gelmemeleri sebebi bu ilçeden sorulmuşsa
da henüz cevap da alınmamıştır.
167 hanede 318 nüfus ilçemizde yerleştirilmesi icab eden yasak bölge
hane adedi ve nüfus miktarı.

6. Yasak Bölge Halkından

167 hanede 818 nüfustan 107 hanede 512 nüfusa; ev yerleri ve arazileri tamamen gösterilmiş, ikişer metre mikap kereste verilerek evleri yaptırılmış, hane başına 100'er lira inşaat yardımı yapılmış, hane başına 100'er kilo buğday tohumluğu tevzi edilmiş, arazileri tercihan sürülmüş topraklardan verildiği için tohumlukları yerli halkın yardımına müracaatla ektirilmiştir. Bu 107 haneye yardım olarak yalnızca öküz yardımı yapılacaktır. Öküz için; bir öküz yedi keçi olarak bakanlıkça 300 lira yardım parası kabul edilmiş ise de bugünkü piyasaya göre bu para ile bir öküz ve yedi keçi alınması mümkün olamamakta bu itibarla öküzleriyle keçileri bugüne kadar temin edilememiş bulunmaktadır. Valilikçe bu miktarın 500 liraya arttırılması Sağlık Bakanlığı'na teklif edilmişse de henüz miktarın arttırıldığı hakkında bir emir telakki edilmemiştir. Bu itibarla öküz ve keçi için verilen yardım miktarını bütün bu yerleştirilmiş göçmenlere duyurdum. Mübayaa komisyonuna kendilerinin bu fiyattan bulacakları öküz ve keçileri bularak parasının verilmek üzere getirilmesini istedim. Getirdikleri takdirde mübayaa komisyonunca getirilen öküzlere fiyat takdir edilecek ve elverişli olanlar satın alınacak, göçmene teslim edilirken de iskân esas numarası hayvanın tırnağına vurulmak suretiyle teslim edilecektir ki değiştirilmesi, satılması, başkasına devri mümkün olmasın ve bizce de her zaman kontrolü mümkün olsun.

Geri kalan 60 hanede 306 nüfus yasak bölge halkı Hozat'tan son bir ay içinde üçer beşer gün fasıla ile ve son kafilesi de 19 hane olarak 12.11.1948 tarihinde ilçemize sevk edilmiş olduğundan ilk iş olarak ev yerleri ve arazilerinin gösterilmesi düşünülmüş ve iskân tevzii arazi komisyonu bu göçmenlerin yerleştirilecekleri köylere sevk olunarak ev yerlerinin gösterilmesine ve topraklarının tevziatına başlanmıştır. Bu ay sonuna kadar geri kalan bu ailelerin ev yerleri ile arazileri tamamen gösterilmiş olacaktır.

Komisyonun tevziata başladığı günden beri dağıtılan ev yerlerine göçmenler tarafından ev yapılmaya başlanmıştır. Mübayaa komisyonu da kereste alımına devam etmektedir. Havaalar müsait olduğu takdirde geri kalan bu 60 ailenin de önümüzdeki ay ortalarına doğru birer göz olsun evlerini yapıp içine yerleştirelmeleri sağlanacaktır.

7. Boşaltılmış Bölge Halkına Gelince

Bunlara bu yıl yardım mevzu bahis değildir. Bu itibarla boşaltılmış bölge halkına ev yeri ve arazi gösterilmektedir. Bugüne kadar 51 hanede 292

nüfusa ev yeri ve arazi gösterilmiştir ve bunların tamamı kendi paraları ile evlerini yapmışlardır. Geri kalan 34 hanede 174 nüfusa da yasak bölge halkına ev yeri ve arazi gösterildiği sırada, ev yeri ve arazi gösterilmesine devam edilmektedir.

Valilikçe öküz ve keçi için yapılacak yardımın 300 liradan 500 liraya çıkarılması teklifi Sağlık Bakanlığı'nca kabul edilerek hemen emir verilecek olursa, yasak bölge halkının öküz ve keçi yardımı da en son bu yıl sonuna kadar tamamen sağlanmış ve bu suretle ilçemizde yerleştirilecek 167 hanenin bütün iskân yardımları sağlanarak işleri bitirilmiş olacaktır. Vali beyefendi bu teklifi şifahi olarak yapmış ve vekâletle anlaşılsa da bunun kabul edildiğini mutazammın yazılı emir telakki olunmamıştır.

Açıklamaya çalıştığım ilçemizdeki göçmen durumu hakkında başkaca emirleriniz varsa bildirmeye hazırım.

Evvelce göndermiş olduğunuz dilekçe ile bu kerre aldığım Yusuf Yeşil'e ait mektubu takdim ediyorum. İlçemize gelmiş olan bütün yasak bölge halkına yer gösterilmiş olduğu gibi Yusuf Yeşil'e de istediği Ahtük köyünde ve komisyonun çalışmalarını takip ettiği bir günde ev yeri ve arazi verilmiştir. Evi de yapmıştır. Arz ederim.

Yukarda arz eylediğim gibi göçmenlerin ve bilhassa yasak bölge halkının yemeklik ihtiyaçlarını ilçedeki 78 ton buğdaydan bankanın buradaki memuruna verdirmeye çalışacağım. Verdirmeye hususunda müşkülâta maruz kalırsam (ki alacağım tedbirlerle kalmayacağımı tahmin ediyorum) efendimize arz ederek yardımlarınızı istirham eyleyeceğim.

Çemişgezek-Germili bucağı arasındaki köprü için verilen 20.000 lira tahsisatla işe başlanmış ve 10 günden beri çalışılmaktadır. Havaların müsait gitmesine duacıyız. Aksi halde çimento işi aksayacaktır. Köprünün sökme işi sona ermiştir. Ana duvarların yapılmasına başlanmıştır.

Ortaokul için Sayın Bankoğlu'na bir heyetin gönderilmesi düşünülmektedir. Muvafıksa emirlerinizi istirham eyleyeceğim.

Oldukça uzun yazdım zatîlîlerini yordum. Affınızı bilhassa istirham ederim. Emirlerinize cevap verebildi isem müsterih olacağım.

Hürmetlerimi sunar, saygı ile ellerinizi öper, emirlerinizi zamanında yerine getiremediğim için affınızı büyüklüğünüzden beklerim. Çok saydığım, çok sevdiğim muhterem efendim.

Fahir Tezgören

ŞAVAKLILAR MESELESİ VE TUNCELİ İLE ERZİNCAN ARASINDAKİ SINIR İHTİLÂFLARI (1948)*

Yazan: Edip Yavuz
Tunceli Valisi

19.11.1948

Özü: Erzincan ili ile Tunceli ili arasındaki sınır ihtilâfına ait rapor hk.

T.C.
Tunceli Valiliği
Mektupçuluk Kalemi
Sayı: 729-130

İçişleri Bakanlığı Yüksek Makamı'na,

15.11.1948 gün ve İ.İ.Gn.Md.Ş.2.Md. 22-4/109/16689 sayılı tel yazı buyrukları karşılığıdır:

Erzincan ve Tunceli illeri arasındaki sınır ve yayla ihtilâfının halli işine memur edilen Tunceli Heyeti'ni teşkil eden İl J.K. Yarbay Sıbgat Tuncay'ın başkanlığındaki Tapu Sicil Muhafızı Naim Şeşen ve Veteriner Müdürü Vekili Enver Gürhan'la Erzincan Heyeti'ni teşkil eden Bayındırlık Müdürü Ali Rıza Kutan'ın başkanlığındaki Ziraat Müdürü Bedri Süzer, İl Daimi Encümen Üyesi Hakkı Saracoğlu'dan müteşekkil heyet 06.10.1948 tarihinde Ovacık'ta işe başlayıp 12.10.1948 gününe kadar civar köyler halkının ve

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No:23, Belge No: 208.

olayla ilgili Şavaklıların bilgilerine müracaat ederek vaki çalışmalarında sınır tahdidi ve yayla ihtilâfinin halli için hiçbir esasa varmadıkları ve anlaşmazlığı tesbit eden ekli raporun tanzimi ile döndükleri anlaşmıştır.

Raporun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere anlaşmazlığı doğuran sebepler aşağıda gösterilmiştir:

1. İnceleme civar köylerin ifadelerine müracaatla başlamış ve Şavaklıların iddia ve dilekleri değil, Şavaklılara karşı birleşmiş olan Kemah ve Ovacık köylülerinin iddiaları, Erzincan Heyeti tarafından yaylanın mukabil komşuları olması hasebiyle ele alınmıştır.

Ovacık köylüleri boşaltılmış bölge halkı olup on seneden beri garpte bulunmakta ve kısmen dönenlerin de henüz davar edinememiş olmalarından bugün için bir mer'a ihtilâfi kendilerini ilgilendirir bir bahis konusu bulunmamaktadır. Kemah'la olan daimi ticari münasebetleri bakımından Şavaklılardan ziyade Kemahlılarla iyi geçinmeyi dilemekte ve bu bakımdan sınır anlaşmazlığında kendilerinin bir şikâyeti olmadığını ve olayın Şavaklılar yüzünden husûl bulunduğunu, Kemahlılarla iyi komşu olarak geçinmeyi tercih ettiklerini beyanla yaylalar hakkında Kemah köylülerinin iddialarını teyid ve tasdik etmişler ve hatta daha ileri giderek garba gitmeden önce Şavaklıların aşiret büyüklerinin himayesi altında birkaç defa geldikleri ve bu yaylalara kendileri garba gittikten sonra yerleştikleri iddiasında olanlar da görülmüştür.

Kemah köylüleri, Şavaklıların bu yaylalara gelişini dört yıl önceye getirmiş ve Kemah kaymakamının okul yapmak üzere Şavaklılardan icar almak düşüncesiyle başladığını bildirmişlerdir.

Mesnet bu suretle hem-hudut olan köylülerin Şavaklıları bertaraf etmek gayesiyle tesirler altında birleştirilmiş ifadeleri olunca Erzincan Heyeti'nin sınır teklifi, bugün eski harflerle basılı 200.000 mikyaslı Hozat paftasındaki hududu da aşarak Ovacık'a doğru bir sarkma teklifine müncer olmuş ve tabiatıyla yayla işinin halli zımında görev alan heyetimizin kabulüne imkân kalmamıştır.

Şavaklıların raporda adı geçen yaylalarda asırlardan beri yaylamakta bulunduklarını bilmeyen tek bir Erzincanlı ve Kemahlı tasavvur olunamaz. Erzincan'ın Şavak peyniri diye anılan tulum peynirleri, Elazığ'ın yanı başında Pertek'te köyleri bulunan Şavaklıların Elazığ'ı bırakıp Erzincan'a götürerek

---

1 Sözü edilen pafta arşivde mevcuttur. Kullanılamaz durumda olduğundan kitapta yer verilmemiştir. -d.n.

satmalarından şöret almamıştır. Munzur yaylalarının Erzincan'a yakınlığından dolayı bu peynirlerin pazarı Erzincan olmasından ileri gelir.

Sureti ekli olarak sunduğumuz fermanla 967 senesinden beri ULUS aşâirine mensup olan Şavaklıların bu yaylalarda nerelere kadar davar otlatıklarına ikinci bir karine olarak ortaya konulabilir. Zaten Kemah köylüleri, Dersim'in azılı bulunduğu devirlerde bu yaylaların yüzünü bile görmemiştir. Kapısının önünde davarını sürüp götüren Dersimliye karşı elde silah bekleyen köylülerin Fırat Vadisi'nde bile hayvanını rahat otlatamadığı, uzun devirlerde bu yaylalara çıkabilmek aklından bile geçmeyen bir hayaldi. Bu itibarla Şavaklıya karşı bu yaylalarda mülkiyet iddiası herhâlde dünün değil bugünün işidir.

Halbuki Şavaklıların ağalara bac vererek hatta bir kısmı mezheplerini bile değiştirmeye razı olarak bu yaylalardan geçinmeleri, tarihleri unutulmuş asırların eseridir.

Bugün Sünni ve Alevi diye ayrılan Şavaklılar, yaylaları bile bu mezhep ihtilâfına göre ayrılmış Pertek'te yan yana köyleri bulunan tamamen Türk asıllı insanlardır.

2. Erzincan tezinin dayandığı ikinci nokta, Fırat ve Munzur vadilerini sular akarına göre ayıran hattı balânın hudut olarak kabulünün sınır ihtilâflarını önleyeceği iddiasıdır.

İlk bakışta akla uygun gelen ve haklı gibi görünen bu iddianın harita üzerinde tetkikinden de anlaşılacağı veçhile tam bir esasa dayanmadığı gibi meseleyi halden ziyade müşkülâta maruz bırakacağı da derhal tezahür eder.

A) Bu iddianın kabulü hâlinde bugün mevcut sınırın yani eski harflerle yazılı Hozat paftasında Genelkurmay'ca tayin olunan hududun, Kemah lehine ve Ovacık aleyhine tashihi gerekmektedir.

Şavaklılara yayla bulmak gayesiyle hareket eden hey'etimizin böyle bir teklifi etmesine ve köylerinden uzakta 25 kilometre genişliğinde bir yayla sahasına malik bulunan Kemah köylerine yeniden tevzilerde bulunarak hududu Ovacık köylerinin 4 kilometre yakınına kadar sokmaya imkân bulunmazdı.

B) Su akarı ve hattı balâ diye gösterilerek sınır ittihaaz olunmak istenilen platonun arkasında Munzurların en yüksek yeri olan 3.449 rakımlı Akbaba, 3.050 rakımlı Fırandah Dağı, 3.200 rakımlı Orta Dağ gibi hakiki arızalar bulunmakta ve tabii hududun en yüksek dağları esas alarak çizilmesi ve su akarlarına göre mütemadiyen ivicaçlar yapılmadan, hududun bu büyük arızalar ve dereceler esas tutularak geçirilmesi elbette daha uygun bulunmaktadır.

Bu itibarla heyetimizin teklifi ve öteden beri Şavaklıların yayla ittihaz ettikleri yerler de, bu normal hudut içinde kalmaktadır.

Tarafımızdan teklif olunan hudut, en yüksek rakımlı tepeleri iki il arasında tabii hudut olarak almakta ve 3.150 rakımlı Karacakale'den başlayarak batıya doğru giden dereyi takiben 3.449 rakımlı Akbaba Dağı'na ve yine batıya doğru Mivatlı Deresi'ni takiben Fırandah Dağı'nın doğuya müteveccih sırtları üzerinden 3.050 rakımlı Fırandah Dağı'na ve buradan güneybatıya doğrularak Cünek Deresi'yle 3.150 rakımlı Koçgölbaşı'na ve oradan da hattı balâyı takip ederek 3.200 rakımlı Orta Dağ'a ve oradan yine güneybatı istikametinde Eriç Deresi kollarından geçerek aynı istikamette 3.150 rakımlı Eğrişipinar Dağı'na ve batıya doğru hattı balâdan 3.000 rakımlı Büyükgölbaşı'na varan hattın tabii hudut olarak kabulü, gerek en yüksek avarıza istinat etmesi ve gerekse yayla ve sınır ihtilâflarını kökünden hal eylemesi bakımından en tabii en makul bir hal çaresi vasfını haiz bulunmaktadır.

Zira bu suretle de yine Fırat versanındaki Kemah köylerine 10-20 kilometre genişliğinde bol bir otlak sahası kalmış olacak ve bugün mevcut hayvanlarının yine 5-10 mislini besleyebilecek bir otlak sahasına malik bulunmuş olacaklardı.

Buna mukabil asırlardan beri bu yaylalarda hayvanlarını otlatan Şavaklılar, geniş bir nefes alabilecek ve her sene istismar edilmeden hayvanlarını rahatça otlatarak Cumhuriyet devrinin hakiki feyizlerini ilk defa tatmış olacaklardır.

Bu sene ihdas edilmek istenilen bütün gürültülere rağmen almış olduğumuz zecri tedbirler sayesinde ne Kemah hayvanları ve ne de Şavak hayvanlarının aç kalmadığı da ortada müşahhas bir delil olarak müddeanın isbatına en kuvvetli bir karine teşkil eyler.

Bu itibarla evvelki maruzatımız da gözönüne alınarak yüksek bakanlığın bu işe resen ve kesin kararının ilkbahardan önce verilmesine yüksek müsaadelerinizi saygılarımla arzeylerim.

Ek: Anadolu'da yaşayan Türk aşiretleri hakkında Divanı Hümayun Mühimine Defterleri'nde mukayyet hükümleri havi Tarihçi Ahmet Refik'in, 1930'da İstanbul Devlet Matbaası'nda tab ettirdiği *Anadoluda Türk Aşiretleri* eserinin 2, 6, 7, 10 ve 32'nci sahifelerinde bahsolunan Şavak ve Beritanlıları içine alan Ulus aşâirinin yaylaklarına dair ferman sureti.

Diyarbekir'deki Ulus Taifesinin Yaylağa Saliverilmesine Dair;

Erzurum Beylerbeğisine hüküm ki Diyarbekir Beylerbeğisi mektub gönderüb Ulus taifesi yaylağa saliverilmez ise ol cevabınde yaylak bulunmayub davarları muzeyeka çeküb helâk olmak ve reayanın ekseri payimal olmak mukarrer olmağın Bingöl'den yukarı saliverilmeyüb Tercan ve Erzincan caniblerine varub yaylayub ve zabt etmek için Gence Hakimi Sultan Ahmet Bey oğulları ve sipahilerile ve Çapakçur Sancağı Beği Sinan damme izzihu sancağı sipahilerile koşulub irsal olundu ammâ anlar külli olmayub ihtiyat için sana ve Beylerbeyiliğine müteallik olan beğlerden Hınıs ve Pasin beğleri kullarıma ahkâmı Şerife gönderilüb karavulların ve casusların eksük etmeyüb gereği gibi hıfzu zabıtları babında muavenet edeler deyu tenbih olunması hususunu arz eylediği ecilden müşarünileyhimaye her birine nüstakil hükümü şerifim yazılıb sana irsal olunub buyurdum ki vusul buldukta gönderilân ahkâmı şerifeyi müşarünileyhimaye ulaştırub arz olunduğu üzre tenbih ve te'kid idüp sen dahi ol tarafa göz kulak tutub (ol tarafa)² karavul ve casusun eksük etmeyüb daima ahval ve etvarların tetebbü ve tecessüsten hâli olmayub fermanı hümayunuma mugayir tayin olunan mahalden öteye geççürmemek babında dakika fevt etmiyesin gereği gibi zabt eyliyesin. Fi 20 Şaban 967.

Tunceli Valisi

Edip Yavuz

---

2 Üstü çizilmiştir.

HOZAT'IN EĞİTİM, ZİRAAT VE İMÂR DURUMU (1948)*

Yazan: Hakkı Baykal
Hozat Kaymakamı

17.12.1948¹

Hozat ilçesinde açılacak ortaokula ait bina hakkında istenilen bilgilere dair:

1. Ortaokul açılması istenilen ilçenin adı: Hozat
2. İlçenin bağlı bulunduğu il: Tunceli
3. İlçenin merkez nüfusu: 1.332
4. İlçenin bucak ve köyleriyle birlikte nüfusu: 10.923
5. İlçe merkezindeki ilkokul sayısı: 2
6. İlçe merkezindeki ilkokulların öğrenci sayısı (kız, erkek, toplam): Kız 102, erkek 304, toplam 406.
7. İlçe merkezindeki ilkokulların yalnız beşinci sınıf öğrenci sayısı: Kız 13, erkek 39, toplam 52.
8. İlçenin merkez bucak ve köyleriyle birlikte okul sayısı: 24
9. İlçenin merkez bucak ve köyleriyle birlikte ilkokullarındaki öğrenci sayısı (kız, erkek, toplam): Kız 425, erkek 1.099, toplam 1.524.
10. İlçenin merkez, bucak ve köyleriyle birlikte ilkokulların yalnız beşinci sınıflarındaki öğrenci sayısı (kız, erkek, toplam): Kız 21, erkek 117, toplam 138.

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No:18, 110; Belge No: 180, 385, 389, 390.

1 Belgenin tarihi muhtemelen 17.11.1948'dir. -d.n.

11. Ortaokul olarak kullanılacak bina ne olarak yapılmıştır? Hükûmet binası olarak yapılmıştır.

12. Bina hangi tarihte yapılmıştır? 1309

13. Binanın inşa şekli nedir (kârgir, ahşap, vb.)? Kârgirdir.

14. Kaç liraya mal olmuştur? 6.000 liraya belediyeden satın alınmıştır.

15. Parası nerelerden temin edilmiştir? Özel İdare belediyeden satın almıştır.

16. Mülkiyeti kime aittir? Mülkiyeti Özel İdare'ye aittir. Tunceli Valiliği ilişik kararla bu binayı bedelsiz Milli Eğitim Bakanlığı adına tescilini yapacaktır.

17. Bugünkü hâliyle okul olarak kullanılabilir mi? Az tamirle kullanılabilir.

18. Henüz tamamlanmamış veya tamir ve tadile muhtaç kısımları var mıdır?

- a) Çatı yerli topraktır. Çinko veya marsilya kiremit çatısı yapılması,
- b) 15 yeni pencere çerçevesi,
- c) Alt kısmında 7. odanın döşemesinin tahtalanması,
- d) Zemin kat holünün betonlanması,
- e) Su tesisatının binaya nakli gibi ihtiyaçlardır.

19. Varsa ne miktar ödenekle yapılabilir? Mahalli yardımlar hariç tahminen asgari 15.000 liraya ihtiyaç vardır.

20. Binanın aydınlatma vasıtası? Kasabada elektrik yoktur. Yapılma teşebbüsü vardır.

21. Suyu nereden gelmektedir. Bina içinde kaç musluk vardır? Binanın önünde büyük bir çeşme vardır ve su yolu binanın yanından geçmektedir. Binaya almak kolay ve mümkündür.

22. Helâ durumu; kaç helâsı vardır, nerelerdedir? Kız ve erkek öğrencilerle öğretmenler için ayırmak imkânı var mıdır? Akar mevcut mudur? Planda² çizgi ile gösterildiği veçhile her katta ikişer helâ vardır. 8 ve 24 numaraların yanındaki helâlar ikişer gözdür. Kız ve erkeklerle öğretmenlerin helâlarını ayırmak mümkündür. Su hâlen yoktur. Fakat kolayca tesisat yapılabilir.

23. Bahçe durumu (Genişliği, tesviye edilmiş veya ağaçlandırılmış olup olmadığı?) 450 m² bahçesi olup ön kısmı duvarlı ve ağaçlıdır. Tesviyelidir.

2 Sözü edilen plan arşivde mevcut değildir. –d.n.

24. Dershane ve laboratuvar odası olabilecek kaç odası vardır? Bu odaların her biri kaç öğrenci alabilir? İlişik basit planda görüleceği veçhile 1 ve 2 ile 4 ve 5 numaralı odaların aralarındaki bölüm kalkmak suretiyle ellışer kişilik bir dershane olur. Hâlen her oda sıralı olarak 24 öğrencinin ders görmesine müsaittir. Alt katta planda 22 ve 23 numarada gösterilen odalarda bölüm kalkarak laboratuvar olur.

25. Dershane ve laboratuvarlardan gayri müdür, müdür yardımcısı, idare odası, öğretmenler odası olabilecek kaç oda vardır? Bu odaların eni, boyu? Müdür, müdür yardımcısı, idare odası, öğretmen odası olacaklar planda gösterilmiştir. Odaların eni 3,50 metre, boyu 5,50 metredir.

26. Kışlık teneffüşhane, kütüphane, konferans salonu, jimnastik salonu var mıdır? Kışlık teneffüşhane, binanın alt ve üst holleridir. Kütüphane, konferans salonu, jimnastik salonu olacak yerler (küçük bir değişiklikle) planda gösterilmiştir.

27. Binanın şehir içindeki mevkii ve merkezîyeti? Bina tam kasabanın merkezi yerinde, ilkokul hükûmet binası yanındadır.

28. Plan ilişiktir.

29. Binanın fotoğrafı³ ilişiktir.

30. Bina hazır değilse, hazırlanması yolunda alınmış tedbirlerle işin bugünkü safhası açıklanacak ve binanın en geç hangi tarihte öğretime hazırlanmış olacağı bildirilecektir.

Tunceli Valiliği mıntıkası içinde ortaokula bu kadar müsait bir bina yoktur. 15.000 lira bir yardım yapılırsa mahalli yardımla sıraları, masalarıyla her eksiği tamamlanmış olarak okulun eksik durumu âzami iki ay zarfında tamamlanır. Öğretime hazır bir duruma girebilir.

Not: Okul ve öğrenci toplamlarına ilgisi dolayısıyla Ovacık da dahil edilmiştir.

Hozat Kaymakamı

***

---

3 Sözü edilen fotoğraf arşivde mevcut değildir. –d.n.

18.11.1948

T.C.

Tunceli

Daimi Komisyonu

Karar No: 289

Evrak No: 324

Karar

İl Daimi Komisyonu Vali Edip Yavuz'un Başkanlığında Üye Vahap Öz ve Sefer Hayri Gençtürk'ün katılmaları ile toplandı:

İlçemizde yüksek himmet ve delâletinizle açılmasına müsaade buyurulan ortaokul binası için hâlen Özel İdare'ye ait bulunan binanın ortaokul açılması hâlinde Milli Eğitim Bakanlığı adına tapuya ferağ verilip verilme-yeceği ve yapılacak tamirat için ne miktar yardım yapılacağına teklif yapılmak üzere bildirilmesi hakkında komisyonumuza havale olunan Hozat Kaymakamlığı'nın 11.11.1948 gün ve 324 sayılı yazısı incelendi:

Gereği düşünüldü: İlkokul öğrencilerini orta tahsile kavuşturmak ve vatandaşları daha münevver yetiştirmek maksadiyle Hozat ilçesinde ortaokul açıldığı takdirde okul binası olarak kullanılmak üzere mezkûr ilçede bulunan Özel İdare'ye ait eski hükûmet binasının bilabedel Milli Eğitim'e devrine ve tamirat için de 1.000 lira yardımın yapılmasına ve gereği yapılmak üzere evrakın Hozat Kaymakamlığı'na iadesine 18.11.1948 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Tunceli D; K. Başkanı

Vali

Edip Yavuz

Üye

Hıfzı Saraçoğlu (izinli)

Üye

Sefer Hayri Gençtürk

Üye

Vahap Öz

Üye

Rıza Atik (izinli)

***

Değerli büyüğüm,

Değerli mektubunuzda, aciz şahsıma gösterdiğiniz teveccühe teşekkürler ederim. Vatandaşlarımızın hizmetlerinde onlara faideli olarak çalışmak biricik emelimdir, dertlerine, büyüklerimin yardım ve himmetleriyle çare bulacağıma imanım vardır. Bugünkü dertlerimizin hepsinin nazara alınarak yerine getirilmiş veya getirilmek yoluna gidilmesi buna canlı bir misaldir.

1. Okulun mülkiyetinin esaslı bir şekilde tesbit ve tayini beni, yüksek huzurunuzda çıkmamda geciktirdi. İstenilen bilgi raporunu sunarken, valilik daimi encümeninin bir ayı M. Eğitim Bakanlığı'na bedelsiz olarak vereceği hakkındaki karar suretini de ilişik olarak sunuyorum.

Resimlerinden de anlaşılacağı veçhile buranın üstü topraktır. 18 ve 19. soruların cevaplarında da açıkladığım gibi yapılacak bazı değişiklikler ve yenilikler için 15.000 liraya ihtiyaç olacağını zannediyorum ki, mahalli tahmin ettiğim yardımlar bunun haricindedir.

Hozat muhit itibarile fakirdir. Bu miktar paranın da mahallen temini vatandaşlar için çok ağır ve mümkün değildir. Bu hususu yüksek takdirlerinize arz etmeyi vazife bildim.

2. Bu yıl kımıldan (süne) zarar gören çiftçilere yapılan yardımdan azami şekilde faydalanmasını bildik ve bir ay zarfında arkadaşlarımızın yakın ve candan yardımları sayesinde 516 ton tohum ve yemeklik dağıtmaya muvaffak olduk. Bu suretle bu kış, Hozatlıları büyük bir sefaletten kurtarmış olduk. Yoksa, vatandaşlarımızın çok karanlık günler geçireceği hatta emniyet ve asayişin bozulma ihtimalleri pek kuvvetli idi. Hamdolsun, büyüklerimiz sayesinde en yakın bir alaka ile bu karanlık korkularımız zail oldu.

Vatandaşlar yapılan fedakârlığı müdriktir, hükûmete ve büyüklerine minnettardır, müteşekkirdir. Yalnız burada mühim bir parantez açmayı zaruri buluyorum. Kımıl denilen haşere bu topraklara yerleşmiş bulunmaktadır. 1949 yılında da aynı zararı vereceği bir hakikattir. Yapılan yardımın her yıl devamı imkânsızdır. Yardımın meşru ve verimli olabilmesi için bu haşerenin yok edilmesi şarttır. Hâlbuki bizler bu haşere ile nasıl mücadele edileceğini bilemiyoruz. Ufak bu böcekleri tohum toplar gibi toplanmaya imkân yoktur. Tarım Bakanlığı'ndaki teknik elemanların bu vatan parçasına gelerek köylümüzü, bizleri irşat etmeleri ve bir haşere seferberliği hâlinde bu menhus mahluklarla mücadelemizi desteklemesi lâzımdır. Bu yıl yazın bir ziraat

mühendisi bu hususta etüt yapmış. Mücadeleyi baharda mı, yaz başında mı, ne zaman ise yapmamız, ihtiyar edilen bu kadar zahmetlerin, masrafların, himmetlerin heder olmaması için çok lâzımdır. Bu hususun çok mühim olduğuna eminim. Tarım Bakanlığı'ndan, mücadele ekibinin zamanında gönderilmesine himmetlerimizi bu havalinin en mühim derdi olarak yalvarırım.

Halen 25 köy gördüm, köylülerle samimi dertleştirdim. Bu konudaki intibaim şudur ki, köylü manevi bir korku içindedir. Ekerse hiç alamıyacağına inanıyor. Gözüne inanan köylüyü bu korkudan ancak fenni yapılacak mücadele ile kurtarabiliriz.

3. Gerek sayın başbakanın ve gerekse içişleri bakanımızın meclis ve komisyonlardaki gazetelere geçen beyanatlarından şarkın kalkınması için ayrılan 20.000.000 ile memur evleri, yollar ... yapılacağını öğreniyoruz.

Şarkın kalkınması demek, şimdiye kadar Cumhuriyet Hükûmeti'nin en az nurundan ışık alan yerler demektir. Emeli her bakımdan bunların başındadır. Ben bir hakikat olarak, acı da olsa söylemek isterim ki köylülerimin yaşayış tarzları çok geri ve acınacak bir durumdadır. Binlerce vatandaşı yiyen, milyonları eriten Seyit Rıza isyanı; cehaletin, geriliğin, medeniyetsiz yaşayışın bir eseridir. Bugünkü milyonlara çıkan kışlaların bir gün, birer kültür müesseseleri hâline ifrağ edilmesini temenni ederim. Silah bu havalide vazifesini tamamlamıştır. Yerini, Cumhuriyet'in teknik nuruna terk etmelidir. İşte o gün Tunceli Türkiye'nin en sadık, en kahraman bir bölgesi olacaktır. Bugünkü kanaatim değil, intibalarım budur.

Saygıdeğer büyüğüm,

Tunceli şark kalkınmasında daima başta yer almaya hak kazanmış bir mahrumiyet bölgesidir. Bunun içindir ki buna da hiç olmazsa ikişer aileyi bir çatıda içine alacak beş memur evinin yapılması için plana girmesine delaletimizi memurlarım ve kendi adıma siz büyüğümden rica ediyorum. Hayatta tek bir memurun vasat derecede oturmaya elverişli bir evi yoktur. Ben kaymakam olarak en iyi evde, senenin her yağışlı gününde toplanmaya, yürürken dikkatle basmaya mecburum. Çünkü evimin üstü topraktır, karda, yağışta daima her tarafı akar ve evin her tarafı haraptır. Diğer arkadaşlarımın ev durumunu buna göre mukayese ederseniz, durumu daha açık görmek mümkün olur.

Necmeddin Sahir Mahallesi'nin temelini hizmetinizle atacağımıza emin bulunuyorum. Şose yanlarında Hazine'ye ait müsait arsalar vardır ve kasabanın inkişafında bu vaziyet müsaittir.

4. Her fırsatta köylülerimle beraber ve onların içindeyim. Hâlen 25 köyümü gördüm, onlarla dertleştim. Bu 25 köyde birbirleriyle nizalı tek vatandaşım yoktur. Onları hemen aralarında barıştırmaya, aralarındaki ihtilâf konusunu her iki tarafı memnun edecek şekilde hiletmeye muvaffak oluyorum.

Kasabada açtığım müracaat bürosu sayesinde, köylülerimi arzuhalcilerin elinden kurtardım. Artık köylünün parası cebindedir. Cehaletin doğurduğu ve tohumu eski olan kinleri kökünden atarak yıllardır birbirile görüşmeyen, birbirile sırf inat yüzünden defalarca mahkemelik olmuş olanları eski dostluk hâllerine sokmaya muvaffak olduğumu söylersem, dirlik ve birliği kurmakla mükellef olan bir idare amirinin bu vazifesine müdrük olduğunu işaret ederek vazifemi yapmaya çalıştığımı arzetmiş olurum. Kısaca, siz büyüğümden üç dileğimiz vardır.

1) Ortaokul – yardım temini,

2) Kınılmücadelesi için ekip gelmesi,

3) Beş (ikişer ailelik Ovacık'ta ve Kalan'da olduğu gibi) memur evinin 1949 yılı programına ithali.

Büyüğüm,

Selâm ve muhabbetlerinizi, halk ve köylüme duyurmaktayım. Müteakbil olarak köylü ve kasaba halkımızın derin saygı, teşekkür ve minnetlerini arzeder, samimi hürmet ve bağlılığımın kabûlünü rica ederim efendim.

Hozat Kaymakamı

Hakkı Baykal

***

02.07.1949

Sayın bayım,

Hasta yattığım günlerde aldığım yazınızı, tedavi zaruretleriyle olduğu kadar, araya giren sürekli çalışmalar yüzünden derhal karşılayamadım.

Bununla beraber o yazıda temas ettiğiniz konularla ilgilendim ve bunlardan ortaokul, memur evleri hakkındaki, saygı ve selamlarımla birlikte, Sayın Salih Tuncer ile size duyurdum. Size taâlluk eden özel konuyu da, size

müsbet bir haber verebilmek ümitleriyle, büyük meclisimizin bütçe komisyonundaki incelemeler sonuna kadar bırakınay ve bunun için de beklemeyi zaruri gördüm.

Şimdi bu konulara yeniden ve kısaca temas etmek suretiyle yazınızı da karşılamak istiyorum:

1. Ortaokulun 1949-1950 yılında açılması için evvelce vaki teşebbüsleri yeniledim. Ancak, her ilde birden fazla ortaokul açılmaması için verilen prensip kararını değiştirmeye imkân olamayacağı, Milli Eğitim bakanımızla vaki son görüşmelerle anlayınca, Tuncelili yavruların, bugünün hayat şartlarına daha iyi hazırlanabilmesini sağlamak üzere, Hozat'ta orta sanat okulu açılması suretiyle aziz Hozatlıların ortaokul açılmasına matuf samimi dileklerinin karşılanmasını istedim.

Milli Eğitim bakanımız, esas itibariyle bu konuyu hüsnü telakki etmekle beraber bu yıl için, gerekli binanın bakanlığa teberru edilmesine rağmen, gündüzlü dahi olsa orta sanat okulunun açılmasına maddi imkânın elverişli olmayacağını bildirdiğinden vaziyeti sayın başbakanımıza duyurdum ve bu yönde yakın ilgilerini rica ettim.

Bu esaslı ve faydalı teessüsün, ileride Hozat'daki kışlalardan birinde yatılı olarak devamını sağlamak üzere, şimdilik gündüzlü olmasını ilave ettim ve demircilik, marangozluk kursunun da buna bir başlangıç olmasını söyledim.

Bu güzel ve hayırlı teşebbüsten yalnız Hozatımızın değil, Ovacıklı yavruların da hatta bütün Tuncelili çocukların da faydalanacağı, yıllardan beri Nazımiye'de açılması için uğraşılan yatılı bölge kız okulu gibi orta sanat okulunun Hozat'da kurulmasında ısrar eyledim.

Bu yöndeki teşebbüsün, bu yılda olmasa bile, mutlaka müsbet olarak sonuçlanacağını umuyor ve böylece Hozatlı aziz hemşehrilerimizi de tatmin edebileceğimizi sanıyorum.

2. Memur evleri için, geçen yıllarda vaki teşebbüslerimle de tekrarlanmış bulunuyorum. Ancak doğu illerinin kalkınmasına ait esasların tesbitinde evvelce başlanılmış ve bitirilememiş olan yapıların ön planda tutulması derpiş edildiğinden bu yönde biraz daha beklemek zaruretinde olacağımızı, vaki temas ve görüşmelere göre, teessürle bildiriyorum.

3. Sizi özel olarak ilgilendiren ve askerlikte geçen müddetlerin nazara alınmasına matuf olan teklif üzerinde, büyük meclisimizin önümüzdeki toplantı yılında, sizi de tatmin edecek şekilde, karara varılacağını umuyorum.

Tekliflerin mahiyeti ile bu yöndeki görüşmelere ait tutanakları ve bütçe komisyonunca kurulan tâli komisyonun hazırladığı özet raporu da posta ile size sunmuş bulunuyor ve teklif sahiplerinden olan arkadaşımızdan, sizi tatmin edebilmek için, rica ettiğim yazıyı da bugün gönderiyorum.

Ağustos ayının ilk günlerinde sizlerle görüşmek ümitleriyle şimdilik iyilik dileklerimi tekrarlar ve sizinle birlikte sayın Hozatlı vatandaşları saygılarla selamlarım.

Tunceli Milletvekili
Necmeddin Sahir Sılan

***

18.03.1950

Sayın kardeşim,

Yazınızı aldım. Bildirdiğiniz konular üzerindeki teşebbüslerimi bu satırlarla belirtmeye şıtap ediyorum.

1. Bu yıl Hozatımızda açılması kararlaştırılmış bulunan ortaokul için tahsis ve Milli Eğitim Bakanlığı adına teberru ve tescil edilmiş olan yapının gerekli onarma masraflarının sağlanması maksadile oradaki çalışmalara mütenazır olarak adı geçen bakanlıkça yardımlarda bulunulması hakkında geçen yıl olduğu gibi, ortaöğretim genel müdürü ile görüştüm ve sayın Milli Eğitim bakanımıza da bu yönde verdiği vaadi gerçekleştirmesini rica ettim.

Bu mevzu üzerindeki görüşmelere göre, ilk imkânda yetkili bir mühendis veya mimarın Hozat'a gönderileceğini ve yapıyı yerinde görmesi, onarma masraflarını kullanış tarzına göre esaslı bir şekilde tesbit etmesi suretile gerekli ödenekle onarma işlerinin sağlanacağını sayın bakan arkadaşımızla vaki son görüşmelerimize atfen, bildiririm.

2. Açılması mevzubahis ortaokulun Milli Eğitim bütçesinin Büyük Millet Meclisimizde görüşülmesi sırasında ısrarla işaret ettiğim gibi, sanat okulu veya iki kışladan birini tahsis suretile yatılı yapı usta okulu olarak Milli Eğitim tesislerimize katılmasını yalnız Hozatımız için değil, Tuncelimiz için esaslı bir hamle olarak telakki etmiş bulunuyorum.

Geçen yıl, ortaokul açılmasına matuf ilk teşebbüslerde dahi üzerinde durmuş bulunduğum ve konunun sayın başbakanımızla Milli Eğitim bakanımıza vaki ricalarımın esas itibarile hüsnü telakki edilmiş bulunduğuna göre, bu yıl içinde müsbet şekilde sonuçlandırılacağını umuyorum.

Böylece yatılı yapı usta okulunun açılması, mali imkânsızlıklarla, mümkün görülme bile ortaokulun orta sanat olarak açılacağından emin bulunuyorum.

3. Hozatımızın temiz suya kavuşması için fondan gerekli yardımda bulunulmasını sayın içişleri bakanınızla vaki son görüşmede yeniden rica ve temin ettim; bu yönde yazılan yazının bugünlerde İller Bankası'na ulaştırılması suretile bu hayırlı işin ilk ihale mevzuu içinde bu yıl sonuçlandırılacağını umuyorum.

4. Elektrik projesi için İller Bankası'nca gönderilmesi mevzubahis olan mühendisin, ilk imkânda Hozat'da bulundurulmasını, adı geçen bankanın genel müdürü ile görüşmek suretile, yeniden rica ettim.

5. Sizleri ilgilendiren mevzua ait kanun bugün yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Vakıa kabul edilen şekilde göre, bu mevzu ile ilgili olanların çeşitli isteklerini tamamen telif ve tatmin etmeye imkân görülememiştir; ancak kısmen olsun, ilgililerin faydalanabileceklerini sanıyoruz. Yeni hükümlerin sizlere ve sizin durumunuzdaki arkadaşlara hayırlı olmasını dilerim.

6. Tuncelimizin ve bu arada Hozatımızın milli eğitim durumu üzerinde Büyük Millet Meclisi tutanaklarına intikal etmiş olan sözlerin örneğini aziz vatandaşlarımıza duyurulması ricasile sayın belediye başkanımıza sunmuş bulunduğum gibi, bu mevzudaki son bildirişiniz üzerine sayın Milli Eğitim bakanımıza yazdığım yazının bir örneğini de bu yazı ile bilginize sunuyorum.

Bu münasebetle özel duygularınızla birlikte sayın hemşerilerimize matuf olarak vaki bildirişlerinize karşı şükran duygularımın, saygı ve sevgilerimle aziz Hozatlılara ulaştırılmasını da takdirinize bırakır, sizi de sevgi ve saygılarla selamlarım.

Tunceli Milletvekili
Necmeddin Sahir Sılan

GERİ DÖNENLERİN ÇEMİŞGEZEK'E İSKÂNİ VE BAYINDIRLIK İŞLERİ (1949)*

Yazan: Fahir Tezgören
Çemişgezek Kaymakamı

24.01.1949

Çok saydığım muhterem efendim,

1948 yılı sonu itibariyle ilçenin göçmen işlerin durumunu arzda oldukça geciktim. Af buyurmanızı bilhassa istirham eylerim.

1948 yılı içinde batı illerinden, Ovacık ve Hozat ilçelerinden ilçemize 421 hanede 2.040 nüfus göçmen gelmiş, bunlardan 157 hanede 886 nüfusu batı illerindeki eski mürettep yerlerine avdet ederek iskân edilmek üzere ilçemizde 264 hanede 1.254 nüfus kalmıştı. Bunlardan 13 ailede 49 nüfusun ilçemizde tapulu toprakları olduğundan yerleşmişler, geri kalan 251 hanede 1.205 nüfus ilçemiz iskân planına alınmıştır.

251 hanede 1.205 nüfus, 22 hanede 91 nüfus aralık ayı sonlarında iskân talebinde bulunduklarından 1948 yılı iskânından mahrum kalmışlar, 1949 planına aktarılmışlardır.

Bu yıl içinde 229 hanede 1.114 nüfus iskân edilmiştir.

Yapılan yardımlar:

1) 229 haneye 22.900 metrekare ev yeri tahsis edilmiş ve teslim olunmuştur.

2) 229 haneye muhtelif köylerde 5.344,5 dekar toprak tahsis edilmiş ve kendilerine teslim olunmuştur.

3) 229 aileye ev inşaatına yardımcı olmak üzere aile başına 100'er liradan 22.900 lira tevzi edilmiştir.

4) 229 aileden, 139 aileye birer metre mikap kereste aynen, birer metre mikap kereste bedeli de nakten, 90 haneye de ikişer metre mikap kereste bedelleri nakten dağıtılmıştır.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 110, Belge No: 386.

5) 160 aileye aile başına iskân planına göre 100'er kilo tohumluk buğday tamamen tevzi edilmiş ve ektirilmiştir.

6) 229 aileden 46 aileye çift hayvanı ve sağmal yardımı, 129 aileye yalnız çift hayvanı yardımı, 11 aileye de yalnız sağmal yardımı yapılmıştır.

7) Ovacık ve Hozat ilçelerinden iskân edilmek üzere ilçemize sevk olunan 145 hanede 710 nüfusa, nüfus başına 90'ar kilo üzerinden 64.405 kilo buğday dağıtılmıştır.

8) 229 aileden 177 aile evlerini tamamen yapmış, yerleşmişlerdir. Geri kalan 52 aile yalnızca birer göz odalarını yapmışlardır. Evlerinin diğer kısımları önümüzdeki inşaat mevsiminde yardımlaşma suretiyle ıkımal ettirilecektir.

1948 yılında 242 aileye toprak hariç 122.154,44 kuruş sarf edilmiştir. Henüz iskân edilmeyen 22 hanede 91 nüfusla birlikte 229 haneden çift hayvanı ve sağmal yardımları tamamlanmamış olanların bu yardımlarının da tamamlanması için 1949 yılında 45.000 liraya daha ihtiyaç vardır. Bu husus Tunceli valiliğine arz edilmiştir. Bu miktar para 1949 yılında ilçeye verildiği takdirde 264 hanede 1.254 nüfusun bütün iskân yardımları tamamlanmış olacaktır.

İlçedeki iskân hareketi dolayısıyla boşaltılmış olup bilahare serbest hâle getirilen altı köy yeniden ihya edilmiş bulunmaktadır. Bu köyler yerleştiren hane ve nüfus adetleri itibariyle Köy Kanunu tatbik edilecek birer köy olmuşlardır. Vatandaşlar yapılan bu yardımlardan ve yerleştirmeden memnundurlar ve iş ve güçleriyle meşguldürler.

Çemişgezek-Germili arasındaki köprünün inşaatı sona ermiştir. Ufak tefek bazı noksanları önümüzdeki inşaat mevsiminde bitirilecektir.

Su mühendisi bir ay kadar evvel geldi. Yapacağı projeye ait esasatı tesbit ederek ayrıldı. Şubat ayı başında tamamladığı projesini İller Bankası'na verdiğini bildirmişti. Yakın alaka ve işaretinizin bu işin 1949 planına alınmasını temin edeceğinden Çemişgezekliler emin ve müsterihdirler.

Havaların müsaadesizliği dolayısıyla henüz Murat üzerindeki varagele işine başlanamadı.

Arz eder, emirlerinizi telakkiyi vazife bilirim. Hürmet ve saygı ile ellerinizden öperim. Çok saydığım ve çok sevdiğim muhterem efendim.

Çemişgezek Kaymakamı
Fahir Tezgören

ŞAVAKLILAR VE TUNCELİ YAYLALARI (1949)*

Yazan: Edip Yavuz
Tunceli Valisi

02.03.1949

Özü: İl sınırları içindeki yaylalar hk.

T.C.
Tunceli Valiliği
Mektubi Kalemî

İçişleri Bakanlığı Yüksek Makamına,
Ankara

19.02.1949 Gün ve İller İdaresi 22367-I/2207 sayılı yüksek buyrukları karşılığıdır:

1. İlimiz çevresi kuzeyden Fırat ve güneyden Murat ve Peri suları ile çevrilmiş olup, ortasında Munzur, Harçık ve Tagar çayları ile derin uçurumlar veren 3.400 rakımından 800 rakımına düşen arıziler gösteren Antitorosların karışık iltivalarının birleştiği bir bölgedir.

Bu itibarladır ki ziraate elverişli sahaları çok dar ve umumiyetle ormanlık ve yaylalardan ibarettir. Bu tabii olayın neticesi olarak da geçiminin en büyük kısmını hayvani mahsuller, bilhassa keçi bakımı sağlamaktadır.

Toplu köyler ancak Mazgirt ve Çemişgezek düzlüklerinde ve zirai sahalarında teşekkül etmiştir. Diğer köyler, serpilmiş birçok mezra ve komların

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 23, Belge No: 209.

bir idare altında birleştirilmesinden doğmuştur. İnsan barınabilecek rakımlarda, yaylalar civarı meskûn yerler hâlini almış ve köylerin özel yaylaları besleyebileceği hayvan sayısınca, muhitinde evler yapılmasını teşvik eylemiştir.

Kışların uzun sürmesi, hayvan sahiplerine sürülerinin namütenahi artırmak imkânını vermekte ve her ev ancak idhal edebileceği hayvan, yiyeceği kadar hayvan besleyebilmek kudretine mâlik bulunmaktadır. Yaylaların ot sahası kadar, kışın biriktirilecek hayvan yeminin de, beslenecek hayvan sayısının tahdidinde ve iskân sahasının tesisinde mühim bir rolü vardır.

Kendilerine az çok ekenek sahası bulan köylerin yanıbaşlarında bir de özel yaylaları mevcut ise, bunlar göçebelikten kurtulmuş ve yerleşmiş olanlardır. Fakat ekenek sahası yanıbaşında yaylaları bulunmayan köy halkı, rakım dolaysile iskân sahası olmaya elverişli şartlara hâiz olmayan büyük ve yüksek yaylalarda hayvanlarını otlatmak gayesile yazın bu yaylalara, kışın köylerine dönerek göçebe bir hayat geçirmektedir. Bilhassa Pertek ve Çemişgezek ilçelerinin bir kısım köyleri bu durumdadır. Kışın 800-850 rakımı bulunan Murat havzasındaki köylerine iner, yazın 3.000 küsûr rakım arz eden Munzur yaylalarına çıkarlar.

Bu bakımdan yaylaları tasnif eder ve adlandırırken bu durumu gözönüne alma zarureti vardır. Yoksa ilin her bölümü namütenahi yaylalarla doludur. Fakat bu yaylaların bugün için müşterek bir yayla mahiyeti olmadığı gibi çoğu, civarındaki köylerin sınırları içine giren mer'alar hâlini almış bulunmaktadır. Ve yine bunun içindir ki onları yayla konusu içine alarak ayırmakta bir faide melhuz değildir.

Meselâ: Pülümür ilçesinde Deşt bucağında Pergini köyü civarındaki Bağır Baba Yaylası ile yine aynı bucakta Karagöl civarında Dalât Yaylası, merkeze bağlı Gersunut köyü civarındaki Gersunut Yaylası ve Pülümür Nazımiye sınırı üzerindeki hâlen Köhteran ve Köyser köyleri arasında ihtilâflı bulunan Lolan Yaylası ve Danzik bucağına bağlı Karacakale Yaylası ki mecmuu 1.500 hektar kadar olup civarındaki köylerin sınırları içine sokulmuş ve köy mer'aları hâline inkilâb etmiştir.

Keza, Nazımiye ilçesinde Panan köyüne ait 8.000 ve Hodik köyüne ait 500 dekardan ibaret köy tüzel kişiliği üzerine tescil olunmuş iki yayladan başka, Holik, Azgılar, Kimsor, Civarik, Hakis, Dalav, Keşküvar, Dereova, Köyser, Çamurek, Balluca ve Yukarıharik köylerine ait aynı isimlerle anılan daha 15 yayla mevcuttur ki mecmuunun mesahası 500 hektara varmaktadır.

Bu kabilden diğer ilçelerde de ufak tefek köylerde mer'a teşkil eden yaylalar mevcut olmakla birlikte, Pertek ilçesi merkez bucağına bağlı Coravan

köyünün de 800 hektarlık mücessel bir yaylası bunlar meyanında bulunmaktadır.

2. Burada üzerinde önemle duracağımız asıl yayla konusu Munzur yaylarıdır. Bölgeden bölgeye isim değıştiren ve yalnız ilimiz çevresinde 24 ayrı ayrı isim alan Munzur Yaylası, ilimizle Erzincan ili sınırı üzerinde ve Ovacık ilçemizle Erzincan Merkez, Kemah ve Kemaliye ilçeleri arasındadır.

Bu yaylaların Köy Kanunu'na göre sınırları ilimizin boşaltılmış bölgesine rastlayan sahalarında tesbit edilmemiş, diğer serbest köyler sahasında Erzincan köyleriyle bir anlaşma yapılmadan ihtilâfsız olduğu iddiasile tesbit ve tescil edilmiş ise de, bilâhare iki il arasındaki sınır anlaşmazlığı dolayısıyla bu tescilin de mamulünün bulunmadığı görülmüştür. Bu ihtilâf hâlen 19.11.1948 tarih ve 729/130 sayılı ve yine 23.12.1947 tarih ve 1771 sayılı yazımızla bakanlık yüksek katına arz edilmiş bulunduğundan tetkik konusu bulunmaktadır.

Munzur yaylaları, Karacakale'den başlayarak Büyükgölbaşı ve Barasor yaylalarına kadar uzanmakta ve kuş uçuşu 87 kilometre uzunluk ve vasati 10 kilometre genişlik arz etmektedir. Asgari 870 kilometre murabbâ tutan bu saha dahilinde tek bir meskûn yer mevcut olmadığı gibi, en yakın köy hududundan asgari 5 kilometre uzakta bulunmaktadır.

3. Mülkiyet bakımından tamamen devlete ait olması gereken bu saha üzerinde köy tüzel kişiliğine ait iddialar meyanında öteden beri intifa, dolayısıyla mülkiyet iddiaları da mevcut ise de, bunların hiçbirisi bir tasarruf belgesine istinad etmemekte ve güyâ her köyün hududu muhakkak diğer bir köyün hududuna iltisak etmesi lâzım gelirmiş gibi, birbirinden 15-20 kilometre uzakta bulunan iki köyün hududu içine girmekte ve tüzel kişiliğe aidiyet iddiaları mer'alar ihtilâfı gibi bu hudut içinde ele alınmasından doğmaktadır.

Kemahlı herhangi bir ağa veya zinüfus bir zat, dört evli bir köyünün hududunu, bütün bu yaylaları aşarak Ovacık'a dayamakta ve ötedenberi bu yaylalara çıkmakta olan aşiretleri, Köy Kanunu'nun verdiği sınır dahili haklara dayanarak sokmak gayesi güttüğü görünmektedir.

4. Munzur yaylalarından yukarda da bahsettiğimiz gibi Murat Nehri kıyısında köyleri bulunan ve kış orada geçirip yazın yaylalara çıkan Şavak aşireti ile civar köylerin halkı istifade etmektedir.

Ulus boyuna mensup olan Şavak aşiretinin bu yaylalarda intifa yüz yıllarca evvele ait bulunmaktadır. 19.11.1948 tarih ve 729-130 sayılı yazıda suretini takdim ettiğimiz fermanlarda görüldüğü gibi, Kanuni Sultan Süley-

man zamanına ait vesikalara dayanmaktadır. Yalnız Şavak aşiretinin 60.000 davarı bu yaylalarda otlamakta, civar köylerle birlikte Munzur yaylaları yüz binlerce davarı beslemektedir.

5. Bu yaylalarda esas itibarile münazaa olmaması icap eder. Çünkü: Yaylanın her iki tarafında da fazla hayvan beslemek yukarda arzettiğimiz gibi kışların şiddetli geçmesi dolayısıyla kışlık yem idharına bağlı bulunmakta ve beslenebilecek hayvan mikdarını da, yayla sahası tamamen besleyebilecek genişliğe hâiz bulunmaktadır.

Şimdiye kadar normal kuruluş, bu yayla üzerinde hiçbir ihtilâfa meydan vermezken, son iki sene içinde birdenbire ortaya çıkan had münazaanın sebepleri tabii olmaktan ziyade suni olduğuna şüphe bırakmaz. Bu sebepleri şu şekilde tesbit etmek mümkündür:

A) Dersimlilerin asi bulundukları devirde Munzur yaylalarına ne Erzin-can ne Kemah ve ne de Kemaliye ilçeleri halkı çıkamıyor ve hatta kendi köyleri civarında bile talan korkusu ile fazla hayvan beslemiyor ve daha ziyade ekim işlerine değer veriyorlardı.

Hâlbuki buna mukabil Şavak aşireti ileri gelen Dersim aşâirinin büyüklerine mutat olan başlarını veriyor ve hatta zor karşısında bir kısmı Stinniliği bırakarak Kızılbaş dinine giriyor ve ananevi hayvancılıklarını idameye çalışıyorlardı. Ekenek sahası bulunmadığı ve dar olduğu için hayvancılık bunlar için hayati ehemmiyeti hâizdir.

Vaziyet normal hâl alınca Fırat versanındaki köylerin halkı da birden bire kendilerini hayvancılığa verdiler. Hatta ziraati bile terk ederek daha çok kâr getiren hayvancılığı tercih ettiler. Her aile, sürüsünü kışın besleyebileceği kadar çoğalttı. Ve kışları nisbeten az olan Fırat sahalarında fazla hayvan beslemeye başladı.

Şimdiye kadar yaylaya hayvan göndermiyen Fırat'ın şimal köyleri de güney köylerin halkı ile anlaşarak ücret mukabili hayvanlarını yaylaya çıkarmaya başladılar ve yaylacılık yaylaya civar köylerin halkı için para getirir bir hâl geldiğinden, yaylanın eski otlakçıları olan ve fakat yaylaya civar köyleri bulunmayan Şavaklıları kovmak ve uzaklaştırmak fikri, bazı açkgöz nüfuzlu zevatın da teşviki ile birdenbire meydana çıktı.

B) Fırat versanında birkaç evli, birkaç köyü bulunan birtakım zevat, Büyük Millet Meclisi'nde bir Yayla Kanunu çıkarmak yolunda iki üç senedir deveren eden münakaşalar karşısında, bir gün bunun tahakkuku hâlinde ellerinde her yıl istifadeler sağladıkları bu gelir menbaından olacaklarını

anllyarak tedbirli bulunmak endişesile harekete geçtiler ve bu üç dört evli köylerini, Şavaklılara yüksek fiyatlarla satma tekliflerine giriştiler. Her sene soyulmaktan bıkmış ve usanmış olan Şavaklılar eğer karşılarında emniyetli bir tasarruf belgesi bulmuş olsalardı, istenilen bu 15.000 lirayı da vermeye rıza göstereceklerdi. Fakat gerek istenilen paranın çokluğu ve gerek tasarruf belgelerinin noksanlığı karşısında satın alma fikrine yanaşmayınca birdenbire ihtilâf baş gösterdi.

Ve Köy Kanunu haklarına dayanılarak Şavak aşiretlerinin yaylalara çık-maması ve köylerinin hudutları içinde hayvanlarını otlatmaları tehdidi ortaya atıldı.

İlimizin zamanında müdahalesi ve Şavaklıların jandarma himayesinde yaylaya çıkarılması karşısında, fazla ileri gidilemediği için hiçbir nizaa mahal kalmadan her iki taraf da hayvanlarını rahat rahat otlattılar. Ot darlığı iddiası bile vaki olmadı. Çünkü böyle bir iddia tamamen muhaddis olur. Ve iş belki de matbuata aksedebilirdi.

6. Yaylaların ormanlar gibi devletleştirilmesi ve yaylalardan istifade edeceklerden hayvan başına alınacak bir ücret karşılığında gidiş gelişlerinin tanzimi bilhassa etlik hayvan besliyen Beritanlı aşiretleri gibi aşâirinin ziyaa uğrattıkları sütlerin istihsâl sahasında kıymetlendirilmesi bakımından muayyen bölgelerde süthaneler yapılarak, kaşar peyniri imalinin sağlanması ve nihayet mütemadiyen şuna buna soyulan Yörüklerin elindeki inkişafına çok değer verdiğimiz hayvancılık ve hayvan mahsullerinin kıymetlendirilmesine gerek asayiş, gerek ekonomi bakımından bugün bir zaruret bulunmaktadır. Asayişin hayvan mikdarının artışında gösterdiği önemi Erzincan ve Tunceli hayvan mikdarında 10 sene önceki ve şimdiki mikdarlar arasında yapılacak mukayeseler göstermeye kâfidir.

Bu sebeptendir ki devletleştirilen yaylalarda kadimden beri sanatı hayvancılık olan kimselerin, bir düzen tahtında hayvanlarını Cumhuriyet devrinin feyizli asayişinden istifade ettirecek tedbirlerin alınması, asırların halledemediği bu davayı çözmüş olacağına inanmakta bulunduğumuzu saygılarımı arz eylerim.

Tunceli Valisi

Edip Yavuz

GERİ DÖNENLERİN ÇEMİŞGEZEK'E İSKÂNI VE KAZANIN DİĞER İŞLERİ (1949)*

Yazan: Fahir Tezgören
Çemişgezek Kaymakamı

13.03.1949

Çok saydığım muhterem efendim,

İltifatnamenizi aldım. Hakkımda göstermiş olduğunuz teveccühe minnettarlığımı arz eylerim.

Emir buyurduğunuz konulara ait durumu sırası ile arz ediyorum.

1. Göçmen İşleri

Vatandaşların yerleştirilmeleri ile ilçede yeniden ihya edilen altı köyün adlarını, yerlerini ve diğer müteferrik yerleştirilmeleri gösteren Çemişgezek krokiisini ilişilc olarak sunuyorum.

Yeniden ihya edilen Köçek ve Çiçoğlu köyleri serbest bölgede, diğer Haceri, Ekrek, Oskih ve Ahtük köyleri de boşaltılmış olup bilahare serbest hâle getirilen bölge içinde ihya edilmiş bulunmaktadır.

Serbest bölge içinde Hıdıroz, Karasar, Bradi-Moruşka, Pazapun-Muştek, Oğuzar, Sinsor, Köçek, Çiçoğlu boşaltılmış olup bilahare serbest hâle getirilen bölge için de Dehke, Ahtük, Ekrek ve Pogosi köylerinde yerleştirilen vatandaşlar tamamen evlerini yapmışlar ve yerleşmişlerdir. Diğer Oskih ve Haceri köylerinde yerleştirilenlerden 74 haneden 22 hanesi tamamen evlerini yapıp yerleşmişler, 31 hanesi birer göz odalarını yapıp sığınmışlar, 20 hanesi de bu iki köyde yerleştirilmiş ve evlerini yapmış aileler yanında inşaat mevsiminde evlerini yapmak üzere muvakkaten oturtulmaktadırlar. İnşaat

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 110, Belge No: 387.

mevsimi gelince 74 ailenin birbirlerine yardımlaşmaları suretiyle noksan kalan evlerle yalnızca taşları hazırlanmış fakat hiç başlanmamış bulunan 20 evin onarımı sağlanacaktır.

Bugüne kadar verilen arazi miktarı 5.344,5 dekadır. Vilâyetin tanzim ettiği yerleştirme planına göre her aileye 25 dekar üzerinden yapılmış olan bu tevziatın tatmin edici olmadığı aşîkârdır. Bu itibarla mart ayının ilk haftası içinde göçmenlerin yerleştirildikleri köylerde durumlarını tetkik etmek üzere yaptığım gezide bu hususu inceledim. Haceri, Pogosi, Ekrek, Oskih, Ahtük, Dehke, Oğuzar, Karasar, Çiçoğlu, Köçek ve Sinsor köylerinde her aileye 10 ilâ 20 dekar arasında daha verilebilecek Hazine arazisi bulunduğunu tesbit ettim. Vilâyete mevcut bu Hazine arazisinin dağıtılması suretiyle vatandaşların daha ferahlandırıcı duruma geçirilmelerinin uygun olduğunu şifahen arz ettim. Onaylanmak üzere raporun gönderilmesi emrini aldım. Hıdıroz, Pazapun-Müştek, Bradi-Moruşka köylerinde yerleştirilenler için civar köylerindeki Hazine arazilerinden tahsis yapılmasının mümkün olduğunu da belirtmek suretiyle ilçede 14 köyde yerleştirilmiş vatandaşların hemen ilkbahar mevsiminde vazifelendirilecek iskân tevzii arazi komisyonunun bu işi azami bir ay içinde bitirmesini sağlamak üzere acil emir verilmesi dileğini havi raporumu bu hafta içinde vilâyet yüksek makamına arz edeceğim. Alacağım sonucu ayrıca efendimize arz ederim.

2. Nüfus Nakil İşleri

Bugüne kadar 104 ailenin Çemişgezek nüfusuna nakilleri tamamlandı. Diğerlerinin nakil işleri henüz intaç olunamadı. Muhaberededir. En son nisan sonlarına doğru bütün nüfusların ilçemiz nüfusuna naklinin temini için çalışılmaktadır.

Yeniden ihya edilen köylere yerleştirilen vatandaşların nüfus nakilleri tamamlandıkça idari teşkilât arasında yer almaları, muhtar seçimleri sağlanacaktır.

Verilen arazi ve ev yerlerine ait bütün tapular çıkarılmıştır, hazırdır. Bütün aile reislerinin ilçe merkezine davet edilerek verilmesi için karın kalkmasını beklemekteyim.

Yerleştirilen bütün vatandaşların topluca düşünceleri ilk mahsullerini kaldırmaktır. Batı illerinden avdetlerinde % 90'ı kazanmış olarak geldikleri için pek endişeleri yoktur. Büyük ve küçük baş hayvanı olmayan hemen hemen hiçbir aile yoktur.

İdare İbrahim'in oğullarıyla, Diyak Ağa'nın oğlu ve torunları ilçemizdeki tasfiye edilmemiş arazilerine sahip oldular. Arazilerinin bulunduğu köylerdeki Hazine arazisi göçmenlere tevzi edildi. Tevzi olunan bu Hazine arazilerinin kendilerine ait olduğunu iddia etmektedirler. Bu köylerde hâlen 1 metreye yakın kar olduğu için ancak ev durumları ve yaşayışları üzerinde mahallen tetkik yapabildim. İddiaları üzerindeki tetkikatımı ancak karın kalkmasından sonra yapabileceğim. Tevzii arazi komisyonu tarafından dağıtılan topraklar arasında bu eşhasın tapulu arazileri olduğunu tahmin etmiyorum. Bu iddiaların bir zamanlar yanlarında maraba olarak çalışan insanların bugün tapulu araziye sahip kılınmış olmalarını çekememekten ileri geldiği kanaatindeyim. İbraz edecekleri tapularla arazi üzerinde bizzat yapacağım tatbikat bittabi hakikati ortaya çıkaracaktır.

Batı illerinde tütün ekimi sahalarında yerleştirilmiş olup bu kerre avdet edenlerden Sinsor ve Ahtük köylerinde yerleştirilenler arasında tütün ekimi yapabilecekleri tefrik ederek Tekel idaresine getirttiğim tütün tohumluğundan verdirerek bir deneme ekimi planladım. Eskiden tütün ekilen bu köylerde iyi netice alacaklarını umuyorum.

Çiçoğlu, Oskih, Pogosi, Ekrek, Hacceri köyleri ağaçsız, çıplak ve fakat verimli toprağa malik olduklarından bu köylerde ağaç dikiminin faideli olacağını düşünerek bu köylerde yerleştirilen göçmenlere tevzi edilmek üzere kavak ve meyve fidanı getirme teşebbüsüne giriştim. Ekim mevsimine yetişirse vatandaşlarımı sevindireceğimi sanıyorum.

3. Yaylacılar Durumu

Şavaklıların, meclis zabıtlarındaki kendilerinin nef'ine olan beyanatını büyük bir alaka ile köy köy toplantılar yaparak okuduklarını işitmiştim. Yaptığım gezi sırasında uğradığım Sinsor, Derderiç, Doğan, Şavak köylerinde yaptığım hasbihâller sırasında büyük davalarının tarafınızdan ele alınıp müdafaaından duydukları minnettarlığı ifadeye çalıştılar. Memnun, müsterihdirler. Arzı vazife bilirim.

4. Çemişgezek-Germili Köprüsü

Onarım sona ermiştir. Havaaların müsait bir zamanında kalıplar sökülecektir. İnşaat mevsiminde yapılacak iş yalnızca korkuluk taşlarının bazıları'nın sökölüp tesviyeye alınması işidir.

5. Murat Üzerindeki Varagele İşi

Henüz etüt için bir hareket yoktur. Başlayacağı haberini alır almaz efendimize duyurmayı vazife bilirim.

6. İlçenin Su İşi

İçişleri Bakanlığı'ndan gelen bir emirde ilçemiz belediyesine 20.000 lira verildiği ve bu 20.000 liranın 10.000 lirasının ödemesiz, 10.000 lirasının da 25 sene vade ile ödeneceği bildirilmişti. Geçen yıl yapılmış olan bir keşifte ilçe su yollarının 48.000 liraya çıkacağı anlaşılmış olduğundan vaziyet iller bankasına arz edildi. Alınan cevapta Çemişgezek Belediyesi'nin mali durumu itibariyle 30.000 lira istikraz yapabileceği anlaşıncı 30.000 liralık bir istikraz kararı alındı ve İller Bankası'na gönderildi. Nisan ortalarına doğru bütün muamelenin tekemmül edebileceğini umuyoruz. Yüksek himmetinizle mayısta da ihaleye verilirse su davası bu yıl halledilmiş olacaktır.

7. Ortaokul Durumu

10 gün evvel vilâyetten aldığımız bir emirde Tunceli kazalarından yalnızca birinde 1949-1950 yılı içinde bir ortaokulun açılabilceği, bunun için de mahalli yardıma ihtiyaç olduğu bildirilmişti. Vaziyeti merkez kasaba ve köyler halkına yaptığım toplantılarda duyurdum. Merkez kasaba halkı imzaları ile 10.000 lira yardımda bulunmayı taahhüt etti. Köyler de 15.000 lira veriyorlar. Ayrıca kavaklık bağışında bulunanlar da oldu. Durumu valiliğe arzettim. Bağışların kabul edilebilmesi için müsaade talebinde bulundum, verildi. Bağış kabulüne 15 Mart'tan itibaren teşkil olunan heyetçe başlanacaktır. Dün vilâyetle yaptığım telefon temasında esas itibariyle Çemişgezek'te ortaokulun açılma kararının verilmiş olduğunu da öğrendim. Milli Eğitim Bakanlığı'na da 20 Mart'a kadar duyurulacağını Milli Eğitim müdürü söyledi.

Halk, ortaokulun açılacağından çok memnun. Bütün fedakârlığı da yapacaklarını beyan etmektedirler. Çemişgezeklilerin yapacağı bağışın bu ay sonunda tamamlanacağını umuyorum. Mayısta da okulun inşasına başlayacağız.

Hâlen civar il, ilçelerde 88 ortaokul öğrencisi bulunan Çemişgezek'in bu yıl ortaokula kavuşması yerinde alınmış bir karar ve Çemişgezeklilerin kalkınmasının anahtarı olacaktır.

Bütün bu hayırlı işlerin siz büyüğümüzün himmet, yakın ilgi ve lütuflarınızla gerçekleştirileceğinden bütün Çemişgezekliler emindirler. Şükran

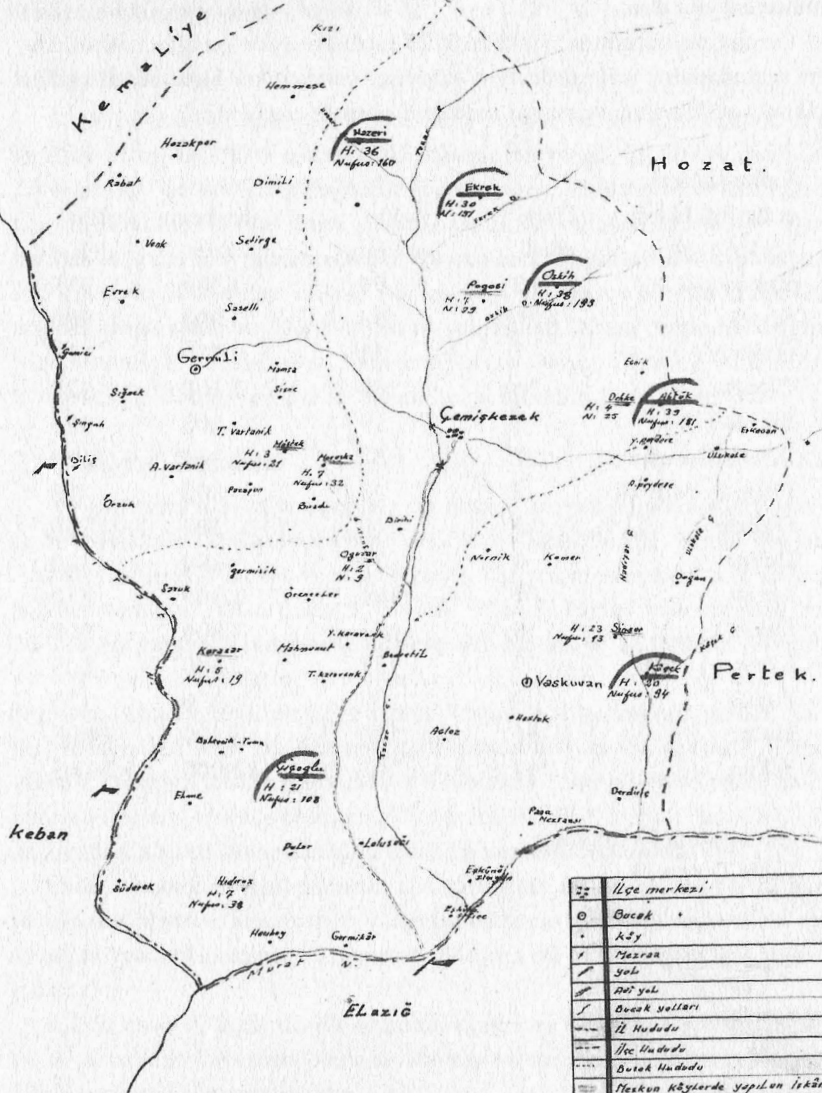
ve minnettarlıklarını her vesile ile tekrarlamaktadırlar. Ben de arzı zevkli bir vazife bilirim. Saygı ve hürmetle ellerinizi öperim. Çok sevdiğim ve saydığım muhterem efendim.

Çemişgezek ilçesinde, 5098 ve 5227 sayılı kanunlar gereğince iskân edilen vatandaşların yerleştirildikleri köylerle, yerleştirilen hane adedi, nüfus miktarı, verilen arazi ve ev yeri miktarını gösterir çizelgedir:

Vatandaşların yerleştirildikleri köylerin adı	Hane adedi	Nüfus miktarı	Ev yeri M.M.	Arazi dekar
Sinsor	23	93	2.300	575
Köçek	20	94	2.000	500
Hıdıroz	7	38	700	175
Çiçoğlu	21	108	2.100	525
Karasar	5	19	500	125
Bıradi-Moruşka	7	32	700	175
Pazapun-Müştek	3	21	300	75
Oğuzar	2	9	200	50
Dehke	4	25	400	100
Ahtük	39	181	3.400	850
Oskih	38	193	3.800	950
Ekrek	30	151	2.500	625
Pogosi	7	39	700	175
Haceri	36	160	3.300	444,5
Yekûn	242	1.163	22.900	5.344,5

Çemişgezek Kaymakamı
Fahir Tezgören

Çemişkezek İlcesi
İskân Krokisi

12	1/2ce merkezî
13	Bucak
14	kış
15	Mezraa
16	yol
17	Arı yel
18	Bucak yolları
19	İz Hududu
20	İlce Hududu
21	Bucak Hududu
22	Nesken köylerde yapılan İskân.
23	Yeniden ihya edilen köyler.

ŞAVAK AŞİRETİ'NDEN MISIRTO KÖYLÜLERİNİN ESKİ YOLLARINI KULLANMALARI (1949)*

Yazan: Edip Yavuz
Tunceli Valisi

19.03.1949

Özü: Mısıрто аşıreti davarlarının eski yollarından geçmesi hk.

T.C.
Tunceli Valiliği
Mektupçuluk Kalemі

14.03.1949 Gün ve mektupçuluk kalemі 29/419 sayılı yazımıza ektir.

1. Şavak aşiretinden Mısıрто köylüleri tarafından verilen iki dilekçe ekli olarak sunulmuştur.

Ötedenberi mutad olan yaylalarının bu sene değiştirilmesi yolundaki teklifinize uyularak kendilerine yapılan tebligatta, Hozat-Pülür yolunu takiben Karataş Yaylası'na geçmeleri bildirilmiş ise de, köylerle yaylaları arasında bu yolun davar ayağıle çok uzun bir zamanda aşılacağı ve zaten bütün Şavak aşâirinin diğer yaylalara çıkmak için takip ettikleri yolda Hozat-Pülür yolu bulunması dolayısıle kendilerine sıra gelmesinin zamana mütevakıf olduğu, hâlbuki hâlen geçmekte bulundukları yolun 4 kilometrelik kısmı müstesna bütün güzergâhın Tunceli toprağından geçtiğı, bu dört kilometrelik mesafe üzerinde de ne bir dikili ağaç ve ne de en küçük arazi parçası bulunmadığı,

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 23, Belge No: 211.

arazinin menaaatı dolayisile davarların buradan ancak birer kolla geçmek mecburiyetinde bulunduğu, yapılan zarar ve ziyan feryatlarının tamamen sahte ve Erzincan vilâyetinden buralara keşif gönderilemeyeceğini bilmelerinden mütevellit bulunduğunu ve ihtilâfın zaptetmiş oldukları yaylamızı Kemaliye Mahkemesi'nin 14/14 sayılı kesbi katiyet eden ilâmile elimize geçirmiş olmaktan münbais bulunduğunu ve bizi bu yoldan men ederlerse, Ovacık'tan sürülerimizin geçmesine imkân olmadığını bildiklerinden yaylalarımızın boş ve sahipsiz kaldığı zamanlarda otlatılmak maksadından ileri geldiğini iddia etmektedirler.

Hakikaten Dersim paftasının¹ tetkikinden de anlaşılacağı veçhile Çemişgezek'ten itibaren Kızılöz, Erdige, Hazeri istikametinde şimale giden patikanın Barasorülya ve Süflâ karşısındaki dik yamaçta ince bir patikadan istifade olunarak Yılan Dağı ile Barasorülya arasından geçmek suretile tekrar Tunceli toprağına intikal edildiği görülmüştür. Bu 4 kilometrelik sahanın sırf bir köyün inadı yüzünden geçidine müsaade verilmemesi, yayla yollarını 120 kilometre uzatmakta ve bu ise bir iki kişinin keyfine 3.000 davarın perişanlığına sebebiyet vermektedir.

2. İkinci dilekçede, öteden beri mülkiyet iddialarının kadim olduğunu bertaraf etmek ve iki il arasındaki hudut ihtilâfını tetkike memur heyetin gözünden saklamak gayesiyle mevcut aile mezarlarını ve çadır kurmak için inşa etmiş oldukları 30 ailelik arsa duvarlarını kâmilten tahrip ettiklerini ve yaptıkları çeşmelerini kökünden söktüklerini ayrıca iddia etmektedirler.

Keyfiyetin tetkik ve tahkikile müsebbiplerinin tecziyesine ve muvafakat buyurulduğu takdirde geçen yıl olduğu gibi bu mutad yollarından jandarma refakatinde geçmeleri zımnında izin verilmesine müsaadelerinizi saygı ile rica ederim.

Tunceli Valisi
Edip Yavuz

1 Sözü edilen pafta arşivde mevcut değildir. –d.n.

HOZAT SU ŞEBEKESİ RAPORU (1949)*

Yazan: Turgut Hanoymak
Mühendis

07.05.1949

Hozat kasabası için su projesi hakkında rapor:

1. Hâlihazır Su Vaziyeti

Tunceli'nin bir kazası olan Hozat, istasyon bakımından Elazığ'a her mevsimde kamyonlara açık bulunan 65 kilometre bir şose ile bağlıdır. Kasabanın her tarafa tazyikli su sağlayan sıhhi ve fenni bir içme su isale ve şebekesi yoktur. Halk her türlü su ihtiyacını, kasabanın kuzeybatısında ve 1 kilometre kadar uzaktaki Büyük Göze namındaki pınardan, gayri sıhhi bir şekilde, yerlilerin Heküke tâbir ettikleri tabanı beton, yan duvarları, içindeki su seviyesine kadar harçlı, üstü harçsız kapak taşları ile örtülü kanal ve cazibe ile şehre akıtılan sudan temin etmektedir.

2. Su İhtiyacı

Hozat'ın 1940 sayımına göre nüfusu 2.535 ve 1945 sayımına göre 1.595'dir. Bu vaziyette 1940-1945 seneleri arasında hiçbir nüfus artışı olmamış, bilakis azalma görülmüştür. Buna sebep askeri harekât münasebetiyle 1945 senesinde asker bulunuşudur. Bu duruma göre normal şartlar altında 20 sene sonraki nüfus (içme suyu getirmelerine ait yönetmeliğe nazaran)

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 18, Belge No: 181.

1.595x1.27=2.026 N: 1963 olarak kabul edilebilir. Bu takdirde günlük su ihtiyacı $2026 \times 40 = 81.04 \text{ m}^3$ ve $L/S 0.938 = 81040/86400 = Q$ isaledir.

Şehrin diğer ihtiyaçları düşünüldükte, sanayi tesisleri olmadığından bunlar için bir şey ayrılmamıştır. Gerçi hâlihazırda 400 büyükbaş ve 700 küçükbaş hayvan varsa da, bunlar da şehirde mevcut çeşmelerden istifade edeceklerinden, isaleye bunlar için bir miktar ilavesine lüzum görülmemiştir.

3. Membaların Vaziyeti

Şehir civarı kretos, kalker teşekkülü göstermekte olup kabili istifade membalar sırasıyla aşağıda gösterilmiştir:

A) Büyük Göze Suyu: Dere içindedir. Kasabanın şimali garbisinde ve kasabadan takriben 1 kilometre mesafede 47 metre yüksekliktedir. 26.10.1948 tarihinde m^3 (0.50x0.50x1.00) ebadında içi çinko kaplı bir sandık ile yapılan ölçü neticesinde membada 2.(...) litresi saniyede sarfiyat bulunmuştur. Sertlik derecesi 12, Fransız su ısısı 10° , hava ısısı 11° idi. Etraf arazi, kum ve çakıllardan ve killi topraktan ibarettir. Etrafi çıplaktır.

B) Küçük Göze Suyu: Bir dut ağacı dibinden çıkmakta olan bu memba, birinci membala 50-60 metre mesafede olup evsaf bakımından da onun aynıdır. Sarfiyatı 1,5 santilitredir. Yalnız rakım itibariyle birinciden 13 metre daha küçüktür.

C) Göze Suyu: Aynı civarda fakat rakım itibariyle ikinciden 7 metre aşağıdadır. Sarfiyatı 2 litre/saniyedir. Aynı vasıfları haizdir. Bu üç memba esasen bir grup teşkil etmektedir. Hükmi evsaf itibariyle kokusuz, renksiz, berrak bir sudur.

D) Eski Hozat Kırdıçlar Suyu: Kasabanın 3,5 kilometre kadar şimali garbisinde, kasabadan 200 metre yükseklikte, fakat sarfiyatı 0,75 litre olan bu memba sızıntılardan ibarettir. Mesafenin uzunluğu ve sarfiyatın azlığı dolayısıyla kasabaya getirilmeye elverişli değildir.

E) Sapık Suyu: Kasabanın 4 kilometre şarkında ve kasabadan 9 metre yüksektedir. Sarfiyatı 1,75 litre olup mesafenin uzaklığı ve rakım farkının azlığı dolayısıyla gayri iktisadi olacağından terk edilmiştir.

Netice olarak: Kasabaya yakınlığı, evsafının iyiliği, kaptajının kolaylığı ve ilerde artma imkânları mevcut olduğuna göre Göze pınarlar grubunun "C" Göze suyunun kasabaya isalesine karar verilmiştir. Memba, belediye hududu dahilinde ve belediyenin mülkiyetinde olduğundan ayrıca istimlak muameslesine de lüzum görülmemektedir.

4. Kaptaj

Herhangi bir hususiyet ve müşkülât arzetmez. Yandan alınan kaptaj usulü tatbik edilmiştir. Sarfiyatlar ağustosta 2,5, eylülde 2,5, ekimde 2, kasımda 2, aralıkta 2,5, ocakta 3, şubatta 3, martta 6 ve nisan aylarında 10 litre sarfiyat verdiğine dair Belediye Başkanlığı'nın 28 Nisan 1949 gün ve 131 sayılı rasat raporu ile tesbit edilmiştir. Bu durumda membanın en kurak senenin en kurak aylarında dahi 2 litre/saniyeden daha aşağı düşmediği ve ihtiyacı olan miktarı her zaman kolaylıkla sağlayacağı anlaşılmıştır.

5. İsale

İsale tulü 820 metredir. Güzergâh 75 milimetrelik “B” tipi fond boru ile geçirilmiştir. Güzergâhta heyelanlı mıntika olduğu için bundan kaçınılmıştır. Borular kışın şiddetli olması dolayısıyla boru üzerinden en aşağı 1,20 metre toprak kalacak şekilde gömülmüştür.

6. Depo

Şhrin en yüksek yerinden 2 atmosfer tazyik sağlayacak şekilde Fikri Paşa Mahallesi üstündeki sağrıda, sağlam bir zemine gömme olarak oturtulmuştur. Depo hacmi, memba sarfiyatı, yangın dahil, şebeke sarfiyatını tamamen karşılayamadığı cihetle yönetmeliğe göre: $1/3 \times 81.0,4 + 2 \times 3.600 \times 5 / 1.000$, 70 m³lük alınmıştır. Depo inşaatı, taşın daha ucuz olduğu nazarı dikkate alınarak kâgir olarak düşünülmüştür.

7. Şebeke

İsale sarfiyatının 1,5 misli olarak alınmış, yangın musluklarının aralıkları 150 metre civarında düşünülmüş, icab eden yerlere tahliyeler ve vanalar konmuştur. Kullanılacak bütün borular 75 milimetrelik ve “B” tipi fond borulardır.

Mühendis

Turgut Hanoymak

ŞAVAKLILAR VE ERZİNCAN YAYLALARI (1949)*

Yazan: Edip Yavuz
Tunceli Valisi

13.06.1949

İçişleri Bakanlığı'na,
No: 59/1041

03.06.1949 gün ve İller İdaresi Genel Müdürlüğü teşkilât 22104/109/5699 sayılı buyurukları karşılığıdır.

Erzincan Valisi'nin, Şavaklıların yayla mevzuunda noktai nazarları 17.05.1949 tarih ve İdare Kurulu 659/98 sayılı yazılarında tamamen açıklanmış bulunmaktadır. Temas olunan konular arasında bilhassa şu iddialar vardır:

1. “Civar köyler arasında bir sınır ihtilâfi bahis konusu degildir”. Haki-katen arada geniş Munzur silsilesi bulunan beşer, onar evli köyler arasında 30-40 kilometre mesafe bulunduğuna göre böyle bir ihtilâfin mevcudiyetine de imkân yoktur.

2. Keza “İhtilâf, Şavak aşiretinin Kemah ilçesine bağlı köylerin yaylalarına gelip hayvanatını otlatmaları ve binnetice mahalli yayla ihtiyacını tazyik etmiş olmalarından ileri gelmiştir” denmektedir.

Filhakika ihtilâf yayla mevzuundadır. Yayla mevzuu yeni bir durum olmayıp asırların teamülüne dayanan bir olaydır. Fakat ihtilâf 1946 yılından itibaren ihdas edilmiş bulunmaktadır. Ve davada aslolan bu ihtilâfin sebeplerinin şerh ve izahıdır. Dersim'in âsi bulunduğu ve Kemah köylerinin,

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 23, Belge No: 213.

evlerinin civarında dahi hayvanlarını otlatmadığı devirlerde bile, asi aşiret reislerine bac vererek sürülerini bu yaylalarda otlatan Şavaklılar, Dersim'in tedip ve islahından sonra da 1946 yılına kadar nizasız ve ihtilâfsız aynı yerlerde hayvanlarını rahat rahat otlatmakta devam ederlerken birden bire 1946 senesinde Erzincan'dan Kemaliye'ye kadar bütün Erzincan vilâyeti hudutları içinde hâd bir şekil alan büyük yayla mevzuunun bu şekilde ortaya atılması sebepleri neden ileri gelmektedir.

Bunun amillerini tahlil, yayla ihtilâfının da halline kâfi gelebilecek çareleri ortaya koyacak mahiyette olduğundan asıl bunun üzerinde durulması gerekmektedir.

Dikkat buyurulursa ihtilâf Toprak Kanunu'nun kabulünden ve bir yayla kanunu tasarısının ortaya konulmasından sonra hadise olmuştur.

3. Beş evli ve 3-4 yüz kadar tapulu toprağa malik köylerin sahibi bazı ağavatin Toprak Kanunu uygulanmasından önce bu köyleri ellerinden çıkarmak gayesi ve şimdiye kadar sağa sola para vermeye alışmış Şavaklıların, Dersim harekâtından sonra her vakit vermeye alışdıkları bacları bu ağavata vererek onları bu köyler yüzünden ihya etmeleri, köylerin ellerinden alınması tehlikesi karşısında her sene aldıkları parayı akara tahvil ederek alabilecekleri icara göre bu köylere kıymet takdirini gerektirmiş ve Şavaklılara yaylalarda bir buhran çıkartarak bu değerinden 20-30 misli fahiş paranın verilmesine icbar yolunda bir tahdit yaratılmak gayesinden ilham almış bulunmaktadır. Bölgemizde 1.000 dekarlık bir köy 30.000 liraya satılırken bunun dörtte biri derecesindeki köylere 4.000 altın yani 160.000 lira, 6.000 altın yani 240.000 lira istenmesi başka türlü izah olunamaz.

“Mahalli yayla ihtiyacını tazyik” köy mer'aları hariç bırakıldıktan sonra 80 kilometre uzunluk ve 20-25 kilometre genişliğinde muazzam bir yayla için bâhis mevzuu bile değildir. Nitekim Erzincan Valiliği'nin 26.05.1949 tarih ve 667/106 sayılı yazılarında da teyit olunduğu gibi “nizasız geçtiği kabul olunabilen 1948 yayla mevsimindeki durum” yüksek İçişleri Bakanlığı'nın vermiş bulundukları yayla konusu halloluncaya kadar bersabık eski yerlerinde otlatmakta devam etmeleri hakkındaki kesin emirlerinden ilham almış bulunmaktadır.

4. Erzincan Valiliği'nin bilhassa önemle üzerinde durdukları konulardan birini de Mülkiye müfettişlerinin tanzim eyledikleri bir rapora dayanan ve bilahare rücu olunan bir emir teşkil etmektedir. Şavaklıların il ve binnetice köy hudutlarından dışarı çıkmamalarını amir bulunan bu yazıda gerekçe

olarak “kaza aşırı ve aher il hudutları içindeki arazi üzerinde tasarruf ancak tapu kayıt ve senet ve vesikalarıyla mümkün bulunduğuna ve bunların durumlarının o havali halkından olmamaları dolayısıyla ne Köy Kanunu ve ne de 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu esasları dahilinde mütalaa ve halline imkân görülmediğine göre bu hareketin ancak tecavüz mahiyetinden ileri geçmeyeceği ve herhangi bir teamül hududu içine sığdırılamayacağı hususlarıdır.

Bu mütalaada mesnet olarak ele alınan üç konu; tapu, köy hududu ve tecavüz mahiyetindeki teamüle yer verilmeyeceği hususlarıdır.

Bunlardan:

A) Tapu kayıt senet ve vesikaları; her iki taraf için de aynı şekilde mevcut değildir. Ve zaten tapu senedi mülkiyetin şartı aslisi değil, nihayet mülkiyeti tayin ve tevsik eden bir belgedir. Tapusuz da mülkiyet olabilir ve bilaniza babadan oğula tasarruf Medeni Kanun’a göre mülkiyetin ifadesi olarak kabul edilmiştir. Bu bakımdan, yüz yıllardan beri bila niza bu yaylalarda sürülerini otlatan Şavaklıların tapusuz durumları, bu yaylalara Dersim’in tedip ve islahından sonra ancak çıkabilen ve yüzyıllarca bu yaylaların yüzünü görmeyen Kemahlılara nisbetle elbetteki daha ziyade tercihe şayandır.

B) Gerekçenin dayandığı ikinci bir nokta da Köy Kanunu’nun açık saharatına rağmen kanunun yanlış anlayış tarzından ileri gelmektedir. Sanki her köyün hududu muhakkak birbiriyle birleşmesi lâzım gelirmiş gibi, Fırat Nehri kıyısındaki 3-5 evli bir köyün sınırı 30-40 kilometre ileride ve dağlar arkasındaki gine 3-5 evli Ovacak’a ait bir köyle birleştirilmek istenilmesinden ve bu suretle ihtilâf konusu devlete ait yaylaların bu küçük köylere bırakılmış bulunmasından doğmaktadır.

Halbuki Köy Kanunu, bu hususta açık ve sarîh hükümleri muhtevidir. 4. maddesinin 6. bendinde “dağlık ve ormanlık havalide ötede beride dağınık olan evler, tarlalar, parça parça en yakın köye bağlı sayılmakla beraber sınır haricinde bırakılmalı, yalnız her birinin adı sınır kâğıdının altında yazılmalı” hükmü de münferit evlerle hudutları genişletmek yolundaki teşebbüsleri önlemeye ve ortada serbest yaylalar bırakmaya matuf bulunmaktadır. Köy Kanunu’nun bu açık hükümleri karşısında bâhis konusu yayla ihtilâfı kendiliğinden hallonulacak mahiyettedir.

Her köyün zaten tayin olunmayan hududu ve mer’ası bu esaslar daire-sinde yeniden tahdit ve tesbit olunursa geri kalan saha bugünkü Şavaklıların 80-90 bin hayvanından başka, daha yüzbinlerce hayvanını idare edecek du-

rumdadır. Bu sahaların tayin ve tahdidini gönderilecek bitaraf veterinerler her iki ilden alacakları mümessillerle beraber sürat suhuletle tesbit edebileceklerdir. Evvelce gönderdiğimiz haritada yayla sahası olarak tesbit olunan kısmın, köylerden 20-25 kilometre uzakta olduğuna ve arada da 3.400 rakımlı dağlar bulunduğuna göre, köylerin hakiki hudutlarının tayininde hiç de bir müşkülâtla karşılaşılmıyacaktır.

Gine bu emirdeki:

C) Sarih bir hakka dayanmayan “bu hareketin tecavüz mahiyetinden ileri glemeyeceği ve herhangi bir teamül hududu içine sığdırılamıyacağı” yolundaki mütalaaya gelince:

Bir hareketin tecavüz hâlini alabilmesi için müktesep bir hakkın ihlali ve hiçbir hakka dayanmayan cebri ve fiili birtakım tasarrufatın ifâsı lâzım gelir. Kadim ve teamülü bir göreneğe dayanılıp yüzyıllarca yayla olarak tanındıkları mezarları, yolları, çeşmeleri, çadır yerleriyle bağılıklarını tayin ve tevsik ettikleri bir yere gelişte ihlâl olunan ve tecavüz edilen hak, Köy Kanunu’nun izah ettiğimiz şekilde yanlış anlaşılmasından doğan ve devlete ait yaylaları üç beş evli köylere mal etmeye kalkışan mantık ise, bu yanlışlığın giderilmesi tecavüz görüşü de kendiliğinden ortadan kalkar ve binaenaleyh bilakis sadık kalmaya mecbur olduğumuz kanuni bir hak olan teamüle yer ve kıymet verilmesi mecburiyeti de kendiliğinden tezahür eyler. Aksi halde Şavaklılara Köy Kanunu gereğince köylerinden dışarı çıkmamalarını emretmek milyonlara baliğ olan milli bir servetin iflası demek olur.

Bunun gibi Viranşehir’den kalkarak Bingöl’ün Şerafettin Dağları’na çıkan yüzbinlerce davar sahibi Beritanlılardan, Viranşehir’den çıkmamalarını ihtara mecburiyet hasıl olur.

Teamüle değer vermemek, nüfus kesafeti az ve hayvancılıkla geçinen bütün bir şark bölgesinde bu kabil göreneklere dayanan büyük bir nizamı temelden sarsmak demektir.

Bu itibarla müesses bir hâlin dışına çıkarak muvakkat ve yeni yeni tedbirler aramakdansa, kadimi midemi üzerine terk etmek, asırların tecrübesinden faydalanmak herhâlde uygun bulunacağı kanaatındayım.

Netice olarak:

Yüksek Bakanlığınız’dan almış bulunduğum direktiflere istinaden Erzincan’a giderken Şavaklıların geçen yıl çıkmış oldukları yaylaları da tetkik etmiş ve görüşmelerimiz esnasında keyfiyeti Erzincan Valisi’ne de bildirmiştim.

Tesbit etmiş olduğum listeye göre geçen sene Şavaklıların çıkmış oldukları ve hiçbir şekilde niza ve ihtilâfa meydan vermeyen yaylalar şunlardır:

Mergimemi, Koçgölü, Tahtalıkebir, Düldülayağı, Kocakar, Sırın, Katırgölü, Beypınarı, Germiş, Deveçukuru, Kunahırç, Çamurluk, Akbaba, Gülistantaşı, Sivari Gediği, Uzunçayır, Eşekmeydanı, Kırandağ, Kepir ve Kemer Yurdu yaylarıdır.

Erzincan Valisi'nin, Kemah Kaymakamlığı'ndan geçen sene Şavaklıların otlattıkları yaylalar hakkında yaptığı tahkikatta bunlara ilaveten Kilorik, Srandag, Ayvaztarlası, Hayrontepe, Kırkmerdiven, Sohmarik Boğazından ilave edilmiş ise de bunların bir kısmı zaten diğer yaylalara giden yollar üzerinde bulunduğundan tarafımızdan kâle alınmamış, bu defa 26.05.1949 tarih ve 667/106 sayılı yazılarında bu yaylaların bahis konusu edilmemiş olması bir zuhul neticesi olacaktır. Ovacık'ta mevcudiyeti bildirilen yaylalardan Mercan Deresi yayla olmayıp deredir ve boşaltılmış bölgeden iskâna tabi tutulan ve içinde 13 köy teessüs eden bir sahadır. Kalan, Sultanbaba ve Harsi, Şavaklıların hiçbir zaman gitmedikleri ve hâlen de yasak bölge bulunan sahalardır. Anlaşmamıza uyularak Şavak aşiretine yayla ismi tasrih olunmadan, geçen sene çıktıkları yaylalara gitmeleri bildirilmiş ve yaylaya çıkmaya başlamışlardır. Bundan ötesi ilimiz hudutları dışında bulunduğundan gereğine emir ve müsaadeleri saygılarımla arz olunur.

İçişleri Bakanlığı'na arzedilmiş ve Erzincan Valiliği'ne yazılmıştır.

Tunceli Valisi

Edip Yavuz

TUNCELİ'DE EĞİTİM VE ÖĞRETİM DURUMU (1949)*

Yazan: Ali Yalçınöz

Tunceli Milli Eğitim Müdürü

01.08.1949

Tunceli'nin 1948-1949 öğretim yılı sonu milli eğitim durumu.

1. Okuyan ve Okumayan Çocuk Durumu

İlimizin sekiz ilçesinin tahsil çağında bulunan 7-16 yaş arasındaki çocukların okuyan ve okumayanları ve okuma durumunu gösterir yüzde nisbeti aşağıda gösterilmiştir:

İlçesi	Okuma çağındaki çocuk sayısı	Okula devam edenler	Mezun olanlar	Okumayanlar
Merkez (Kalan)	927	876	71	51
Çemişgezek	2.062	1.313	199	749
Hozat	822	704	79	118
Mazgirt	3.513	1.368	115	2.145
Nazımiye	1.801	733	26	1.068
Pertek	2.635	1.351	87	1.284
Ovacık	1.200	619	20	581
Pülümür	2.656	818	51	1.838
	15.616	7.782	648	7.834
		Bu yıl mezun olan	667	
			1.315	

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 27, Belge No: 259.

Bu duruma göre kasabalarımızda okuyanların sayısı % 95, köylerde ise % 36'dır.

2. Okul ve Öğretmen Durumu

Okul ve öğretmen durumumuz da şu tablo ile gösterilmiştir:

	Okul sayısı			Öğretmen sayısı				Köy sayısı	Okula kavuşma nisbeti
	Merkez	Köy	Toplam	Aylıklı	Ücretli	Eğitmen	Top.		
Merkez	1	11	12	7	14	2	23	29	% 37
Çemişgezek	1	30	31	7	20	15	42	49	% 61
Hozat	1	12	13	7	11	1	19	33	% 36
Mazgirt	1	17	18	5	14	7	26	75	% 23
Nazımiye	1	11	12	7	8	5	20	30	% 36
Pertek	2	17	19	10	15	10	35	46	% 37
Pülümür	1	17	18	6	10	5	21	46	% 37
Ovacık	1	10	11	3	10	9	22	43	% 26
	9	125	134	52	102	54	208	351	

Bu tabloya göre sekiz ilçe merkezinde dokuz, köylerin de 125 olmak üzere 134 okulumuz vardır.

Öğretmen okulu mezunu 52, enstitü mezunu 102, eğitmen 54 olmak üzere 208 öğretmen ve eğitmen vardır.

1949-1950 öğretim yılında Akçadağ Köy Enstitüsü'nden mezun 40 öğretmen daha köylerimize yerleştirilecektir. Eylül 1949'dan sonra öğretmen kadromuz 248'e çıkacaktır.

Bu yıl köy okulları inşaatı için bakanlıkça verilen 60.000 lira ile 12 tane köylerde yeni tip okul inşasına başlanmış ve iki tane de onarım ele alınarak 14 okul yeniden açılacaktır.

Okul inşaat durumu halen iyidir. Duvar inşaatı tamamen ikmal edilmiş, bakanlıkça gönderilen kerestelerin, kiremit, çinko, çimento, demir aksamı gibi malzemelerin Elazığ'dan okul mahallerine nakli ile uğraşılmaktadır. Çemişgezek hariç, yedi ilçe köylerine okullar paralel olarak dağıtılmıştır. Önümüzdeki yıl okul sayısı da bu suretle yeni açılacak 14 köy okulu ile birlikte 148'e balığ olacaktır.

A) Nazımiye yatılı kız okulu: Bu yıl öğretime başlanacaktır. Okulda Başöğretmen Hatce Sökmen ve yanında enstitü mezunu bir kız öğretmen

çalışmaktadır. Öğrenci alınmaya başlanmıştır. Bu yıl alınacak 50 kız öğrencinin 15'i Bingöl, 15'i Elazığ'dan ve 20'si de Tunceli'nden alınmak üzere tertiplenmiştir. Elazığ vilâyeti öğrenci bulamadığı için bu öğrencilerin de Tunceli'den alınması müdürlüğümüzce kararlaştırılmıştır.

Kız yatılı okuluna 1949-1950'den itibaren her sene 50 kız alınmak suretiyle beş senede kadrosu 250'ye çıkarılacaktır. Kızlar 7-11 yaş arasında birinci sınıfa alınmaktadır. Bu okulun gayesi, ilköğretim tahsili ile birlikte annelik bilgilerine haiz olacaktır. Bu kızlar beş senelik yatılı okuldan mezun olduktan sonra köylerine iade edilecekler, isterlerse velilerinin rızalarıyla öğretmen olmak üzere Köy Enstitüleri'ne ve diğer eğitim kurumlarına da gönderileceklerdir.

B) Pülümür'de: Doğu İlleri Kalkınma Ödeneği'yle 60.000 liralık üç dershaneli bir ilkokul yapılmaktadır.

C) Gezici kadınlar kursu: Bu yıl Çemişgezek merkezinde 111 numaralı kurs 30 öğrenci ile faaliyetini yapmıştır. 1949-1950 öğretim yılında dört tane daha açılması bakanlıkça bildirilmiştir. Açılma yerleri hakkında incelemeler yapılmaktadır. Kurs malzemeleri gelmektedir.

D) Demircilik ve marangozluk kursu: 63 numaralı kurs Hozat merkezinde açılacaktır. Ekim ayında eğitime geçecek olan bu kursun malzemesi müdürlüğümüze gelmektedir. Öğretmenleri de yakında gelecektir. Bu çeşit sanat kurslarının her ilçede bir tane olmak üzere açılması lüzumludur.

E) Kalan Ortaokulu: 16 erkek öğrenci ile 1. yıllık faaliyetini yapmıştır. Bir müdür, bir öğretmenle çalışmıştır. İkinci sınıf teşekkül etmiştir. Memur ailelerinden 15 kadarının çocukları ortaokulun son sınıfında bulunmaktadır. Elazığ'da okutulan bu çocukların Kalan Ortaokulu'nda okutulması ve bu suretle üçüncü sınıfın da açılması istenmektedir. Bu husus bakanlığa da arzedilmiştir.

F) Çemişgezek'te: 1949-1950'de açılacak ortaokulun üç sınıfını idare edecek öğrencinin mevcut olduğunu, öğretim muvakkaten bir sene belediye binasında yapılacak, halkın teşebbüsüyle toplanılmakta olan 25-30 bin lira ile yeni bir okul inşasına başlanacaktır.

G) Elazığ Kız Enstitüsü'nde: Yatılı kısmında birinci sınıfta 16, ikincide 14, üçüncüde 12 olmak üzere 42 kız öğrencimiz okumaktadır.

3. Öğrenci Durumu

1948-1949 Öğretim yılı başında öğrenci mevcudu:

	Erkek	Kız	Toplam
Şehirlerde	1.174	460	1.584
Köylerde	4.771	1.734	6.510
			8094
Eğitmenli Okullarda			641
Toplam			8.734

1948-1949 Öğretim yılı sonunda öğrenci mevcudu:

Sınıflar	Ders kesimindeki mevcut	Sınıf geçenler	İkmale kalanlar	Sınıfta kalanlar	Mezun olanlar
I	2.600	1.460	5	1.135	
II	1.513	1.012	9	496	
III	1.098	828	2	268	
IV	1.394	999	-	350	
V	792	667	-	125	667
	7.352	4.966	16	2.370	667

Bu yıl kasaba ve köylerimizin beşinci sınıflarından mezun 667 öğrenci mevcuttur. Eğitimli okullarda devamlı 566 öğrenciden üçüncü sınıflardaki devamlı 236'sının 224'ü mezun olmuştur.

4. Tunceli Milli Eğitiminin Gelişmesi Hakkındaki Düşüncelerimiz

Tunceli ilinin Milli Eğitim gelişimi real incelemelere göre şu şekilde bir istikamet' alması gereklidir:

A) Bu yıl Hozat'ta açılacak olan 63 numaralı gezici demircilik ve marangozluk kursu gibi teknik kursların her ilçede açılmasını, aynı zamanda ilçelerde mevcut kışla binalarının da birinde ilk planda 300-400 kadrolu yatılı bir sanat ortaokulunun veya enstitüsünün açılmasını,

B) Aslen diğer iller çocuklarından çok zeki olan Tunceli öğrencileri beş senelik mecburi öğrenimini yaptıktan sonra kendi çevrelerinde açılacak bir yatılı okula gitmeleri mecburiyetinin kendini gösterdiği, bu suretle bu böl-

geye teknik kültürün sokulmasını, 20-21/Temmuz'da vilâyetimizde açılmış olan Sanat Enstitüsü imtihanlarına sekiz ilçeden 100'den fazla öğrencinin iştirak etmesi, okul ihtiyacının yegâne delilidir.

C) Kalan Ortaokulu'na bağlı 50-100 arasındaki öğrenciyi barındıracak bir pansiyonun ilâve edilmesini, köylerden gelecek çocukları buralarda barındırmak. 1948-1949'da bir derslikte merkez köylerinden gelen 27 öğrenci kendi yiyeceklerini kısmen temin etmek suretiyle barındırılmış, orta ve ilkökula devamları sağlanmıştır.

D) Önümüzdeki ders yılı beşe çıkarılan gezici kadınlar kursu 1951'de en az sekize çıkarılmalıdır.

E) 1951'de Hozat ve Pertek'te, 1952'de Mazgirt ve Pülümür'de, 1953'de Nazımiye'de birer ortaokul açılmalıdır.

F) İlimizin kasaba ve köylerinde çalışan hâlen 208 öğretmen ve eğitmenin 52'si öğretmen okulu mezunu olup ancak kasaba merkezlerinde çalışmaktadır. Tunceli köylerini dil, kültür yönünden kalkındıracak milli inkılâp ilkelerini genç vatandaşlara aşılayacak, onları medeni bir insan hâline getirmek için gerekli ruhi, fikri telkinat yapacak kuvvetli öğretmenlere ihtiyaç vardır. Enstitü mezunları köylerde hâlen bu anlamda vazife yapacak liyakat ve ruhda olmadıklarından, öğretmen okulu mezunlarına ihtiyaç olduğunu, öğretmen okulu mezunlarının çoğaltılmasını, hatta hâlen çalışmakta olan bir kısım enstitü mezunlarını başka illere dağıtarak, başka illerin öğretmenlerini Tunceli'nde çalıştırmak çarelerinin aranmasını,

G) Tunceli köylerinde tekerlekli vasıta kullanmak âdet edilmemiştir. Köy okullarının yapımında kiremit, tuğla, kireç, kereste, sac, çivi ve demir aksamı gibi malzemelerin taşınmasını köyde mevcut birkaç katır güçlkle taşımakta, kağı, öküz arabası gibi lüzumlu tekerlek ve arabanın yapımına mahsus kısa ve uzun süreli kursların bakanlıkça açılmasını, böyle bir kursu yürütecek, inkişaf ettirecek elemanların sanat enstitülerinde yetiştirilmeleri suretiyle Tunceli halkını en ilksel tekerlekli vasıtalara kavuşturmak,

H) Tunceli köy okullarının inşaatında lüzumlu her çeşit malzeme ve usta Elazığ'dan temin edilmektedir. Kiremit, sac, tuğla, kireç, çivi, cam, kereste gibi malzemelerin Elazığ'dan ilçe merkez ve köylerine nakli için her yıl 10-15 bin lira nakliye ücreti verilmektedir. Nakliye için güçlük çekilmekle beraber, köylerimizin fakirliği ve vasıtasızlığı yüzünden köylü mükelleflerin yapacağı işlerde dahi devlet yardımının yapılması mecburiyeti karşısında kalınmaktadır. Aynı zamanda vilâyetimizin günden güne Milli Eğitim teşkilâtının

genişlemesi karşısında inşaat zamanı inşaat işlerini, öğretim zamanı da her ilçe okulunun öğretim teftiş ve tetkikini yapmak, teftiş organlarını lüzumuna göre zamanında yerlerine sevk etmek hususunda hiçbir vasıtamızın olmadığı, herhangi bir ilçeye veya köye gitmek icabettiğinde günlerce vesait beklendiği olduğu gibi, çoklukla gayrimüsait şartlarda da (odun arabasının üstünde) seyahat edildiği realitesi karşısında günü gününe işlerimizin bizzat mahallerinde kovalanması bugünün çalışma zihniyeti ve realitesi icabıdır. Müdürlüğümüz emrine teftiş ve inceleme konularımızı mahallerinde süratle kovalamak maksadiyle ilin hususiyeti icabı her mevsimde istifade edebileceğimiz bir vasıtaya ihtiyacımız olduğunu, bunu da ancak Jeep'in karşılayacağını, aynı zamanda bir kamyonun da önümüzdeki yıl inşaat ödeneklerinden alınması suretiyle nakil işlerimize tamamen yardım edecektir. Aynı zamanda daha ekonomik olması yönünden de faydalıdır. 10.000 liraya alacağımız bir kamyon aynı yıl içinde nakliyattan masrafını çıkaracağı gibi diğer yıllar inşaatı da yalnız şoför aylığı ile kamyonun daimi masrafıyla karşılanması mümkün olacağından her yıl devlet bütçesinden 10-15 bin lira nakliye ücreti yerine iki üç okulun yapımı sağlanmış olur. Aynı zamanda nakliye dışında kalan zamanlarda hiçbir vasıtası olmayan köylüye yardım etmek suretiyle (okulun taş, kum, kireç ve tuğla gibi yapı malzemesini de taşımak) okul yapımının zamanında bitirilmesinde de çok yardımı olacaktır. Tunceli'nin hususiyetlerinden sayılan böyle bir ihtiyacın karşılanması Milli Eğitim Müdürlüğü'nün çalışma randımanını maddeten ve manen yarı yarıya artıracığı kanaatında olduğumuzu,

I) Tunceli'nin teknik ve orta öğretim müesseselerine tayin edilecek elemanların en az üç sene devamlı olarak çalışmalarını, çalışmakta olan elemanların da kısa bir süreden sonra nakledilmemelerini arz etmek isterim.

Tunceli Milli Eğitim Müdürü

Ali Yalçınöz

TUNCELİ'DE ZİRAAT İŞLERİ (1949)*

Yazan: Ziraat Müdürü
Sami Aksoy

06.08.1949

Kalan

Sayın milletvekilimiz
Necmeddin Beyefendi,

Geçen yıl emir buyurduğunuz, yapılması gerekli zirai işler listesini şimdiye kadar takdim edemediğimden affınızı dilerim. Malumuâliniz geçen yıl emirlerinizi aldığım zaman Tunceli'nde vazifeme henüz başlamış olduğumdan bugünkü kadar tecrübe ve müşahedelere istinaden size arz malûmat edemiyecektim. Bu işte gecikmemiz kanaat ve görüşlerimizi kuvvetlendirmiştir.

Yapılması lüzumlu yedi maddelik listeyi takdim ediyorum. Müdürlüğümüzü ilgilendiren altı maddenin tahakkuku için bakanlık nezdinde teşebbüste bulunulmuştur. Baytar müdür vekili arkadaşımızın kanaatine müracaat ederek 3. maddeyi de ilave etmiş bulunuyorum.

Bunlardan başka ilimizin büyük dertlerinden biri olan kımıl haşeresinin imhası meselesi vardır. Gerek iki yıldan beri yaptığımız esaslı mücadele ve gerekse bu yılın kuraklığı gibi tabiatın bize yaptığı yardım yüzünden şimdilik kımıl haşeresi önlenmiş durumdadır. Kuvvetle tahmin ediyoruz ki gelecek yıl bu haşere bu seneye nazaran % 70 nisbetinde az görülecektir. Bu mesele için henüz büyük bir yardıma ihtiyaç görmüyoruz

Memleket dertleriyle yakından ilginiz beni ve arkadaşlarımı fevkalâde memnun ve mütehasıs etmiştir.

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 110, Belge No: 391.

Zatîâliniz de bu isteklerimizi uygun gördüğünüz takdirde tahakkukuna yüksek yardımlarınızı istirham eder, bilvesile üstün saygılarımın kabulünü arz ederim.

Ziraat Müdürü
Sami Aksoy

Tunceli’nde yapılması mümkün ve faydalı gördüğümüz işler listesidir:

1. Tunceli, iklim, toprak ve akarsularile meyveciliğe çok müsait bir karakter arz etmektedir. Umumi ziraat alanları dar bulunan bu ilde meyveciliği inkişaf ettirmek bu bölge halkını zamanla refaha kavuşturmaya vesile olabilecek bir tedbir olduğu kanaatindeyiz.

Bu bakımdan müstahsile örnek olması ve bilhassa fidan ihtiyacının temini için geçen yıl bakanlığın gönderdiği mütehasıs tarafından tespit edilip krokisi bakanlığa sunulan merkez ilçe yakınındaki Melek Bahçe tabir olunan yerde bir meyve fidanlığının kurulmasının;

2. Bağcılığa müsait yerlerimizde bağ yetiştirmek, lüzumlu köklü fidanları temin etmek ve halka örnek olmak için bir bağ yetiştirme istasyonu kurulmasının;

3. İlimiz hayvanları bakımsızlık ve gıdasızlık yüzünden zamanla dejenere olmuş bir karakter göstermektedir. Bunları ıslah için il merkezinde orta kapasitede birer aygır ve boğa depolarının kurulmasının;

4. Çiftçilerimize, hayvan yemi ziraatinin teşviki için bakanlıktan meccanen yonca ve korunga tohumluğu tahsisinin alınmasının;

5. Elazığ Ziraat Fidanlığı’nda yetiştirilmekte olan köklü bağ çubuklarının bu yıl ilimize tahsisi temininin;

6. İlimizin, Pülümür, Ovacık, Nazımiye ilçelerinde ziraat teşkilâtı yoktur. Bu ilçelere birer ziraat mualliminin tayininin;

7. Ziraat müdürlüğümüz kâtipliğine tayin için müracaat edip yapılan sınavı pek iyi derecede başaran Hasan Gül adındaki arkadaşın bu vazifeye tayininin, ilimizin şimdiki önemli işlerinden bulunduğunu arz ederim.

ŞAVAKLILAR VE MER'A MESELESİ (1949)*

Yazan: Edip Yavuz
Tunceli Valisi

İlimizde mer'a meselesi çok mühim bir konudur. Arazinin coğrafi vaziyeti birçok köylerde yalnız hayvancılıkla geçim sağlanmasına imkân vermektedir. Yüksek dağlar yer ölçüsünün beşte üçünü teşkil etmektedir. Bunların bazılarında hiçbir ekilişe imkân olmadığı gibi orman dahi yetişmemektedir. Buna karşılık çok bereketli ot olmakta ve bu durum gezginci hayvancılığı teşvik etmektedir. Yazın otu bol, suları çok ve havası hayvan yetiştirmeye elverişli olan bu yüksek dağlar Pertek havalisindeki Murat Nehri havzasının kurak yerlerinde meskûn halkın buralara göçmesini gerektirmektedir.

Asırlardan beri devam edegelen bu teamülün sarsılması son zamanlarda Köy Kanunu gereğince bir veya birkaç komşu köy arasında meraların taksim olunması dolayısıyla buralara diğer ilçe ve hariç köylerden gelecek hayvanlar sokulmak istenilmemesinden veyahut ekseriya bu köylerin sahipleri bulunan ağalar tarafından fazla otlakiye resmi alınmak suretiyle bu işlerden füzuli faydalanmalar sağlanmak arzusundan doğmaktadır.

Nitekim Munzur Dağları üzerinde Erzincan ilinin Kemah köylüleri tarafından ileri sürülen böyle bir iddia yüzünden bu yıl Pertek kazasının Şavak aşiretine ait 100.000 hayvan mer'ası elden gitmiş bulunmaktadır.

"Kanunnamei Âli Osmanî"de bile yer alan ve mukayyet olarak 960 yılından beri tanınan bu hakkın; asi Dersim oymaklarının durumuna hâkim bulundukları devirlerde dahi bac almak suretiyle devamı sağlanabilmişken, bu yıl Kemah köylülerinin Kemah beylerinin teşvikiyle yapmış oldukları mura-

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 23, Belge No: 212.

caatlar karşısında bu yerlerin köy sınırları içine alınmış bulunması dolayısıyla ihlâlâline zaruret hasıl olmuş ve telakki olunan yukarıda tarih ve sayısı yazılı buyrukları üzerine Şavaklılara bu yaylalara gidemeyecekleri ve köylerinden ayrılmamaları gerektiği tebliğ olunmuştur.

Bu durum karşısında ya Murat kıyılarında köyleri bulunan Şavak aşiretinin 100.000'lere varan bütün hayvanları elden çıkararak Elazığ ve Erzincan pazarlarının yağ ve meşhur tulum peyniri ihracatı birdenbire duracak ve yok olacak veyahut da bu beylerin istemekte oldukları 50.000 lira ödenerek, hiçbir şekilde hakkı olmayan bir iki açıkgozün gözleri doyurulmak suretiyle ihtilâf konusu muvakkaten kapanmış bulunacaktır.

Bu misal karşısında önümüzdeki yıllar için yeniden çıkacak birkaç açıkgoze de Viranşehir'le Bingöl'ün Şerafettin Dağları arasında seyreden ve daha ziyade etlik hayvan yetiştiren Beritan aşiretinin de 400.000'e yaklaşan hayvanlarını aynı sebeplere dayanarak sattırılmak tehdidiyle istifade imkânlarına başvurabilmek fırsatı verilmiş olacaktır.

Olağanüstü menfaatler arzeden ve rakımları dolayısıyla kilometrelerce civarlarında meskûn yerler bulunmayan ve bu kabil sahipsiz dağlara yaklaşan birkaç köyün sınırının, behemehal diğer köy sınırlarıyla birleşmesi gerekirmiş gibi, mer'a ihtiyaçlarının kat kat üstünde binlerce hektarlık boş araziye sınırları çevresine almalarından doğan bu hâl, bu küçük köylerin halkından ziyade, bu köylerin mülkiyetine sahip bey ve ağaların işine gelmekte ve bundan kendileri için daimi bir kazanç fırsatı çıkarmak yolunu bilmektedirler.

Bu itibarla coğrafi durum dolayısıyla hayvancılıkla geçinmeye mecbur bulunan bir kısım halkın, Anadolu'nun birçok yerlerini kaplamış olan iskâna elverişsiz dağ silsilelerinden yazın istifadelerini kolaylıkla sağlayacak, şehirli ve kasabalıların soygununa uğratmayacak kötü niyetli veterinerlerin şerrinden kurtaracak tedbirlerin alınması, bilhassa hayatı ucuzlatmak istediğimiz bu devirde gıda maddelerinin başında gelen yağ, peynir, et gibi maddeleri korumak bakımından çok önemli bir iş olarak ele alınması gerekmektedir.

Bu konuda yapılacak işlerin başında bu kabil dağlar civarındaki mer'aların köy ihtiyacına göre tahdidi ve köy sınırlarında belirtilen yerlerin dışında kalan devlet mer'alarının hatta bir eciri misil mukabilinde bu şekilde yerleşmiş ve belli bir köyde iskân edilmiş olan kimselerin hayvanlarına mer'a olarak tahsisi, hem devlete vergi sağlayan ve hem de yüzbinlerce hayvanın daha artmasına sebep olacak belli başlı iktisadi bir tedbir olarak ele alınabilir.

Bütün Toroslar, Antitoroslar, Sultan Dağları hatta doğudaki Hakkari'ye kadar uzanan bütün dağ silsilelerindeki bu yaylalarda bugüne kadar cereyan eden hâl bugün bir konu olarak ortaya atılan Munzur Dağları'ndaki mer'a ihtilâfına benzer ihtilâflarla doludur. Ve bu dava bütün Anadolu ölçüsünde önemle ele alınması gereken bir davadır.

Her yerde hakkını aramasını bilmeyen Yörükler, oymaklar, aşiretler bin bir mücadele ile sürülerini kurtarmaya uğraşmakta ve her yerde köylüler, kasabalılar, veterinerler ve memurlardan bazıları bunlardan faydalanmaya çalışmaktadırlar.

Eğer bunlara devlet himayesinde belirli geçit ve otlak yerleri gösterilir ve bu iş memleket çapında ele alınarak düzenlenebilirse, bir zamanlar yalnız Edirne havalisinde yetişen kaşar peynirinin, Kars ve sonra da Toroslara doğru inkişafıyla sağlanan hayvani ürünlerin kıymetlendirilmesi işi de kolaylıkla ele alınabilecek duruma girebilecektir.

Ziraat sahası gayet az olan ve olağanüstü menfaati dolayısıyla halkının yegâne maişet vasıtası hayvani ürünler bulunan Tunceli'de, bu konunun üzerinde ısrarla durduğumuzun sebebi, bilhassa geçim vasıtasının asayişle olan ilgisinden ilham almakta bulunduğundan yaz gelmeden bu konunun üzerinde bir kere daha durulmasına ve bu hususta gerekli direktiflerin verilmesine müsaadelerini saygılarımla arz ederim.

Vali

Edip Yavuz

HARÇİK VADİSİNİN KAVAKLANDIRILMASI (1949)^{1*}

Orman Genel Müdürü
Şube: 9

Tunceli merkez ilçesi dahilinde Harçık vadisinde kavaklık kurulan saha hakkında not:

1. Genel müdürlük kavak işleri organizatörü orman başmühendisi Necmettin Koçaş, yurttan kavak ormanı kurmaya elverişli sahaları incelemek üzere yaptığı gezi sırasında Tunceli merkezi Kalan ilçesi dahilinde Harçık vadisinde 80 hektar genişlik tutan sahanın kavak ormanı kurmaya elverişli olduğunu tespit etmiş ve durumu 25.04.1947 günlü raporu ile genel müdürlüğe bildirmiştir.

2. Rapora göre muntazam kavak ormanı hâline getirilmesi uygun görülen saha, üzerinde tabiaten yetişmiş olup evsafını kaybetmiş kavak ve söğüt ağaçları bulunan devlet ormanının bir parçasıdır. Saha üzerindeki bozuk kavaklar çıkarılarak yerlerine yeniden kavak fidanları dikilmesi tavsiye edilmektedir. Bu suretle bozuk vasıflı orman 3116 sayılı Orman Kanunu'nun 77. maddesi sarahatine uyularak genel müdürlüğümüzce ıslah ve imar edilmiş olacaktır.

3. 1948 yılında rapor gereğince, sahadaki bozuk vasıflı ağaçlar çıkarılmak ve yerlerine fidanlar dikilmek üzere sahanın imarına ve muntazam bir kavaklık kurulmasına başlanılmıştır.

1948 ve 1949 yıllarında 204.204 adet kavak fidanı sahaya dikilmiş bulunmaktadır.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 110, Belge No: 388.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

4. 10.04.1948 günlü telle Türüşmek köyünden Ali Koç imzasıyla Tarım Bakanlığı'na müracaat edilerek ziraat ettikleri arazinin orman idaresi tarafından ağaçlandırıldığı bildirilmiş ve ağaçlandırmanın durdurulması istenilmiştir.

Bunun üzerine durum mahallinde bir kere daha incelenmiş kavak dikilen sahanın 4785 sayılı kanunun 12. maddesinin 1. fıkrasındaki tarife uyan devlet ormanından olduğu, aynı maddenin A, B, C ve D bentlerinde gösterilen ormandan sayılmayan yerlerden bulunmadığı tespit edilmiş, ayrıca Türüşmek köyü muhtarı Hüseyin Demirkaya, üye K. Tuncer, üye Veli Kotan'ın da altında imzası bulunan bir tutanakla bu yerde hiç kimsenin tapusu ve zilyetliği bulunmadığı tevsik olunmuştur.

Üzerinde herhangi bir şekilde ziraat yapılan hiçbir araziye fidan dikilmediği de bu incelemede tespit edilmiştir.

5. Durum 08.05.1948 gün ve 9802/1-3062 sayılı yazı ile müracaat sahibi Ali Koç'a izah edilmiştir.

6. Bu defa 18.05.1949 günlü bir telle ve Harçık mezrasından Mehmet Bozkurt imzasıyla Yüksek Cumhurbaşkanlığı'na müracaat edilerek orman idaresinin anayasayı ihlal edip çiftlerini tatil ettirdiği bildirilmekte ve kurtarılmaları istenilmektedir. Bu husus tetkik ettirilecektir.

YAYLA VE MER'ALARIN DURUMU (1950)*

Yazan: Edip Yavuz¹
Kırşehir Valisi

09.01.1950

Özü: Yayla ve mer'alar hk.

T.C.
Kırşehir Valiliği
Özel Saymanlık Müdürlüğü
Köy Bürosu

İçişleri Bakanlığı'na,
Ankara

Mahalli İdareler. 3. Daire Başkanlığı 631-529-10/15819 sayılı buyrukları karşılığıdır.

1. Yurdumuzda Mer'a ve Yayla Durumu

Gerek asayiş ve gerekse ekonomi bakımından şimdiye kadar ele alınmasında çok gecikilen ve üzerinde en büyük bir hassasiyetle durulması gereken hayati davaların başında gelen bir konudur.

Bilhassa son zamanlarda ziraat sahasında malîneleşmeye doğru görülen gelişmeler üzerine, toprağı kıt ve geçimi dar büyük bir halk kütlesi önünde yeniden büyük arazi sahiplerinin ve mütegalibe güruhunun doğmasına sai mücadeleler her yerde büyük bir mikyasta başlamış bulunmaktadır.

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 23, Belge No: 214.

1 Edip Yavuz, 1947-1949 yılları arasında Tunceli Valiliği, 1949-1951 yılları arasında da Kırşehir Valiliği görevlerinde bulundu. -d.n.

Bir köy veya köyler arasında anlaşmazlıklara ve kanlı olaylara yol açabilecek durumda olan bu mücadele konusu, derhal isabetli tedbirler ve kanuni müeyyidelerle önü alınmaz ve ihtiyaca cevap verecek bir şekilde karşılanmazsa, birkaç sene sonra içinden çıkılmaz büyük davalar hâlinde önümüze çıkacak ve ileride belki memleketin iktisadi bünyesinde tahmin olunmaz buhranlar husule getirecek derecede önemli bulunmaktadır.

Bugüne kadar köylerin mer'ası ile kemin sahasını tayin ve tahdit eden kıstas; çift öküzü ile karasaban ve onları kullanan kolların adet ve takatile sınırlanmış bulunuyordu. Vaki tecavüzler, nüfusu çoğalan köylere her sene pek cüzi miktarlarda oluyor ve büyük tepkilere yol vermiyecek derecede az ve hiss olunmaz mahiyette devam ediyordu. Çünkü karasabanlarla mer'ayı sökmek, ham yerleri işlemek büyük bir külfetti.

Fakat harp yıllarında toprak mahsullerinin birdenbire anormal kıymetlere ulaşması, Toprak Mahsulleri Ofisi'nin fiyat dalgalanmalarına yer bırakmıyarak mahsullere, adeta evvelden tayin olunan sabit bir kıymet sağlaması, şoselerin ve nakil vasıtalarının çoğalması, dolayısıyla elinde satılmayacak mal kalmayan ve ne yetiştirirse fiyat düşmelerinden korkmayarak satabileceğine kesin surette inanan köylüde daha fazla istihşâl yapma hevesini doğurmuş ve bunun için de fazla toprağa mülkiyet arzusu uyanmıştır. Karasabanın pulluğa yerini terk etmesile hızlanan bu temayül, mer'alara doğru tecavüzlere süratle yol açmıştır.

Pulluk devrinde de mer'a sıkıntısı bazı sürü sahiplerini endişelendirmeye başlamış olmakla beraber henüz genel bir tepki yaratacak durumda değildi. Yalnız bu müdahaleler idareciler arasında hayvancılığı mı, yoksa ziraati mi himaye etmek lâzım geleceği yolunda münakaşalara sebep olmuştu. Bazı idareciler hayvancılığın avcılık devrinin, ziraatin ise hayvancılık devrinin bir tekamül merhalesi olduğunu düşünerek, mer'aların zirai sahalar lehine küçütülüşünü alkışlar ve mani bir tedbir almayı düşünmezken, diğer bazıları da Anadolu ikliminin birçok zamanlar kurak gitmesi ve sık sık mevsii kıtlıklarla karşılaşılması dolayısıyla daima buğday ve arpadan başka bir istihşâl bilmeyen Anadolu köylüsünü, böyle zamanlarda ancak hayvani mahsullerin kurtarmakta bulunduğunu göz önüne alarak yonca ve korunga gibi hayvan yemleri ekimi âdet olmadığı ve bunu yerleştirmeye de telkinlerle imkân bulunmadığı düşüncesiyle mer'aların muhafazasında hassasiyet göstermenin gerektiğini ileri sürmüşler ve mer'anın korunmasını şiddetle müdafaa ederek elde mevcut 2311 sayılı Meni Müdahale Kanunu'na dayanılarak müessir olmaya çalışmışlardır.

Fakat genel olarak karasabanın pulluğa yerini bırakması devrinde de, me-saiyine çift hayvanı ve çalışan kol kuvveti miktarile kayıtlı bulunduğundan büyük bir tesir yaratamıyor ve köy halkı arasında herkes için aynı imkân, çalışması derecesine bırakılmış bulunduğundan umumi bir tepki doğuramı-yordu.

Bugünkü durum artık böyle takyit edici bir manile mukayyet değildir. Ve herhangi bir zengin Marshall yardımından sağladığı traktörler ve ziraat alât ve edavatı ile değil, yalnız bir köyün mer'asını, birkaç köyün mer'asını da sürebilecek hâle gelmiş bulunmaktadır.

Türlü türlü hilelerle bu şekilde mer'alar sürülmekte ve işi zenginler ele aldığı için de köylü mukavemeti, Hukuk Usulu Muhakeme Kanunu'nun ken-dilerinin anlayamayacağı formalite ve şekilleri arasında boğulup gitmektedir.

Köylü, ortada ya köy ağasını veya onunla iştirak peyda etmiş bir şehirliyi gaspçı olarak görmekte ve kanuni yollarla hakkını alamayınca da silaha sarıl-mak, kanuna karşı gelmek durumuna geçmek zorunda kalmaktadır.

Bir yandan yeniden büyük arazi sahipleri doğarken, diğer taraftan topra-ğı kıt arazi sahibinin elindeki birkaç koyun ve keçisinin de mer'asız, içtimai nizamı sarsacak fevkalâde hadiselerle doğru köylüyü sürüklemektedir.

Bugüne kadar mer'a veya sınır anlaşmazlığı bulunmayan birçok köy-de birdenbire en derin manâda ihtilâflar açılmış ve köyler, silah tedariki ile ihtilâfları aralarında kuvvete müracaat suretile halletme yollarına tevessül et-mişlerdir.

Adalete vaki başvurular, senelerce devam eden münazaları kesin ve seri bir şekilde halle imkân vermediğinden ve nihayet hükmüne içtihat tanıma-yan bugünkü hukuk muhakeme usullerine göre nihayet bir hak değil, bir avukat işi hâline gelmiş, sonuçlar ekseriye kanlı olaylara yol açacak şekilde tecellilere bürünmektedir.

2. Alınması Gereken Tedbirler

Yukarıda önemini arz ve izaha çalıştığımız bu mühim konunun halli için alınması gerekli tedbirlere gelince:

A) Mer'a ve Yaylaların Kanuni Tarifi ve Taksimatı

Evvel emirde mer'a ve yaylaların kanuni bir tarifini yapmak ve bu tarife dayanarak memleketi hayvancılığı veya ziraati teşvik bölgeleri diye bir taksi-me tabi tutmak;

Memleketimizin bir ziraat memleketi olması ve nüfusun % 75'inin ziraatle iştigal etmekte bulunması, dolayısıyla ziraatimizi en yüksek seviyeye çıkarmak ve istihşâli daimi alıcısı müemmen bulunan ve rağbeti azalmayan toprak mahsulleri üzerinde artırabildiğimiz kadar artırmak amacını güderken, aynı rağbette müşterisi bulunan hayvani mahsulleri de ihmal etmemek elbette lâzım gelmektedir.

Bu itibarla mer'a ve yaylaların bir tarifini yapmak ve memleketin bazı bölgelerinde hayvancılığı ve bazı bölgelerinde de ziraati teşvik edici tedbirler almak lâzım gelecektir.

Yayla ve mer'aların tarifini yaparken; zirai mahsullerin yetişmesine imkân bulunmayan kır, bayır ve bataklıklarla, rakımları mahsul yetiştirmeye elverişli bulunmayan yüksek yaylalar, dik dağ, yamaç ve sırtları ile bunlar arasında ekilmeye müsait olsa bile cüzüyeti itibariyle mer'adan tefrikinde fayda umulmayan yerler ve sulanması kabil olmayan ve yağmurlarla da imbat kabiliyeti bulunmayan çöller olarak tavsif etmek muvafık olur.

Bu vaziyette olan mer'a ve yaylaları da ikiye ayırmak memleketin geleneklerine ve hayvancılığı, bugünkü beslenme şekillerine göre zaruri bulunmaktadır.

Bazı mer'alar yalnız köyün ihtiyacına yetecek kadardır. Fakat bazı mer'alar ve yaylalar binlerce hektar araziye içine alan çok büyük sahalardır. Munzur (Tunceli); Şerafettin (Bingöl); Toroslar (Adana, Antalya, Mersin); Sultan Dağları ve Anamas Dağları (Konya, Isparta) ve ilâh. gibi ki buralarda rakım yükseklikleri köylerin teşekkülüne imkân vermediğinden yalnız mer'a olarak kullanılmakta ve asırlardan beri gezginci sürü sahiplerine yaylak vazifesini görmektedirler.

Aslında iskân olunmuş ve kışlaklarda köy sahibi bulunan birçok kimseler yazları iller aşarak bu yaylalara çıkmakta ve Türkiye'nin asıl hayvancılığını bunlar yapmaktadır.

Munzur yaylalarına çıkan Pertek'te iskân olunmuş Şavaklıların 100.000, Bingöl'ün Şerafettin Dağları'na çıkan Urfa'nın Viranşehir ilçesine yerleşmiş Beritanlıların 300.000, Çukurova, Mersin ve Antalya'ya yerleşen ve Toroslarda Anamas, Sultan Dağları ve Denizli'nin Çölelyas Beşparmak yaylalarında yaylayan Yürük ve Tahtacıların 1.000.000'a yakın hayvanları ile Van Gölü civarındaki yaylalarda Ağrı'da sürülerini dolaştıran yaylacıların milyonları aşan hayvanları, hep bu geniş ve büyük yaylalardan istifade etmektedirler.

Bu itibarla mer'a ve yayla tabiri yapıldıktan sonra yaylaları da köy ve devlet yaylaları diye ikiye ayırmak ve ormanlarda olduğu gibi devlet yaylalarının da hudutlarını tayin ve tesbit ederek buralara çıkacaklardan Özel İdare adına bir yayla resmi almak, hem sürü sahiplerinin sağda solda türeyen tüfeylilere baş vermelerini önlemeye ve hem de hayvancılığın emin bir şekilde inkişafına yol vermiş olacaktır.

Köy ve devlet mer'a ve yaylalarının tesbitinde köy hudutlarının yeni baştan ele alınması behemehal gerekmektedir.

Bugün cari vaziyet, hemen hemen bir köy sınırının diğer bir köy sınıriyle birleştirilmesi şeklindedir. Halbuki Köy Kanunu'nun 4. maddesinin 6. fıkrasında "Bir köyün sınırı mutlaka diğer köyün sınıriyle birleşmek lâzım gelmez. İki köyün sınırları arasında eskiden beri hiçbir köyün malı sayılmayan boş arazi, dağlar, ormanlar, yaylaklar varsa, bunlar sınır dışında bırakılmalı"dır denilerek eski tabirle "Cebelimumbaha"ye yer verildiği görülmekte ve devlet mer'alarının mevcudiyetini kabul etmekte bulunmasına rağmen, kanunda resmen devlet mer'ası diye bir tarifi yapılmamış olması ve devlet mer'alarının tasarrufları hakkında hüküm konulmaması dolayısıyla bazı açık gözlerin, beş evli bir köyün sınırını 40 kilometre ilerideki bir köy hududuna getirerek, bazan köye 35 kilometre ilerideki yaylalara da el uzattığı ve Kanunî devrinden beri orada yaylak hakkı tanınan yaylacı sahiplerini Köy Kanunu'na dayanarak mene kalkıştıkları görülmektedir.

Halbuki Köy Kanunu'nun yine 4. maddesinin 7. fıkrasında "Bir köyün malı olan yaylaların o köy meclisi tarafından ayrıca sınırı çizilmekle beraber bu sınır kâğıdı asıl köyün sınır kâğıdıyla birleştirilmeli" hükmüyle de köy sınıriyle yayla sınırını ayrı ayrı tanımakta ve bu suretle kanun, devlet yaylasının yanında bir de köye ait yayla tanımaktadır. Yalnız bu maddede köye ait yaylaların takdiri işinin, o köy ihtiyar heyetine tanınması sulistimallere yol verecek durumda bulunduğundan, devlet yaylaları yanında köy yaylasının sınırı tahdit olunurken, devlete de bir hak tanınması, iki köy arasında iki köyün ihtiyar heyetine tanınan uzlaşma hakkına muvazi olarak elzemdir.

Köy Kanunu devlet ve köy mer'alarını ayrı ayrı bulunduğuna dair yine 4. maddenin 2. fıkrasıyla da hüküm koymaktadır.

"Fıkra 2: Dağlık ve ormanlık havalide ötede beride dağınık olan evler, tarlalar, mer'alar parça parça en yakın köye bağlı sayılmakla beraber, bunlar sınır haricinde bırakılmalı, yalnız her birinin adı sınır kâğıdının altına yazılmalıdır." denilmektedir.

Bu suretle de köy sınırı haricinde kalan yerler devlete ait olan yerlerdir. Dağınık evlere ait tarlalar ve onların hayvanlarına yetecek mer'alar dahi tahdit olunmakta ve köy sınırının altına ilave edilerek diğerleri devlet malı olarak kabul edilmektedir.

Görülüyor ki Köy Kanunu yaylalar ve mer'aları, köy yayla ve mer'ası diye bir kısmını ayırdıktan sonra, geri kalan kısmına ad vermemiş bulunmakta ise de bunun hükümraniyet haklarının tabii neticesi olarak devlet yayla ve mer'aları diye isimlendirilmesinde hiçbir engel yoktur.

Devlet, yayla ve mer'alarının tasarrufunda dilediği gibi harekete mezundur. İsterse Köy Kanunu'nun 6. maddesinin 2. fıkrasında yazılmış olduğu gibi, hayvan sulak, pınar, mer'a, baltalık, yaylak gibi müşterek yerler hiçbir köy sınırı içinde kalmıyorsa, buralardan istifade eden köylerin müştereken malı olarak tanır.

İsterse etraf köylerin ihtiyacı bulunmadığına kani olarak minelkadim buralarda yaylak yapan büyük sürü sahiplerinin yaylamalarına hasr ve tahsis edebilir.

1) Hayvancılığı teşvik bölgeleri:

Bu itibarla arazi menaatı ve iklim şartları dolayısıyla ziraatin inkişafına imkânı bulunmayan ve bilâkis yazın en sıcak zamanlarında bol ot yetiştiren bu kabil bölgelerde ziraatten ziyade hayvancılığın inkişafına kıymet vererek cüzi ve verimsiz hububat ziraatinden ziyade hayvancılığı teşvik eden tedbirler alınması ve bu kabil yaylalarda mahdud bazı ekilme sahalarındaki düzlüklerin de ekilmesine müsaade olunmayarak mer'alar sahasına ithali ve bu vasi yaylaların bulunduğu sahaları hayvancılık bölgeleri ilanı ile buralarda hayvan ürünlerinin kıymetlendirilmesine yarar tedbirler alınması ve meselâ soğuk hava depoları tesisile büyük mezbahalarda hayvanların kesilerek istihlâk merkezlerine et hâlinde ihracı ve canlı olarak sevkியatta bakımsızlıktan mütevellit zayıflamalara ve toplu bir halde kesimlerinin sağlanması suretiyle de deri, yün, tırnak, boynuz, kan ve bağırsak gibi tali maddelerin değerlendirilmesine, mandıralar tesisi suretile de sütlerin yağ ve peynir imalinde ziyanlara mani olunması ve sevk imkânlarının daha masrafsız bir hâle getirilmesi nefasetinin temini, büyük faydalar sağlayacak durumdadır.

Hayvan beslenen bölgelerde hayvancılığın inkişafı arzu edilen sahalarda, veterinerlerin teksifi fenni ağıllar yaptırılması suretile sari hayvan hastalıklarının önlenmesi ve bu havalideki ekim sahalarında da hayvan yemleri ziraatinin teşviki, büyük faydalar sağlayacaktır.

2) Ziraati teşvik bölgeleri:

Yine ildim ve arazi bakımından ziraate ve makineleşmeye müsait yerlerde ve bilhassa bağ ve bahçe bölgelerinde hayvancılığı büsbütün ihmal etmemekle beraber ziraate birinci derecede yer verilmesi ve hayvancılığın tahdidi lâzım gelmektedir.

Çok defa bir iki sürü sahibinin tagallübü yüzünden bazı köylerde bağcılığın ve meyveciliğin inkişaf edemediği ve çiftçi mallarını koruma teşekküllerine rağmen yetiştirilmek istenilen bağ ve fidanlıkların korunamadığı görülmektedir.

Yazları sıcak ve otları süratle kuruyan bu bölgelerde, ziraat ne kadar faydalı ise hayvancılık da o kadar külfetli ve geniş mer'alara ihtiyaç göstermektedir.

Halkın büyük bir kısmı ziraatle meşgûl bulunduğuna göre çok mer'a isteyen büyük sürü sahiplerine karşı tahdidi tedbirler alınması da o derece ehemmiyet kesbeder.

Bunun içindir ki buralarda büyük sürü sahiplerinden ziyade, köylü ihtiyacına yetecek ve onun süt ve yoğurdunu, yağını karşılayacak derecede hayvan beslemesine müsait sahalara ayrılarak mütebaki düzlüklerin kültür sahası olarak köylüye dağıtılması ve mer'aların, zorba tecavüzlerinden korunarak toprağı kıt ve araziye değerlendirebilecek hakiki çiftçilerin eline geçmesinin sağlanması gerekmektedir.

Mer'a tarifine sığmayan ve tamamen düz ve kültür sahası olabilecek yerlerde kurulan, köylülere kültür sahası olmaya müsait bugünkü mer'alarından köyün hayvan ihtiyacı mukabilinde bir miktar tahsis ederken, hayvancılığın inkişafı buralarda ön planda yer almayacağı için, ölçümün dar olarak tutulması ve bu kabil yerlerde hayvan yemleri ekmek suretiyle evde hayvan yetiştirmeye icbar edilmeleri ve artacak mer'aların da fuzûli tecavüzlere yer vermemek için derhal topraksızlara tevzii muvafık olur. Ve buralarda büyük sürü sahiplerinin devlet mer'alarında otlatmalarına icbar edilmesi ve köyün muvafakati lâhik olursa devlete verilecek rusumun köye verilmesi.

B) Mer'a ve Yaylaların ve Bunlara Giden Yolların Tayin, Tahdit ve Tescili

Yukarıda bilmünasebe arz olunduğu gibi Köy Kanunu, köy sınırı ile mer'a ve yayla sınırlarını ayrı ayrı olarak kabul etmiştir. Gerçi Köy Kanunu'nun 2. maddesi köyü tarif ederken "cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta

malları bulunan toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar, bağ, bahçe ve tarlaları ile birlikte bir köy teşkil ederler” demekle ise de köy sınırının nasıl çizileceğini izah eden 4. maddenin 2. bendinde icabında köy sınırı ile mer’a ve yayla sınırlarının ayrı ayrı tesbit olunabileceğini ve 6. maddesi ile de köy sınırının haricinde de müşterek mer’a ve yaylalar bulunabileceğini kayıt ve tasrih eylemiştir.

Bu itibarla köy hudutlarının tayini, mer’aların da tayin ve tahdidi manâsını ihtiva edemez.

Mer’aları müstakil olarak ele alınca, bunları da köy orta malı olan cami, okul vesaire gibi bir tescile tabi tutmak, tecavüzleri hukuken ve tamamen önlemek bakımından mübrem ve zaruri bulunmaktadır.

Bu tescil yapılmadığı müddetce mütevacizlerin mahkemelere muvazaalı bir şekilde açacakları meni müdahale davaları ile bir kısım mer’alar üzerinde tescil hakkı aldıkları veya fiili tecavüzlerini zorbalıkla devam ettirerek hakkı karardan tescili cihetlerine gittikleri ve nihayet muhtarların bile kendi namla-rını tescil taleplerinde bulundukları her vakit görülecek olaylar arasındadır.

Bazı köylülerin aralarında anlaşarak mer’adan büyük bir kısmını paylaş-tıkları bile vaki olduğu hâlde, bu hareketlere mani hiçbir tedbir alınamamak-tadır.

2311 sayılı Meni Müdahale davası ancak taraflardan birinin şikâyeti ile açılabilmekte ve bu davada idari makamlarca tecavüze ıttıla tarihinden itiba-ren bir ay zarfında yapıldığı takdirde kabul olunmaktadır.

Zamanında ıttıla kesbolunarak müdahalenin menine gidildiği zamanlar-da bile ekseriye tarlalar sürülmüş ve ekilmiş bulunduğundan, Yargıtay ka-rarlarına göre mahsül alınıncaya kadar eski hâlin idamesi kabil olamamakta ve müeyyideler zayıf ve mahkemeler uzun müddet devam ettiğinden tekrar tekrar tecavüzler karşısında mahsül yetiştirmek suretiyle mahkeme sonuna kadar o tarladan intifaa muktedir olmakta ve nihayet işini gücünü tercih eden muhtarların takipsizliği veya yeniden seçilen muhtarın ilgisizliği yü-zünden mütevacizlere hiçbir cezanın tatbik olunamadığı görülmektedir. Bu şekilde müteaddit tecavüzlerle husul bulan zilyedlik sayesinde birgün müte-caviz lehine hüküm verildiği veya tapu tesciline müncer olduğu anlaşılmak-ta, hazinece de mütevacizden vergi talebine kalkışılmaktadır.

Halbuki köy adına yapılacak tescil mahkemelerce ancak tapunun iptaliyle kabil olabileceğinden, bütün bu müşkülli bertaraf edecek ve bilhassa mu-vazalı yollarla tescil iddialarının tamamen önüne geçilmiş olunacaktır.

Köy adına tescil edilecek olan mer'anın evvel emirde bir maliyeci, bir ziraatçı, bir veteriner ve tapu ve bir fen memuru ile köyün ihtiyar heyetinden muhtar ve iki üyeden müteşekkil bir kurul tarafından, ziraat ve hayvancılık bölgeleri göz önüne alınarak yeter derecede tayin olunduktan sonra sabit hudutlarla dekar üzerine tahdit ve tescile meseleyi halle kafidir.

Yalnız mer'aların tescilinde bilhassa şark illerimizde karşılaşılabilecek bazı müşküller de vardır. Fakat tapulamalarda genel olarak:

1) Tek bir kimsenin mülkiyetinde olan bütün bir köyün tapusu, bir dağdan diğer bir dağa, bir dereden diğer bir dereye kadar hektarları içine alan bir sahayı ihtiva ettiği, buna mukabil kapsadığı dekar miktarının köyün işlenen arazisinden bile çok dun bir rakam ifade ettiği görülmektedir.

Bu kabil yerlerde köyün manevi şahsiyetine mer'a tayin ve tesbit olunurken öteden beri mer'a diye kullanılan yerlerin tapu hududu içinden çıkarılarak köy şahsiyetine bırakılması ve sahasının yeniden belirli hudutlarla mer'a olarak kayıt ve tescili,

2) Ekseriya mer'alara mücavir sahipli arazilerde de tapu sicilinde yazılı dönüm miktarını çok aşan sahalar bulunmaktadır. Bunların ileride yeniden tecavüzlerini önlemek için tapu kayıtlarının mevcut dönüm miktarına göre sabit hudutlarla tashihi ve tesbiti,

3) Mer'a civarlarında bu kabil arazi sahiplerine yeniden hudut tashihi isteklerinin verilmemesi için gerek dava ve gerek hak kararları vaki tescil taleplerinin bir süreyle takyidi bu müddetin hitamından sonra hak iddiasına imkân verilmemesini,

4) Ziraat sahaları veya devlet yaylaları civarında sahipli mer'aların her türlü ihtilâfları ve sömürmeleri önlemek gayesile satın alınarak köy veya devlet mer'alarına katılması,

5) Hayvancılığın inkişafı arzu edilen yerlerde, köy ihtiyacına yeter derecedeki mer'aların köy manevi şahsiyeti üzerine tescili yapılırken arta kalan mer'a ve yaylaların da civar köylerden arta kalanlarla birlikte bir kül hâlinde devlet mer'aları şeklinde tayin ve tahdit ve tescil ve teamül esasları göz önüne alınarak şimdiye kadar buralarda hangi seyyar sürü sahipleri yaylaya çıkıyorlarsa yine hayvan başına alınacak bir rusum mukabilinde bunlara tahsisi,

6) Arazileri tamamen ziraat suretiyle işlenmekte bulunan ve köylünün kendi ihtiyacına yetecek kadar hayvan yetiştirmesine de imkân bulunmayan bazı köyler için Köy Kanunu'nda derpiş olduğu şekilde teamülü müşterek yayla usulünün ibkası ve fakat yaylanın besliyebileceği hayvan miktarını aşmamak üzere her köy için muayyen bir hayvan adedi tesbit veya hut taksimi

mümkünse bu müşterek yaylanın da köyler arasında kurbiyet esasına göre tevzi ve taksimi,

7) Köy sınırları içinde yeter derecede mer'ası mevcut olmakla birlikte temülü bir hakla müşterek yaylalardan istifade etmek isteyen sürü sahiplerinin veya köy halkının bu istifadelerinin devlet yaylalarından istifade edenler ahkamına tabi tutulmaları tescil işleminde göze çarpan en mühim konulardır.

Yalnız bu bahisde kültür sahalarında bir köylü için yeter hayvan miktarı ile her hayvan için kâfi gelebilecek mer'a sahasının dikkatle tayini her muhitin hususiyetlerine göre çok mühim bir konudur.

Bunun için tip bazı köyler alınarak yetiştirdikleri hayvan miktarı ile mer'alarını hesaphyarak her il için ayrı ayrı rakamların tesbiti kabildir.

Uzak illerden kalkarak kışlaktan yaylaya geçen sürülerin devlet yaylalarına varabilmek için geçecekleri yolların ve mevsimlerin tayini ve bunların muhitlerine zarar ve ziyan ika etmemelerinin sağlanması ve yolda her hangi bir gaye ile müşkülâta uğratılmamaları ve açıkgozler tarafından dolandırılmamaları hususları da en mühim konulardan birini teşkil eder.

Bu itibarladır ki, sürülerin takip edecekleri güzergâhların ve mevsimlerin evvelden geçecekleri illerin genel meclislerince kararlaştırılması, veterinerler ve jandarmalar tarafından himaye olunarak yollarının açılması ve sıhhi muayenelerinin zamanında yapılarak güzergâhlarında tesadüf ettikleri her veteriner tarafından alıkonulmak suretile mezru sahalarda sıcak dereler içinde bekletilerek telefata mahal verdirilmemesinin kanuni müeyyidelerle teyidi yüz kızartıcı hâllerin önlenmesine kâfidir.

C) Mer'a İhtilâflarının Hal Mercileri

Mer'a ihtilafları: En kısa zamanda ve süratle halli gereken ihtilaflardır. Otlaklarda had devir temmuz ve ağustos ayları gibi, otların en kıt bulunduğu ve kuruduğu zamanlarda araziye tecavüzler de ilkbahar ve sonbahar ekim devreleridir.

Bu ihtilâfların köylü için hayati önemi gözönüne alınarak kanlı olaylara yer vermemesi için derhal zamanında müdahale olunması ve tedbirlenmesi gereklidir. Binaenaleyh hukuk usulü muhakemeleri formalitelerine tahammülü olmayan mevadtan bulunduğu için bunlar hakkında evvel emirde idari mercilerin yetkili kılınmaları gerekmektedir.

2311 Sayılı Kanun'un çıkmasına sahip olan sebebler aynen yayla konuları için de mevcuttur. Yalnız bunlarda müdahalelerin müessir olabilmesi için idari makamlarca verilen meni müdahale kararlarının derhal uygulanabilmesi

ve tekerrürlerinde verilen cezâî müeyyidelerin de yine idari makamlarca bir aydan üç aya kadar hapis cezası ile teyidi gerekmektedir.

Arazi müdahalesinde, tohum ekme hadiselerinde mahsul idrakini beklemeye mahal vermeden tecavüz olunan arazinin olduğu gibi köy manevi şahsiyetine intikalini sağlamak ve tecavüzlerin subutu anında tecavüz ne zaman olursa olsun müddete bakılmadan mer'anın köy manevi şahsiyetine iadesini temin eylemek lâzım gelir.

İdari davanın açılabilmesi için bir ihbar veyahut resen ittıla idari mercileri harekete getirebilmelidir.

Bu kabil hadiselerin itirazan mahkemeye intikalinde taraflar takip etmeseler dahi hakimın amme namına işi hal ve fasla ve hükme bağlamaya mecbur tutulmaları ve yalnız tarafların vereceği delillerle iktifa edilmeyerek bizzat kendi tarafından dilediği şekilde toplatılması sual ve tahkike mezun kılınması da gerekmektedir.

Halkımızın cehaleti ve köy namına avukat tutmaya imkân bulamamaları dolayısıyla bu işi kendilerine sanat ittihaz eden avukatlar karşısında usul ve şekil bilmemeleri bakımından davayı kaybetmelerine mani olacak yegâne tedbir vicdani kanaata göre delilleri serbest bir şekilde toplama ve takdirinde hakimın serbest bırakılmasıdır.

Bu işi, sağlanamadığı takdirde bu kabil davaların hal ve faslının kesin olarak idari mercilere bırakılması hukuk prensiplerine belki bir parça aykırı da olsa en elzem tariktir.

D) Meselenin Özel Kanunla Ele Alınması

Bu konuda nihayet Toprak Dağıtımı Kanunu uygulanırken mer'a meselesinin de ele alınması ve mer'aların da bu meyanda tescili, köy ve devlet mer'alarının da bu arada tayin ve tahdidi işinin elden çıkarılması akla gelebilirse de, bu kanunun bütün illerimizde uygulanması yıllara muhtaç bir dava olduğundan meselenin daha süratle ele alınabilmesi için mer'a ve yaylaların tayin ve tesbiti ihtilâfların hal ve tedvini hususlarının özel bir kanunla ele alınması daha isabetli olacağı mütalaasında bulunduğumu saygılarımla arz ederim.

Vali

Edip Yavuz

***

10.01.1950

Sayın Necmeddin Sahir Sılan,
Tunceli Milletvekili

İçişleri Bakanlığı'ndan alınan bir soruya cevaben mer'a ve yaylalar hakkında göndermiş olduğum mütalâanın bir örneğini bu bakımdaki yüksek ilginizi bildiğimden dolayı aynen takdim ediyorum.

Keyfiyet bir kanun konusu olursa bu hususta gerekli ilgilerinizi istirham eder, bilvesile en derin saygılarımı sunarım.

Kırşehir Valisi
Edip Yavuz

TUNCELİ'DE KÖY KANUNU'NU TATBİK EDEN VE ETMEYEN KÖYLER¹ (?)*

---

1. Çemişgezek Kazası Köy Kanunu'nu Tatbik Eden Köyler

1- Barasorsüfla	16- Kızı
2- Barasorülya	17- Mansavut
3- Başekrek	18- Pulur
4- Başvartinik	19- Savuk
5- Dimili	20- Singâhsıgnek
6- Dralor	21- Sinsor
7- Ehnesor	22- Sisne
8- Germili	23- Şihisor
9- Germisi	24- Tama
10- Halmüğe	25- Tırnik
11- Hemmişe	26- Bahçecik
12- Hıdıroz	27- Ulukale
13- Hınsor	28- Urikkömer
14- Hüdü	29- Vaskuvan
15- Karasar	

2. Çemişgezek Kazası Köy Kanunu'nu Tatbik Etmeyen Köyler

1- Ağgi	6- Bradı
2- Ağloz	7- Cancık
3- Aşağıvartinik	8- Derderiç
4- Bedretil	9- Doğan
5- Birihi	10- Ehme

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 2, Belge No: 17.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

11- Erkagan	27- Miçingâh
12- Eşkünüsefine	28- Nornik
13- Eşkünüzimyan	29- Oğuzar
14- Evrek	30- Örenceikebir
15- Germikâr	31- Örenceisagir
16- Hacıbey	32- Paşa mezarası
17- Hastek	33- Persor
18- Hastesi	34- Pazapun
19- Hozakpur	35- Rabat
20- Kercini	36- Saselli
21- Könsar	37- Setirge
22- Kürt Karavenk	38- Süderek
23- Kürtler	39- Türk Karavenk
24- Laluşağı	40- Türkvartinik
25- Mahmunut	41- Vengük
26- Mamusa	42- Venk

3. Hozat Kazası Köy Kanunu'nu Tatbik Eden Köyler

1- Ağvirankicori	13- İnciğa kurkurik
2- Askisor	14- Karaca
3- Bargini	15- Kilişesorpiyankalankoznorşin
4- Cemolar	16- Lolanibrahimtanerkoru
5- Çölkirek	17- Müşkükrekrengül
6- Derikler	18- Peyiksimilkeorzeh
7- Dervişcemal	19- Puhami
8- Erganhazakpur	20- Sin
9- Haçeli	21- Teşteek
10- Hopik	22- Torut
11- Hoşanmistikan	23- Türktanerağvesi
12- İn	24- Zımık

TUNCELİ İLE KAZA VE NAHİYELERİN İDARİ TEŞKİLÂTI İLE NÜFUS DURUMU¹ (?)*

Kardeşim Necmi²,

Harpden yeniden tetkik ettik. 1935 ile 1940 arasında idari teşkilât (...) sebepten dört köy başka yerlere intikal etmiş. Bu sebepten hem köy adedi hem de nüfus miktarı azalmıştır. Ben vuku bulan idari tebeddül sadece (...) kazaları değil köyleri de müteessir ederek (...) geçmiş intaç eylemiştir.

Sevgilerimle.

1. Vilâyetin Nüfusu, Kazaları ve Nahiyeleri (nüfus son mebus seçimine göredir)

	<u>Nüfus</u>	<u>Kaza merkezinin nüfusu</u>		
1) Çemişgezek	14.318	2.470		
	<u>Muhtarlık</u>	<u>Köy adedi</u>	<u>Mezra adedi</u>	<u>Kom adedi</u>
Merkez nahiyesi	21	24	5	1
Başvartınık nahiyesi	25	26	3	-
Germili nahiyesi	13	16	3	-
Vaskuvan nahiyesi	<u>13</u>	<u>13</u>	<u>5</u>	-
	72	79	16	1

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 7, Belge No: 55.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

2 Çevrimyazı Tuba Akekıneççi. -d.n.

	<u>Nüfus</u>	<u>Kaza merkezinin nüfusu</u>
2) Hozat	7.838	1.219

	<u>Muhtarlık</u>	<u>Köy adedi</u>	<u>Mezra adedi</u>	<u>Kom adedi</u>
Merkez nahiyesi	19	24	4	-
Amutka nahiyesi	4	7	6	-
Sin nahiyesi	11	21	3	-
	34	52	13	-

	<u>Nüfus</u>	<u>Kaza merkezinin nüfusu</u>
3) Kalan	4.308	162

	<u>Muhtarlık</u>	<u>Köy adedi</u>	<u>Mezra adedi</u>	<u>Kom adedi</u>
Merkez nahiyesi	3	8	3	3
Kahmut nahiyesi	5	13	4	-
Türüşmek nahiyesi	10	27	11	6
	18	48	18	9

	<u>Nüfus</u>	<u>Kaza merkezinin nüfusu</u>
4) Mazgirt	22.123	832

	<u>Muhtarlık</u>	<u>Köy adedi</u>	<u>Mezra adedi</u>	<u>Kom adedi</u>
Merkez nahiyesi	24	33	3	-
Çarsancak nahiyesi	21	31	1	-
Muhundu nahiyesi	30	41	18	-
Pah nahiyesi	14	35	7	-
	89	140	29	-

	<u>Nüfus</u>	<u>Kaza merkezinin nüfusu</u>
5) Nazımiye	8.023	640

	<u>Muhtarlık</u>	<u>Köy adedi</u>	<u>Mezra adedi</u>	<u>Kom adedi</u>
Merkez nahiyesi	11	11	31	9
Hakis nahiyesi	12	12	38	22
İresi nahiyesi	7	7	36	4
	30	30	105	35

	<u>Nüfus</u>	<u>Kaza merkezinin nüfusu</u>
6) Ovacık	7.209	353

	<u>Muhtarlık</u>	<u>Köy adedi</u>	<u>Mezra adedi</u>	<u>Kom adedi</u>
Merkez nahiyesi	19	23	30	-
Havaçor nahiyesi	11	13	7	-
Kakbil nahiyesi	13	15	22	-
	43	51	59	-

	<u>Nüfus</u>	<u>Kaza merkezinin nüfusu</u>
7) Pertek	14.025	2.999

	<u>Muhtarlık</u>	<u>Köy adedi</u>	<u>Mezra adedi</u>	<u>Kom adedi</u>
Merkez nahiyesi	8	8	8	-
Dere nahiyesi	10	10	14	-
Şavak nahiyesi	9	9	4	-
Vasgirt nahiyesi	19	37	6	-
	46	64	32	-

	<u>Nüfus</u>	<u>Kaza merkezinin nüfusu</u>
8) Pülümür	13.649	1.080

	<u>Muhtarlık</u>	<u>Köy adedi</u>	<u>Mezra adedi</u>	<u>Kom adedi</u>
Merkez nahiyesi	6	6	8	5
Danzik nahiyesi	9	9	31	4
Deşt nahiyesi	9	9	59	-
Eşil nahiyesi	10	10	58	6
Şeteri nahiyesi	12	12	52	1
	46	46	208	16

2. 1935 Nüfus Sayımı

1) Çemişgezek

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	1.863	-
Merkez nahiyesi	3.595	24
Başvartınık	5.650	25

Germili	1.889	16
Vaskuvan	<u>2.455</u>	<u>14</u>
Yekûn	15.452	79

2) Hozat

	Nüfus	Köy adedi
Şehir	2.321	-
Merkez nahiyesi	3.449	21
Amutka	5.306	22
Balikan	1.441	11
Kirmil	3.435	17
Sin	4.076	<u>15</u>
Yekûn	20.028	86

3) Mazgirt

	Nüfus	Köy adedi
Şehir	1.204	-
M. Nahiyesi	3.506	23
Muhundu	8.982	47
Pah	7.110	14
Türüşmek	<u>3.197</u>	<u>16</u>
Yekûn	23.999	100

4) Ovacık

	Nüfus	Köy adedi
Şehir	460	-
Merkez nahiyesi	9.158	85
Yekûn	9.618	85

5) Nazımiye

	Nüfus	Köy adedi
Şehir	568	-
Merkez nahiyesi	1.420	10
Hakis	2.825	13
Haydaran	1.199	-
İresi	<u>1.486</u>	<u>7</u>
Yekûn	7.498	30

6) Pertek

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	2.131	-
Merkez nahiyesi	1.301	8
Çarsancak	4.524	31
Dere	2.837	10
Şavak	1.318	8
Vasgirt	<u>4.411</u>	<u>28</u>
Yekûn	16.522	85

7) Pülümür

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	1.004	-
Merkez nahiyesi	2.681	15
Danzik	3.771	13
Deşt	3.745	15
Şeteri	<u>3.405</u>	<u>17</u>
Yekûn	14.606	60

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
İcmal		
Şehir ve kasabalar	9.551	-
Nahiye ve köyler	<u>98.172</u>	<u>525³</u>
Umumi yekûn	107.723	525

3. 1940 Nüfus Sayımı

1) Çemişgezek

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	2.136	-
Merkez nahiyesi	2.996	20
Başvartınık	6.242	25
Germili	2.119	13
Vaskuvan	<u>2.020</u>	<u>13</u>
Yekûn	15.513	71

3 Necmeddin Sahir Sılan, belgeye “Köy sayıları tutmamaktadır” notunu düşmüştür.
-d.n.

2) Hozat

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	2.535	-
Merkez nahiyesi	3.858	18
Amutka	724	4
Sin	2.808	12
Yekûn	9.925	34

3) Kalan

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	837	-
Merkez nahiyesi	1.043	3
Kahmut	2.013	5
Türüşmek	2.542	10
Yekûn	6.435	18

4) Mazgirt

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	830	-
Merkez nahiyesi	3.470	23
Çarsancak	4.744	21
Muhundu	8.481	29
Pah	3.342	13
Yekûn	20.867	86

5) Nazımiye

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	1.486	-
Merkez nahiyesi	1.846	11
Halcis	2.855	13
İresi	1.518	7
Yekûn	7.705	31

6) Ovacık

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	1.168	-
Merkez nahiyesi	2.950	19
Havasor	2.411	11
Kakbil	1.824	12
Yekûn	8.353	42

7) Pertek

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	2.469	-
Merkez nahiyesi	2.341	7
Dere	3.255	10
Şavak	755	9
Vasgirt	4.925	20
Yekûn	13.745	46

8) Pülümür

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	1.912	-
Merkez nahiyesi	1.017	6
Danzig	2.214	9
Deşt	2.130	9
Eşil	1.996	10
Şeteri	2.827	12
Yekûn	12.096	46

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
İcmal		
Şehir ve kasabalar	13.373	-
Nahiye ve köyler	81.266	374
Umumi yekûn	94.639	374

4. 1935 Sayımının 1940 İdari Teşkilâtına Göre Ayrılışı

1) Çemişgezek

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	1.863	-
Merkez nahiyesi	3.595	24

Başvartınık	5.650	25
Germili	1.889	16
Vaskuvan	2.455	14
Yekûn	15.452	79

2) Hozat

	Nüfus	Köy adedi
Şehir	2.321	-
Merkez nahiyesi	3.449	21
Amutka	5.306	22
Sin	5.149	18
Yekûn	16.225	61

3) Kalan

	Nüfus	Köy adedi
Şehir	-	-
Merkez nahiyesi	515	2
Kahmut	1.199	1
Türüşmek	2.682	14
Yekûn	4.396	17

4) Mazgirt

	Nüfus	Köy adedi
Şehir	1.204	-
Merkez nahiyesi	3.506	23
Çarsancak	4.524	31
Muhundu	8.359	43
Pah	7.110	14
Yekûn	24.703	111

5) Nazımiye

	Nüfus	Köy adedi
Şehir	568	-
Merkez nahiyesi	1.420	10
Hakis	2.825	13
İresi	1.486	7
Yekûn	6.299	30

6) Ovacık

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	460	-
Merkez nahiyesi	5.293	47
Demir	846	9
Havaçor	2.263	15
Kalan	2.206	22
Kakbil	2.353	17
Yekûn	13.421	110

7) Pertek

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	2.131	-
Merkez nahiyesi	1.301	8
Dere	2.837	10
Şavak	1.318	8
Vasgirt	4.411	28
Yekûn	11.998	54

8) Pülümür

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
Şehir	1.004	-
Merkez nahiyesi	1.243	8
Danzig	5.745	22
Deşt	2.330	11
Şeteri	2.658	12
Eşil	1.626	7
Yekûn	14.606	60

	<u>Nüfus</u>	<u>Köy adedi</u>
İcmal		
Şehir ve kasabalar	9.551	-
Nahiye ve köyler	97.549	522 ⁴
Umumi yekûn	107.100	522

4 Necmeddin Sahir Sılan, belgeye “Köy sayıları tutınamaktadır” notunu düşmüştür.
-d.n.

5098 SAYILI KANUNA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME¹ (?)^{*}

1. Bugün eski yerleri civarına dönmüş olan yasak bölge halkından muhtaç bir durumda bulunanların yerleştirilmeleri hususunda icap eden tedbirlerin alındığı 5098 sayılı kanunun geçici 2. maddenin 1. bendindeki hükme istinaden kendilerinin bu yaz mevsiminde iskân edilecekleri hakkındaki hükûmet cevabını teşekkürle karşılarım.

Ancak; geçen sene bu yerlerde yaptığım tetkik gezisinde şahit olduğum üzere bu kimseler hakikaten muhtaç bir durumdadırlar. Bir an evvel iskân edilmelerinde ve müstahsil bir duruma getirilmelerinde bir zaruret mevcuttur.

Bu itibarla hükûmetten bu konuyu hassasiyetle ve ehemmiyetle ele alınması ve icap eden azami fedakârlıktan kaçılmamasını rica ederim.

2. Bu kanunla serbest kalan vatandaşların, garptaki mürettep yerlerinden ayrılmasında bir mecburiyet yoktur. İsteyenler burada kalabilecekleri gibi, Türkiye'nin herhangi bir yerinde yurt tutabilirler.

Mürettep yerlerinden ayrılanlar için, yasak bölge halkı hakkındaki istisnai hüküm haricinde, kanun bir iskân hakkı tanımamaktadır. Bu cihetten ben de kendileri ile mutabıkım.

Ancak senelerden beri garpta yerleşmiş ve buralara intibak etmiş olan vatandaşların mürettep yerlerinde kalmaları hâlinde kendilerine bu kanundan evvel tanınmış olan iskân hakkının nez edilmemesi lâzım gelir kanaatindeyim.

Kanun bu cepheden müphemdir. Bu sebeple ve umumi prensipler müvacesesinde müktesep haklara yer vermek lâzım gelir zannındayım.

Yalnız 5098 sayılı kanunun geçici 1. maddesi ve 2. maddenin 7. bendindeki hükümleri itibariyle iskân yoluyla verilmiş veya verilecek mallar hakkın-

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 10, Belge No: 126.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

da kanunda yazılı takyitler noktasından bir tereddüd daima hatıra gelebilirse de böyle bir tereddüd iktisap edilmiş hakların zevaline sebep olmaması icap eder.

Kanun bu noktadan bir boşluk arz ediyorsa hükûmetten bunlar ve bunun gibi tatbikat sırasında noksan görülecek diğer cihetleri tamamlayan bir tasarı ile meclise gelmesini rica ederim.

Olmadığı takdirde şahsen takdim etmeyi tasarladığım bir teklif ile huzurunuzda geldiğim zaman yüksek heyetten müzaheretlerini esirgememesini şimdiden istirham eylerim.

3. Kanunun geçici 2. maddesinin 6. bendi ile bu vatandaşlara gidecekleri yerlere kadar bir defaya mahsus olmak üzere hükûmetçe meccanen sevkleri için bir imkân sağlanmıştır.

Uzun zaman memleketlerinden ayrı kalan bu vatandaşlar gerek hasretin ve sılanın tevlit ettiği hissi sebepler ve gerekse garpta bulundukları yerler halkından gördükleri teşvik ve sair amillerle eski yerlerine dönmüş bulunmaktadır.

Fakat garpta bulundukları müddetçe fikren inkişaf eyledikleri ve nihayet içtimai bakımdan çok farklı gördükleri bu yerlerde yerleşmenin kendileri için daha faideli olacağını bugün çok iyi takdir etmiş bulunmaktadır.

Tekrar geri gönderilmeleri hakkında yapmış oldukları müracaatlar maa-lesef kanunun sarih hükmü karşısında is'af edilememektedir.

Buna imkân vermenin her cihetten faideli neticeler tevhid edeceğine kani olduğum içindir ki; hükûmetten bu hususu sağlayacak ve geri dönecek olanların, yukarıda arzettiğim gibi iskân haklarına halel gelmeyecek şekilde bir kararla yüksek huzurunuzda gelmesini bilhassa rica ederim.

4. Boşaltılmış bölge mevzuuna gelince; filvaki bugün kanunda tasrih edilen 4 bölge haricinde ikamet ve iskânın yasak edildiği başka bir bölge mevcut değildir.

Ancak bu kanunun neşrine kadar bazı sebepler dolayısıyla Tunceli yasak bölge civarında bir kısım yerler boşaltılmış bölge namıyla idarece ilcâmet yasağına tabi tutulmuştu.

Bu yerlerde oturanlar, bu yüzden maddeten zarara maruz kalmış ve evlerine ve arazilerine senelerce tesahup edememişlerdir.

Esasen adetleri pek mahdud olan bu kimselerin de yasak bölge halkı gibi kanunun bu nimetinden istifade etmeleri hakkaniyet bakımından olduğu kadar, devletin atıfeti cihetinden de yerinde olur sanırım.

Binaenaleyh bu gibilere bir iskân hakkı verilmesi hususunda noksan kalan boşluğun bir hükümle doldurulmasını çok yerinde bir tedbir olarak mü-talaa ederim.

5. İskân mevzuunda kanunlarla hükûmetimiz birçok vazifeye tahammül etmiştir. Buna inzimamen Avrupa'nın muhtelif yerlerinde bulunan Türkleri yurda getirmek üzere yerinde bir karar da alınmıştır. Bu cihetleri teşekkürle kayıt ederim. Ancak bütün bu işlerin icap ettirdiği maddi fedakârlığın yapılmasına imkân verecek tahsisatın da esirgenmemesi lâzımdır.

Yüksek heyetinizden, her zaman olduğu gibi, bilhassa yurtda içtimai ve iktisadi önemli neticeler tevhit edebilecek olan bu mevzularda, bunlar için lüzumlu tahsisatın verilmesinde de müzaheret göstermenizi istirham etmeyi bir vazife bilirim.

Not: Çiftçilerin iskânı hakkında hüküm: 2510 sayılı kanunun 17'ci maddesi.

6. Bu seneki bütçede iskân için ayrılan tahsisat 1.200.000 liradır. Halbuki bugün eski yerleri civarına dönmüş olan ve buralarda muvakkaten yerleştirilmiş bulunan yasak bölge halkı 1.185 haneden ibarettir. Bu yaz mevsiminde iskân edilecek olan bu kimselere kanunun emrettiği şekilde toprak, ev, çift alâtı, samanlık ve sair yardımların yapılması hâlinde ev başına ortalama 2.000 lira sarf edilmek icap eder. Şu hesaba göre yalnız bu işe 2.370.000 lira tahsis etmek mecburiyeti vardır.

Yukarda da işaret ettiğim üzere, hükûmetin bu vadide yapmaya mecbur olduğu birçok işler daha mevcuttur. Bundan başka Avrupa'dan getirilecek muhacirler mevzuu başlı başına bir önem ifade etmektedir.

Bütün bu işlerin mevcut tahsisatla tedvirine imkân görmemekteyim.

Bu sebeble bütün bu işler karşılığı münakale ve munzam suretile iskâna kâfi derecede tahsisat veremeye mecburiyet tahassül etmektedir.

KOÇ VE KALAN YASAK BÖLGESİNDE BULUNAN KÖYLER¹ (?)*

1. Koç Yasak Bölgesinde Bulunan Köylerin İsimleri

1- Aligazi komu	21- Kızılkıran
2- Amutka	22- Koçolu
3- Avgözü	23- Koçyeri
4- Birudan	24- Kom
5- Boyun komu	25- Kozluca
6- Bozan	26- Kurmikan
7- Canbaz komu	27- Mahalle
8- Çerhik	28- Maksur
9- Danzi	29- Mehminin komu
10- Değirmendere	30- Otular
11- Demir Mağara	31- Payamlı
12- Dereköy	32- Şamuşi
13- Gavğa	33- Tagar
14- Gözerek	34- Taşbaşı
15- Hanife	35- Turşu
16- Kakbil mezarası	36- Vartinkükekonek
17- Kankorus	37- Zengî komu
18- Karsil	38- Ziyal
19- Keçüdek	39- Zuğar
20- Kırta	

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 11, Belge No: 138.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

2. Kalan Yasak Bölgesinde Bulunan Köylerin İsimleri

1- Ağdat	35- Fatkar
2- Ağtaş	36- Girmil
3- Ahponos	37- Gömegöl mahallesi
4- Aktaş	38- Gönesi
5- Ana komu	39- Gündük
6- Ariki	40- Gürk
7- Arzular	41- Haçkirek
8- Aşağı Bor	42- Hanuşağı
9- Aşağı Larsik	43- Hanılar
10- Aşağı Ruşnak	44- Harını
11- Aşbor	45- Harsi
12- Aşkirik	46- Hasanali mezarı
13- Ateş mezarı	47- Hıksa mezarı (Hesik)
14- Bağabisar	48- Hingirvan
15- Bakos mezarı	49- Hinzori
16- Balibey mezarı	50- Honad
17- Barke	51- Hop mezarı
18- Barker	52- Hüviyet mezarı
19- Belik	53- Kafat
20- Birikan	54- Kalbos
21- Bittik	55- Kale (mvk.)
22- Budik	56- Kanasur
23- Budikan	57- Karamanlı Mustafağa
24- Büyükköy	58- Karpih
25- Cizrat	59- Karsi
26- Çat (Dereliyan)	60- Kavran
27- Çerğat	61- Keçelu mezarı
28- Delan	62- Keçizeken
29- Demir	63- Kekili
30- Derkeyar	64- Ker
31- Deşt	65- Kerinku
32- Deşt (Birman)	66- Keşiş
33- Dirik	67- Kırğat (Çırğat)
34- Eriki	68- Kırımı

69- Kızılçayır	101- Pardi
70- Kom	102- Pavak
71- Komeş	103- Peter
72- Konik	104- Rızanın evi
73- Kop mezrası	105- Rivank
74- Kor	106- Selveni
75- Kot	107- Serbarhi
76- Kuhkar	108- Seyithan Çayı
77- Kulalik Olayı	109- Sırbat
78- Kurnak	110- Silnek
79- Külkan	111- Tacino
80- Kürek	112- Tahtvan
81- Kürk	113- Tenkani
82- Malmikrek	114- Teraze
83- Mansuluşağı	115- Tırnaz (Tepe)
84- Maraş	116- Tunaş
85- Masuranlı	117- Vank
86- Merğö (Merkan)	118- Vank Kanduları
87- Merho	119- Vartinik
88- Mezra	120- Verru
89- Mısıriban	121- Yukarı Bor
90- Middik	122- Yukarı Kırmı
91- Mikkül	123- Yukarı Ruşnak
92- Mir	124- Zago
93- Mirik	125- Zağge
94- Misafırmaz	126- Zarada
95- Miştikan	127- Zelatizi
96- Mortruk	128- Zeruk
97- Nazikuşağı	129- Zinnak
98- Okasor	130- Zinnak mezrası
99- Pagabiay	131- Züna
100- Pakürdik	

HOZAT GENEL DURUM RAPORU¹ (?)^{*}

İçindekiler

1. Başlangıç	651
2. Hudut	651
3. Yollar	652
4. Köyler	653
5. Irk	654
6. Tarihten Kalanlar	654
7. Karakter	655
8. Soylarına ve Birbirlerine Karşı Bağlılıkları	656
9. Aile, Kültür ve Çocuk	656
10. Sağlık Durumu	657
11. Dil	658
12. Musiki ve Şiir	658
13. Efsane ve Masallar	659
14. Resim	659
15. Din	659
16. İdare Şekli	660
17. İtikatlar	660
18. Cenaze Merasimleri	661
19. Tabii Hadiselerin Esasları Hakkında Düşündükleri	662
20. Düğünler	662
21. Miras	663
22. Arazi Vaziyeti	663
23. Cürümler ve Haklı ile Haksızın Ayırt Edilme Şekli	663
24. Oyunlar	664

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 13, Belge No: 152.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

25. Giyinme ve Süs	664
26. Isınma ve Aydınlanma Araçları	665
27. Nakil Vasıtaları	665
28. Misafirlere Karşı	665
29. Yemekler	666
30. İçkilere Karşı	666
31. At ve Silah	666
32. Kumar	667
33. Para	667

1. Başlangıç

Bugün Dersim namı altında bulunan mıntıka Yukarı Fırat vadisi ile Bingöl Dağları arasına sıkışmış ve vasatı irtifa 2.000 metreye bulan bir arazi parçasıdır. Mıntıkada 3.000 metreyi bulan yüksek dağlar da vardır. Munzur silsilesi bu mıntıkanın en yüksek dağlarını teşkil eder. Aşağı yukarı 6.000 km² tahmin edilen bu mıntıkada 130.000 nüfus yaşamaktadır. Kilometrekareye 21 kişi düşer. Çemişgezek ve Pertek mıntıkalarına diğer yerlere nazaran nüfus daha fazla toplanmıştır. Dersim denilen bu mıntıkada büyük kasabalar yoktur. Belli başlı merkezler Pertek, Ovacık, Çemişgezek, Nazımiye, Hozat, Mazgirt ve Pülümür'dür. Bunların arasında büyük kaza denilebilecek Hozat'ın 260 evi vardır. Buna mukabil Ovacık 65 haneli bir kasabacıktır.

Diğer köylere gelince: Bunlar birbirlerine uzak kurulmuştur. Çok iptidai bir vaziyet göstermektedirler. Ahali çok fakirdir. Esasen bir nev'i derebeylik olan aşiret teşkilâtı içerisinde belli başlı servet, aşiret reislerine ve köy ağalarına aittir. Halk aç ve çıplaktır. Çok büyük arızaları ihtiva eden bu mıntıkada yol da yoktur. Tekerlekli vasıtaların işleyebilmesine elverişli yol pek azdır. Esasen birçok yerler vardır ki tekerlekli vasıtaları tanımazlar bile. Nakil vasıtalarının giremediği bu mıntıkanın hariçle münasebeti yoktur. Hariçte kalan, Türk kültürüne asırlarca uzak kalan ve Kürt namını taşıyan bu ırkdaşların bugünkü hâli eskiden kendilerine ehemmiyet verilmemesinin ve ihmal edilmesinin neticesinden başka bir şey değildir.

2. Hudut

Hozat şarkta Mazgirt ve Nazımiye, garpta Çemişgezek, şimalde Ovacık, cenupta ise Pertek kazaları ile çevrilmiştir. Kasaba Elazığ'ın 65 km şimalinde Taşbaşı Tepesi'nin eteğine kurulmuştur. Bu yüzden şimal rüzgârlarına tamamen kapalıdır. Kar fazla yağar, fakat soğuk çok olmaz. Merkez kasabada 260 ev ve 75 dükkân vardır. 635 kadın ve 1.689 erkek ki cem'an 2.324 nüfus bulunmaktadır (bu nüfus asker dahil, köylerle birlikte 20.694'ü bulur. Mevkileri dört nahiye ve 102 köyden ibarettir).

Hozat isminin menşei hakkında halk arasında hiçbir fikir yoktur. Bununla uğraşanlardan alınan malûmata göre cevizin çokluğundan kinaye olarak Hozat söylenildiği ve gene hiçbir şeye istinat etmeden Bozat olduğunu söyleyenler de vardır. Gene aynı adam eski Hozat civarındaki Hizan Dağı'nın eski yazıdaki Hozat'a müşahabeti dolayısıyla bilahare Hozat olduğunu söylemektedir. Fakat tarihi hakikatlere istinat etmemektedir.

Kasabanın şimali garbisine, içinden geçen derenin membaini eteğinde taşıyan Hizan Dağı vardır. Civarın en yüksek dağı budur. Garp kısmında bu yükseklik daha azdır. Şehrin içerisinden ufak bir dere geçer. Bu dere baharda yağmur ve kar suları ile çoğalır. Fakat yazın üzerinde bulunan iki değirmeni çeviremeyecek kadar azalır. Doğu kısmında yine aynı miktarda su akıtmakta olan Karamık Deresi vardır. Bu iki dere cenuptan geçen Tavuk Suyu ile gine cenupta Ahmet Paşa denilen muntika da Tarnoyu köyü altında birbirlerine karışırlar.

Bu dere daha bazı kollar alarak Sünget adını alır ve Murat Irmağı'na karışırlar. Hizan Dağı eteklerinde kayaların altında ve muhtelif yerlerden Hozat'ın deresini besleyen sular çıkar. Halk arasında göze denilen bu kısım, bir mesire yeri hâlinedir. Fakat ağaç yoktur. Burada altından su çıkan bir taş, türbe gibi ziyaret edilir. Bu suyun şehirden hariç kısımlarında çamaşır vesaire yıkanır. Fakat aşağıda lağımların da bu dereye karışmasile bozulur.

Hizan Dağı eteklerinde ve gözenin 300 metre kadar şimalinde de Yukarı Hozat, Kara Hozat, Eski Hozat denilen bir yer vardır. İhtiyarlar şehrin eskiden burada olduğunu rivayet ediyorlar. Fakat etrafı çok sarp ve çok kayalı ve dört tarafı dağlarla muhat olan bu yerde nihayet 25 fazla evin bulunmasına imkan yoktur. Burada ufak bir düzlük üzerinde set şeklinde eski duvar bakiyeleri ve çöküntüleri vardır. Hatta bu çöküntülerden bir tanesi eski bir hamam yıkıntısıdır. Ama bu çöküntüler pek eski değildir. Şöyle böyle 250-300 yıllık bir tarihin malıdır. Eskiden, şimdiki Hozat'ın bulunduğu yerde bir mahalle, bunun 500 metre cenubunda diğer bir mahalle, şehrin şarkındaki Akpınar civarında bir mahalle, cenubi şarkide eski kışla yerinde de başka bir mahalle varmış. Fakat bunların birbirine yakın kurulmuş birer köy olması ihtimali daha fazladır.

Merkez kaza ahalisi kısmen ufak sistemde ticaretle ve san'atla, kısmen de ziraatle uğraşırlar. Sağlam hayvanlar beslerler. Yukarı Mahalle denilen Fikri Paşa Mahallesi halkının hemen hepsi Türkçe bildikleri hâlde, evlerinde Kürtçe konuşurlar. Kasaba içerisinde mühim bir kısım Türkçe konuşurlar.

3. Yollar

Hozat'a gelen yolların en mühimi Elazığ'dan gelen ve Pertek'in 3 kilometre kadar garbindan geçen Hozat-Elazığ şosesidir (65 km). Bu şose, Pertek civarında Murat Suyu üzerinden ahşap bir köprü ile geçen bu yolda otomobiller işleyebilirse de, kışın çamurdan otomobil münakalatı durur. Posta ve sair hayvanlarla işler.

Hozat-Ovacık yolu çok bozuk ve tamire muhtaç bir hâldedir (40 km). Bu yolda esasen otomobil işlemez, katırlarla gelip gidilir. Kışın çığ vs. korkusu da vardır. Kışın karla kapalı olan bu yollarda köylüler şehre kadar çok zaman tavik denilen büyük kızaklarla odun v.s'lerini taşırlar. Bazen inişlerde kendileri de binerler.

Hozat'la Çemişgezek arasında da bir yol vardır. Bu yol daha bakımsızdır ve işlek değildir (32,5 km). Hozat'ın doğusunda bulunan Mazgirt'le de arasında patika yollar varsa da iki kasaba arasında gidip gelmek ancak Pertek'ten geçmekle mümkündür. Köyler arasında patika yollar vardır. Esasen nakil vasıtası olarak kullanılanlar hayvanlardır. Araba hiç yoktur.

4. Köyler

Köyler birbirinden yarıınşar-birer saat mesafede kurulmuştur. Köylerin kurulduğu yerlerin pek çoğu sulak kısımlardadır. Köyler umumiyetle bir yamaçta kurulmuştur. Evler tamamen topraklarla örtüktür. Hepsisi bir katlıdır. Altları da toprak döşelidir. Taksimatlı değildir, büyük bir odadan ibarettir. Bu bir tek oda köylünün her şeyidir. Mutfak, yatak odası, misafir odası hatta bir köşesine hayvanlarının yemlikleri ve kışlık yiyecekleri bile bulunur. Öyle köyler vardır ki odalarının bir köşesinde hayvanlar yatar, öbür köşesinde de insanlar.

Köylerde yalnız ağa denilen ve biraz hâli vakti yerinde olanların evleri iki katlıdır. Evlere umumiyetle ufak ufak pencereler açılmıştır. Bazen da mazgal şeklinde pencerelere rastlanır. Yazın bu pencereler açıktır. Fakat kışın soğuk girmesin diye kâğıdı yağlayarak kapatırlar.

Köylerde bir tek helâya bile rastlamak mümkün değildir. Bunun hakkında kendilerinin birtakım batıl itikatları vardır. Güya helâyı Hazreti Ömer icat etmiştir. Evlerin bahçe ve avlusu yoktur. Odanın bir köşesinde büyük bir ocak vardır. Kışın köylünün ısınma vasıtası ve yaz-kış aydınlanma vasıtası bu ocaktır. Soba ve lamba kullanmazlar. Birçok köyde köylüye isabet eden arazi yoktur. Buğday, arpa ve darı ekerler. Fakat fazla çalışmadıkları için ektiklerinin ancak iki mislini çıkarabilirler. Kile dört gaz tenekesinin aldığı miktara aşağı yukarı müsavidir. Kırık adı verilen bir nevi buğday da ekerler ki bu buğday ötekine nazaran daima pahalıdır. Unu diğer buğday ununa nazaran daha beyaz ve ekmeği daha beyaz olur. Buğdayın kilesi 7-8 lira arasındadır. Ziraate elverişli olmayacak kadar sarp yerlerde kurulmuş 10 kadar da köy vardır. Köylüler sebze ekmezler, bazı köylerde ekilen sebzelerden

çok iyi mahsul alınması mümkündür. Ektikleri sebze hıyar, kabak, fasulye ve patatesten ibarettir. Bunu da çok zaman kasabada satmak için ekerler. Köylü, sebze yerine hüdayinabit yetişen birtalım otlardan istifade eder. Bilhassa ceviz ve dut ağacı çoktur. Bunlardan başka yemiş ağaçları varsa da alınan meyveler, hiç de iyi değildir. Birçok yerde dağlar fundalarla kaplıdır. Ormanlık mıntıkalarda kavak, meşe, söğüt gibi ağaçlarla yabani armut (halk dilinde şakka, şakuka) vardır.

Hozat mıntıkasında tütün de yetişir. Başlıca yetiştiren köyler: Ağzunik, Peyik, Similke, Segedikler, Norşin, Kilise, Poti, Sorpiyan, İnciğa, Ergen, İn, Puhami, Tanerler ve Taçekerek köyleridir. Ağzunik, Kilise ve İn'de yetişenler gayet iyidir. Umumiyetle koyun, keçi, sığır, at, kısırak, katır, merkep beslerler. Muhit arıcılık için gayet müsaittir. Bazı yerlerde iptidai şekilde arı beslenmektedir. Başlıca sattıkları şeyler bal, tereyağı, peynir, yün, sığır, koyun, keçi, tilki, kurt, ayı ve sansar derilerinden ibarettir. Köylerde tüfekle tavşan, keklik, yabani ördek avlarlar, zehirleme usulile tilki de avlarlar.

5. Irk

Türkçe konuşanlar Türk, Kürtçe konuşanlar da Kürt telakki edilmekte ise de gerek Karaballı, Laçın, Koçuşağı, Arslanuşağı gibi aşiret isimlerinden, gerek Sarıoğlan, Er Mustafa, Kızıldağ gibi mevki isimlerinden, gerek Karaoğlan, Tavuklar, Karaca, Ağviran, Kızıltaş, Dereköy, Yalınızağaç, Beşpınar, Taner gibi köy isimlerinden ve gerek Koçküçük, Dursun, İlbeyi, Tosun, Arslan, Kaya gibi birçok insan isimlerinden anlaşıldığına göre ahalinin aslen Türk oldukları meydana çıkmaktadır.

Esasen Dersimlilerin vaktile Erzincan'da yerleşen Kayıhan Türklerinden iken, Erzincan ve havalisinin İranlılar tarafından istilası üzerine Dersim dağlarına çekilmek mecburiyetinde kalan ve bilahare muhitin çok sarp oluşu ile hariçle temaslarının azlığı ve dolayisile soylarını unutan bir Türk grubu oldukları yavaş yavaş üzerlerinde tetkikat yapıldıkça anlaşılmaktadır.

6. Tarihten Kalanlar

Hozat ilçesi dahilinde ehemmiyetlice bir asarı atıkaya rastlamak mümkün değildir. Zaten arazinin vaziyeti burada mühim bir medeniyetin kurulmasına müsait değildir. Sin nahiyesi civarında çok eskiden işlenmiş bir maden damarı mevcuttur. Halk bu damarın adına altun veya gümüş demektedir. Hatta gümüş kapı kelimesinin esasını burada arıyanlar da vardır. Yine bu

maden civarında bir çeyrek saat mesafeden Demirkapı denilen bir yer mevcuttur ki bu kapının madenlere ait Antre olması muhtemeldir. Bu madenin de tunç olması, şimdi bakır damarlarının mevcut bulunmasıyla anlaşılır. Hozat mıntukasında kalan eserlerin hemen hepsi eskiden burada yaşamış olan Ermenilere ve Rumlara aittir denilebilir. Ergen köyü civarında bugün yalnız şark duvarı mevcut olan bir kilise vardır. Bu duvar çok nefis bir şekilde işlenmiştir. Laçınışağı aşireti içerisinde Kızılkilise köyünde kırmızı bir kilisenin enkazı vardır.

Kirmil nahiyesinde Venk köyünde 20 basamakla aşağıya inilir, zeminlikleri havi iyi bir kilise daha vardır. Ermenilere ait olan bu kilisede güya Hazreti Hüseyin'in parmağı vardır. Filhakika bütün aşiretler bu cihetten buraya bağlıdırlar. Bunu şöyle maksatla Ermenilerin uydurmuş olması akla yakındır. Herhâlde Ermeniler, Kürtler namı altında yaşayanlardan korkmuş ve onların taarruzlarından kendilerini masun tutmak için böyle bir şey ortaya çıkarmışlardır. Bu haç General Hüseyin Abdullah'ın konferansında şöyle izah edilir: Ermeniler, Kürtleri Hıristiyanlaştırmak için Hazreti Hüseyin'in parmağı adını verdikleri bir parça kemiği haçın içine yerleştirmişlerdir. Ve bu suretle Kürtler dinleri icabı öpmüşlerdir. Kicori köyünün batısında bir türbenin üstünde taştan yapılmış kırk merdiveni bulunan bir türbe vardır. Gerçi hakikatte burada bir türbe yoktur. Fakat halk bir hürmeti mahsusa ile buraya bağlıdır. Tepesinde gayet güzel bir havuz da vardır. Suyu hiç kesilmeden akar taş merdivenlerin altında ve sağda, solda sıralanmış 10 tane at yemliği vardır. Buranın tarihi hakkında hiçbir bilgi yoktur.

Segedik köyü civarında içerisi, oyularak üç ila 10 kişinin barınmasına elverişli odalar vardır. Bu köyün eskiden bir şehir hâlinde olduğunu söyleyenler vardır. Filhakika yerden fark edilemeyecek kadar aşınmış eski duvarların mevcudiyeti, buna aşağı yukarı bir delil olacak mahiyettedir.

7. Karakter

Ahali kendi hudutları haricinde çok uysaldır. Meselâ: Hozat'tan harice giderek İstanbul ve sair gibi büyük şehirde sırık hamallığı gibi sanatlarla meşgul olanlar vardır ki orada çok uysal bir hâlleri vardır. Fakat kendi memleketlerinde yırtıcı birer kuş kesilirler. Elinden silahı düşmez. Daima etraflarına düşman gözü ile bakarlar.

Çok zamanlar hükûmetin zayıf zamanından istifade ederek civarlarındaki araziye hücum etmiş ve ahalinin mal ve mülküne tecavüz etmişlerdir.

Hariçteki halim hâllerine bakarak hükmedilebilir ki medeniyete meftundurlar. Cahil ahalinin, seyit denilen din adamlarının öl dediği yerde canını feda etmesi de kötü niyetli ellerde kötü olabileceğini göstermektedir.

Binaenaleyh her şeyden evvel Türk kültürü ile aydınlatmak ve aklı ermeden fena niyetlere alet olan zavallı köylüyü bu suretle kurtarmak icap edeceğini şuurla çalışan Cumhuriyet Hükûmeti idrak etmiştir.

8. Soylarına ve Birbirlerine Karşı Bağlılıkları

Soylarına ve ananelerine karşı çok merbutturlar. Denilebilir ki bugün buralarda mevcut âdet asırlarca evvel kurulmuş âdetlerin hemen tamamıyla aynıdır. Bağır Baba, Uryan Baba, Çıplak Baba gibi birtakım ziyaretgâh tanırırlar. Ve onlara tapınmak derecesinde muhabbet gösterirler, seyitlerin bulunduğu köyler mukaddestir. Esasen vaktiyle meşhur bir seyidin yaşadığı ve şimdi gömülü bulunduğu köy halkının hemen hepsi de seyittirler. Bunların en meşhurları: Karaca köyünde Sarı Saltık, Bargini köyünde Avuçen ve Zive köyünde Seyit Hıdır türbeleridir. Avuçen, ağu içen kelimesinin kısaltılmış şeklidir. Güya bu seyit düşmanları tarafından kendisine verilen zehiri hiç çekinmeden içmiş ve kendisine bir şey olmamıştır.

Yüksek dağlara, altından büyükçe bir su çıkan taşlara ve büyük ağaçlara hürmeti mahsusaları vardır. Senelerden beri hiç balta yüzü görmemiş orman kısımlarına rastlamak mümkündür ki burada onlarca muhakkak bir seyit yatmakta olduğu kanaati vardır. Binaenaleyh oraya balta girmez, aynı zamanda istirahat için bile olsun oturmazlar. Seyidin ruhu müteessir olmasın diye aşiretler birbirlerine düşmandırlar.

Daima birbirlerinin eşyalarını çalmak, davarlarını sürmek, adamları yaralamak gibi cürümlerle bu düşmanlıklarını açığa koyarlar. Mağdur olan aşiret de mukabele eder. Ve bu suretle vakalar sıralanır durur. Aynı aşiretten olanların birbirlerine çok bağlı olduklarını yukarda söylemiştim. Bu merbutiyetlerini Umma dedikleri bir âdetleriyle anlamak mümkündür. Eşyası çalınmış, evi barık harap olmuş bir ırktaşlarına bütün aşiret halkı canla başla yardıma koşarlar. Ona ev eşyası, davar vs. vererek evini yeniden tanzim etmesine çalışırlar.

9. Aile, Kültür ve Çocuk

A) Aile

Aynı aşiretten olan anne ve babanın doğan çocuk için anne ve babanın akrabalıkları müsavidir. Fakat iki aşiretten birbirleriyle evlenen karı kocadan

doğın çocuk babasının aşiretine mensup olur. Aile reisi babadır. Babanın sözü hâkimdir. Kadın ve çocuklar babaya tabidirler. Fakat reis ve ağaların karıları aşiretleri üzerine kocalarından daha çok nüfuzludurlar. Tarla ve bahçe işlerinde kadın erkeklerle beraber çalışır. Ev işleri de kadının vazifesidir. Bir de kirvelik âdeti vardır. Sünnet olurken çocuğu tutan adam o aileye kirve olur. Bu suretle bir akrabalık tesis edilmiş olur. Bu, diğer akrabalarından yakın sayılır.

B) Kültür

Kürtçenin yazısı yoktur. Binaenaleyh Kürtçenin hakiki bir dil olmayıp Farsça ile Türkçenin karışmasından meydana gelmekte olduğu buradan anlaşılmaktadır. Mektep, medrese teşkilâtı gibi kültür müessesesinden hiçbirisi yoktur. Ancak okuma yazmaya karşı alakaları pek fazladır. Merkez civarında olan köy ahalisinden birçokları kışın birçok mahrumiyetlere katlanarak çocuklarını mektebe gönderirler. Hatta bunların arasında sırtında giyeceği, öğleyn yiyeceği olmadığı hâlde mektebe devam edenler bile vardır.

C) Çocuk

Doğurma vakalarında kadın alel ekser yalnız bırakılır. Ebe vs. sıfatlarla bu işe karışacak hiç kimse yoktur. 10-12 çocuk sahibi ailelere rastlamak mümkündür. Yalnız çocuk bakımı bilmedikleri için ölüm vakaları pek çoktur. Çocuk yürüme çağına gelir gelmez kapının önüne çıplak bir vaziyette bırakılır. Orada kendi kendine meşgûl olur. Büyür, kardeşleri varsa bazen çocuğa sahip olur. Çocuklar, oyuncak nedir bilmezler. Oyunları da gayet basittir. Taşla kaydırak yahut ağaçlara çelik çubuk oyunları gibi. Çocuk biraz büyüyünce eline derhal silah verilir. Silahla nişan almak talimleri yaptırılır. Ve ata binmek öğretilir.

10. Sağlık Durumu

Bu muntıkada sari bir hastalık yoktur. Harman zamanları konjüktivit vakaları olur. Trahom vakaları çoktur. Esasen çok pis bir vaziyette ve gübre ile yan yana bulunan köylülerin hemen hepsinin de gözlerinde trahoma rastlanmaktadır. Sıtma da belli başlı hastalıklarındadır. Bu hastalık hemen birkaç yıl içerisinde çoğalmıştır. Verem ve firengi gibi hastalıklara pek az rastlanır. Temizliğe karşı pek lakayittırlar, birçok köylü sabun bilmez ve kullanmaz. Kil denilen ve köpiiren bir nevi taştan, sabun gibi istifade ederler. Evlerinde ve köy içinde temizlik yoktur. Çamaşırlarını küllü suya batırıp kaynatmakla

yıkarak. En çok sabun sarf eden (ki ağalara münhasırdır) sadece 6 kilodan fazla harcamaz. Hastalıkların hepsine Allah'tandır derler. Bir sürü batıl tedavi usulleri mevcuttur.

Hastayı seyitlere okuturlar. Bu suretle okutulmuş olanın iyi olacağına itimatları vardır. Seyitler bazen nuska şeldinde birkaç çizgiyi bir kâğıda sıralayarak hastaya verirler. Sıtmaya karşı bağlama denilen bir usul vardır. Seyit bir ipe müteaddit düğümler yapar ve hastalığı da güya bağlamış olur. Mamafih Hozat'la Pertek arasında oturan aşiretlerden kininin sıtmaya karşı ne derece müessir bir ilaç olduğunu kavramışlardır. Kendi kendilerine rakıya karıştırarak içerler. Trahoma göz hastalığı derler. Ve bunu da göze, şeker kazıyarak tozlarını dökmek suretiyle tedavi etmeye uğraşırlar. Kurşun yaralarına karşı pek enteresan bir tedavi usulleri vardır. Kurşun yarasında ölmeyenlerin be-hemahal tedavi edileceklerine itimatları vardır. Kangren yahut tetenoz gibi, yara sonucu hastalıklara meydan vermeden bir tava içerisinde haşlanmış ve kızartılmış yağı yaranın içerisine sıcak sıcak dökerler. Birçok kırık ve çıkık vakalarında orijinal birtakım tedavi usulleriyle hakikaten mükemmel neticeler alırlar.

11. Dil

Merkeze yakın İnciğa, Tarnoti, Türktaneri ve daha birkaç köy ahalisi Türkçe konuşurlar. Diğer köylerde Kürtçe hâkimdir. Bununla beraber Kürtçe konuşan köyler ahalisinin mühim kısmı Türkçe bilirler.

Kürtçe dar çevreler arasına sıkışıp kalmış bir lisandır. Esas itibariyle Kürtçe kullanılan kelime miktarı 8.000'i geçmez. Bu dildeki kelimelerin hemen hepsi Türkçe ve Farsçadan alınmıştır. Bu kelimelerin bir kısmı asılları muhafaza edilerek alınmış, bir kısmı da tamamen değiştirilmiştir. Bu şekilde esas değiştirilerek alınmış 3.000 kadar kelime vardır. Hozat mıntkasında kullanılan Kürtçe iki lehçeye ayrılır. Bunlardan birisine Kürdasi derler ki Ferhat ve Bahtiyar aşiretlerinin kullandıkları lehçedir. Diğer Kumane denilen lehçedir ki yukarda adı geçen aşiretlerden başka hepsi bu lehçeyi istimal ederler. Mamafih bu iki lehçe birbirinden tamamen ayrılmazlar. Aynı lehçeden konuşan iki Kürt anlaşabilirler.

12. Musiki ve Şiir

Kemençe, tanbur, sazı bağlama gibi basit çalgı aletleri vardır. Bu çalgıları ekseriyetle seyit olanlar çalarlar. Besteleri gayet basittir. Hemen bir iki nota

üzerinde monoton bir ahenkle uzun uzun mersiyeler ve methiyeler okurlar. Bu mersiye ve methiyelerin hemen hepsi Hazreti Ali'ye aittir. Çalgı çalmasını bilenler aşiret arasında ölenlerin hepsine birer beste ve güfte uydururlar ve bunu yukarıda yazdığım gibi basit bestelerle çalar ve söylerler.

Aralarında belli başlı şair denilen bir sınıf yoktur. Bilhassa seyitler Kürtle-
rin ağzında gezen bu mersiye ve methiyeleri uydururlar. Bundan başka lovik
ve suvar denilen birtakım şarkıları daha vardır ki bunlar dini mahiyeti haiz
değildir. Umumiyetle bu mersiye, suvar, methiye ve lovik denilen şarkılar
çok iptidai bir mahiyettedir.

13. Efsane ve Masallar

Soylarını metheder şekilde tanzim edilmiş efsane ve masalları vardır. An-
cak bunları çok gizli tutarlar. Alınması ve zaptedilmesi çok müşküldür. Kış
geceleri ocak başında kıt mevzular içinde bizde öteden beri mevcut olan
ejderha, yılan, silah ve kalkan hikâyeleri anlatılır.

14. Resim

Resme meyilleri çok olduğunu yukarıda söylemiştim. Fakat bunlar resim
yapmasını hiç de bilmezler. Hatta aralarında bir tane bile resim yapabilene
rastlamak mümkün değildir.

Pek iptidai bir usulle evlerinin duvarlarına gayet basit resimler yaparlar.
Kırmızı toprak boyası alır buna parmağını batırmak suretile duvara lalettayın
sürer. Güya çiçek ve insan resimleri yapar.

Diğer sanatlarına gelince palazi, cicim, halı, kilim gibi şeyler dokurlar.
Fakat bunu satmak ve ticaret yapmak için değil, kendi ihtiyaçlarını karşıla-
mak için yaparlar. Bazı köylerde iç çamaşırlarını yaptıkları beyaz bezleri de
dokurlar.

15. Din

Halkın en mühim kısmı Caferi mezhebindedir. Esas itibarile Allah ke-
limesini şöyle kabul ederler: Ali, Allah, Muhammet bu üç isim nazarlarında
müsavi kıymettedir.

Aleni dini merasimleri yoktur. Kendi kendilerine ibadet ederler. Her sa-
bah kadın, erkek yüzlerini yıkarlar. Gündoğusuna dönerler, eğer güneşin
doğduğu saatte bulunamazlarsa güneşin arazi parçası üzerinde isabet ettiği
bir dam, ağaç veya herhangi yüksek bir şeye dönerek sağ ellerini göğüslerine

koyarlar. Sol ellerini de çenelerine bağlayarak üç defa ya Hızır derler ki bütün ibadetleri bundan ibarettir.

16. İdare Şekli

Halk yarı dini bir mahiyette birtakım cahillerin idaresi altındadır. Evvela halk muhtelif aşiretlere ayrılır. Başlarında en büyük idareciler aşiret reisleridir. Sonra her köyde bir ağa vardır. Bu ağalar mensup oldukları aşiret reislerinin köylerdeki mümessilleridirler. Aşiret reisinin verdiği direktif dahilinde hareket ederler. Bunlardan başka yine aralarında seyit denilen dini bir sınıf vardır. Bunlar da mürşit, pir, rehber adile tam dini mahiyet taşıyan birtakım gruplara ayrılırlar. Bunların gerçi bütün aşiretler arasında sözleri geçerse de bilhassa kendi aşiretleri arasında daha nüfuzludurlar.

Hozat mıntıkasında Abbasuşağı, Kırgan, Bahtiyar, Laçın, Koçuşağı, Karaballı, Ferhatusağı, Reşikan, Şamuşağı gibi bir takım aşiretler vardır. Bu aşiretler ayrı mıntıkalandır. Her aşiret kendi mıntıkasındaki köylerde oturur. Aşiretler daima birbirlerine düşman gözü ile bakarlar. Birbirlerinin sürülerini kaçırmak, adamlarını öldürmek gibi hareketlerle bu düşmanlıklarını ortaya koyarlar.

Bugün başta bulunan başlıca aşiret ağaları şunlardır. Abbasuşağı iki kısma ayrılmıştır: Yukarı Abbasuşağı, Aşağı Abbasuşağı. Yukarı Abbasuşağı, bütün Dersim mıntikasının hâkimi olan Seyit Rıza'nın hükmü altındadır. Aşağı Abbasuşağı da yine Seyit Rıza'nın idaresi altında Mustafa Ağa ve Topal Ahmet tarafından idare edilirler. Kırgan aşireti reisi Selman Ağa'dır. Onunla beraber Zeynel, Memili Süleyman, Selman Gigi ağalar da vardır. Bahtiyar aşireti iki koldur. Birisinin başında Pakireli Süleyman, diğesinde ise Şahin vardır. Laçın aşireti Topal Yusuf idaresi altında olmakla beraber Ferhatusağı reisi Cemsi Ağa'dan talimat alırlar. Koçuşağı aşireti İbrahim Seyit Han ve kardeşi Lillo ve Kozluca köylü Kör Seyit Han tarafından idare edilirler. Karaballı aşireti Ağzunik köylü Mehmet Ali tarafından idare edilirler. Ferhatusağı reisi de Cemsi Ağa'dır. Esas itibariyle halk üzerinde nüfuzlu olanlar bunlardır.

17. İtikatlar

Esas itikatları kalbini bozma da kız kardeşin bile senin için mekruh değildir. Filhakika yeğeni amcasının, kardeş kardeşin bile karısını elinden çeker alır. Binaenaleyh burada kadın cemiyetin malı hükmündedir. Faraza çok yakın iki akraba arasında nikâhlı bir kadının kaçırılmasında ortaya herhangi

bir mesele çıksa, derhal seyit namı verilen ve yukarda rolleri zikredilen bir sınıf din adamının yanına giderler. Seyit böyle bir vaziyet karşısında şu sözleri söyler: Bu adamın nefsi buna yeltenmiş, ikisi sözü birleştirdikten sonra bize söz düşmez. İstersen sen de git onun karısını al der ve ilave eder: Eğer kalbini bozmamış isen senin karın yine senin malındır. Bu gibi şeyler hata sayılmaz. Bu sözü dinleyen davacı eğer karısı rıza gösterir ise yine alıp evine götürür. Aksi hâlde karısını sevdiğine terk eder. Eğer kaçırın adam kalbini bozduğunu iddia eder ve günah çıkarılmasını isterse şöyle bir merasime tabi tutulur:

İki günahkâr seyidin önünde diz çökerler. Diz çöken günahkârların arkasında kemani, yakut, saz, bağlama denilen bir çalgı ile beraber mersiye söylenmektedir. Seyit bir nevi dua ile bunların günahını çıkarır. Günahı çıkarılanlar Çıralık namı ile seyide bir ücret bırakırlar. Bunu alan seyit: Günahınız çıktı. Sakın bir daha yapmayın diyerek onları bırakır. Kadın tekrar eski kocasının evine döner. Bazılarının rivayetlerine göre seyitlerin eli dokunan kadın onlarca çok temiz bir hâle gelmiş sayılır. Ve seyitler günah çıkarma işinde bazen kadınları birkaç gün kendi dairelerinde alıkoyarlar. Bu kabil vakaların tekerrürü hâlinde seyidin: Ben sizi terk ettim, sizi Allah da sevmez demesine seyidin lanetlemesi tabir olunur. Böyle seyit lanetlemesine uğrayan bir adamın hayat hakkı bile yoktur. Hiç kimse onun evine uğramaz hatta selam dahi vermez.

18. Cenaze Merasimleri

Cenaze evi etrafında seyitler, rehberler, mollalar derhal toplanırlar ve saz, bağlama denilen çalgı ile mersiye söylerler. Suyu kaynatarak sabunu içerisine atarlar. Köpüklendirdikten sonra bununla cenazeyi yıkarlar. Kefenleme bittikten sonra ölüyü bir yere bırakırlar, üzerine bir çarşaf örterler. Cenaze evine gelenler para, halı, kilim gibi kıymetli şeyler getirir. Cenazenin üzerine atarlar. Bu toplanan eşya bilahare seyit ve mollalar tarafından taksim edilir. Katiyen namaz kılmazlar. Çocuklarını sünnet ederler. Muharrem ayı içerisinde aşure orucu namı ile 8, 10 ile 12 gün oruç tutarlar. Senede 12 gün de imamlar orucu tutarlar. Zengin olanlar her gün için bir kurban keserler. Oruç esnasında katiyen su içmezler. Seyitlerin bulunduğu köylerde her gün veya her gece, diğer köylerde ise yalnız seyidin geldiği zaman kadın, erkek, çocuk bir araya toplanarak seyitler ve seyit kadar elinden saz çalmak hüneri gelenler eski menkıbeleri ihtiva eden birtakım destanlar okurlar (esasen

bütün seyitler bir çalgı çalmasını bilirler) ve bir nevi raks da yaparlar. Bu ayinin nihayetinde hazır bulunanlar seyidin hürmetle el, ayak, omuz ve saire yerlerini öperler. Seyit de mukabeleten hiç ayrılmaksızın onların yüzlerini öper. Hazreti Ali'yi tapar derecesinde severler. Bunun hakkında batıl da olsa birçok hikâye ve masal söylerler. Hızır namına kurban keserler, dualarında ondan daima istimdat ederler. Dervişcemal, Bargini, Ağuçan, Dereköy belli başlı seyitlerin köyüdür. Bu köylerde birçok seyit vardır. Seyit denilen insanların idare işleri ile alakaları yoktur, ancak dini merasimleri idare ederler.

19. Tabii Hadiselerin Esasları Hakkında Düşündükleri

Cahil olan kısım, gökgürültüsü ve şimşek çakması, yağmur, zelzele gibi tabii hadiseleri seyitlerin ecdadı tarafından yapılmış olarak görürler ve bunlardan korkarlar.

20. Düğünler

Zaten birbirlerini tanıyan aynı aşiretli veya aynı köylü olanlardan kız ve erkekler birbirleri ile sevişirler. Âşık dedikleri, bir gece atına atlar silahını da alarak sevdiği kızın evine gider. Önceden kızla sözleşmiş oldukları için seyide giderek nikâhlarının kıyılmasını isterler. Nikâh kıyma meselesi pek basittir. Marnafih bu merasim mahrem tutulmaktadır. Köylülerden hiçbirisi bu hususa dair bir şey söylememiştir. Seyit iki gencin ellerini tutar; oğlum sen bu kızı alıyorsun, binaenaleyh bütün vebalini de yükleniyorsun, diyerek ona nasihat ve dua şeklinde birtakım şeyler söyler. Bu suretle nikâh kıyılmış olur. Düğün merasimleri bir hafta ile 10 gün sürer ve düğün masraflarının hepsi erkek tarafına aittir. Kız babası erkek tarafından çok para alır. Buna mukabil kendisi de aynı miktar karşılığını kızına çeyiz verir. Düğün devam ettiği müddet içinde ziyafetler verilir, bu ziyafetlere herkes davetlidir.

Ziyafetlerde düğün sahibinin servetine göre en az sekiz ila 10 koyun kesilir. Düğünlerde davul ve zurna çaldırmak âdettir. Bazı düğünlerde çift davul, zurna da çaldırırlar. Herkes davul ve zurnaya ayak uydurarak halay oynar. Diğer bazı oyunlar da vardır. Bu eğlencelerde kadın ve erkek beraberdirler. Oynayanların alınına para yapıştırırlar. Bu para çalgıcılara aittir. Gelin alma günü, atı olan herkes atına biner ve alay şeklinde kız evine giderler. Kızın giydirilmesine “bel bağlama” denilir. Bel bağlayanlara erkek tarafı para verir. Bu suretle gelin alınıp erkek tarafına gelinir. Damat, evinin damında düğün alayı gelince kendi varlığına göre leblebi üzüm vs. serper. Düğün esnasında at yarıştırlır. Güreş yapılır, cirit oynanır ve mebzulen silah atılır.

Gerdek gecesi damat daima sağdıçının nezareti altındadır. Çünkü damadın çalınmak ve kaçırılmak tehlikesi vardır. Bu şaka mahiyetinde yapılırsa da da-ima sağdıçtan para koparmak maksadı ile yapılır. Damat kendisini kaçırmak isteyenlere hiç mümanaat göstermeden tâbi olur. Gerdeğin ertesi günü semet yapılır. Semette de diğer günler gibi eğlenilir.

21. Miras

Kız evlatla erkek, miras meselesinde çok ayrılır. Kız evladın baba mirasında katiiyen hakkı yoktur. Ölen adamın karısının da aynı şekilde mirasla alakası yoktur. Erkek evlat bırakmadan ölen adamın mirası, kendisinin en yakın erkek akrabasına veya kızının kocasına verilir. Şayet, böyle bir kimsesi de yoksa o takdirde miras aralarında taksim edilir.

22. Arazi Vaziyeti

Kasaba civarındaki köyler ahalisinin arazileri kendi üzerlerine tapuludur. Fakat daha içerde kalan kısımların arazisi üzerinde ağadan başka hiç kim- senin hakkı yoktur. Bütün halk ağanın marabası (ortakçı) şeklinde çalışır. Gerek ağaya ait olsun ve gerekse şahsı üzerine tapulu bulunsun ağanın bu arazide çıkan mahsulden sekizde birini almak hakkıdır. Buna ağalık hakkı denilir. Herkes mensup olduğu ağaya seve seve bu miktarı verir. Ağanın ortakçısı olarak çalışan köylerde ise ki meselâ filan köy filan ağandır, bu arazi filan ağaya aittir denilmektedir. Köyün halkı bu arazide ağa namına çalışmakta ve ancak boğaz tokluğuna denilecek kadar bir pay almaktadır. Ağa, evvela ağalık rüsumu olan sekizde biri aldıktan sonra kalan miktarın da yarısını alır. Geriye kalan da köylüye ait olur. Fakat bu sefer de cerre çıkmış olan seyitler de mensup oldukları aşiretin köylerini dolaşırlar. Onlar da bu mahsulden (bu artık köylünün cömertliğine kalmış bir meseledir. Muayyen bir hak yoktur.) birer parça çıralık namıyla alırlar.

Çok zaman marabalıkla çalışan köylüye kendi buğdayı kifayet etmez. O zaman buğdayını götürüp pazarda satar. Daha ucuza satılmakta olan darıyı alıp evine götürür. Bütün bir kış darı ekmeği yer.

23. Cürümler ve Haklı ile Haksızın Ayırt Edilme Şekli

Birçok cürümleri kendi aralarında hallederler. Meselâ kavga eden iki ada- mı ele alalım: Köydeki büyükler derhal araya girerek kavgayı yatıştırırlar. Fakat iş bu kadarla bitmez. Hemen seyide de haber verirler. Seyit her iki

tarafın da ifadelerini dinler, haklı olan tarafa verilmek üzere haksız olan taraftan tazminat alır. Bu tazminat para şeklinde değildir. Hayvan, eşya, hatta arazi bile bağışlanır. Tabii bu arada seyit de bir hak alır. Aynı aşiretlerden iki adamın kavgasını ele alalım: Bir farz, birisi öldü çabucak seyit ve ağalar toplanırlar. Kan gütmek âdetleri olduğu için öldürülen adamın akrabasından birinin de katili öldüreceği muhakkaktır. Bu takdirde bu hasım aileyi yek diğeri ile barıştırmak ve birbirlerine bağlamak maksadıyla derhal aralarında kirvelik tesis ederler. Fakat seyit ve ağaların kararıyla yapılan bu iş çok zaman iyi netice vermez. Muhakkak yine maktulün intikamı alınır.

24. Oyunlar

Delikanlılar, çıra adı verilen bir oyun oynarlar. Bu oyunda iki hat ve iki grup tayin edilir. Karşılıklı dururlar, kale hattı arkalarında kalır. İki taraf da birbirlerine hücum ederler. Tekme yememek esastır. Hangi tarafın hattı evvela tutulursa, oyun kaleyi tutan tarafın galibiyetiyle biter.

25. Giyinme ve Süs

Erkekler dar paçalı ve çok geniş bir biçimde şalvar giyerler. Mühim bir kısmının ayaklarında çarık vardır. Bazıları da kasabadan, arkasına basılmış yemeni şeldinde kundura tedarik ederler. Eskiden Hozat'ta sırf bu çeşit yemeni yapan dükkânlar varmış. Kunduracılar bu usule Kürt usulü derler. Bazıları sırtlarına cepken giyerler. Bu cepkenler adamın zenginliğine göre sırmalı olur. Başlarına siyah poşu dedikleri kefiye sararlar, bellerine de kuşak bağlarlar. Zenginlerin ceplerinde zincirlerle iplikten bağlı kapaklı saatler bulunur. İç çamaşırlarını iplikten dokunmuş bezlerden yaparlar. Çoraplarını herkes yünden kendisi yapar. Üzerlerine giydikleri şalvar için siyah ve beyaz yünden altı ayaklı tezgâhlarda dokunmuş bir nevi kumaş kullanırlar. Bu kumaş bilhassa Çemişgezek'ten Barasor denilen köyde dokunmaktadır.

Kadınları süslenmeye karşı çok meyillidir. Erkekleri de kadınlarını süslü görmek isterler. Basmaların renkli çeşitlerinden kaftan yaparlar. Etrafını da renkli kumaşlarla donatırlar. Başlarına Diyarbakır ipekli kefiyelerinden koyarlar. Zengin kadınları birkaç tane koyar. Kaftanları üç etekli entarileridir. Bu eteklerden bir tanesini sırtlarına ve başlarına çekerler, öylece dolaşırlar. Kadınların da erkekler gibi düğünlerde giymek için sırmalı saltaları vardır. Ayaklarına kadar geniş yapılmış ipekli don giyerler. Başlarına eski Gazi altını veyahut gümüş iki kuruşlukları bir gümüş zincire bağlayarak takarlar. Evleri-

ni süslemeye karşı da çok meyillidirler. Buldukları herhangi bir resmi derhal evlerinin duvarına yapıştırırlar.

26. Isınma ve Aydınlanma Araçları

Soba yoktur. Kışın soğuğa karşı korunmak için esasen çok olan odunu evlerinin bir köşesine yerleştirdikleri ocağın içerisinde yakarak etrafına toplanırlar.

Aydınlık vasıtaları da ocaktır. Hâli vakti yerinde olanların lambaları bulunursa da onlar da bu lambaları sadece misafir için saklarlar. Geceleri çıra denilen yağlı ağaçları da yakarlar. Karanlığa çıkarken ellerine ucu ateşli bir odun parçası alıp, sallayarak önlerini biraz aydınlatırlar.

27. Nakil Vasıtaları

Mıntıkada tekerlekli nakil vasıtalarının işlemesine müsait yegâne yol Elazığ-Pertek yoludur. Diğer mintikalardaki yolların hemen hepsi patikadır. Bu yollarda da nakil vasıtalarının en mühimi hayvanlardır (katır, eşek ve at). Birçok yerde nakledilecek şeyleri sırtları ile taşırlar. Kışın karla kaplı olan yollarda, tevik denilen büyük kızaklardan istifade ederler. Bu kızakları hayvanla çekmezler. Kendileri iterek veya çekerek yürütürler, iniş yerlerinde bir kişi önde ayakları ile kızığı idare eder, öbürleri biner.

28. Misafirlere Karşı

Konuklarına karşı çok fazla hürmet ederler. Onu mümkün olduğu kadar ağırlamaya uğraşırlar. Kendi odalarına (zaten bir o vardır) misafir ederler. Kadınları ve kızları kaçmak bilmezler. Misafirle beraber otururlar, memurlara karşı hürmetleri çok fazladır.

Herhangi bir misafirin köye geldiği haberi yayılınca onun etrafına üşüşürler.

Sofraya beraber oturmak âdetleri değildir. Misafirlerine ayrı kapta ve ayrı olarak yemek ikram ederler. Kendileri de bir köşede yerler. Birçok evde misafir için ayrılmış takım vardır. Zenginlerin ipekli yatak ve yorganları bulunur. Misafire karşı yemek ikramları fazladır. Evde ne bulunursa hepsini çıkarırlar, en büyük ikramları da eğer zamanı ise kuzu kesmektir. Kuzuyu şişte kebab yaparlar, çok nefis pişirirler.

Misafire kendi yattıkları odanın bir köşesinde yatak yaparlar. Aşirete misafir olan yabancıya hasım olsalar dahi ona yapacakları fenalığı kendi arazileri

içinde yapmazlar. Onu köylerinin ve hudutlarının dışına kadar selametledikten sonra istediklerini yaparlar.

29. Yemekler

Boğazlarına pek düşkün değildirler. Esasen fazla bir şey yetiştiremedikleri ve birçoklarının hariçten alacak paraları da bulunmadığı için kendi hazırladıkları şeyleri pişirir ve yerler. Meselâ, döğmeden (bulgur nevinden) keşkek yaparlar. Bunu çok severler. Babiko denilen bir nevi hamur yemeği yaparlar. Bulgur pilavı da bulundururlar. Tava gümmesi denilen, unu yağla yoğrulmuş ve yağda kızartılmış bir nevi çörek yaparlar. Erik kurusundan yağlı tatlı da yaparlar. Çorba içmezler. Onlarca çorba Ermeni yemeğidir. Sebze yetiştirdikleri gibi alıp yemezler de. Hatta hüdayinabit olarak dağlarda yetişen kuzukulağı vs. gibi otlardan da istifade etmezler. Bazı köylerde kabbak, fasulye, ıspanak ekerlerse de bunları kendileri yemeyip satarlar. Tavşan etini kat'iyyen yemezler.

Gündelik yemekleri çok zaman fakiranedir. Birçokları ayran ve ekmekle vakit geçirirler. Ekmeklerini her gün taze yaparlar. Yoğurdu çok yemezler, ancak ayranları bulunmadığı vakit ayran yaparlar. Evlerde çok yağ yapılır, ama yağı fazla yemezler. Pazara götürüp satarlar. Kaymakla bir nevi çökelik yaparlar. Bu tıpkı peynire benzerse de peynirin çok daha nefisidir.

30. İçkilere Karşı

Müptela bulundukları bir içki yoktur. Rakı ve şarap gibi içkileri kendileri oturup da içmezler. Ancak hariçten bir ikram karşısında kalırlarsa hiç dayanamazlar. Baba oğul yan yana oturarak birbirlerinden çekinmeksizin içerler. Tütün, Hozat'ın birçok yerinde yetişir. Tütün içmekle beraber birçokları müptela değildir. Bulamadıkları zaman içmezler. Çay ve kahveyi birçok yerlerde tanımazlar bile. Biraz hâli vakti yerinde olanlar misafire ikram için bulundururlar. Fakat kendi kendilerine kahve ve çay içmezler. Yalnız bir şeyi çok kullanırlar: Esrar!.. Mütemadiyen esrar çekerler. Esrarı seyitlerin emri ile içerler, seyitler onlara: Eğer esrar içerseniz kalbinizi dinlersiniz!.. derler. Esrar içmeye dem tutmak tabir olunur. Kadınlar da esrar içerler.

31. At ve Silah

İşte iki şey ki bunlara son derece bağlı olmayan yoktur. Zaten silah çocukluklarından beri ellerinde bulunduğu için, çok iyi nişancıdırlar. Elleri-

Rus muhacirlerinden kalma Alman ve Osmanlı mavzer ve filintaları vardır. Tabanca, kama gibi başka silahları varsa da bunlara tüfeğe olduğu kadar rağbet etmezler.

At merakına gelince: Bilhassa kısrak cinsi beslerler. İyi at sahibi olana zengin derler. At takımlarını kendileri yaparlar. Zenginler ve ağalar, atlarını gümüş takımlarla donatırlar.

Atlı oyunlardan en çok cirit oynarlar. Fakat cirit çok tehlikeli bir şekilde oynanır. Çok defa cirit değneği yiyip ölenler görülmüştür. Her cirit oyunu muhakkak bir-iki yaralı bırakır. At koşturmayı ve yarış ettirmeyi de severler.

32. Kumar

Kumar oynamaya karşı meyilleri çoktur. Elllerinde vasıta bulunmadığı için bunu çok basit usullerle yaparlar. Meselâ yazı tura gibi. Mamafih en mühim kumarları zar atmaktır. İskambil kâğıdı bulunursa da ona fazla rağbet göstermezler.

33. Para

İçeride paranın ne olduğunu bilmeyenlere rastlamak mümkünse de, yine kıymet ölçüsü paradır. Hükûmetin tedavülde olan parası muteberdir. Para bulunmadığı zaman mübadele yapılmak lâzım gelse de, bu yine kıymet ölçüsü olan para üzerinden hesap edilir. Paralı olanlar ağalardır. Fakat zenginlikleri ahaliden gasp edilmiş veya çalınıp, çırpılmış mahallerden ve paralardan ibarettir. Zenginlikleri sürülerinin miktarı ile ölçülmektedir. Kimin çok darı varsa ve güzel ata malikse zengin odur. Mamafih bundan paraya ehemmiyet vermedikleri anlaşılmaktadır. Evinde küp içinde para saklayan (altın ve gümüş) vardır. Gümüş paranın şark mıntıkasında geçtiği sıralarda burada da kullanılmakta idi. Hatta köylü, sadece gümüş para ile alışveriş ederdi. Fakat şimdi hükûmetin bu parayı kaldırması ile buralardan da kalkmıştır.

TUNCELİ'DE FİDANLIK KURULMASI (?)*

Yazan: Edip Yavuz
Tunceli Valisi

T.C.
Tunceli Valiliği

Tarım Bakanlığı'na,

Tunceli, ekilecek toprak bakımından üzerindeki nüfusu yaşatacak durumda bulunmayan ve sanatı itibariyle de öteden beri geçinecek bulamayan halkına şikâyet ruhu aşılayan bir bölgedir.

Dar ekinек sahalarına mukabil çok miktarda suları ve dar vadileri bulunan bir bölgede meşe ormanları altında bol verimli meyveciliğin inkişafına çok müsait bir durumun bulunduğu da herkes tarafından kabul edilmektedir.

Bu itibarla halhca geçim vasıtası sağlamak ve kendilerini toprağa bağlayarak başkasının malı ile geçinmek durumundan çıkarmak için ilk planda göze carpan işin meyveciliğin inkişafı olduğu kabul edilmektedir.

Kendiliğinden yetişen azametli cêviz ağaçları, ahlatlar ve yer yer yabani fındık ormanları içinde badem ağaçlarının da verimli bir yer tuttuğu görölürken, meyveciliğin iklim ve rakımlara uygun bir şekilde ayarlanması suretiyle burada az bir emekle iyi bir verim almak mümkün olabileceği tabii bir olay hâlinde mütalaa olunmaktadır.

Halkın hayvancılıktan başka bir geçimi yoktur. Meyvecilik zevki de henüz minkeşif değildir. Bu itibarla Elazığ, Erzincan veya Malatya fidanlıklarından fidan celbiyle dağıtılması iklim şartları itibariyle mümkün olmamakla beraber, teşvik bakımından da şimdiye kadar müsbet hiçbir tesir yaratmamıştır.

---

* Fon Kodu: NSS, Scri No: 03, Dosya No: 14, Belge No: 158.

Tunceli merkezinde kurulacak bir fidanlığın muhit icaplarına uygun yetiştireceği fidanlarla az bir zamanda bu işin çok verimli bir hâle geleceğine büyük bir inancımız vardır.

Özel saymanlık bunu kendi bütçesiyle sağlayacak durumda değildir. Bakanlığın yüksek ilgi ve önderliği olmadıkça bu çok yerinde işin, ilin kendi kudretiyle başarılmasına hiç olmazsa beş on sene için imkân görülemediğinden memleket asayişi çapında büyük bir önemi haiz olan bu işin, yüksek Bakanlığınızca ele alınmasına müsaadelerini saygılarımla arz ederim.

Tunceli Valisi

Edip Yavuz

PERTEK'DE SEYİTLERİN DURUMU (?)*

Yazan: Salim Gencosman
Ulupınar Başöğretmeni

Hususi ve gizlidir.

Kaymakam bey,

Dere nahiyesi köylerinde bir kısım halkın oynadığı roller hakkında zatıalınızle hususi olarak görüşmek istiyorum. Fakat vazife başından ayrılamadığım gibi resmi ve hususi yazılarla da keyfiyeti arzedemedim. Bugün her ne kadar merkezde isem de kazanın her tarafından gelen yüzlerce halkın işlerini görerek geri göndermek zaruretinde bulunduğunuz için, bendenizle hususi görüşmek fırsatını bulacağınızı anladığım için maruzatımın bir kısmını yazı ile arz etmek istedim, şöyle ki:

Malumualiniz Dere nahiyesi halkı başlıca dört kısma ayrılır: Piranlı, Süleymanlı, Keşkehoranlı bir de bunlara Reisi Ruhanilik eden Halifan seyitleridir. İşte bu seyitler öteden beri bütün hadiseleri ihdas eder ve icrai kuvvetleri olan halka da icra ettirirlerdi. 1938 askeri harekâtı bu icrai kuvvetin silahını elinden aldı. Gerek halkın ve gerekse seyitlerden zararlı gördüğü kimseleri imha ve tebit suretile idari ve siyasi vaziyeti normal bir şekle koydu. Evet bu çok doğru idi. O zamandan beri maddi fenalıklar gittikçe azalmaktadır. “Cami yıkılır mihrap yerinde kalır” derler. Hükûmet seyitlerden zararlı gördüklerini o zaman kaldırdı ve zararsız telakki ettikleri seyitler de geri kaldı. İşte bu geri kalan kısım evvelce sahibi nüfuz seyitlerin yanında dumura uğramış ve faaliyetten mahrum birer heykel gibi iken, onların gaybubetinden

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 18, Belge No: 187.

istifade ederek bu yeni zümre filizlenmeye ve yavaş yavaş dal budak salmaya başladılar. Bir taraftan 1938 harekâtının verdiği acı neticeler, bir taraftan da eskiden beri mezhep ihtilâfı yüzünden Türklüğe karşı olan kin ve garezleri, diğer taraftan bu cahil halka başlıca vazife ittihaz ettikleri menfi telkinler karşılığı şahsi menfaatleri uğruna ücret hırsile ulusal varlık ve birliğimizi felce uğratmak için gizli olarak çalışmaktadırlar.

Vazife itibarile zaman zaman birçok ailelerle temasta bulunmak icab ediyor. İşte bu temaslar bendenize birçok şey öğretiyor.

Köyde erkekler müteyakkiz ve temkinli, kadınlar ve saf çocuklar ise kuvvei aklıyeleri inkişaf etmediğinden pervasızdırlar. Ferdi ve cemi yaptığım ruhi tetkiklerde kadınlar ile henüz okul çağına girmeyen sokak çocukları topluğunda muvaffak olmuştum. Bazen okul çocukları da farkında olmıyarak ağızlarından kaçırdıkları olur. Evet çocuk her gün anasından, babasından, komşularından, seyitlerinden ve hatta mürşitleri olan Hozat'ın Bargini köyü seyitlerinden de aldıkları menfi ilhamlar, çocukta âdeta itiyad değil insiyaki bir hâl kesbediyor.

Muharip iki taraftan takviye alamıyan taraf ezildiği gibi milliyet mefhu-mu üzerinde oynayan bir öğretmen de bu kara kuvvet karşısında mağlup oluyor.

Yeni neslin ileride bu âdet ve ananeyi ve hatta batıl itikadı yıkarak şah-si menfaatlerini hâleldar edeceğini keşfetmiş olmalı ki propagandalarının merkezi sıklıkla kültürel sahada ve çocuklar üzerindedir.

Bunda seyitlerin başlıca iki düşüncesi vardır:

1) Şahsi menfaatleri uğrunda propagandalarını temadi ettirerek halkı Türklük ve hükûmete ısındırmamak.

2) Okulun maddi ve manevi cepheleri üzerinde tahribat yaparak ileride kendilerine rekabet edecek veya hareketlerini baltalayabilecek kimseleri ye-tiştirmemek.

Rumkiğ, Erindek ve Ulupınar köylerinden ibaret olan mektep muhiti içerisinde milli mefkûreyi baltalayan seyitlerden ileri gelenlerini yazıyorum;

Rumkiğ'de Seyit Kahraman Erol

Rumkiğ'de Seyit Güzel Erdoğan

Erindek'de Seyit Alibaba Şahin

Ulupınar'da Seyit Çelebi İlbay

Ulupınar'da Seyit Hasan Aydın (köy kâtibi)

Diğer köylerdeki seyitler ise vazife itibarile bendenizi alakadar etmiyor. Yalnız millet hissi sevkî tabiisinden mütevellit heyecanımı bir tarafa bırakarak bu ciheti idare amirlerinin yüksek görüşleri ve takdirlerine bırakmayı daha münasip gördüm.

Yukarıda adlarını yazdığım beş şahsın en zararlısı bizim köy kâtibidir. Diğerleri buna göre ehveni şerdir. Zira bu adam oldukça maruf bir seyit olmakla beraber biraz da tahsili keyfiyeti itibarile derecesini yükseltmiş ve köy kâtipliği unvanı da buna inzıam edince artık kendisini firavun sandalyesinde zannetmektedir. Tam şubat ayında idi. Bir gün müdür Haki ile bu hususta konuşuldu: “Evet fenalığını biliyorum. Fakat ne çare ki bu adamı vaktile kâtip yaptıran benim. Şimdi ahlaksızlığından bahisle makama yazmış olsam vaktile intihabımda aldanmış olduğumdan utanıyordum. Mamafih Çarsacak’a tahvil emrimi aldım. Yakında gideceğim. Yerime gelen müdür düşünsün. Şimdi giderayak işi karıştırmak doğru değil” cevabını verdi. Evet Haki saf bir vicdana, temiz bir kalbe malik idi. Yalnız bir kusuru vardı ki o da halkı aynadaki hayal gibi görür ve böyle bir mücella sathın arkasında bir nevi perde ile kapalı siyah bir sır tabakasını keşfetmek bir inkılapçı ruhunu taşımazdı. Veyahut taşırdı da izharı güç, izmarı güç olan bu meseleyi karıştırırsa belki de muvaffakiyetsizliğe uğrar düşüncesiyle sarfinazar etmesi de muhtemeldir. Evet yukarıda arzettiklerim tamamen doğrudur. Fakat isbatına gelince isbat edemem. Çünkü bunların “ser vermek var, sır vermek yok” sözü başlıca umdelerinden biridir.

İşte müdür Haki, bu mülahazalara mebni olmalı ki hiç kurcalamadı. Zaten bu gibi meseleler idari vazifesini de aksatmadığı için sükût etmesi de varidi hatırdır.

Hülasa: “Zehirli hançer yarasından daha korkunç bu kuvvetin ana hatlarını mümkün mertebe arzedeyim” derken fazlaca da başınızı ağrıttığım için af diler ve derin saygılarımı sunarım.

Ulupınar Başöğretmeni
Salim Gencosman

ŞAVAKLILARIN YAYLA SORUNU (?)*

Yazanlar: Hamdi Ulukaya
Pertek, Titanik Köyü

Mehmet Güvercin
Pertek, Bahrav Köyü

İçişleri Bakanlığı'na,

Bizler, Tunceli'ye bağlı Pertek ve Çemişgezek ilçelerindeki köylerde yaşamakta ve Şavaklılar adıyla anılmaktayız.

Geçimimiz öteden beri yalnız hayvancılığa inhisar ettiği için her yıl mart ayı sonunda bir kısmımız Hozat, diğer bir kısmımız Çemişgezek ilçelerini aşarak Ovacık yolu ile Erzincan ve Tunceli illerini ayıran Munzur Sıradağları'nın üzerindeki yaylalarda hayvanlarımızı otlatmakta ve eylül ayı sonunda da köylerimize dönmekteyiz.

Eski Dersim zamanlarında ve cedlerimizin devirlerinde dahi Munzur Sıradağları'ndaki yaylalara kadar uzanan bu yolculuklar Tunceli Kanunu'nun uygulanmasından ve yasak bölgeler kurulmasından sonra Dördüncü Genel Müfettişlik'çe bize gösterilen yollardan geçmek suretiyle devam etmektedir.

Bizler için hayli külfetli ve yorucu olan bu yolculukların yegâne sebebi, Tunceli içinde, Munzur Sıradağları'nın güney etekleri içinde hayvanlarımızı otlatabilecek şekilde yaylaların bulunmamış olmasıdır.

Her yıl mart ayı sonlarında hayvanlarımızı yaylalara götürmemizde diğer mühim sebepler de bulunduğumuz çevrelerde akar nehirler olmaması, yağmur sularının toplandığı kuru derelerdeki birikinti sularında hasıl olan kara böcekleri, ilkbaharda suya koşan davarlarımızın içmeleriyle derhal zehirlen-

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 23, Belge No: 215.

meden ve ölmeleri ile davalarımızı besleyecek yabancı ve çeşitli otların bulunmamasıdır.

Son yıllara kadar hiçbir şikâyet meydana vermeden Munzur Sıradağları'ndan faydalandığımız hâlde Munzur'un öte yüzündeki Kemah köylülerinin Munzur'un üzerindeki yaylalara da tasarruf iddiasına kalkışmış olması ve bazı yerlerin de bizlere satılmasının teklif edilmiş bulunması yüzünden geçen yıldan beri türlü zorluklara ve engellere uğramış bulunuyoruz.

Davalarımızın yaylandığı yerler, Kemah köylerinin sınırları dahilinde olmadığına ve Munzur Sıradağları üzerindeki yaylalar devlete ait bulunduğu ve bizlerin öteden beri geçimimizi davarcılıkla sağladığımıza göre, bizlerin bu tarzda zorluklara uğramamızı yüksek Bakanlığınızın da doğru görmeyeceğini umuyoruz.

Ancak, son zamanlarda yüksek Bakanlığınızın emirleriyle Tunceli valiliği tarafından Munzur yaylalarına bundan böyle çıkmaklığımıza müsaade edilmediği bildirilmiş olduğundan, Şavaklılar adına dileklerimizi arz için buralara kadar gelmiş bulunuyoruz.

1945 yılında yaylada bulunduğumuz sırada Kemah köylülerinin inşa ettirecekleri okullar için çayıruları mukabilinde bizden teberru istemiş olmalarını o zaman kabul eylemiş bulunmaklığımızı, şimdi ileri sürmek suretiyle, Kemah köylerine ait çayırlara tecavüzde bulunduğumuz hakkındaki iddiaların bu hadisede amel olduğunu da teessürle öğreniyoruz.

Bizler, ne icar suretiyle, ne de teberru suretiyle ne 1945 yılından önce, ne de 1945 yılından sonra hiçbir vakit Kemah köylerinin sınırları içindeki çayırlardan faydalanmış değiliz. Bu işi tahkik için yüksek Bakanlıkça 1947 yılı sonlarına doğru oraya gönderilmiş olan Mülkiye müfettişinin de yalnız Kemah kaymakamını dinlemek suretiyle işin tek taraflı olarak mütalâa ve halline tevessül edilmesini de doğru bulmuyoruz.

Munzur Sıradağları üzerinde faydalanagelmekte olduğumuz yaylalardan bizlerin, tek taraflı tahkik ve ifadelerle, mahrum edilmemizi asla adilâne bir hareket saymıyoruz.

Bizler hükûmetimize, devletimize sadıkane bağlı vatandaşlar olarak namuskâra yaşıyoruz. Bu itibarla devletimizin malı olan mevzubahis yaylalardan istifade ederken, sanıldığı gibi asayiş bozucu herhangi bir harekete, şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da meydana vermeyeceğimize güvenmenizi rica ediyoruz.

Bizler, Kemah köylerinin sınırları içinde değil, eski deyimle, Cibal'î mübaha üzerinde davarlarımızı otlatmaktayız.

Esasen vaziyetimizin, yukarıdan beri arz ve izah edildiği şekillerde cereyan etmekde olduğu Dördüncü Genel Müfettişlik'çe Tunceli Valisi'nin yüksek Bakanlığınıza vâki olan bildirişleriyle de teyid edilmiş bulunmaktadır.

Bu itibarla iddia ve ricalarımızın, yerinde iki tarafı dinlemek suretiyle tesbit ve tevsiki için, cedlerimizin zamanından beri devam edegelmekte olduğu gibi, bu yıl da mart ayı sonunda Munzur Sıradağları'ndaki yaylalara çıkmaklığımıza müsaade edilmesi suretiyle, yetkili idare ve teftiş uzuvlarının yaylada bulunduğumuz sırada gönderilmesini ve böylece vaziyetin esaslı suretde yerinde incelenmesini ve bugüne kadar tesbit edilmemiş bulunan Erzincan ve Tunceli vilâyet sınırlarının da çizilerek tesbit olunmasını istirham ediyoruz.

Bunun aksine hareket, yalnız hayvanlarımızın değil, Tunceli'deki işsiz ve güçsüz, aç ve muhtaç vatandaşlar kfilesine nazaran, geçimlerini davarlılıkla sağlayan ve devlete vergi veren bizler gibi sadık Türk vatandaşlarının da geçim ve yaşama imkânlarından mahrumiyet suretiyle imhamızı müeddi olacaktır. Bu itibarla, Dördüncü Genel Müfettişlik ile Tunceli valiliğinin bildirişleri de nazara alınmak suretiyle, bir yandan bu konuda ve mahallinde esaslı tetkiklere girişilmekle beraber, diğer yandan bir ay sonra yani mart ayı sonunda, davarlarımızı ve bizleri koruyabilmek için, Munzur yaylalarına çıkabilmekliğimizi teminen şimdiden gereken müsaadenin verilmesini ve valiliklere tebliğ edilmesini saygılarla bütün Şavaklılar adına istida ve rica eyleriz.

Pertek ilçesinde Titanik köyünde
Hamdi Ulukaya

Pertek ilçesinde Bahrav köyünde
Mehmet Güvercin

ÇARSANCAK OVASI'NIN PERİ SUYU İLE SULANMASINA DAİR RAPOR (?)*

Yazan: Saib Sayılğan
Yüksek Mühendis

Dosya No: III/I

T.C.
NAFİA VEKÂLETİ
Su İşleri 19. Şube Müdürlüğü,

Tunceli Vilayeti dahilinde kâin Peri, namı diğeriyle Çarsancak Ovası'nın Peri Suyu ile sulanması için Su İşleri 19. Şube Müdürlüğü tarafından tanzim edilen projeye aittir.

Raporun Muhteviyatı

1. Ova Hakkında Uınumi Malûmat
  - A) Ovanın Mevkii
  - B) Sahası
  - C) İklim Şeraiti, Kuvvei İnbatıyesi ve Suya İhtiyacı
  - D) Peri Suyu
2. Projenin Tanziminde Nazarı İtibara Alınacak Esaslar
  - A) Sulanacak Saha
  - B) Sarfiyat Emsali ve Sarfiyat Miktarı
  - C) Priz Mahallinin İntihabı
  - D) Dereden Su Alma İmalatı
  - E) İsale Güzergâhı, Mecra ve Kanal Makta ve Meyilleri
  - F) Kanal Güzergâhına Müsadif Dereleri Geçiş İmalatı
  - G) Yol Geçitleri
  - H) Ağızlıklar ve Mevkileri
  - I) Proje Keşif Bedeli

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 24, Belge No: 217.

1. Ova Hakkında Umumi Malûmat

A) Mevkii

Peri veya Çarsancak Ovası adlarını taşıyan bu ova Elazığ şehrinin takriben 50 kilometre şarki şimalisinden geçen ve bu havali dahilinde; şark-garp istikametinde akan Peri Suyu'nun sağ sahilinde uzanan versanların eteklerinde kâin olup, 1 kilometre vasati genişlikte ve 6 kilometre tulde şeritvari bir düzlükten ibarettir.

B) Sahası

Ova 600 hektar vüsatında ise de arazinin bir kısmı feyezanlar esnasında Peri Suyu tarafından millenmiş ve bir kısmı da şimalden cenuba inen derenin rüsubat mahrutlarıyla örtülmüştür. Ziraate elverişli toprak sahası 400 hektardan ibarettir. Ovanın garbında Peri nahiye merkezi ve dahilinde de Seyitli, Til, Kuşçu ve Pahnik köyleri meskûndur. Arazinin mühim bir kısmı birkaç kişinin tasarrufu altında olup, köy sakinlerinin birçoğu marabalık yapmaktadır.

C) İklim Şeraiti, Kuvvei İnbatıyesi ve Suya İhtiyacı

890 rakımlı olan bu küçük ova; hemen hemen Elazığ iklim şeraitini haizdir. Senevi vasati olarak 400 milimetrelık yağmur düşerse de haziran, temmuz, ağustos hatta ekseriya eylül ayları tamamıyla kurak geçer. Toprak, tenebbüt için lâzım gelen rutubet miktarı kâfi olmadığı gibi, uzun müddet muhafaza da edememektedir. Bu itibarla sulamaya ihtiyacı vardır. Elyevm ovada iptidai ziraat usulleriyle buğday, arpa, nohut ve köy içme sularıyla sulanabilir küçük sahalarda da pamuk ve fasulye zeriyaatları yapılmaktadır. Hektar başına randıman miktarları pamuk için 300 kg ve fasulye için de 2.000 kg kadardır.

D) Peri Suyu

Karakoçan Dağları'ndan çıkan bu su dar vadilerden geçerek şimal-cenup istikametinde akar ve bâdehu garbi cenubiye meylederek, yukarıda adı geçen şeritvari arazinin cenup hududunu çevreledikten sonra Karayusufta Munzur Suyu'na karışır. Asgari 30 m³/saniye, azami sarfiyatı ise normal olarak 600-800 m³ kadardır. Karların ani olarak erimesini mucip olan bazı senelerin ilkbahar feyezanlarında bu miktarlar son derece yükselmektedir.

2. Projenin Tanziminde Nazarı İtibara Alınacak Esaslar

A) Sulanacak Saha

Peri Ovası: 1 kilometre vasatı genişliği, 6 kilometre uzunluğu haiz şeritvari bir arazi parçasından ibaret 600 hektarlık bir sahaya maliktir. Bu sahada 400 hektarlık arazi parçası zeriya müsait olup, mütebaki 200 hektarlık araziden bir kısmı Peri Suyu'nun feyzan suları altında kaldığından, senelerden beri millenmiş ve diğer bir kısmı ise şimal-cenub istikametinde ovaya inen derelerin rüsubet mahrutlarıyla örtülmüş olduğundan zeriya için gayri müsait bir vaziyet almıştır.

Projenin tanziminde: Zeriya müsait olan bu 400 hektarlık sahanın ancak 310 hektarlık kısmını teşkil eden münhat sahaları sulamak düşünülmüştür. Masrafı iki misli kadar tezyit edeceği için mütebaki mürtefi sahanın sulanmasından sarfinazar edilmiştir. (Sarfinazar edilen bu sahanın sulanması imkânları tetkik edilmiş ve neticede; sulama suyunun planında gösterilen Priz mevkiinin 2 kilometre memba ilerisinden alınması icap ettiği veyahut da her iki sahili som kayadan ibaret olup boğazın en dar maktainı teşkil eden ve projedeki Priz mevkiinin 800 metre memba ilerisindeki maktada suyun 2 metre kabartılması lâzım geldiği görülmüştür. Bu ameliyelerden ucuza maliyeti itibariyle kapalı isale mecrası tulünün 2 kilometre temdidi daha muvafık ise de bunun da 50.000 liralık masrafı istilzam edeceği düşünülmüş, 90 hektardan ibaret olan bu sahanın sulanmasından vazgeçilmiştir.)

B) Sarfiyat Emsali ve Sarfiyat Miktarı

Bu havalie vasatı olarak senede 400 milimetrelik yağmur düşerse de sulama mevsimi olan haziran, temmuz, ağustos ve hatta ekseriya eylül ayları kurak geçer. Arazi gevşek intisacılı killi toprak zerrelere müteşekkildir. Nebatın neşvünüması için icap eden rutubeti vasat derecede muhafaza edilmektedir. Sarfiyat emsali hektar başına 0,7 lit/san. kabul edilmiştir. Bu suretle tespit edilen 217 litrelik sulama suyu; zayıatları karşılamak üzere % 20 tezyit edilerek isale suyu için 260 lit/san. miktarında sarfiyat alınmıştır.

Sulanacak saha	Sarfiyat modülü	Tenebbüt için sarfiyat miktarı	Zayıat için sarfiyat miktarı	İsale sarfiyat miktarı
310 hekt.	0,7 lit/san.	217 lit/san.	0,20 x 217 = 43,4 lit/san.	260 lit/san.

C) Priz Mahallinin İntihabı

4 numaralı fıkrada umumî karakteristiği zikredilmiş olan Peri Suyu alçak ve yüksek sularını tek bir yatakta toplayan dar bir vadiyi takip ederek ova denilen bu küçük sahaya dahil olmaktadır. Bu vadi giriş noktasıyla bu noktanın 3.400 metre memba ilerisi arasında büsbütün daralarak adeta bir boğaz teşkil etmektedir. Yatak bu kısımda civar araziye nazaran 20-40 metre münhat olup yer yer küçük çağlayanları da ihtiva etmektedir. Her iki sahil şivleri oldukça dik ve yer yer aglomera, granit ve şistli kayalardan ve kısmen de toprak araziden müteşekkildir. Dere tabanı umumiyetle çakıl ve küçük bloklarla, sahillerde kısmen şivlerden devrilmiş ve kısmen de suların sürüklemiş ve serpmiş olduğu küçük ve büyük bloklarla örtülüdür. Hâlen mezkûr boğaz kısmı kâmilan muvazenet vaziyetinde bulunmaktadır. Mecra, dar ve küçük nısıfkuturlu münhanileri haiz olduğu için yüksek sular da 3,5-6 metre irtifâında kabarmalar vaki olmaktadır. Bilhassa münhanilerde dever sathının her iki sahil su seviyeleri arasında 2,5 metrelik irtifa farkları tespit edilmiştir.

Projede intihap edilen Priz mahallinde: Mecra oldukça müstakim mihverli, taban büyük bloklardan ari, yalnız çakıllarla örtülü olup, yatak istikrar ve muvazenet vaziyetindedir. Bu noktada alçak su rakımı 894,03 olup mahallinde yapılan tetkikat ve sorgular neticesinde yatağın senelerden beri şekil ve mevkiini muhafaza etmekte olduğu kanaatine varılmış olduğundan ve rakımı da elverişli bulunduğundan, dereden su almak için mezkûr mahallin muvafık olduğu görülmüştür. Bu mahallin 800 metre memba ilerisinde boğazın en dar kısmını teşkil eden ve her iki sahili de sathan tahallül etmiş som granitten müteşekkil bulunan bir makta mevcuttur. Sağ sahil kaya teşekkülatı alçak su seviyesi kenarına kadar devam etmekte ve bu noktadan itibaren dere tabanı çakıllaşmaktadır. (Sahil teşekkülatının tetkikinden: Mezkûr kaya tabakasının, çakılla mestur dere tabanının ancak 1-2 metre derinliklerinden imtidat edeceği istidlal olunmaktadır.)

Bu mahal teşekkülat itibariyle Priz inşaatı için son derecede müsait ise de mezkûr makatada alçak su seviyesi 894,63 rakımlı olup, projenin tanziminde Priz mahalli olarak kabul edilen maktadaki alçak su seviyesinden ancak 60 santim yüksekliği haizdir. Mezkûr maktanın haiz olduğu bu 60 santimlik rakım farkı; beher metre tulü 25 lira maliyetinde olan isale mecrasının uzatılacak 800 metrelik kısmının meyline sarf olunacağından, bu mühim mahzur dolayısıyla mezkûr mahallin intihabından vazgeçilmiştir.

D) Dereden Su Alma İmalatı

İsale için lâzım olan su miktarı $0,260 \text{ m}^3/\text{san.}$ 'dir. Pek küçük miktarda olan bu suyu; sulama zamanlarında, dere içine mutavassıt ebatta bloklar atmak suretiyle cüz'i kabarmalar tevhit ederek isale mecrasına sevk etmek mümkündür. Fakat her sulama için bu külfeti tekrarlamamak düşünülmüş ve dere ile Priz mahallinin aşağıda zikredilen hususiyetlerine uygun bir me'hez imalatı yapmak muvafık görülmüştür.

Peri Suyu havzasının mühim bir kısmı fundalıklarla örtülü olduğu için umumiyetle ince rüsubat nakil etmektedir. Bilhassa sulama zamanlarında (bu mevsimde nadiren vaki olan kuvvetli yağışlar da dahil) dere suyu her türlü rüsubattan ari tamamıyla berrak evsafıdır. Aynı zamanda kâfi miktarda meyli de haiz olduğundan (bilhassa Priz mahalli olarak intihap ettiğinden, bu maktada asgari seviyeye tekabül eden sürat dahi bir metreyi tecavüz etmektedir) 1,5 santimden fazla kuturlu malzemeyi sürükleyecek kabiliyettedir. İşte bu hususiyetlerden istifade edilerek projenin tanziminde; Priz imalatı için, memba başı; ızgaralı havuz ile mansap başı da tersip çukuru ile mücehhez betondan mamul basit bir sifon kâfi görülmüş ve bu sifonla dereden su alınmıştır.

Sifon memba başı dahil; 0,5 metre genişliği, 4 metre uzunluğu ve 0,64 metre vasati derinliği haiz bir havuzdan ibaret olup, içine 1,5 santimden fazla kuturlu rüsubatların dökülmemesi için havuz üstü; 1,5 santim aralıkla vaz edilmiş (T) maktalı korniyelerden mamul bir ızgara ile örtülmüştür. Dere arzani bir hail vücuda getirerek iri rüsubatın tevazzu etmemesi ve ızgara üzerinden aşması için mezkûr havuz tamamıyla yere gömülmüş ve üst sathını teşkil eden ızgara sathı da dere taban sathına intibak ettirilmiştir. Bu sathın en mürtefi noktası alçak su seviyesinden 24 santim aşağıdadır. Binaenaleyh su seviyesinin asgariden geçtiği anlarda bile ızgara üzerinde vasati 30 santim kalınlıkta bir su tabakası cereyan etmiş olacaktır. Dere suyunun içine rüsubatı hamil olduğu ilk ve sonbahar tuğyanlarında sifon içine rüsubatın girmemesini temin etmek için ızgara sathının sac levhalarla kapatılması düşünülmüştür. İttihaz edilen bu tedbirlere rağmen sifon dahiline bir miktar rüsubat girmiş olursa; rüsubatın isale mecrasına sürülkenmemesi için de sifon nihayetine bir tersip havuzu yapılmıştır. Havuzun sulama zamanlarında istimal edilebilmesi ve rüsubatlarının zaman zaman dışarı atılabilmesini mümkün kılmak maksadıyla mezkûr havuz nehrin sulama mevsiminde haiz olacağı su seviyesi haricindeki yatak kısmında yapılmış ve sifon tulü de bu

maksat için bilmeceburiye 18 metre uzatılmıştır. (Tersip havuzunu aynı şekilde alçak su kenarına kaydırmak ve bu suretle sifon tulünü kısaltarak projeyi tadil etmek daha muvafik olur.)

Tersip havuzu üstü, yüksek suların girmemesi için projedeki gibi bir betonarme döşeme ile örtülmüştür. Sifon mansap ağzı, isale su miktarının reglajı ve isale mecrasının memba ağzı da temizlenme esnasında kapatılması için, birer demir kapak ile projedeki gibi kapaklanmıştır. Sifon mansap kapagı manevrasının sühuletle yapılması ve tersip çukurundaki rüsubatın dışarıya atılması için de mezkûr havuz üzeri iki adet demir kapakla techiz edilmiştir.

Bir kısmı alçak su seviyesi dahilinde, bir kısmı da bunun haricinde bulunan mezkûr priz imalatının kuruda inşası; dere içine içi kille memli 80 santim aralıklı çift cidarlı basit bir tahta, perde (batardo) tesis etmekle mümkün olabilecektir. İmalatın çevresince; 2 metre aralıkla azami 1-1,5 metre derinlikte çakılacak alelade kazıklar ile tesisi mümkün olabilen bu sabit batardo için projede bir tip hazırlanmamış ve binnetice fiyat tahlili de yapılmamıştır. Buna rağmen gerek bu batardonun tesisi ve gerekse vaki olacak sızıntıların tulumbalarla durdurulması masrafları takribi olarak takdir edilerek metre tul için 13 lira konulmuştur.

E) İsale Güzergâhı, Mecra, Kanal Makta ve Meyilleri

Peri Suyu; civarındaki araziye nazaran 20-40 metre muhat boğazımsı dar bir vadiden geçerek ovaya girdiği için isale güzergâhı da bu vadinin şivlerini takip etmek mecburiyetinde kalmıştır. Sol sahil şivi yatık ve mühim kısmı toprak araziden; sağ sahil şivi ise dik, yer yer taşlı toprak, granit ve şistli kayalardan ve kısmen de toprak araziden müteşekkildir. Sulanacak saha sağ sahilde olduğundan daha gayri müsait olmasına rağmen isale güzergâhı bu sahil şivleri üzerinden geçirilmiştir.

Priz mevkiinden boğaz nihayetine kadar mezkûr sahil şivinin zemin cinsleri 0+000-0+250, 0+420-1+387 aralarında dere ve yamaç enkazlarıyla karışık topraklı tabakalardan, 0+250-0+420 arasında nehrin alçak su seviyesi kenarına kadar imtidad etmiş som kaya tabakalarından, 1+387-1+850 arasında çakıllı topraktan ve 1+850-2+680 arasında da sathan çürümüş şist tabakalarından teşekkül etmektedir.

Güzergâhın 0+000-1+387 arasındaki şiv zemini ekseriyetle dere ve yamaç enkazlarıyla karışık taşlı toprak teşekkülâtını haiz olduğundan ve bu kısımda isale mecrası da azami feyezan seviyesi altından geçmek mecburiye-

tinde bulunduğundan, bu kısımda isale suyunu kapalı bir mecra dahilinden geçirmek mecburiyetinde kalınmıştır. Bunun için de muhtelif cins ve şekilde maktalar üzerinde hesaplar yapılarak ucuza maliyeti itibariyle projedeki makta şekli kabul edilmiştir.

Mecranın bu kısmında; isale suyunu mümkün olan en kısa tulle azami feyezan seviyesi haricine çıkarmak ve aynı zamanda ovanın bir kısım mürtefi sahasını da bu suretle sulamış olmak maksadıyla mecraya gayet küçük meyil verilmiştir. Bu meyille büyük sürat tevlit ederek makta ebadını küçültmek için mecranın taban ve cıdarları 600 bozajlı harç ile sıvanmıştır.

Yukarıda kayıt edilen kilometreler arasında güzergâhın som kaya tabakalarına tesadüf ettiği mahallerde; mecra, sathan tesviye edilmiş kaya tabakasına oturtulmuş ve açıkta geçirilmiş, taşlı topraklı araziye müsadif kısımlarda da zemine gömülmüştür. Güzergâhın 1+387-1+850 arasındaki arazi alçalmış ve şiv üstü de gayet hafif meyilli toprak pilatoya inkılap etmiş olduğu için, isale ancak bu kısımda pilatoya çıkararak feyezan tesirinden kurtarmak ve toprak cıdarlı kanala sokmak mümkün olabilmıştır. (Bu kısımda açılan basit kuyular neticesinde zeminin kanal tabanına müsadif kısımları alivyon zuhur etmiştir. İcap ettiği takdirde kanal bu kısımda kille iksa olunabilir.)

Güzergâhın 1+850-2+680 arasındaki şiv kısmında; arazi yükselmekte ve şiv sathı da dikleşerek şist tabakalarına tahavvül etmektedir. Bu kısımda isale güzergâhının şiv sathını yaladığı noktalarda bir miktar hafriyat yapılarak maktada görüldüğü üzere nehir tarafı moloz duvarla muhat beton iksalı bir yatak vücuda getirilmiş ve bu suretle isale mecrası ovaya ithal olunmuştur.

F) Kanal Güzergâhına Müsadif Dereleri Geçiş İmalatı

İsale kanalı; güzergâhına müsadif derelerin heyeti mecmuasını rüsubat mahrutlarının baş tarafları civarında kat etmektedir. Bu itibarla mezkûr mahallerde dere tabanlarının oyulmasından ziyade, bilakis dolması vaki olacaktır. Bu husus göz önünde tutularak dereleri; rüsubat mahrutlarının altına gömülüp mecra ile aşmak muvafık görülmüştür. Mecra maktâ olarak da, herhangi bir tıkanma neticesinde; kapakları kaldırarak temizlemek maksadıyla üstü betonarme kapakla örtülü müstatili yatak kabul edilmiştir.

Sel sularının kanal ve mecra dahiline girmemesi için; mecra başları azami sel seviyesinden 50 santim yüksekliği haiz seddelerle çevrilmiştir.

G) Yol Geçitleri

Köy muvasala yolları, dereleri rüsubat mahrutlarının üzerinden kat ederek geçmek mecburiyetinde bulunmaktadır. Bu itibarla kanal üzerinde ayrıca geçit imalatı yapılmamıştır.

H) Ağzılıklar ve Mevkileri

Kanal, adeta küçük bir ark ebadında olduğundan, projedeki basit tip kâfi görülmüştür.

Her iki dere aralarındaki arazi parçalarının sulanması maksadıyla dereleri kat eden gömülü isale mecralarının mansap başlarına birer ağzılık konmuştur.

I) Proje Keşif Bedeli

Arazi üzerinde yapılan etütlerin icabatına uygun olarak hazırlanmış bulunan projedeki imalat ve inşaatın yekûn bedeli 66.007 lira 91 kuruştan ibarettir.

Not: Miktarı gayet az olan ozalit kâğıdından tasarruf etmek maksadıyla; hafriyat kübajlarını elde etmek için arazide alınmış olan arzani maktalardan bir kısmı tulâni makta kâğıdına tersin edilmiştir.

Bu kâğıda sığdıramayan mütebaki arzani makatlar ile neticeleri keşif hülâsa cetvelinde yazılı olan hafriyat miktarlarına ait metraj cetvelinin kopyaları çıkarılmıştır.

Yüksek Mühendis
Saib Sayılğan

GÖLCÜK GÖLÜ'NDEN ELEKTRİK İSTİHSÂLİ (?)*

Yazan: Saib Sayılğan

Su İşleri 19. Şube Müdürü

T.C.

NAFIA VEKÂLETİ

Su İşleri 19. Şube Müdürlüğü

1. Gölcük Hakkında Bilgiler

Mevkien Elazığ kasabasının 25 km cenubi-şarkisinde kain olan bu göl Hazerbaba ile Mastar Dağları arasındaki çukurda bulunur.

Gölcük veya Hazer Gölü adlarını alan bu göl, ayağı olmayan dört tarafından kapalı müstakil bir havza teşkil eder. Jeolojik teşekkül itibariyle tektonik bir menşee malik olduğu söylenebilir.

Göl su sathı 8.225,70 hektardır. 1.223 rakımını haiz olan bu sath, 21 km uzunluğu ve 4 km vasatı arza maliktir.

Göl, dört tarafından 1.400-2.100 rakımlı silsilelerle muhat olup bilhassa cenuptan mürtefi, sarp ve diğer cihetlerden de nispeten daha az mürtefi ve daha yatık versanlarla çevrilidir. Gölün cenup versanlarına ait en alçak boyun noktası 1.226 rakımına haiz olan Gezin istasyonu arazisidir. Şimal versanlarına ait en alçak boyun noktası da gölün garp başı civarında kain olup 1.250 rakımını haizdir.

Gölün meyyahi havzası, göl sathı da dahil olmak üzere, 2.400 hektardan ibarettir. Bu saha tamamıyla denilebilecek derecede çıplaktır.

İklim itibariyle gecikmiş Akdeniz iklim şartlarına haizdir. Yağmurlar ilk ve sonbaharlarda yağar. 1940 yılından itibaren göl ve havzasına vaki olan yağışlarla göl tebahhur miktarları ve göl seviyesinde vukua gelen tahavvülat ilişik cetvelde¹ yazılıdır.

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 24, Belge No: 218.

1 Sözü edilen cetvel arşivde mevcut değildir. -d.n.

Yapılan tahlil neticesinde göl suyunun klor, sülfat, hidrokarbonat, nitrat milhlerine havi olduğu görülmüştür. Su litrede 900 miligram kalevi emlahi ihtiva ettiğinden, sulama işi için şayanı tecviz değildir.

2. Milhlerin Menşei

Gölün havza geliri ile tebahhur zayıatı ve seviye tahavvülü tetkik edilmiş ve neticede; gölün emlahlı yeraltı suları ile dahilen beslenmediği ve yapılan tahlil neticelerinde de havza topraklarıyla sathı akarsuların bu gibi emlahlardan ari olduğu görülmüş olduğundan, mezkûr milhlerin binlerce seneden beri vukua gelen tebahhurat tortularından tevellüt ettiği anlaşılmıştır. İşte bugünkü durumu itibariyle “havza geliri ile tebahhur sarfiyatı mütevazın olduğu ve ihtiva ettiği milhlerle de ziraate elverişli bulunmadığı için” faydasız olan bu gölü; derivasyonları mümkün olan Behramaz, Keydan ve Şebken dereleriyle besleyerek hazine bendi hâline sokmak ve akümüle edilecek bu sularla tedricen emlah miktarını azaltarak izale ettikten sonra Elazığ Ovası’nı sulamak düşünülmüş ve bu maksat için tetkikata başlanılmıştı. Fakat yapılan rasat neticesinde yukarıda adları geçen ve ilişik cetvelde aylık ile yıllık sarfiyatları gösterilen mezkûr derelerin az miktarlarla balığ olan suları ile gölün layıkı veçhile beslemek imkânı hasıl olmamıştır. Bu sebeple sulama işi için ele alınan bu mevzu da rantabl olmadığından ehemmiyetini gaip etmiştir. İşte tetkikat neticesinin bu esefli duruma girmiş olması, mühim bir kudrete malik bulunmasına rağmen hâlen atıl bir vaziyette duran bu gölden, enerji istihşâliyle faydalanmayı ilham etmiş ve bu hususta muhtelif iki esasa istinat eden tetkikat neticeleri sırasıyla aşağıda arz edilmiştir.

A) Gölün su seviyesini düşürmek ve bu suretle tebahhur sathını ve binnetice tebahhur zayıatını azaltmak ve tasarruf edilecek tebahhur zayıatıyla da elektrik istihşâl etmek.

Gölün 8.224,70 hektardan ibaret bulunan bugünkü 1.223 rakımlı su sathı 23 m. indirilerek 1.200 rakımına düşürülecek olursa, tebahhur sathı 1.239,50 hektar ve tebahhur zayıatı da 18.592.500 m³ azalmış olacak ve binnetice geliriyle tebahhur zayıatı mütevazın olan gölün muvazenesi bozularak hava geliri beher sene için 18.592.500 m³ artmış olacaktır. Bu takdirde saniyede $18.592.500 / 31.536.000 = 0,589$ su alınabilecektir.

Gölün 1.223 rakımlı sathı ile indirilmesi mutasavver 1.200 rakımlı sathı arasında 1.751.126.000 m³ miktarında su mevcuttur. Göl seviyesinin anbean inmesi hâlinde; havza geliri tebahhur sathının gittikçe azalması dola-

yısıyla mütezaat bir şekilde çoğalacaktır. Gayet küçük bir hata ile derinlikle tebahhur zayıyatında vaki olacak azalma miktarları arasındaki münasebatın hattı olduğu kabul edilirse, mevcut olan $1.751.126.000 \text{ m}^3$ miktarındaki su kitlesinin ilk sene $18.593.500 \text{ m}^3$, ikinci sene $18.592.500 - 197.242 \text{ m}^3$ ve $n - \text{inci}$ sene de $18.592.500 (n - I) \times 197.242 \text{ m}^3$ yani gölden fazlimumstereki 197.242 olan mütenakis bir adedi silsile ile su çekilmiş olacağından mevcut su kitlesi 188 senede bitirilecek ve göl seviyesi de bu kadar müddet sonra 1.200 rakımına düşmüş olacak ve 1.200 rakımlı seviye ile havzanın senevi geliri $18.592.500 \text{ m}^3$ artacağından saniyede $0,589 \text{ m}^3$ su çekmekle ancak tebahhur kazancı sarf edilmiş olacağından göl seviyesi artık inmeyecek ve yeni bir muvazene teessüs etmiş olacaktır.

Gölün seviyesinin muhtelif rakımlara düşürülmesi hâlinde; su sathının haiz olacağı saha ile bunlara tekabül eden tebahhur zayıyatı azalması ve tasarruf edilecek su miktarlarına ait grafikler ilişik cetvelde gösterilmiştir.

İşte bu hesaplara istinaden, gölden saniyede alınması mümkün olan $0,589 \text{ m}^3$ ’lük su kitlesi; 50 m. uzunluk ve 13 m. derinliği haiz bir yarmayı müteakip tabanı 1.243 rakımına düşecek olan gölün garp başındaki boyun noktasından ilk sene için 20 , 188 sene sonra için de 43 m^3 ’lik bir terfi ile aşıttırılacak olursa, $7,5 \text{ km}^3$ ’lik bir isale arkından sonra $500 \text{ m}^3/\text{m}^3$ ’lik 1.500 m tulünde cebri boru kullanmak suretiyle 245 m^3 ’lik şüt temin edilebilecek ve en gayri müsait “göl su seviyesinin 23 m. düşürülmesi hâline tekabül eden” vaziyete göre yapılan hesap neticesinde terfi için muktezi 336 kw^3 ’lık takat çıkarıldıktan sonra 600 kw miktarında nafi takat elde edilebilecektir.

Bu iş için muktezi imalat ve tesisatlar ilk seneler için 70 , 188 sene sonrası için de 11 m^3 ’lik $1.000 \text{ m}^3/\text{m}^3$ kutrunda terfi borusu; takriben 9.750 m^3 ’lük hafriyatı muktezi bir tranşe, $7,5 \text{ km}^3$ ’lik isale arkı; tahmil odası, 1.500 m tulünde $500 \text{ m}^3/\text{m}^3$ ’lik sukut borusu; kudretin istihlâk merkezi olan Elazığ kasabasına nakli için 18 km^3 ’lik, terfi merkezine nakli için $4,5 \text{ km}^3$ ’lik havai hat, muktezi adette muhavale merkezi; fabrika binası; muktezi takatları haiz türbün dinamo grubu, ilk terfi için dizel motor pompa, çalışmayı müteakip elektrikli motor pomp ve pompaj dairesinden ibarettir. Teferruat itibariyle karışık olmasına rağmen iş hacmi bakımından çok basit olan bu tesisat harpten evvelki rayice nazaran $250-300$ bin liralık bir masraf iltizam edecektir.

Hâlbuki, Elazığ kasabasında hâlen mecmu takatı 120 kilovata balığ olan Gazojen ve dizel motorlu bir elektrik santrali ile mecmu takatları 176 beygirli birisi Gazojen ve diğeri motorlu iki adet un fabrikası mevcuttur.

Bu fabrikaların harpten evvelki seneler için yıllık mahrukât masrafları yekûnu 54.000 lirayı mütecevizdir. Saniyen 120 kilovatlık elektrik santrali de kasabanın ancak üçte birinin tenviratını temin edebilmekte ve mütebaki kısım da yine harpten evvelki seneler için yılda asgari olarak 16.000 liralık petrol istihlâk etmektedir. Bu itibarla kasabada hâlen muharrik kuvvetlerle ekleraj için, harpten evvelki fiyatlara göre, senevi 70.000 lira yok edilmekte ve bundan başka mezkûr mahrukâtın yüzlerce kilometreden nakli için de yol ve müteharrik edevatlar aşınmakta ve bu yüzden de binlerce lira sarf edilmekte ve bir taraftan da okşanması icap eden ormanlarımız her an sayısı artan darbelerle bir adım daha geriye çekilmekte ve bunu takip eden topraklarımız da gittikçe çöle doğru yaklaşmaktadır.

Memleketimizin iktisadi bünyesinde çok büyük yaralar açmakta olan bu mikrobu öldürmek için 300.000 liralık tesis masrafını mucip olan ve 10 seneden daha kısa bir zamanda itfası mümkün bulunan bu ameliyeye mümkün ise şimdiden, değilse normal zamanın avdetini müteakip derhal başlayarak tabiatın bu büyük lütfundan faydalanmak gerektir.

Bu tesisin lüzum gösterdiği masraf belediye ve hususi idare bütçelerinin tahammülü fevkindedir. Hususi sermayeli teşekküller için chemmiyet ve rantablesini takdirden âcizdir. Binaenaleyh mahalli idarelerle tahsis edilmesi mümkün olan sermayeye hükûmetçe yardım edilmesi icap edecektir.

B) İlk 15 senede gölün 8 metre kalınlığındaki su kitlesiyle bilahare de gölü Behramaz Deresi'yle beslemek suretiyle elektrik istihsâl etmek.

Gölün bugünkü 1.223 rakımlı su sathı ile bu seviyeden 8 m. aşağıdaki 1.215 rakımlı seviye arasında $639.307.250 \text{ m}^3$ su mevcuttur. Göl-den mütemadi olarak saniyede $1,5 \text{ m}^3$ su akıtıldığı takdirde ilk sene için $86.400 \times 365 \times 1,5 = 48.304.000 \text{ m}^3$ miktarında su alınmış olacak ve göl seviyesi de 0,576 m. düşmüş bulunacaktır. İkinci sene gölden yine bu miktar su çekilecekse de tebahhur sathı, 299.520 m^3 azalmış olacağından gölün iradı da (vahit sath için $1,5 \text{ m}^3$ suya muadil tebahhur kazancı üzerinden) 449.280 m^3 artmış olacaktır. Binaenaleyh gölden ikinci sene $4.730.400 \text{ m}^3$ yerine $4.730-449.280 \text{ m}^3$ su çekilmiş olacaktır. A fıkrasında bahsedildiği üzere derinlikle tebahhur ziyatı azalması arasındaki münasebetin hatti olduğu kabul edilirse, gölde 1.215 seviyesi üstünde mevcut olan $639.307.250 \text{ m}^3$ miktarındaki su kitlesinden n-ci sene $4.730.400-(n-1) 449.280 \text{ m}^3$ su alınmış olacaktır. Bu şerait altında gölden mütenakıs bir silsileyi adediye üzere su çekilmiş olacağından 1.215 seviyesi üstündeki $639.307.250 \text{ m}^3$ su

tabakasının; $(2 \times 47.304 - (n-1) \cdot 449.280)n/2 = 639.307.250$ formülündeki sene adedini gösteren (n)'in halli ile 15 sene devam edeceği; yani gölden, mütemadi olarak saniyede $1,5 \text{ m}^3$ su alınacak olursa, göl seviyesinin 1.215 rakımına 15 sene sonra düşeceği görülür.

Gölden saniyede $1,5 \text{ m}^3$ miktarında alınacak bu su; asgari tünel tulünü veren gölün garp başındaki cenup silsilesini, 1.300 m'lik tünel ile geçerek 7 km'lik bir isale kanalını müteakip A fıkrasında bahsedilen şüt mahalline sevk edilirse: (Tünel ve kanal için muktezi meyiller çıktıktan sonra) tulü 1.450 m'ye balığ olacak bir cebri boru ile 222 m'lik sukut temin etmek mümkündür. (Boru tulü uzatılırsa sukut irtifai biraz daha tezayüt edebilir.) Bilfarz 900 m/m kutrunda bir cebri boru istimal edildiği takdirde $H_o = 222 - (0,001196 \cdot 1,5 / 0,904 \cdot 1.450 - 1,5 \cdot 2,5 / 19,62) = 213 \text{ m}$ miktarında nafi sukut ve sukut ile de türbin mihverinde; $213 \times 1.500 / 75 \times 0,75 = 3.200 \text{ PS}$ beygir miktarında takat istihsâl edebilecektir.

15 sene sonra göl seviyesi 1.215 rakımına düşeceği için, artık gölden su almak kabil olmayacaktır. Bu takdirde gölü, Behramaz Deresi suyu ile beslemek mecburiyeti hasıl olacaktır.

Bu dere, gölün cenup hududunu çevreleyen silsile ile bu silsileyi muvazi olarak takip eden ikinci bir silsile arasında kain olup, Dicle'nin memba kolunu teşkil eder. 8 km'lik bir kanal inşasıyla bu dereyi göle çevirmek mümkündür.

Derenin bugünkü göl seviyesine muadil rakımlı maktainda, ölçülen üç senelik sarfiyat miktarları ilişik cetvelde yazılıdır. Bu maktain memba tarafında kalan havza sahası takriben 14.000 hektar kadardır. Havzanın sathı mailleleri de dik ve çıplaktır.

Dere yazın 300-600 litre arasında mütehavvil sarfiyatları haiz zayı takatlı memba sularıyla beslenir. Diğer mevsimlerde de havza sahasına düşen yağmur ve kar sularını alarak $(0,6-5,00) \text{ m}^3/\text{san}$ arasında su geçirir sürekli ve şiddetli yağışlarda sarfiyat pek büyük miktarlara balığ olursa da feyezanlar süreksiz geçer. 1940 yılında bir defaya mahsus olmak üzere 300 m^3 'lük su geçirdiği tespit edilmiştir.

1940 yılından beri yapılmakta olan rasatlara göre dereden geçen yıllık su miktarları ile $20 \text{ m}^3/\text{san}$ 'lik sarfiyatlardan dun olan sarfiyatların yıllık yekûnları aşağıda yazılıdır.

Seneler	Yıllık sarfiyatlar	20 m ³ /san'den dun olan sarfiyatların yıllık yekûnları/m ³
1940	115.065.576	66.291.000
1941	47.301.580	45.498.000
1942	82.776.168	81.063.000

Cetvelden görüldüğü üzere 20 m³/san'den az olan sarfiyatların yıllık yekûnlarından asgarisi, 1941 yılına ait 45.498.000 m³ miktarıdır. Bu da üç senelik 66.291.000 + 45.498.000 + 81.063.000 m³ vasati miktarından bir hayli küçük olup, vasatının yüzde yetmiş kadardır. Binaenaleyh üç yıllık asgarisi olan bu 45.498.000 m³'lük miktarı yıllık vasati kabul etmek mümkündür.

Bu miktar su, 8 km tulünde 20 m³/san'lik sarfiyatı sevk edebilecek ebat- ta yapılacak bir kanalla göle akıtılacak olursa: Her sene için emniyetle göl 45.498.000 m³ su verilmiş olacaktır.

Saniyen göl seviyesi 1.215 rakımına düşmüş olacağından tebahhur sathı 416 hektar azalacak ve göl geliri de senevi (beher metre murabbalık saha için 1,5 m³ üzerinden) 6.240.000 m³ artmış bulunacaktır. Bu takdirde göle senevi 45.498.000+6.240.000=51.378.000 m³ miktarında su verilmiş olacaktır. Bu da özin elektriğin yıllık ihtiyacı olan miktarın fevkinde olduğundan melhuz zayıyla birlikte ihtiyacı tamamıyla karşılayabilir.

İşte yukarıdaki hesap neticeleri, ilk tesis masrafının az olması için; ilk 15 senede göldeki mevcut suyu kullanarak 3.200 beygir takatlı bir elektrik sant- rali vücuda getirmek ve 15 sene sonrası için de mezkûr tesisatın getireceği kârdan istifade ederek Behramaz Deresi'ni göle çevirmek suretiyle santralin faaliyetini aksatmamak imkânlarının mevcut olduğunu göstermektedir.

Bu iş için muktezi tesisat; 1.300 metre tulünde küçük maktalı bir tü- nel, 7 km tulünde az adette ve küçük ebatta imalata lüzum gösterecek 1.5 m³ sarfiyatlı kanal, küçük bir tahmil şatosu ve 900 m/m kutrunda 1.450 metre tulünde cebri boru ve kudreti istihlâk merkezine nakil için 18 km'lik havai hat, türbin ve dinamo grubu, lüzumu kadar muhavvile ve özin bi- nasından ibarettir. 15 sene sonra yapılacak derivasyon işi için de taban ve şevleri sağlam kayadan müteşekkil olup taban genişliği 30-40 metre arasında mütehavvil bulunan dere maktalarının en elverişli yerinde ucuzca inşa edil- mesi mümkün olan bir regülatörle arızasız araziden geçecek ve az miktarda imalata ihtiyaç gösterecek 20 m³/san sarfiyatlı 7 km'lik bir kanal inşasına lüzum hasıl olacak.

Mezkûr tesisattan ilk gruba dahil olan kısmı, harpten evvelki rayice nazaran 1.000.000 lira ile inşa etmek kabildir.

İkinci grubu, yani 15 sene sonra muktezi olacak derivasyon işini de yine aynı rayice nazaran 500-600 bin lira sarfıyla başarmak mümkündür. Fakat ikinci grup tesiatı; santralin ilk 15 sene faaliyetindeki getireceği kârla yapmak imkânı mevcut olduğundan, binaenaleyh bu iş için tahsis edilecek sermayenin 1.000.000 lira civarında bulunan ilk tesis masrafından ibaret olduğu görülür.

Halbuki A fıkrasında da arz edildiği veçhile Elazığ kasabası hâlen 250 kilovat gibi küçük bir istihsâli uğruna (normal zaman fiyatlarına göre) senevi 70.000 liralık kömür ve mazot sarf etmekte ve bundan başka ısıtma ve pişirme işleri için de kesile kesile yüzlerce kilometre uzaklaşmış olup artık son demlerini yaşamakta bulunan ormanlarımızın son katresi kullanılmakta ve bu suretle de milli varlıktan senevi yüz binlerce liralık servetler heder edilmektedir.

Saniyen: Taazu istidadı gösteren birçok sanatlar derin bir iştiyakla kuvvei muhareke beklemektedir.

Salisen: Terfi kudretinden mahrum olduğu için alelumum sulama işlerinde yeraltı sularıyla alçak tesviyelerdeki sulardan da istifade edilememektedir.

Ezcümle susuzluktan yanan Elazığ kasabası, içme ve temizlenme su ihtiyacını tatmin etmek için 35 km'den cazibe ile su getirmek mecburiyetinde kalacak ve bu tesisat uğrunda harpten evvelki rayice nazaran asgari 500.000 lira sarf edecektir.

Rabian: Bugünkü emlahlı göl suyu, Behramaz Deresi derivasyonunu müteakip tedricen emlahını azaltacak ve neticede emlahsız hâle geçerek sulama için elverişli duruma girmiş olacak ve bu sayede santralin tahliye ayağından çıkacak 1,5 m³'lük su ile de susuz olan Elazığ Ovası'nın asgari 30.000 dönümlük arazisini sulamak mümkün olacaktır.

İşte: İktisadi sahada yaratacağı büyük faydaları sayamayacak kadar geniş olan, tabiatın bahşettiği bu beyaz kömür gölünden bir an evvel faydalanmak tabiata karşı nankörlük ve milli servete karşı da himayesizlik olacaktır.

Su İşleri 19. Şube Müdürü
Saib Sayılğan

TUNCELİ'DE İNŞAAT VE ONARIM İŞLERİ¹ (?)*

Tunceli Vilâyeti Dahilindeki İnşaat ve Esaslı Tamiratını Gösterir Cetvel

İşin nevi	Keşif bedeli	İhale bedeli	Mûlahazat
Nazîmiye Hükûmet Konağı tamiri	200	200 Ernaneten	Devam ediyor
Ovacık Subay Evleri tamiri	1.000	1.000	Devam ediyor
Mameki kışlaları tamiri	4.770	4.770	Devam ediyor
Mameki Hükûmet Konağı tamiri	1.300	1.300	Bitti
Hozat kışlası gaz odaları	3.741	3.741	Bitti
Ovacık Dursun Onbaşı Karakolu tamiri	594	594	Devam ediyor
Ovacık Pizvenk Onbaşı Karakolu tamiri	533,10	533,10 “	Devam ediyor
Ovacık Cevizlik Onbaşı Karakolu tamiri	1.148,80	1.148,80 “	Devam ediyor
Pertek Hükûmet Konağı sabit raf	150.-	150.- “	Bitti
Pertek Köprü Karakolu tamiri	614.-	614.-	Devam ediyor
Pertek Savak Karakolu tamiri	548.-	548.- “	Devam ediyor
Pertek Hükûmet Konağı tamiri	300.-	300.-	Bitti
Merkez Hükûmet Konağı tamiri	962,62	962,62	Devam ediyor
Kalan Şehir Karakolu tamiri	700.-	700.-	Devam ediyor
Nazîmiye Subay Evleri tamiri	1.000.-	1.000.-	Bitti
Nazîmiye kışla ve ahırları	4.999,60	4.999,60	Devam ediyor
Deşt Kışlası tamiri	4.999,60		
Elazığ Memleket Hastanesi ikmali inşaatı	209.092,00	209.071,32	Devam ediyor

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 24, Belge No: 232.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

ORTAOKULLARIN İHTİYAÇLARINA DAİR¹ (?)*

1. 150 Öğrencilik Bir Ortaokul İçin İhtiyaç Programı

Adet	Yer	Eni x boyu
3	Dershane	6 x 9
1	Laboratuvar	6 x 12
1	Atölye	6 x 12
1	Kütüphane	6 x 12
1	Müdür odası	4 x 5
1	Muavin ve kalem odası	4 x 5
1	Öğretmenler odası	6 x 9
1	Hademe odası	4 x 5
1	Salon (cimnastik, konferans kışlık teneffüshane olmak üzere)	9 x 12
1	Depo (odun, kömür ve saire için)	9 x 12
6	Helâ (ikisi kızlar üçü erkekler biri öğretmenler için)	

2. Bir Ortaokulda Bulunması Zaruri Olan Ders Malzemeleri ve Eşya

Adet	Cinsi	Açıklama
40	Sıra	30'u dershaneler, 10'u laboratuvarlar için
3	Yazı tahtası	
3	Kürsü	
3	Yazıhane	Müdür, muavin ve kâtip için
1	Masa	Öğretmen odası için

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 27, Belge No: 262.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

8	Soba	Üç derslane, bir laboratuvar, bir kütüphane, bir müdür, bir muavin, bir öğretmen odası için
3	Dosya dolabı	Bir müdür, bir muavin ve bir kâtip için
1	Ders aletleri dolabı	
1	Kütüphane dolabı	
1	Okul masası	Kütüphane için
30	Sandalye	Kütüphane, idare odaları, öğretmen odası ve derslaneler için
-	Perde	Lüzumlu yerler için

DİZİN

- Abbasuşağı 47, 450
Abdulu 419
Abşeker 485
Acıelma Dağı 3, 278; Karakolu 20
Acırır 455
Açırır 47
Ada 395
Adana 174, 623
Afyon 175, 510
Ağanın komu 446
Ağaşenliği 3, 46, 139
Ağa Tuzlası 10
Ağdat 242, 260, 402, 647
Ağgi 219, 496, 632
Ağı İçen 232
Ağın 200, 207
Ağloz 219, 632
Ağrı 510, 554, 623
Ağtaş 647
Ağuçan 662
Ağviran 232, 375, 654
Ağvirankicori 633
Ağzunik 366, 373, 375, 417, 430,
445, 455, 654, 660
Ahmet Paşa 652
Ahponos 647
Ahtük 217, 371, 455, 568, 591-93,
595
Akbaba Dağı xxvii, 515, 517, 528,
532, 571, 572; Yaylası 606
Akçadağ deposu 472; Köy Enstitüsü
xviii, xxi, 171, 174-77, 343, 355,
364, 372, 426, 433, 465, 608
Akkilise 265
Akpınar 375, 652
Aksu 398, 499
Aktaş 395, 450
Alan Gevreği 267, 390, 408
Alan Hopiği 267, 408
Alhan 265
Alibaba Dağı 278
Ali Boğazı 184
Aligazi komu 646
Alikahraman 267, 409
Aliran 242, 260
Almacık 395
Altunhüseyin 46, 139
Amasya 510
Amerika 39, 492
Amutka 229, 271, 273, 373, 429,
454, 635, 637, 639, 641, 646
Anadolu x, 4, 5, 34, 37, 180, 185,
192, 281, 283, 572, 616, 617,
621
Ana komu 647
Anamas Dağları (Konya, Isparta)
623
Anbar 267, 390, 408, 410
Ankara xvi, xvii, xxvi, 70, 103-11,
121, 122, 145, 147, 150, 156,

- 158, 194, 199, 226, 341, 377,
486, 505, 506, 510, 513, 523,
533, 537, 540, 562, 563, 586,
620
Antalya 623
Antep 476
Antitoroslar 586, 617
Apaştor 528
Apoştta 526
Apşeker 417
Arabistan 4
Arapkır 188, 194, 199, 200, 207
Ardige 371
Arıl 395
Arilci 647
Arpa Çukuru 3
Arzular 445, 455, 647
Arzumak 395
Askerler pınarı 23
Askisor 349, 366, 373, 374, 633
Asya 29, 338
Aşağı Barasor köyü 194
Aşağı Bor 647
Aşağıharik 282, 367
Aşağıkumraş 417
Aşağı Larsik 647
Aşağırabat Köprüsü 534
Aşağı Ruşnak 647
Aşağıvartınik 218, 361, 366, 495,
632
Aşbor 647
Aşkale 280
Aşkirik 8, 47, 647
Aşutka nahiyesi 188
Aşvan 479; geçidi 362
Ateş mezarası 454, 647
Avgözü 454, 646
Avrupa 29, 645
Avuçen 656
Ayasofya 2
Ayдын 510
Ayvatlı 268
Ayvaztarlası 606
Azgılar 282, 587
Azvat 23
Bağabisar 647
Bağın 265, 484
Bağır Baba Dağı 3, 6, 656; Yaylası
587
Bağırpaşa Dağı 3, 7, 9
Bağvisari 454
Bahçecik 173, 218, 220, 361, 362,
366, 632
Bahrav 417, 673, 675
Bahşiş 268
Bakos mezrası 647
Balıkesir 351, 510
Balibey mezrası 647
Balıkan 450, 637
Balıkuşağı 395
Balişer 366, 420, 430
Balişir 417
Balluca 282, 587
Barasor Deresi 185, 209, 664; köyü
365, 426; yaylaları 588
Barasorsüfla 220, 632
Barasoriülya 220, 484, 555, 598,
632
Barav 529
Barav Yoncalık 47, 139
Bardakçı 19, 47, 139
Bargini 232, 374, 375, 633, 656,
662, 671
Barke 647
Barker 647
Basu 268
Başbağlar 220

- Başçekrek 220, 365, 368, 426, 632
Başkalecik 47, 139
Başvartınık 175, 182, 183, 185-87, 189, 195, 199, 200, 207-09, 214, 220, 272, 345, 365, 367, 382, 461, 632, 634, 636, 638, 641
Baysuyu 23
Bedretıl 217, 495, 632
Behramaz Deresi 685, 687-90
Bektaşuşığı 395
Belik 647
Beroç 265
Beşpınar Yaylası 654
Beyazdağ 246
Beydamı 264
Beyler mezarısı 264
Beypınarı 606
Bezik ormanı 473, 474
Bıradi-Moruşka 595
Bırastık 47, 139, 367, 455, 526-28, 561
Biçer 268
Bilan 265
Bilecik 510
Bilgeç 473
Biliç 218
Bingöl xxii, 278, 281, 461, 573, 605, 616, 623; Dağı 333, 651
Binidan 454
Birdo 446
Birihi 217, 495, 632
Birikan 647
Birman 267, 409, 647
Birudan 646
Bitlis 510
Bittik 647
Bolu 510
Bornek 374, 376, 429, 454
Boyer Baba Dağı 7, 8
Boyun komu 646
Bozağakaraderbendi 11, 19, 46, 139
Bozan 454, 646
Bozantepe 184
Bozdere 267, 409
Bozikuşığı 395
Bradi 218, 495, 591, 592, 632
Breş 9
Budik 647
Budikan 647
Burdur 510
Burnak 395, 485
Bursa 510
Büyükgölbaşı Dağı 572, Yaylası 588
Büyük Göze Suyu 599, 600
Büyükköy 395, 647
Büyük Paşa 473
Büyük Munzur 398
Caferli 526, 527
Camgöz 499
Camiikebir Mahallesi 343, 352, 364, 417, 429
Canbaz komu 646
Cancik 220, 632
Canık 165, 265, 366, 407
Cemolar 374, 376, 633
Cevzlidere 220
Civarık 282, 367, 485, 587
Cızrat 647
Coravan 587
Coşık 166, 265, 366, 407
Cumhuriyet mahalleleri 139
Cumhuriyet Meydanı 28
Cünek Deresi 572
Çağalan 3, 7
Çakmaklı 395

- Çakperi 395, 497, 498, 504
 Çal 454
 Çaldıran 298
 Çalkadan 268
 Çamurek 282, 587
 Çamurluk Yaylası 606
 Çan 12
 Çanakşısıfla 264
 Çanakşılıya 264
 Çanakkale 510
 Çankal 268
 Çankırı 510
 Çantur 264
 Çapakçur Sancağı 573
 Çardağ 454
 Çarsacak 163, 268, 271, 273, 328-30, 332-34, 336, 345, 358, 359, 365, 367, 368, 407, 415, 635 638, 639, 641, 672; Ovası 676, 677
 Çarşı 139
 Çat 265, 268, 647
 Çaybağı 220
 Çeko mezarası 268
 Çemçeli 242, 260
 Çemişgezek xii, xx-xxiii, 80, 90, 104, 113, 121, 125, 146, 153, 160-62, 171, 174, 175, 177, 179, 182, 184, 185, 187, 191-93, 205, 207, 208, 213, 229, 272-75, 307-12, 314, 342-46, 354, 359, 360, 362, 364-68, 371, 377, 385, 386, 394, 404, 415, 418, 425, 426, 433, 438, 442, 443, 447, 448, 455, 461, 467, 468, 472, 475, 477, 479, 483, 484, 493, 494, 514, 529, 535, 560, 562, 563, 568, 584-87, 591-95, 598, 607-09, 632, 634, 636, 638, 640, 651, 653, 664, 673
 Çerğat 647
 Çerhik 454, 646
 Çerik 32, 47
 Çerme pınarı 23, 278
 Çıplak Baba 656
 Çırpac 446
 Çırpazin 367, 395, 397, 485
 Çiçoğlu 591-93, 595
 Çihik 176, 238, 242, 250, 251, 260, 355, 365, 431, 453, 465, 473, 484
 Çirik 3
 Çirkiş 241, 260
 Çolaklar 445
 Çors 47, 139
 Çorum 363, 510
 Çökilyas Beşparmak yaylaları 623
 Çölkirek 374, 375, 633
 Çukur 216, 267, 390, 355, 368, 409, 431, 453, 465, 494
 Çukurova 623
 Dacirek 526
 Dağbek 47
 Dağdibi suyu 23, 24
 Dağyan 282
 Dalât Yaylası 587
 Dalav 282, 587
 Danaburan 163, 264, 365, 407, 484
 Danzi 497, 498, 646
 Danzik 8, 10, 11, 13, 19, 24, 43, 46, 47, 139, 271, 273, 455, 587, 636, 638, 640, 642
 Darboğaz 7
 Davali 265
 Decirek 527
 Dedikuşağı 395

- Değirmendere 220, 646
 Dehke 371, 496, 591, 592, 595
 Dekke 455
 Delan 446, 647
 Delon 454
 Demir 446, 454, 642, 647
 Demirci 268
 Demirkapı Dağı 278, 655
 Demir Mağara 454, 646
 Denizli 510, 623
 Denk 268
 Denzek 139
 Derdereç köyü 496
 Derderiç 186, 219, 593, 632
 Dere 267, 272, 273, 409, 415, 417,
 423, 430, 473, 636, 638, 640,
 642, 670
 Derehak 242, 261
 Derekarsini 267, 409
 Dereköy 47, 139, 646, 654, 662
 Dereli 420
 Dereliyan 647
 Dereova 282, 587
 Dereşoran 526-28
 Deretımığı 526-28
 Derikler 374, 375, 633
 Derkeyar 647
 Dersim ix, xv, xvii, xxvii, xxviii, 2, 12,
 140, 153, 192, 278, 281, 423,
 455, 571, 589, 598, 602-04,
 615, 651, 654, 660, 673; dağları
 xii, 2, 654; Dursun dağları 2,
 140; harekâtı 141, 603; muntıkası
 660; sancağı 192
 Derviş 241
 Dervişan 265
 Dervişcemal 175, 230, 232, 348, 350,
 364, 373-75, 429, 633, 662
 Derviş komu 260
 Deşt 13, 19, 23, 46, 139, 144, 176,
 230, 238, 242, 250, 261, 271,
 273, 282, 349, 365, 367, 373-
 75, 428, 464, 473, 484, 485,
 587, 636, 638, 640, 642, 647;
 Kışlası 372, 691
 Deştıl 265
 Deveçukuru 606
 Dicle 688
 Dilanoğlu 264
 Dimili 218, 360, 365, 367, 495, 496,
 632
 Dinar 242; Köprüsü 534
 Dirik 647
 Diriki 395
 Divanhane 12
 Diyarbakır (Diyarbakir) xxv, 171,
 195, 208, 230, 428, 441, 467,
 508, 510, 544, 545, 573, 664
 Dizik 282
 Doğan 186, 192, 196, 219, 496,
 529, 593, 632
 Doğbek 455
 Donzi 454
 Dralor 220, 632
 Düldülayağı Yaylası 606
 Düzgünbaba
 Düzgün Baba Dağı 257, 278, 297,
 356, 357
 Edirne 510, 617
 Ege 476
 Egrek 455
 Eğnik 217, 455
 Eğripınar köyü 395; Dağı 572
 Ehme 217, 495, 632
 Ehnesor 220, 632
 Ekrek köyü 217, 382, 591, 592, 593,
 595; Deresi 184

- Elazığ xviii, xxii, xxiii, xxv, xxvi, 2, 3, 20, 70, 145-48, 152-54, 157, 159, 174, 176, 177, 184, 188, 193, 194, 199, 200, 207-10, 222, 224-26, 238, 249, 251, 252, 255, 258, 271, 278, 281, 285, 289, 298, 328, 330-32, 342-44, 348, 351, 364, 390, 391, 397, 415, 416, 419, 425, 426, 428, 433, 435, 437, 441, 442, 461, 465, 467, 469, 470, 473, 474, 477, 478, 481, 504, 506, 508, 510, 513, 517, 518, 522, 523, 533, 534, 536, 543, 544, 546, 561, 563, 570, 599, 608, 609, 611, 614, 616, 651, 652, 665, 668, 677, 684-86, 690, 691; Askeri Hastanesi 428; Devlet Hastanesi 428, 433, 437; istasyonu 391, 504; kasabası 684, 686, 690; Kız Enstitüsü xviii, xxii, 176, 238, 251, 343, 364, 426, 465, 609; Memleket Hastanesi 70, 344, 691; Ovası 685, 690; Şifa Eczahanesi 442; şosesi 652; Ziraat Bankası 477; Ziraat Fidanlığı 614
- Elgazı 395
- Elmalı 47, 139
- Erciş 280
- Erdige 217, 455, 598
- Erganhozakpur 633
- Ergen 349, 366, 373, 375, 376, 429, 527, 654, 655
- Eriki 454, 647
- Erindek 671
- Erkagan 219, 496, 633
- Er Mustafa 654
- Eryon 526
- Erzincan xii, xiv, xxv-xvii, 2, 12, 15, 18-20, 25, 26, 139, 146-48, 157, 188, 230, 332, 363, 390, 394, 396, 404, 461, 476, 478, 499, 508, 510, 513-17, 519, 520, 522-32, 541, 543, 544, 546, 548, 555, 556, 560, 569-71, 573, 588-90, 598, 602, 603, 605, 606, 615, 616, 654, 668, 673, 675
- Erzurum xxv, 18, 19, 146-48, 230, 280, 396, 508, 510, 525, 573
- Eski Hozat 652
- Eskişehir 510
- Eşekmeydanı yaylası 606
- Eşil 139, 271, 273, 470, 636, 640, 642
- Eşkünü 185
- Eşkünüsefine 217, 495, 633
- Eşkünüzimyan 220, 496, 633
- Evrek 218, 495, 633
- Fahri Baba 6, 7
- Fatkar 647
- Fem köyü 19, 46, 139; deresi 7; karakolu 470
- Feraç 265
- Ferhadin 46, 139, 140
- Ferolar 395
- Fındıkan 242, 453
- Fındıklı 260
- Fındıklıyan 431
- Fırandah Dağı 571, 572
- Fırat Nehri 2, 7, 19, 139, 184, 185, 209, 473, 504, 586, 589, 604; Vadisi 571
- Fikri Paşa Mahallesi 375, 601, 652

Galadur 529
 Garipuşağı 367, 395, 396, 451, 450,
 485
 Gavğa 646
 Gaziantep 174, 510
 Gazikuşağı 450
 Gazi Terbiye Enstitüsü 345, 357,
 360, 363
 Geban 264
 Geleşmîşkân 46, 139
 Gelensi 526, 527
 Gemici 219
 Geriş 282
 Germikâr 495, 633
 Germili 182, 185-87, 195, 200, 207,
 208, 218, 219, 272, 273, 354,
 360, 365, 434, 461, 484, 495,
 496, 585, 565, 568, 632, 634,
 637, 638, 641; Köprüsü 593
 Germisi 331, 361, 366, 368, 494,
 632
 Germisik 182
 Germişk 606
 Gersunut 46, 455, 587; Yaylası 587
 Gervek 267
 Geviç 374, 375
 Gevrek 409, 450
 Gezin istasyonu 684
 Giresun 174, 510
 Girmil 647
 Göbürge 47, 139
 Göcenek 32, 46, 139
 Göderiç 484
 Göğce 221
 Gölcük Gölü 684
 Gömegöl mahallesi 647
 Gömemiş 267, 390, 409
 Göneli 23, 46; Tuzlası 10
 Gönesi 647

Göz 267, 409
 Gözeler 445, 455, 526
 Gözerek 454, 646
 Göze Suyu 600
 Gülistantaşı 606
 Gülkanlı 473
 Gümürgan Dağı 246
 Gündük 647
 Gürk 47, 647

 Haceri 267, 382, 390, 409, 591-93,
 595
 Hacıbey 217, 495, 633
 Hacıcamii 494
 Hacı Cami Mahallesi 216, 494
 Hacılar 367
 Hacı 3, 46, 139, 140, 485
 Hacıyusuf 266
 Haçeli 373-75, 484, 633
 Haçkirek 647
 Hadişar 371, 455; Ormanları 197
 Hafsikler 420
 Hagû 267, 409
 Hail önü 11
 Hakis 176, 271, 273, 278, 282-85,
 287, 290, 300, 356, 365, 485,
 587, 635, 637, 639, 641
 Hakkari 617
 Halil Pınarı 242, 260
 Halitpınarı 395, 450
 Halmüge 189, 221, 365, 426, 632
 Hamamatik Mahallesi 216, 494
 Hamdi Baba 356
 Hamidiye 375
 Hamikbaba Dağı 278
 Hamik Dağı 257
 Hanife 454
 Hanım Köprüsü 12
 Hanife 646

- Hanılar 647
 Hanuşağı 395, 647
 Haraba 264, 265
 Harçık Köprüsü 355; köyü 241, 249,
 260; mezarası 619; Suyu 148,
 163, 237, 239, 246, 248, 250,
 252, 278, 290, 298, 299, 334,
 355, 390, 473, 586; vadisi 618
 Harını 647
 Harmi 446
 Harput 474
 Harsi 47, 446, 455, 606, 647
 Hasanali mezarası 647
 Hasangazi xvii, 22, 39, 46, 50, 139,
 144, 176, 363, 365
 Hasankale 280
 Hasorik 264
 Hastek 220, 496, 633
 Hastesi 220, 633
 Haştun 217, 218
 Hatay 510
 Havaçor 272, 273, 394-96, 555, 636,
 642; Suyu 398; yaylası 472
 Havasor 640
 Havasör 220
 Havikpah 241, 260, 453
 Haydaran 290, 300, 637
 Hayrontepe 606
 Hazar Denizi 9
 Hazeri 217, 455, 598; Deresi 184
 Hazerbaba 684
 Hazer Gölü 684
 Hel Dağı 3, 7
 Hemmiş 182, 221, 495, 632
 Hezirgeisüfla 264
 Hezirgeiülya 264
 Hıdırdamı 207, 208, 479, 535, 563;
 karakolu 207; ormanları 473
 Hıdıroz 217, 218, 362, 366, 495,
 591, 592, 595, 632
 Hıksa mezarası (Hesik) 647
 Hınıs 573
 Hınsor 221, 632
 Hıran 473, 474
 Hıştan 265
 Hicaz 402
 Hiç 242, 260, 453
 Hilbeş 282, 534
 Hilbeş Köprüsü 534
 Hilnor 454
 Hingirvan 454, 647
 Hinzori 454, 647
 Hira 454
 Hirnik 366, 417
 Hiver Mahallesi 23, 139; tuzlası 10
 Hizan Dağı 651, 652
 Hodan 266
 Hodik 282, 587
 Holik 282, 587
 Holoç 243, 261
 Honad 647
 Hopek 504
 Hopik 267, 374, 376, 409, 445,
 455, 633
 Hop mezarası 647
 Horan 267, 409
 Horasan xii, 2, 3, 140, 230, 292
 Hormin 454
 Horsin 454
 Hosnek 242
 Hoso 242
 Hosor 260
 Hosum 282, 485
 Hoşan 374, 376
 Hoşanmistikan 633
 Hoşi 268
 Hovar 267, 409, 410

Hozakpur 182, 221, 373, 495, 633
 Hozan 242, 260
 Hozat xiv, xx-xiv, xxvii, 12, 81, 92,
 105, 114, 121, 127, 146, 147,
 149, 151-53, 160, 162, 175,
 177, 184, 185, 188, 197, 199,
 207, 225, 228, 229, 234, 237,
 238, 246, 250, 271, 273-75,
 307-12, 314, 316, 342-45, 347-
 50, 358, 364-66, 368, 371-74,
 385, 386, 390, 394, 398, 400,
 403, 404, 415, 418, 419, 425-
 27, 429, 432, 439, 442, 443,
 445, 447, 448, 450, 455, 461,
 464, 465, 467, 468, 472, 473,
 477, 478, 483, 484, 490, 493,
 535, 562, 564-67, 570, 571,
 574, 576-78, 580-85, 597, 599,
 600, 607-11, 633, 635, 637,
 639, 641, 649, 651-55, 658,
 660, 664, 666, 671, 673, 691;
 kışlası 691
 Hozinkış 264
 Hozmerek 243, 261
 Hösnek 260
 Hurnik 446, 455
 Hüdü 221, 365, 632
 Hükûmet Caddesi 27
 Hülûkuşağı 395
 Hülüman 165, 266, 345, 359, 366,
 368, 407
 Hüseyinağa mezarası 264
 Hüviyet mezarası 647
 İğdır 280
 Irak 504
 Isıtma 395, 466
 Isparta 510

İbimahmut 266
 İbiş mezarası 267, 409
 İkisor 454
 İkiz maa Germisi 265
 İksa 446
 İlanlı 264, 268, 484
 İliç 200
 İn 349, 366, 373-75, 429, 633, 654
 İnciğa 175, 230, 233, 348, 364, 373-
 75, 429, 484, 654, 658
 İnciğa kurkurik 633
 İran 30, 338
 İrenos 526
 İresi 271, 273, 278, 282, 367, 485,
 637, 635, 639, 641; ormanları
 473, 474,
 İskenderun 225, 226
 İslam mahallesi 264
 İsmaili 268
 İsnis 266
 İstanbul xvii, 39, 44, 142, 195, 199,
 349, 350, 351, 442, 510, 572,
 655; Kadıköy Dikiş Yurdu 350
 İstiklal Mahallesi 417
 İvrindi 561
 İzmir 174, 299, 355, 510
 Kabun 267, 409, 410
 Kaceran 266
 Kafat 647
 Kafot 454
 Kağızman 280
 Kahmut 237, 238, 242, 243, 246,
 260, 261, 272, 273, 355, 635
 639, 641
 Kakkbil 271-73, 367, 394-96, 449,
 450, 636, 640, 642, 646
 Kakkpel 446
 Kalaboz Deresi 184

- Kalan xx, xxi, xxiii, 82, 94, 106, 115,
129, 146-49, 153, 156, 157,
160, 176, 229, 235, 244, 246,
247, 250, 253, 257, 259, 260,
262, 272-75, 278, 291, 307,
308, 310-12, 328, 330, 332,
334, 337, 342-45, 349, 350,
355, 365, 385-87, 389, 390,
394, 405, 410, 415, 418, 419,
425, 426, 431, 437, 442, 443,
447, 448, 452-55, 461, 464,
465, 467, 468, 470, 471, 473,
478, 479, 483, 535, 536, 538,
540, 552, 580, 606, 609, 611,
613, 618, 635, 639, 641, 642,
646, 647; Şehir Karakolu 691
- Kalaycı 265
- Kalbos 647
- Kalbusan 241, 260
- Kale 265, 267, 409, 647
- Kale Camii (Yelmaniye Camii) 191
- Kalecik 375
- Kaleler 12
- Kale Mahallesi 191, 216, 494
- Kalender 420
- Kalikuşağı 395
- Kalmam 282
- Kamerik 526-28
- Kamışlı 266
- Kanasur 647
- Kandilbaba Tepesi 246
- Kandilli 395
- Kandolar 497, 498, 504
- Kankorus 646
- Kanoğlu 242, 260
- Karaca 349, 366, 373, 374, 376,
429, 484, 633, 654, 656
- Karacakale köyü 3, 7, 572, 587, 588;
Yaylası 587
- Karaçor 474
- Karadağ 473
- Karagöl 46, 139, 367, 498, 499, 587;
Deresi 498
- Kara Hozat 652
- Karakoçan 278, 328, 332, 333, 474;
Dağları 677
- Karamanlı Mustafağa 647
- Karamık Deresi 652
- Karaoğlan köyü 350, 367, 395, 396,
433, 450, 451, 485, 654; ambarı
224; Jandarma Karakolu 224
- Karasar 173, 217, 361, 366, 368,
494, 591, 592, 595, 632
- Karataş köyü 371, 445, 455, 499;
Deresi 501; mezrası 455; yaylası
555, 597
- Karavenk 366
- Karayazı 265
- Karayusuf 269, 677
- Kârdere 266
- Karpih 647
- Kars xxv, 280, 472, 508, 510, 548,
617
- Karsan 269
- Karsi 454, 647
- Karsil 646
- Karsiniler 267, 409
- Karsolar 47, 139
- Kastamonu 476, 510
- Katırgediği xxvii, 528, 532
- Katırgölü 606
- Katır tepesi 515, 517
- Kavahik 267, 409
- Kavaktepe 265
- Kavran 647
- Kayacı 269
- Kayırlar 47, 139
- Kaymazan 46, 139

- Kayseri 510
 Kazıküşağı 395
 Keban 184, 192
 Keçeli mezarası 647
 Keçizeken 647
 Keçüdek 646
 Kedek vii, 395, 402, 497-99, 505, 506
 Kekili 647
 Kelhaş Deresi 7, 9
 Kemah 192, 197, 351, 394, 396, 513-17, 525-32, 556, 570-72, 588, 589, 602, 606, 615, 674; Jandarma Komutanlığı 527; Tapu Memurluğu 528
 Kemaliye 182, 184, 192, 197, 199, 200, 207, 382, 383, 394, 461, 555, 588, 589, 598, 603; Mahkemesi 598
 Kemer Yurdu 606
 Kepir 606
 Ker 647
 Kerbela 401
 Kercini 221, 633
 Kerdizuşağı 395
 Kerinku 454, 647
 Kermiğâr 217
 Kermisik 217
 Kert Dağı 169; ormanı 473, 474
 Keşiş 454, 647
 Keşişan 243, 261
 Keşküvar 282, 587
 Keştun 265
 Kevrik 395
 Keydan 685
 Keykan 242, 260
 Kıl 283
 Kıra 646
 Kırallı 454
 Kırandağ 606
 Kırdıçlar Suyu 600
 Kırdım 46
 Kırğat (Çırğat) 647
 Kırım 267, 409
 Kırımni 446
 Kırklar Dağı 328
 Kırklareli 510
 Kırklar Tepesi 6, 184
 Kırkmerdiven 606
 Kırını 647
 Kırmızı Dağ 246, 257, 391
 Kırnik 374, 376
 Kırşehir 510, 620, 631
 Kızı 182, 194, 221, 365, 484, 495, 496, 632
 Kızık 395
 Kızılçık 269, 359, 367, 407, 408
 Kızılçayır 648
 Kızıldağ 246, 654
 Kızılcvler 217, 371
 Kızıl kale xviii, 164, 266, 331, 359, 365, 368, 370, 407, 484
 Kızılkan 646
 Kızıl kilise 278, 450, 655
 Kızıl mescit 46, 139
 Kızılmezra 395
 Kızılöz 598
 Kızıldağ 654
 Kızılviran 395
 Kızıuçan 11, 12
 Kicori 232, 375, 655
 Kiğı 2, 10, 12, 19, 20, 139, 144, 278, 461
 Kilise 267, 375, 376, 409, 654
 Kilisesorpiyankalankoznorşin 633
 Kilorik 606
 Kimsor 282, 284, 367, 587
 Kinzir 473

- Kirik 283, 473, 474
 Kirmil 637, 655
 Kirzi 265
 Kişniş 269
 Kocaeli 510
 Kocakar 606
 Kocaovanis 265
 Koç 454, 646
 Koçgölbaşı tepesi xxvii, 515, 517,
 528, 532, 572
 Koçgölü yaylası 606
 Koçoğlu yasak bölgesi 382
 Koçolu köyü 646; Deresi 184
 Koçpınar 366, 417
 Koçuşağı 450
 Koçyeri 454, 646
 Kodi 395, 485, 497, 498, 504
 Kodi Dauzi 504
 Kohpınık 529
 Kolck 266
 Kom 646, 648
 Koman 266
 Komer 186, 192, 196, 220, 366,
 496
 Komeş `648
 Komik 527, 528
 Komikıraç 266
 Konaklar 395
 Kongülü mer'a 9
 Konik 454, 648
 Konya 201, 348, 396, 510, 623
 Kop mezarası 648
 Kor 454, 648
 Korcan 269
 Kortan 266, 390
 Kortanisüfla 267, 409
 Kortaniülya 267, 409
 Kortilaçin 266
 Koşan Dağları 7
 Kot 648
 Kozan 267
 Kozan-Nuran-Kurnik 267, 409
 Kozluca 395, 397, 454, 485, 646,
 660
 Köçek 220, 560-62, 591, 592, 595
 Köderiç 269, 331, 359, 367, 407,
 408
 Köhser 282
 Köhteran 46, 139, 587
 Köktepe 269
 Könsar 221, 633
 Köprübaşı 375
 Körkes 267, 390, 409, 484
 Kör Seyit Han 660
 Köseler 395, 497, 498, 504
 Kösoğlu 265
 Köyser 587
 K(...)rekan 269
 Kuhkar 648
 Kulalik Olayı 648
 Kunahırç 606
 Kupik 266
 Kurçık 265
 Kurkurik 266, 331, 374
 Kurmikan 454, 646
 Kurnak 648
 Kurtalan xxv, 508
 Kurtkendi 526
 Kuruçay 11, 200
 Kuşçu 269, 677
 Kuşhane 266
 Kutuderesi 249, 390, 473
 Kuzuçan 11, 12
 Kuzulca 47, 139
 Küçük Asya 29
 Küçük Göze Suyu 600
 Küçük Munzur 398
 Külkan 648

- Küllü 139
 Küllü Yeniköy 47
 Küredere 395
 Kûrek 648
 Kürk 454, 648
 Kürkendi 527
 Kürt Karavenk 217, 633
 Kürt köyü 494
 Kürtler 633
 Kütahya 510

 Laçınıuşağı 450
 Laledağ 473
 Lalaşağı 174, 217, 366, 484, 495, 633
 Laşkan 395
 Lazvan 265, 331, 484
 Lemk 266
 Lolanibrahimtanerkoru 633
 Lolantaner 374, 376
 Lolan Yaylası 587
 Lödek 266

 Mahalle 646
 Mahmunut 218, 366, 495, 633
 Maksur 646
 Maksutuşağı 526-28
 Malatya xv, 2, 174, 194, 391, 508, 510, 668
 Malmilrek 648
 Maman 267, 409
 Mameki 158, 241, 257, 260, 278, 298, 390, 391, 691; Mahallesi 260
 Mamlis 395, 450
 Marnusa 219, 495, 632
 Manekrek 266
 Manisa 510
 Mansavut 175, 221, 365, 555, 632

 Mansuluşağı 648
 Maraş 648
 Mardin xv, 508, 510
 Marik 267, 409
 Markar 445, 455, 497, 498, 504
 Markasor 282
 Markazan 47, 139
 Maskan 282
 Mastar Dağları 684
 Masumpak 232
 Masuranlı 648
 Mazgirt xxiii, 19, 83, 96, 107, 116, 121, 130, 146, 147, 151, 153, 160-62, 168, 169, 175, 177, 237, 238, 246, 252, 253, 259, 264, 271, 273-75, 278, 289, 298, 307-12, 316, 326, 328-30, 332, 334, 337, 338, 340, 342-48, 355, 357-59, 364-69, 385, 386, 389, 390, 405, 407, 408, 410-12, 415, 418, 425, 426, 429, 431, 442, 443, 447, 448, 461, 465, 467, 468, 474, 475, 477, 479, 481, 483, 484, 534, 586, 607, 608, 611, 635, 637, 639, 641, 651, 653
 Meçi 47, 455
 Medrese Mahallesi 216, 494
 Mehminin komu 646
 Mekikuşağı 395
 Melek Bahçe 614
 Mengücek 219
 Merbu 454
 Mercan 497, 499; Deresi 498, 606; Düzü 497-99, 505, 506; Suyu 398
 Mercimek köyü 170, 364, 417, 420, 430
 Merekler 221

- Mergimemi Yaylası 606
 Merġo (Merkan) 648
 Merho 242, 260, 395, 446, 453, 648
 Mersin 466, 623
 Mescit Mahallesi 216, 494
 Mestan 164, 266, 366, 407
 Meydanlar 139
 Meydan Mahallesi 216, 494
 Meyvanlı 526, 528
 Mezra 648
 Mezre 47
 Mırnahi 216
 Mısıрто 597
 Mısıriban 648
 Mıstuşağı 395
 Miçingâh 221, 633
 Middik 648
 Mikkül 648
 Milli 241, 260
 Mir 648
 Mirik 648
 Mirzcali 267, 409
 Misafırlmaz 648
 Miştikan 648
 Mivatlı Deresi 572
 Molla Ali 455
 Mollaaliler 446
 Mordofon 455
 Mortruk 648
 Moruşka 218, 591, 592
 Muġla 510
 Muhsik 267, 409
 Muhundu 166, 167, 265, 266, 271, 273, 289, 328, 330, 332, 336, 345, 358, 359, 366, 407, 432, 479, 484, 635, 637, 639, 641
 Mukuf 47, 139, 367
 Munzur Bölgesi 473; Çayı 246, 473, 497, 498, 501, 586; Dağı 394, 240, 416, 423, 473, 500, 555, 571, 615, 617, 623; Sıradağları 499, 505, 673-75; silsilesi 184, 398, 419, 450, 473, 497, 514, 515, 528, 602, 651; Suyu 148, 237, 239, 249, 252, 256, 278, 328, 330, 333, 334, 351, 398, 402, 504, 505, 677; vadileri 571; yaylaları 472, 517, 554, 571, 587-89, 623, 674, 675
 Murathavzası 587; kenarı 422; kıyıları 422, 616; Suyu 153, 173, 184, 185, 209, 328, 334, 362, 398, 415, 419, 473, 474, 504, 563, 586, 588, 594, 615, 652
 Murdafan 47
 Muş 510
 Muşteek 591
 Mutu xxv, 144, 479, 480, 508, 534; Köprüsü 18, 19, 157, 478, 481
 Mürüt 269
 Müşkirek 374, 376
 Müşkürekrengül 633
 Müşteek 219, 592
 Nanikuşağı 395
 Nazımıye xii, xiii, xx, xxii, xxiii, 2, 20, 51, 54, 55, 84, 98, 108, 117, 121, 123, 132, 139, 144, 146-51, 153, 162, 168, 176, 177, 237, 244, 246, 249, 252, 257, 271, 273-78, 280, 289, 292, 294, 295, 297-99, 301, 307-12, 318, 328, 330, 332, 342-45, 355-57, 365, 367, 385, 405, 408, 425, 426, 432, 442, 443,

447, 448, 461, 467, 470, 474,
 479, 483, 485, 581, 587, 607,
 608, 611, 614, 635, 637, 639,
 641, 651, 691
 Nazikuşağı 648
 Necmeddin Sahir Mahallesi 579
 Nenikuşağı 450
 Niğde 510
 Niksar 280
 Nohutlu 139
 Nornik 186, 192, 196, 220, 366,
 496, 633
 Norşin 654
 Nuhutlu 47
 Oğlaz köyü 496
 Oğuzar 172, 218, 366, 495, 591,
 592, 595, 633
 Okasor 648
 Ordu 510
 Orta Anadolu 185, 281, 283
 Orta Asya 4, 292
 Orta Dağ 571, 572
 Oruç 266
 Orzuk 219, 373
 Oshik 371
 Oski Dcresi 185; köyü 218
 Oskih 455, 591-93, 595
 Otular 454, 646
 Ovacık xxi, xxiii, xiv, 2, 3, 19, 33, 85,
 98, 109, 118, 121, 123, 133,
 139, 145-48, 151, 153, 160,
 177, 184, 192, 197, 199, 200,
 210, 222, 223, 225-27, 229,
 272-75, 307-12, 318, 320, 328,
 334, 342-45, 350, 351, 358,
 365, 367, 368, 385, 386, 392,
 394, 398, 418, 419, 426, 433,

442-45, 447-50, 455, 461, 466,
 468, 472, 473, 478, 483, 485,
 497, 498, 500, 504-06, 528-32,
 555, 561, 562, 565, 566, 569-
 71, 576, 580, 584, 585, 588,
 598, 604, 606-08, 614, 636,
 637, 640, 642, 651, 653, 673,
 691; Cevizlik Onbaşı Karakolu
 691; Dursun Onbaşı Karakolu
 691; Pizvenk Onbaşı Karakolu
 691; Subay Evleri 691; şosesi
 473

Örence 173, 366
 Örenceikebir 218, 484, 633
 Örenceisagir 218, 494, 496, 633
 Örenccisagir Kcibir 494
 Örs 269

Pagabiay 648
 Page 220
 Pah 167-69, 267, 271, 273, 328-30,
 332, 334, 348, 350, 355, 365,
 388-90, 405, 406, 408, 410,
 411, 431, 453, 464, 473, 474,
 484, 635, 637, 639, 641

Pahnrik 269, 677
 Pakal 261
 Pakan 243
 Pakire 374, 375
 Pakürdik 648
 Palu xxv, 328, 330, 332, 333, 508,
 536
 Panan 282, 587
 Pañçiras 9, 19, 47
 Pangirons 455
 Pardl 37, 43, 47, 395, 455, 648
 Pasin 573

- Paşa mezarası 220, 496, 633
Paşavenk 365, 417, 485
Pavak 648
Payamlı 454, 646
Pazapun 219, 495, 591, 592, 633
Pazapun-Müştek 595
Pehik köyü 429
Pergini 46, 139, 587
Peri 163, 269, 328, 330, 415, 479,
484, 586, 676, 677; komu 266;
Ovası 678; Suyu 163, 333, 676-
81
Perikuşağı 445, 455
Periuşağı 446, 455
Persor 221, 633
Pertek xx, xxiii, 86, 100, 110, 119,
122, 135, 146, 147, 152-55,
157, 160, 162, 169-71, 177,
184, 192, 207, 225, 229, 237,
246, 247, 272-75, 307-12, 320,
328, 330, 332, 334, 342-45,
349, 351-53, 364-66, 368, 385,
386, 412, 415, 416, 418, 422,
425, 426, 429-32, 437-39, 442,
443, 447, 448, 461, 464, 465,
466, 467, 468, 470-78, 483,
485-87, 489, 504, 514, 529,
570, 571, 587, 607, 608, 611,
615, 623, 636, 638, 640, 642,
651-53, 658, 665, 673, 675,
691; Halkevi 426; Köprüsü 474,
478, 504; Sağman köyü 353,
365
Peter 454, 648
Peydere 433, 455
Peyik 349, 366, 373, 375, 484, 654
Peyiksimilkeorzech 633
Pırı 139
Pırıg 33, 46
Pikân 268, 409
Pilvenk 242, 257, 260
Pintige 47, 139, 367
Pirgiç 241, 260
Pirikâni 268, 409
Pirinççi 485
Pişi 139
Pogosi 371, 591-93, 595
Poğusu 218
Poti 654
Pozvenk 395, 450
Priz 678-81
Puhami 374, 376, 633, 654
Puhateris 366, 417, 430, 485
Pulan 167, 266, 330, 359, 365, 407,
432
Pulur 218, 362, 366, 368, 484, 495,
496, 632
Putik 268, 390, 409
Pülümür xi, xii, xvi, xvii, xx, xxi, xxiii,
1-3, 8, 10, 11, 13, 16, 18, 19,
21, 29, 31, 43, 45, 46, 48, 49,
87, 102, 111, 120, 121, 137,
140, 144, 146-48, 153, 156-58,
160, 176-78, 188, 223-25, 237,
246, 249, 271, 273-75, 278,
289, 295, 297-99, 307-12, 322,
343-46, 355, 363-65, 367, 385,
390, 394, 426, 434, 437, 441-
43, 447, 448, 455, 461, 465,
467, 470, 473, 475, 479, 480,
483, 485, 535, 587, 607-09,
611, 614, 636, 638, 640, 642,
651
Pülür 597
Rabat 3, 7, 9, 12, 46, 139, 182, 208,
221, 242, 260, 367, 473, 495,
633; Deresi 12; Köprüsü 208

- Ramazan 282, 367
Reş mezrası 266
Reşolu 220
Rıçık köyü 368
Rızanın evi 648
Rıçık 166, 266, 359, 367, 407
Rivak 454
Rivank 648
Robayık 242, 260
Rostan 260, 268, 409
Rumkiğ 430, 485, 671
- Sağman 170, 365, 417, 420, 422, 429, 485
Sağmandersimi 366, 417, 430, 485
Sahsik 242, 261, 453
Sakak 376
Salördek 46, 139, 534
Salvasan 145
Samsun 510
Sandal 268, 409
Sap 283
Sapik Suyu 600
Sarıkamış 280
Sarioğlan 446, 654
Sarısaltık 232
Sarı Saltık 656
Saselli 219, 495, 633
Sason 524
Savuk 173, 182, 195, 218, 360, 361, 366, 494, 632
Sayrik 283
Sebilbaba xxvii, 528, 532
Segedik 373, 473, 655
Segedikler 654
Sehenk 540; düzlüğü 538, 539
Sekizerli 526
Selveni 648
Semik 446
- Senek 47, 139
Serbarhi 648
Setirge 219, 366, 495, 633
Sevdin Dağları 7; dereleri 7; karakolları 20
Sevge 395
Seyhan 510
Seyik 455
Seyitbey 268, 409
Seyithan 156, 157; Çayı 648
Seyit Hıdır türbeleri 656
Seyitli 269, 677
Siğank 241, 260
Siğnek 219, 360, 361, 365, 367, 495
Siptrozkiurtleri 221
Sırbat 648
Sırım 606
Sıtma köyü 226; pınarı 23
Siirt xxvii, 510, 524
Siliç 243, 261
Silnek 648
Similke 373, 654
Sin 229, 271, 273, 373, 374, 633, 635, 637, 639, 641, 654
Sinan 268, 390, 409
Sindamisüfla 265
Sindamülya 265
Sindam Taşı 328
Singâhsıgnek 632
Singeç 419; Çayı 473
Sinop 363, 510
Sinsor 186, 192, 196, 220, 366, 433, 484, 496, 529, 560, 561 591-93, 595, 632
Sirbat 454
Sisne 219, 360, 495, 632
Sivari Gedigi 606
Sivas 18, 279, 360, 510

Sohmarik Boğazı 606
Solasan 445, 504
Sorpiyan 420, 485, 534, 535, 654
Sosvenk 445
Söğütlü 395
Sörek 269
Sövge 450
Srandag 606
Subasan 455
Sultanbaba 606
Sultanbaba Dağı 450
Sultan Dağları 617, 623
Sultan Hıdır 232
Suriye 504
Süderək 218, 366, 495, 633
Süflâ 598
Sülbüs 7
Süleymanuşağı 47, 139
Süngət 652
Süpürgeç Dağları 415
Sürbehan 526, 527

Şahverdi 446, 455
Şakak 374
Şakirman 268, 410
Şakulan 268, 410
Şamlı 420, 471
Şampaşa 46, 139
Şampaşa Karaderbendi 46, 139
Şampuş 7
Şamuşağı 33, 395, 403, 660
Şamuşi 646
Şarkışla 279
Şavak 192, 272, 273, 415-18, 420,
423, 430, 593, 636, 638, 640,
642
Şavolar 395
Şebken 685
Şehir 473

Şekıyan 266
Şemodini mezrası 12
Şerafəttin Dağları 605, 616, 623
Şeteri 13, 18, 47, 139, 144, 271,
273, 367, 485, 636, 638, 640,
642
Şeyhan 470
Şıh Hasan Türbesi 191
Şıhik 266
Şihzor 221, 365, 426, 484, 632
Şihzo 420
Şilk 165, 266, 367, 407
Şingah 219
Şirtikan 374, 375
Şonı 269
Şomsit 454
Şorda 265, 484
Şöbek 266
Şögeyik 390
Şögeyikisüfla 268, 410
Şögeyikiülya 268, 410

Tacino 648
Taçekerek 654
Taçkirek 374
Tagar Çayı 184, 185, 191, 207, 209,
586; köyü 646
Tahsini 11, 18, 20, 23, 46, 139, 157,
345, 367, 485, 534; Köprüsü
534
Tahsurlu 529
Taht 268, 390, 410
Tahtalıkebir Yaylası 606
Tahtihalil 268, 410
Tahtvan 648
Tama 221, 365, 495, 632
Taner köyü 349, 365
Tanerler 654
Tanzi 395

- Taptikler 242, 260
 Tar 242, 260
 Tarhana ukuru 3, 32
 Tarnoti 374, 375, 658
 Tarnoyu 652
 Tarpasor 265
 Taşbaşı 646; Tepesi 651
 Taşköprü 208
 Tatuşığı 395
 Tavuklar 374, 375, 654
 Tavuk Suyu 652
 Teke Mahallesi 191
 Tekirdağ 510
 Temürtaht 265
 Tenkani 648
 Tepebaşı Mahallesi 216, 494
 Teraz 648
 Tercan 2, 139, 573
 Teşnek 268, 410
 Teştek 374, 376, 633
 Tıgıncâr 526, 528
 Tınığı 526, 528, 529
 Tırnaz (Tepe) 648
 Tırnik 221, 632
 Tirtinik 529
 Til 420, 677
 Tilek 395, 450
 Tiliülya 269
 Tirenoz 527, 528
 Tirkil 268, 410
 Titanik köyü 673, 675
 Titinik 417
 Tizinsor 526
 Tokat 510
 Toma Mezrası 218
 Tomayık 260
 Topuzlu 395
 Toroslar (Adana, Antalya, Mersin)
 617, 623
 Torut 374, 375, 428, 633
 Tödge 219
 Tumayık 242
 Tunaş 648
 Tunceli ix, xii, xiii, xvi, xviii, xx-xxix,
 3, 5, 6, 12, 16, 39, 51-54, 56,
 58, 72-74, 76-79, 88, 103, 112,
 121, 123, 145-59, 174-77, 188,
 192, 193, 200, 202, 207, 224,
 235, 237, 246, 247, 251, 278-
 81, 285-87, 293-95, 306, 313,
 328, 329, 335, 340-42, 348,
 353, 357, 364, 377, 383, 385,
 387, 389, 390, 415, 425, 434,
 435, 437-43, 447, 449, 454-58,
 460, 462, 464, 473, 483, 484,
 486-88, 491, 492, 498, 500,
 505, 506, 510, 513-29, 533,
 534, 536-44, 546-50, 552-56,
 562, 569, 573-77, 579, 582,
 583, 585, 586, 590, 594, 597-
 99, 602, 606, 607, 609-15, 617,
 618, 620, 623, 631, 632, 634,
 644, 668, 669, 673-76, 691;
 Dağları 500; Yaylaları 586
 Turşu 646
 Tüllük 242, 251, 257, 260, 355,
 365, 431, 453, 484
 Türk Karavenk 218, 494, 633
 Türkiye ix, x, xxvii
 Türktaner 230, 368, 373, 374, 376,
 428, 484, 658
 Türktancrağvesi 633
 Türkvarinik 219, 360, 484, 495,
 633
 Türtişmek 237, 242, 246, 252, 257,
 260, 272, 273, 619, 635, 637,
 639, 641

- Uhundu 242, 260
 Ulukale 191, 220, 366, 367, 433, 496, 529, 632
 Ulupınar 170, 354, 365, 417 430, 670, 671, 672
 Urfa 510, 623
 Urik 220
 Urikkömer 632
 Uryan Baba 656
 Uzunçayır 606
 Uzuntarla 243, 261

 Üçdam 3, 47, 139, 367, 485

 Van 280, 510; Gölü 623
 Vanariç 243, 261
 Vank 648
 Vank Kanduları 648
 Vankük 268, 390
 Varsilli 395
 Vartinik 648
 Vartinkükckonck 646
 Vaskirt 170, 272, 273, 354, 368, 415, 417, 420, 423, 430, 464, 471, 473, 474, 636, 638, 640, 642
 Vaskuvan 185, 187, 192, 196, 199, 207, 219, 220, 272, 273, 366, 367, 433, 484, 496, 560, 561, 565, 632, 634, 637, 638, 641
 Veldor 455
 Velikan 242, 260, 484
 Velikaş 243, 261
 Velikeşan 268, 390, 410
 Velişeyh 269
 Veliyan 266
 Velolar 446
 Vengük 221, 633

 Venk 219, 365, 495, 633, 655
 Venkük 410
 Verru 648
 Viranşehir 605, 616, 623
 Vornik 446

 Yalınzağaç 654
 Yarbaşı 47, 139, 367
 Yelmaniye Camii 191
 Yeniköy 139, 217, 247, 259, 445, 455
 Yeşiltepe 473
 Yılan Dağı 184, 423, 598
 Yılanlı 445, 455, 499
 Yılantepe 184
 Yıldızeli Köy Enstitüsü 360
 Yozgat 510
 Yukarı Bor 648
 Yukarı Fırat vadisi 651
 Yukarıharik 282, 367, 587
 Yukarı Hozat 652
 Yukarı Kırmı 648
 Yukarı Mahalle 652
 Yukarı Ruşnak 648

 Zago 648
 Zağa 470
 Zağge 446, 648
 Zarada 648
 Zarkavut 473
 Zel 473
 Zelatizi 648
 Zemek 454
 Zengi komu 646
 Zeranik 350, 365, 367, 368, 395, 396, 402, 433, 485
 Zeri 269
 Zerikân 266

Zeruk 648
Zımık 374, 375, 633
Zima 454
Zırnak 3, 46, 139, 446
Zinnak 648
Zive 232, 656
Ziyal 646
Ziyaret 395, 398, 402
Ziyat 454
Zoğge 454
Zonguldak xvii, 9, 142, 180, 510
Zuğar 646
Zülfükâr Geçidi 297
Züna 648

Abdullah Özdemir 168, 348

Abdülhak Savaş 227

Adil Gürtürk 169, 352

Adil İlter 273

Adil Özelçi 211

Ahmet 300

Ahmet Atılğan 344, 363

Ahmet Erdoğan 344

Ahmet Refik 572

Ahmet Tava 561

Ahmet Yesevi xii, 292, 338

Ali Çavuş 299

Ali Demircan 363

Ali Erdoğan 168, 350

Ali Koç 619

Ali Rıza Kutan 569

Ali Rıza Önder 486, 489

Ali Yalçınöz 607, 612

Ali Yerlikaya 222, 223, 225

Ali Yıldız 560

Abdullah Alpdoğan 51, 182

A. Refik Noyan 53, 145, 147, 149,
151-53, 155, 156, 158, 177,
280

Arif Pelit 533, 535

Asım Alpman 53, 54

Asım Türel 211

Atatürk 171

Avni Akvardar 222, 226, 227

Avni Özeren 164

Avni Yurtsever 449

Bahattin Öge 354

Bahri Özkan 174

Bankoğlu 568

Bay Cemal 3

Bay Sungur 422

Bedri Kaleli 273

Bedri Süzer 569

Behçet Uz 541

Bekir Erdoğan 167

Cavit Okyayuz 244, 387

Celalettin Horzenşahi 292

Celal Tekin 273

Celal Uzer 538

Cemal Tanışman 224

Cemil Calan 525, 532

Cemsi Ağa 660

Cengiz Rahimoğlu 490, 493

Cevat Başkan 273

Corik Hüseyin Ağa 299

Çelebi Ağa 422

Diyap Ağa 593

Dündar Artun 539

Düzgünbaba 278, 338, 357

Edip Yavuz 569, 573, 577, 586, 590,
597, 598, 602, 606, 615, 617,
620, 630, 631, 668, 669

Ekrem Baydar xxvi, 505, 511, 513,
516, 518, 523
Elti Hatun 338
Enver Gürhan 569
Enver Metinel 344
Evliya Çelebi 192

Fahir Tezgören 560, 562, 563, 568,
584, 585, 591, 595
Fahri Yılmaz 167
Faik Çitçi 474
Faik Kurdoğlu 506
Fazlı Başkan 426
F. Bük 149, 150
Fehmi Odabaşoğlu 157
Ferdi Sönmez 163
Ferhat Biçim 561
Fevzi Demirel 273
Fikri Apaydın 549
Fikri Kuttan 222, 224, 227
Fuat Arıkan 435, 441, 442
Fuat Tuksal 279

Hacı Öztürk 163
Haki Akkaynak 273
Hakkı Baykal xxvii, 574, 580
Hakkı Saracoğlu 569
Hakkı Uygur xiv, 412
Hamdi Bitrak 164
Hamdi Ulukaya 673, 675
Hamit Nafiz Pamir 285, 299
Hanefi Çetintaş 175
Hasan 297
Hasan Çolak 561
Hasan Ekici 173
Hasan Gül 614
Hasan Katar 226
Hasan Tutan 560
Hasan Yaşar 149, 151

Haşim Öcal 354, 429
Hatce Sökmen 608
Hayati Sezgin 355
Hayrettin Elaldı 162
Hayrullah Özdal 167
Hazreti Ali 4, 6, 36, 297, 659, 662
Hazreti Hüseyin 655
Hazreti Ömer 4, 653
Hıdır Çetin 349
Hıdır Dolu 560
Hıfzı Saraçoğlu 577
Hıfzı Tüz 179, 180
Hızır 297, 662
Hilmi Özbay 356
Hilmi Uran 154
Hüseyin 297
Hüseyin Abdullah 655
Hüseyin Ağa 299
Hüseyin Demirkaya 619
Hüseyin Gençöğmen 149, 151
Hüseyin Koçyiğit 326
Hüseyin Tepe 560
Hüsni Dicle 273

İbni Sina 30
İbrahim Seyit Han 660
İbrahim Tuncay xxi, xxii, 159, 177,
342, 364, 385, 425, 434, 438,
439, 447
İhsan Oğuz 552, 553
İhsan Özalp 154, 228, 234, 371,
372
İhsan Sungu 341
İmam Hüseyin 401
İmam-ı Azam 30
İsa Bingöl 146
İsmail Ergun 273
İsmet İnönü 286, 379, 553
İzzet Öztürk 164

- Kadri Onur 170, 352, 432
 Kamer Ağa 299, 300
 Kamile Atılğan 363
 Kamil Efes 392
 Kanuni Sultan Süleyman 588, 624
 Kara Hacı 402
 Kemal Ateş 408
 Kemal Celayir 273
 Kemal Coşkun 344, 363
 Keyhüsrev 354, 422
 K. Tuncer 619

 Latif Keleştimur 273
 Lillo 660
 Lutfiye Onur 170, 352
 Lütü Deniz 149, 151

 Mahmut Erdoğan 166
 Mahmut Gazel 561
 Maksut Tezik 560
 Mansurbaba 338
 Matizner 54, 158
 Mazhar Ersoy 426
 Mazhar Onur 211
 Medeni Tekin 55
 Mehmet Ali 660
 Mehmet Bozkurt 619
 Mehmet Emin Erişirgil 180
 Mehmet Güvercin 673, 675
 Mehmet Orhan 344
 Mehmet Sert 560
 Mehmet Tava 561
 Melahat Özkan 170
 Memili Süleyman 660
 Mengüç Gazi 422
 Mimar Süreyya 540
 Muammer Tapucu 497, 498
 Muhterem Vefa Veznedaroğlu 51-54,
 276, 301, 369, 392, 405, 408,
 411, 412

 Munzur Baba 257, 402, 403
 Mustafa 11
 Mustafa Ağa 660
 Mustafa Özefe 173
 Mustafa Türkalp 280
 Mustafa Yalçınkaya 173
 Muzaffer Ergüder 347
 Münir Hüsrev Göle 556

 Naci 279
 Naci Kutluk 173
 Naci Sungur 348
 Naciye Çakılci 172
 Naclide Sınır 172
 Nail Orhan 273
 Naim Şeşen 569
 Nazım Üner 525, 532
 Nazmi Vural 557, 559
 Necmeddin Sahir Silan ix, xi, xxii,
 xxiii, xxix, 179, 326, 377, 449,
 506, 533, 542, 547, 549, 550,
 554, 555, 582, 583, 631, 638,
 642
 Necmettin Koçaş 504, 505, 618
 Nezir İnal 350
 Nurettin Erdem 273
 Nuri Yılmaz 166

 Orhan Ulukut 539
 Osman Murat 273
 Osman Ural 162, 347, 373, 428
 Örfi Sönmez 273

 Pir Hüseyin bin Keyhüsrev 354

 Rauf Öktem 377
 Recai Türeli 517
 Reşat Akat 172
 Rıfat 227

Rıza Atık 577
 Rıza Aydın 172
 Rıza Burgay 165
 Rifat Şen 223

 Saadet Dilek 170, 352
 Sabit Sağıroğlu 513, 514
 Sabri 279
 Saffet Kıratlı 444
 Safi Çelik 273
 Saib Sayılğan 676, 683, 684, 690
 Saim Konat 432
 Salih Erdoğan 164
 Salih Tuncer 580
 Salim Gencosman 670, 672
 Sami Aksoy 613, 614
 Sayir Peker 210
 Sefer Hayri Geçtürk 577
 Selman Ağa 660
 Selman Gigi 660
 Seniha Okyayuz 354
 Seyit Alibaba Şahin 671
 Seyit Çelebi İlbay 671
 Seyit Güzel Erdoğan 671
 Seyit Hasan Aydın 671
 Seyit Kahraman Erol 671
 Seyit Mahmud 11
 Seyit Rıza xxvii, 579, 660
 Sıbgat Tuncay 569
 Sıtkı Başaran 426
 Sıtkı Yardımcı 149
 Sinan 573
 Sultan Ahmet 573
 Sultan Hamid 278
 Süleyman 660

 Şah Hüseyin 12, 143
 Şahin 660
 Şah İsmail-i Safevi xii, 2-4, 30, 140

Şakir Akhun 178
 Şen Sahir Silan xix
 Şeref Kızıltepe 540
 Şerif Avcı 273
 Şerif Öztürk 166
 Şeyh Sait 300
 Şükrü Can 165
 Şükrü Erinna 273

 Tefvik Gücer 273
 Topal Ahmet 660
 Topal Yusuf 660
 Turan Çetin 235
 Turgut Hanoymak 599, 601

 Uzun Hasan 338

 Vahap Öz 577
 Vehbi Ernoyan 149, 151
 Vehbi Parlar 562
 Vehbi Polat 426
 Veli Kotan 619
 Veli Tepe 560

 Yavuz Sultan Selim xii, 2-4, 140,
 298
 Yezit 4
 Yusuf Ağa 299
 Yusuf Özer 174
 Yusuf Yeşil 568

 Zahit Mutlusoy 537
 Zait Mutlusoy 538
 Zeynel 660
 Ziya Ceylan 167
 Ziya Özer 273

Abbasuşağı 13, 47, 140, 232, 450,
561, 660

Alan 267, 338, 390, 408

Alanlı 299

Alhanlı 3, 13, 140

Aliyan 299

Arelli 3, 13, 140

Arilli 299

Arslanuşağı 403, 654

Aşağı Abbasuşağı 232, 660

Baba Mansurlu 5, 13, 140

Bahtiyar 233, 658, 660

Balabanlı 3, 13, 140

Baluşağı 3, 13, 140

Beritan 572, 605, 616, 623

Beyituşağı 403

Bizkeruşağı 403

Ciban 299

Cibanlıuşağı 338

Çarekli 13, 140

Demenan 257, 338

Ferhatuşağı 232, 299, 658, 660

Gülinan 299

Halifan 670

Haydaran 257, 290, 299, 300, 338,
637

Hıran 338

Hörmeç 299

Hüseyinan 299

İzoli 338

Kaliyan 299

Kalman 299

Karaballı 232, 654, 660

Karsanlı 299

Keçeliuşağı 140

Keçeliuşağı 3, 13

Kemanlı 13, 140

Keşkehoranlı 670

Kırgan 233, 660

Koçi Şam 233

Koçuşağı 403, 450, 654, 660

Komanlı 3

Kör Abbasuşağı 561

Kudan 299

Kureçsan xiii, 5, 13, 140, 257, 299,
337, 338

Laçınuşağı 233, 450, 654, 655, 660

Leçenuşağı 403

Lolanlı 3, 13, 140, 299

Maskanlı 13, 140

Mevaliyan 299

Mısırtı 597

Pilvenk 257, 423

Piranlı 670

Pir Sultanlı 5, 13, 140

Resikuşığı 233

Reşikan 660

Sadıklılar 530

Sisanlı 13, 140

Süleymanlı 670

Süruşığı 338

Şadelli 299

Şadili 338

Şahkulu 299

Şamuşığı 33, 395, 403, 660

Şavak ix, x, 192, 423, 513-17, 525-

27, 529-32, 554-56, 569-72,

586, 588-90, 593, 597, 602-06,

615, 616, 623, 673-75

Şavalanlı 13, 140

Şeh Hasanlı 3

Şeyhmemetli 299

Yukarı Abbasuşığı 232, 660

Yusuftan 257, 338

**TARİH VAKFI
BİLGİ-BELGE MERKEZİ
NECMEDDİN SAHİR SILAN FONU**

1992’de vefat eden Necmeddin Sahir Silan’ın arşiv malzemeleri, kızı Şen Sahir Silan tarafından 1993’te Tarih Vakfı’na bağışlandı. 1994’te Orhan Koloğlu malzemenin kaba tasnifini yaptı. Ocak 2008’de arşivleme çalışmalarına başlandı.

Arşivleme çalışmaları sırasında ilk önce belgeler konusal ayrıma tabi tutuldu. Ardından tek tek belgelerin üzerine teknik işlemler yapıldı. Daha sonra belgeler her bir konu altında dosyalandı. Büyük bir kısmı tamamlanan bu düzenlemelerin ardından dosya düzeyinde gerekli bilgilerin arşiv programına kayıt işlemleri ise halen sürmektedir.

Arşivleme çalışmaları tamamlandıktan sonra fon, araştırmacıların hizmetine sunulacaktır. Dosya düzeyinde katalog bilgilerine de Tarih Vakfı’nın internet sitesinden ulaşılabilecektir. Silan’ın, Latin alfabesine geçildikten sonra resmî makamlar ve dostlarıyla yaptığı yazışmalar hariç, tüm yazı ve notları Osmanlıcadır.

Çalışmalar sırasında bizlerle yakın ilişki içinde olan ve bu değerli arşiv malzemesini koruyup Tarih Vakfı’na bağışlayan Şen Sahir Silan’ı sevgi ve saygıyla anıyoruz.

Necmeddin Sahir Sılan Arşivi
yayın dizisinin dördüncü kitabı
Tunceli vilayeti ve kazalarına
ilişkin bürokrasinin raporlarını
ve yazışmalarını içeriyor. Tunceli
milletvekili Necmeddin Sahir
Sılan'ın bilfiil talebi üzerine çoğu,
yerel yöneticiler tarafından
kaleme alınan bu raporlar
Dersim/Tunceli sorunu ile
“tedib” ve “tenkil” politikalarını
yansıtıyor. Ayrıca devlet aygıtının
yapısı, çalışma biçimi ve
evreleri hakkında da ayrıntılı
bilgi sunuyor.

Ulus devlet inşa sürecinde,
Cumhuriyet'in kuruluş evresinde
önemli işlevler üstlenen
bürokrasinin -toplum
mühendisliğinin yarattığı tüm
sorunlara karşı- ülkenin en ücra
köşelerinde, Tanzimat'tan beri
sürgit devam eden devlet
geleneginin “uygarlaştırıcı
misyonu”nu üstlenerek
görevlerini ifa ettiklerini ortaya
koyuyor. Birincil kaynak niteliği
taşıyan bu raporlar sayesinde
Dersim “harekâtı” öncesi ve
sonrası yöreyle ilgili sorunların
ne denli çok boyutlu olduğu bir
kez daha gündeme getiriliyor.

Zafer Toprak

TARİH VAKFI

TARİH VAKFI YURT YAYINLARI

www.tarihvakfi.org.tr

ISBN: 978-975-333-265-1

9 789753 332651